

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

CLASSE DE LANGUE ET DE LITTERATURE ·

COMMISSION POUR L'ONOMASTIQUE

CONTRIBUTIONS
ONOMATOLOGIQUES

XVI

Présenté à la séance de la Classe de langue et de littérature, le 10 septembre 2002, à la base des rapports de Ljiljana Crepajac, professeur de l'Université, Milka Ivić, membre de l'Académie, Radojica Jovičević, professeur de l'Université, Aleksandar Loma, professeur de l'Université, et Mitar Pešikan, membre de l'Académie

Comité de rédaction

Ljiljana Crepajac, professeur de l'Université, Milka Ivić, membre de l'Académie,
Aleksandar Loma, professeur de l'Université, Mato Pižurica, professeur de l'Université,
et Slobodan Remetić, professeur de l'Université

Sous la direction de
MILKA IVIĆ

BELGRADE
2003

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
ОДБОР ЗА ОНОМАСТИКУ

ОНОМАТОЛОШКИ
ПРИЛОЗИ
XVI

Примљено на скупу Одељења језика и књижевности, од 10. септембра 2002. године,
на основу реферата академика Милке Ивић, проф. др Радојнице Јовићевића,
проф. др Александра Ломе, академика Митра Пешикана и проф. др Љиљане Црепајац

Уређивачки одбор

академик Милка Ивић, професор др Александар Лома, професор др Мато Пижурица,
професор др Слободан Реметић и професор др Љиљана Црепајац

Главни уредник
МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
2003

ЈОВАНКА РАДИЋ

ТОПОНИМИЈА БЕЛИЦЕ

РЕЧ УНАПРЕД

Ова монографија је плод моје сарадње са Одбором за ономастику Српске академије наука и уметности. У свим етапама рада на ономастици јагодинског краја драгоцену помоћ пружали су ми акад. Павле Ивић и проф. др Светозар Стијовић, којих више нема међу нама. Корисна упутства ми је, у фази припреме за обраду ове теме, пружао пок. акад. Митар Пешикан. У току израде дисертације значајну помоћ пружали су ми проф. др Александар Лома и ментор, проф. др Недељко Богдановић, а у фази завршног редиговања текста проф. др Слободан Реметић.

Поред мојих информатора, који су ме задужили гостољубивошћу и стрпљењем, помоћ су ми пружили и колеге и пријатељи из Завичајног музеја и Историјског архива у Јагодини. Захвалност дугујем и Учитељском факултету у Јагодини.

Љубављу и разумевањем бодрила су ме моја деца, Борис, Сања и Вања, а без сваковрсне помоћи мога супруга, и колеге, Првослава Радића, ове књиге вероватно не би било.

Снагу ми је давало сећање на моју мајку Миљу, којој ову књигу посвећујем.

27. X 2002.

Аутор

І. У В О Д

І-1. ОБЛАСТ И СТАНОВНИШТВО

1.0. Белица као географски појам

1.1. Област Белица са градом Јагодином, својим средиштем, налази се у централном делу Србије, између планина Јухор и Црни врх, и захвата слив реке Белице, леве притоке Велике Мораве. У административном смислу Белица је знатно шири појам, а у поделама Србије током XIX и у првим деценијама XX века је несталан и захвата различито, уже или шире подручје.¹ У овом се раду под Белицом подразумева област која покрива слив истоимене реке, који данас највећим делом припада јагодинској општини. У истраживање су укључена и неколика моравска села у непосредној близини Јагодине (Кочино Село, Рибаре, Кончарево, Ракитово), чији атари мањим делом залазе у слив ове реке. На косама које деле слив Белице од сливова река Лугомир, Осаоница и Лепеница, ономастички обрађен терен делом залази и у сливове ових река (в. Карту бр. 1).

1.2. Име области помиње се врло рано, већ у XII веку (жупа *Белица*), у повељи Стефана Немање манастиру Хиландару (Ђоровић 1928: 1), у *Живојшћу светиога Симеона Немање* (Исто: 152), затим с почетка XIII века, у повељи Стефана Првовенчаног манастиру Жичи (Миклошич 1858: 13). Иако ови помени упућују на старину географског појма Белица, чини се да је он у следећим периодима био најпре територијално релативизован, а онда делом и потиснут из употребе. Тако, ни етник *Беличанин*, у значењу припадника области, у овдашњем говору више не постоји, док су етници за суседне области и даље у живој употреби (нпр. *Левчанин*, *Ресавац*). Један од разлога за ово вероватно је постојање истоименог села, управо на изворишту реке Белице. Старина овог насеља, у чијој се близини налазе зидине средњовековног градског утврђења (можда такође под именом Белица), говори у прилог томе да је овде врло рано морало доћи до поклапања ова два ономастичка значења, имена (и етника) за област и за насеље, што је за последицу могло имати губљење једног значења.

Потискивању имена Белица за ову област могло је допринети и то што се на овом терену врло рано издваја Јагодина, насеље у доњем току реке Белице, као привредни, културни и административни центар, који вероватно већ тада маргинализује улогу горњebelичке области. Овдашњи археолози претпостављају

¹ Ова област, поред насеља у сливу истоимене реке, у једном периоду захвата и села „у доњем сливу реке Лугомира, у сливу реке Осаонице, и са леве стране Велике Мораве, од Трешњевнице до Милошева“ (Мијатовић 1948: 3).

вљају да је средњовековни град у горњем сливу реке Белице, за који се претпо­ставља да је био средиште жупе (Ветнић 1984: 52), разорен и напуштен крајем XIII или у првој половини XIV века, када је средиште пренето у ниже пределе.² Доскора су били видни трагови средњовековних зидина на Ђурђевом брду, у непосредној близини Јагодине, за које се сматра да представљају остатке двора војводе Јакше (Исто: 49).³ Први сачувани помен о Јагодини налази се у до­кументу који госпођа Евгенија (калуђерско име кнегиње Милице) са синовима пот­писује 1399. године „оу гагодно“, а упућује дубровачкој општини (Стојановић 1929: 190–191). Године 1411. Деспот Стефан „оу гагодно“ пише хрисовуљу ко­јом манастиру Хиландару поклања нека села (Миклошич 1858: 568–571). У сле­дећим вековима Јагодина се помиње у путописима бројних емисара (Бузбек 1555, Вранчић 1568, Герлах 1573, Челебија 1660, итд.) као велика и лепа варош на путу од Београда за Турску (Цветић 1905: 12–26, Недељковић 1981: 30). Већина путо­писаца већ тада говори само о Јагодини, јагодинском крају, јагодинској области и сл., док се име Белица за ову област више не помиње. Белица се не помиње ни у првом турском дефтеру (1476), где се овдашња насеља ближе лоцирају према Ја­години. То говори да је Јагодина, као најзначајније овдашње насеље, већ тада представљала и шири област. На то упућују и касније административне поделе Србије. Почетком XIX века, на пример, шира област око Јагодине (Белица, Ле­вач, Темнић) бележи се као Јагодинска нахија (Даница 1827: 106), касније Јаго­дински округ (Милићевић 1876: 176) и сл.

Због свега тога, име Белица за ову област углавном је потиснуто из сва­кодневне употребе и заборављено. Са стручног и научног аспекта, међутим, у географско-историјском, делом и етнолошком смислу, ово име чува своју по­себност до данашњих дана.

1.3. По географској конфигурацији беличка област је разноврсна, са ма­лим раздаљинама између пасивних планинских села и села са плодном зе­мљом у беличком пољу и моравској долини. Пространу беличку долину затва­рају са леве стране Белице стрме падине Црног врха, а са десне благе косе Ти­лијана, обронка Гледићких планина.

На падинама Црног врха нагнутим у правцу југоистока налази се мањи број села, која спадају у најмалољуднија села овога краја, и у којима број ста­новништва стално опада. Идући узводно, узлазном линијом према Црном вр­ху, нижу се села *Д. Штићље*, *Г. Штићље* и, испод самог Црног врха, *Калено­вац*. Насеља су смештена поред планинских река названих по селима, Калено­вачке и Штићљанске реке, које у *Д. Штићљу* чине једну, Штићљанску или Црновршку реку. Нешто ниже од Каленовца, у омањој ували између две црно­вршке косе, смештено је село *Црнче*, а даље од њега, више манастира Јошани­ца, село *Јошанички Прњавор*. Јошанички Прњавор, смештен поред реке Јоша­нице, у ували изнад које се са једне стране уздиже брдо Сребро, са кога поти-

² За овај период (друга половина XIII века) везује се и померање трасе Цариградског пута са десне на леву обалу Мораве (Марјановић 1936: 171), чиме се Јагодина нашла на најзначајнијој прометници између истока и запада.

³ М. Ђ. Милићевић (1876: 182) бележи предање да ово брдо носи име по деспоту Ђурђу Бранковићу, чији су двори ту били. Браћа Дмитар и Стеван Јакшић, синови војводе Јакше, после пада Смедерева су са 1200 српских ратника прешли у Угарску (в. Марјановић 1936: 73, 96).

че истоимена речица, а са друге брдо Шареник, — последње је село на југоисточним падинама Црног врха.

На источним црновршким падинама налази се село *Лозовик*, са нешто повољнијим положајем и деловима атара који се спуштају до плодног беличког поља, и село *Мишевић* на вишим и стрмијим падинама, са неповољним географским положајем. У атару Мишевића речице Вољавица и Бешњаја, које сакупљају изворске и кишне воде са широког лепезастог простора, чине у Д. Мишевићу реку Белицу. Југозападно од Црног врха налазе се *Сугубина* и *Старо Село*, а ниже од њих *Слатина* и *Врба*, села са чијих се атара сливају воде у Бешњају на једној, и Јелицу, десну притоку Белице, на другој страни. На овом се простору спајају косе које затварају белички слив са леве и десне стране.

Поменуто села се налазе на вишим надморским висинама⁴, а њихово становништво се бави претежно воћарством (*Сугубина*, *Старо Село*, *Слатина*) или сточарством (*Врба* и села на источним и југоисточним падинама Црног врха). Разлика у географској конфигурацији условила је и друге посебности, укључујући и етнопсихолошке. Због те разлике житељи висинских села (*Слатина*, *Сугубина*, *Старо Село*, *Мишевић*, *Каленовац*, *Г. Штипље*, *Црнче*) становнике са нижих терена називају *Пољцима*.

Са леве стране реке Белице, на коси која се од Цикотског ракла спушта до изнад Јагодине и дели Белицу од Левча, у низу се налазе *Бунар*, *Шантаровац* и *Шуљковац*, богата села са пространим атарима који се од беличке долине пружају преко косе према Левчу. На самој реци налази се *Трнава*, село са малим атаром ограниченим са једне стране близином града, а са друге стрмом косом Ћилијана.

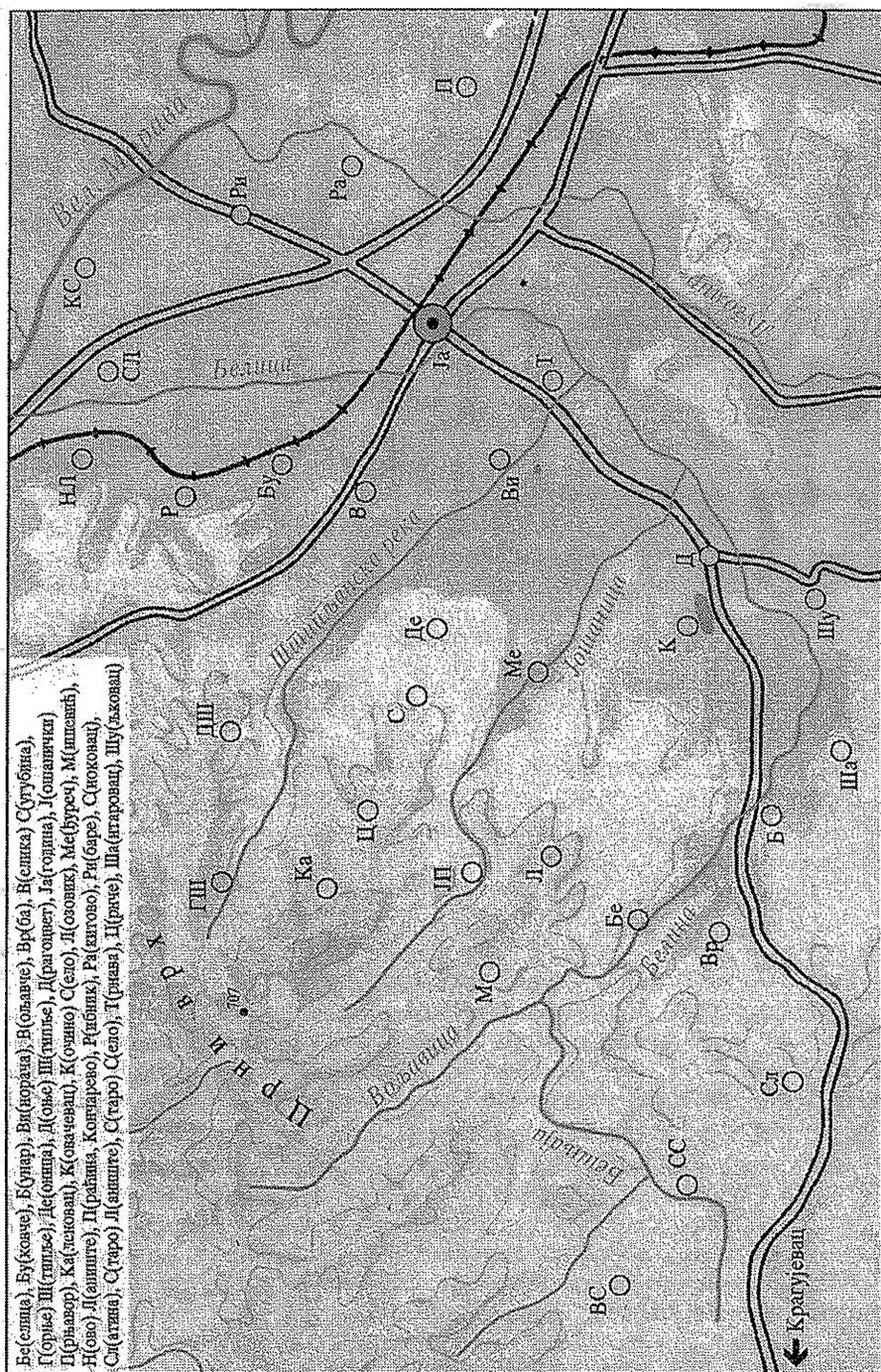
У удолини, испод саставака Бешњаје и Вољавице, где настаје река Белица, смештено је село *Белица*, од кога се, лево од реке, шири и благо уздиже према падинама Црног врха пространо беличко поље. На том се простору налазе села *Ковачевац*, *Међуреч*, *Драгоцвети*, *Винорача*, *Деоница*, *Сиоковац*, *Вољавче*. У доњем току реке, где се код Јагодине сужава поље на левој страни, и смеђују га стрмији терени, док се са десне стране, према Лугомиру и В. Морави, шири пространа равница, — налазе се села *Буковче*, *Рибник* и *Старо и Ново Лаништије*.

Најниже просторе међу истраживаним селима заузимају она у равници између Јагодине и Велике Мораве (*Ракишово*, *Кончарево*, *Рибаре*, *Кочино Село* и *С. Лаништије*). С обзиром на то да овом равницом према В. Морави теку реке Белица и Лугомир, простор је пре регулисања њихових токова већином био мочваран и често плављен. Данас су то најплодније обрадиве површине у крају (в. Карту бр. 1).

1.4. Беличка села су углавном многољудна, иако су по збијености различитог типа. Она у моравској долини су већа и збијенија, распрострањена обично поред важнијих путева, док су села на падинама Црног врха мања и често разбијена на доста удаљене махале (нпр. *Сугубина*).

⁴ Средња надморска висина ове области је око 250 м, а највиша (Велики врх) 790 м (Мијатовић 1948: 5, исп. Карту бр. 1).

Карта бр. 1: Обрађена насеља и скраћенице

2.0. Белица кроз историју

2.1. Познато по природним богатствима, средње Поморавље је одувек морало бити примамљиво за живљење.⁵ Археолошки налази, тј. већи број вишеслојних насеља у близини данашњих, сведоче да је ова област била густо насељена још у преисторијском периоду (Стојић 1986). И за ово подручје вероватно важи констатација да, после римских освајања почетком нове ере, „домородачке заједнице по забитим варошицама и селима“ дуго „чувају предачке обичаје и упорно негују традиционалну културу“, да би се тек током трећег века масовније укључиле у културну и политичку историју Римске Империје (Историја Срба I: 65). Значај и судбину ове области од времена римске владавине одређује у том периоду израђена траса пута (*Via militaris*), на коме је било подигнуто и прво градско насеље јужно од Дунава, *Ноггеум Марги* (Ћуприја).⁶

2.2. Трагове првих словенских насеља на овом простору археолози везују за почетак VII века (Трифуновић 1993: 207, 210). Жупа Белица се помиње у писаним споменицима из времена самих почетака српске државности (в. 1.2). Напоредо са *Белицом*, помињу се и суседне области: „и сине жупе приложихомъ под властъ сине цркви: Крѣушианицоу, Моравоу, Бодъчъ, Лепеницѣ вѣтѣ, Бѣлицѣ, Лѣвочъ, Лоугомѣл“ (*Жичка повеља*, према Миклошич 1858: 13). Посебну пажњу привлачи помињање две Лепенице у овом извору. Историја није нашла одговор на питање где се налазила друга Лепеница, поред и данас познате, крагујевачке (Динић 1978: 58–59). Ђ. Даничић сматра да су обе Лепенице „један крај и то у садашњој Србији на ријечи Лепеници“ (Даничић: *Лейеница*).

Белички топоними *Лейеница*, *Лейенички њошок* и *Лейеничка сѣрана* у селу Шуљковцу наводе на помисао да је управо на том простору могла бити смештена једна од две истоимене жупе (в. III–2.1, 1.1.4). Како се у претходним споменицима који доносе имена овдашњих жупа *Лейеница* или не помиње (*Хиландарска повеља*, *Живој светјога Симеона Немање*, према Ћоровић 1928: 1, 152), или се уз *Белицу* и *Левач* говори о једној *Лейеници*⁷, могло би се претпоставити да су, једна поред друге, у сликовима двеју река постојале две истоимене жупе.⁸ Један хидроним је, као већи и у неком историјском периоду

⁵ Мијатовић претпоставља да је овај крај „био од вајкада насељен, само је услед честих ратова, и због тога што је на главном ударцу друмова који иду из Цариграда и Солуна, често расељаван и насељаван“ (Мијатовић 1948: 39).

⁶ Верује се да је и утврђење на Јеринином граду обнављано и у континуитету коришћено од антике до позног средњег века (исп. Стојић 1986: 13). Живо је и народно предање да је у атару села Белица, испод поменутог Јерининог града, постојала некаква црква посвећена Богородици (Мијатовић 1948: 122), а овдашњи археолози, на основу налаза са тог локалитета, сматрају да је припадала ранохришћанском периоду.

⁷ У *Хиландарској повељи* (1198) се вели да је Стефан Немања од грчке земље узео „Лѣвѣче, Бѣлицоу, Лепеницоу“ (Ћоровић 1928: 1).

⁸ Помен две жупе *Лейенице* у манастирској повељи, као својеврсном правном акту, могао је бити условљен потребом за детаљним набрајањем свих области приложених манастиру (независно од њихове величине), што није морало бити нужно и када се говорило о територијалном проширењу Србије. У *Жичкој повељи* се по први пут и на територији Левача помињу две жупе, *Левач* и *Лугомир*, док је у претходна два споменика помињан само *Левач*.

значајнији (крагујевачка Лепеница), могао задржати и значење хоронима, док се други, хомониман са познатијим хидронимом из суседне области, почео потискивати и све више сводити на ономастичку ознаку за овдашњи поток, а потом за извор. Близина Јагодине, као и њен економско-саобраћајни значај, такође су могли додатно допринети да се хоронимско значење топонима Лепеница, као и Белица (в. 1.2), временом потисне. Стога је разумљиво да и топоним *Лейеничка страна* (: хороним или ојконим *Лейеница*), који Мијатовић бележи у Шуљковцу, касније бива потпуно заборављен, док је *Лейеница*⁹ преименована у *Лейенички њош*.

Народне легенде везане за оближње село Тополу, које се налази на пространој, према Лугомиру благо нагнутој висоравни којом се слива и *Лейенички њош*, говоре о постојању великог насеља чији су се житељи затрли јер их је пратило проклетство због тога што се нису одазвали позиву кнеза Лазара у бој на Косову.¹⁰ Све ово иде у прилог претпоставци да је на овом, географски целовитом и издвојеном простору, непосредно уз Белицу, некад постојала посебна жупа.

2.3. Судићи по бројним остацима материјалне културе, о чему сведоче и сачувани топоними (в. Културни топоними), може се претпоставити да је пре пада Србије под Турке ова област била густо насељена. Запажено је, на пример, да се у *Раваничкој повељи* (око 1380), којом се раваничком властелинству прилажу добра са десне стране Мораве, наводе 62 села, што према територијалној распрострањености значи на свака два и по километра по једно село (Симоновић 1980: 99).¹¹ У првим деценијама након Косовске битке овај крај, изгледа, још увек не трпи битне демографске промене. То је период када кнегиња Милица и њени синови повремено бораве у Јагодини¹², од када датирају и први сачувани помени овога насеља. У једној тадашњој даровној повељи помињу се и села *Трнава* и *Добрања*.¹³ За тридесете године XV века се везује градња овдашњег манастира *Јошаница* (Цветковић 1995: 73). И ретке путописне белешке из овог периода сведоче да је моравска долина насељена богатим и лепим селима (Бертрандон де ла Брокијер (1433), в. Јиречек II: 422).

⁹ Суфикс *-ица*, чест у творби имена река, такође сведочи да се топоним *Лейеница* најпре односио на реку, а не на извор (исп. *Лейенац*, Скок: *lepen*).

¹⁰ Предање каже да се пре Косовске битке село пружало од Лукара до Рековца у Левчу. „На Косово је требало да из овога села пођу 700 оклопника (коњаника), а дошло је само седам. Због тога га је кнез Лазар проклео да никада нема више од седам кућа“ (Мијатовић 1948: 115). Тиме мештани објашњавају што је и у новије време, у дугом низу година, Топола најмалољудније село у Белици и Левчу (12 к.). Друго предање каже да су житељи тог великог средњовековног насеља изгинули у неком боју са Турцима. Само је калуђер *Иво* успео да побегне и са собом понесе крст од сеоског манастира, који је био посвећен „Малој Госпођи“. Верује се да је крст однесен у шуму више суседног села Драгошевца, где је подигнут нови манастир, данашњи *Ивочачки Прњавор*.

¹¹ Вероватно је на основу оваквих чињеница заснивана легенда — опште место у србијанској фолклористици, по којој је некада у овом крају мачка могла прећи готово читаву област крестујући се с кровом на кров.

¹² Не зна се шта је средњовековна Јагодина била, „град, село или само летњиковачко деспотов“ (Динић 1978: 59).

¹³ Кнегиња Милица са синовима дарује 1395. године светогорском Пантелејмону „село оу Бѣлицы Трънава више Доврание“ (Новаковић 1912: 518).

2.4. Из каснијег периода, из времена робовања под Турцима, бележимо знатно више података о Јагодини. То је тада познато и економски јако, од краја XVI века претежно турско насеље на цариградском друму са караван-сарацима, џамијама, сахат-кулом, каменим мостом, хамамом, десетинама дућана, са јавним чесмама и школама за турску децу, са мензилханом и надалеко познатим пазарима и вашарима.¹⁴ Од свега овога, наравно, српски народ је имао мало користи. Зато ове белешке, на другој страни, говоре о зулumu над српским становништвом¹⁵, о принудном расељавању овдашњег живља, његовом насилном турчењу, али и одметању у густе и непроходне моравске шуме. Оне говоре и о планском насељавању других народа и етничких група од стране турске власти у ове крајеве, на пример о насељавању Влаха (Симић 1972: 35), или Мађара (Зиројевић 1970: 142, в. Цветић 1905: 14).

О значају ове области и статусу поједих насеља у том периоду дознајемо и из турских пописа. Међу овдашњим насељима у близини Цариградског друма¹⁶ од највећег значаја је свакако била *Јагодина*, у којој године 1476/78. поред 101 куће раје има и 26 кућа Влаха. У наредном периоду број „рајинских“ кућа опада у корист Турака и „потура“, али и робова довођених са стране.¹⁷ Село *Буковча* се помиње у дефтерима с краја XV (1476/78, 31 кућа) и с почетка XVI века.¹⁸ У најстаријим турским дефтерима се поред *Луковице*, за коју О. Зиројевић претпоставља да се налазила негде око данашњег Д. Рачника (Зиројевић 1970: 26), помиње и село *Ланишће* (1476–78), у коме тада живи становништво „с влашким статусом“ (18 кућа), да би, после знатног пораста броја домаћинстава у наредном периоду, крајем XVI века у селу било пописано 25 „рајинских кућа“ (Исто: 137). У дефтер из 1516. године уписано је и село *Добрања* (*Добране*) са 6 кућа.

Скоро половина овдашњих насеља потврђена је у тзв. „дефтеру за овчарину“, сачињеном за простор јагодинског кадилука 1595/96. године.¹⁹

¹⁴ Међу овим путописним белешкама наилазимо и на податак из списа Евлије Челебије „да сви становници Јагодине говоре бошњачки и да су 'потури'“ (Зиројевић 1970: 142). Детаљнији преглед путописних података о Јагодини в. код: Цветић 1905: 9–39, Перунички 1975: 1–16.

¹⁵ Леди Монтеги, нашавши се у једној експедицији у јагодинском крају 1717. године, бележи: „Становници су радени, али је угњетавање сељака тако тешко, да су принуђени да остављају куће и напуштају своја поља, јер све што имају изложено је грабежу јаничара. Ми смо имали пратњу од 500 јаничара и готово сваки дан плакала сам, гледајући њихова насиља у сиротним селима кроз која смо пролазили“ (Перунички 1975: 15).

¹⁶ У монографији о Цариградском друму (1459–1683) Олга Зиројевић (1970), позивајући се на *Смедеревски дефтер*, говори о важнијим насељима поред пута Београд–Софија, укључујући и неколико беличких насеља.

¹⁷ Шездесетих година XVI века поред 110 муслиманских кућа, 40 кућа хришћана, „уписан је и џемат робова Дервиш-бега: 40 кућа и 10 неочењених“, које је бег преселио из околине Печуја и населио их на мезру Добрању код Трнавe (Зиројевић 1970: 138–142).

¹⁸ „Чињеница да се 1582. године уз Јагодину помиње и мезра Буковча, значила би да је ово село у то време било напуштено“ (Зиројевић 1970: 138). Село се не налази ни у следећим пописима до краја XVI века (Исто).

¹⁹ Списак села (у ћириличној транскрипцији), са њиховом убицајом, доноси Симоновић (1983: 21–25) у својој монографији о Левчу. Будући да аутор не доноси друге податке о извору, да није лингвиста и да ништа не каже о принципима по којима је транскрибован запис (сем напомене да се арапским писмом забележен назив „често може прочитати на више начина уколико се не зна тачно на које се село уписана реч односи“, 21), као ни о лицу које га је транскрибовало, —

Од данашњих ојконима ту су: *Драгоцвети*, *Јагодина* (Јагодина село), *Јагодина* (Јагодина варош), *Каленофца* (Каленовац), *Ковачевица* (Ковачевац), *Лаништије*, *Лозовик*, *Мезурица* (Међуреч), *Мишовик* (Мишевић), *Бракина* (Праћина), *Сијугофца* (Сиоковац), *Сугубина* (В. Сугубина), *Шанџаровац*, *Штијла* (Штипље), а од старих насеља, чија имена данас живе у легенди, бележи се *Божца* (Бокце).

Захваљујући помоћи мр Еме Миљковић-Бојанић, имала сам прилику да се упознам и са садржајем необјављеног Опширног дефтера Смедеревског санцака из 1476. године, који доноси значајне податке о становништву и привреди ове области. Поред већег броја опустелих села, овај први турски попис сведочи и о постојању многољудних насеља на овом подручју. Примера ради, Јагодина, село са пазаром и панађуром, тада има 101 кућу, Рибар(е) 74 куће, Јошаница 46, Буковче 41, Сиоковац 24, Винорача 12 итд. (Дефтер, 1476). Део тог становништва је у плодну моравску долину дошао из суседних планинских села, вероватно населивши куће напуштене пред надирање Турака, док су напуштене домове планинаца почели настањивати Власи. О томе сведочи белешка донесена уз село Катун (?) у Лугомиру: „Неверници овог села су устали са својих станишта и настанили се у селу Рибар /.../. У поменути Катун настанили су се Власи“ (Исто).

2.5. Аустро-турски ратови оставили су дубоке трагове на овом подручју, нарочито од 1683. године, после пораза Турака под Бечом. Кад се аустријска војска са свог успешног војног похода, у ком је уз помоћ Срба стигла до Скопља, морала повући, њеним повлачењем настају велике патње за српски народ и велике сеобе Срба. Великој сеоби Срба под Арсенијем III Чарнојевићем изгледа да се код Београда придружио и народ овога краја, или је пак сам кренуо за аустријском војском (Цветић 1905: 22).²⁰ После ових догађаја јагодински крај је морао изгубити доста становништва.

Након новог аустро-турског рата 1716. године, овај крај се до 1737. године налазио под аустријском влашћу. Из тог периода датира и први целовитији попис овдашњих насеља, са пратећим картама. Крајем 1718. је урађена тзв. Епшелвицова карта, а нешто касније и Најпергов попис места. Карта је сачињена ради потребе разграничења са Турцима, а попис је доносио и податке о насељености и плодности места (Пантелић 1948, Историја Срба IV-1: 104-146). Истраживачи ових пописа углавном сматрају да је пописивање вршено „од ока“, да „пописивачи нису ишли у куће, нити у сва места, већ су дозивали становнике и од њих по њиховим исказима сазнавали и бележили“ (Драг. М. Павловић, *Финансијска привреда за време Аустријске владавине у Србији*, према: Пантелић. 1948: 10).²¹ Стога се сматра да је Србија у том периоду била много гушће насељена него што се то на основу ових

овом списку морамо прићи са резервом. У читавом хадилуку је пописано 109 насеља, од којих је велики број остао неидентификован.

²⁰ На списковима грађана у споменицима из будимске архиве с почетка XVIII века налазе се и исељеници из Јагодине (Ђорђевић: 92).

²¹ На непрецизност и карте и пописа указује пре свега то што се нека места убележена у карти не налазе у попису, а каткад је исто село по попису прибројано једном дистрикту, а у карти убележено у други.

пописа може закључити.²² У Јагодинском дистрикту је према поменутом Најперговом попису било укупно 17 насељених места, а од беличких насеља се само *Ланиште* (18 кућа) и евентуално Јагодина (*Dragodin*, 3 куће) помињу као насељена, док се међу опустелим бележе *Праћина*, *Белица* и *Драгоцвети* (Исто: 23).

На том широком простору, са читавим Левчем и деловима Темнића, пописано је само 78 породица. До 1721. године број породица се наводно удвостручио, док су по попису из 1723. године регистроване тек 73 породице (Цветић 1905: 16). Опадање броја становника говори да аустријска, хришћанска власт, и поред привлачења дела становништва на почетку своје владавине, није донела ништа боље српском живљу.²³ Осиромашени народ је, очито, још теже подносио намете нових, европских господара, па се поново почео расељавати, овога пута чак и према југу, у крајеве под Турском (Исто: 26). Ипак, новоуспостављена аустријска власт на овим теренима могла је и даље бити привлачна за део становништва, можда посебно за оне исељенике који су у ранијим периодима под турским безакоњем напустили ове крајеве и отишли у Угарску. Трагови ове инверсне струје изгледа да су се сачували до данашњих дана у јагодинском крају. Тако, на пример, два велика овдашња рода, *Пајући* из Рибара и *Пујићи* из Кочиног Села, и данас верују да су им преци у оно време, „после мађарско-турског рата“ из Беле Цркве прешли у ове крајеве. На другој страни, један број фамилија чува оскудне представе о својим досељавањима. Фамилије Михајловић и Станојевић из Црнча чувају предање да су им преци досељени из Тракије, иако немају јасну представу о томе где се Тракија налази.²⁴

Друга велика сеоба, под Арсенијем IV Шакабентом, изгледа да није шире захватила овај крај. Поучени лошим искуством са Аустријом, Срби из околине Јагодине нису масовно напуштали своја огњишта. Мир на овом подручју трајао је до 1788, до тзв. Кочине крајине (Цветић 1905: 28). Неколике године пре Кочине крајине (1783–84) централну Србију је обишао аустријски ухода П. Ј. Митесер, начинио карту и путопис са различитим подацима (опис терена, насеља, број домова и сл.) (Симоновић 1983: 31–34). У путопису, или само на карти, уписана су следећа беличка насеља: *Bukovicza* (Буковче), *Vinaraca* (Винорача), *Dragocwet* (Драгоцвет), *Lanischte* (Ланиште), *Losovik* (Лозовик), *Jagodina* (Јагодина), *Michevich* (Мишевић), *Panievacz* (Пањевац), *Pragsina* (Праћина), *Ribary* (Рибаре), *Mesurich* (Међуреч), *Cernica* (Црнча), *Siokovcza* (Сиоковац), *Schantorovac* (Шантаровац), *Schulkovac* (Шуљковац). Судећи по броју кућа у појединим селима (у просеку 10–15 кућа), запажа се знатно већа насељеност ове области у односу на стање с почетка века. У време Кочине крајине, која се формирала управо у овом крају, дошло је до нових сукоба из-

²² „За пример може послужити Крагујевачки дистрикт, у коме се при овом попису [попис војног комесара Биларда 1718/1719, Ј. Р.] нашло само 29 насељених места [...], а према исказу тамошњег српског капетана и старих сељака, у њему је било 360 села“ (Пантелић 1948: 10).

²³ И аустријска власт, као и турска, искористила је ову прилику да колонизује поједине крајеве у Србији. Има података да се у то време у Јагодину досељавају Немци (Цветић 1905: 25–26).

²⁴ Ово упућује на претпоставку да се и део Срба, насилно одвођених у Турску, враћао у своју постојбину (исп. Ивић П. 1957: 1–6).

међу Срба и Турака.²⁵ У овим сукобима српски устаници су били поражени, вође ухваћене, мучене и погубљене, а народ се, у страху од одмазде, поново дао у бекство, најчешће на север, у Банат и Срем, док су се многи одметнули у густе моравске шуме (Мијатовић 1948: 40). Иста слика поновила се и 1813. године, након сламања Првог српског устанка (Цветић 1905: 31–36).

2.6. Период након Другог српског устанка (1815) означио је нову етапу у развоју овога краја, као и Србије у целини. Иако је и овај устанак обележен великим сукобима и страдањима, они су трајали релативно кратко те били брзо замењени стрпљивим преговорима између Срба и турске власти. Ови преговори су резултовали и повлачењем турске војске из српских градова, што је утицало на оживљавање њиховог становништва и привреде. У Јагодинској нахији била су, тако, већ крајем 1815. године 2462 мушка ожењена лица (Цветић 1905: 38–39). У следећим деценијама овде ће се сусрести досељеници из различитих крајева Србије, па и из суседних, турских крајева. Бројни су подаци оridoшлицама, о онима који на другој страни Мораве чекају повољније услове да преведу чељад и стоку, о захтевима за доделу земљишта, о заузимању „алија“ и додели делова сеоских утрина рidoшлицама, о жалбама затеченог становништва на рidoшлице итд. (Перуничкић 1975: 191, 205 и др.). У једном документу из 1823. године од овдашњег кнеза се тражи, на пример, да смањи порез новодошавшим „Бугарима“ у Рибнику (*Насеља* 1926: 216–217). Године 1872. у јагодинском округу има 144 села и 67 општина, са 13953 пореске главе (Милићевић 1876: 202).

3.0. Миграционе струје у демографији

Повољан географски положај беличког краја утицао је на континуирано насељавање, али и на смењивање овдашњег становништва. У етномиграционим процесима од средине XV века убрзано се смањивао староседелачки средњовековни српски живаљ. У путописној белешци из друге половине XVI века још увек се помиње „пуста рашка момчад“, која просто наоружана и босонога од Јагодине прати једно европско посланство према Цариграду (Перуничкић 1975: 9). Највећи метанастазички покрети, који су од XVII и XVIII века почели увелико захватати и јагодински крај, могу се сврстати у неколике главне миграционе струје, чија се завршна констелација углавном може везати за почетке XIX века. Ослобођена и слабо насељена централна област нове српске државе била је тада посебно примамљива за околно становништво, нарочито за становништво из крајева под турском влашћу. При том су се у плодној и прометној моравској долини помешале и укрстиле готово све значајније метанастазичке струје, што се посебно види на примеру јагодинског краја.

Према истраживањима Ј. Цвијића (1922: 95), у беличком крају на старинце отпада само 8,5 процената, док 7,8 процената отпада на становништво непознатог порекла. Све остало везано је за поједине миграционе струје. У том смислу, овде је најбројнија вардарско-моравска струја (31,7), коју следе косов-

²⁵ На челу крајине, чије је седиште било у манастиру Јошаници, били су виђенији домаћини овога краја, Коча Анђелковић из Паљевца (данас по њему Кочино Село), капетан Марјан Јовановић из Ланишта и капетан Радич Петровић из Сиоковца (Дачић 1979: 7).

ско-метохијска (26,9), тимочко-браничевска (9,8), шопска (8,8), динарска (4,1), а остало чине инверсне миграције и унутрашња сељакања (Исто). Нешто каснија истраживања С. Мијатовића, обављена 1930. године у Белици, унеколико су показала другачији распоред, дајући предност косовско-метохијској струји (Мијатовић 1948: 48–69).

3.1. *Косовско-метохијску* струју, која спада у најстарије метанастазичке покрете, образовало је становништво из области „између Скадра и Копаоника, од Зете, Метохије, околине Призрена и Косова“ (Цвијић 1922: 7). Између ибарске и јужноморавске долине, Лаба и Топлице, ова струја се рачвала на мање огранке, чији је један део продро и у моравску долину и њене ободне (Цвијић 1922: 8). Што се тиче села у сливу реке Белице, ова струја је сразмерно најзаступљенија у Белици, Лозовику, Кочином Селу (некадашњи Пањевац), Бунару, Шантаровцу, Црнчу, Међуречу, Деоници, Врби и Сиоковцу (Мијатовић 1948: 58–65). И у новије време, међутим, она показује своју виталност, посебно након Другог светског рата и последњих деценија, када је због познатих политичких и економских разлога српски живаљ са Косова и Метохије поново кренуо у расељење, најчешће на север, према централној Србији. Јагодински крај, нарочито непосредна околина града, био је посебно изложен приливу овог становништва у периоду од 1960. године. Масовно су овим становништвом поново насељена села Рибаре, Ракитво и Кончарево. Становништво насељено у овом периоду са Косова и Метохије данас у селу Ракитову чини већину.

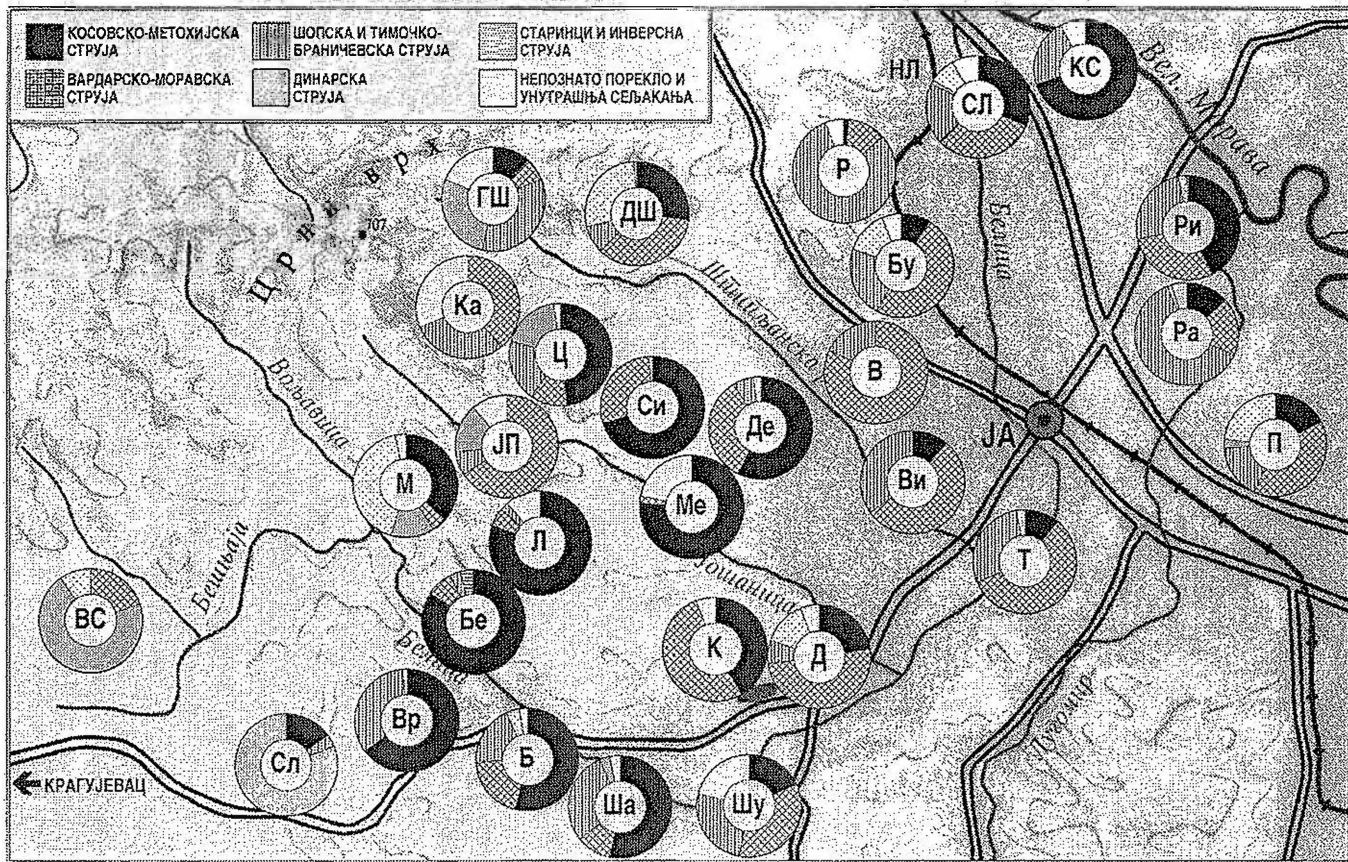
3.2. *Вардарско-моравску*, или тзв. јужну струју сачињавају исељеници из горњег тока Јужне Мораве и вардарске области северно од Демир-капије, а посебно исељеници из западне Македоније (Прилеп, Битољ, Охрид, Дебар). Ј. Цвијић сматра да „у овој струји има и српских исељеника из Арбаније, који су се у њој били населили за време немањифке владавине, највише у XIV веку“ (Цвијић 1922: 9). У моравској долини ова струја се спојила са косовско-метохијском струјом. Сразмерно је најзаступљенија у Јошаничком Прњавору, Ковачевцу, Драгоцвету, Трнави, Винорачи, Каленовцу, Вољавчу, Кончареву (Праћина и Предор), Шуљковцу и Буковчу (Мијатовић 1948: 58–65). Она је и данас активна у јагодинском крају. Знатан број ових досељеника последњих деценија поново налазимо у Вољавчу.

3.3. *Тимочко-браничевска* струја је донела становништво из области Тимока и Црне реке, бољевачког, зајечарског и сврљишког краја, као и из хољевачке области (Мијатовић 1948: 53–54). Сразмерно је најприсутнија у Рибнику и Ракитову (Исто: 58–65).

3.4. *Шойска*, или *шорлачка* струја обухвата мали број родова досељених из области око Старе планине, из пиротског, белопаланачког и трнског краја (Мијатовић 1948: 53, Весић 1978: 27). Заједно са тимочко-браничевском, заплуснула је овај крај углавном тек у првим деценијама XIX века (Мијатовић 1948: 137), те нема превагу ни у једном беличком селу (Исто: 58–65). Шопска струја је и данас активна. Последњих деценија ове досељенике налазимо нарочито у Кочином Селу и Драгоцвету.

3.5. *Динарска* струја, једна од најизразитијих на Балканском полуострву, захватила је тек малим делом моравску долину. Динарци су овде у мањем

Карта бр. 2: Састав становништва по миграционим струјама
изражен у процентима на основу података о броју кућа (Мијатовић 1948: 58-65)

броју стизали различитим путевима, у већим или мањим таласима већ од XVIII века (Џвијић 1922: 5–6). Новија истраживања²⁶ указују на то да је становништво из Црне Горе углавном ишло преко Косова и Метохије и спорадично се задржавало у нижим пределима²⁷, док је становништво из Херцеговине долазило преко Шумадије и није се спуштало са обронака Црног врха. У целини узевши ретко, динарско становништво је као већинско присутно у неколиким црновршким селима. Тако су Слатина и Сугубина, као и Старо Село,²⁸ већином насељене становништвом које је преко Шумадије дошло из Босне и Херцеговине.²⁹ Динарског становништва различитог порекла налазимо у нешто већем броју, сразмерно осталим струјама, само још у Горњем Штипљу (Мијатовић 1948: 60), под самим Црним врхом. Управо ова планина може се узети за границу до које је динарска струја са запада стигла у ове крајеве као многољуднија. О томе Ј. Џвијић пише: „Црни врх, који се диже на Истоку од Крагујевца, чини важну метанастазичку границу, јер на Истоку од њега, у Левчу, Темнићу и Белици динарска струја не држи прво место у метанастазичком реду“ (Џвијић 1922: 68).

3.6. За један број села може се констатовати прилично уједначен однос две струје у односу на остале. У Ланишћу, на пример, по Мијатовићу, косовско-метохијска и вардарско-моравска чине превагу над осталим струјама (заједно имају 188 од 298 кућа). Слично је у Д. Штипљу (88 од 141) и Рибару (207 од 290). На другој страни, има села у којима су струје у толикој мери уситњене, да ни две, а негде чак ни три миграционе струје заједно не чине већину становништва. Такав је, на пример, случај у Г. Штипљу.

У селима јагодинског краја, како се из овога види, састав становништва по миграционим струјама је доста неуједначен (в. Карту бр. 2). Чини се да ова миграциона слика и данас, са незнатним изменама, одговара стању које су приликом својих истраживања описали Џвијић и Мијатовић.

²⁶ У оквиру пројекта Одбора за ономастику САНУ на овом подручју су, поред прикупљања ономастичке грађе, прикупљани и подаци о досељавању родова, што је употпунило досадашња етнографска истраживања (в. I–3,1.0).

²⁷ Неколико већих родова, чије досељење С. Мијатовић везује за Косово или за Топлицу, чува предање о свом црногорском пореклу. Тако, многољудни род из Шантаровца, звани *Коми-раши* („из Топлице пре 100 и више година“, Мијатовић 1948: 119), верује да су им преци пореклом од Васојевића; *Шарчевићи* из Мишевића такође верују да су црногорског порекла (Радић Ј. 1990: 431, исп. Мијатовић 1948: досељени „пре двеста и више година из манастира Јошанице, а тамо са Косова преко Топлице“ (124) итд.).

²⁸ Према подацима које доноси Р. Симић (1972: 36–38), Слатина је у целини насељена динарским становништвом, док у Сугубини оно чини 70%. Међутим, поред несумњиве већине динарског становништва, неколико родова у Слатини чува предање о досељењу својих предака из других крајева. Тако је нпр. предак *Димитријевића* (3 к., надимак *Бугари*) досељен из околине Лесковца, *Ракићи*, *Ивковићи* и *Маринковићи* (11 к.) верују да им је предак *Ивко* досељен из Трмке у околини Вучитрна. У овом селу још увек није у потпуности хомогенизовано становништво динарског порекла, с једне, и вардарско-моравског у нижим деловима села, са друге стране. Разлика се међу њима још увек испољава и на језичком плану.

²⁹ У прошлом веку Сугубину називају *Сугубина Ерска* (в. Ојконими).

1-2. О ГОВОРУ БЕЛИЦЕ (у светлу језичких особености топонима)

У вишедеценијском периоду интензивног настојања да се дијалектолошки обради што шири српска језичка територија, област централног Поморавља остала је ван већег интересовања научне јавности. Разлози за то се свакако могу тражити у чињеници да су, углавном као коначне и непомерљиве, прихваћене тврдње Ј. Цвијића да је област моравске Србије изразито метанастазичка, простор испресецан различитим миграционим струјама, у које се малобројно стариначко становништво лако утапало (Цвијић 1922: 13). А у области јагодинског Поморавља мешале су се готово све важније миграционе струје, укључујући и динарску. Ипак, иако ретке и фрагментарне, дијалектолошке белешке говоре да белички говор данас у основи припада косовско-ресавском типу, формираном под претежним утицајем, или подршком, косовско-метохијске миграционе струје. На то су још указала старија етнографска истраживања. М. Ђ. Милићевић, тако, истиче: „У свем јагодинском округу говор је ресавски, а можда је путнице назвати га левачким [...]“ (Милићевић 1876: 212). Пола века касније, С. Мијатовић констатује: „Уопште је у овоме крају говор косовско-ресавског наречја, само мали број насеља поред велике Мораве и око Багрдана говоре јужно-моравским и нешто тимочким дијалектом“ (Мијатовић 1948: 78).

Налазе ових почетних истраживања потврдио је и дијалектолог А. Белић, који говоре овога краја у начелу прикључује говорима косовско-ресавског типа, с напоменом да је на овом простору присутно мешање левачко-јужноморавског говора, које је различито у зависности од обима присуства колонизатора на појединим теренима (Белић 1905¹: 27).

И новија сагледавања србијанске дијалекатске слике потврђују да говор овога краја у основи припада косовско-ресавском дијалекатском типу (Ивић П. 1985: 101–109, Пецо 1978: 28–41), са низом дијалекатских наноса претежно у селима смештеним у моравској долини и непосредно око ње. Подробније податке из појединих дијалекатских пунктова са ширег беличког простора доносе: П. Ивић (1952: 322–323), Р. Симић³⁰ и П. Радић (1982: 422–424; 1986: 550–555).³¹ У ово се посредно укључују и монографије из суседних области,

³⁰ Радоје Симић, *Каленовац* (обрађен дијалекатски пункт — Упитник за српскохрватски дијалектолошки атлас, Међуакадемијски одбор за дијалектолошке атласе, САНУ, Београд).

³¹ Реферат *О говору јагодинског краја* П. Радић је поднео на научном скупу посвећеном животу и делу акад. П. Ивића (Београд — Нови Сад — Суботица 2001). Аутор је спровео и додатна истраживања у Каленовцу (в. фус. 30).

Левча (Симић 1972), Ресаве (Пецо-Милановић 1968), делом и Лепенице (Вукићевић 1995).

Т о п о н и м и као лексеме у свакодневној језичкој употреби, често ограниченој на атар села као затворене социјалне заједнице, својим изговорним ликовима одражавају у великој мери савремено стање говора краја у коме егзистирају, али, за разлику од лексике из осталих сфера употребе, чешће чувају старије стање, које се окамењено одупрло језичким сменама и језичком развиту. Сумирање главних језичких особености топонима неопходно је ради њихове даље анализе.

1.0. Акцентуација

Топонимија ове области се на акценатском плану одликује извесном неједначеношћу, што је директна последица сучељавања особина говора становништва пореклом из различитих дијалекатских зона. Ако се овоме дода могуће учешће језичког супстрата, а на другој страни, у савременим условима, и снажан утицај књижевнोजезичке акцентуације, — као резултат тога имамо појаву да велики број овдашњих топонима опстаје са више дублетних акценатских ликова.

Различите акценатске ликове топонима често смо бележили у истом селу. Неједнаки акценатски ликови имена већих локалитета, који залазе у више сеоских атара, потврђивани су и у међусобно суседним селима, мада је изговор имена већих географских објеката углавном уједначен.

1.1. Један број примера представља познате и често непревреле косовско-ресавске моделе преношења старих акцената на претходни слог:

а) Поред чувања места старих силазних акцената, без предакценатске дужине на претходном слогу, на пример: *Белица*, *Бешија* ВС-М, *Звездана* Бе, *воденица* (у целој области), *Бисаг* НЛ, *Бистрик* КС, *Браник* Ра Ша ДШ К Ме Ри — познате су варијанте са метатаксичким преношењем акцената на претходни кратки слог: *Бресја̇к/Бресја̇к* П, *Лешја̇р/Лешја̇р* М, *Јованчина* *ограђа/Јованчина* *ограђа* Ви, *Клења̇к/Клења̇к* Д, *Чаир/Чаир* Б, *Ситња̇р/Ситња̇р* Де, *Морава/Морава* П, као и: *Беличко* Б, *Брешја̇к* Т, или у варијантама: *Боси̇аниши̇е/Боси̇аниши̇е* П, *Гроби̇ши̇е/Гроби̇ши̇е* Шу. (У горњebelичким селима Велика Сугубина и Слатина као резултат повлачења акцента спорадично се јавља и краткоузлазни акценат: *Дрендови̇а ко̇са*, *Крсти̇аи̇а* буква, *Код Ми̇шине* *ливаде*, *Ломови* ВС, *Јаруга*, *Ливада* (и *Ливада*) Сл).

б) Поред старих модела са предакценатском дужином, типа: *Вало̇га* Бе Ви Вр ВС Шу, *Јоши̇ница* Д, *Код бакче* Бе, *Пиши̇о̇лина* ЛП, *Ђуки̇но* М, *Пандв* *грб* М, *Смо̇ница* Бе, *Ђука̇вац* П, — бележе се новији модели са акцентом пренесеним на претходни дуги слог у метатонијском духу: *Бра̇ди̇н* *багре̇ња̇р/Бра̇дин* ~ Шу, *Вало̇га/Вало̇га* С Сл Ша, *Јови̇но/Јови̇но* ВС, *Ма̇ги̇но/Ма̇ги̇но* Шу, *Мило̇ши̇ћево/Мило̇ши̇ћево* Бе, *Ор̇нице/Ор̇нице* ВС Де Ме, *Пу̇ћи̇но/Пу̇ћи̇но* Ра, *Ра̇ши̇ћки* *га̇јеви/Ра̇ши̇ћки* *га̇јеви* С. У једном броју примера бележени су искључиво облици са дугоузлазним акцентом: *Ве̇ли̇но* Шу, *Ор̇нице* ЛП, *Га̇ино* Ша.

Предакценатска дужина се факултативно скраћује и губи, нарочито ако је реч о облицима са краткосилазним акцентом иза ње: *Вало̇га/Вало̇га* Сл, *Ву-*

чйнац/Вучйнац Шу, Делниџе/Делниџе Т, Деџниџа/Деџниџа, Дољаџа/Дољаџа Ра, Тучниџа/Тучниџа Де и сл.

1.2. Један број примера указује на присуство низа акценатских појава које не карактеришу косовско-ресавску акцентуацију у целини.

а) Спорадична појава дугоузлазног акцента на месту уобичајеног кратког, обично на првом слогу: *Сребро* ПП Ц С, *Мајдан* ПП, *Марјаново брдо* Ша, *Присоје* Вр, исп. и у варијантама: *Бара/Бара* Бе, *Тејребово њоље/Тејребово* ~ Д, *Код глого/Код глого*, *Код сџари извор/Код сџари извор*, *Раџин брег/Раџин брег* Ша, *Таван/Таван* ПП, *Паклеж/Паклеж* Пр, *Присоје/Присоје* Бе и сл.³² Уопштено узевши, међусобно смењивање ова два акцента карактерише већи број дублета, исп.: *Јања/Јања* Д, *Аврамово/Аврамово* Шу, *Дубељ/Дубељ* Шу, *Ђија/Ђија* Де и др. Овим се донекле могу прикључити чести примери са дугоузлазним акцентом као претежно експресивним средством, исп. деминутиве: *Врбице* Д, *Барче* (*/Барче*) КС Л, *Барчићи* (*/Барчићи*) Шу, *Бунарче* (*/Бунарче*) Б, *Пошџче* (*/Пошџче*) Де, *Грџениџа* (*/Грџениџа*) Ка.

б) Факултативно смењивање дугоузлазног и дугосилазног акцента на првом слогу, у оквиру једног броја варијантних топонима: *Грађа/Грађа* Ка, *Заваиш/Заваиш* Шу, *Ђорђевиџа/Ђорђевиџа* КС, *Живково/Живково* Ша, *Код цера/Код цера* ВС, *Горња ливада/Горња ливада* Т.³³

в) Појава дугосилазног акцента уместо обичнијег кратког, углавном у оквиру варијанти: *Браништи/Браништи*, *Селишти/Селишти* Д, *Врлеиш/Врлеиш* Шу, *Бок/Бок* КС, *Риш/Риш* Ри, *Дугаџко/Дугаџко* Бе, *Шџишиљанска река/Шџишиљанска река* Де и сл.

г) Појава кратког акцента у фонационом распону од краткосилазног до иктуса, на месту дугих акцената: *Браник* Т В Ви, *Јаз*, *Кључ*, *Доње њоље* К, *Горњи кључ*, *Зайис* В, *Сасџавци* Т, *Симино брдо* Р и сл., или у варијантним ликовима: *Гребенарово/Гребенарово*, *Горњи кључ/Горњи кључ* Т, *Прогон/Прогон* Д, *Симино/Симино* Шу. Ово је пре свега одлика доњегбеличких, низинских села.

Дакле, и поред општег присуства акцентуације косовско-ресавског типа (нпр. 1.1. а-б, исп. Ивић П. 1985: 102), у грађи се донекле сусрећемо са појавама које се тек спорадично јављају у косовско-ресавским говорима (нпр. 1.2. а-б),³⁴ или представљају непосредне наносе из суседних дијалеката (исп. ју-

³² Стање у беличким апелативима потврђује ову појаву, исп. *језик*, *село*, *кајмак* П, *сџагло* Шу, *јорез* Б, *свејло* Ка, *лоџац* КС.

³³ Исп. у живом говору појаву дугоузлазног уместо чешћег дугосилазног акцента: *јруће*, *ијџам* П, *варош*, *бучка* Шу, *млајиш*, *црева*, *мора* Б, *ради* Ка, — као и супротну појаву у примерима типа: *десеи рџа* П, *блуже*, *дејше* (ном.) Де, *окујација* Ка, *болница* Ри.

³⁴ Дугоузлазни на месту кратког акцента спорадично познаје суседни левачки говор (Симић 1972: 60). Међутим, оваквом, општом појавом, познатом као кановачко дуљење, одликује се низ штокавских говора, а у ближем окружењу пре свега део смедеревско-вршачких говора (Ивић П. 1985: 89). Дугоузлазни акценат уместо у косовско-ресавским говорима уобичајеног дугосилазног карактерише део косовско-ресавских говора копаоничког залеђа. Обрнутом појавом, дугосилазним уместо дугоузлазног, такође се одликује део србијанских, косовско-метохијских говора (Исто: 102).

жноморавске појаве у 1.2. г). При том, треба имати у виду да се међу појединим оваквим појавама могу налазити и супстратски слојеви.³⁵

Све ово, утолико пре, објашњава појаву бројних акценатских варијаната у беличкој топонимији (исп. *Средорек* Ра Ри/*Средорѣк* Ри/*Средорѣк* Ра, *Брѣшѣак*/*Брѣшиѣак* Д/*Брѣшиѣак* Шу и др.). Стога, овакво стање акценације, њена прилична нестабилност, како по критерију места, тако по критерију природе акцента, не омогућује увек да се у тумачењу топонима ослонимо на њу.

2.0. Фонетика

2.1. Вокализам

Говор беличког краја одликује се доследнијим екавизмом: *Лѣйо брдо* ГШ, *Целолѣйске шуме* Д, *Де Јаћко койа^о љаре* Ка, *Мике Милановићу чѣсма* Т, *Бйсе Тасинем шойољар* П.

Нестабилност, а у извесној мери и факултативност вокала у неакцентованим слоговима, огледа се у следећим појавама:

а) губљење вокала на почетку речи: *Наѣма*, *Наѣмачки љуш* Шу, *Наѣма* (*Анаѣма*) Ша, *Лесандрина њива* (: Александар) Ка, *Рачински љошок* (*Арачлијски љошок* Ја) Т, *Врамов луг* (: Аврам) НЛ, *Паѣкарско* (: апотека) Ри; *Средак* Вр, *Скоруша* Шу, *Код скорушу* Де Вр, *Сѣрѣвак* (*Осѣрѣвак*) КС; *Саилово* (: Исаија) Ш; *Гарнице* (*Угарнице*) ДШ.

б) губљење и сажимање вокала или читавих гласовних секвенци у средини речи, најчешће у вези са:

— сонантом *р* који из невокалске (позиција: *р* + вокал) често прелази у вокалску вредност: *Врновачко* (: Врановац) ГШ, *Грбачки љошок* (: Грабак), *Грбач* (*Грабач*) Сл, *Грденица*/*Грденица* (*Гридиница*) (: градина) Ка, *Ђурђев брник* (*Ђурђев браник*) Ри. У беличкој топонимији се чува архаична лексема *осѣрово* (исп. *Осѣровак* КС),³⁶ иако се као варијантан бележи и пример са вокализованим *р* (*Осѣрво*/*Осѣрово* Ри). На другој страни, појаву секундарног вокала *а* у позицији испред слоготворног *р* бележимо у примеру *Вардѣ* (*Врѣве*) ВС М;

— сонантом *ј* у интервокалној позицији: *Видѣве санице* (*Видѣеве санице*) Бе, *Јеремјино* (*Јеремјино*), *Сѣјакова кѣса* (*Сѣјакова кѣса*) М, *Пѣна ливада* (*Пѣина ливада*) М;

— вокалским групама: *Тушанско* (: Таушановић) Б Д Ри, *Тѣфилово* (: Теофил) Де (исп. *Ђродром* КС);

— непосредним контактом блиских гласовних секвенци: *Борисѣво* (м. *Борисавѣво*), *Марисѣво* (м. *Марисавѣво*) Вр;

³⁵ Говор Галипољских Срба, за које се претпоставља да су крајем XVI или почетком XVII века исељени из јагодинског краја, познаје, на пример, кановачки акценат (*ѣѣро*, *сѣјакло*, *сѣрѣбро* и др.). Овај говор факултативно познаје и дугосилазни уместо дугоузлазног (нпр. *вино*, *дѣше*, *злашан* и сл.) (Ивић П. 1957: 29, 33).

³⁶ У селу Милошеву код Јагодине забележен је и породични надимак *Осѣрѣвци* (Радић П. 1982: 441).

— консонантом *д* у интервокалној позицији: *Тѡсијево* (: Теодосије) Шу.

в) замене и алтернације вокала:

— *а/о*: *Тоборѝише* (: табор) ВС Сл, исп. и варијанте: *Морѡвчина/Марѡвчина* Пр, *Осрѡдак/Асрѡдак* Б Бе, *Поѝило/Паѝило* Вр; *Шѡковци/Шѡкавци* Де. У два примера бележимо и алтернацију вокала у акценатској позицији: *Кѡници б./Кѡници б.* (: *Кона*, вероватно хип. од *Иконија*), *Граѡци ѝ./Грѡци ѝ.* Вр;

— *а/е*, у вези са палаталним консонантима и сонантом *р*: *Јерѡга* Бе С Ме, *Кѡса јерѡга* М, *Јесењѡр* ДШ, *Пожерѡвина* Ц, *Гребѡк* ГШ; исп. и варијанте: *Вѡљавче/Вѡљевче* (*Вѡљовче*), *Вѡљавица/Вѡљевица* М, *Јарѡга/Јерѡга* Л, *Јесењѡр/Јесењѡр* Д, *Рачѝски ѝ./Речѝски ѝ.* Т (: *Арачлијски ѝ.* Ја);³⁷

— *и/е*: *Лесѝче рѡје* М, исп. и варијанте: *Збикѝѝ/Збекѝѝ* М, *Ђилијѡн/Ђелијѡн* Д Ша; *Паѝиѡкарско/Паѝекѡрско* (исп. гр. *ἀποθήκη*) Ри, *Миѝишѡнска м./Мекѝишѡнска м.* (: *Мекѝиш*) Т;

— *е/о*: *Церѡвѝк/Цорѡвѝк* Ша, *Цорѡвѝчки ѝ.* Ша (исп. и уобичајене алтернације у наставку: *Жандѡрево/Жандарово* Т);

— *у/о*: *Крошѡр* Ка, *Крушѡр/Крошѡр* Бе, *Лѡдин Бубѡн/~ Бобѡн* Д;

— *у/и*: *Дибѡка м.* Сл, *Дибѡки в.* П, *Дибѡчица* М, као и: *Дубѡки ѝ./Дибѡки ѝ.* М Ц Шу, *Дубѡдна/Дибѡдна* КС Ри;

— *у/е*: *Бѡжерѡва к./Бѡжерѡва к.* М;

— *о/и*: *Пиѡђѡнска м./Пириђѡнска м.* Ри;

— *у/а*: *Буѝуње* Бе/*Баѝуње* Шу.

2.2. Консонантизам

Одликује се следећим главним појавама:

а) у оквиру консонантског инвентара и дистрибуције консонаната у фонолошком систему:

— нестабилност гласа *х*: *Ајдѡчка вѡда* Л М, *Вѡрѡве* (: врх) М-ВС, *Црни вѡ* (али и: *Миѝѡјлово брѡ* В, *Кѡчин хрѡсѝ* КС);

— појава гласа *в* м. *ф*: *Врајѡрска ѡграђа* (: нем. *Freicorps*) С;

— појава африкате *s* м. *з*: *Сѡрино* (*Зѡрино*)/*Сѡрин дѡѝ*, *Сѡнкѡво* (*Зѡнкѡво*) Бе, *Сѡква* Ц;

— сачуван сонант *л* м. *о* на крају слога у лексички ограниченим примерима (у корену *сел-*): *Сѡлска чѡсма* Сл, *Сѡлска уѝрина* Ка, *Сѡлски ѝѡшѡк* Л, *Сѡлски кѡуч* П, *Сѡлска шѡма*, *Сѡлски ѝѡѝ* (*Сѡоски ~*) Шу, исп. и: *Дѡлѝице* Т.

б) у оквиру појединих сугласничких група:

— *ск*, *сѝл/шѝл*: *Лешѝѡр* М Вр С, *Лешѝѡче* Бе; *Брешѝѡк* Д-Т-Шу (*Бресѝѡк* П, *Бресѝѡк* Д). Другачијег порекла је однос *сѝл/шѝл* у страниј основи: *Кѡшѝѡн* (: кестен, лат. *Castanea*) Д-Шу;

— *шч/кч/јч*: *Лѡкче* Бе Вр, *На лѡјче* (: *лаз*) Л; исп. и: *Тѡдорѡве бѡкче* ДШ, *Код бѡкчѡ* (тур. *bağçe*) Бе;

³⁷ Исп. и: *Мѡшѡриѡе/Мешѡриѡе* (тур. *metris*) М, ван ове фонетске позиције.

— *ћск/цк, ск, ћк*: Велковицко Бе, Дуфицко Ц, Чуйарицко Ша, Симицко Р, Марковицка река ВС, Мајицки крај Т, Ајицко Ц, Ајицка мала (Ајицка ~) Де; Младеновићко Ша, Мајићићи извор Д, Буљићко изворче (Буљицко ~) М;

— *сѣ/с* у финалном положају: Лакѣн брѣс Ка, Код брѣс К Шу (исп. и: Усје КС Ри, Подусје Ра, са сличном појавом на морфонолошком споју);

— *ѣн/кн*: Врѣкнице П Ра, Дрѣѣчка врѣкница ДШ;

— *см/шм*: Чѣшма Шу, Чѣшма (Чѣсма) Вр, Чѣшмин идѣок/Чѣсмин ~ ВС (тур. *çeşte*);

— *дм/гм*: Гмиѣрицко Д, Гмиѣровићи, Гмиѣровицка кѣса ВС.

в) у оквиру различитих метатеза:

— *зј/јз*: Код лѣјзе Пр, Под лѣјзе Шу, Лојзѣћи Бу Ви Р;

— *вр/рв*: Гаврилѣвићул/Гаврилѣвићи ВС;

— *гр/рг*: Агрѣр/Аргѣр ПП.³⁸

Овде се могу навести и друге појаве, као ретки примери безвучавања консонаната у финалној позицији: Кѣѣћи сѣѣ (: сад) ПП, Пѣклеш (Пѣклеж) Пр, можда и у Код дѣѣ Де Шу, Сарѣн дѣѣ Бе, Тѣдѣн дѣѣ (исп. тур. *dit*) П; ретки типови консонантске дисимилације: Комѣирѣши (Кромѣирѣши) Ша, Дѣјно идѣе/Дѣње ~ К; — и др.

Међу фонетским језичким цртама бројне су оне које су карактеристика косовско-ресавских говора, као што су: доследнији екавизам, непознавање гласа *x*, африката *s*, консонант *v* уместо *ф*, упрошћавање финалне групе *сѣѣ*, нестабилност групе *шч* на морфонолошком споју, метатеза *јз* м. *зј* итд. (исп. Ивић П. 1985: 102). Наравно, део ових појава карактерише тек поједине области косовско-ресавског дијалекта (нпр. уместо *шч* јавља се *кч* у делу говора око Западне и Велике Мораве, или *јч* у појединим косметским говорима, исп. Радић П. 1986¹). На другој страни, ове појаве могу бити обележје и дела суседних дијалеката, посебно призренско-тимочког, чије је поједине језичке одлике, на пример губљење *x*, чување *л* на крају слога или речи, упрошћавање финалног *сѣѣ*, метатезирано *јз* итд., посебно могла донети јужноморавска миграциона струја (исп. Ивић П. 1985: 111, 114). У ред таквих појава спада и алтернација *a/e* иза палаталних консонаната (Белић 1905: 18–19), или иницијална трупа *гм* м. *дм* (Исто: 228).

Међу овим језичким цртама свакако наилазимо и на један број оних које могу припадати корпусу супстратских појава. Таква би, на пример, могла бити појава вокализације сонанта *p* у позицији испред вокала, која је забележена у говору Галипољских Срба (Ивић П. 1957: 82).

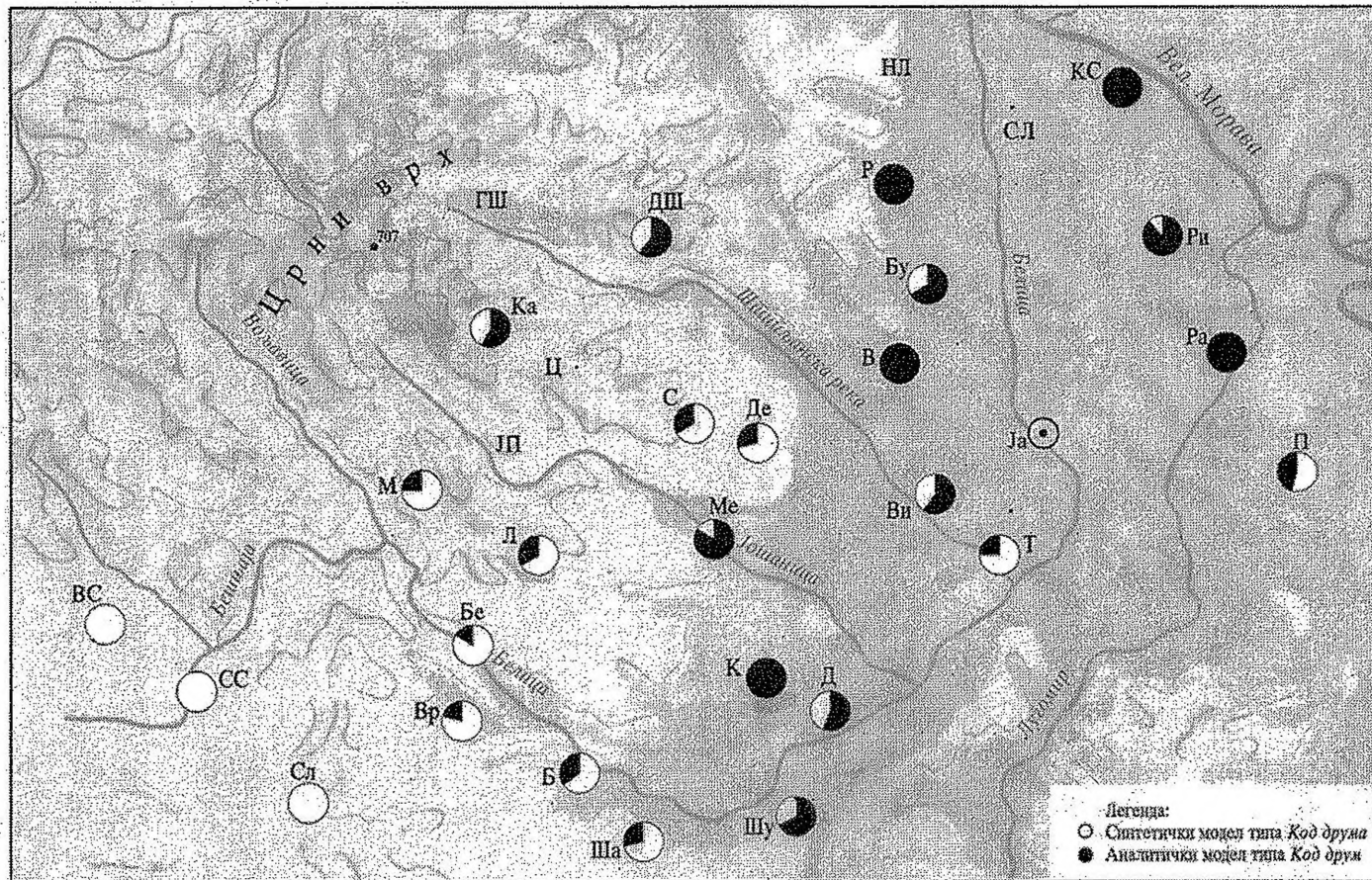
3.0. Морфологија

3.1. Деклинација

Различита миграциона структура становништва у појединим селима прилично се јасно одражава у деклинацији, пре свега у међусобној супрот-

³⁸ Исп. и иници: Пѣин идѣок/Пѣни ~ М (као и: Блѣѣни идѣок/Блѣѣин ~ ПП).

Карта бр. 3: Топономастичке синтагме са предлозима код, до, изнад, више, испод, преко

стављености словенске синтетичке и балканске аналитичке деклинације. Илустрације ради, дајемо преглед топономастичких конструкција са предлозима који се у књижевном језику употребљавају уз генитив. У низу беличких села аналитичка деклинација је потпуно потиснула синтетичку, што је одлика претежно доњebelичких села — Ковачевца (нпр. тип: *Код брес, Код друм, Код игралишће*), Вољавча (х 2), Рибника (х 2), Кочиног Села (х 4) и Ракитова (х 2). Аналитизам у деклинацији је сразмерно заступљенији и у осталим доњebelичким селима, али и у појединим селима средишњег појаса: у Букочу (2 анал. : 1 синт.), Рибару (7 : 1), Шуљковцу (21 : 10), Д. Штипљу (3 : 1), Драгоцвету (9 : 7), Винорачи (3 : 2), Међуречу (8 : 3).³⁹ Све ово потврђује податке о превасходној заступљености вардарско-моравске и делом тимчко-браничевске миграционе струје у нижим, долињским селима.

Синтетизам је доследније заступљен на теренима удаљенијим од моравске долине. Именске речи у конструкцијама овога типа појављују се чешће у генитиву него у акузативу у следећим селима: Врби (*До друма, Преко њошока, Код дрена, Код Лазине колибе* итд. (х 11), али и: *Код дебело дрво, Код мајдан, Преко реку*), Бунару (11 синт. : 6 анал.), Шантаровцу (10 : 4), Белици (10 : 2), Мишевићу (3 : 1), Деоници (20 : 8), Сиоковцу (8 : 4), Лозовику (2 : 1), Каленовцу (4 : 3), а од нижих села у Трнави (3 синт. : 1 анал.) и Праћини (12 синт. : 10 анал.). Синтетизам у деклинацији доследно је присутан само у топонимији оних црновршких села која су најудаљенија од моравске долине и налазе се на самој периферији беличке области, у Сугубини (*Код вира, Код зайиса...* х 12), Старом Селу (*Код бунара, Код воденице...* х 4) и Слатини (*Код винограда, Код гробља ...* х 10) (в. Карту бр. 3).

3.2. Придевски вид

Описни придеви се у придевско-именичким топономастичким синтагмама претежно појављују у облику одређеног вида: *Бели брег Бе, ~ извор ЈП Ка, ~ камен ГШ Ц ЈП Л, ~ њошок НЛ, Гусћи њрњак Шу, Дубоки њошок/Дубоки ~ Бе Ц М, ~ вир ЈП Пр, Зелени камен ГШ, ~ вир Бе-М, Криви њућ Вр, Круги лаз ВС Сл, ~ луг Шу, Куси њошок Шу, Лиси лаз М-ВС, Равни гај ЈП-Л-С, Сјудени извор ЈП, Суви њошок Бу ДШ, Црни вр ГШ-Ка-Ц, ~ кључ НЛ, Црвени брег Бе Бу Ша*. Само је у једном топониму придев м. р. забележен у неодређеном виду: *Широк њућ Ви*. Насупрот овоме, у живом говору неодређени вид је, у оквиру неутралисања ове морфолошке категорије, постао доминантан и готово искључив. Ови топономастички примери упућују, стога, на претпоставку да се одређени вид придева мушког рода чува у оквиру синтагми као окамењена форма из предмиграционог периода.⁴⁰

³⁹ Овакви топоними нису потврђени у Ланишту и Г. Штипљу (осим, нпр. модела *Кладенац* у *Бугарско, Кладенац* у *Гигош* НЛ, *Под Средњи вр* ГШ). Недовољно поуздани показатељи о стању у деклинацији су и појединачни примери потврђени у висинским селима, Црчу (*Код зайис*) и Лошаничком Прњавору (*Код Друге बारे, Код циганске колибе* (мн.) и сл.).

⁴⁰ Појава морфолошког неутралисања старог придевског вида највероватније је резултат утицаја балканске језичке средине, којима је подложен део јужнословенских говора. Поред ма-

Разумљиво је, отуда, што ни акценат овде не остварује посебну дистинктивну вредност по виду, исп. примере типа: *Црна бара* НЛ, *Крива бара* СЛ, *Шуйља буква* Ка, према: *Сува бара* Ша, *Крива бара* П, *Лейо брдо* ГШ и сл. Он овде пре свега указује на помешаност и факултативност употребе једног или другог акценатског лика (исп. *Бело брдо/Бело* ~ Шу), односно једног или другог вида.

Иако наведене морфолошке црте и даље опстају у домену косовско-ресавских језичких особености,⁴¹ овде се, јасније него на другим плановима, препознају утицаји староштокавског залеђа, посебно јужноморавског говора призренско-гимочког дијалекта, који последњих векова готово континуирано доноси и намеће нову језичку структуру, нетипичну за словенске језике. Томе је нарочито изложен део беличког краја окренут вечито прометној моравској долини.

4.0. Језички сурвивали и питање супстрата

Иако се највећи број језичких особености беличких топонима чува и у живом беличком говору, у топонимима налазимо и низ архаичних фонетско-морфолошких особености које неретко отварају додатна питања, те указују и на њихово могуће супстратско словенско порекло.

Топоним *Збикчић/Збекчић*,⁴² ако претпоставимо основу *szbĕg-*, могао би указати на појаву икавског рефлекса старог *jaiša* (исп. Ивић П. 1957: 69–70),⁴³ односно на дуго чување незамењеног *jaiša* чија је фонетска вредност у овом случају могла бити предата новодосељеном становништву у вредности вокала *и*.⁴⁴ На исти начин се може разумети и појава облика *Mesurich* (ојк. Међуреч) у немачком извору с краја XVIII века (Симоновић 1983: 33), као и ојконима *Billofoto* (Бела Вода) и *Privesich* (Превешт) у извору с почетка истог века (Пантелић 1948: 23).

Топоним *Закљиче* вероватно представља скамењену предлошко-падежну везу (**Zad kǎlicĕhъ*) са старим локативом множине именица мушког рода *о*-основа у служби генитива, у оквиру старог генитивско-локативског морфолошког синкретизма (исп. Белић 1972: 74).

Остатке старог наставка *-е* за номинатив множине једног броја именица м.р. бележимо углавном у завршецима ојконима: *Рибаре*, *Лукаре* (исп. и: Бу-

кедонских и бугарских говора (Конески 1966: 120, Мирчев 1963: 159–160), ова појава увелико захвата и део србијанских говора (исп. Јовић 1968: 108, Пецо-Милановић 1968: 340, и др.).

⁴¹ Таквих особености би се могло још набројати, исп. нпр. уобичајено грађење множине наставком *-ићи* код именица средњег рода на *-е*: *Барчићи* КС Шу, *Лојзићи* Бу Ви Р, *Новинчићи* Р, *Пољанчићи* Т.

⁴² Форму *Збикчић* је у списку топонима из свога села забележио неки Мишевчанин. На терену сам поред забележене, потврдила и друге варијанте (в. *Речник*).

⁴³ Овакво етимологисање можда не треба да изазива неверицу ако се зна да је двадесетак километара северније одавде, у баточинском крају, који припада смедеревско-вршачком поддијалекту, још увек у спорадичној употреби архаична икавска, такође ономастичка форма *Лийџица* (в. III–2.1, 1.1.4) У беличком крају и данас је чест икавизам у форми (*з*)ди.

⁴⁴ Исп. рефлексе јата типа *ze'zda*, *ze'zde*, *le'šio*, *ml'e'ko* у говору Галипољских Срба (у наглашеном слогу), као и податак да Галипољци овај вокал „не знајући посебног знака за ђ, бележе [...] најчешће знаком и“ (Ивић П. 1957: 54, 57).

наре, Мишевиће), а само у два примера код микротопонима (*Варове/Врове* Бе-ВС-М, *Угаре* (/Угари/Угар) Бе).

Стара морфолошка обележја придева одређеног вида вероватно чувају хидроними *Бешињаја* и *Згорељаја* Бе (в. III-2.2, 1.3.2). И морфолошко обележје одређеног вида код придева м.р. у једнини (в. 3.2) на путу је да постане сурвивал.

Један број творбених типова такође указује на архаизме, као образовања *Буковча*, *Добрања*; *Трстена*, *Јагодна*; *Брестивоца*, *Лийовик* итд. (в. III-2.2). Стари супстратски слојеви назире се и у једном броју топонимастичких лексема словенског и несловенског порекла (в. III-2.1).

I-3. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ О ТОПОНИМИЈИ БЕЛИЦЕ

1.0. Извори

1.1. У српским средњовековним споменицима сачувани су ретки помени овдашње области и њених насеља. Поред хидронима *Морава*, *Белица*, *Лугомир* и *Јошаница* (?), из тог су нам периода познати само помени ојконима *Јагод(и)на*, *Трнава* и *Добрања* (в. I-1). Како раваничко властелинство није обухватало села са леве стране Велике Мораве, помена беличких локалитета немамо ни у *Раваничкој џовели* (в. Литературу).

1.2. Турски административни списи који су покривали ову област (*Смедеревски дефтер*) највећим делом нису транскрибовани и публиковани. Један број ојконима ишчитала је и у транскрибованом лику публиковала Олга Зиројевић (1970). Остало је у анонимности лице које је Ђ. Симоновићу ишчитало за нас драгоцен *Дефтер за овчарину* из 1595-96, у коме се помиње већина ојконима из области коју истражујемо (в. I-1, 2.4). Део јагодинских ојконима из необјављеног Општег дефтера Смедеревског санџака за 1476. годину ишчитала ми је мр Ема Миљковић-Бојанић (*Дефтер*, 1476).

1.3. Знатан број овдашњих ојконима потврђен је и у аустријским изворима из првих деценија XVIII века, а посебно у војно-географском опису Србије са краја тог века (в. I-1, 2.5). Континуитет званичних пописа у XIX веку (Перуничкић 1975) омогућава праћење устаљивања ликова овдашњих ојконима. У документима из овог периода потврђени су и поједини микротопоними (*Исто*). Микротопонимија старе Јагодине XIX и XX века доноси се у различитим писаним изворима, које збирно преноси В. Маџура (1984).

1.4. Први целовитији попис овдашњих топонима урадио је крајем XIX века пуковник Јован М и ш к о в и ћ (1885), који са овог подручја наводи укупно 161 топоним. Као војник, Мишковић је добро разумео значај имена места, те даје доста поуздан материјал који се у великој мери поклапа са савременим налазима, а у извесним случајевима показује и путеве развоја беличке топонимије. Мишковић доноси неакцентован материјал, са ретким изузецима (тамо где му је изговор изгледао посебно необичан, као *Сребрџ*). Посебну вредност овог материјалу дају запажања о изгледу, покривености и величини (бројчано израженој у плуговима) именованих објеката, легенде о њиховом постанку и др.

Беличке топониме бележио је тридесетих година овог века и етнолог Станоје М и ј а т о в и ћ (Мијатовић 1948). Он је потврдио знатно већи број топонима, 541 именовани објекат, али је његова грађа, пре свега због недо-

статка основних података о изгледу и положају географских објеката, неподобна за семантичку анализу. Аутор уз имена географских објеката у појединим сеоским атарима даје само напомене о искоришћености тла, а не и о изгледу именованог објекта. Изузетак представљају имена делова села и делом хидроними (пијаће воде), који су исцрпно бележени.

У оба случаја, и код Мишковића и код Мијатовића, наведени топоними су дати без акценатских и варијантних ликова, а у извесним случајевима су и прилагођени књижевнојезичкој норми, због чега не представљају увек поуздан материјал за филолошку анализу.

1.5. Попис овдашњих топонима сачињен је и при катастарском разграничењу урађеном тридесетих година прошлог века. Степен поузданости ове грађе је различит, и чини се да у највећој мери не зависи од метода рада, већ од пописивача и његовог језичког осећања. О томе најуверљивије говори извештај број ијекавизама и велики број књижевнојезичкој норми прилагођених топонима у појединим катастарским свескама. Катастарско разграничење пропраћено је и картама у које су унесени тзв. *пошеси* (Карте 1947/48), са подацима о искоришћености тла. Карте сам на увид добила у Завичајном музеју у Јагодини, од господина Саве В е т н и ћ а, који ми је љубазно ставио на располагање и топономастичку грађу из неколико овдашњих села, коју је он као археолог добијао од приносника, а делимично и сам бележио на терену.

1.6. Посебан период у прикупљању ономастичке грађе овога краја отпочео је установљавањем пројекта Одбора за ономастику Српске академије наука и уметности, под руководством акад. Павла И в и ћ а и проф. др Светозара С т и ј о в и ћ а, којим се по разрађеним и утврђеним принципима отпочело са систематским сакупљањем ономастичке грађе широм Србије. С обзиром на то да је беличка област са тог аспекта била истраживачки недовољно покривена, укључила сам се у овај пројекат. Прикупљање ономастичког материјала на ширем подручју општине Јагодина отпочела сам 1985. године. Део ове грађе објављен је у Ономатолошким прилозима Српске академије наука и уметности (Радић Ј. 1986, 1990), а део се чува у картотеци Одбора (села: *Ракишово, Рибаре, Праћина, Предор, Кочино Село*). За потребе Одбора накнадно сам обрадила још неколико села (*Сиоковац, Деоница, Међуреч, Винорача и Трнава; Драгоцвей, Шанићаровац и Шуљковац*).⁴⁵ Ономастичку грађу на овом подручју је сакупљао и Првослав Р а д и ћ; она је такође делом објављена (1982, 1986), а делом се чува у картотеци Одбора (села *Каленовац, Црнче, Г. Штићилџе и Д. Штићилџе*). Део ове грађе, која се непосредно односи на белички слив, укључила сам у анализу.

У осталим беличким селима топонимију сам прикупила у периоду од 1993. до 1996. године. Тада сам урадила и теренску проверу и допуну грађе која је раније прикупљена и обрађена за потребе Одбора. Повремене провере и допуне биле су неопходне и у току анализе прикупљеног материјала. На беличком терену пописала сам укупно око 2700 именованих објеката (око 3000 топонима).

⁴⁵ На ономастичкој грађи овога краја урадила сам и одбранила магистарски рад под насловом *Творбено-семантичке особености ијатронима у беличком крају* (Филолошки факултет, Београд 1993). Из области антропонимије објавила сам и два краћа прилога (1993¹, 1994).

2.0. Досадашње лингвистичке анализе

Беличка топонимија до сада није била предмет свеобухватније и темељније лингвистичке анализе.

У једном свом прилогу Звездана Павловић-Стаменовић (1976) спровела је лингвистичку анализу топонима које је прикупио Мијатовић. На својој теренској грађи дала сам краћу анализу топонима са грама-тичког аспекта (Раднѝ Ј.: 1998). Прикупљена је и обрађена топонимија ромско-влашког села Стрижила, које излази из ужег оквира Белице (Томић — Раднѝ 1986).

3.0. Напомене о раду на терену

При сакупљању грађе у сваком селу сам обишла све махале и сваки род. Сваку, или скоро сваку кућу сам посетила у селима у којима сам за потребе Одбора прикупљала целокупну ономастичку грађу, и увек изнова питала најпре за домаћинове поседе, а потом и за остала имена места (њива, ливада, брда, потока, извора и сл.) на сеоском атару и у околини. По прикупљању грађе враћала сам се код информатора који су најбоље познавали сеоски атар. То су углавном бивали мушкарци различитих година и интересовања, — у брдско-планинским селима обично ловци, а другде особе које су помагале по селу у сезони важних пољских радова. Каткад су то били и сеоски активисти. Старије жене су ми углавном давале добре информације о топонимији села из кога потичу, а слабо су, сем властитих поседа и већих географских објеката, познавале топонимију села у које су удате. Уопште, слабо познавање топонимије села у целини је вероватно последица претежно земљорадничког карактера привређивања, посебно ако се има у виду да фамилије већином имају поседе у једном делу атара (в. III). Томе је допринео и промењен начин узгоја ситне и крупне стоке, која се више не изгони на испашу по слободном простору, већ се затвара у ограђене просторе у близини села, обично у шљивике.

Грађа из катастра и осталих писаних извора (в. 1.0) често ми је служила као користан водич и подсетник за моје информаторе. Као користан корективни материјал послужила ми је и грађа господина С. Ветнића, а у неколико случајева и као допуна, коју сам накнадним одласцима на терен потврдила и акцентовану укључила у материјал без посебних напомена.

Тамо где је било могуће, обрађени материјал у писаној форми, са низом питања о изгледу објекта, односу топоним : апелатив и сл., још једном сам поверавала информатору-коректору и често добијала корисне податке. И поред настојања да се од информатора прибаве сви неопходни подаци, неретко би се у току анализе указивала потреба да и лично видим географски објекат и уочим његове карактеристике.

Поред топонима бележила сам и сва народна предања о њима, до којих сам долазила или у спонтаном разговору или током настојања да наведем информатора да помоћу сопственог језичког осећања објасни значење појединих топонима. Често су таква настојања бивала узалудна, при чему сам добијала

једноставан одговор: „Па тако њиме“. Уопште, код овдашњег живља је слабо развијена потреба да тумачи топониме.

4.0. Обрада и представљање материјала

Прикупљени материјал је уређен по принципима које је прописао Одбор за ономастику САНУ и као речник топонима приложен на крају рада у посебном одељку. У представљању топонима настојала сам да изложим све релевантне информације, посебно оне које се тичу изгледа и положаја географског објекта.

У уводном делу, пре анализе топонима, дајем њихова карактеристична језичка обележја. Посебну пажњу посвећујем гласовима, њиховом губљењу и замењивању, као и појединим појавама у морфологији (в. I–2).

Прикупљену грађу разврставам у две групе: *ојконими* и *микротопоними*.

А. 1. У делу посвећеном ојконимима анализирам значења свих сегмената ојконима. При анализи појединих облика користим се и народним етимологијама, углавном полазећи од становишта да народна легенда може имати одраза на преобликовање ојконима, и обратно.

2. У циљу добијања одговора на питања везана за постанак и значење ојконима урађена је и анализа етника, који се у овом крају одликују творбеном разноликошћу.

3. Одвојено анализирам имена делова насељених места, која, као млађи топономастички слој, могу пружити важне одговоре на питања о постанку ојконима уопште.

Б. Анализи микротопонима посвећујем неколико посебних поглавља.

При семантичкој класификацији за основно полазиште узимам дотопономастичко значење тополексеме.

1. а) Топониме апелативног порекла сврставам према семантичким језгрима на начин уобичајен у науци. Узори у тој класификацији су ми поједине ономастичке монографије (нпр. Пјанка 1970, Шимуновић 1972). Класификације у овом раду, ипак, у највећој мери је одредио сам ономастички материјал. У оквиру анализе уз поједина семантичка језгра водило се рачуна о међузависности апелативне употребе (или неупотребе) топономастичке лексеме и структуре топонима, што помаже у издвајању млађег од старијег топонимијског слоја.

У семантичкој обради ослањам се на расположиве речнике географских термина и прилоге тим речницима, на етимолошке речнике, дијалекатске речнике, речнике страних речи, а каткад и на друге специјализоване, као и двојезичне речнике (в. Литературу). Уколико је на терену поуздано утврђено апелативно значење географског термина или друге тополексеме, не наводе се без посебних разлога и подаци из других извора. Такве податке не наводим ни онда када се ради о лексници са општепознатим значењем.

Етимологијом појединих облика бавим се онда када у научној литератури понуђене етимологије нису у сагласности са изгледом и положајем географског објекта и топономастичке слике области уопште. Истим се критеријима руководим и при опредељивању за неко од више понуђених етимолошких решења. У појединим семантичким језгрима наводим све значењски сродне топониме, независно од њиховог порекла.

б) У оквиру структурно-творбене анализе издвајам топономастичке моделе потврђене у Белици. Посебну пажњу посвећујем изведеницама са топономастичким суфиксима. Лексеме које су у топонимију укључене као речи изведене ван топономастичке сфере сврставам у групу неизведених топонима.

2. Топониме образоване од властитих имена делим у три групе.

а) Топониме антропонимског порекла класификујем са творбено-семантичког аспекта и при том се води рачуна само о антропонимској категорији и структури антропонима од кога се топоним изводи, а не и о значењу и пореклу антропонима.

б) У посебном поглављу анализирам топониме етнимског порекла.

в) Топониме изведене од других топонима класификујем према топономастичким сферама којима припадају топоними који су послужили за извођење, као и сфери у коју се изведени топоним укључује (нпр. хидроним → ороним и сл.).

3. На крају наводим топониме непознатог или недовољно јасног порекла.

5.0. Циљеви и методе истраживања

5.1. Циљеви овог истраживања могу се у основи свести на следеће задатке:

— Утврђивање фонда ономастичких јединица у оквиру именовања реалија у беличком крају;

— Сагледавање структурних особености топономастичких јединица (творбено-семантички модели);

— Анализа функционисања микротопонима у комуникацији, у оквиру села као затворене социјалне заједнице;

— Анализа мотивационих аспеката настајања топонима и топонимизације апелатива;

— Утврђивање односа реалија у простору и јединица за њихово именовање на синхронијском и, колико је то могуће, на дијахронијском плану;

— Утврђивање етимологије појединих топонима и, с тим у вези, уочавање страних утицаја у топонимији;

— Утврђивање топономастичких слојева и основних историјских процеса у топономастичком систему беличког краја, односно, хронолошка стратификација и трагање за предмиграционим топономастичким супстратом.

Недостатак већег броја писаних потврда топонима из предмиграционог периода намеће потребу да се, у циљу давања одговора на питања о аутохто-

ности и старини овдашње топонимије, грађи приступа д и ј а х р о н и ј с к и, те да се на основу језичких карактеристика покушају издвојити старији топономастички слојеви. При њиховом издвајању драгоцене су поређења са ретким топонимима из ове области потврђеним у предмиграционом периоду (ојконими и хидроними забележени од XII до XVIII века), као и топонимима са других подручја, забележеним у старим српским споменицима (према: Даничић, РЈАЗУ и др.).

Поред ових, у основи лингвистичких питања, топономастичка истраживања би могла пружити и релевантне одговоре на поједина питања претежно нелингвистичног карактера. Једно од важнијих је питање у којој се мери малобројно стариначко становништво Белице утопило у новодосељено. Сукцесиван прилив становништва током XVII и XVIII века⁴⁶ свакако је могао омогућити да се у одређеном обиму сачува део старијег топонимијског слоја, те да и бројне придошлице с почетка XIX века не затекну празан и неименован простор. Низак проценат старинаца не мора негирати старину овдашње топонимије. На другој страни, шаролика миграциона структура становништва које је последњих векова населило Белицу, морала је наћи одраза и у ономастикону овога краја, како на плану семантике облика тако на плану топономастичких модела. То значи да топономастичка слика беличког краја може у извесној мери представити сплет различитих дијалекатских и културолошких укрштаја на овој географској раскрсници.

5.2. Основни методи којима се користим у обради и представљању материјала су дескриптивни, аналитички и синтетички метод. У функцији остваривања задатих циљева повремено се укључују и други методи, компаративни, статистички и картографски.

⁴⁶ Према истраживањима С. Мијатовића у већини села има бар по један род досељен током XVII или XVIII века. Он запажа да у Белици има мало староседелаца, док „старих или првих досељеника има знатно више“ (Мијатовић 1948: 42).

II. OJKONIMI

II-1. НАСЕЉЕНА МЕСТА

Беличка насеља су по свом постанку стара, али им се становништво често смењивало. Трагови старих, предсловенских насеља бележе се на бројним беличким локалитетима. Археолошки налази упућују на то да је овај простор био густо насељен и у преисторијском периоду. Откривени су трагови живота у гвозденом добу, међу њима и већи број вишеслојних насеља, што указује на континуитет овдашњег живљења (Стојић 1986). Бројни су и археолошки налази из каснијих времена (Гарашанин 1951: 120). Различити стари употребни предмети, које овдашњи земљорадници често проналазе, вероватно су подстицали настанак и одржавање предања о некада густој насељености овога краја.

Археолошки налази са локалитета *Пањевачки рит* у близини Јагодине упућују на претпоставку да су се Словени овде настанили већ почетком VII века (Трифуновић 1993: 207–210). Словенски назив за ову област бележи се у XII веку и сведочи о томе да су овдашње словенске насеобине у том периоду биле организоване у жупу (в. Увод). Претпоставља се да је на темељима предсловенског, касноантичког утврђења (Ветнић 1984: 43–44), на данашњем локалитету *Град/Јеринин град*, засновано седиште жупе Белица. Име *Белица* данас се чува у имену реке и у имену села на њеном изворишту, испод брда на коме се налазило старо утврђење. У овој области налази се и манастир Јошаница, чија се градња везује за прву половину XV века, док народно предање казује да су се у њему венчали кнез Лазар и кнегиња Милица (в. Јошанички Прњавор). На значај овог подручја у средњовековном периоду упућују и писана сведочанства о боравку кнегиње Милице и деспота Стефана Лазаревића у Јагодини (в. Јиречек II: 352).⁴⁷ Запажања о богатству и густој насељености овог подручја остављају у наредном периоду страни путници који су овуда пролазили (в. Увод).

О старим овдашњим насеобинама сведоче бројни микротопоними са топонимима *црква, град, село, гроб* (в.). Чувају се и предања о постојању старих насеобина у непосредној близини данашњих села. Имена тих ишчезлих насеља делом живе као микротопоними (*Брестовац Ша, Грабовик ГШ*), а делом се чувају само у народном памћењу. Верује се, тако, да се Бунар, док је био на данашњем локалитету Стари бунар, звао *Бокце*; да се Ракитово, док је било ближе Морави, звало *Мајјевац*, по месту из кога су дошли његови први досељеници; да су се Горње и Доње Штипље некада звали *Јешековац*; да се Црнче, док је било на другом локалитету, звало *Тойолче*. Само у народном

⁴⁷ У Поморављу, у селу Милива, пише једну даровницу и кнез Лазар (Исто).

памћењу данас живи и стари ојконим *Добрања*, који се доскора чувао као име за део Трнаве (Мијатовић 1948: 154).

Ова се предања већином могу узети за средњовековну Србију, коју је карактерисало често распадање и премештање насеља. Разлоге за лако напуштање насеобина Јиречек види пре свега у томе што је у Србији „сопственост непокретних имања била највише несигурна и мало трајна“ (I: 282), што је омогућавало да појединци и читави родови због спорења и крвне освете лако оставе насеобину у којој живе и потраже нову. На пустошење насеља повремено су утицале и „заразе, помори и глад“ (Исто), о чему сведочи и овдашње предање о куги која је поморила некад бројно становништво ове области и затрла некакво велико насеље на локалитету *Кленови/Клењар* (в.). Последњи пут је куга харала овим крајем 1837. године (Перуничкић 1975: 374–395). Вероватно се за турска времена може узети предање да је негде у близини Сиоковца (једни веле у *Клењару*) било старо насеље *Делисановац*.

Већи број овдашњих насеља је помештан у последња два-три века, о чему посебно сведоче топоними типа *Селиштије*, *Кућинштије*, *Старо село*. У селима поред Мораве је посебно живо памћење о томе. Села у моравској долини (Ланиште, К. Село, Рибаре, Кончарево, Ракитово) помештана су због поплава које је чинила Морава, померајући свој ток улево, али и поплава које су чиниле њене притоке, Белица и Лугомир. И села на вишој надморској висини (Драгоцвет, Међуреч) су помештана због поплава које су чиниле притоке реке Белице. У време турске владавине, бежећи даље од важнијих путева, становништво се селило у више, неприступачније крајеве, образујући збегове, од којих су неки прерасли у сталне насеобине (Г. Штипље). У сталне насеобине прерастала су и места на којима су бивали сточарски објекти (Лозовик). По ослобођењу Србије, од првих деценија XIX века скоро до данашњих дана, помештања и трансформација насеља бивају условљени новим економским условима (исп. Мацура 1984: 31), потребом за приближавањем саобраћајницама од којих се у ранијим периодима бежало.

Када је реч о промени имена појединих насеобина, ову појаву бележимо и у новије време. Те промене, било да су патриотске или идеолошке природе, увек су наметане од органа власти. Међутим, нова имена се у народу споро прихватају, тако да и после више деценија од давања новог имена опстаје старо име. Селу *Пањевцу* је тридесетих година XX века промењено име у *Кочино Село*, али се у народу старо име још увек чува; *Праћина* са својим засеокм *Предором* је добила име *Кончарево*, али се чувају стара имена, данас као имена за делове села; *Јагодина* је пет деценија званично живела као *Свештозарев*, али у народу је она увек била и остала *Јагод(и)на*.

1.0.0. СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА

1.1.0. Ојконими несловенског порекла

У оквиру именовања овдашњих насеобина јавља се мањи број имена несловенског порекла. Несловенско порекло се може претпоставити за имена се-

ла *Шийиље*, *Праћина* и *Шанћаровац*, као и за *Бунар*, чему се прикључују и ојконими из народног предања, *Јешековац* и *Делисановац*.

БУНАР: *Бунари*, *Бунаре* (Документи, XIX в.), *Бунар/Бунаре*. Ово село својим именом свакако упућује на значај пијаћих вода за формирање насеобине, али турским пореклом свога имена (тур. *binar* 'извор, зденац') и на посебан положај некадашњег насеља. Наиме, како простор на коме је данас село смештено обилује изворском и речном водом, у оваквим животним условима постојање бунара не би могло бити пресудно за именовање насеља. Из тих разлога изгледа сасвим прихватљиво народно веровање да је село, са старим словенским именом *Бокце* (в.), најпре било смештено на врху косе више садашње локације, на постору окренутом Левчу, који се данас назива *Сћари бунар*. Косом Ћилијан, а даље преко Старог бунара, одакле се један крак спуштао у долину Белице и водио према Јеринином граду, — некада је ишао пут, па је бунар поред тог пута, вероватно оскудног пијаћом водом, морао бити од прворазредног значаја и утицати на потискивање старог имена села. О постојању насеобине на том простору сведоче и стари предмети и комади опека које мештани ископавају орући земљу (в. Мијатовић 1948: 120).

У писаним документима из XIX века име овога села се често појављује у лику *Бунари*, *Бунаре*. И данас ће се у говору најчешће чути форма *Бунаре*, која, како и сами мештани осећају, прави динстинкцију према апелативу *бунар(и)*.⁴⁸ У лику *Бунаре* ова именица се појављује као именица средњег рода у једнини, па ово *-е*, дакле, није остатак старог падежног настака за номинатив множине именица мушког рода. (Наравно, ни са дијакроничког аспекта посматрајући именица *Бунар* није могла имати наставак *-е* у номинативу множине, исп. Белић 1972: 14). Преовладавање старог множинског наставка *-е* условљено је честом појавом аналошког уопштавања овог завршетка у именима села Белице и суседног Левча (в. *Рибаре*, *Буковче*, исп. Симић 1972: 227–229).

ДЕЛИСАНОВАЦ: *Desanovze* (Епшелвиц-Најперг, 1718)⁴⁹, *Делисановац*. Народна предање ово име везује за садашњи Сиоковац. Једни веле да се село некада тако звало (Мијатовић 1848: 158), а други да је у близини Сиоковца постојало насеље са тим именом (в. *Клењар С*).

Како и народно предање каже, ојконим је изведен од турског имена *Дели-(Х)асан* (тур. *deli* 'луд, махнит; силовит, помаман', *Hasan*, мушко име). Забележеном фонетском лику ојконима претходило је губљење спиранта *х*, праћено сажимањем вокала (*Делисановац* → *Делисановац*). Он је, као и други ојконими овакве структуре, у чијој су основи лична имена различитог порекла (исп. *Сиоковац*, *Шанћаровац*), по пореклу или топонимизовано родовско име или етник изведен суфиксом *-(а)ц* од насеобине по имену **Дели(ха)саново* (село). Имајући у виду то да су Турци поседовали села, а нису у њима живели и

⁴⁸ Сматра се да су слични разлози (дистинкција према живим родовским именовањима) утицали на накнадну појаву овог завршетка у ојконимима патронимског порекла на *-ић* (*Бабић* 'родовски назив': *Бабиће* 'географски назив') (Лубаш 1969: 138).

⁴⁹ Насеље је уписано у Крагујевачком дистрикту. Пантелић (1948: 24) претпоставља је да је то „можда Делисановац, ранији назив Сиоковца“.

стварали потомство⁵⁰, изгледа вероватнија претпоставка о примарно етничком значењу облика *Дели(ха)сановац*.

ЈЕШЕКОВАЦ: *Јешековац* (поток, Мишковић 1885), *Јешковац* (Мијатовић 1948: 132), *Аишкoво/Јаишкoво/Јаишкoвац/Јашековац/Јешековац*. По народном предању овако се некада звало Штипље.

Овај ојконим највероватније у основи има зооним *ешек* 'магарац' (тур. *eşek*).⁵¹ Како се велико брдо на западним падинама Црног врха, испод кога протиче река *Осаоница*, данас назива *Ошљак* (стсл. *ошль* 'магарац'), овај ојконим би могао представљати турски калк према затеченом словенском топониму, уз накнадну специјализацију топономастичког значења старог и новог назива (исп. *Ђилијан : Лейеничка сйрана*). У каснијем периоду могло се развити протетичко *ј*, као и факултативна алтернација *а/е* иза палаталног консонанта (в. I–2). Постојање придевске форме (*Ашиково/Јашиково*)⁵² и творбено поименичене суфиксом *-(а)ц*, може упућивати на то да је једно време ојконим придевског лика (**Ешеково*) био синониман са својим етником (**Ешековци*), тј. облик *Јешековац* би могао бити примарно етничког значења.⁵³

ПРАЋИНА: *Бракина* (Дефтер, 1595–96), *Bratina* (Епшелвиц-Најперг, 1718), *Pragsina* (Војно-географски опис, 1783–84), *Праћина* (Документи, XIX в.); *Праћина/Кончарево*.⁵⁴ Име *Праћине*, села на обали Мораве, у народу се доводи у везу са глаголом *праћити*, јер су према једном предању први становници овог насеља „праћени“, тј. послати из црновршких села да извиде какви су услови за живот доле, у равници поред Мораве. Пошто се „праћени“ углавном нису враћали, насеље које су они засновали поред Мораве названо је *Праћина*.⁵⁵ Друго народно предање име села доводи у везу са *праћком*, јер су, веле, праћинска деца бацала праћком камење преко бројних бара у околини села.⁵⁶

У време првих записа ојконим се вероватно изговарао као и данас. Анонимни читач дефтера је због нејасних дијакритика транскрибовао *б м. њ* (у арапској графици разлика између *б* и *њ* је само у броју дијакритика, који се у брзопису, посебно у писању л. имена, често изостављају, Пешикан 1982: 6, 7). У арапској графици се истим знаком бележе наши гласови */č/, /đ/,* често и */k/*

⁵⁰ Предање каже да је Дели-Хасан био спахија (Мијатовић 1948: 158).

⁵¹ На овај правац у етимологијама упутио ме је проф. Александар Лома. Хидроним *Ешиковац* (извор код Карловца, близу *Магарчева брда*), Скок доводи у везу са турцизмом *ешек* (I: 495).

⁵² Замена *е* са *и* може се објаснити затварањем вокала, или укрштањем са облици сличним турцизмом *ашик* (тур. *aşık*).

⁵³ Извесну сумњу у етимологију према тур. *eşek* уноси браничевски ојконим *Јашиковац/Јашиковица* (Стојаковић 1987: 91), који се, имајући у виду време у коме је потврђен (*Браничевски шефтер*, 1467), тешко може извести од турцизма. О могућности извођења овог ојконима од друге основе в. Штипље.

⁵⁴ Село је средином XX века преименовано у *Кончарево* (према фабрици „Раде Кончар“).

⁵⁵ Исп. и предање о „испраћању“ војника у бој, преко скеле која је ту била, о „праћању“ понуда за агу који је живео у Предору и сл. (Мијатовић 1848: 171).

⁵⁶ У вези са тим је забележена прича да је неки вешт младић добио надимак *Праћко* (Спасић 1975: 25) (: *праћа, праћка* „прасл. оружје за навалу“, Скок). Исп. *Мешљак* Ка, као и придев *праћан*, топоним *Праћинице* (брдо више Котора, Скок: *праца*) и село *Праћевац* (Вешовић 1935: 59).

(Исто: 6). Проблемом бележења, а не фонолошком структуром ојконима, условљен је и лик ојконима у немачком запису из 1718. године.

Имајући у виду положај овога села, ојконом се најпре може довести у везу са грчко-латинском основном *brag-* (итал. *brago* 'блато, глиб', гр. *βράγος*), која је, према Скоку (*brak*²) „пред-ие. лексички реликт, који се осим у романском налази још у алб. *brak*, *berak* 'мочвара'“. Лексема *брак*, потврђена у сх. језику са значењима „плићак испод поткопане морске обале на коме расту алге (...)“ (РСАНУ), „нека морска трава“, „рибарски термин“ (Скок), свакако је романизам италијанског порекла. Иста основа у овдашњем ојкониму највероватније представља предсловенски реликт. На старину ојконима упућује и то што се у атару овога села бележи и реликтни топоним *Мергино њоље*, где се атрибут *Мергино*, поред његовог извођења од лат. *targo* 'крај, међа' (Павловић 3. 1976: 220), можда може довести у везу са античким именом за реку Мораву (лат. *Margus*).⁵⁷

Замена *к* са *ћ* испред вокала предњег реда је стара фонетска појава, која и данас карактерише делове српских говора са богатим супстратским утицајима (Пецо 1978: 21).⁵⁸

Уочљива је сличност фонетског лика нашег ојконима са именом романског племена *Парџини* (*Прађина*, са метатезом ликвиде) од којег Павловић М. (1965¹: 62) изводи ваљевски ојконом *Парџани*. Мање је вероватна претпоставка да се ојконом *Прађина* може довести у везу са грцизмом *џарохија* (Ветнић 1996: 61)⁵⁹, иако у археолошким налазима, народном предању и у топономастици има елемената за такву претпоставку.⁶⁰ Акцентом, па и вокализмом, облик *Прађина* не одговара средњегрчком *παροικία*, које би у српском морало дати *џарићџа*.⁶¹

Завршетак *-ина*, који се иначе појављује у адаптираним несловенским топонимима (Лома 1997: 1–3), могао се развити у процесу адаптације, а могао се и непосредно везати за претпостављену основу *брак-*.

ШАНТАРОВАЦ: *Шанџаровац* (Дефтер, 1595–96), *Schantorovac* (Војно-географски опис, 1783–84), *Шандоровац*, *Шанџоровац* (Документи, XIX в.), *Шанџировац/Шанџаровац*. Име овога села народна етимологија доводи у везу са легендом о два брата, од којих је један био „шантав“ (диј. *шанџав* 'неразуман, луцкаст')⁶², а други „чуљ“. „Шантави“ брат је остао у селу које је по

⁵⁷ Будући да је Морава на овим просторима често мењала свој ток, напуштени делови корита су и касније по њој називани (исп. *Моравчина*, *Моравиштије*, *Стара Морав*).

⁵⁸ Испред вокала предњег реда *к* се у позајмљеним речима често рефлектовало као *ћ*, исп. *ћелија*, гр. *κελλι(ον)*, *џирил* гр. *Κύριλλος* (в. Фасмер 1944: 31, Јовићевић 1985: 6).

⁵⁹ Исп. *џарић* (гр. *πάρουκος* 'посадити, населити'), од Немањине повеље Хиландару у црквенословенским споменицима спорадичан назив за тежак (Јиречек II: 99).

⁶⁰ Поред обале Мораве, недалеко од овог села, пронађени су трагови зидина ранохришћанске цркве, сматра се из V века (Ветнић 1996: 91). У вези са топонимом *Калуђерска бара*, који се налази у атару овога села, живе веровања да су тим простором „некад калуђери владали“; да је у близини ове баре био некада велики манастир који је потопљен и да су доскора на том простору ископавани остаци некадашњих зидина.

⁶¹ На ово ми је скренуо пажњу А. Лома.

⁶² Исп. *шанџав*, „сакат у руку“ (Мијатовић 1948: 118).

њему названо Шантаровац, а „чуљи“ се, наводно, настанио у суседном селу, касније названом Шуљковац. Присутно је и веровање по коме је ово село до- било име „због *шантјавих*, 'неисправних' секира и мотика, каквих је било код сељака у овоме селу“.⁶³

У писаним документима из XIX века име села се често бележи као *Шан- дороваци/Шантјороваци*, што директно упућује на претпоставку да је овај ојко- ним изведен од мађарског личног имена Шандор.⁶⁴ Историја казује да је Јаго- дина средином XVI века припадала Дервиш-бегу, који је у то време беговао у Сегедину и отуда у околину Јагодине населио групу „од 40 угарских породи- ца и 10 неочењених мушкараца“, који се у турском дефтеру називају „несло- бодним робовима“ (Зиројевић 1970: 138–139). Мађари се помињу и у путопи- сним белешкама из каснијег периода. Х. Дерншвам тако бележи да се по на- редби Дервиш-беговој „око Јагодине било преселило из печујског краја много Угара са женама и децом. Ту су имали и једног угарског попа“ (Исто: 139). Степан Герлах, путописац који је са немачким посланством путовао из Цари- града за Беч 1578. године и задржао се у Јагодини на конаку, запажа да је тада у Јагодини било „мало српских хришћана“, као и да су у близини Јагодине би- ла „три села у којима станују све сами Маџари, а ни један Турчин“ (Цветић 1905: 14).⁶⁵

Може се, дакле, претпоставити да је по неком печујском Мађару Шандо- ру постао ојконим Шантаровац. Међутим, имајући у виду чињеницу да је ој- коним потврђен крајем XVI века, дакле непуних педесет година по досељава- њу поменутих угарских породица, ојконим би могао бити старији од доласка печујских Мађара (уколико сличних колонизација није било и раније), а наве- дена поклапања пука случајност. Да је лично име *Шантјор* од раније присутно међу Србима сведочи његова потврда (*шантјорска*) у *Дечанским хрисовуљама* (Грковић 1983: 91).⁶⁶ Не може се искључити ни могућност мотивисаности ој- конима радном именицом *шандар* (в. фус. 64), посебно ако се има у виду овде честа појава именовања насеља по делатности људи који у њима живе (исп. Ковачевац, Коларе, Лукар(е), Вољавче, Винорача, Црнча и сл.).

На творбеном плану је у овом ојкониму, као и у великом броју сличних топономастичких образовања, присвојни придев изведен од основе *Шандор-*

⁶³ Исп. и стихове из шаљиве народне песме: „*Шантјоровци*, шантаве секире/нигде клина на кући немају“ (Мијатовић 1848: 119, 77). Овакво народно предање могло је бити мотивисано по- љопривредним алаткама донесеним из других крајева, које су изазивале подсмех код домаћег становништва. Познато је, на пример, да се у том смислу од овдашњих посебно разликују војво- ђанске и мађарске мотике.

⁶⁴ Исп. антропоним *Шандаров*, који се изводи од „*шандар*“ кој прави и продава *свеќници*“ (Стаматоски 1982: 225). Лексема *шандан* „светњак, чирак (...), црквени свењак“, коју Скок (*šandan*) дефинише као „балкански турцизам“ (тур. *şandan* ← ар. перс. *şamca* „свећа“ + *-dan*, суфикс за место), потврђена је на Космету (Елезовић).

⁶⁵ Сматра се и то да су Мађари, насељени ради изградње водовода од Буковачке чесме до Јагодине, у великом броју живели и у данашњем Буковчу, односно на средокрађи пута Буковче — Јагодина, па се стога на овом простору у путописима помињу насеља *Magari* (Ветнић 1995: 20) и *Eperies* (Цветић 1905: 16), од мађ. *eperes* 'покривен јагодом (дудом), јагодан' (: *eper* 'дуд', *földi eper* 'јагода'). Чест етнимом Маџар у основама породичних надимака у овом крају може упућивати на трагове тих давно колонизованих Мађара (Радић Ј. 1993: 80).

⁶⁶ Исп. родовско име *Шантјоровци/Шантјоревци* (Хаџи-Васиљевић 1909).

(или *шандар-*) поименичен суфиксом *-(а)ц*, односно облик *Шандоровац* је из функције породичног имена (**Шандоровци* 'Шандорови потомци'), или етника од неке старије топономастичке форме, на пример **Шандорово село* (исп. данашњи етник *Шанџаровац*)⁶⁷, пренет у функцију именовања насеља. Сингуларизација ојконима на *-(а)ц* доследно је спроведена у овом крају.⁶⁸

Ако пођемо од облика *Шанџоровац* (: *Шанџор*, са рано обезвученим *д* у овој позицији), који је потврђен и у писаним изворима из XVIII и XIX века, промена *о* у *а* у лику *Шанџаровац* је у складу са појавом отварања вокала *о* у говору овога краја (исп. *баранџа*, *маџика*). И губљење вокала у вези са сонантом *р* (*Шанџаровац*) је честа појава у говору Белице (исп. *џрдџница*, *џрџици*, *Врновачко*, *Грбџа/Грбџак*).⁶⁹

ШТИПЉЕ: *Шџиџла* (Дефтер, 1595–96), *Шџиџље*, *Горње Шџиџље*, *Доње Шџиџље* (Документи, XIX в.); (*Горње Шџиџље*, (*Доње Шџиџље*). Народна предања о овим селима казују да је некада ниже данашњег Д. Штипља било неко старо насеље по имену (*Јашиково/Јешџковац/Јашџовац* (в.). Верује се да је том насељу касније промењено име у *Шџиџље*, да би од њега, сеобом дела његовог становништва под сами Црни врх, на место где су им до тада биле колибе, — постало најпре *Горње Шџиџље*, а потом је и у име старог насеља уграђена одредба *Доње* (в. Речник). По другом је предању старо Штипље расељено, а у његовој близини су основана два нова насеља, названа *Горње* и *Доње Шџиџље* по неком месту у јужној Србији, „одакле су били први досељеници којима се данас траг изгубио“ (Мијатовић 1948: 134).⁷⁰ Подела села на *Горње* и *Доње* везује се за другу деценију XIX века, будући да се у време Првог српског устанка говори о Штипљу, великом селу у коме је једно време био Карађорђевићев штаб (Милићевић 1876: 188).⁷¹

Предање о пренесеном имену негира његова рана потврда. Имајући у виду да у арапском писму не постоји посебна графема за *љ* (бележи се графемом за *л* (*l*, ретко *ly*), да арабица као сугласничко писмо не бележи вокале, или њихово присуство обележава знаковима са различитим службама (Пешикан 1982: 6), — у дефтеру записани ојконим могао се прочитати и као *Шџиџље*, како се вероватно и тада изговарао.

У науци се обично сматра да је топономастичка основа *Шџиџ-*, коју срећемо у овдашњем ојкониму, несловенског порекла и да представља део

⁶⁷ Осврт на поновну топонимизацију сличних географских назива широм јужнословенског простора, делом потврђених и у страним историјским изворима (нпр. *Bratuslausdorf* (**Bratislavova vas*, **Bratislavlja vas*) : *Bratislavci*; *Dragoševa vas* : *Dragoševci*; *Kostino* : *Kostinci*), даје В. Лубаш (1969: 101–108).

⁶⁸ Ране потврде сличних ојконима са обликом јединице (топонимизована родовска имена на *-ић*), указују на то да им није нужно увек претпоставити плуралску форму као старију. Сматра се да су сингуларну форму могле подржати „непатронимичне структуре: етничке и деминутивне“, те да је плурална, односно сингуларна форма могла бити условљена величином рода (Лубаш 1969: 121), а вероватно и променама у родовском устројству.

⁶⁹ Исп. и *Пеџр(а)ковац*, село код Параћина.

⁷⁰ Исп. и предање по коме је то становништво досељено из косовског села *Шџиџље* (Спашић 1975: 45).

⁷¹ Једно се Штипље помиње у попису из 1818. год., а већ 1820. год. бележе се *Горње* и *Доње Шџиџље* (Перуничић 1975: 168, 238).

балканског супстрата. На простору Штипа, данашњег града у источној Македонији, у античко доба је потврђен хидроним и ојконим *Astibo* (Ἀστιβός), регистрован касније и као *Astibus*, *Astibon*, а у каснијим византијским изворима као *Στύβλειον*, *Στύβλον* (Иванова 1982: 167; 1979: 34–35). Терен на коме је смештено *Штџиљџе*, котлина са јаким врелом од кога потиче *Штџиљџанка/Штџиљџанска река*, затворена с једне стране самим Црним врхом, а са две његовим падинама, својим положајем увелико подсећа на град *Штџиљ* у Македонији.⁷²

Међу понуђеним етимологијама античког облика *Astibos*, чине се, с обзиром на положај овдашњег Штипља, прихватљивим оба гледишта И. Дуриданова:

1. Као почетни облик хидронима (ојконима) *Astibos* аутор претпоставља синтагму **apos Tibos* 'река Тибос' (од *tibhos*, 'бара'), која се доцније упростила и дала **aps Tibos* → **Astibos*. Уместо претпостављеног апелатива **apos*, могао је стајати и неки други апелатив који је именовано воду уопште (ие. **ap-*), или врсту воде, па и *apus* 'извор' (према Иванова 1979: 35). Тако бисмо у нашем случају могли поћи од претпостављене атрибутивне синтагме **apus Tibhos* 'извор Бара', која би у великој мери одговарала изгледу штипљанског *Врела*.

2. Аутору, као и нама, чини се, ипак, вероватнији полазни облик *Aps-tibos* 'јасикова бара', од ие. **apsa* 'јасика' и *tibhos* 'бара' (према: Иванова 1979: 35, исп. Скок: *jasika*).⁷³

Ако пођемо од тога да је и у нашем ојкониму полазни облик **Astibo*, наилазимо на појаву губљења иницијалног вокала (в. I–2), као и на замену фрикатива (*s* → *ш* пред експлозивним сугласницима), која се може најпре приписати неком ишчезлом балканско-романском говору, који је ту особину могао развити у заједници са старобалканским суседима (исп. Ивић П. 1998: 11).⁷⁴ У микротопонимији црновршке области имамо и других старобалканских трагова (исп. *Бардоња*, *Байџуње*, *Бумбуле*, *Гигош*, *Чука*), који делом носе обележје такве симбиозе.⁷⁵

⁷² „Град Штип, во средна Македонија, на реката Брегалница, се наоѓа во една котлина (заоколената со сите страни со ридови)“ (Иванова 1979: 33).

⁷³ Занимљива је, али мало вероватна претпоставка да је од словенског имена исте биљке (*јасика*) могао бити изведен ојконим *Јашековац/Јешековац* (исп. *Јесиковац*, топоним у Србији, Скок: *jasika*), који у народном предању живи као старо име Штипља, — што би упућивало на остатке словенског калка начињеног према затеченом ојкониму (*Јасиков*, -а (извор, поток, бара), односно *Јасиково*, *Јасиковац*). Овде би се у том случају морао претпоставити и утицај затеченог становништва у измени фонетског лика словенског ојконима (заменавање фрикатива *s* са *ш* у речима словенског порекла). На превођење затечених имена можда упућује и паралела *Бардоња* ЈП : *Белица*. Међутим, топоним *Јешековац* је могао бити мотивисан и фитонимом *Јошика* 'јоха' (РСАНУ).

⁷⁴ Имајући у виду да су замене фрикатива својствене албанском језику, извођен је закључак да су Словени ојкониме у којима овакву појаву имамо посведочену (*Штџиљ*, *Ниш*) примили албанским посредством (Поповић 1955: 23). Међутим, Албанци као номадски сточарски народ нису у прошлости досезали толико на север, те је њихово посредовање на простору Белице мало вероватно. Замена *s* са *ш* бележи се испред сугласника и у српским речима романског и грчког порекла, нпр. *шиџун* (← итал. *spione*; исп. алб. *spijn*), *шиџва* (← нгр. *σπίλις* ← гр. *σπίλαιον*), *шиџмаџи* (← итал. *stimare* ← лат. *aestimare*) (Скок: *spijun*, *spila*, *stimati*) и сл., — али и у домаћим речима, нарочито испред *k* и *ш* (Белић 1976: 145–146).

⁷⁵ Врло је вероватна и претпоставка А. Ломе да ојконим носи други предсловенски предложак (лат. *hospitium* → вулг. лат. *hostipium* → алб. *shtëpi* 'кућа, гостинска соба').

У нашем ојкониму је за страну основу *Шћийи*- везан свесл. суфикс *-је* (*-је*, SP: 85). С обзиром на то да је оваква творба присутна и код других географских имена, често са страним основама (Стевановић 1975: 468), чини се да суфикс *-је* у делу оваквих образовања има значење блиско оном код облика комбиноване творбе типа: *Загорје*, *Приморје*, *Међуречје*, *Поморавље* (Исто: 467–468)⁷⁶, па бисмо његово присуство и у нашем ојкониму могли схватити у оквиру значења простора око претпостављеног географског објекта са именом **Шћийи*.

Друго могуће значење, присвојно (суфикс *-ј* (*-јњ*)), тешко би се могло прихватити, сем ако основу не схватимо као лично име, или на пример хипокористик од Степан (гр. *Στέφανος*)⁷⁷, односно надимак, за шта, чини се, нема довољно основа.⁷⁸

Имајући у виду овдашње богате археолошке налазе из античког периода⁷⁹ и првих векова нове ере⁸⁰, као и оно што нам нуди околна топонимија, намеће се закључак да је на овом локалитету вековима у континуитету постојала већа насеобина чије се име, уз знатне измене, одржало до наших дана.

1.2.0. Ојконими словенског порекла

Имена већине села овога краја у основи имају апелатив словенског порекла, или су изведена од личног, односно породичног имена или надимка.

1.2.1. Највећи број имена апелативног порекла настао је према изгледу и посебним карактеристикама тла на коме су насеља оснивана. У том смислу су ојконими најчешће настајали од *географског шермина*, или су мотивисани *биљним расињем*.

БЕЛИЦА: *вѣлица* (XII, XIII век, в. I–1), *Veliza* (Најперг–Епшелвиц, 1718), *Белица* (Документи, XIX в.), *Белѣца*. Народно предање каже да је село добило име по пшеници белици која је у овом крају одувек добро успевала, или по реци *Белици*, названој тако по камену белутку којим је некада било прекривено њено корито.

Белица се у XII веку помиње као име области (жупа) коју је Стефан Немања, као своју дедовину, повратио од Грка. Наше село, као и област, свака-

⁷⁶ Белић сматра да је суфикс *-је* у оваквим примерима употребљен у функцији поименичавања (1949: 77), што се могло проширити и на његову употребу у функцији адаптације несловенских основа.

⁷⁷ Исп. *Шћифан*, *Шћефан*, *Сћийе*, *Сћеја* (Скок: *Stepan*). О спорадичној појави икавизама у топонимији в. I–2, 4.0.

⁷⁸ Словенско порекло овог ојконима могли бисмо евентуално тражити у вези са глаголом *шћийаѣи*. Потврђени зооним *шћийаѣаѣ* „шкорпијон, шпурак“ (Скок: *štípati*), упућује на могуће зоонимско порекло овога ојконима. *Шћийѣ* би тако могло бити у синонимском гнезду са суседним ојконимом *Рачник* (села *Горњи* и *Доњи Рачник* у сливу Осаонице), што је, полазећи од структуре ојконима и овде непотврђеног зоонима са кореном *шћийи*-, ипак, мало вероватно.

⁷⁹ У атару Доњег Штипља чак 13 налазишта је из тог периода; преко Доњег Штипља је ишла траса старог друма, важне комуникације која је, идући преко Црног врха, повезивала Поморавље са Шумадијом (Стојић 1986: 16–17).

⁸⁰ О томе говори пронађена остава римског сребрног новца на локалитету *Бубан* (Гарашанин 1951: 120), али и други непубликовани налази који се чувају у јагодинском Завичајном музеју.

ко је именовано по реци *Белици*, а хороним се у почетку вероватно односио искључиво на слив истоимене реке (о територијалном одређењу хоронима *Белица* в. I–1). Именима река су се често именовале целе области (средњовековне жупе) које покрива њихов слив, али су се иста имена преносила и у називе важнијих грађевина и насеобина које су настајале на том терену. Потврду за то имамо и у имену овдашњег манастира Јошаница, као и у именима других, познатијих српских манастира и насеља (исп. Ивић П. 1998: 54, в. III–3.3).

Придев *бео* је у топонимији Белице чешће присутан од других имена за боје (в. III–2.1, 1.2.1). Исто значење можда има и реликтни топоним *Бардоња*, ороним и хидроним из горњег слива реке Белице, у чијој основи може бити „илирско-трачка ријеч *barth* [’бео’]“ (Скок: *bio, bijel*). То би упућивало на претпоставку да је хидроним *Белица* заснован на истом перцептивном елементу, уз накнадну специјализацију топономастичких значења.

Суфикс *-ица*, везан за придевску основу (исп. *Црница*), сусреће се у именима река на ширем словенском простору. Општесловенског карактера је и сам топоним *Белица*, који се, имајући у виду особености објеката које именује, „отличава сѐс семантичка неопределеност“ (исп. пољ. *Biel* „ливада, мочуриште“, Дуриданов 1963: 351).

ДЕОНИЦА: *Деонице, Деоница* (Документи, XIX в.), *Деѡниѡца/ Деониѡца*. Народно предање казује да је у овом селу, које је некад било остало без својих житеља⁸¹, некакав спахија делио доведеним чифчијама земљу говорећи: „Нека свака остане на својој деоници“, па је по тим спахијиним *деоницама* и село прозвано (Мијатовић 1948: 157).

Ојконим *Деоница* (као и истоимену шуму у Шуљковцу) најпре можемо довести у везу са старим географским термином *део* (*děľ*)⁸², познатим на ширем словенском простору (Шиц 1994: 33), са претпостављеним првобитним значењем „делница, граница, линија раздвајања“. Из овога значења су се у различитим словенским језицима развила значења: „брдо, брег“ (сх.), „брег, брдо, вододелница“ (буг.), „планински гребен, венац“ (укр.) (Шиц 1994: 33). *Стара Деоница* је смештена на коси која чини вододелницу између Штипљанске реке и Јерског потока, а није искључена и могућност да су обе *Деонице* (ојк. и микрт.) некад биле на деоној линији међу областима у којима су живе-ле различите етничке групе. Кад је у питању ојконим *Деоница*, може се претпоставити и деона линија између Штипља, на једној, и јужнијих црновршких села на другој страни (исп. и микрт. *Деоница* и *Лейеница*).

Појава облика јединице код ојконима *Деоница* је новијег датума⁸³ и може се везати за утицај књижевног језика, односно за административна настојања

⁸¹ У једној варијанти се каже да су претходни житељи отерани, јер су били нерадни, а добро „живели ладолежећи“ (Спасић 1975: 12).

⁸² Земљиште раздвојено на начин описан у предању касније се најчешће именовало са *исе* (тур. *hise*, исп. *Исићи*).

⁸³ У документима из прве половине XIX века ојконом се бележи у множинском лику *Деонице* („из *Деоница*“, Перуничкић 1975: 115, 131, 169 и др.). Облик *Деоница* јавља се први пут у документу из 1857. године (Исто: 823).

да се обликом јединине именује један објекат.⁸⁴ У облику номинатива (и акузатива) и данас у народном говору спорадично учествује наставак *-e*.

Ојконим *Деоница*, као и истооблички микротопоним (Шу), са ликовима у којима је извршен прелазак *л* у *о*, — за разлику од млађег топонима *Делнице* (*Милановицко*) Т, мотивисаног скорашњом доделом земље, у коме се *л* из основе *дел-* не мења, — указује на то да се старобеличка област уклапала у процесе језичких иновација са ширег штокавског подручја. Фонетске појаве у облицима типа *Делнице* (исп. и *селски*, *селско* и сл.) вероватно су последица новијих досељавања с југа и југоистока.

МЕЂУРЕЧ: *Међуреће* (Дефтер, 1476), *Меѓурица* (Дефтер, 1595–96), *Mesurich* (Војно-географски опис, 1783–84), *Међуреч* (Документи, XIX в.) *Међуреч* (м.р.). По народном предању село је некада било међу рекама, Јошаничком и Лозовичком, па је по свом положају и добило име. Село данас није омеђено рекама, али је простор на коме је оно првобитно било, локалитет по имену *Селиштије*, и данас између река.⁸⁵

Имајући у виду начин бележења наших сугласника у арабици, у другом турском запису је $g = /h/$ и $c = /č/$, што одговара данашњем сугласничком склопу ојконима. Завршни вокал у истом запису је *l-e/* или *l-ø/*.⁸⁶ Друкчије стоји са вокалом *и* на месту јата у два страна записа, турском и немачком. Како се *e* у арабици обично не бележи (нема га ни у првом турском запису), облик *Међурич(e)* највероватније одражава старије стање у вокализму, односно, упућује на покушај оба записивача да предају тзв. незамењено јат (*Међуреч(e)*). На дуго чување незамењеног јата, или на спорадичну појаву икавизама у старобеличком говору, упућују и други топоними (в. I–2, 4.0).⁸⁷

Предлошко-именичке сложенице типа *Међуреч*, са значењем 'простор између две реке, тј. простор *међу рекама*', најчешће се у српској топонимији појављују са сложено-суфиксалном творбом типа *међурече* (као и *џорече*, *џобрхе*, *џодножје* и сл., Шиц 1994: 75). Међутим, у топономастици овога краја овакви географски термини чешће се појављују у облику прости композиције, па поред *Међуреч*, сусрећемо *Средорек* (Ри), али и *Накосу*, *Прекокосу* (Шу) и сл. С обзиром на то да у ојкониму *Међуреч* бележимо измену задњенепчаног сугласника *к*, док се исти у топониму *Средорек* чува, јасно је да је и име нашега села имало старији, у српској топонимији обичнији облик *Међурече*⁸⁸, на шта указује и први турски запис. Фонетска појава губљења *ј* иза *ч* (исп. *нарџче*) и укључивање

⁸⁴ У супротном случају могао би се јавити проблем конгруенције, тј. неуједначена, двојака прилагођавања по броју, објекту или имену којим се објекат означава.

⁸⁵ Једно предање каже да је село помештено због плављења, а друго да се поместило како би се избегло стално прелажење реке на путу до имања, и заобилажење места на реци где су се, посебно ноћу, појављивале разне утваре, „ловукодљачена бића“ (Спасић 1975: 33).

⁸⁶ У арабици је „нарочито неодређен третман завршног вокала речи, те је често нејасно има ли га и како гласи“ (Пешикан 1982: 6).

⁸⁷ На исту појаву на ширем простору централне Србије почетком XVIII века упућују и немачки записи типа *Billofot* (Бела Вода) и *Privesich* (Превешт) у Јагодинском, или *Wielopolj* (Бело Поље) у Крагујевачком дистрикту (Пантелић 1948: 23).

⁸⁸ На исти начин П. Скок тумачи топоним *Међурџч* (← *Међуриче*, I: 765).

облика у савремени топономастички систем (нпр. *Мишевић(е) : Међуреч(е)*), додато су погодовали формирању облика *Међуреч*.

ПРЕДОР: *Прѣдор*. Веле да је положај *Предора*, данас засеока села Кончарево, пре регулисања тока реке Мораве заиста одговарао имену, тј. представљао простор одвојен (диј. *ѣредвѣен, ѣредѣьен; ѣредран*) дубоким и непроходним мочварама од суседног села Праћине. Други верују да је село некада имало име *Предол*, опет са сличним значењем (Мијатовић 1948: 171).

Облик *Предор* је сложен од глагола *драшћ/дерати*, који се у префиксалним сложеницама јавља са вокалским превојем у лику *-дор*, и префикса *ѣре-*.⁸⁹ Име села по пореклу је слично апелативу *надорина* који, по наводима П. Скока, учествује у топонимији са значењем „камење, земља итд., што вода надрекад је поводањ“ (I: 437). Префикс *ѣре-* има и значење „превршења радње“ (Скок III: 30), што, уз други део сложенице, у овдашњем ојкониму подразумева учинак поплава, односно, означава простор који је после поплаве остао одвојен, „предран“.

СЛАТИНА: *Slatina (mezra sela Slatina, Lепенica; Дефтер, 1476), Слашћина* (Документи, XIX в.), *Слашћина*. По народном предању, ово висинско село, са чијих страна стиче Јелица, десна притока реке Белице, добило је име по истоименом извору у атару параћинског села Рашевице. Из Рашевице су, сматра се, у турско време побегле од срамоте неке од Турака силоване Српкиње и настаниле се у овом месту, поред извора сличног завичајном. Насеобина њихових потомака касније је названа Слатина (Спасић 1975: 39–40).

Облик *Слашћина* је прасл. аугментатив изведен од придева **soltъ* суфиксом *-ина* (Скок III: 303). Ојконим *Слашћина* је чест на српском језичком простору⁹⁰ и свакако је у већини случајева мотивисан особинама воде или тла. Садашњи житељи ове области не познају географски термин *слашћина* (исп. Шиц 1994: 78). Други овдашњи топоним са придевом *слан* (*Слана бара* Сл-ВС-СС, исп. *Сланишћје* СЛ), указује на то да име села није донесено са стране, како се држи у народном предању, већ да је мотивисано квалитетом овдашње воде или земљишта и да вероватно припада старијем словенском слоју. За овај локалитет би се могло прихватити значење места „гдје извире или пишти вода *слана* и накисла, те долази стока и лиже“ (Вук 1852: 691), посебно ако знамо да се испод јаког безименог извора у селу налази место *Јагњило*, што упућује на некад сточарски карактер овог насеља. Не може се, међутим, одбацити ни друго, блиско значење: *слашћина* „заслањено, мочварно и неплодно земљиште“ (РМС).⁹¹

ВЕЛИКА СУГУБИНА: *Сугубина* (Дефтер, 1595–96), *Сугубина, Сугубине, Велика Сугубина, Сугубина Ерска* (Документи, XIX в.), (*Велика*) *Сугубина* /

⁸⁹ Шиц (1957) наводи већи број географских термина са префиксом *ѣре-*, али не и *ѣредор* (исп. ојконим *Приједор*). О неизведеним топонимима типа *Дор* на ширем словенском простору в. Безлај 1958: 87–88.

⁹⁰ На простору претходне Југославије (СФРЈ) потврђено је 40 насељених места са именом *Слашћина* (Именик Југославије).

⁹¹ Сматра се да су стара претхришћанска насеља, од којих су сачувани богати остаци у атару овога села (в. *Лйовак* Сл), формирана на уздигнутим местима управо због затроване, слатинасте земље по долинама, која узрокује метиљавост стоке.

(Велике) Сугубине. Ово је последње село у десном сливу реке Белице, по типу разбијено на више одвојених заселака, у које је некада спадало и Старо Село. У близини овог висинског села налази се Јеринин град, са остацима старог градског утврђења (в. Увод). Порекло ојконима народна етимологија везује за глагол *зубиши*, а у народу је жива изрека *Сугубина* — *загубина*, која данас упућује на пасивност овог забаченог села, подједнако удаљеног и од Јагодине и од Крагујевца, чијој општини припада.

У основи овог имена је придев *сугуб* (стерп. *соуџоуџь* 'duplex', Даничић). Овај придев, сачињен од предлога *су-*⁹² и именичке основе *зуб-* (= *зуба*)⁹³ у метафоричком значењу, означава да је објекат који ближе одређује сачињен из два дела. Кад је у питању именовање географског објекта, придев *сугуб* је могао означити да је неки објекат састављен из два одвојена дела (двострук), што би се могло односити на насељено место, — или, да се у изгледу датог терена издвајају два узвишења, где бисмо у значењу другог дела сложенице имали метафоричко значење корена *зуба* (**зубина* 'велика *зуба*, велико узвишење'). С обзиром на то да се стари придев *сугуб*, колико нам је познато, данас појављује само у именима насељених места, пре бисмо се определили за првонаведено, потврђено значење *двострук*, али би се у том случају, уз основу тога значења, тешко могао очекивати суфикс *-ина*, посебно не у аугментативном значењу (исп. Скок I: 722).

Чини се стога да је оправдано претпоставити да се у овом случају суфикс *-ина* накнадно развио из придевског суфикса *-(а)н*.⁹⁴ Њим је могло бити наглашено, тј. појачано придевско значење сложене основе *сугуб-* (**сугубьна вьсь*), што је иначе једна од функција овог суфикса у српском језику (Скок I: 36). Појаве развоја именичког суфикса *-ина* из придевског *-(а)н* познате су нашој топонимији (Лома 1997: 8). Суфикс *-(а)н* је замењен суфиксом *-ина* и у овдашњем ојкониму *Јагодина* (према старијем *Јагодна*, в.).

Име села се у писаним документима из XIX века бележи са ликовима *Сугубине/Сугубина/Велика Сугубина/Сугубина Ерска*. Ови облици добрим делом представљају трагање органа власти за моделом којим би се на именском плану, у разним пописима, направила разлика између истоимених села, међусобно удаљених, али у истој административној јединици. Наиме, пошто се у близини Рековца налази мање село које се тада такође звало *Сугубина* (или *Сугубине*), пописивачи су наше село, вероватно зато што је веће, или можда што је разбијеног типа, остављали у облику множине, а друго бележили у облику јединице, па, имамо успостављен однос *Сугубине* : *Сугубина*.⁹⁵ У једном документу наилазимо и на однос *Сугубина Ерска* : *Сугубина (код Рековца)*, где је различит миграциони састав становништва (велики део породица у на-

⁹² Предлог *су-* (*са-*) се често употребљава као придевски префикс (Скок III: 179).

⁹³ О значењу корена *зуб* в. Скок I: 628. Исп. и сложеницу са бројем *три* (*трогуб* 'трострук'), РМС.

⁹⁴ Не зна се да ли турски запис с краја XVI века одражава тадашњи изговор овог ојконима, или је графемом и (лат. у) разбијена сугласничка група. Савремени хидроним *Ойарна* арабицом је записан као *Ойарина*, са *-и-* које највероватније нема фонетску вредност (Лома 1997: 9).

⁹⁵ Облик *Сугубине* може представљати стари лик ојконима, у коме завршно *-е* представља обележје за ојконим (исп. *Бунаре*).

шем селу сматра да су им преци досељени из Херцеговине) послужио као одредба за идентификацију. У наредном периоду, када је овдашње село добило статус општине, сусрећемо односе *Сугубина* : село *Сугубина*, или *Сугубина* : *Сугубина мала*, што је био први корак према данашњем административном именовану ових села *Велика Сугубина* : *Мала Сугубина*. После двадесетак година прављења пописа устаљени су ови ојконими са дистинктивним обељжима по величини.

Ако изоставимо накнадно успостављену, претежно административну одредбу *велика*, која је вероватно и наметнула чешћу појаву јединске форме овог имена, запажамо да се ојконом појављује са скоро подједнаком учесталошћу и у једнини и множини. У парадигми се *Сугубина/Сугубине* увек употребљава као именица женског рода у облику јединине, са изузетком акузатива у коме се јављају колебања између чешћег облика *Сугубине* и ређег *Сугубину*.

1.2.2. Више беличких насеља има у основи свога имена ф и т о н и м.

БУКОВЧЕ: *Виковча* (Дефтер, 1476), *Буковча* (Дефтери: 1476–78, 1516, 1528, према Зиројевић 1970: 138), *Виковicza* (Војно-географски опис, 1783–84), *Буковча*, *Буковче* (Документи, XIX в.); *Буковче*. Сматра се да је *Буковче* једно од најстаријих насеља овога краја, те да је по постанку старије и од Јагодине (Мијатовић 1948: 160). Село обилује изворским водама, због којих је одвајкада морало бити примамљиво за насељавање. Предање каже да је добило име „по многим буквама, којих је некада ту било“ (Исто: 160).

Облик *Буковче* се развио из старијег *Буковча* (као и *Вољавче*, према старијем *Вољавча*, *Црнче* према старијем *Црнча*), који налазимо у свим документима писаним до прве половине XIX века. Облик *Буковче* први пут бележимо у документу из 1857. године. С обзиром на то да ктетик од имена овога села и данас гласи *буковачки*, морамо претпоставити још ранији облик **Буков(а)ц*.⁹⁶

Ојконом *Буковча* је, по свему судећи, изведен од старијег **Буков(а)ц* уз учешће старог придевског суфикса *-јь*, који, према П. Скоку, „служи за творбу посједовних придјева од апелатива који означају живо, или од личних имена“ (I: 741).⁹⁷ Стога основу *Буков(а)ц*- (као и *Ваљав(а)ц*- у *Вољавча*), имајући у виду значења основа од којих се творе придеви присвојним суфиксом *-јь*, не можемо схватити као примарни топоним.⁹⁸ Облик **Буковац* је могао означавати етника од неке насеобине (исп. овдашње *Ракишовац* : *Ракитово*), или уопште, житеља неког простора који је окарактерисан присуством букве. Можемо претпоставити старију синтагму **Букова коса* (*вас* и сл.), или само **Букова* (као *Јагодна*), и људе који су по пореклу, или по месту у коме живе, названи **Буковци*.

⁹⁶ У документима из прошлог века су, изгледа грешком, забележени и облици *Буковац* („у Буковцу“) и *Буковача* (Перуничкић 1975: 955).

⁹⁷ На сличан начин Бошковић (2000: 375–377) објашњава настанак ојконима типа *Борча*, *Жича*, *Трейча*, — преко *adjectiva possessiva* изведених суфиксом *-јь* од личних хипокористика *Боръць*, *Жийъць*, *Трѣбъць* (тип *боръча вѣсь*).

⁹⁸ То не искључује могућност да је етник **Буковац* истовремено употребљаван и у топономастичком значењу.

На споју основе *Буков(а)ц-*, где је ово завршно *ц* по пореклу задњенепчано *к*, и придевског суфикса *-ј(а)* извршило се јотовање⁹⁹ којим смо добили облик *Буковча* (исп. Роспонд 1979: 142). Овај новоизведени придев поново је могао имати функцију атрибута уз неку именицу женског рода (нпр. **Буковча вас*), и тада значити место у коме живе **Буковци*, или које њима припада, а затим је, елипсом управне речи остало само *Буковча* (исп. *Јагод(и)на*).

Овај облик је касније, због потискивања из употребе именице *вас* у корист истозначне именице средњег рода *село*, по основи прилагођавања по роду објекту који означава, могао добити данашњу форму *Буковче*.¹⁰⁰ Појава завршног вокала *е* уместо старијег *а* може се схватити и као аналошко приближавање именима села у којима ово *-е* представља стари наставак за номинатив множине (данас граматичко обележје за средњи род), или је накнадно успостављено аналошким процесима (исп. ојконим *Рибаре*, али и *Бунар/Бунаре*, *Мишевић/Мишевиће*). Накнадна појава завршетка *-че* у ојкониму *Буковче* (као и у *Вољавче*, *Црнче*) могла је доћи и као последица интензивних миграција у прве две деценије XIX века, које су у том периоду нарочито доносиле становништво са југа, из области у којима је *-че*, као именички деминутивни суфикс, изразито продуктиван и конкурентан многим другим деминутивним суфиксима. Облик генитива старог ојконима ж.р. „из Буковче“ могао је од истог новодосељеног становништва бити прихваћен као општи падеж именица средњег рода на *-че*.

ВРБА: *Врба* (Документи, XIX в.), *Врба*. Фитоним *врба* се појављује као име за неколико села у Србији. Овдашња *Врба* се налази на самом рубу беличке долине, око реке Јелице, десне притоке Белице, на простору где се река са стрмих брда слива у долину и простор око свог корита чини влажним, погодним за раст врбе. Народно предање постанак имена овога села везује за догађај када је под врбовим стаблом уништен сплет змија, које су се биле намножиле и постале права напаст за село, те је селу дато име *Врба* због поштовања и захвалности према том дрвету (Спасић 1975: 12), иначе, симболу напретка и подмлађивања у обредним обичајима код Словена (Кулишић: 78).

У Србији се у функцији ојконима појављују имена великог броја дрвенастих биљака, углавном у облику јединице¹⁰¹, ређе у облику множине или као збирне именице. Овакви облици, свакако, нису могли квалификовати терен на коме је насебина формирана¹⁰², — те се мотивација за њихову онимизацију мора тражити на другим странама.

⁹⁹ Исп. топономастичка образовања од личних имена (Ивић П. 1998: 58). Топоними сличне структуре су потврђени и у староруском, као *Вродъниѣ*, *Л'бѣѣ* (Маројевић 1985: 77).

¹⁰⁰ Појава да топоними, по пореклу супстантивизовани придеви, мењају граматичку форму у зависности од рода објекта који именују потврђена је и у руском језику (нпр. село *Боровское* → веће насеље (град) *Боровский*). У складу са тим је и појава да су имена села овакве структуре данас најчешће у облику граматичког средњег рода (исп. *Јагодное*), док имена градова најчешће имају обележје мушког рода (Лопатин 1981: 32, 39).

¹⁰¹ Исп. *Бор*, *Бреза*, *Брест*, *Врба*, *Глог*, *Дрен*, *Дуб*, *Јавор*, *Јасика*, *Јова*, *Лија*, *Ракија*, *Смрека*, *Тойола*, *Трн* (Именик Србије).

¹⁰² Ту су функцију имали изведени придеви, као *Борово*, *Брезна*, *Врбова*, *Врбово* (Именик Србије). Исп. и овдашње ојкониме *Јагодина*, *Ракијово*, *Трпава*.

Можемо претпоставити да овакви ојконими понекад чувају у себи трагове паганског култа поштовања и обожавања дрвета, на шта указује и народно предање о постанку нашег ојконима. У оваквим случајевима може бити речи и о простом осамостаљењу именице из првобитне предлошко-падежне везе, где је стабло неке биљке служило као просторни оријентир (исп. топономастичке варијанте типа: *Код Такуше/Такуша*, *Код Крсташће букве/Крсташћа буква*). Могуће је да у основи оваквих процеса онимизације имамо култно дрво (запис), које је истовремено служило и као просторни оријентир.¹⁰³

ДРАГОЦВЕТ: *Драгоцвети* (Дефтер, 1595–96), *Dragozuet* (Најперг-Епшелвиц, 1718), *Dragoczwet* (Војно-географски опис, 1783–84), *Драгоцвети* (Документи, XIX в.); *Драгоцвети/Драгоцвети*. У народу се верује да се ово село најпре звало *Гороцвети*, па је му је касније промењено име у *Драгоцвети*. Веле да на брду Ђилијану, које је највећим делом у атару овога села, и данас расте биљка *гороцвети*, по којој се село некада звало. Други верују да је село прозвано *Драгоцвети* по прводосељеној браћи која су га основала, по неком *Драгу* и *Цветику*.

Како се ојконим *Драгоцвети* помиње у најранијим пописима овдашњих насеља¹⁰⁴, мало је вероватно народно предање о промењеном имену села.

У топономастици су честа сложена имена са иницијалним *драг-*, која су углавном антропонимског порекла, у којима *драг-* значи 'мио'. Међутим, чини се да, у опредељењу за фитонимско порекло овог ојконима, први део сложеног имена *Драгоцвети* треба довести у везу са географским термином *драга* ('до, удолина'; Скок: *drāga*).¹⁰⁵ На фитоним **драгоцвети* 'цвет који расте у драги, пољу'¹⁰⁶, указују потврђени називи за биљку која је данас познатија по називу романског порекла *канџарион* (*Centaurium uimbellatum*). Тако Симоновић (108) доноси називе *мала пољна чемерика*, *драго цвијеће*, *драго цвиџе*. Већина домаћих варијанти имена ове биљке стоји у антонимском односу према *гороцвети*, *горов цвиџи*, *гороцвијеји*, *гороцвији* (*Adonis L.*, Симоновић) 'цвет који расте у гори, планини'.¹⁰⁷ Топонимизација овог фитонима би могла

¹⁰³ На другој страни, Врба се, као село са малим атаром и претежно слабом земљом у строј прљуши, смештена између плодних средњобеличких и горњобеличких села на осунчаној висоравни, одувек морала издајати сиромаштвом своје земље. То је могло условити и давање имена селу по биљци која је постала симболом неплодности. На ово симболичко значење упућује велики број народних фразеологизама негативне конотације: исп. *кад на врби роди грожђе*, *сигуран као врбов колац*, *венчаћи се јод врбом* (РСАНУ).

¹⁰⁴ Иако се ранији житељи Драгоцвета помињу у првом таласу повратника који су одустали од сеобе у коју су били кренули крајем XVII в. (према: Тричковић 1979: 126), — у Епшелвицовој карти и у Најпреговом попису нахија (1718), Драгоцвет (*Dragozuet*) се белсжи као расељено место (Пантелић 1948: 23). Према следећем аустријском извору (1783) Драгоцвет има 19 домова (Симоновић 1983: 32).

¹⁰⁵ Исп. *Драгасе* [гр. δραγασία] 'колиба на пџдар, на драгатин'; као и *драгасија*, арх. 'землиште, квартал околу селиште; предградие' (РБЕ). У атару Драгоцвета, на локалитету *Врбице*, пронађени су остаци једног од већих вишеслојних насеља из античког периода (Стојић 1986: 17).

¹⁰⁶ Пољем се данас назива беличка долина која се шири од изворишта ове реке, више села Белице, до испод Драгоцвета. Житељи висинских црновршких села становништво у нижим пределима и данас називају *Пољцима*.

¹⁰⁷ Тако би се могле схватити и топономастичке паралеле *Драгобиље* и *Горобиље* (Именик Србије). Ојконим *Горобиље* другачије тумачи Лома (1990: 7, 9), преко **горо-бил* „покровитељ горског биља“, хипотетички надимак за св. Јована Крститеља.

бити мотивисана лековитошћу биљке (в. Симоновић: 108); **драгоцвѣт* би могао бити топонимизован као збирна именица **Драгоцвѣтъѣ*, са изостанком новог јотовања у локативу **Драгоцвѣтѣи*.

Ипак, имајући у виду да је семантички тешко оправдати путеве онимизације назива за зељасту биљку (**драгоцвѣт*), можда се порекло овдашњег ојконима, како претпоставља А. Лома, може везати за лично име **Драгоцвѣтъѣ*, или **Драгоцвѣтъѣ*.¹⁰⁸ Додуше, и у том случају остаје нејасно питање топонимизације личног имена, уколико се не прихвати могућност присвојног значења старог основинског суфикса -ѣ /-ѣ (в. Бошковић 1978: 379–384).

ЈАГОДИНА: *гагодѣна* (оу *гагодѣнои*, 1399, 1411, в. Увод), *Jagod(i)na* (Дефтери, 1476/78, 1516...¹⁰⁹, 1595/96¹¹⁰), *Jagodna* (исп. *ad Jagodnam opiddum*, Вранчић, 1555), *Giacodina* (Пигафета, 1568)¹¹¹, *Dragodin*, *Iajodin* (Најперг-Епшелвиц, исп. *Jacodiner Distrikt*), *Jagodina* (Војно-географски опис, 1783–84), *Јагодина* (Документи, XIX в.); *Јагодина/Јагодна*. Постоје два народна предања везана за порекло имена града *Јагодина*. Једно предање ојконим доводи у везу са *јагодѣма*, које су, сматра се, некада добро успевале у овом крају, а друго, раширеније, порекло имена везује за девојку Јагоду, крчмарицу која је некада овде живела (Мијатовић 1948: 160; исп. Перуничкић 1975: 7, Спасић 1975: 19–20).

Може се претпоставити да је под утицајем овог другог предања стари облик ојконима *Јагодна*, који се бележи у већини старијих записа, како домаћих тако и страних, и који још живи у говору сеоског становништва овог краја, — потиснут обликом *Јагодина*¹¹², који одговара присвојном придеву личног имена Јагода. Међутим, постојање већег броја топонима у којима је придевски суфикс -(а)н замењен именичким -ина (исп. *Сугубина*), упућује на то да је облик *Јагодина* настао независно од народног предања о крчмарици Јагоди и да је вероватно старији од њега.¹¹³

Примарни облик *Јагодна* одговара придеву изведеном од фитонима *јагода*. За овај фитоним су, поред данас најраширенијег значења „вишегодишња зељаста биљка са црвеним миришљавим плодом“, потврђена и значења „биљни плод бобичастога облика уопште“, „дуд, дудинка“, „зрно, пуце грождѣ, бобица“ (РСАНУ). Будући да је мало вероватно да се терен на коме је смештена

¹⁰⁸ Усмена сугестија А. Ломе (о антропонимском *сѣт(о)-* в. Огледна свеска ЕРСЈ: *Ђећољуби*). Исп. фитониме *гороцвѣт* и *драгољуб* (Симоновић) и лична имена *Гороцвѣтѣ* (Грковић 1983: 69) и *Драгољуб*, као и *Драговићѣи*, старо словенско племе (Павловић М. 1972: 42).

¹⁰⁹ В. Зиројевић 1970: 138–142.

¹¹⁰ У Дефтеру из 1595–96. године *Јагодина* се бележи два пута. У објашњењима уз прву потврду анонимни издавач наводи „Јагодина село“, а уз другу „Јагодина варош“ (Симоновић 1983: 23, 25). Статус касабе *Јагодина* добија средином XVI века, а као паланка се први пут помиње 1620 (Зиројевић 1970: 141).

¹¹¹ Према Недељковић 1981: 28, 29. Исти аутор наводи и бројне касније потврде овог ојконима. Преносимо само помене донесене у изворној форми.

¹¹² Из 1568. године је први запис са -ина (*Giacodina*).

¹¹³ П. Скок (I: 747) сматра да је ово и (*Јагодина*) уметнуто „ваљда због турског изговора сугласничке групе“. Потврда више сличних преоблика у топонимији оспорава претпоставку о турском утицају (Лома 1987: 159). Етимологију ојконима *Јагодина* покушава разрешити Б. Недељковић (1981: 25–28, исп. Перуничкић 1975: 7).

Јагодина могао карактерисати присуством зељасте биљке *јагоде* (*Fragaria*), за мотивациону базу овог ојконима вероватније је претпоставити управо значење „дуд, дудинка“ (*Morus nigra*), потврђено у Србији (Пожаревац, РСАНУ). Ово значење фитонима *јагода* потврђено је и код Галипољских Срба (Филиповић 1946: 44), за које се сматра да су пореклом из околине Јагодине. Бројни показатељи и иначе упућују на давнашњи узгој свилене бубе на овом простору (в. *Сиковац* (II-1), *Душар*, *Свилопрелац* (III-2.1)), за чију је исхрану дуд неопходан. И рано потврђени ојконима са ширег простора, *Свилајнац* и раваничке *Свилнокаје* (Раваничка повеља: 258), упућују на то да је у средњем веку у овом крају морало бити познато свилогојство (Жиречек II: 156, Историја Срба I: 364, исп. Лексикон 1999: *свиларство*, Марјановић 1936: 159). За Галипољске Србе се каже да су *јагодом* „хранили свилене бубе“, неговали традицију узгоја свилене бубе која се овде, у Белици, чувала све до половине XX века (в. фус. уз Свилопрелац, III-2.1, 2.1.9). На Ђурђевог брду су у XIX веку, у близини срушеног двора војводе Јакше, искрчени столетни дудови, засађени у низу (Ветнић 1984: 49, в. овде и податак о називу *јагуд* и тумачењу ојконима *Јагодна*). Занимљива је у овом смислу путописна белешка Андрије Волфа, који, пролазећи 1583. кроз Јагодину (Јагодну), „лепу турску варошицу“, каже да је иначе „зову Епериш (Eperies)“ (Цветић 1905: 16). Овај облик се вероватно могао чути од колонизованих Мађара (в. ојк. *Шанђаровац*) и он представља калк према словенском ојкониму (мађ. *eperes* 'јагодан, покривен дудом (јагодом)'; *eper* 'дуд'; *földi eper* 'јагода'), што може упућивати на тадашњу очуваност примарне мотивисаности ојконима.

У најстаријим записима овог имена чува се његова придевска промена: оу *јагодни* (Даничић). Суфикс *-(a)н* означава да је именичка основа узета у функцији квалификације (Скок I: 36), тј. одређени простор (земља, село) квалификован је присуством *јагоде*. Може се претпоставити да је придев *јагодна* најпре био у функцији атрибута неке именице женског рода, можда старе именице *вас* ('село'), па се касније осамосталио и почео именички употребљавати. Међутим, имајући у виду то да је у словенским језицима категорија функционално поименичених придева старија од поименичења придева уз употребу суфикса (Бошковић 1978: 65-77), топонимима типа *Јагодна* (исп. *Трнава*, *Тршћена*, *Добрања*) није нужно претпоставити двочлану именичку синтагму. Овакви топоними, као самостална имена придевског лика¹¹⁴, вероватно припадају најстаријем сачуваном словенском топонимијском слоју на нашим просторима. Кад је реч о топономастичкој употреби придева, чини се да једночлане форме, са којима се овакви ојконима појављују од најранијих писаних извора, можемо поредити са сличним образовањима која се и данас, као придевске изведенице од личних имена, употребљавају именички од самог постанка (исп. *Кончарево*, *Светиозарево*).

Археолошки налази сведоче да су у подножју Ђурђевог брда, на десној обали реке Белице, постојала насеља од најстаријих времена (Стојић 1986: 21, 22). Исти налази упућују и на претпоставку да се старо словенско насеље, чиих трагова из IX и X века има такође под Ђурђевим брдом, „у наредним веко-

¹¹⁴ Иако дијалекатски облици оваквих образовања не омогућују данас разликовање именичке и придевске промене, њихова надијалекатска употреба их сасвим уверљиво карактерише као именице.

вима почело спуштати низ ток Белице“ (Ветнић 1995: 9), на просторе где се Јагодина данас налази. Падине Ђурђевог брда, на којима је по овим налазима формирано првобитно словенско насеље, могле су бити погодно тло за раст јагоде (*Fragaria*), што значи да се не може потпуно искључити ово значење фитонима у основи имена.

ЈОШАНИЦА, ЈОШАНИЧКИ ПРЊАВОР: *Jošanica* (Дефтер, 1476), *Прњавор Јошанички(ј)*, *Прњавор Јошаница*, *Перњавор Јоша*, *Јошанички прњавор* (Документи, XIX в.); (*Јошанички*) *Прњавор*/(*Јошанички*) *Прњавор*. Народно предање порекло имена *Јошаница* везује за манастир и неког испосника Јошу који је живео по овдашњим шумама склањајући се у некакву пећину више Прњавора. Приповеда се да га је једном приликом, ловећи по Црном врху, нехотице смртно ранио кнез Лазар, који је за опрост греха саградио манастир на месту где је испосник издахнуо. Саграђени манастир је по испоснику Јоши назван *Јошаница*, а по манастиру је, вели се, истим именом названа река, а потом и прњавор (Дачић 1979: 4, исп. Мијатовић 1948: 127)¹¹⁵. Једно овдашње предање о куги вели како су упитали неког путника који је прошао опустелим селима да ли је ко остао жив, а он је одговорио: „*Још Аница* у *Јошаници*“. Вероватно је и ово остатак народне етимологије („*још Аница*“), чије моделе налазимо и уз друге ојкониме (исп. *Винорача*, *Вољавче*, *Деоница*).

Село је вероватно основано као прњавор (‘манастирско село, добро, имање’, гр. *προνοιαφορά*) уз манастир Јошаница, мада рана потврда ојконима не указује на то. И село и манастир се налазе на реци Јошаници. Најстарији писани податак о манастиру Јошаници, посвећеном светом Николи Мирликијском, потиче из 1786. године, када је манастир обновљен (Пајкић 1970: 118). Новија проучавања, пре свега проучавања остатака фрескосликарства, градњу манастира везују за тридесете године XV века (1427–1435), а ктиторство за неку овдашњу властеоску породицу (Цветковић 1995: 73). На исто време указује и архитектура овог једнобродног храма (Споменичко наслеђе: 206). Типови представа светитеља указују на њихову блискост са живописима манастира Грчке, Македоније и Бугарске, односно на зографа који је дошао с југа (Николић 1970: 130). Народно предање које име овдашњег манастира и реке везује за неког испосника по имену Јоша не може се одбацити у делу који се односи на постојање испосника у овом крају. Бројне сцене из живота монаха пустиножитеља, као и монашки лик у ктиторској композицији (Цветковић 1995: 77), указују на повезаност градње и живописања манастира са монасима синаитског реда (в. Петковић 1995: 293–295), који су се од краја XIV века сакупљали у Србији.¹¹⁶ Траг организованог монашког живота на овом простору сачуван

¹¹⁵ Старији извор који преноси ову легенду (1891) уз име *Јоша* доноси и атрибут *Синаит* (Амфилохије 1981: 125). Слична легенда, везана за име Милоша Обилића, чува сећање на старца Зосиму (*Прейдобни Зосима Синаит*), чије се мошти чувају у манастиру Туман код Голупца (Исто: 121).

¹¹⁶ Историјски извори сведоче о масовном повлачењу монаха према северу, најпре из Палестине и са Синаја средином XIV века (Амфилохије 1981: 115), а после Маричке битке и из светогорских манастира и Бугарске (Исто; Тричковић 1979: 107). Тешке прилике на југу српске државе утицале су на то да се крајем XIV века средиште српског монаштва пренесе на обале Велике и Западне Мораве (Дачић 1979: 4). У моравској Србији су у то време најбројнији били монаси синаитског реда, познати по испосничком и усамљеничком начину живота (Амфилохије 1981).

је и у суседном ојкониму Црнче (в.). Међутим, довођење у везу топонима *Јошаница* са личним именом *Јоша* не може се објаснити са више аспеката, пре свега са творбеног.

Само име је потврђено у писаним изворима као *јелъшаница* (*Жичка повеља*, Миклошич 1858: 13), са фитонимом *јелха* (*јоха*) у корену, у значењу „листопадно дрво које расте по влажним местима (обично дуж река и потока)“, РСАНУ. Потврђени облик је највероватније универбизацијом добијен од старије синтагматске форме **Jelъšanska rēka*, са придевом *jelъšanski* изведеним од старијег ојконима **Jelъšane* (исп. *Јошани*, топоним у задарском крају, Скок: *jelha*). Вокал *o* у корену данашњег лика хидронима објашњава се контракцијом двогласа *eo* добијеног од *el* (Исто).

Позиција дата грцизму *џрњавор* у писаним документима из XIX века (Перуничкић 1975: 238, 241, 243 и др.), који је уз то често скраћиван (*Пр.*, *Прњав.*), према одредби *Јошанички* која стоји иза управне речи, упућује на то да се тада још чувало његово апелативно значење, што више није случај. Очуваност двочланог назива за ово село вероватно је условљено постојањем још једног *Прњавора* у близини Јагодине (Ивковачки *Прњавор*).

ЛАНИШТЕ: *Лаништиџе* (Дефтери: 1476–78, 1516, 1528...) ¹¹⁷, *Lanischta* (1718) ¹¹⁸, *Lanischte* (Војно-географски опис: 1783–84), *Лаништиџе* (Документи, XIX в.); (*Ново*) *Лаништиџе*, (*Старо*) *Лаништиџе*. Име *Лаништиџе*, као саставни део имена међусобно суседних села *Ново* и *Старо Лаништиџе*, народна етимологија по једном предању доводи у везу са старијим именом *Аништиџе*. ¹¹⁹ У овом насељу живела је, кажу, нека Ана чији су потомци сејали лан, па је по лану *Аништиџе* постало *Лаништиџе* (Спасић 1975: 28). По другом предању, „село се некада звало Сланиште [топоним постоји у атару овог села, Ј. Р.] па се временом с изгубило и остало Ланиште“ (Мијатовић 1948: 163).

Од имена једногодишње биљке *лан*, за коју се сматра да је најстарија позната предивна биљка (РСАНУ), суфиксом *-иштиџе*, са основним значењем садашњег или некадашњег места „неке ствари (биљке, грађевине) или радње“ (Скок I: 735), — изведен је топоним *Лаништиџе* (в. III–2.2, 1.2.3, *-иштиџе*). Претпостављамо да је име за простор на коме се сејао лан постало именом ту основаног села. Ојконими овакве структуре бележе се на ширем простору Србије (нпр. *Житиштиџе*, *Лаништиџе* (х 3), *Овштиџе*, Именик Србије). Можемо претпоставити и да су у средњовековној држави, у оквиру које су читаве насеобине формиране да би се њихово становништво бавило одређеном делатношћу, ланари и земља на којој се сејао лан били неодвојива целина. Традиција узгоја лана одржавала се у суседној Ресави до првих деценија XX века, где се „некада много више сејао и добро успевао, нарочито по крчевинама и затореним ливадама“ (Мијатовић 1930: 174). Узгоју ове важне предивне биљке мора да је погодовала и плодна земља око ушћа Белице у Мораву.

¹¹⁷ По попису из 1476/78. у селу живи становништво са влашким статусом (18 кућа), док се у наредним пописима бележи већи или мањи број „рајинских“ кућа (Зиројевић 1970: 137).

¹¹⁸ Ланиште је 1718. године, са 18 кућа, ретко насељено место, највеће у овом крају (Пантелић 1948: 23).

¹¹⁹ Топоним *Аништиџе* (вероватно према *хан*) потврђен је у атару оближњег села Глоговац (Мијатовић 1930: 197).

Атрибути *Ново* и *Сџаро* у имену ових села, која се и данас углавном сматрају једним селом, *Ланишћем*, највероватније су дошли као последица премештања дела становништва из Старог Ланишта у Ново (које се назива и Горња мала), у потрази за сувљим и погоднијим стаништем. На некадашње заједничко станиште упућује и заједничка сеоска слава и заветине, као и заједничко гробље. Постоји и веровање да је Ново Ланиште новијег постанка и да нема никакве везе са Старим (Мијатовић 1848: 163).

ЛОЗОВИК: *Лозовик* (Дефтер, 1595–96), *Losovik* (Војно-географски опис, 1783–84), *Лозовик* (Документи, XIX в.); *Лозовиќ*. Село је смештено на осунчаној падини погодној за узгој винове лозе. Народна предања име села управо и доводе у везу са узгојем лозе. Веле да су, пре похаре болести којом је лоза нападнута и увелико истребљена крајем прошлог века (в. III–2.1, 2.1.3, *виноград*), лозом биле прекривене црновршке падине. И данас у сваком селу на простору од Лозовика до Црнча постоји *Виноградско брдо*. Предање каже да је лозовичко вино било на посебном гласу јер су се Лозовичани сваке године, на дан Светог Тривуна (сеоска заветина), заветовали пред свештеником да неће сипати воду у вино, и тога се завета чврсто држали (Мишковић 1885: 112).

На овом терену је потврђено више микротопонима са основом *лоз-*, најчешће са суфиксима збирног значења (в. III–2.1, 2.1.3, *лоза*). Ојконим *Лозовик* у основи има придев *лозов*, изведен од именичког корена придевским суфиксом *-ов/-ев* који је, како смо запажали и код других овдашњих ојконима (исп. *Ракишово*, *Буковче*, *Пањевац*), некада у оваквим образовањима морао имати квалификативно, а не данас уобичајено присвојно значење (Скок II: 321). Придев на *-ов* се у овом ојкониму појавио поименичен суфиксом *-ик*.

Уочљиво је присуство оваквих образовања међу ојконимима широм нашег језичког простора, као и појава да у микротопонимији величког краја, увек у именовану знатнијих географских објеката, често поред старих саобраћајница, — сусрећемо више оваквих топонима, а у вези са њима и народна предања или друге показатеље о некадашњем постојању насеобина на тој локацији (в. III–2.2, *-ик*). То наводи на претпоставку да је суфикс *-ик* у топономастичким образовањима овакве структуре могао бити употребљен у функцији изражавања својства лица да живи на простору одређеног имена, односно, на претпоставку да су у прошлости овакве изведенице могле имати значење етника (исп. *Крајишник* : Крајина).

Тако бисмо за облик *Лозовик* могли претпоставити примарно значење становника или рода (**Лозовици*, исп. струс. *Бродници*, Маројевић 1985: 77) који живи на простору који се карактерише узгојем лозе, по томе назван **Лозов(а)* (коса, вас). Именом **Лозовици*, уз потоњу сингуларизацију облика (исп. *Шанишаровац*), могао је бити замењен примарни топоним **Лозова* (коса, вас). Стара појава да се егницима замењују одговарајући ојконими видна је у топонимији *Исџарског развода*, глагољског рукописа из друге половине XIII века (Шимуновић 1976: 18). Шимуновић запажа да „у улози правне странке у документима умјесто имена мјеста долази име становника“, те да се, као последица племенске организације насеља, просторна „идентификација остварује према људима, а не према локалитету“ (Исто: 19).

Наравно, у свим топонимима овакве структуре стоји могућност да је суфикс *-ик* употребљен у функцији универбизације.

ПАЊЕВАЦ: *Rapievacz* (Војно-географски опис, 1783–84), *Пањевац* (Документи, XIX в.); *Пањевац/Кочино Село*. Овом селу на обали Мораве тридесетих година је промењено име у *Кочино Село*, у знак сећања на капетана Кочу Анђелковића, устаника и челника чувене Кочине крајине, одавде родом. Међутим, старо име *Пањевац* још увек опстаје паралелно са новим, како у именовању села тако и у његовом етнику и ктетику. Народно предање овај ојконим везује за многе *јање* којих је некада ту било.

Ако у етимолошкој анализи овог ојконима кренемо од словенског апелатива *јањ*¹²⁰, отварају се два пута која су могла довести до његове топонимизације.

1. Изведеним придевом *јањев-*, који бележимо у структури ојконима *Пањевац*, могао се примарно карактерисати неки простор са кога је посечено дрвеће и на коме су остали *јањеви* (како се каже и у народном предању), на пример **Пањев(а)* (поток, ливада, вас, исп. *Пањев Дол*, Хаџи-Васиљевић 1909: 200). Сличне придеве којима је, уз фитоним у именичкој основи и са различитим придевским суфиксима, оквалификован одређени простор, бележимо у структури више беличких ојконима (исп. *Ракишово*, *Буковче*, *Лозовик*, као и *Трнава*, *Јагодна*). Суфикс *-(а)ц* упућује на претпоставку да је њиме, од оваквог имена места, најпре морао бити изведен етник **Пањевац* (као *Ракишовац*, *Трнавац*). До топонимизације етника могло је доћи на два начина: преношењем етничког имена досељене групе на насебину коју је она формирала, што је општеприсутна и општепозната појава, или, у племенској организацији насеља, заменом имена локалитета на коме одређена група људи живи његовим етником (в. *Лозовик*).

2. У тексту *Раваничке џовеље* бележи се место **Наво(д)ни Пањ** (Раваничка повеља, 258), које се налазило на десној обали Мораве, изгледа изводно од данашњег Пањеваца. Претпостављамо да је име овога места мотивисано некаквим оближњим *јањем* који је служио за везивање и саобраћање („навођење“) скеле.¹²¹ Пошто су око прелаза на реци често образована насеља, може се претпоставити да су житељи средњовековног насеља *Наводниј Пањ*, **Пањевици*, основали данашњи Пањевац. Не треба изгубити из вида ни то да је *јањ*, посебно трешњев или вишњев, у српској митологији представљао супституцију идола.¹²² „У Србији има приличан број топонима *Пањ* и *Пањевац*. Многи међу њима су настали према култном пању. Подаци показују да су постојали домаћи (кућни) и општи (родовски, племенски и сеоски) идоли у облику пања“ (Кулишић: *јањ*).¹²³

¹²⁰ Несловенско порекло овог ојконима могло би се евентуално тражити у вези са трачким кореном *rap-* ← ие. **ron(i)-* 'мочвара' (Дуриданов 1987: 19–20), што би одговарало природи терена на коме се село налази.

¹²¹ Аустријске уходе бележе да је крајем XVIII века било више скела на Морави, једна и код Пањеваца (Симоновић 1983: 34).

¹²² „Галипољски Срби довозили су колима пањ пред цркву и запалили би га очи Ускрса. Он је горео три дана, па би од његова огња носили жар кућама и потпаљивали ватру на огњишту“ (Кулишић: *јањ*).

¹²³ Ојконим *Пањевац* бележимо у околини Деспотовца и Александровца (Именик Србије). У Качеру је посведочен као микротопоним.

Дакле, у свим случајевима полазимо од примарног етничког значења имена *Пањевац*, с разликом што би придевским суфиксом *-ев* у последњем случају било изражено присвојно, а не шире квалификативно значење.¹²⁴

РАКИТОВО: *Ракиџова, Ракиџово* (Документи, XIX в.); *Ракиџово*. Село је некада било на обали Мораве, и верује се да се најпре звало Матевац, по имену села одакле су дошли први досељеници. Мештани сматрају да је село прозвано Ракитовом зато што су се некада у густошима ракета скривали први досељеници, али и зато што су некада од тог дрвета у селу прављене куће „чакмаре“.

У писаним документима с почетка XIX века име овога села се често бележи као *Ракиџова* (Перуничих 1975: 242, 244, 246 и др.). Међутим, у случајевима када је име дато у зависном падежу, на пример у облику генитива, налазимо форму из *Ракиџова*. То упућује на претпоставку да се у том периоду овај ојконим колебао у употреби између поимениченог придева женског и средњег рода. Придевски суфикс *-ов* и овде представља творбену морфему са старим квалификативним значењем, којим се одређени простор карактерише оним што значи основа (исп. *Буковче, Јагодна, Трнава* и сл.). За облик *Ракиџова* бисмо, као и у другим сличним примерима, могли претпоставити првобитну функцију атрибута неке именице женског рода, вероватно старе именице *вас*, или директну топонимизацију придева ж. рода (исп. *Јагодина*). Како је именицу женског рода *вас* потиснула истозначна именица средњег рода *село*, може се претпоставити прилагођавање ојконима роду објекта који означава, или аналошко приближавање новијим образовањима типа *Светозарево, Кончарево, Милошево*.

ТРНАВА: *Трњава* (село оу Бџлици *Трњава* више *Добрање*, даровна повеља из 1395, Новаковић 1912: 518), *Трнава* (Документи, XIX в.); *Трњава*. Ово је претежно долињско село на обалама реке Белице, у непосредној близини Јагодине. Верује се да је Трнава некада била смештена на десној обали реке, а наспрот њој, на левој страни, налазило се село *Добрања* (в.), које је касније припојено Трнави.¹²⁵

Облик *Трнава* представља женски род придева *трнав* 'трновит, пун трња, зарастао у трње' (РМС), изведен од именице *трн* придевским суфиксом *-ав*¹²⁶, који значи „снабђевеност оним својством које је садржано у именичкој основи“ (Скоп I: 75), те има квалификативни карактер. Стога се и у имену овога села може претпоставити старији лик, придевско-именичка синтаagma **Трнава вас*, или директно поименичење придева (в. *Јагодина*). Ако је *Трнава*

¹²⁴ У етимологији овога ојконима не може се одбацити ни могућност да он у корену има словенско име **Рап* (в. Скоп: *џира*), од кога се придевским суфиксима *-ј* и *-ев* такође могао добити облик **Пањев* (исп. *Жујањев-ац*, село у Левчу, етник *Жујањац*). Ојконим је могао настати и народним преосмишљавањем синтагматске форме **Пања вас*.

¹²⁵ Очуваност ојконима *Трнава*, и губљење *Добрање*, можда је условљено тиме што се у смутним и немирним временима становништво сиромашније Тржаве привремено склањало у збегове по шумама Лухора, док се добрањско становништво затрло или раселило. На Лухору, више села Драгошевац, један потес се назива *Трнавски збег*.

¹²⁶ Скоп сматра да је истооблички хидроним (*Трнава*) изведен именичким суфиксом *-ава* (I: 76), честим код хидронима. У већини примера завршетак *-ава* се пре може схватити као придевски суфикс.

заиста била смештена на уској заравни са десне стране Белице, одакле се уздижу стрме, некад вероватно обрасле трњем падине косе Тилијана, њено име је лако могло бити мотивисано природним карактеристикама тла.

1.2.3. Делатност којом су се бавила лица настањена на одређеном месту преносила се у именовање насеља која су они образовали, или која су се прочула по њиховој делатности. Људском делатношћу, односно објектима или пратећим средствима неопходним за неку врсту делатности, мотивисана су имена овдашњих села *Винорача*, *Вољавче*, *Ковачевац*, *Рибаре*, *Рибник* и *Црнче*.

ВИНОРАЧА: *Vinarce* или *Vinarča* (Дефтер, 1476), *Vinaraca* (Војно-географско опис, 1783–84), *Винорача* (Документи, XIX в.); *Винорача*. Народно предање име овога села доводи у везу са венчањем кнеза Лазара у манастиру Јошаница. Кад је на веселу понестало вина, Лазар је, каже се, позвао неког Радича, званог *Рача*, и заповедио: „*Вино Рача!*“ Радич је одјахао са слугама и из својих подрума донео најбољег вина. Од тада је, веле, место где су били Рачини подруми прозвано *Винорача* (Мијатовић 1948: 156, исп. слична предања уз Вољавче, Јошаница).

Изворно име овога села је у знатној мери преобликовано, на шта је могла утицати и народна етимологија. Може се прихватити да је мотивна реч у овом ојкониму именица *вино*, у прилог чему иде винородност ових предела (исп. *Лозовик*).

Од корена *вин-* најпре је изведена именица *винар*, која је, као и данас, значила 'мушко лице које се бави прављењем вина'. Потом је од ње суфиксом *-(а)ц*, са функцијом ознаке сродства (Скок I: 5), или порекла, изведена именица *винарац* (мн. *винарце*, *винарци*).¹²⁷ Ова изведеница је у множини могла значити 'винареви потомци'¹²⁸, или уопште, 'људи из места у коме се прави вино', дакле, имати етничко значење (исп. **Буковац* у Буковче, **Ваљавац* у Вољавче, **Црнац* у Црнче). Од облика *Винар(а)ц* је старим придевским суфиксом *-јъ*, на начин који смо имали и код ојконима *Буковче*, добијен придев **Винарча* (исп. *Vinarča*, могуће читање турског записа, као и нем. *Vinaraca*), вероватно са функцијом атрибута у оквиру неке именичке синагме, претпостављамо **Винарча вас* (в. *Јагодина*).

С обзиром на то да је након извесног времена овај облик постао творбено-семантички непрозиран, то је потпомогло даље промене његовог лика. Појава вокала *о* уместо примарног *а* (исп. потврду *Vinaraca*) може представљати резултат затвореног изговора вокала *а* (*а^о*) у говору овог краја (исп. *Вољавче*, *Торборишиће*, *Шоковци/Шокавци*, в. I–3), али је до ње могло доћи и деловањем народне етимологије, посебно поновном етимологизацијом према *вино*.¹²⁹ Теже је објаснити вокализацију старог полугласника у оквиру суфикса *-ъць*, кад је он ту

¹²⁷ Исп. *винарац*, у значењу 'винар' (РСАНУ).

¹²⁸ Међу именима насељених места са ширег јужнословенског терена бележимо *Винарце* (околина Лесковца) и *Винарец* (Крижевци) (Именик Југославије), вероватно примарног родовског или етничког значења. Суфикс *-(а)ц*, везан директно за мотивну реч *вино*, могао је представљати и ознаку за *nomina agentis* (исп. ојк. *Винци*, Именик Србије).

¹²⁹ Да се ради о етимологисањима која је вероватно исконструисало новодосељено становништво, са упрошћеним падежним системом, показује и употреба градивне именице са функцијом објекта у облику акузатива у наведеном народном предању („*Вино, Рача!*“).

био у тзв. слабом положају. Појаву вокала *a* у овој позицији можда бисмо могли објаснити потребом да се вокализацијом разбије сугласничка група *рч*¹³⁰, или је ово *a* апстраховано из ктетика на *-ачки* (*винорачки*).

ВОЉАВЧЕ: *Вољавча, Вољавче* (Документи, XIX в.); *Вдљавче* (*Вдљевче/Вдљовче*). У народним предањима о постанку овог села на истоименом потоку сусрећемо се са два тумачења порекла његовог имена. Према једном предању село је добило име по томе што је неки овдашњи „господар“, делећи новодосељеном становништву земљу, говорио: „*Воља ви ово место, воља ви оно, па бирајте!*“, па је од оног „воља ви“ постало име *Вољавче*. По другом предању, село је добило име по воденицама *ваљавицама* којих је некада било на Вољевачком потоку (Мијатовић 1948: 159–160).

Име овога села, како каже и једно народно предање, мотивисано је постојањем објеката у којима се ваљало сукно, чији су механизам покретале воде некад великог Вољевачког потока (в. хидроними). Истим објектима мотивисан је и хидроним из горњег слива реке Белице (*Вољавица М*).

У творбено-семантичкој анализи ојконима поћи ћемо од старијег облика *Вољавча*, како се ово село бележи у скоро свим документима из XIX века (Перуничкић 1975: 238, 241 и др.). У корену изведенице је глагол *ваљати*, који припада типу глагола на *-ати*, уз које се везује придевски суфикс *-ав* (**ваљав*, исп. *клизав, лајав, муцав*, Скок I: 75). Преко придева *ваљав-*, именичким суфиксима *-(а)ц* и *-ица* изведени су облици **ваљав(а)ц*, са значењем особе која ваља сукно (исп. *ваљар, ваљавичар*, РСАНУ), и *ваљавица*, са значењем постројења за ваљање сукна (РСАНУ). Уз учешће придевског суфикса *-јь*, од именице из категорије *nomina agentis*, и уз познате морфонолошке промене, добијамо ојконим **Ваљавча* (нпр. *вас*), са значењем места у коме живе они што ваљају сукно (исп. *Буковче*).

Вокал *-о-* у корену речи (*Вдљавча*, као и *Вдљавица*), уместо примарног *-а-*, можда можемо објаснити појавом спорадичног затварања вокала у топонимији Белице (в. I–3), али је оно пре могло доћи као резултат дисимилације¹³¹, и(ли) утицаја народне етимологије која име овога села везује за синтагму *воља ви*. Завршни вокал *e* уместо примарног *a* могао је настати на начин као и завршно *e* у облику *Буковче* (в.).

КОВАЧЕВАЦ: *Ковачевица* (Дефтер, 1595–96), *Ковачевац* (Документи, XIX в.)¹³²; *Ковачџевац/Ковачевац*. Сматра се да је село добило име по Циганима који су овде живели у већем броју до Првог светског рата и бавили се различитим пословима, пре свега њима својственим ковачким занатом (в. Ђорђевић III: 17–19). Други име овога села везују за прводосељеног Деспота, веле, ковача по занимању, којег је по предању овде населио сам кнез Милош (в. *Десјошовске шуме*).

¹³⁰ Секундарно *a* овде бележимо најчешће у вези са сонантом *p*, исп. *Варове* (:врх).

¹³¹ Исп. варијанте *Вдљевче, Вдљовче*, ктетик *вољевачки*.

¹³² Села нема у попису из 1818. године (Мијатовић 1948: 68). Бележи се 1820. године са 5 кућа (Перуничкић 1975: 115).

Претпостављамо да је облик *Ковачевац*, са основом *ковач-* из семантичке категорије *potina agentis*, примарно именовано потомке ковача (**Ковачевци*), а потом се исто име пренело и на место у коме они живе (исп. Шантаровац, Сиоковац, Шуљковац, Пањевац, в. III-2.2, 1.2.3, *-(a)ц*).

С обзиром на то се ово село први пут бележи у списку овдашњих села из 1820/21. године (Перуничкић 1975: 239), намеће се закључак да је оно млађе по постанку од осталих беличких села. Стога би свежа сећања на скорашње житеље овога села, Цигане коваче и прводосељеног Деспота, такође ковача по занимању, могла успешно објаснити име новог насеља. Међутим, етник од овог ојконима не гласи **Ковачевац*, како би се очекивало да се назову потомци ковача (као код суседних села *Шантаровац* : Шантаровац, *Шуљковац* : Шуљковац, *Сиоковац* : Сиоковац), већ има облик *Ковачевчанин* (са моносемичним суфиксом *-јанин*).¹³³ То упућује на претпоставку о одређеном дисконтинуитету овдашњег живљења, односно на то да је на овом локалитету постојало од раније село истога имена (в. *ковач*, *вигач*, *руја* у микротопонимији), које је у једном периоду остало пусто, па његови нови житељи нису могли бити названи **Ковачевци*, већ *Ковачевчани* (в. 4.0.0). У прилог претпоставци да ојконим Ковачевац није настао у време најновијих миграција иде и ојконим из турског дефтера прочитан као *Ковачевица*, а идентификован са данашњим Ковачевцом. Потврђени ојконим *Ковачевица* може садржавати суфиксалну варијанту, или се читати као **Ковачевце*.

РИБАРЕ: *Ribar* (Дефтер, 1476), *Ribary* (Војно-географски опис, 1783-84), *Рибаре*, *Рибари*, *Рибар* (Документи, XIX в.); *Рѣбаре*. По народном предању ово село поред Мораве добило је име по становништву које се бавило рибарењем.

Ојконим *Рибаре* је настао према апелативу *рибар*, из категорије *potina agentis*, који је од зоонима *риба* изведен суфиксом *-ар*. Реч је о преношењу апелатива *рибар* на насеобину у којој живе људи тога занимања, што је честа појава у ојконимији (исп. оближња села *Коларе* и *Лукаре* у сливу реке Лугомир). Занимљиво је, међутим, морфолошко обележје овог ојконима.

Како смо и уз неколико претходних ојконима запазили, у народном говору овога краја постоји општеприсутна тежња обличког уједначавања имена насељених места завршним вокалом *е*, који им данас даје граматичко обележје средњег рода. У највећем броју оваквих имена то завршно *е* се може сматрати секундарном, аналошком појавом, што није случај са обликом *Рибаре* (као и *Коларе*, *Лукаре*).¹³⁴ Овакви облици, који се појављују пре свега у именима места, представљају окамењене форме са старим множинским наставком именица мушког рода на *-ин* (*-анин*) и *-ар* (Белић 1972: 14). Отуда се ојконим *Рибаре* може сматрати старим обликом множине именице *рибар*.

Међутим, с обзиром на то да је стари множински наставак *-е* потиснут из опште употребе, тј. замењен наставком *-и*¹³⁵, он се и у скамењеним топо-

¹³³ Тако је и код ојконима Пањевац и Каленовац.

¹³⁴ Насупрот овоме, стоји чињеница да се релативно рано овај ојконим јавља са завршетком *-и* (*Ribary*).

¹³⁵ У писаним текстовима таква је ситуација већ од XIV века, „а у народним говорима свакако и раније“ (Белић 1972: 14).

нимским облицима престао схватати као обележје множине (в. Милановић 1964). У складу са присутном појавом да овдашњи ојконими различите структуре секундарним развојем завршног *e* попримају граматичка обележја с.р. (в. Буковче), и облици типа *Рибаре*, са старим множинским наставком, данас имају граматичка обележја средњег рода (в. Лубаш 1969: 138). Можемо претпоставити да је импулс за давање једининских граматичких обележја, онемо што представља мноштво, дошао од семантички сродних збирних именица, којима је блиско месно значење.

У писаним текстовима XIX века овај ојконом се бележи у облицима *Рибари*, *Рибаре*, ретко и *Рибар* (Перуничкић 1975: 168, 239–259). Облик са множинским наставком *-и*, који се и данас повремено чује, може бити млађег постања, или је књишка, административна творевина. Сматра се да таква имена, са завршетком *-и* уместо изворног *-е*, „употребљавају у говору, а још више кад пишу, они који су из крајева где слична имена места имају множински облик на *-и*“ (Милановић 1964: 168). Збуњује, међутим, облик *Ribary* из аустријског извора који доста верно бележи фонолошку структуру овдашњих ојконима.

Овакве именице се и у овом крају мењају по обрасцу јединине прве именичке врсте, мада је због упрошћавања падежне флексије тешко доћи до свих синтетичких облика.

РИБНИК: *Рибник* (Документи, XIX в.), *Рѣбник*. По народном предању, *Рибник* је добио име по *рибнику*, тј. рибњаку неког испосника Којадина који је узгајао рибу ради продаје у време поста, а сам се омрсио на Велики петак.

Настанак овог топонима раширеног по свим словенским земљама П. Скок објашњава на следећи начин: „Придјев на *-ън* → *-ан* *рибан*, f. *рибна*, поименичен [је] на *-ик* свеслав. и праслав. *рибник* → *Рибник*“ (III: 136). Дакле, и у овом је имену, помоћу старог придевског суфикса *-(а)н*, са функцијом квалификације објекта оним што значи основа, тј. присуством *рибе*, најпре добијен придев који је имао одредбену функцију, вероватно у синтагми **Риб(а)н њо-џок*.¹³⁶ Поред функције поименичења, суфик *-ик* је у оваквим изведеницама могао значити лице са својством да живи на одређеном терену, у овом случају на терену богатом рибом (исп. *Лозовик*, в. III–2.2, 1.2.3, *-ик*).¹³⁷ Дакле, *Рибник* се по првобитном значењу не мора непосредно везати за узгајалиште риба (рибњак), него је испрва могао бити ближи именици *рибар*, тј. значити 'лице које се бави рибарењем, узгојем риба, односно, живи на простору богатом рибом'.

ЦРНЧЕ: *Srednja Crnča* (Дефтер, 1476), *Cernicza* (Војно-географски опис, 1783–84), *Црнча* (Документи, XIX в.); *Црнче*. Бројна су народна предања о постанку овога села. Најприсутније је оно по коме се име села везује за *срне*, којих је, веле, некада било толико да су их жене, одлазећи на воду, морале растеривати обрамицама; зато је село, наводно, најпре било названо *Срнче*, па је после праметнуто у *Црнче*. По другом предању село је добило име по Црно-

¹³⁶ Исп. ојконом *Рибно* у Словенији (Именик Југославије).

¹³⁷ Наравно, и овде се, као и у свим топонимима сличне структуре, може претпоставити и да је уз употребу именичког суфикса универбизована претпостављена топономастичка синтагма (**Риб(а)н њоџок* → *Рибник*).

горцима који су се ту међу првима населили¹³⁸; по трећем, због *Црног врха* испод кога је смештено. Неки, опет, кажу да се тако зове по црној шуми и трњу којим је овај простор био обрастао пре насељавања (исп. Мишковић 1885, Мијатовић 1948: 129).

Већина народних предања име овога села везује за црну боју, или за неки други појам који у себи садржи придев *црн*. Име села бележи се у свим документима из XIX века са ликом *Црнча* (Перуничкић 1975: 238, 241, 243 и др.). Са истим се ликом село бележи код Мишковића (1885), па и код Мијатовића (1848: 128), што показује да је овај ојконим најдуже чувао граматичко обељење женског рода.

Ојконим *Црнча*, како се претпоставља и за друге истообличке ојкониме потврђене широм српског језичког простора¹³⁹, има у основи именицу *црн(а)ц*, која је вероватно најпре као *nomina attributiva*, а потом метафорично и као *nomina agentis* значила 'монах, свештено лице' названо по црној одори (стсрп. *чръньць*). Црнче се налази у близини манастира Јошанице (в.), на једној од црновршких падина. Трагови монашког живота присутни су и у микротопонимији црновршких села.¹⁴⁰ Имајући у виду народно предање о калуђеру по коме је суседна *Јошаница* добила име (исп. и предања уз *Каленовац*), али и наведена историјска сведочанства (в. *Јошаница*), може се са сигурношћу закључити да су на овом простору некада живели монаси. Пустиножитељске насеобине монаха Синаита су се током XIV и XV века формирале у Србији не само око општежитељних манастира „него и око појединих личности посебне духовне снаге“ (Амфилохије 1981: 112).¹⁴¹

Облик *Црнча*, изведен од основе *црн(а)ц*- и придевског суфикса *-јь* (о алтернацији *ц/ч* в. Буковче), имао је присвојно значење у оквиру неке именичке синтагме, претпостављамо **Сръньща вьсь* (исп. Лома 1990: 6). Губљењем управног члана синтагме, који је у оваквим обрасцима постајао редундантан (в. *Јагодина*), придев је преузимањем именичке функције попримио и именичка граматичка обељења. О овим процесима сведочи још увек присутно колебање између женског и средњег рода *Црнча/Црнче* (в. Буковче).

1.2.4. Помештањем или напуштањем насеобина у трагању за повољнијим и безбеднијим местом становања, мотивисан је, поред већег броја микротопонима, и ојконим *Сѣро Село*.

¹³⁸ Према етнографским истраживањима већи део старијих родова у овом селу припада динарској струји (Мијатовић 1948: 129).

¹³⁹ *Црнча* (х 3), *Црнче* (х 2) (Именик Југославије). О топониму *Црнча* в. Роспонд 1979: 143, Лома 1990: 6.

¹⁴⁰ Једна црновршка падина, далеко од атара овога села, има име *Црначка коса*, док брдо између овога села и манастира називају *Црначко брдо*. Ови топоними свакако нису изведени од ојконима *Црнче*, већ у основи имају апелатив *црнач*. Исти топоними су могли утицати на то да и данас ктетик од имена овога села има облик *црначки*, уз који Ст. Мијатовић (1948: 158), осећајући да је неодговарајући, у заградама наводи лик *црнчански*, изведен од *Црнча*.

¹⁴¹ Око испосничке пећине Григорија Млађег Синаита, у подножју Хомољских планина, живело је у време Деспота Стефана „и по 300–400 монаха“ (Амфилохије 1981: 118). Личност велике духовне снаге свакако ће бити и овдашњи монах, запамћен као *Јоша (Синаит)*. Монашко братство окупило око њега могло је подстаћи градњу манастира Јошаница (в. *Јошанички Прњавор*).

СТАРО СЕЛО. Народно предање каже да су Старо Село назвали тако „досељеници који су основали околна места, јер је оно било једино насеље у читавом крају“ (Спасић 1975: 40).

Народна веровања о старини овога села, доскора засеока села Сугубине, свакако морају бити близу истини, јер се Старо Село налази у непосредној близини Јерининог града (в. *Увод*), између старих насеља Слатине и Сугубине. Атрибут *сџаро*, ово село (заселак) је могло добити пошто се његово становништво почело повлачити у склонитије пределе, далеко од саобраћајница и туђих погледа. Употреба овог ојконима у значењу посебног села је новијег датума и претежно административне природе.¹⁴² На чврсту везу Старог Села са Сугубином указује то што га Сугубинци данас називају и *Доњом малом*, а житељи околних села *Доњом Сугубином*.

1.2.5. У једном броју примера бележимо појаву извођења ојконима од антропонама, односно топонимизацију антропонима. Сматрамо да су таквог порекла ојконими *Каленовац*, *Мишевић*, *Сиоковац* и *Шуљковац*, као и ојконими из народног предања, *Бокце*, *Добрања* и *Машевац*.

БОКЦЕ: *Bosce* или *Bosica* (?) (Дефтер, 1476), *Божца* (Дефтер, 1595–96); *Бокце*. Народно предање каже да се село Бунар, док је било на локалитету *Сџари бунар*, звало *Бокце* (Мијатовић 1948: 120).¹⁴³

Облик *Божца* из турског дефтера се могао прочитати и као *Божце*, са плуралним *-е*, како се вероватно и изговарао. Полазни облик овог имена вероватно је **Убожџци*, из кога је најпре изгубљено иницијално у (исп. *Гарнице* ГШ : *угар*), а потом се сугласничка група *жц* → *шц* (тј. *сц*), вероватно под утицајем досељеника, дисимилацијом развила у *кц*.¹⁴⁴ *Бокце* је свакако ојконим теофорног порекла, са основом *бог* 'deus'. Како је наш ојконим изведен суфиксом *-(а)ц* (**Бож(а)ц*), можемо претпоставити два значења изведеног облика.

Обликом **божце* (мн.) могло се с почетка назвати сиромашно и убого становништво (исп. *богац* „убог човек, сиромах; бољак, просјак“, РСАНУ) које је живело у датој насеобини, да би се касније, како то обично бива, име пренело и на насеобину. Око зденаца на овом простору могло се, у својеврсној изолацији, окупљати убого, од заразних болести оболело становништво. На другој страни, велики број личних теофорних имена са компонентом *Бог*- (исп. Грковић 1983: 46–47) упућује на претпоставку да би у основи ојконима *Бокце* могао бити неки хипокористички облик, нпр. *Бога* (← *Богосав*). У том би случају облик *Божце* имао примарну функцију стилски неутралног родовског имена, изведеног од именичке основе суфиксом *-(а)ц*. Топоними овакве структуре потврђени су широм јужнословенског простора (Љубаш 1968: 95–101, о завршном *-е* в. *Рибаре*).

¹⁴² Издвајање удаљеног засеока у посебно село уследило је после најновијег територијалног разграничења између општина Јагодина и Крагујевац, када је Старо Село припало јагодинској, а остали делови Сугубине крагујевачкој општини.

¹⁴³ На том локалитету је откривен траг првог словенског насеља, из периода сеоба током VI века (Ветнић 1984: 47). Једни кажу да је најстарији овдашњи род досељен из села Бокце на Косову. Таквог села нема у именику места (Именик Србије). На Косову су забележени топоними *Босце* и *Убожцац* (Урошевић 1975).

¹⁴⁴ На овакаво тумачење настанка ојконима упутио ме је академик Павле Ивић, пре него што су у рад биле укључене потврде из турских дефтера.

ДОБРАЊА: *Добранја* (даровна повеља из 1395, Новаковић 1912: 518), *Dobranja* (Дефтер, 1476), мезра *Добрања* (Дефтер, 1567; према Зиројевић 1970: 139), *Добрања* („Село се дели на два краја: *Трнава* и *Добрању*“, Мијатовић 1948: 154); *Добрања*. Народно предање каже да је *Добрања* названа по добром, плодном тлу на коме је била смештена, насупрот којој је стајала *Трнава*, због неповољног положаја звана „*Рђања*“. Забележено је и предање да је крај *Добрања* назван по Добротину, месту из кога су дошли први досељеници (Исто). Овај ојконим, кога нема у пописима села из XIX века, данас живи само у народном предању.

Ојконим је изведен од старог личног имена *Добран* (исп. Грковић 1983: 172) придевским суфиксом *-јь* присвојног значења.¹⁴⁵ Како изведени придев има облик женског рода, можемо претпоставити примарну синтагму **Добрања вьсь*, мада, имајући у виду да се у најранијој потврди ојконим *Добрања* (као и *Јагодна*, *Трнава*, *Буковча*) појављује у једночлавној форми, може се претпоставити и директно функционално поименичење придева женског рода (исп. *Јагодина*).

КАЛЕНОВАЦ: *Klanovac*, *Klenovac* (Дефтери за 1516. и 1521, ишчитала мр Ема Миљковић-Бојанић), *Клановца* (Дефтер, 1595–96), *Каленовац* (Документи, XIX в.); *Калѐновац*. По једном предању име села потиче од истоименог града који се налазио на Великом врху, испод којег се налази данашње село, и где је некада, верује се, био и манастир. Чешће се име села везује за калемљење воћака, и мисли се да се по томе некада звало *Калемовац*. Верује се, наиме, да су некада калуђери, живећи у овоме крају, калемили дивље воћке и тако створили простране питеме воћњаке.

Прве турске потврде могу упутити на рану сингуларизацију овог ојконима, док се потврда из 1595–96. вероватно могла прочитати и као *Кленовце*, јер је бележење вокала у арабици доста произвољно (исп. Пешикан 1982: 6). Вокалска вредност је морала постојати и између иницијалне сугласничке групе (између *k* и *l*), иначе би се у турском напред писало *i-*: **klenovac*.

Више је скоро подједнако могућих претпоставки о мотивисаности овога ојконима. Полазећи од могућег антропонимског порекла, као мотивно име може се претпоставити м. име *Кален* (РСАНУ), према коме имамо женско име *Калина*, које у овдашњем селу Белици и данас живи у основи породичног имена *Калинићи*.¹⁴⁶ У основи ових личних имена је *кал* 'блато' (Скоп II: 37), што их сврстава у групу профилактичких имена. Од присвојног придева *Каленов* и именичког суфикса *-(a)ц* добили бисмо *Каленовац* (**Каленовци*), облик који је пре онимизације могао именовати Каленове потомке или житеље **Каленове васи*, односно утврђења (исп. *Буковче*, *Пањевац*).

Имајући у виду често присуство универзалног у географској перцепцији, као и чињеницу да је *Каленовац* смештен испод самог *Црног врха* (исп. изражену опозицију *црн* : *бео* у овдашњој топонимији), ојконим се може, директно

¹⁴⁵ Исп. В. *Добрања*, М. *Добрања* на Косову (Урошевић 1975), као и *Богдање* код Трстеника (Именик Србије), *Богдањско брдо* (: **Богдањ(a)*) у Темнићу (Милијевић 1876: 181).

¹⁴⁶ Вероватно је истог порекла *Каленић*/нар. *Калинић*, манастир у Левчу. Исп. и *Каленић* (← *Калинић*) у Колубари (усмена информација А. Ломе), али и *Каленица*, брдо (Вешовић 1935: 159).

или индиректно, довести у везу са *gal, *kal, 'црн' (ие. *kal-ii(i)os 'черный', Георгиев 1958: 169, исп. калуша од *гало уха, Скок: gao).¹⁴⁷

Не може се потпуно одбацити ни народно предање о фитонимском пореклу ојконима:¹⁴⁸ исп. кален м. калем (РСАНУ), са заменом носних сонаната на крају речи, као и калџм (гр. κολάζμ) у копаоничком крају (Радић П. 1990: 12). Из ових примера је лако претпоставити и фонетску варијанту *калан 'калем', од које је могао бити изведен придев *каланов, квалификативног значења (исп. Ракићово, Крушевица), а потом суфиксом -(а)ц и Калановце, како се можда овај ојконим изговарао у време настанка дефтера из 1516. год.

Ојконим се истим методом може извести и из фитонима калина 'ligustrum vulgare' (Симоновић).¹⁴⁹

МАТЕВАЦ. Предање каже да се село Ракићово, док је било ближе Морави, звало *Мајшевац*.

Ојконим је изведен од хришћанског личног имена *Мајшеј* и има структуру као и већина других ојконима антропонимског порекла са суфиксом -(а)ц (исп. Шанићаровац, Сиоковац).

На споју антропонимске основе и придевског суфикса -ев (*Мајшеј-ев-ац*) дошло је до губљења интервокалног *j* и до сажимања вокала, отуда облик *Мајшевац*.

МИШЕВИЋ: *Мишовик* (Дефтер, 1595–96), *Mischevich* (Војно-географски опис, 1783–84), *Мишевић*, *Мишевиће*, *Мишевићи* (Документи, XIX в.); *Мйшевић/Мйшевић/Мйшевиће*. Ово висинско црновршко село, последње у левом сливу Белице, према једном народном предању добило је име по неком *Миши* који се ту први населио, а према другом по многим *мишевима* који су се некада овде били намножили (исп. Мијатовић 1948: 124).

Изгледа прихватљиво народно веровање да је село добило име по прводо-сељеном *Миши*, тј. да је ово ојконим антропонимског порекла. Потврђена су презимена *Мйшевић* и *Мйшовић* (РСАНУ), а лично име Милош, са својим хипокористиком *Миша*, присутно је код најстарије генерације у овом селу. Тако су и мог информатора Милоша Шарчевића, рођеног 1900. године, звали *Миша*.

Овај ојконим у корену највероватније има хипокористик *Мишо*¹⁵⁰, какав је у нашим западнијим крајевима, а с обзиром на етномиграциони састав становништва у овом селу (Мијатовић 1948: 60)¹⁵¹ може се претпоставити да је присвојни придев од тога хипокористика и овде некада гласио *Мишов*. У су-

¹⁴⁷ Иста мотивна реч претпоставља се у *Галичица* (Илиевски 1980: 115). Исп. овдашњи израз *ни црно испод нџкџа* 'ни мало' и сличан израз, *ни кал испод нџкџа*, који је забележио П. Радић у Горњој Топлици (усмена информација). Исп. и ојконим *Црни Као* код Баточине.

¹⁴⁸ Да у народним предањима о калуђерима који су се бавили калемарством има истине, „сведоче стари, необично дебели калемови јабука и крушака“, које је Мијатовић (1948: 132) видео на једном локалитету у суседном Штипљу. На то упућује и топоним *Крушар*, велики простор између Каленовца и Црнча.

¹⁴⁹ Секвенца *ен-ин* (*Каленовац* ← **Калиновац*) позната је у топонимији (исп. фус. 146).

¹⁵⁰ О хипокористима са почетним *Ми-* в. Ивић-Грковић 1980: 105.

¹⁵¹ Међу породичним именима прводосељеног рода („из Маџарске пре 300 година“) има и облика *Мишићи* (Мијатовић 1948: 124).

седној Сугубини, коју није изразитије заплуснуо новији талас досељеника из јужнијих крајева, и која је у комуникацији више окренута према свом западном планинском залеђу, присвојни придеви типа *Мишов* још увек су спорадично у употреби (исп. и топ. *Вулово*, *Љубово*, као и *Лазово* ГШ, в. фус. 172). Дакле, може се претпоставити да је овај ојконим изведен од присвојног придева *Мишов* и патронимског суфикса *-ић*, да смо најпре имали облик *Мишовић* (исп. транскрибовану форму *Мишовик* из турског дефтера)¹⁵², а да је у периоду када су овакви присвојни придеви од личних имена постали необични и кад се свест о мотивацији ојконима изгубила (исп. другонаведено предање), добијен облик *Мишевић*.¹⁵³

Међутим, има показатеља да и придевска основа *Мишев-* у овом ојкониму може бити стара, односно, од хипокористика *Мишо* (или **Мише*) присвојни придев је могао бити и **Мишев*, попут придева типа *Радев*, *Цолев*, *Јолев* (од *Раде*, *Цоле*, *Јоле*) у бјелопавлићком дијалекту (Бошковић 2000: 373–374). На шире присуство суфикса *-ев* у извођењу присвојних придева од антропонима у старобеличком говору упућују топоними *Видоичево*, *Радоичево*, *Љубичева бара* (исп. и *Добричево* код Њуприје в. III–3.1, 1.1.1), што представља трагове старих фонетских односа везаних за дистрибуцију вокала *o/e* у зависности од палаталности претходног сугласника (в. Исто: 373)¹⁵⁴, али и дистрибуцију одговарајућих суфикса према роду именице (*-ев/-ов: -ин*).

Изведеница *Мишевић/Мишевићи/Мишевиће* је, свакако, најпре имала функцију родовског имена, да би касније почела означавати место где живи род тога имена. У ономе црновршком појасу, који је означен као динарска метанастасичка граница (Цвијић 1922: 68), чешће се сусрећу родовска именована са суфиксом *-ић*. Таква родовска именована се, стога, тамо чешће појављују и у топонимској функцији, па поред *Мишевића*, исти творбени модел имамо у ојкониму *Рајковић(е)*, селу које се налази на самој размеђи сливова Белице, Лепенице и Лугомира, а такође и у именованима већине заселака (исп. *Марјћи М*, *Гмишировићи*, *Марковићи*, *Рајићи* ВС, в. II–2).

У документима из XIX века име овога села бележи се у различитим ликовима: *Мишевић*, *Мишевиће*, *Мишевићи*, са скоро истом фреквенцијом (Перуничкић 1975: 168, 241, 253 и др.). Сличну ситуацију имамо и данас, с тим што се у народном говору запажа чешће присуство облика на *-е* (*Мишевиће*, тако и код: Мијатовић 1948: 123).¹⁵⁵ Насупрот ојконимима на *-(а)и*, који су у овом крају доследно сингуларизовани, чување облика множине, односно накнадно успостављање завршног *-е* код овог ојконима може се објаснити потребом да

¹⁵² У арабици су истим знацима бележени вокали *a* и *e*, *o* и *u*, али не *o* и *e* (Пешикан 1982: 6). Исп. *Мишовићи*, род у Ресави (Мијатовић 1930: 236), као и махала у Лепеници (Радивојевић 1930: 144).

¹⁵³ Како је у *Дечанским хрисовулама* потврђено лично име Миш (*Мишь* (х 1), Грковић 1983: 191), можда би се могла прихватити и антропонимска основа *Миш-*, зоонимског порекла (исп. Вук, Жеж, Пуж; Исто: 36).

¹⁵⁴ Хипокористици на *o* после палаталних сугласника (*Дејо*, *Дражо* и сл.) регистровани су први пут у повељи из 1293. године (Исто: 374).

¹⁵⁵ У администрацији и званичним, књижевнојезичком утицају подложним документима, чешћа је употреба облика *Мишевић*.

се направи разлика према сличним ликовима официјелних презимена на *-ић*, која су административним посредовањем потиснула стара породична именованја (исп. Лубаш 1969: 117–122). Дакле, завршно *-е* у овом примеру, као и у *Рајковиће*, је највероватније аналошког порекла. Имајући у виду структуру ојконима антропонимског порекла са ширег простора, мало је вероватна могућност да се овде ради о изведеницама са старим присвојним суфиксом *-јь* (нпр. *Мишевић-је село*, исп. Маројевић 1996: 5–6).

СИОКОВАЦ: (*I*)*svi(j)okovse* или (*I*)*svi(j)okovča* (Дефтер, 1476) *Сијукоф-ча* (Дефтер, 1595–96), *Siokovcza* (Војно-географски опис, 1783–84), *Свиоковац*, *Свијоковац*, *Свиоковци*, *Свиоковац*, *Свиуковац*, *Сиоковац* (Документи, XIX в.); *Сиоковац*. Село је по народном предању добило име по томе што је некада бивало обасјано одсјајем са позлаћених купола манастира Јошаница. Веле да због тога Цигани из околних места село и данас зову *Сјаковац*. Верује се да је село постојало и у време кнеза Лазара, а да је за време Турака било спахијски читлук под именом *Делисановац* (в.).

Овај ојконим је у последњем веку претрпео извесне измене, а раније потврђени облици у домаћим изворима показују да је и народно тумачење ојконима новијег постања. Тешко је поверовати да је сонант *в*, који се бележи у документима прве половине XIX века, накнадно унесен, на шта би могао упутити део ранијих страних записа. Могло би се претпоставити да су у тим периодима, али и касније, напоредо живеле фонетске варијанте *Свиоковац* и *Сиоковац* (*Свиоковча* и *Сиоковча*).¹⁵⁶ Губљење сонанта *в* у медијалној позицији, посебно у консонантској групи са *с*, познато је говору Галипољских Срба (исп. *сѣкрва*, *срби ми*, *суној драгу*, Ивић П. 1957: 109; исп. мак. *сѣ м. све*, *си(ше) м. сви(ше)*, Конески 1966: 85). Доминација једне или друге фонетске варијанте вероватно је зависила и од етномиграционе структуре становништва.

Ликови ојконима са иницијалним *св-* наводе на закључак да је у његовој основи старо лично име *Свилко*, те да је изведеница имала првобитни облик **Свилъковъць*. (Бројне ониме изведене од именице *свила* доноси Михајловић 1989: 44, исп. овдашњи облик *свилџца*, афирм. за плаву, тј. светлу, обично децију косу.) После измене сонанта *л* у *о* на крају слога ојконим је добио лик који се и најчешће сусреће у документима из прве половине XIX века. Од истог првобитног облика вероватно је настала и потврђена варијанта *Сјаковац* (везана за предање о одсјају са купола манастира Јошаница), коју су „Циганима“ могли предати носиоци призренско-јужноморавског дијалекта, у коме је *л* на крају слога дало (*ј*)*а* (в. Ивић П. 1985: 111).

Може се са доста вероватноће претпоставити и да име овога села има везе са некадашњим узгојем свилене бубе на овим просторима (в. Јагодина). Има трагова који указују на узгој свилене бубе у овом крају још од средњег века (Марјановић 1936: 159). Све до педесетих година прошлог века старије жене су за потребе домаћинства саме вадиле свилене нити из чаура, или су их

¹⁵⁶ На завршно *-ча*, односно на структуру какву имамо у *Црнча*, *Буковча* и сл. (в. Буковче) упућују страни записи, посебно аустријски (*Siokovcza*, исп. *Cerniczka*, *Bukovicza* : *Schulkovacz*, *Schantorovacz* у истом документу). Ако је ојконим неко време имао придевски лик, до повратка на полазну форму, односно до деадјективизације, могло је доћи деловањем етника (исп. данашње *Сиоковац*).

давале на откуп. На узгајање свилене бубе у даљој прошлости вероватно упућује и ојконим *Свилајнац* у суседној Ресави.¹⁵⁷ Велики потес у агару овога села, претежно под шумом у којој данас нема дудова, носи име *Душар*.¹⁵⁸ У овом бисмо случају могли претпоставити да је лично име *Свилко* надимачког порекла, везано за занимање (исп. облик *Свилар*, који се одржао као презиме), што је опет можда у вези са средњовековном поделом привредне делатности.

ШУЉКОВАЦ: *Šuljkovce* (Дефтер, 1476), *Schulkovac* (Војно-географски опис, 1783–84), *Шуљковац* (Документи, XIX в.); *Шуљковац*. У народним предањима Шуљковац се често везује за суседни Шантаровац (в.), село блиско и по миграционој структури. Предања о овим селима говоре о два прводосељена брата, од којих је један био *шанџав* (сакат у руку), а други *чуљ* (без уха). Чуљави брат Чуљко населио се у овом селу, које је по њему најпре названо *Чуљковац*, а потом *Шуљковац*. Друго предање каже да село носи име по пшеници која је овде бивала слаба и *шуљчица*. Постоји и предање по којем су оба села прозвана по местима из којих су дошли први досељеници (Мијатовић 1948: 119).

Народно предање наводи на претпоставку да је име овога села изведено од неког личног надимка, верује се у народу *Чуљко* (: диј. *чуљ*), али би у овом случају било тешко прихватити претпоставку о промени ч у ш, која би водила замагљивању значења, па била и у супротности са народном етимологијом. Међутим, како корен *чуљ-* (*чулав*, „који има мале уши или нема једног или оба уха“, тур. *kulak* 'ухо', Шкаљић) и *шуљ-* (дем. *шуљак* 'ћутак, крља, хреб, хрек, влада, пањ', Скок: *šulj*) значе какав недостатак, нешто општењено, посечено, — можда се може поћи од њиховог формално-семантичког преплитања. Тако би овај ојконим могао бити изведен од личног или породичног надимка **Шуљко* (*Шуљковци*) са основом *шуљ-*. Облик *Шуљков(а)ц* (*Шуљковци*) је најпре могао именовати Шуљкове потомке, или значити етник од места двочланог имена **Шуљкова вас* (*коса, брдо*). У оквиру претпостављене мотивисаности ојконима личним надимком, суфикс *-ов* је у његовој структури морао изразити присвојно значење.

Не може се, ипак, у потпуности одбацити апелативно порекло овог имена, јер сам у суседном Шантаровцу забележила податак да се у шуљковачком брду некад вадио песак *шуљчар*. Тај песак, са крупнијим обликом камењем, у ствари је исто што и *шуљнак* (што упућује на заједнички корен, са метатезом *шуљ-/шуљу-*, в. Скок: *šljunak, šulj*). У том бисмо случају можда могли поћи од изведеног придева **шуљков*, којим је могао бити оквалификован објекат у чијем именувању учествује (исп. **лејен* у *Лејеница*, као и *Ракићово, Трнава*).¹⁵⁹ Тако бисмо поново дошли до синтагме **Шуљкова вас* (*коса, брдо*). Важно је

¹⁵⁷ Почетком XX века свилене бубе су се гајиле „особито у Свилајинцу и околним селима, јер је по предању Свилајнац свагда био подесан за тај посао. По подацима за 1910. годину свиларством се занимало у Ресави 1358 домова, без Свилајинца“ (Мијатовић 1930: 179). О писаним сведочанствима о узгоју свилене бубе у јагодинском крају в. *дуд, свилойрелац*.

¹⁵⁸ Године 1845, у тадашњој „Обштини деоничкој“, у којој су и села Сиковац, Црнче, Каленовац и Вољавча, било је 195 стабала црнога, и 148 стабала белог дуда (Перунички 1975: 585).

¹⁵⁹ Као објекат, можда је могло бити и нешто друго присутно. *Шуљковина* на Космету значи „овејци“, отпад који остаје при вејању жита (Елезовић, исп. и поменуто предање о *шуљчицевој* пшеници). Ако имамо у виду значење *шуљак* 'пањ', онда би *Шуљковац* одговарао ојкониму *Пањевац*. Овде, међутим, није потврђено такво значење лексеме *шуљак*.

напоменути и то да се део косе на коме је Шуљковац по саставу земљишта разликује од осталих делова исте косе, на којима бележимо, на пример, топониме *Лейеница*, *Ћилијан*, у подножју и *Ресник*. То би онда указивало на принцип именовања терена према саставу земљишта и на могуће овдашње топономастичке паралеле са старим квалификативним придевима **Лейен-* : **Шуљков-* : **Ресан-*.

2.0.0. СТРУКТУРА И ГЕОГРАФСКИ РАСПОРЕД ОЈКОНИМА

Имена насеља спадају међу најстарије топономастичке слојеве једне области. Творбено-семантичке особености беличких ојконима, као и њихов географски распоред, пружају неке одговоре на питања везана за старину, редослед и смену појединих топономастичких модела. На том се плану у ојконимији Белице могу издвојити три основна творбена модела (в. Карту бр. 4).

2.1.1. Најједноставнију структуру имају функционално супстантивизовани придеви, изведени од именичке основе придевским суфиксима *-ав*, *-(а)н*, *-ов*, који су у процесе онимизације улазили у функцији описивања (квалификације) простора. Такви су ојконими *Јагодна* (*Јагодина*), *Ракишово*, *Трнава*, вероватно и *Сугубина* (**Сугубна*). Дакле, при онимизацији је, оним што означава основа изведеног придева (најчешће фитоним), оквалификован неки географски објекат, вероватно насебина (арх. *вас*).

2.1.2. Сложеније су структуре ојконими изведени од придевске основе именичким суфиксима *-(а)ц* и *-ик*: *Каленовац*, *Ковачевац*, *Пањевац*, *Сиоковац*, *Шанћаровац*, *Шуљковац*; *Лозовик* и *Рибник*. Могло би се претпоставити да су изведени придеви из творбене основе ојконима у неком периоду остваривали и топономастичку функцију у оквиру двочланих синтагми, или самостално, као функционално поименичени (тип **Пањева* (*вас*), в. 2.1.1). Они су се у процесе онимизације могли укључити или у функцији квалификације простора оним што значи основа, као: **лозов* (: лоза), **јање* (: пањ), **рибан* (: риба), или у посесивној функцији, као: **Каленов* (: Кален), **ковачев* (: ковач), **Свилков* (: Свилко), **Шандоров* (: Шандор). Овакви облици, поименичени суфиксима *-(а)ц* и *-ик*, вероватно су припадали семантичкој категорији лица, значили родовско име или етник.

Сличне су структуре ојконими изведени суфиксом *-ица*, *Белица* и *Јошаница*, којима је примарно значење хидронимско, а не ојконимско.

2.1.3. Најсложенију структуру имају ојконими изведени присвојним придевским суфиксом *-јь*, *Буковче*, *Вољавче*, *Црнче*, *Винорача*, код којих је придевски лик постао творбено непрозиран.¹⁶⁰ Творбenu основу ових ојконима чине именичке изведенице са суфиксом *-(а)ц* из категорије лица, у значењу етник, или родовско име (в. 2.1.2). Исту форму имао је изгледа и део ојконима са ширег простора који се данас завршавају на *-(а)ц*. На то упућује читање ој-

¹⁶⁰ Сличну структуру има већи број ојконима на простору Србије — *Борча*, *Борач*, *Дренча* (: *Дренце*), *Иванча*, *Јеленча* итд. (Именик Србије). На овај творбени тип у нашој ојконимији, додуше са претпоставком о личном имену на *-(а)ц* у основи (*Бѡрча* (←*Боръць*, хип. од *Borislavъ*), *Жѡча* (←*Жѡцьсь*, хип. од *Житомиръ*), *Трѡйча* (←*Трѡбъсьсь*, хип. од *Trѡbomyslъ*, *Trѡboslavъ*)), указивано је и раније (Бошковић 2000: 375).

конима *Милујофча* (Мијајловац), *Сијукофча* (Сиоковац), *Жујалефче* (Жупањевац) из дефтера за овчарину са краја XVI века (Симоновић 1983: 22–25). Вероватно је да су у појединим примерима стари ојконими изведени од етника или родовских имена присвојним суфиксом *-јъ* накнадно замењени етником, односно да је извршена њихова деадјективизација. Основе типа **Буков(а)ц-* омогућују реконструкцију претходног топономастичког слоја, где је поново изведени придев квалификативног значења, у оквиру синтагме или самостално, именовао простор или насебину (**Букова (коса)*, в. 2.1.1), чији су становници названи **Буковци* (исп. савремено Ракитовац).

Другачију, једноставнију структуру има ојконим *Добрања*, који је суфиксом *-јъ* изведен од личног имена (*Добран*).¹⁶¹

Сви супстантивизовани придеви из ове групе (као и из 2.1.1) у процесе ојконимизације су се укључивали као придеви женског рода, о чему сведоче ранији записи (*Буковча*, *Вољавча*, *Јагодна*, *Ракићова*, *Црнча*), али и њихови данашњи ликови.

2.2.1. Ојконимима најједноставније структуре, изведеним од фитонима (в. 2.1.1), али и од личног имена (в. *Добрања*, 2.1.3) придевским суфиксима квалификативног или присвојног значења, — одликују се долинска села, која окружују Јагодину као своје средиште. Међу њима су и најраније потврђени ојконими ове области (*Јагодна*, *Трнава*, *Добрања*). Насупрот њима, на рубном крају области, у близини старог утврђења на Јеринином граду, налази се село *Сугубина* (**Сугубна*), са именом сличне структуре. Претпостављамо да су у овим деловима области, на два супротна пункта, формиране најраније словенске насебине, те да ова имена вероватно представљају најстарији топомастички слој, а засигурно најстарији топономастички модел.

2.2.2. Села са именима најсложеније структуре, *Буковче*, *Вољавче* и *Винорача* (в. 2.1.3), смештена су у низу, западно од долинских села, на благим падинама које се уздижу према Црном врху, затварајући са те стране моравску долину. Сличне је структуре и име висинског села *Црнче*. Стари топомастички модели које ови ојконими чувају, као и давно иживеле творбене морфеме које сусрећемо у њиховој структури, упућују на закључак да се и ова насеља укључују у најстарије сачуване словенске насебине у овој области.

2.2.3. Ојконими сложеније структуре, са дотопомастичким значењем лица (етник, родовско име, носилац занимања), распоређени су, са незнатним прекидима, у трећем кругу око Јагодине и претпостављамо да представљају млађи топомастички слој, односно модел који је млађи од ојконима који су по пореклу придеви.

2.2.4. Празнине у другом и трећем топомастичком кругу попуњавају ојконими различите творбене структуре са, на семантичком плану, видљивим траговима људске делатности и друштвених односа у прошлости (*Ланишће*, *Рибаре*). Исти трагови су присутни и у групи супстантивизованих присвојних придева (в. 2.2.2) и топонимизованих изведеница из категорије лица (в. 2.2.3). Овакви ојконими упућују на организацију рада у средњовековним жупама, ка-

¹⁶¹ По моделу топонима који су по пореклу присвојни придеви (изведени придевским суфиксима) начињени су нови ојконими *Кончарево* и *Светозарево*.

да су се насеља укључивала у државну економију тако што се њихово становништво бавило неком специјализованом делатношћу.

2.2.5. Сложеним или изведеним именицама, које су примарно указивале на квалитет, изглед и положај тла на коме је насебина основана (*Међуреч, Деоница, Предор, Слайина*), именују се села која се налазе на периферији беличке области. Њихова имена су се вероватно најпре везивала за ненасељене области.

Два пута, такође у рубним беличким селима, име реке се пренело у име насебине (*Белица и Јошаница*, в.).

2.2.6. Међу осталим ојконимима, са различитим творбено-семантичким обележјима (*Бунар, Врба, Драгоцвећ, Мишевић*), налазе се и реликтни ојкони, који вероватно припадају супстратском предсловенском слоју (*Праћина, Шћийље*). Имајући у виду њихов географски распоред, намеће се претпоставка да је затечено становништво, које се при надирању словенских племена склонило у неприступачније пределе (*Шћийље* је најсклонитије Црновршко село, а *Праћина* је могла бити заштићена реком Лугомир, која се одувек разливала у доњем делу свога тока), пренело изван број својих географских именована словенским племенима. Међутим, таквих несумњивих примера је мало.

3.0.0. ГРАМАТИЧКА ОБЕЛЕЖЈА ОЈКОНИМА

Белички ојкони, како показује и претходна анализа, садрже један број релевантних граматичких обележја.

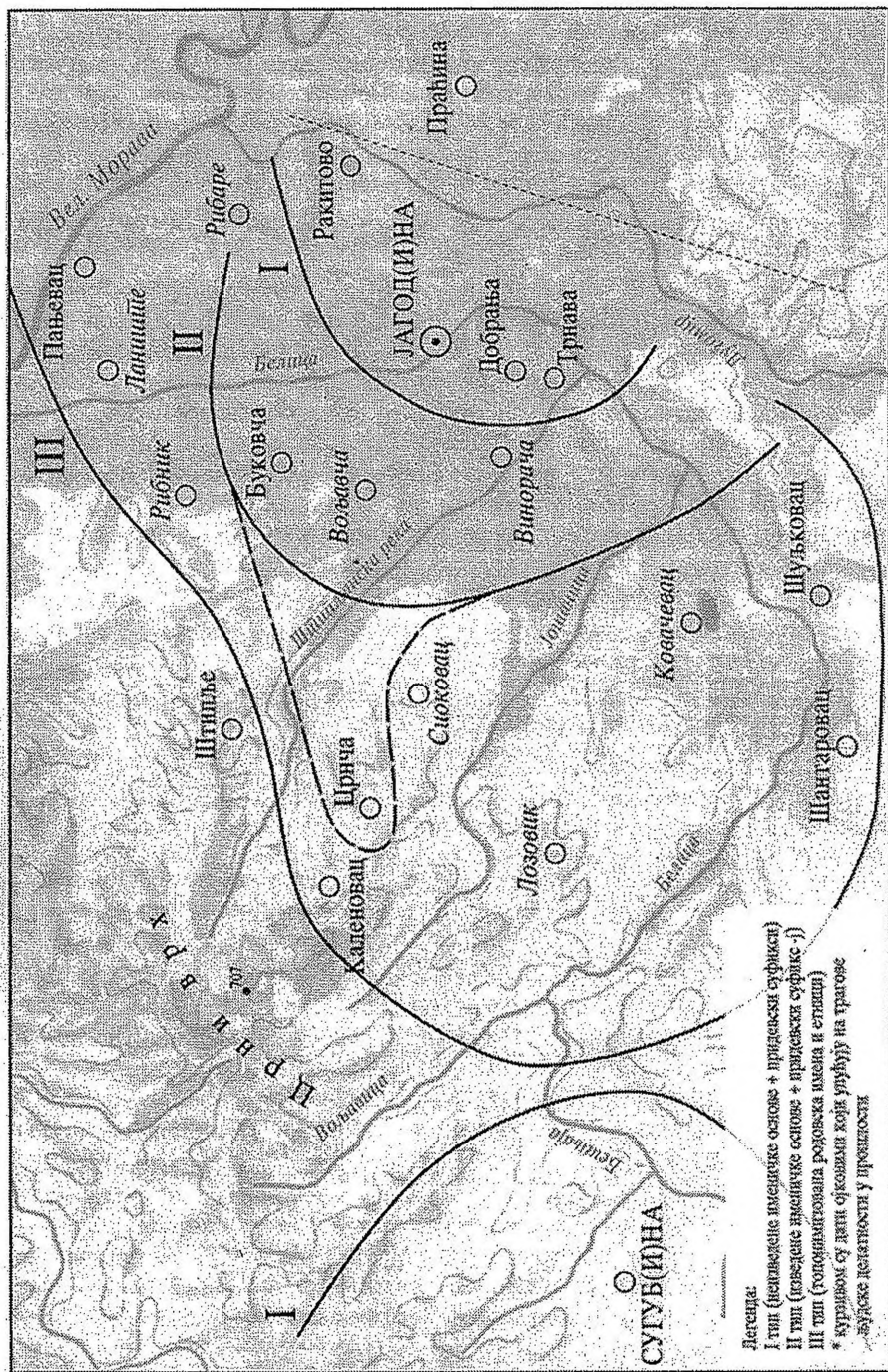
3.1.0. Патронимски ојкони и ојкони настали према називу становника (етнику), према занимању и сл., на српском језичком подручју често се појављују у плуралној форми (Љубаш 1968, 1969). У Белици, пак, такви ојкони изведени суфиксом *-(а)ц* по правилу имају сингуларну форму (*Каленовац, Ковачевац, Пањевац, Сиоковац, Шанићаровац, Шуљковац*). Иако се у начелу сматра да је код оваквих ојконима примарна плуралска форма, ране потврде сингуларних форми топонима овога типа говоре да то није морало бити правило (Љубаш 1969: 117–121).¹⁶² Ако, ипак, за овдашње ојконе претпоставимо примарну плуралну форму¹⁶³, подстицај процесу сингуларизације могла су дати слична родовска именована у овом крају која се скоро никада не појављују у облику једине (исп. *Вићоревци, Десјојовци, Палинци, Џонинци*, Радић Ј. 1993: 53). Наиме, сингуларни завршетак *-(а)ц* у именима села могао је настати из разлога дистинкције према завршетку *-ци* код родовских имена која се паралелно појављују и у функцији именована делова села (в. II–2).

3.2.0. Насупрот ојконимима на *-(а)ц*, патронимски ојконим на *-ић*, *Мишевић*, чешће се појављује са плуралним обележјем *Мишевиће* (ретко *Мишевићи*). Дијахронијски посматрано, завршно *-е* се као структурни сегмент мо-

¹⁶² Исп. ране потврде имена градова са патронимским *-ић*: *Гарић, Иванић, Изачић, Орсић* (Исто).

¹⁶³ У документима из XIX века само је једном потврђена плурална форма ојконима на *-(а)ц*: *Свиоковици* (Перуничкић 1975: 169).

Карта бр. 4: Главне творбено-семантичке карактеристике ојконима

Легенда:
 I тип (безвексте извесне основе + придевски суфикси)
 II тип (безвексте извесне основе + придевски суфикс -и)
 III тип (топонимизована родовска имена и етими)
 * културом су дати ојковани који улажу на траговима
 мајске делатности у шревшности

гло из прошлости пренети само код ојконима типа *Рибаре* (исп. *Лукар/Лукаре*). Међутим, оно се данас додаје спорадично и ојконимима другачијих основа, па поред паралелизма *Мишевић/ Мишевиће* (исп. и *Рајковић/Рајковиће*), сусрећемо и паралелизме типа *Бунар/Бунаре*, *Сугубина/Сугубине*, што карактерише и шири белички простор (нпр. *Ловци/Ловце*, а у Лепеници и *Брзан/Брзана*). У појединим примерима овај завршетак данас може представљати средство за постизање динстинкције према живом апелативу или ониму антропонимског значења (в. 3.1.0), као *Бунаре* : бунари, *Ловце* : ловци, *Рибаре* : рибари; *Рајковиће* : Ратковићи, *Мишевиће* : Мишевићи. Међутим, за већину наведених примера се може претпоставити аналошко успостављање завршног *-е* без посебне функције, или са накнадно изграђеном структуралном функцијом за ознаку насељеног места. Анализа граматичких обележја топонима на *-ић* и *-(а)ц*, потврђиваних од најранијих писаних извора, показује да је у великом броју примера завршно *-е* успостављено накнадно, дакле аналошки или у функцији динстинкције према истом ониму антропонимског значења (Лубаш 1969: 138–140; 1968: 131). Занимљиво је да се и овдашњи ојконими на *-ар*, који би се у старијим потврдама најпре могли очекивати са завршним *е* које и данас имају, бележе у аустријском запису с краја XVIII века доследно са множинским *и* (*Ribary, Maskary, Kamenary* (Симоновић 1983: 32–33), м. данашњег *Рибаре, Маскаре, Каменаре*). На слично стање указују и аустријски записи с почетка истог века: *Porzany, Maskary/Maskar, Ivani/Ivanie* (Исто: 28), м. данашњег *Парцане, Маскаре, Ивање*. То показује да су ови говори, заједно са већином штокавских говора, тада били уопштили наставак *и* у номинативу множине свих именица м. рода.

Будући да се завршно *-е* данас уопштило и код већине ојконима изведених придевским суфиксом *-јь*, који су били супстантивизовани у облику женског рода (в. 2.1.3) и као такви чувани све до половине XIX века, јасно је да је та појава на овом простору релативно нова, и да је вероватно донесена миграцијама. Топоними са завршним *-е* најчешћи су данас на простору Метохије, Косова и јужне Србије (Лубаш 1969: 138–140; Богдановић 1985: 121), одакле је и већина беличког становништва.

3.3.0. Независно од тога који су процеси допринели уопштавању завршног *-е* код већег броја овдашњих ојконима, сви они су са тим завршетком попримили граматичка обележја средњег рода (нпр. *Рибаре, Буковче*). Дакле, резултат тих процеса је уједначавање граматичког рода ојконима са родом објекта који именује, тј. са именицом *село* (исп. *Ракишово* : старијем *Ракишова*).

4.0.0. ЕТНИЦИ И КТЕТИЦИ

Облици имена житеља појединих беличких насеља претежно су условљени творбеном структуром ојконима. У досадашњим радовима који се баве етницима углавном се, кад је у питању однос етник : ојконим и дистрибуција суфикса којима се творе етници, водило рачуна само о гласовима којима се завршава морфолошка основа ојконима и о појавама на морфемском споју (исп.

Пешикан 1958, Бабић 1976¹⁶⁴, Бјелановић 1978). При том се није залазило дубље у творбену структуру ојконима, која такође може одредити лик етника. Лик етника, судећи по нашој грађи, могу условити и неки екстралингвистички чиниоци, које свакако није увек могуће потпуно сагледати, посебно ако се анализира спроводи без ослонца на језичке појаве у оквиру географски целовите области. У анализу ћемо, поред односа етник : ктетик, укључити и наведене критерије.

4.1.0. Неколика ојконима антропонимског порекла изведена суфиксом *-(а)ц* облички се подударају са именом свог мушког житеља. Дистинкција мушки етник : ојконим постиже се акцентом: *Шанџаровац* (: Шантаровац/Шантровац), *Шуљковац* (ретко *Шуљковчанин* : Шуљковац), *Сиоковац* (ретко *Сиоквчанин* : Сиоковац).¹⁶⁵ Женски етници се граде од придева из творбене основе ојконима моционим суфиксом *-ка*: *Шанџаровка*, *Шуљковка*, *Сиоквка* (поред *Сиоквчанка*). Ктетик је у свим случајевима изведен од граматичке основе ојконима (односно од м. етника) придевским суфиксом *-ски*: *шанџаровачки*, *шуљковачки*, *сиоквачки*, уз гласовна упрошћавања на морфемском споју. Акценти ових етника исти су као акценти етника изведених суфиксом *-(а)ц* од ојконима другачије структуре (в. 4.2.0).

4.2.0. Суфиксом *-(а)ц* (ж.р. *-ка*, ктетик на *-ски*) се претежно граде етници од ојконима неантропонимског порекла, са следећим структурним обележјима:

а) функционално поименичени придеви изведени суфиксима *-ов/-ев*, *-ав*: *Ракићовац*, *Ракићовка*, *ракићовски* (: Ракићево), *Трњавац*/*Трњавац*, *Трњавака*/*Трњавака*, *џрњавац* (: Трњава), као и *Кончаревац*, *Кончаревка*, *кончаревски*, од новообразованог ојконима *Кончарево*;

б) именице на *-(и)на*: *Јагодинац*, *Јагодинка*, *јагодински* (: Јагодина/Јагодна), *Праћинац*, *Праћинка*, *праћински* (: Праћина), *Слајинац*, *Слајинка*, *слајински* (: Слатина), *Сугубинац*, *Сугубинка*, *сугубински* (: Сугубина/Сугубине/Велика Сугубина);¹⁶⁶

в) именице на *-ар*, као у: *Рибарац*, *Рибарка*, *рибарски* (: Рибаре) и неизведена именица *бунар*: *Бунарац*, *Бунарка*, *бунарски* (: Бунар/Бунаре);

г) двочлани ојконими са именицом *село*: *Кочиноселац*, *Кочиноселка*, *кочиноселски* (: Кочино Село), *Староселац*, *Староселка*, *староселски* (: Старо Село).

У свим наведеним примерима суфикси се везују за граматичку основу ојконима.

4.3.0. У два примера је потврђен сложени суфикс *-ан(а)ц* (ж.р. *-анка*, ктетик на *-ански*): *Ланишићанац*, *Ланишићанка*, *ланишићански* (: Ланиште), *Штићанец*, *Штићанка*, *штићански* (: Штићље). Порекло именичког суфикса *-ан* различито је у различитим семантичким категоријама речи. У функцији

¹⁶⁴ Аутор даје осврт на пређашње радове о овој језичкој категорији.

¹⁶⁵ Исп. и етнике *Бусиловац*, *Бусиловка*; *Пејрковац*, *Пејрквка*; *Смиловац*, *Смиловка*, од ојконима *Бусиловац*, *Пејтр(а)ковац*, *Смиловац*, у околини Параћина.

¹⁶⁶ Део ових ојконима је такође придевског порекла: *Јагодина* (← *Јагодна*) и *Сугубина* (← **Сугубна*).

творбе имена становника овај суфикс се тумачи као контаминација словенског *-ан* и романског *-ано* (нпр. *Талијан* : Талијанац, Италијанац), према коме стоји истозначно лат. *-anus* и гр. *-ivos* (Скок I: 38, 754). То што га у овој области срећемо у структури етника од ојконима који би могли представљати врло старе насебине, указује на могућност да је суфикс *-ан* могао у неком периоду самостално исказивати етничко значење (**Штйийѡан*, **Ланиийѡан*), претпостављамо у етничком миљеу у коме је могао бити јак језички утицај супстратског, старобалканског романизованог становништва. Међутим, није нужно претпоставити стране језичке утицаје ако се има на уму вероватноћа да је код прасл. именица на *ѡн-*, *јан-* друга, накнадна тематизација њихове једине извршена наставком *-инь*, уместо старог наставка *ъ* (← *о-с*, тип. **zemljanъ* : *zemljane*, в. Бошковић 2000: 259–263) чија је функција изгледела, односно, да облици **Штйийѡан*, **Ланиийѡан* (мн. **Штйийѡане*, **Ланиийѡане*) могу бити стари словенски етници.¹⁶⁷ Етничко значење ових изведеница је у одређеним условима, пре везивања суфикса *-инь* (обележја једине м.р.) за њих, могло бити изнова обновљено суфиксима *-(а)ц* и *-ка*, у моционом односу. Имајући у виду ове могуће путеве настанка сложеног суфикса *-ан(а)ц*, он се не може у свим случајевима схватати као готов сложени суфикс.¹⁶⁸

4.4.0. Највећи број етника из ове области у своме данашњем лику има моносемични суфикс *-јанин* (жр. *-јанка*, ктетик на *-ски*). Овим се суфиксом граде етници од ојконима изведених полисемичним именичким суфиксима, какви су *-ик*, *-ица*, *-ић*, *-(а)ц*, као и од ојконима чија се основа завршава на *ч*, а који у творбеној основи имају такође изведеницу са *-(а)ц*.

4.4.1. Етници од ојконима изведених именичким суфиксима *-ик* и *-ица* граде се тако што се суфикс *-јанин* везује за граматичку основу ојконима: *Лозовѡчанин*, *Лозовѡчанка*, *лозовѡчки* (: Лозовѡк), *Рибничанин*, *Рибничанка*, *рибнички* (: Рибник), *Беличанин*, *Беличанка*, *белички* (: Белица), *Деонѡчанин*, *Деонѡчанка*, *деонѡчки* (: Деонѡца). Место акцента је у облику етника и ктетика исто као и код ојконима.

На исти се начин граде и етници од дела ојконима који се завршавају на *-(а)ц*, а по пореклу су облици који већином значе имена за род или етнике: *Каленовѡчанин*, *Каленовѡчанка*, *каленовѡчки* (: Каленовац), *Пањевѡчанин*, *Пањевѡчанка*, *пањевѡчки* (: Пањевац), *Ковачѡвчанин*, *Ковачѡвчанка*, *ковачѡвачки/ковачѡвачки* (: Ковачѡвац). Код неколико оваквих ојконима, поред етника који се облички поклапају са ојконимом (в. 4.1.0), као варијантне бележимо и ликове са *-јанин*: *Шуљковѡчанин* (: Шуљковац), *Сиокѡвѡчанин* (: Сиоковац). Ови варијантни ликови указују на то да код старих етника истообличних са ојконимом (исп. 4.4.3), суфикс *-јанин* преузима функцију наглашавања етничког значења.

4.4.2. Етници од ојконима чија се основа завршава на *ч*, а који по пореклу представљају присвојне придеве изведене суфиксом *-јь*, граде се од граматичке, односно од творбене основе ојконима коју чини родовско / етничко име

¹⁶⁷ Као суфикс којим се од личних имена и надимака творе изведенице у функцији породичног именовања, суфик *-ан* бележимо у висинским селима, Слатини (*Перичѡни*, *Васикѡни*), Белици (*Лајкѡн*, мн. *Лајкѡне*) и Врби (*Ђукѡни*) (Радић Ј. 1993: 75).

¹⁶⁸ Скок (I: 39) наводи да је *-ан(а)ц* пренесен само на имена места која се завршавају на *-а*.

на *-(а)џ*, док се ктетик увек гради од творбене основе суфиксом *-ски*: *Буковчџнин*, *Буковчџанка*, *буковџџки* (: *Буковче*, **Буковаџ*), *Вољовчџнин*, *Вољовчџанка*, *вољовџџки/вољевџџки* (: *Вољавче*, **Ваљаваџ*), *Црнчџнин*, *Црнчџанка*, *црнџџки* (: *Црнча/Црнче*, **црнаџ*)¹⁶⁹, *Винорџчанин*, *Винорџчанка*, *винорџџки* (: *Винорџча*). Подударање акценатских ликова етника од ових ојконима (с изузетком *Винорџчанин*) са ликовима етника изведених од ојконима типа *Пањеваџ* (акцент на претпоследњем слогу), као и однос етник : ктетик, иде у прилог претпоставци да су и етници, као и ктетици, изведени од родовског имена на *-(а)џ* из творбене основе ојконима.

4.4.3. Етник од ојконима антропонимског порекла са суфиксом *-ић*, *Мишевџнин*, *Мишевџанка*, ктетик *мишевџџки* (: *Мишевић*), вероватно је настао од старијег етника *Мишеваџ*¹⁷⁰, чије је етничко значење подмлађено суфиксом *-јанин* (исп. облике *Вџљкџваџ/Вџљкџчанин* (део села) Л).¹⁷¹ Суфикс *-(а)џ* је, како се може закључити и из анализе ојконима, карактеристично обележје старих родовских именована у овом крају. Може се претпоставити да је у једном периоду околно становништво, према свом језичком моделу који није дозвољавао употребу суфикса *-ић* у родовским именима, житеље по којима је село названо именовало обликом са *-(а)џ* (**Мишевџи*).¹⁷²

4.5.0. На исти начин могу се објаснити и етници изведени од дела ојконима неантропонимског порекла: *Предорџчанин*, *Предорџанка*, ктетик *џредорџџки* (: *Прџдор*, **Прџдораџ*), *Прњавџорчанин*, *Прњавџорчанка*, али ктетик *џрњавџорски* (: *Прњавор*, **Прњавораџ*), можда и *Драгоџвџчанин/Драгоџвџчанин*, *Драгоџвџчанка/Драгоџвџчанка*, ктетик *драгоџвџџки* (: *Драгоџцвет/Драгоџцвет*, **Драгоџвџџџџ*).

Суфиксом *-јанин* (*-јанка*, *-ски*) се граде и етници од ојконима *Врба* и *Међуреч*: *Врбљџанин*, *Врбљџанка*, *врбљџски*, *Међурџчанин*, *Међурџчанка*, *међурџџки*.

Изведене анализе етника намећу следеће закључке:

1. Суфикс *-(а)џ* се у творби етника најчешће везује за изведене облике који нису могли значити лица, док се суфикс *-јанин* чешће везује за ојкониме антропонимског порекла, односно за ојкониме изведене суфиксима који су могли бити и ознака за лице (исп. *Мишевић*, *Ковачеваџ*, па и *Белиџа*). Код ојконима који су по пореклу присвојни придеви, етник се суфиксом *-јанин* изво-

¹⁶⁹ С. Мијатовић (1948: 158), поред овде уобичајеног ктетика *црнџџки* наводи облик *црнџански*, који нисам потврдила.

¹⁷⁰ Само се на овај начин може разумети ктетик *мишевџџки*. На то упућује и левџџки етник *Рајџкџваџ*, ж. *Рајџкџџанка*, ктетик *рајџкџџџки* (: *Ратковиће*).

¹⁷¹ Исти би се облици могли тумачити и везивањем суфикса *-чанин* (*-чанка*) за окрњену основу ојконима (*Мишев-*). Суфикс *-чанин* се овде могао издвојити као резултат честих гласовних промена насталих у вези суфикса *-јанин* са основама на *кџџч* (*Лозовик-јанин*, *Пањев(а)џ-јанин*, **Буков(а)џ-јанин*, *Међуреч-јанин*). Чини се, ипак, да у већини овдашњих примера не можемо говорити о таквом уопштавању (исп. Бабић 1986: 212). На то указују и примери ктетика из следеће групе (исп. *џредорџџки*: **Предораџ*, као *џуљковџџки* : *Шуљковаџ*).

¹⁷² Ојконими на *-ић* су у овом појасу, који Цвијић (1922: 68) назива метанастазичком границом допирања Динараца, потврђени у турском дефтеру из XVI века (*Mišovik, Ratkovik, Симоновић* 1983: 24, 25), дакле много пре метанастазичких покрета из XVIII и XIX века, што може упућивати на претпоставку о некаквој старијој етничкој / дијалекатској граници. На смерове предтурских миграционих кретања упућује ојконим *Бошњак*, мезра код Крагујевца (Дефтер, 1476).

ди од њихове творбене основе, која је значила лице, највероватније именовала род (*Буковча, Црнча*). Претходно именовање за лице, тј. етник изведен суфиксом *-(а)ц*, може се претпоставити и код етника од ојконима који су по пореклу географски термини (исп. *Предорчанин* са ктетиком *предорачки* : **Предорац* (: Предор, в. 4.5.0). Имајући у виду да је суфикс *-јанин*, као моносемичан, првобитно именовао само мушка лица (Скок I: 753), он се везивао и за старије облике етника (или за ојкониме, јер велики број ојконима представља топонимизоване етнике или родовска имена) у функцији обнављања етничког значења. Тиме се објашњава и то што се суфикс *-јанин* бележи у творби етника чешиће од других истозначних суфикса (Бабић 1976: 157, 160). И овдашњи примери указују на то да је овај суфикс долазио често као секундаран, да обнови етничко значење које је код облика на *-(а)ц* избледело. У том смислу је нарочито илустративан паралелизам типа *Сиоко̀вац/Сиоковчанин* (исп. и *Вељковац/Вељковчани*, име за део села).

Претпоставку да је суфикс *-(а)ц* у ојконимима имао функцију ознаке за род, или за родовско име етничког порекла (в. нпр. *Пањевац*), поткрепљују ретки данашњи етници који се облички подударају са ојконимом на који се односе (*Сиоко̀вац* : *Сиоковац*, *Шантаро̀вац* : *Шантаровац*, *Шуљко̀вац* : *Шуљковац*).

2. Објашњење за различите начине извођења етника од ојконима исте структуре, изведених суфиксом *-(а)ц* од придевских основа, чини се да је добрим делом могуће наћи у различитим екстралингвистичким околностима:

а) За села са једнаким обликом етника и ојконима (4.1.0) можемо претпоставити континуитет живљења од времена именовања до данас. То се односи на ојкониме *Шантаро̀вац*, *Шуљко̀вац* и *Сиоковац*, где се примарна етничка, или родовска функција имена одржала до данас, а дистинкција ојконим : етник развијена је променом акцента. Потпуну подударност родовских имена са именима делова села у којима ови родови живе бележимо и данас код топонимизованих антропонима (*Гмишировићи*, *Марковићи*, *Гајчани* ВС, *Луковци* Де, *Марјићи* М и сл.).

б) За један број села са именом на *-(а)ц*, чији се етник гради суфиксом *-јанин* (4.4.1), можда би се могао претпоставити прекид континуитета живљења у одређеном периоду.¹⁷³ Стога, на пример, нови житељи претходно расељеног места *Кова̀чевац*¹⁷⁴ нису могли бити названи **Ковачевици*, ако су тако били названи потомци *ковача* или род који се бави ковачким занатом, а по њима и место њиховог живљења. Наиме, логично је претпоставити да, када једно село опусте, старо становништво затечено у околним селима његове касније, нове житеље не може звати истим именом као и претходне, ако су они имали родовско име по пореклу, занимању и сл., које је пренесено у име села. Име нових житеља биће изведено од пуног имена села, уз помоћ специјализоване, моносемичне творбене морфеме (*Ковачев(а)ц* + *-јанин*).

¹⁷³ Овоме иду у прилог и запажања о несталности и честом расељавању насеобина у Србији, као и писана сведочанства о опустелости великог броја овдашњих села у првим деценијама XVIII века (в. Увод).

¹⁷⁴ Села нема у пописима с почетка XIX века. Из турског дефтера за овај простор са краја XVI века ишчитан је ојконим *Ковачевица* (Симоновић 1983: 23).

II-2. ДЕЛОВИ НАСЕЉЕНИХ МЕСТА

Обележје имена за делове насељених места чини обилато учешће антропонима у њиховој структури. Ова појава је условљена природном потребом да се насељена места, а посебно делови села као мање заједнице, именују по оном што их примарно обележава, по људима који у њима живе. Сложена миграциона структура овдашњег становништва је додатно наметнула потребу да се сваки новодосељени род именски маркира, а по њему и место које настањује. Стога данас у структури имена за делове села најчешће учествују неофицијелна породична именовања, мотивисана именима или надимцима прводошавших предака. Таква територијална подела села углавном се одржала у насељима у којима није било већег померања становништва у постмиграционом периоду. Тамо где су померањем са првобитног станишта родови разбијени, образујући нова огњишта у различитим деловима нове насеобине, више не постоји ни територијална подела села на родове.¹⁷⁵

Поред поделе према родовима, у скоро свим беличким селима је присутна и глобалнија подела села, по положају махала, или према одређеним оријентирима, географским или културним и економским објектима. Такве ојкониме, који су делом мотивисани другим топонимом, сврстаћемо у групу топонима неантропонимског порекла.

У анализу су укључена и стара народна имена за делове Јагодине, за њене некадашње улице и сокаке. Већину старих назива потиснула су из живе употребе различита административна имена, док се називи за веће градске просторе, каткад у измењеној форми, чувају до данас. Разлику између живих и ишчезлих јагодинских ојконима назначаваћемо у Речнику. Стара јагодинска чаршија је по именовању простора слична својој околини; са разумљивим разликама условљеним урбаним начином живота.

1.0. Топоними неантропонимског порекла

Чини се да је класификацију ових топонима сврсисходно спровести праћећи путеве који су условили учешће одређених тополексема у овим именовањима. Овде ћемо, стога, пренебрегнути класичну анализу и, кад год се учини потребним, приступати топонимима са социолингвистичког, па и других екс-

¹⁷⁵ Таква подела, на пример, данас не постоји у Кочином Селу, које је због померања тока реке Мораве, постепено, кућа по кућа, пресељавано на оближњу сеоску утрину. У том се селу у великој мери изгубила свест о родовској припадности његовог становништва, па мало ко зна које све фамилије припадају одређеном роду.

тралингвистичких аспеката. На семантичка и структурно-творбена обележја овог дела ојконима указиваћемо у поглављу о микротопонимији.

У зависности од тога који пут је пређен од апелатива до имена за део насељеног места, издваја се неколико подгрупа:

1.1. Имена делова села могу представљати микротопониме којима су првобитно именовани ненасељени простори (њиве, појилишта, брда и сл.), а који су касније, по њиховом насељавању, почели означавати делове насеља формиране на том локалитету: *Брдо Сл, Појлово Ри, Реновишије (Доња мала) НЛ*. На исти начин су настала и имена већих јагодинских насеља: *Кајсијар, Сарина међа, Сјрелишије, Таврића обори*).

Овове су блиска и именовања која почивају на географском објекту као просторном оријентуру: *Камењар/Код Камењара/На Камењар Вр, Појок Б, У појок Бу, Река Ша, Поред реке Б Ја*, као и примери засновани на појави да се име реке пренесе на насеље (или на шири околни простор): *Бешњаја, Вољавица М*.

1.2. Близином географског објекта, или правцем којим се део насеља пружа, мотивисани су топоними *Врелска мала* (: Врело ГШ), *Гробљанска мала* Л Ра, *Гробљанска улица Ја, Левачка чаршија/На Левач/Левач* (: хор. Левач), *Суцка улица Ја*.

1.3. Забележена је појава да некадашње име села постане именом за део села. Топоним *Ћукавац*, којим се данас именује део Праћине, вероватно представља име некадашњег насеља које је давно маргинализовано досељењем бројнијих Праћинаца са водопадних локалитета поред Мораве у његово суседство. На то упућује облик једнине изведенице са суфиксом *-(а)ци*, карактеристичан за имена села у овој области, као и уздигнутост, повољност терена који захвата *Ћукавац*. Појаву да некадашње име села, у измењеним условима и са другачијим распоредом становништва, постане именом за део села, бележимо и у моравском селу Милошеву. Живо је предање да је данашња махала *Гарновац* некада била село, и да је старија од Милошева (до XIX века *Думуз Појок*).

1.4. Посебним, нетипичним распоредом кућа у делу села мотивисан је топоним *Шор* (: мађ. *sor* 'линија, низ, ред, врста') Бе.

1.5. Топоним *Окејанија* П, метафорично-пејоративне конотације, упућује на блатњаве, подводне сокаке. Социјалном димензијом мотивисано је и друго име за исти део села, *Пиц мала*, за које мештани сматрају да је новије постанку (исп. занимљиву паралелу према итал. *picikato*, са нашим афирмативним значењем 'добар, леп'), те да је настало пошто су некада блатњави сокаци асфалтирани и поред њих саграђене лепе планске куће. Међутим, с обзиром на то да и у оближњем селу Колару, на издвојеном и узаном простору између брда и реке имамо махалу истог имена¹⁷⁶, у којој је живело сиромашније становништво, претпостављамо да одредба *ици* у овим топонимима води порекло од пејоративно обојене, архаичне дијалекатске лексеме *ичѓр* 'беда, сиромаштво, гологиња' (исп. и диј. *жганѓр* 'ситна деца'). Ту лексему сусрећемо у скоро заборављеном ојкониму *Пичор мала* Шу, делу села у коме је некада, по досељавању, живела сиромашна фамилија са пуно деце, коју су због сиро-

¹⁷⁶ Нека *Пиц мала* је у прошлом веку забележена у Ваљеву (усмена информација А. Ломе).

маштва и голотиње звали *Пичорци* (исп. *фичор* 'младић' (рум. *fecior*), „остатак из говора средњовјековних влаха“ (Шар-планина), с чим је у вези и *фаћур*, *фаћурица* 'незаконито дете, копице', Скок I: 513). Ова потиснута дијалекатска лексема вероватно је у последње време преобликована укрштањем са другим лексемама различитих значења.

Истом, социјалном димензијом можда је (ре)мотивисано и име приградског насеља *Буџино брдо* (: *буџа* 'особа на високом друштвеном положају') В, а слично је и са преносом топонима *Бриони* (најпре одмаралиште, а потом викенд-насеље некадашњих руководилаца овдашње Фабрике каблова) Ри.

1.6. Географским положајем према другом делу насељеног места условљена су имена у којима се антоними *доњи* и *горњи* појављују као одредба апелатива *мала* (тур. *mahalle*). Тако ћемо у већини овдашњих села као основну бележити поделу на *Горњу* и *Доњу малу* (Б Бе Бу ГШ Д КС Ме НЛ Ри Ц Ша), неретко са врло малом разликом у надморској висини, где се као граничник у долинским селима обично појављује главни сеоски пут. Укључивање одредбе *средња* бележимо у селима на стрмијим теренима, најчешће у онима која су смештена дуж потока (В, Де, Ка, М, Сл). У раштрканом селу Шантаровцу бележимо и топоним *Средина села*, према антонимима *Горња* и *Доња мала*.

Апелатив *село* у локалним оквирима поприма значење 'средишњи део села', углавном неодређених оквира, а у селу разбијеном на подвојене и удаљене махале и конкретно топономастичко значење, исп. *Село* ВС.

Уколико су већи делови истог села подвојени, удаљени један од другог, обичнија су именовања типа *Горњи Мишевић* : *Доњи Мишевић*, *Горња Врба* : *Доња Врба*, *Сџара Деоница/Сџаро село* : *Деоница*, исп. и *Сџаро Село* (*Сџара Сугубина/Доња мала*) : *Сугубина*, *Сџаро Лаништије* : *Ново Лаништије*.

Исти тип поделе карактерисао је и стару варош Јагодину: *Горња чаршија/Горња улица* : *До(л)ња чаршија/Долња улица/Доњи крај*.

1.7. Делови насеља око важнијих културних објеката, или других грађевина од значаја за насељено место, именовани су предлошко-падежном конструкцијом, где се грађевински објекат јавља у функцији оријентира. Најчешће се у тим конструкцијама појављује предлог *код*: *Код ваге*, *Код Елмоса/Код Елмос*, *Код огледала*, *Код сџанице* Ја, *Код анџене* П, *Код казаницу* (*Казаница/Пајкова казаница*) Д, *Код њорџе* Бу Д Де, *Код њродавницу* Р, *Код сџаре задруге* (*Порџа*) Шу, *Код сџаре ојштиње* ВС, *Код сџаре њорџе* ВС, *Код школе* Д Ка; *в и ш е*: *Више цркве* Б; *и с њ о д*: *Исјод њруге* Бу; *њ р е к о*: *Преко ауџо-џуџ* КС.¹⁷⁷

Већина оваквих топонима је нестабилна, подложна замени ранијег објекта-оријентира неким другим, у новим друштвеним условима значајнијим објектом. Неретко је реч о предтопономастичким формама, па смо стога према оваквим топонимима у оквиру насељеног места бивали селективни и укључивали у грађу оне предлошко-падежне спојеве чија је топономастичка функција у датом тренутку била несумњива, на шта је упућивало више показатеља:

¹⁷⁷ Потврђена су и неколика примера сличних синтагми са антропонимом, где куће одређеног рода служе као просторни оријентир: *Код Звезданске куће*, *Код Турске куће*, *Код Целолейске куће* (*Целолейци*) Д.

а) непостојање објекта-оријентира чије се име чува (нпр. *Код њорџе* Де);

б) постојање дублета које чине предлошко-падежна конструкција на једној страни, и сама именица у основном облику у функцији топонима на другој (*Код њорџе/Порџа*, *Код казаницу/Казаница*), што је најчешће праћено и непостојањем објекта-оријентира чије име чува топоним;

в) очување исте предлошко-падежне конструкције и у синтаксичким везама уз друге предлоге (нпр.: на *Код казаницу*, у *Преко ауџо-јуџи*, исп. *Кладе-нац у На жиџо*);

г) постојање више значајних културних или привредних објеката на једном месту и узимање једног од њих за оријентир (нпр. *Код школе*, део Драгоцвета око цркве, школе, сеоског дома, старе продавнице).¹⁷⁸

1.8. Шири урбани простори задржавали су, или и данас задржавају имена мотивисана њиховом првобитном наменом: *Вашириџе*, *Дрвена њијаца*, *Мали њијац/На мали њијац* Ја.

Нејасног постања је одредба у ојкониму *Шиц мала Л*, ако није настала преобликом од *Пиц мала* (в. 1.5).

2.0. Топоними мотивисани делатношћу

Ојконими ове мотивације потврђивани су претежно у старој Јагодини, као последица начина привређивања у урбаној средини. Иако старији појединци памте неке од ових назива, они су данас, под утицајем савремене административне номенклатуре и новог начина живота, нестали из употребе.

По структури су то придевско-именичке синтагме, са присвојним придевима изведеним од имена за носиоца занимања (које је на граници између општег назива и антропонима) и урбаним терминима *чаршија* и *улица*, ређе *сокак* и *крај*: *Казаницјска чаршија*, *Мумџијска чаршија*, *Паџијска чаршија/Паџијска улица*, *Табачка чаршија* (данас *Табане*, назив за део Јагодине), *Аџоџекарска улица*, *Гребенаров сокак*, *Пиварски крај* Ја.

У беличким селима су слична имена постала од породичних надимака, у значењу вршилаца радње, одвојивши се на тај начин од занимања и његовог трајања: *Ваганарска мала* Ви, *Табачани/Табачка мала* Т.

3.0. Топоними образовани од антропонима

У оквиру ове топономастичке категорије често се појављују антропоними који и данас учествују у именовањима већих или мањих фамилијарних група. Највећи део оваквих антропонима, који су обично везани за поједине родоначелнике, није укључен у официјелна именовања, нити је попримио об-

¹⁷⁸ Поједине апелативе који се у оваквим топонимима појављују као објекти-оријентир бележили смо знатно чешће у ранијим теренским истраживањима, него у скорашњим. Тако, у новијим истраживањима нисмо потврдили топоним *Код њродавнице*, што је и разумљиво, јер овај објекат, у време када се у селу свакодневно затварају и отварају продавнице, више не може бити препознатљив просторни оријентир.

личја карактеристична за данашња презимена.¹⁷⁹ Каткада, директних родовских наследника и нема, али име опстаје у топономастичкој сфери и везује се за нове житеље тог дела села. Тако је топонимизација антропонима и повратно, антропонимизација топонима, у селима Белице жив процес и каткад је немогуће поуздано утврдити која је функција примарна.

Полазећи од структурних обележја топонима, паралелно ћемо спровести и творбену анализу, не занемарујући ни неке екстралингвистичке моменте. Посебну пажњу ћемо посветити појавама варијантних топонима, које се зајнивају или на структурној или на семантичкој (мотивационој) разлици.

3.1.0. Једночлани топоними

У функцији једночланог топонима појављују се неофицијелна породична именованја која најчешће паралелно опстају и као антропоними. Реч је, дакле, о директној топонимизацији антропонима, без формалних топономастичких обележја. Такви топоними се могу класификовати према творбено-семантичким обележјима породичних именованја.

3.1.1. Топонимизовани антропоними облички одговарају:

— породичним именованјима ненадимачког или надимачког порекла изведеним суфиксом *-ић(и)*, *-овић(и)*, *-евић(и)*: *Арсићи*, *Благојевићи*, *Гавриловићи/Гарвиловићи*, *Марковићи*, *Миловановићи*, *Младеновићи*, *Николићи*, *Павловићи*, *Рајићи*, *Рисићи*, *Стиошићи* ВС; *Андреићи* Де, *Грковићи*, *Саџићи*, *Тојаловићи* Ша, — као и: *Зарићи* (*/Зарицка мала*), *Јовчићи* (*/Јовчицка ~*) Де, *Бркићи* (*/Бркицка ~*), *Живанчићи* (*/Живанска ~*), *Обрадовићи* (*/Обрадовић ~/ Обрадовицка ~*), *Рашићи* (*/Рашицка ~*) С, *Агајиновићи* (*/Агајиновићка ~*), *Томићи* (*/Томицка ~*) Л, *Марићи* (*/Марицка ~*) М, *Јанићијевићи* (*/Јанићијевицка ~*), *Шулићи* (*/Шулска ~*) Ша, *Стијанишићи* (*/Стијанишицка ~*) Б, *Веселићи* (*/Веселицка ~*) Д;

— породичним именованјима изведеним суфиксом *-(а)ц*, *-ов(а)ц* (*-ци*): *Вељковац* (*/Вељковчани*) Л, *Дриљанци* Де, *Целолейци* Д, као и: *Ранђеловци* (*/Ранђеловска мала*) Т, *Фикарци* (*/Фикарска ~*), *Шокавци* (*/Шокавска ~*) Де, *Бурдимци* (*/Бурдимска ~*) Т, *Палилуци* Л (*/Палилуцка ~*) Шу;

— породичним именованјима изведеним суфиксом *-јани/-чани*: *Гајчани* ВС; *Вељковчани* (*/Вељковац*) Л, *Ивковчани* (*/Ивковицка мала*) Де, *Табачани* (*/Табачка ~*) Т;

— породичним именованјима надимачког порекла без патронимских творбених обележја: *Вујчари*, *Шудуми* ВС, *Комјираши/Кромјираши* Ша, *Дрдаћи* П, као и *Палилуле* (*/Палилуци*) Л, *Јајани* (*/Јајанска м.*) С;

— породичним именованјима етнонимског или етничког порекла: *Власи* ВС, *Параћинци* Ви, *Луковци* Де, као и *Ерци/Јерци* (*/Јерска мала/Јерски њоћок*) С, *Обрежани* (*/Обрешка мала*) НЛ.

¹⁷⁹ То је оваквим антропонимима омогућило континуиран опстанак са често архаичним личковима, који у одређеној мери представљају одраз миграционе структуре овдашњег становништва. Они данас, у функцији неофицијелних или секундарних презимена различитог порекла, опстају као обједињавајуће име за више огранака истог рода са неједнаким официјелним презименима.

3.1.2. Потврђена су и неколика примера са функционално поимениченим придевима средњег рода изведеним од антропонима (модел карактеристичан за микротопониме антропонимског порекла): *Баба-Калинино Ра, Турско Д, Колицко (Колицко брдо) Ша, Бозољчево (Бозољчева улица) Ја.*

3.2.0. Вишечлани топоними

У овој категорији доминирају топономастичке синтагме у којима се својни придеви изведени од антропонима (личног или породичног имена и надимка) и њима сродних ономастичких категорија (етнонима и етника) појављују као одредба апелатива *мала, крај, сокак, сокаче, брдо, брег, њошок.*

3.2.1. Апелатив *мала* значи целовит, са осталим деловима села повезан простор на коме се налази већи или мањи број кућа. Њиме се, уз одредбе *горња, средња, доња* изражава глобална подела села (в. 1.6). Синтагме са одредбом антропонимског порекла понекад се употребљавају у истом рангу са синтагмама које значе географски распоред, допуњавајући их на тај начин: *Доња мала, Средња ~, Горња ~ и Марицка ~/Марицки крај* (Г. Мишевић). На другој страни, оне се укључују у потподелу (родовску поделу) у оквиру једног броја махала које значе географски распоред. Тако се у деоничкој *Средњој мали* издвајају *Аџиска мала/Аџицка ~, Зарицка ~ (Зарићи) и Крџалицка ~.*

а) Као одредбе овом апелативу појављују се присвојни придеви изведени суфиксом *-ски* од породичних именована различитог порекла. При том се овде могу издвојити:

— присвојни придеви изведени од породичних именована ненадимачког и надимачког порекла: *Агајиновићка мала, Томицка ~, Филијовићка ~ Л, Зарицка ~, Икковицка ~/Ивковска ~, Јовчицка ~, Аџиска ~/Аџицка ~, Крџалицка ~, Фикарска ~, Шокавска ~ Де, Живанска ~, Нешицка ~, Обрадовицка ~, Рашицка ~, Бркицка ~, Јайанска ~ С, Пешковицка ~, Сјанишицка ~ Б, Милошицка ~, Газдицка ~, Белска ~ Д, Мискицка ~, Ранђеловска ~, Бурдимска ~, Табачка ~ Т, Марицка ~ М, Букицка ~ Ме, Паицка ~ Ри, Лазицка ~ В, Милетицка ~, Палилулска ~, Црнићка ~ Шу, Јанићијевицка ~, Дерска ~, Калабурска ~, Клиндицка ~, Цуцицка ~, Шуљска ~ Ша, Бибицка ~ Р, Буљска ~/Булоњева ~ КС, Ваганарска ~ Ви, Кличанска ~ ГШ, Караматићка мала/Караматићева мала (~/улица) Ја.*

— присвојни придеви изведени од породичног именована са првобитним етнонимским, односно етничким значењем: *Бањска мала, Бугарска ~, Тојличка ~ Д, Циганска ~ Де Шу, Јерска ~ С, Пирићанска ~ Ри, Обрешка ~ НЛ, Мекишанска ~/Микишанска ~ Т, Вукањска ~, Кулиска ~, Турска ~ Ша, Црногорска мала (~/улица) Ја.*

б) Потврђени су и примери неконгруентних топономастичких синтагми у којима антропоним као одредбени члан задржава свој основни облик: *Бугар мала, Циган ~ Л, Обрадовић ~ С, Пичор ~ Шу* (исп. *Шиц мала Л, Пиц мала П*). И за две градске четврти Јагодине, у којима живе Цигани, такође ће се често казати *Циган мала*, поред *Циганска мала*. Овакве форме, несвојствене срп-

ском језику, вероватно су резултат страних језичких утицаја, у овом случају највероватније турског.¹⁸⁰

3.2.2. Топоними са апелативом *крај* углавном именују издвојене делове села, што упућује на могућност повлачења разлике у значењу турцизма *мала* и словенске речи *крај*. Одвојене махале су се називале крајевима и у суседној Ресави (Мијатовић 1930: 131).¹⁸¹ На исто примарно значење указује и стари назив *Пиварски крај* (: пиварци, пивара). Варијантни примери, у којима се ове речи појављују као синоними, показују да се та разлика у значењу данас губи.

Као одредба апелатива *крај* појављују се присвојни придеви изведени суфиксом *-ски* од породичних именована различитог порекла. Овде се, тако, могу издвојити:

— присвојни придеви изведени од породичног имена ненадимачког и надимачког порекла: *Живановицки крај*, *Ракицки* ~ Р, *Гмийровицки* ~ ВС, *Мајицки* ~ Т, *Милосавски* ~, *Сijanковицки* ~, *Чавкиски* ~ СЛ, *Марићки* ~ (/Марицка мала М),

— присвојни придеви изведени од породичног именована етничког порекла: *Пирићански крај/Пироћански* ~ (/Пирићанска мала/Пироћанска ~) Ри.

3.2.3. Апелативи *сока̋к* и *сока̋че* у топономастичким синтагмама са присвојним придевом значе 'најмањи део села, улицу са кућама и окупационом где живи или је живео род или особа од чијег имена је изведен придев'. Подела на сокаке, поред глобалније, углавном неродовске, на махале, посебно карактерише збијена моравска села Рибаре и Праћину, која су последњих векова помештана због померања тока Мораве.

Као одредба овим апелативима појављују се присвојни придеви изведени од различитих антропонимских категорија:

— присвојни придеви изведени од личног имена или надимка претка суфиксима *-ин* и *-ов*: *Жероњин сокак* Ри, *Тасин сокак* П, *Јецково сокаче*, *Кромјирово* ~, *Паино* ~, *Суљино* ~, *Шљайиково* ~/*Шлајйиково* ~ Ри, *Караклесино* ~, *Цакино* ~ П, *Шујаново сокаче* Ја. Већина ових личних имена и надимака данас живи у основама породичних именована: *Јецков(и)*, *Пајић* (офиц. презиме), *Тасићи*, *Кромјираи(и)*, *Суља* (*Суљини*), *Шлајйик* (*Шлајйикови*), *Караклеса* (*Караклесини*), *Цака* (*Цакини*), *Жероња* (*Жероњини*).

— присвојни придеви изведени од породичног именована ненадимачког и надимачког порекла суфиксом *-ски*: *Ваганарско сокаче*, *Ранђеловско* ~, *Сенјицко* ~, *Јанковицко* ~/*Јанковско* ~/*Јанковицки сокак* Ви, *Сijanовицки* ~, *Аџицки* ~ Де, *Вачвански* ~, *Чујићки* ~ П, *Вайшовски* ~ Ри, *Бозољско сокаче* Ја.

— присвојни придеви изведени од породичног именована етнимског, односно етничког порекла: *Цигицки сокак* П, *Цинцарско сокаче* Ја, *Пироћанско сокаче/Пирићанско* ~/*Пироћански сокак/Пирићански* ~ Ри.

3.2.4. Апелатив *улица*, својствен савременој урбаној номенклатури, појављује се у именовану старих јагодинских улица, у варијантама, и рекло би се

¹⁸⁰ О полусложеним речима овог типа в. Стевановић 1975: 407.

¹⁸¹ Исп. „Назив за најмање насеље у Пиперима у Црној Гори“, Михајловић 1970: 162, в. и Шиц 1994: 95.

синонимно са апелативима *мала* и *сокак*, постепено их смењујући: *Бозољчева улица* (*/Бозољско сокаче*), *Караматићка улица* (*/~ мала*), *Прокићева улица Ја, Црногорска (улица)* (*/Црногорска мала*). Потискивању апелатива *сокак* и *мала* свакако је допринела убрзана урбанизација ових простора.

3.2.5. Географски термини *брѐг* и *бр̑до* своју примарну употребу имају у именовању ненасељених простора, али се у неколико примера, уз одредбе антропонимског порекла, појављују у именовању делова села: *Беџино брдо*, *Шу-корско ~ Ме*, *Колицко ~/Колин брег* (*/Колицко*) *Ша*, *Воино брдо Т*, *Дршљанско ~*, *Буљчино ~*, *Милићко ~*, *Рајићно ~*, *Милованов брег Д*, *Насићин ~ Ви*. Скоро у свим случајевима топоним је мотивисан настањивањем претка именованог рода, а потом и његових потомака, на неком од сеоских брежуљака, и данас подразумева страну брда која се спушта према централном делу села, као и пут уз то брдо.

3.2.6. У именовању делова села јавља се у једном примеру и апелатив *й̑џок*: *Јерски й̑џок* (*/Јерска мала*) *С*.

*

Обилато учешће антропонима у структури имена за делове села стоји у континуитету са старијим моделима именовања људских насеобина у овом крају. Може се, ипак, на обличком плану уочити разлика између имена села, која представљају старији топономастички слој, и имена за делове села, која су млађа по постанку. Овдашња имена села антропонимског или етничког порекла, изведена суфиксима *-(а)ц* и *-ић*, по правилу имају сингуларну форму (в. П-1, 3.1.0), док се слични облици у функцији имена за делове села појављују у облику множине: *Дршљанци*, *Параћинци*, *Марковићи*, *Рајићи*, *Шудуми* и сл.¹⁸² Стиче се утисак да такве граматичке форме представљају дистинктивна обележја две сродне топономастичке категорије. Чувајући множинску форму, облици топонима за делове села на тај начин чувају везу са родовским именима, која најчешће још увек активно живе у селу као релативно затвореној социјалној заједници.

Антропоними се у ову топономастичку категорију најчешће укључују на два начина, директном топонимизацијом антропонима, или као присвојни придеви у оквиру именичких синтагми. Први топономастички модел се као једини и изразито продуктиван бележи у горњобеличком селу В. Сугубини (нпр. *Власи*, *Марковићи*, *Рајићи*), а спорадично, углавном са варијантним ликовима, и у нижим, средњобеличким селима (нпр. *Бркићи/Бркицка м.*, *Јајани/Јајанска м. С*, *Луковци/Зарићи/Зарицка м.*, *Јовчићи/Јовчицка м. Де*). У већини осталих села антропоними се укључују у именовања делова насељених места преко присвојног придева, најчешће као одредбе апелатива *мала*, али и *крај*, *сокак*, *сокаче*, *брдо*, *брег* (в. Карту бр. 5).

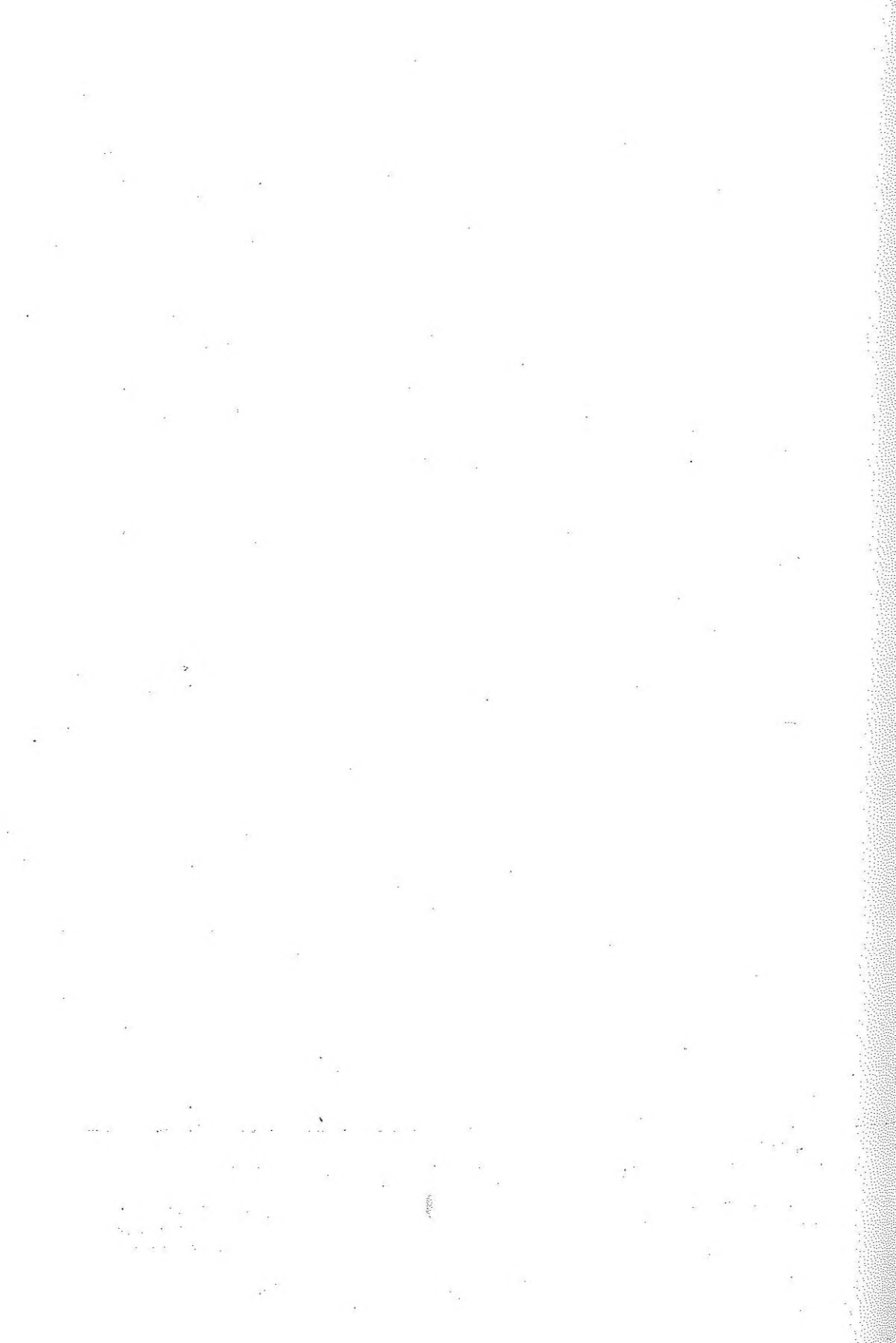
Судећи по миграционој структури становништва у беличким селима, можемо закључити да је први топономастички модел доносила претежно динар-

¹⁸² Потврђен је само један пример у сингуларној форми: *Вељковац* (*/Вељковчани*) *Л*, према коме нема истообличког родовског имена.

ска миграциона струја.¹⁸³ Овај модел је изгледа делом доносило и становништво досељено из Топлице, као и део косовско-метохијске струје.¹⁸⁴ Други топономастички модел карактерише доњегеличка села у којима превагу имају тимочко-браничевска, вардарско-моравска, шопска, а у великом проценту и косовско-метохијска струја (в. Карту бр. 5). Даље, први топономастички модел карактерише се бројнијим учешћем породичних именовања са патронимским суфиксом *-ић*, ако су ненадимачког порекла, и породичних надимака без патронимских творбених обележја (*Власи, Јајани, Шудуми*). У другом моделу, који чине двочлани топоними, у основама изведених придева антропонимског порекла су, поред образовања на *-ић*, често присутна и образовања изведена суфиксом *-(а)и*. Породични надимци се у оквиру овога модела појављују са формалним родовским обележјем које је најчешће изражено суфиксом *-(а)и* (нпр. *Фикарци/Фикарска мала, Палилуци/Палилулска мала*), ређе и суфиксом *-ић* (*Клиндицка мала*).

¹⁸³ Највећи број родова у Сугубини сматра да су им преци досељени из Херцеговине, па су их стога у прошлом веку звали *Ерама*.

¹⁸⁴ Прводосељени родови у Деоници, Сиоковцу и Шантаровцу, где се овакви топоними често појављују као варијантни, пореклом су из Топлице (Мијатовић 1948: 157, 159). Изузимајући прводосељене „из Маџарске“, најстарији родови у Мишевићу и Лозовику су досељени „са Косова преко Топлице“ (Исто: 124, 126). У овим селима косовско-метохијска миграциона струја, сама или заједно са динарском (нпр. у Мишевићу), чини више од половине становништва.

III. МИКРОТОПОНИМИ

У беличкој области је забележено око 3000 микротопонима. По различитим обележјима се на једној страни издвајају имена већих географских објеката, у катастарским књигама названих *йойеси*, а на другој имена мањих површина, тзв. *звана месџа*. До почетка XIX века у писаним текстовима су, поред већине ојконима, забележена и имена река *Мораве*, *Белице* и *Лугомира*. Известан број имена овдашњих већих локалитета помиње се у писаним изворима из периода Првог и Другог српског устанка (Милићевић 1876, Перуничкић 1975), а већина назива за веће географске објекте потврђена је у писаним изворима с краја XIX и из тридесетих година XX века (Мишковић 1885, Мијатовић 1948). Иако непотпуна, топографска грађа Ј. Мишковића и С. Мијатовића у извесном броју примера пружа могућност за праћење процеса стабилизације у топонимији ове области, коју и данас у великој мери карактерише нестабилност изражена у појави бројних варијантних имена за велики број географских објеката.

Број топонима у појединим катастарским општинама Белице је различит и зависи како од величине катастарске општине и броја домаћинстава тако и од конфигурације и искоришћености тла. Примера ради, највећи број именованих објеката (210) је потврђен у селу Шуљковац, са атаром површине 947 ha и 239 домаћинстава, са неуједначеном конфигурацијом и добром искоришћеношћу тла. (Овде је развијено повртарство и воћарство.) Нешто мањи број топонима у другим селима са атарима приближних величина углавном је у сразмери са бројем домаћинстава (нпр. Шантаровац, Белица, Лозовик). На другој страни, мали број именованих објеката у селу Ковачевцу (48), са добром искоришћеношћу тла, прати мали број домаћинстава (67) и знатно мања површина (535 ha). Ово показује да број именованих објеката у селима са добром искоришћеношћу тла, уз скоро занемарљиву разлику у конфигурацији, зависи у првом реду од броја домаћинстава и површине сеоског атара. То се показује и кроз релативно велики број именованих објеката у моравским, равничарским селима (Ракитово, Рибаре и Кончарево).

На другој страни, у црновршким селима са знатно пространијим атарима и висинском географском конфигурацијом, али и са слабом искоришћеношћу тла и мањим бројем домаћинстава, потврђен је сразмерно мањи број топонима, што истовремено казује да се топоними у том делу области већином односе на целовитије и пространије географске објекте. Тако у Ј. Прњавору, са атаром од 1302 ha и са 29 домаћинстава, бележимо 55 именованих објеката; у Мишевићу, са атаром од 2212 ha и са 102 домаћинства, потврђено је 117 именованих обје-

ката. Уз имена са пространих сеоских атара, у овом делу области је захваћена и топонимија мимо њихових граница, претежно шуме у државном власништву. У селу Каленовцу, са најмањим атаром (273 ha), малим бројем домаћинстава (51 кућа) и слабом искоришћеношћу тла потврђен је велики број топонима (117), знатним делом као имена простора који су данас у државном власништву, а некад су били заједничко сеоско добро (сеоска утрина). Најмањи број топонима, сразмерно броју становника, површини и искоришћености тла, потврђен је у моравским селима у којима је седамдесетих година овог века извршена комасација земљишта (К. Село и оба Ланишта).

За разлику од ојконима, који су препознатљиви на широком простору, микротопоними су углавном познати ужим социјалним групацијама, обично у оквиру три-четири суседна села, али и једног села, махале, а неретко и рода. Величина географског објекта је директно пропорционална ширини препознатљивости његовог имена. Имена већих географских објеката се скоро по правилу одликују посебношћу, односно непоновљивошћу на ширем географском простору. За разлику од подручја на којима је радијус препознатљивости топонима проширен најмање на ниво села, где се он често и узима као основни критериј за уважавање топономастичког значења одређеног назива (Шимуновић 1972), ми смо на простору Белице морали уважавати чак и оне називе чија се топономастичка препознатљивост своди на махалу, па и само на род. То смо чинили из разлога што у великом броју овдашњих многољудних села различити родови имају поседе на различитим местима, па цело село никада потпуно не познаје све делове атара и њихову микротопонимију. Такву ситуацију је условила миграциона структура овдашњег становништва и сукцесивна насељавања у дужим временским етапама, као и претежно земљораднички карактер привређивања. Наиме, староседелачке, тј. прводосељене породице су задржавале или заузеле најплодније површине ближе месту настањивања, а они који су долазили после њих стварали су плодне површине даље од насеобина, на просторима где су били запуштени терени или шуме. Поједини родови су на одређеном простору са општепрепознатљивим именом, које је именовано или прихватано од затеченог становништва, крчили и разоравали земљу и новостворене обрадиве површине именовали по свом нахођењу. Тако, на пример, роду Сацића из Шантаровца и данас великим делом припадају њиве на ширем локалитету званом *Гај*, који је, како веле, у време кад су се њихови преци доселили био под шумом. Прворазану њиву припадници тог рода зову *Сџара њива*, док је следећа искрчена површина, већа од *Сџаре њиве*, добила, и до данас задржала име *Велика њива*, иако су у потоњем периоду на овом локалитету култивисане и парцеле веће површине. Таква имена су претежно интерне природе и нису позната читавом селу.

Величина објекта је најчешће директно пропорционална старости топонима, која се често огледа у присуству архаичних лексема, којих више нема у живој употреби, у присуству лексема страног порекла, у преживелим творбеним обрасцима или непрозирној семантици (*Лаз, Гај, Бубан, Пишићољина, Трмчар, Бардоња, Бујмир, Ковалук, Мергино њоље, Пилијан, Заклице, Трстена, Трешћина, Самјас, Дибона, Дивљач* и сл.). За разлику од оваквих топонима, имена мањих географских објеката најчешће се одликују прозирном семантиком, али и несталношћу и чешћом појавом варијантности. Варијантни

ликови се појављују и у именима већих географских објеката, али се може запознати да се, уопштено узевши, варијантност често испољава на различитим језичким нивоима и у различитим сферама употребе. Чини се да овакве појаве у топонимији појединих области пружају могућност за теоријско разматрање процеса топонимизације, па ћемо, стога, посебну пажњу посветити варијантима у топонимији. Такву анализу је неопходно урадити пре творбено-семантичке анализе и због потребе да се она у већој мери не оптерећује варијантним ликовима. У оквиру семантичке анализе одабираћемо оне фонетске варијанте које су најближе лику лексеме која учествује у структури топонима, сем ако из посебних разлога не наведемо и варијантни лик.

III-1. ВАРИЈАНТНОСТ У МИКРОТОПОНИМИЈИ

У Белици је за око 2700 именованих географских објеката потврђено око 3000 топонима.¹⁸⁵ Дакле, преко 600 топонима улази у групу варијантних. Поред овог броја варијаната, које смо потврдили у нашим теренским истраживањима, за варијанту топонима узимаћемо и облике из писаних извора, уколико у њима јасно препознамо у међувремену модификован топономастички лик. Све варијанте ћемо класификовати према основним језичким нивоима на којима се испољавају:¹⁸⁶ морфолошком и морфосинтаксичком, творбеном, структурно-граматичком и лексичком.¹⁸⁷

1.0. Морфолошке и морфосинтаксичке варијанте

Могу се издвојити два типа варијаната:

1.1. а) Варијанте са различитим морфолошким обележјима по роду и броју:

— *Присој/Присоје, Байуња/Байуње* (исп. и ојк. *Црнча/Црнче, Буковча/Буковче, Ракићова/Ракићово*);

— *Бара/Баре, Барче/Барчићи, Барица/Барице, Бучина/Бучине, Друмка/Друмке, Дугачка/Дугачке, Камара/Камаре, Крушарић/Крушарићи, Ливачина/Ливачине, Ливадак/Ливаци, Међар/Међари, Млака/Млаке, Орница/Орнице, Појло/Поила, Угар/Угаре/Угари, Сџари луг/Сџари лугови, Тањева јеруга/Тањева јеруге, Тасин браник/Тасини браници, Трањина бара/Трањине баре, Цигански гроб/Циганско гробље*;

б) Варијанте са различитим морфолошко-творбеним обележјима: *Кегин џойољар/Кегинџов џойољар*.

1.2. Вредне су пажње морфосинтаксичке варијанте са именичким атрибутом у облику присвојног генитива у једној варијанти и придевским атрибутом у другој¹⁸⁸: *Александра Бучке колиба/Бучкова колиба, Зарија ливада/Заријева ~*, исп. и ојконим *Таврића обор/Таврићеве ~*.

¹⁸⁵ Нису убројане варијанте на акценатском, фонетском, делом и морфолошком нивоу (нпр. придевски вид, падеж).

¹⁸⁶ Варијанте са различитим акценатским и фонетским обележјима укључене су у поглавље о језичким карактеристикама топонима. Тамо су укључене и морфолошке варијанте значајне за језичку анализу (в. I-2).

¹⁸⁷ Издавајући поједине типове варијаната не набрајамо све потврђене примере.

¹⁸⁸ На синтаксичком плану бележимо неколика примера са инверзијом у реду речи, типа *Пољана долња/Доња њољана, Пољана горња/Горња њољана*.

2.0. Творбене варијанте

Могу се издвојити неколика типа варијаната¹⁸⁹:

2.1. Паралелизам основна реч/изведена реч, у оквиру једночланих или двочланих топонима: *Врлејино/Врлејница, Гај/Гајче, Јасике/Јасикар, Кленови/Клењар, Крстојуйи/Крстојуйина, Крушар/Крушарић, Логор/Логориштие, Новине/Новинчићи, Осоје/Осојак; Аврамов извор/Аврамово изворче, На жиџо/На жиџиштие, Јешин браник/Јешински браници.*

2.2. Речи изведене различитим творбеним морфемама: *-ар/-ик (Крушар/Крушик), -ар/-ак (Лийар/Лийак), -ина/-ен(а)ц (Црквина/Црквенац), -ев/-ски (Ђокићево/Ђокичко, Мићковићево/Мићковићко, Милићев кладенац/Милићки кладенац), -ин/-ски (Воденичин луг/Воденички луг), исп. и -ски/-овици (Тушанско/Тушановичко), као и -ар/-ара (Душар/Душара), -ања/-ањ(а)к (Косања/Косањак, исп. 1.1), -оља/-ољина (Пиштиља/Пиштиљина), -ја/-јева (Бивоља бара/Бивољева бара), -ев/-евски (Милијево/Милијеско).*

2.3. Варијанте као резултат накнадних морфолошких интервенција („деформација“) у циљу приближавања живом говору: *Крушар/Крушкар, Ружањ/Ружино; Видове санице/Видојеве ~, Глџва вода/Глџвна ~, Меча руџа/Мечка ~.*

3.0. Структурно-граматичке варијанте (елиптични облици)

До структурне разлике међу варијантама истог топонима најчешће долази деловањем елипсе. Елипса је важно језичко средство у процесу онимизације уопште, а у беличкој топонимији се елиптични облици често јављају као варијантни. Они настају из потребе да се на што економичнији начин именује одређени географски објекат, а да се при том сачува његова препознатљивост. Варијанте са елиптичним обликом настају простим изостављањем одредбеног (помоћног) или управног члана топономастичке синтагме, при чему је каткад елиптични варијантни облик и творбено модификован.

3.1. Варијанте са изостављеним одредбеним чланом:

а) Изостављена одредба која упућује на изглед и посебна својства тла: *Велики круглац/Круглац, Велики риџи/Риџи, Грабовиџа главица/Главица, Крива бара/Бара, Ново гробље/Гробље, Савин њоџок/Поџок, Сџари виногради/Виногради, Сџаре вракнице/Вракнице, Сџаро гробљиштие/Гробљиштие, Сџари друм/Друм, Сџаро лугомириштие/Лугомириштие, Сџаро њојатиштие/Појатиштие, Широка млака/Млака, као и: Код сџари извор/Код извор.*

б) Изостављена одредба која упућује на некадашњу припадност или катку другу повезаност појединца или рода са географским објектом: *Бакина кривка/Кривка, Божидарева крчевина/Крчевина, Врајкорска ограђа/Ограђа, Ђурђева бара/Бара, Ђурђево брдо/Брдо, Ђурђево гробљиштие/Гробљиштие, Јеринин град/Град, Карађорђево друм/Друм, Маџицка ограђа/Ограђа, Момирова јаруга/Јаруга, Рашићки гајеве/Гајеве, Селаково брдо/Брдо, Чокеицики бу-*

¹⁸⁹ Творбене варијанте су обично исказане учешћем различитих суфикса, различитих типова основа, као и различитим морфолошким карактеристикама уопште (исп. *Трше/Трије/Триће*).

нар/Бунар, као и: *Код Микине воденице/Код воденице, Код Мићин долај/Код долај, Код Вукадинов јар/Код јар, Код Гаине крушке/Код крушке, Код Брадини ораси/Код ораси, Код Борисљеве њојаше/Код њојаше, Код ћурску фарму/Код фарму.*

в) Изостављена одредба која упућује на однос према другом географском објекту, обично на некадашњу или садашњу припадност атару суседног села: *Вољевачки брег/Брег, Гробљански кључ/Кључ, Манасџирски друм/Друм, Мергино њоље/Поље, Предорачки кључ/Кључ, Црначка воденица/Воденица.*

Елиптичне варијанте ових топонима углавном су употребом ограничене на уже социјално окружење. Ретка је појава да се овакве топономастичке синтагме трајно сведу на управни члан, јер се на општем плану у том случају топономастичко значење често губи, или битно релативизује. До губљења топономастичког значења долази из разлога што се тада елиптични топоним нађе у хомонимном односу са живим апелативом, или са другим једночланим топонимом. Ипак, у случајевима када управни члан топономастичке синтагме представља појам који се апелативно престаје употребљавати, тј. који све више припада сфери историзама (на пример: *вракница, долај, казаница, ограћа*), или када управни члан сам по себи представља нетипичну, препознатљиву тополексему у одређеном окружењу, — може се очекивати да елиптични облик трајно потисне синтагматски.¹⁹⁰

3.2. Варијанте са творбено модификованим (универбизованим) управним чланом: *Милушину Лазинем њојаша/Појашџише, Свајовско гробље/Гробљџише, Милошев извор/Изворац*, исп. и: *Свињаревачки њојок/Свињаревац, Сџејановачки њојок/Сџејановац.*

3.3. Варијанте са изостављеним предлогом *код* и *на* из примарне предлошко-падежне топономастичке конструкције.

Осамостаљена именичка реч се у таквим варијантама најчешће појављује у основном облику и без формалних топономастичких обележја: *Код борова/Борови, Код брестови/Брестови, Код воденице/Воденица, Код зайис/Зайис, Код калем/Калем, Код њакуше/Такуша, Код мајдан/Мајдан, Код Пулино/Пулино*, као и: *Код Аџицке воденице/Аџицка воденица, Код дебело дрво/Дебело дрво, Код крсџаџе букве/Крсџаџа буква, Код Лазине колибе/Лазина колиба, Код Рисџицки зайис/Рисџицки зайис; На брдо/Брдо, На бумбуле/Бумбуле, На камењар/Камењар, На косу/Коса, На лајче/Лајче, На лаз/Лаз, На њојаше/Појаше.*

У селу *Белици* је потврђена и топономастичка варијанта *Код њојољла/Тојољла*, где елиптични топоним чува облик који је имао у оквиру предлошко-падежне конструкције. С обзиром на то да је село претежно насељено становништвом косовско-метохијске миграционе струје¹⁹¹, и да овакав топономастички модел још живи на подручјима са којих је ово становништво до-

¹⁹⁰ За неке од оваквих варијаната можемо претпоставити и претходно функционисање једночланог топонима (нпр. *Кривка*), уз који се у једном периоду, дакле секундарно, прикључило име власника (*Бакина кривка*), да би се, са генерацијама којима одредба *Бакина* ништа не значи, примарни топономастички лик, сам по себи довољно препознатљив, поново осамосталио.

¹⁹¹ Према етнографским истраживањима с почетка прошлог века, од 117 кућа, косовско-метохијског порекла је 101 (Мијатовић 1948: 60).

сељено (Стијовић 1982: 123–130), вероватно се ради о моделу пренесеном миграцијама.

У примерима с предлогом *код*, именица или именичка синтагма подразумева првобитну апелативну функцију просторног оријентира (простор у непосредној близини *борова, бресјова, крстиште букве, воденице* итд.), док се у елиптичној варијанти та функција више не препознаје. Појаву елиптичних варијантних топонима у највећем броју случајева прати непостојање објекта-оријентира из предлошко-падежне конструкције, или бар губљење функције коју је објекат-оријентир првобитно имао (нпр. у *мајдану* се више не вади камен, у *воденици* се више не меље). У примерима варијаната с предлогом *на* нема битне семантичке разлике између предлошко-падежне и елиптичне варијанте. Предлог *на* у оваквим примерима има функцију интензификације онога што значи именица, а у извесној мери и функцију онимизације, односно, предлогом *на* се наглашава ономастичко, конкретно просторно значење апелатива, углавном оронима у значењу шире отворене области (*брдо, коса, камењар*, исп. и конструкције с предлогом *у*, III–2.2, 2.6.0).

3.4. Варијанте са изостављеним управним чланом топономастичке синтагме.

У овој групи варијантних ликова топономастичко значење преузимају придеви, најчешће присвојног значења и антропонимског порекла, а ређе и придеви описног и месног значења. Новонастали елиптични облици које чине присвојни придеви попримају облик средњег рода, независно од тога кога је рода управна реч у примарној варијанти топонима: *Андреицка река/Андреицко, Веџина њива/Веџино, Винорачко њоље/Винорачко, Газдицке ливаде/Газдицко, Зарин душ/Зарино, Лазина колиба/Лазино, Манастирска шума/Манастирско, Саилово брдо/Саилово, Ђирска ушрина/Ђирска њољана/Ђирско, Урошева ливада/Урошево, Циганске куће/Циганско, Цреварско брдо/Цреварско, Црначко брдо/Црначко*, као и: *Код Обрадове њојаше/Код Обрадово*. Исп. и *Видовев њошок/Видовичево*.

Међу елиптичним варијантама са описним придевима потврдили смо придеве женског рода, код којих се примарно обележје по роду чува: *Дугачке њиве/Дугачка, Прека њољана/Прека/Преке*.

3.5. Варијанта са топонимизованим личним именом¹⁹²: *Босиљкин гроб/Босиљка*.

3.6. Варијанта у којој од два независна члана (синтагма са атрибутивом) опстаје један: *Бара Вирче/Вирче*.

3.7. За један број микротопономастичких варијаната може се претпоставити обрнут процес, структурно усложњавање уз прецизирање топономастичког значења, при чему паралелно опстају топоним и конструкција са придевом изведеним од тог топонима: *Койривница/Койривничка сјрана* (*/Койриварско брдо*), *Виногради/Виноградско брдо*.

¹⁹² Функционалном топонимизацијом антропонима (родовских или породичних имена), као и појавом сличних варијаната (нпр. *Палилуци/Палилуцка мала*), карактеришу се имена делова насељених места.

4.0. Лексичке варијанте

Разлика међу именима за исти географски објекат најјучљивија је на лексичком плану, али то истовремено код истраживача оставља дилему да ли је у оквиру теренског рада прецизно разграничио сва имена за различите географске објекте. То се посебно односи на оне примере варијаната за које на терену нисмо добили додатна обавештења везана за мотивацију неке од варијанти топонима.¹⁹³ Па ипак, сматрамо да је анализу ових лексичких паралела корисно спровести јер нам она пружа важне одговоре на питања везана не само за процесе онимизације и смене топонима него и за удео различитих миграционих струја у формирању данашње беличке топонимије, те и у праћењу значајнијих изолекси, посебно на терминолошком плану.

4.1. Варијанте са синонимима и лексемама блиског значења: *Кључ/Млака, Кључ/Река, Јаз/Најер, Мишков извор/Мишков кладенац, Лекино браниче/Лекино шумче, Јеврина шума/Целолејски браник, Манастирски друм/Манастирски њуј, Сивино брдо/Сивин брег, Гирска ујрина/Гирска њолана, Код шјале/Код њојаше*, као и: *Трањине барел/Млака, Горњи извор/Чесма*.¹⁹⁴

Синонимно се употребљавају и поједини предлози: *Код клује/На клују*¹⁹⁵, *Код камењара/На камењар, До вира/Код вира, Преко Марино/Дуз Марино*, исп. и *Миђу реке/Средорек*.

4.2. Варијанте са топонимом као општим називом за именовани географски објекат (*планина, река*): *Црни вр'/Планина, Манастирска шума/Планина, Лугомир/Река, Белица (/Беличка река)/Река, Јелица (/Врјска река)/Река, Јошаница (/Јошаничка река)/Река, Шћийљанка (/Шћийљанска река)/Река*, исп. и *Сјара Лугомиришће/Сјара река*.¹⁹⁶

Варијанте са општим називом за именовани географски објекат представљају ретке примере потпуног слагања реалног и топономастичког значења. Општим називом за хидроним именоване се неретко и простор, пре свега њиве око река и потока, и тада се, у ствари, може говорити о метонимији и полисемичности оваквих топонима. Од свих важнијих и већих беличких хидронима једино се *Морава* не замењује са *река*, што упућује на то да је у језичкој свести овај хидроним сачувао посебно значење — значење велике реке (в. *Морава*). Треба истаћи да варијанте са општим именом географског објекта (*Планина, Река*) топономастичку функцију остварују само у уским социјалним групама, а не и у оквиру области као целине. Даље, ни један од

¹⁹³ Ни накнадна истраживања каткад нису помогла да се сумња у ваљаност забележеног потпуног отклони, јер је понекад било тешко наћи два информатора који су потпуно сагласни око имена појединих мањих географских објеката, па и око њихове идентификације, односно територијалног захвата.

¹⁹⁴ Исп. и ојкониме: *Колицик брег/Количко брдо, Ваганарска мала/Ваганарско сокаче, Марићки крај/Марицка мала*.

¹⁹⁵ Облику са предлогом *на*, који се углавном не употребљава синонимно са предлогом *код*, могла је претходити топономастичка синонимија која се развијала на следећи начин: *Брдо/На брдо//Код клује; Брдо/На брдо// Код клује/На клују*.

¹⁹⁶ Исп. и ојкониме *Сјара Деоница/Сјара Село, Сјара Сугубина/Сјара Село*.

ових топонима неће у широј области бити замењен општим именом онога што означава.¹⁹⁷

4.3. Неколико река и потока нова имена добијају у скоро сваком низводном селу, и то обично према имену села, или каквом другом локалитету из кога река или поток дотиче, односно потиче¹⁹⁸: *Лозовички њошок* К Шу/*Ковачевачки њошок* Д, (*Јошаница* Ме Д)/*Јошаничка река* Ме ЈП/*Јошаница река* ЈП/*Манасџирска река* С, *Таборишка река*/*Ливадска река* ВС. Свакако да ће највећи број различитих имена имати река која протиче кроз највише сеоских атара, ако нема и посебно, општеприхваћено име (као *Белица*): *Река* (*Црновршка*) ДШ/*Црновршка река* Ви Т (*/Шџишљанка* Ви)/ *Шџишљанска река* Ви Де Т/*Деоничка река* С/*Винорачка река* Т. (Неће се назвати по имену села у чијем се атару улива у Белицу.) Оваква различита имена за исти географски објекат често не можемо сматрати правим варијантама, јер се у одређеном селу обично употребљава само један топоним.¹⁹⁹

4.4. Варијанте са топонимом којим се претежно указује на облик или какво друго природно обележје тла, на једној страни (углавном географски термини), и оним који упућује на искоришћеност тла (претежно пољопривредни термини): *Бара*/*Комесација*, *Бумбуле*/*Ушрина*, *Јасик*/*Парлог*, *Риш*/*Ливаде*, *Сџрана*/*Луг*, као и *Доњи њрисој*/*Виногради*, *Доњи кључ*/*Ливадица*, *Лџарче*/*На жџиш*/*На жџишџише*, *Међуречко брдо*/*Виногради*, *На брдо*/*Мали њарлог*, *Средња коса*/*Шума*. На промену природе именованог објекта упућује варијанта *Доњи бубан*/*Изгорели њошок*.

4.5. Варијанте које упућују на различиту перцепцију именованог објекта (изглед, положај, пратећи објекти и сл.): *Чаир*/*Кошар*, *Доња мала*/*Средња мала*, *Друга бара*/*Средња бара*, *Модра бара*/*Крива бара*; *Код Панине механе*/*Код Панини ораси*, *Код гробље*/*Код друма*, *Млин* (**Код млин*)/*Рибарски њуш*.

4.6. Варијантни топоними који представљају паралелну употребу имена већег географског објекта, са именом које је означавало, или још увек означава један његов део: *Реновишџе*/*Доња мала*, *Лиси лаз*/*Шумарова кућа*.²⁰⁰ Често се као варијантни топоним појављује именичка синтагма са одговарајућим предлогом, при чему се обично бира уочљив маркер (друм, игралиште, чесма, гробље и сл.): *Вењак*/*Код брес*, *Дивљач*/*Исџод друм*, *Изворац*/*Исџод Грађу*, *Јасењар*/*Код игралишџе*, *Кованлук*/*Код чесму*, *Коса*/*На клуш*, *Ливадишџе*/*Код колибе*, *Падалишџе*/*Код друм*, *Садиш*/*Код џошале*, *Чаир*/*Више гробља*, *Шљиварш*/*Код гробље*; *Велики забран*/*Више село*, *Горња ушрина*/*Код душ*.

4.7. Варијанте са антропонимом или ојконимом који упућује на власничку или неку другу везу појединца, рода или групе са именованим објек-

¹⁹⁷ Ове варијанте би се делимично могле подвести под елиптичне облике (в. напред), с разликом што у групи сличних елиптичних облика управни члан синтагме најчешће не упућује на стварну природу објекта (исп. *Ђурђева бара*/*Бара*, њиве).

¹⁹⁸ Посебне топономастичке лексеме се углавном везују за веће реке и потоке (в. напред), исп. н: *Бешњаја*, *Вољавица*.

¹⁹⁹ Сличне појаве бележимо и у именима путева (*Ланишљански њуш* ДШ/*Шџишљански њуш* В) и мостова (*Деонички мост* Ви/*Винорачки мост* Де).

²⁰⁰ Може се претпоставити да се овде значење старијег, архаичнијег топонима релативизује или своди на именовање ужег простора.

том: *Бресјак/Шуљковачко, Делнице/Милановицко, Карлице/Радисављево, Код циглане/Радисављево, Крушар/Воино, Ливаде/Рајковица, Саставци/Јованчево/Јованча, Градиништина/Циганско, Велики рии/Јагодинско, Коруба/Драгоцветко, Млака/Вучковске ливаде, Каленовчић/Перин извор*, исп. и двочлане варијанте са истим или синонимним управним чланом: *Дубоки вир/Максимов бук, Доњи браник/Миланов браник, Средња коса/Лукина коса, Сџари друм/Карађорђево друм; Доњи њошок/Лейенички њошок, Кладенац у Гигош/Ајдучки кладенац.*

4.8. Варијанте са топонимима изведеним од различитих антропонима, ређе и ојконима: *Ленџићево/Цекићево, Тојолско/Јовчино, Црначко/Басарско; Арнауцке ливаде/Крсџицке ливаде, Вељино изворче/Дидино изворче, Вукоманово језеро/Радосављево језеро, Свездански извор/Пиоњерски извор, Јеврина шума/Целолейске шуме, Јовчицка воденица/Славкова воденица, Милованова њољанка/Пајкова њољанка, Милеџицка мала/Циганска мала, Ранђеловска воденица/Дамњанова воденица.*

У структури ових топономастичких варијанти налазе се:

а) облици изведени од неутралног или од стилски обележеног породичног именовања (*Милеџићи/Цигани, Крсџићи/Арнауџи*);

б) облици који упућују на накнадно укључивање породичног имена или имена појединца из исте породице у именовање објекта (*Јовчићи/Славко, Ранђеловци/Дамњан, Целолејци/Јевра*);

в) облици који упућују на повезивање истог објекта са представницима различитих генерација у истој породици (*Милован, отац : Пајко, син*) и слично.²⁰¹

²⁰¹ Потврђене су и варијанте које почивају тек на звучној сличности лексема: *Прогон/Прокон, Подвадница/Подварница/Подводница*, можда и *Видоичево/Радоичево*.

III-2.0. МИКРОТОПОНИМИ АПЕЛАТИВНОГ ПОРЕКЛА

III-2.1. СЕМАНТИЧКА КЛАСИФИКАЦИЈА

Семантичка садржина већине овдашњих топонима је прозирна, али се прозирност на општејезичком плану често не подудара са прозирношћу и значењем на локалном, дијалекатском плану. Стога ћемо у току анализе посебну пажњу поклањати оним топономастичким лексемама које се у овом крају данас апелативно не употребљавају, или пак имају посебна значења, различита од општепознатих. Полазећи од семантике тополексе, све примере ћемо сврстати у две веће групе, у зависности од мотива именовања:

— топоними који указују на карактеристике тла, природне облике, покривеност и сл. (физиографски топоними);

— топоними условљени човековом цивилизацијском и културном делатношћу (културни топоними).

Због потребе да се сви топоними групишу по семантичким језгрима, изван број топонима антропонимског порекла, који су мотивисани занимањем или, на пример, пореклом претка, сврстали смо заједно са сродним апелативним тополексама, или пак у групу топонима образованих од других топонима.

1.0.0. ИМЕНА УСЛОВЉЕНА ФИЗИОГРАФСКИМ СВОЈСТВИМА ТЛА

Заједничко за топониме ове мотивације је да одражавају и данас важеће карактеристике појединих географских објеката, али неретко упућују и на особности тла у прошлости. Неслагање реалног и топономастичког значења присутно је пре свега код топонима који упућују на покривеност тла, која је битно измењена од времена именовања до данас. И топоними са географским терминима, пре свега из групе хидронима, не одражавају увек данашње карактеристике именованих реалија. Разлози за такво неслагање овде су најчешће адржани у промени тла природним путем (исушивање тла, померање речног тока), или људском делатношћу (култивисање тла), а каткад и у промени значења топономастичке лексеме. Однос између топонима и реалије на коју се односи, подударност или неподударност, нећемо пратити у глобалној семантичкој класификацији, већ на појединачном нивоу, кад се за то укаже потреба. Топономастичке лексеме, — одреднице које се у овом крају апелативно не употребљавају означаваћемо курзивом, а међу потврђеним значењима и могу-

ним етимологијама опредељиваћемо се за оне које највише одговарају изгледу и положају именованог објекта.

1.1.0. Географски термини у топонимији

1.1.1. Топономастички апелативи најопштијег значења, *месџо* и *земља*, сусрећу се у једном броју топонима:

МЕСТО *месџо*, „предео, крај, мањи простор, мања површина“ (РСА-НУ): *Зборно месџо* СЛ, *Павлово месџо* ВС. За последњи пример је вероватније значење „земљиште изнад главног села са новим насељима“, потврђено у Ц. Гори (Михајловић 1970: 164).

ЗЕМЉА *Бела земља* Вр, *Црвена земља* Бе-Вр.²⁰²

1.1.2. Ороними

ПЛАНИНА 'шумовити предели највише надморске висине у области; највише брдо обрасло шумом'²⁰³ (прасл. **poln-* (Скок: *plana*), о примарном значењу исп. Шиц 1994: 32)²⁰⁴: *Планина* Ка-Ц-ЈП.

БРДО 'брдо, страна брда или косе, врх брда': *Брдо* Де ЈП С Сл Ша, *Брдо* (*На брдо*) Вр. Појављује се често у синтагмама, са одредбом која указује на:²⁰⁵ а) величину или неку другу посебност географског објекта: *Велико* ~ Ме СЛ, *Голо* ~ ВС ДШ СС, *Горње* ~, *Долње* ~ Ме, *Лейо* ~ ГШ, *Бело* ~ Шу; *Виноградско* ~ К Де, *Шљивово* ~ ГШ; б) власничку или неку другу везу са групом људи или појединцем: *Каленовачко* ~ Ц, *Койривачко* ~, *Масациско* ~ НЛ, *Међуречко* ~ М, *Црначко* ~ Де-С-Ц; *Селаково* ~ ВС, *Бугарско* ~ СЛ, *Буљчино* ~ Д, *Колицко* ~, *Марјаново* ~, *Саилово* ~, *Стевино* ~ Ша, *Михајлово* ~ В, *Симино* ~ Р, *Ђурђево* ~, *Воино* ~, *Тонино* ~ Т, *Цреварско* ~ Де, *Дудино* ~ Ша; в) топономастичко значење које предлог прецизира, у предлошко-падежним конструкцијама: *На брдо* Бе Ме Сл, *Иза брда* Ша.

БРЕГ 1. 'мање брдо, страна мањег брда': *Брег*, *Брегови* Вр; *Бели* ~ Бе, *Црвени* ~ Бе, Б-Ша; *Вољевачки* ~ (*Брег*) В, *Борин* ~ Р, *Каницки* ~/*Коницки* ~ Бе, *Колин* ~, *Павлов* ~, *Susin* ~ Ка, *Рачин* ~, *Стевин* ~ Ша, *Насџин* ~ Ви; 2. На значење 'обала' (стсл., слн., рус., укр., Шиц 1994: 29) упућује положај локалитета *На брег* П.

БУМБУЛА 'мање брдо, мање уздигнуће тла' (исп. *бумбуле* (аром. *bot-bola*) „сасвим мало узвишење“, Златановић 1998: 50): *Бумбуле/На бумбуле* (исп. *Бурбуле*), *Код Бумбуле* Д.

²⁰² На овај начин, пртицом између скраћеница, означавамо топониме на граници атара, потврђене у суседним селима. Између апострофа наводимо значења потврђена на терену.

²⁰³ Исп. „Већи компактни део шуме која хвата по једну велику или више мањих коса и брда, са сувим потоцима или рекама, које их пресецају“ (Мијатовић 1930: 127).

²⁰⁴ На претпостављено примарно значење „отворен планински предео“, „високопланински пашњак“ (Шиц 1994: 32), упућују својим положајем локалитети *Плџн* и *Плџни* у околини Србиња (БиХ).

²⁰⁵ Уз следеће одреднице нећемо давати слична објашњења о типовима топонима. Примере ћемо и надаље наводити овим редом, и одвајати једне од других знаком ;.

ВИС „врх брда“ (Шиц 1994: 29): *Вис* ГШ. Изглед упућује на значење 'зараван на врху брда'.

ВРХ (стсл. *vrъchъ*, Шиц 1994: 35) 'највиши огранак планине; врх тог огранка': *Vārōve/Vārōvi/Vrōve* М-ВС. Можда се облици са девокализованим *р* могу објаснити романским посредовањем (исп. *Бардоња*, као и *Дибона*, *Камиџор* и др.). У прилог старини овог облика иде и множински наставак *-ове*, који се од XIV века повлачи са шире штокавске територије (Белић 1972: 12–13), али га поједини периферни штокавски говори и данас познају (Белић 1905: 320–321).

Термин *вр(х)* се чешће бележи у двочланим топонимима: *Црни вр'* Ка-Ц-ЈП-ГШ²⁰⁶, *Каменићи* ~ М СС, *Мали* ~ Ка-Ц-ЈП, *Средњи* ~ Ка-ГШ, *Велики* ~ ГШ.

ВРЛЕТ „стрма падина, стеновит, врлетан предео, кршан камењар“ (Шиц 1994: 41): *Врлети* Шу, *Врлетино/Врлетиница* Бе.

КЛИК Тополексема се појављује у имену два брда са изразито стрним косама које се спуштају према потоку, што одговара опису истоименог објекта из околине Београда (Михајловић 1970: 162).²⁰⁷ Географски термин се као топономастичка метафора доводи у везу са *кљукъ* „очњак“ (Лома 1994: 233), односно са глаголом *клати* (Фасмер II: 256), у шта се уклапа потврђено значење 'оштар врх' (Михајловић 1970: 162, Лома 1994: 233). За термин се може претпоставити и ономастојеско порекло (исп. *клик*, поствербал према *клати*, *кликнути* (Скок: *клати*), и Павловић З. 1976: 216), или се довести у везу са оронимом *кик* 'грба' (исп. Шиц 1994: 31, 17): *Клик* М ГШ, *Заклице* М.

КОСА 'издужено брдо, горњи део издуженог брда, страна таквог брда': *Коса* Бе Ша-Шу-Б СС; *Косања/Косањак* Ка, *Косањак* ВС, *Косица* Вр Ка М Сл, *Косирак* Вр; *Дугачка* ~ М, *Крајка* ~ ЈП-Ц, *Средња* ~ Бу СЛ, *Велика* ~ ДШ, *Раљаја* ~ М, *Танка* ~ Бе М; *Лийовића* ~ М, *Церова* ~ М-ЈП, *Дреновића* ~, *Шибовића* ~ МС, *Трновића* ~ Ц, *Јергованска* ~ Ка; *Курјачка* ~ ЈП; *Лукарска* ~ Б Ша, *Цикоцка* ~, *Шанијаровачка* ~ Ша, *Гробљанска* ~ В; *Лозинска* ~ Сл, *Бабина* ~, *Божурова* ~, *Боџина* ~, *Јевћова* ~, *Петрова* ~ М, *Лукина* ~ СЛ, *Сјакова* ~/Сојакова ~ М-ЈП, *Гмијровица* ~ ВС, *Тодорова* ~ Ц-ЈП, *Мајсторска* ~ Ка, *Сјахијина* ~ ВС, *Црначка* ~ Ка, *Цамејина* ~/Цамина ~ Б; *На косу* Б Шу (*Коса*) Д, *Накдсје* М; *Прекдкосу* Шу, *Исјод косу* Б, *Ћкосу* М Бе, *Пдџкосу* Бе.

ЛОМ „стрм и каменит предео“ (Вук 1852, исп. Шиц 1994: 46): *Ломови* ВС.

ОСОЈЕ 'страна брда окренута од сунца'²⁰⁸: *Осоје/Осојак* Бе.

ПРИСОЈЕ 'сунчана страна брда': *Присоје* Б Вр Сл, *Присоје/Присој* Бе, *Доњи присој* Вр.

²⁰⁶ По овоме врху, који се највећим делом налази у атару Каленовца, носи име и читав планински масив.

²⁰⁷ Истог изгледа је истоимени локалитет у Жупањевцу (Мишковић 1885). Топоним *Клик* је потврђен и у Лепеници (х 4, Радивојевић 1930: 288).

²⁰⁸ У делу области је у апелативној употреби термин *сојак* 'заклоњено од сунца земљиште, обично у ували', насупротив термину *најригрѣвак* 'земљиште изложено сунцу'.

ПАДИНА 'подножје брда; ребрасте, неравне стране које се спуштају према долини' (: *пад*, Шиц 1994: 48): *Падина* Т В Бе Вр, *Падине* Ви Ме; *Широка падина* Р.

СТРАНА 1. 'страна брда или косе': *Страна* Сл Ка Б Ша Шу, *Страна/У страна* Вр; *Зелена* ~ Ц-ЈП; *Велићевска* ~, *Крстићка* ~, *Милићевска* ~ ДШ, *Милошевска* ~ В; 2. Значење „предео, брдо“ (Шиц 1994: 32; рус. *страна* 'земља, држава') можемо претпоставити у топономастичким синтагмама: *Койривничка* ~ НЛ (: *Койривница*, ојк.), *Лейеничка* ~ Шу (: *Лейеница*, в. Увод).

**ЈАН јан* „балкански турцизам из терминологије за терен 'cote, flanc'" (Скок), тур. *уап* 'страна'.²⁰⁹ Бележимо га вероватно у топонимима: *Јања*, *Горња Јања*, *Доња* ~ Д, као и у сложеници *Ђилијан/Ђелијан* Д-Т-Шу (в. *ћил*).

ПРЕВОЈ „дрвоји су општи термин за све облике између висова“ (Цвијић 1923: 80); „прелаз преко планине, преседлина“ (Шиц 1994: 38): *Превој* М.

УРВИНА 'стрм обронак с нестабилним земљиштем које се слеже, пуца и повремено осипа' (исп. Шиц 1994: 41): *Урвине* Вр.

ЧОТ „(обао) брег“. Термин се доводи у везу са рум. *ciot* 'зарубљен део гране; чвор, пањ' (Шиц 1994: 32): *Чот* ГШ.²¹⁰

ЧОКОТ *чокошар*, диј. 'каменито, ситним растињем обрасло брдо'. Претпостављамо да је лексема настала контаминацијом термина *чош* и *чука/чукар* (исп. и диј. *чокош* 'стабло винове лозе', слично Скок: *џот*): *Чокошак* Ка.

ЧУКА 'стрм терен (углавном мања брда), каменит и обично необрадив, са ниским растињем' (исп. „брег, врх брда“, Шиц 1994: 32), балканска реч, претпоставља се медитеранског порекла (Скок)²¹¹: *Чукар* Т ЈП Вр Л Бе Ша, *Чукар/Чукара* М, *Чукара* Ка Сл, *Чукаре* Вр НЛ, *Чукери* ГШ, *Чукарак* Ц; *Бела чука* Бе, *Гола чука* Бе-Вр.

ГРОТ *гробш* „гомила комада од камена [...], место на коме се вади камен за употребу [...]“ (РСАНУ)²¹²: *Гробш* ГШ.

КАМИЦОР диј. *каменџор* 'пустара у страни, са шибљем и ситним дрвећем' ГШ: *Камиџор* Сл. Почетно *Ками-* представља стари ном. (стсл. *кату*), исп. *камен-* у потврђеном апелативу и у рум. *Sămăcioara*, дем. на *-ișor* (Лома 1985: 110).²¹³ Од те словенске основе топоним је, као и апелатив, вероватно

²⁰⁹ М. Павловић (1972: 170) римски дивоним Дијана доводи у везу са Јана (у изр. „мајка Јана“). Тај дивоним, пренесен на имена светилишта, препознаје у топонимима *Јањево*, *Јањина* (Епир), *Јања*, *Јањ* (Босна).

²¹⁰ Топоними *Урвине* и *Чот* су више пута потврђени у Лепеници (Радивојевић 1930: 326, 330).

²¹¹ Овај ороним и топоним, раширен у Србији и Македонији, познаје и бугарски језик (*чука*, *чукара*, Исто). *Чука* је у кумановској области општи назив за „високе и велике кршеве“ (Хаџи-Васиљевић 1909: 11). Топоними *Чука*, *Чукар*, *Чукара* и сл. више пута су потврђени у Лепеници (Радивојевић 1930: 330) и Ресави (Мијатовић 1930: 739).

²¹² Наведена значења су потврђена у Левчу и Темнићу. Исп. *гробш* „каменито тло које се осипа“ (Богдановић 1982: 289) и *грош* „осулина, стеновито место“ (Шиц 1994: 46), *гробш* „пећина“ (Исто: 56), *гробш* „ждрело, теснац“ (Исто: 55).

²¹³ Топоним је потврђен у Јагодинском округу (*Камиџор* (х 3), *Камиџара*, Мишковић 1885) и у Лепеници (*Камиџор* (х 2), Радивојевић 1930: 286). Потврђено је и презиме *Камиџорац* (РСАНУ).

изведен румунским деминутивним суфиксом *-шор* (рум. *-ișor*, сложен од илиро-трачког *-(i)ș* и лат. *-olus* → *-or*, Скок: *-șor*). Скок бележи топоним *Клинџур* (Сутоморе), са истом морфонолошком променом. Исп. и *џора*, „камен шкриљак (исто што и белоруско *шџера*)“ (Пижурица 1980: 284), што би уз основу *кам(ен)-* (или *клин-*) упућивало на словенске сложенице, назив за врсту камењара (или за камен облика клина).

ЂУЛА *ђула* 'округло, ђуласто брдо', слично: „(у Млави) обло главичасто узвишење“, РСАНУ (мађ. *gyula* 'узвишење, испупчење, гомила'),²¹⁴ Двапут потврђен, топоним *Ђула* именује врхове брда у Јагодинском округу (Мишковић 1885), по облику сличне нашем: *Ђула*, *Симина Ђула* СЛ.²¹⁵

ОСРЕДАК Судаћи према положају овдашњих локалитета, рекло би се да значи 'средишњи део; коса између два потока, средишње брдо' (исп. Шиц 1994: 68, Богдановић 1982: 291): *Асредак/Осредак* Б Бе, *Осредак* Сл Ша, *Осредак/Средак* Вр.

РУДИНА 'мања необрађена површина на благо уздигнутом земљишту, најчешће међу путевима' (друга значења и етимологију в. Шиц 1994: 67): *Рудина* ВС СС, *Рудинка* Сл (апелатив *рудница* ГШ). И у топономастичкој и у апелативној употреби ове облике познају само висинска црновршка села.

ВАЛОГА 'неравно земљиште, „преломен“, „изломен“ терен у долини или на пристранку'; у делу области значи 'њиве у ували, са земљом тешком за обраду' (исп. „увала, удољница“ на Космету, *валог* „блага удољница“, Златановић 1979: 130, али и другачија значења: Шиц 1994: 53)²¹⁶: *Валог* С Ша Сл Вр Р Бе, *Валог* Шу ВС Ви, *Милијина валог* НЛ.

ЈАРУГА 1. '„корџасто“ тло, долина са стрмим странама'; 2. 'јарак, исушен јарак којим је текла вода (исп. и друга значења: Шиц 1994: 57): *Јаруга* (*Јеруга*) Л-Ме-С Бе ДШ Сл Шу; *Преко јаругу* Шу; *Јаруга/Момирова јаруга* Ка, *Козовљева* ~ Ра.

ДУМАЧА Облик овдашњег географског објекта (долина са извором) упућује на познато значење „земља јаругаста, водом изорана“ (Вук 1852) или „дубодолина“ (Шиц 1994: 111): *Думача/Думаче*²¹⁷, *Думаче Буџицко* ДШ. Имајући у виду то да је термин познат и суседној Шумадији (РСАНУ), могуће је да га је овде донела динарска миграциона струја.²¹⁸ Различити су погледи на порекло овог термина (в. Скок, Шиц 1994: 51, 111, Црепајац 1975, Полак 1978: 37–44).

²¹⁴ Може се претпоставити и веза са истозначним *ђувик* „вршак брдски, заошљасти брежуљак“, који Скок изводи из турцизма персијског порекла (*kūh* перс. 'брдо', Скок I: 368).

²¹⁵ Топоним је потврђен и у суседној Ресави (Мијатовић 1930: 722). Исти топоним, трипут потврђен у Сувој Ријеци, Гамулеску (1976: 115) изводи од румунског антропонима *Giula* (= мађ. *Gyula*).

²¹⁶ Аутор сматра да је погрешно везивати овај термин за лат. *vallis* (исп. Скок: *vala*), јер је у вези за слов. *chaloga*. Овдашње значење везано за квалитет земљишта упућује на везу са *халуга* (в. Шиц 1994: 70). Безлај (1958: 88) термин *валога* изводи из слов. **vъloga*.

²¹⁷ Варијанта *Думаче* (: *Думача*) настала је вероватно кад и *Буковче* (: *Буковча*).

²¹⁸ Географски термин *думак* 'влажна и мрачна увала, обично у шуми' забележила сам у Ј. Топлици (с. Требиња).

ВРТАЧА „левкасто удубљење [које праве воде текући кроз равницу, Ј. Р.]; вртлог (у речи)“ (: *вртейи*, Шиц 1994: 53): *Вртача* Р.

ПРОВАЛИЈА 'веће удубљење са бар једном изразито стрмом страном, које изгледа као проваљено' (: *йрџвала* „пролом; понор [...]“ Шиц 1994: 56)²¹⁹: *Провалија* П.

ДИБОНА *Дибона/Дубона/Дибоне* СЛ-КС-Ри. Ојконим *Дубона* код Младеновца (Именик Србије) упућује на то да је реч о географском термину, који свакако има везе са придевом *дубок* (исп. варијанту *дубок/дубок*). Лик овог топонима, са завршетком *-она* м. *-ина* (*дубина*), вероватно је настао као резултат словенско-влашке језичке симбиозе²²⁰, где је словенско *-ина* замењено са *-она* (рум. *dilboana* 'дубина', Скок: *dubok*).

ДУБ „рупа“ (Шиц 1994: 58). На ово значење основе топонима *Дубељ* (Шу), упућује изглед именованог терена, тј. долина кроз коју тече поток. Мање је вероватно да се непродуктивни суфикс *-ељ*, који познаје пејоративно-аугментативно значење (Скок I: 490), могао везати за фитоним *дуб* (исп. *Дубље*).

РОВАЊА *ровања* 'простор испод стрмог брда, удубљење мање површине; сув поток са стрмим странама' (: *ров*, в. Шиц 1994: 58): *Ровања* В Ви; *Мидина* *ровања* Т; *Код* *ровање* Де.

РУПА 1. 'пећина, планински мајдан' (исп. стерп. *руја* „рударско окно“, Јиречек II: 176): *Рује* ГШ, *Рујине* ГШ, *Рујчина* Ц; *Меча* *руја* ГШ; *Анђелкове* *рује* ВС, *Јошина* *руја* Ц; 2. 'удубљења направљена ископавањем земље за различите потребе, обично за градњу кућа' (в. Шиц 1994: 58): *Руја* П, *Рује* Ра.

ПЕЋИНА *йећина*, лексикализовани аугментатив у значењу мотивне речи *йећ* 'пећина' (Шиц 1994: 56): *Пећине* ВС.

ГРУДОБРАН 'вештачки направљен насип', обично поред железничке пруге (в. РСАНУ): *Грудобран* П.

ДО „низина, улегнуће тла, удолина“ (Шиц 1994: 47): *До* Ка, *Дочак* ДШ, *Долине* В, *Доља* ДШ, *Дољача* Ра; *Лесковийи* *до* Ка, *Коњска доља* Бу; *Арнауцки* *до* Ц. У апелативној употреби се спорадично сусреће само изведеница *доља* 'издужена долина'.

ПОЉЕ 'пространа зараван, обично поред реке' (в. Пижурица 1980: 276): *Поље* Шу-Ша-Д-Б Вр СС ВС В; *Широко* ~ Б-Ша П Ме, *Добро* ~ Д, *Дивље* ~ Ша, *Тешребово* ~ Д-Ме, *Горње* ~ СС К КС, *Доње* ~ СС Шу Бс К; *Црначко* ~ Ц, *Винорачко* ~ Т, *Мергино* ~ П, *Гробљанско* ~ Ри; *Петрово* ~ Де, *Таушановића* ~, *Цамино* ~ Б; *Прекдйоље* Шу.

ПОЉАНА 'чист, обично раван и травнат простор; „гољина у шуму“ (исп. Скок II: 699): *Пољана* ЈП ГШ Ра Р Вр Шу, *Пољане* Д К Б, *Пољанче* ДШ, *Пољанчићи* Т; *Велика* *пољана* Бу, *Дуга* ~ Д, *Доња* ~, *Горња* ~ Д; *Икина* ~, *Фирска* ~ Д, *Букина* ~, *Дукина* ~ М, *Вучковско* *пољанче* ДШ.

²¹⁹ Исп. „мјесто гдје се земља *йрвалила*“ (РІАЗУ), као и *йросјека* (: просјећи), топ. са ширег подручја: *Пролом* (: проломити), *Проћейина* (: процијепити, оно што изгледа као процепљено) и сл.

²²⁰ У другој половини XV века у селу Ланишту (в.) живе Власи.

ПОЉАНКА 'мања травната зараван, обично поред путева кроз село' (исп. „зелени круг усред бестравног, голог земљишта“, Пижурица 1980: 276): Милованова ~, Пајкова ~; Пољанка код Ђелци, Пољанка код Жике Турског, Пољанка код Штрљци Д.

РАВАН *rāvan*, 'равно земљиште' (исп. *Rāvna* СС). Термин бележимо у топонимији села са неравном конфигурацијом тла. У Деоници су њиме именоване површине које нису равне, што упућује на то да су именоватељи дошли из много стрмијих предела: *Раван* ДШ ГШ Де (х 2), *Равница* Бе ВС Л.

1.1.3. Хидроними

Иако област Белица данас не обилује водама, у њеној микротопонимији су заступљени бројни хидроними. Највећим делом они више не именују воде, али често указују на снабдевеност водом у прошлости. Бројност хидронима је увећана и посебним, локалним значењем појединих лексема из овог семантичког поља. Тако, хидроним *йошох* чешће именује стрме увале, по облику сличне увалама којима теку потоци.²²¹

ВОДА 'вода, извор или део реке': *Глава вода/Главна вода* Ка (в. 1.1.4, *глава*), *Лековића вода* К; *Ајдучка вода* Л М.

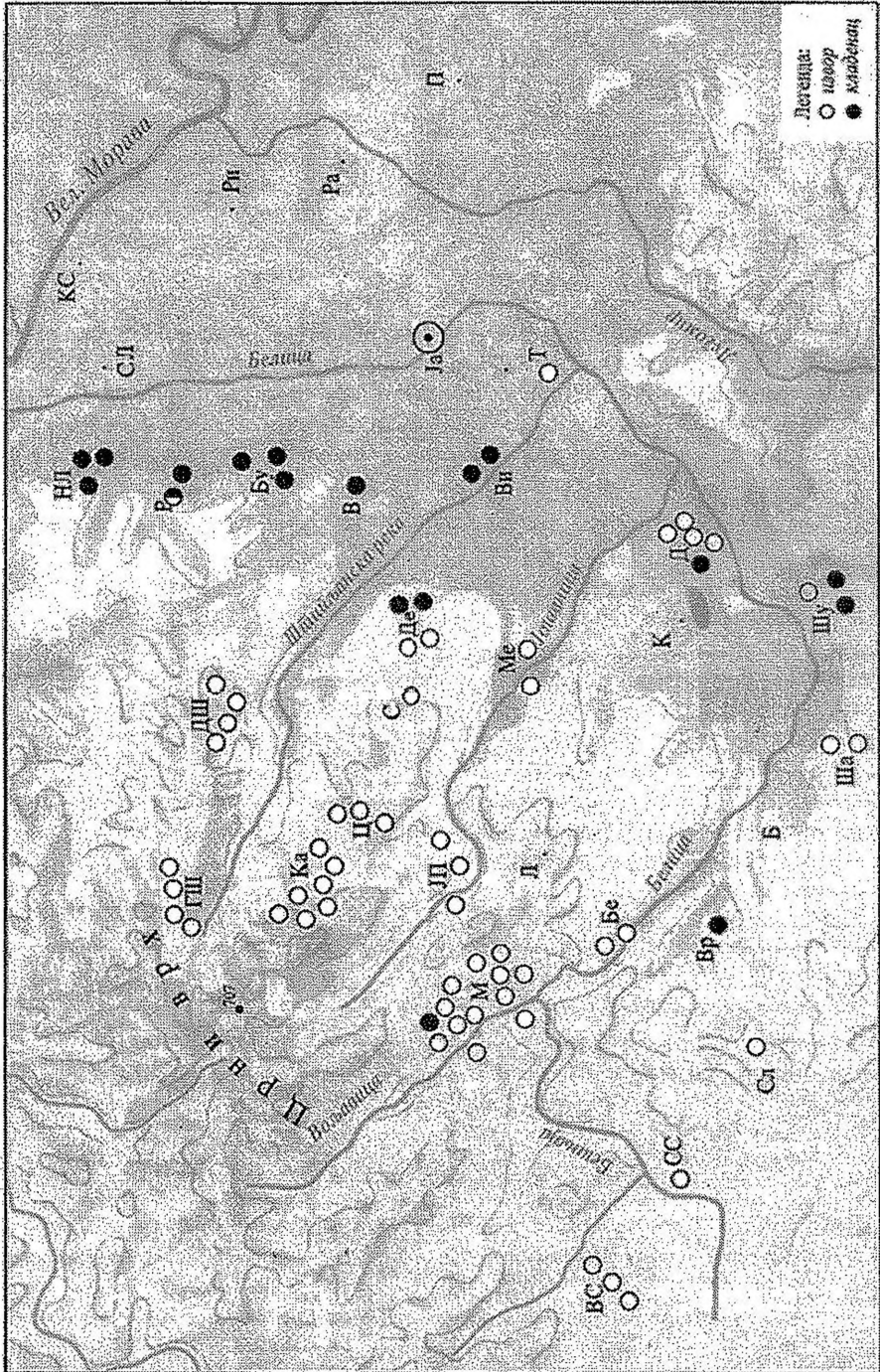
ИЗВОР Као апелатив у живој употреби, хидроним *извор* нема самостално топономастичко значење. У функцији једночланог топонима појављује се као изведеница (в. -ак, -ина), или у синтагмама, када најчешће именује саму изворску воду. Ређе се име извора, посебно ако је са антропонимском одредбом, преноси и на шири простор око њега: *Изворчина* СС, *Изворац* ГШ Вр ВС М Ка; *Бели извор* ЈП Ка, *Спудени* ~ ЈП, *Смрдански* ~ Ц, *Спјари* ~ Ша, *Горњи* ~, *Доњи* ~ М; *Арнауци* ~, *Сарин* ~ Бе, *Аврамов* ~, *Дудин* ~ М, *Радивојево* ~ ЈП, *Тодоров* ~ Ц, *Басарски* ~ Ц, *Живков* ~, *Келинима* ~ Т; *Љубин* ~, *Милошев* ~, *Перин* ~, *Ранков* ~, *Сјаменков* ~, *Цонцин* ~ Ка, *Буцици* ~, *Јеврици* ~, *Чолици* ~ ГШ, *Киовски* ~, *Луковски* ~ Де, *Коин* ~ С, *Мишков* ~ Р, *Свездански извор/Пиоњерски* ~, *Косићин* ~, *Мајићки* ~, *Тикин* ~ Д; *Бардоњски* ~ ЈП, *Дубељски* ~ Шу, *Ковалучки* ~ ВС; *Извор код лије* М, ~ *код Гаине воденице*, ~ *код Цицин Бубан Ме*; *Код извор/Код Спјари извор* Ша, *Код извора* ВС; *Аврамово изворче*, *Буљићко* ~, *Вељино* ~/Дидино ~, *Дракчино* ~, *Жикино* ~, *Миладиново* ~, *Мишино* ~, *Радмилово* ~, *Ракино* ~, *Сандино* ~, *Савино* ~, *Срејеново* ~, *Тисино* ~ М; *Миле Буљића* ~ М. Антропоними у овим топономастичким синтагмама упућују на особу која је у прошлости одржавала именовани извор, на особу у чијем се имању некада извор налазио, или на фамилију која је са одређеног извора узимала воду.²²²

КЛАДЕНАЦ Синоним хидрониму *извор*. Апелативно се употребљава у доњебеличким селима, где је чешће присутан у топономастичким синтагмама (в. Карту бр. 6): *Лековића кладенче* Бу; *Ајдучки кладенац* СЛ, *Дамњанов* ~/Ранђеловски ~ Ви, *Милићки* ~ Де, *Мишков* ~ Р, *Мирчин* ~, *Рисићин* ~ Шу;

²²¹ У групу хидронима нисмо уврстили тополексеме које претежно упућују на влажност тла.

²²² Поређење са стањем у време Мијатовићевог истраживања показује да су таква имена велике изворских вода у овом крају углавном нестална, те да се изнова именују од генерације до генерације.

Карта бр. 6: Лексички пар извор : кладенац

Кладенац у Бугарско, ~ у Гизош, ~ у На жишо СЛ, *Код кладенац Ви Де*. Тамо где је у апелативној употреби *извор*, хидроним *кладенац* самостално врши топономастичку функцију (*Кладенац Вр*). На архаична обележја овога термина упућује и појава да овакав топоним именује простор на коме данас нема извора: *Кладенац В Ви*.

ВРЕЛО 'јак извор, са водом која у подножју планинских врхова извире из земље, ври': *Врело/Шийиљанско врело* ГШ, *Врело/Каленовачко врело* Ка; *Врелац* ВС.

ТОЧАК *шóчак* 'извор чије су воде каналисане природним путем', или, као у Левчу, уз помоћ „дрвене полуцеви из које се пије вода“ (Михајловић 1970: 175²²³, исп. *шóчак*, „мањи извор из стијене, има пад“, Далмација 1982: 297): *Тóчак/Тóчак, Код шóчка* Сл²²⁴; *Точурак* Ц. Пример *Чушурак* Ка, ако се не ради о метатези, могао би се довести у везу са рум. *ciutura* 'дрвено ведро за вађење воде из бунара' (Томић 1986, в. Скок: *kuta*), исп. *чубура*.

ТОПЛИК „Извори који обично избијају у подножју брегова и зими се не леде“ у Ресави се називају *шойлици* (Мијатовић 1930: 114)²²⁵, исп. *шóйлица* „топао извор“ (Шиц 1994: 78): *Тойлик* Д ЛП.

БУБАН *бубан* [...] покр. „врста бунара, удубљење у земљи где се скупља изворска вода“ (РСАНУ). Термин не бележе ни Цвијић ни Шиц.²²⁶ Уколико се пође од ономапејског корена *brb-* (Скок I: 223), који би упућивао на воду која 'бучи, бубња, удара док извире' (в. Ивић П. 1991: 230), суфикс *-ан* бисмо у том случају могли схватити као придевски суфикс квалификативног значења, присутан у структури бројних топонимима са овог подручја.²²⁷ На већини локалитета овога имена има по неки извор, или се трагови његовог постојања чувају у околној топонимији и народном предању (в. *Изгорели шóшок* Бе, *Бубан* Вр): *Бубан* Бе-Л-К-Б Ме М Вр ДШ ГШ Шу, *Бубани* К, *Горњи Бубан* Бе-Л, *Доњи ~ Бе-Л; Лодин ~/Лодин бобан* Д.²²⁸

СИПОТ *сóйш* „извор, водопад“, у хидронимском значењу потврђено и у другим словенским језицима. Из словенског позајмљено у рум.: *sipot* „излив, ток, изливна цев“ (Шиц 1994: 79), исп. *сóйња* „болест од које се тешко дише“, РЈАЗУ (в. Фасмер: *сойейшъ*): *Сийош* М.²²⁹

ЧЕСМА (тур. *çeşme* „водоскок“, Шиц 1994: 77) 'уређен извор, обично у бетону': *Чесма* Де М, *Чесма/Чешма* Вр, *Чубура чесма* Р, *Чесма/Буковачка ~*

²²³ *Точурици* су у Ресави извори „са којих се вода спроводи помоћу *лубова*, или за то нарочито ижљебљених греда до згодног места“ (Мијатовић 1930: 115).

²²⁴ Исп. *Милојев шóчак, Милосављев ~, Танасков ~* Ка (Мијатовић 1948: 130).

²²⁵ У истом хидронимском значењу бележи се и у источној Србији („*шóйлик* м извор или кладенац у којем зими не мрзне вода него се пуши“, Златановић 1998).

²²⁶ Ово је име за изворе и потоке у суседној Лепеници (Радивојевић 1930: 265). У Ресави је потврђен само један пример (Мијатовић 1930: 225).

²²⁷ Има мишљена да ареал простирања овог хидронимијског термина, од Балтичког мора до наших крајева, доводи у сумњу претпоставку о његовом словенском ономапејском пореклу, те да порекло ове речи треба тражити у лексичком супстрату (према Михајловић 1970: 157).

²²⁸ У објашњењима уз део ових локалитета (ДШ, Бе (х 2), Лоз) Мишковић (1885: 19) наводи да се на њима налазе истоимени извори.

²²⁹ О могућем влашком посредовању у овдашњој топонимији исп. *Дибона*.

Бу-Ј, Чесма/Ковачевачка ~ К, Чесма/Селска ~/Радојевицка ~ Сл, Мике Милановићу ~ Ја-Т; Код чесме ВС Б Сл, Код чесму Бу, Над чесмом Сл.

ЧУБУРА чубура „извор (чесма) из којег вода иде преко издубљеног дрвета или коре од дрвета“ (Злагановић 1998), исп. „извор озидан и уређен као чесма“ (Урошевић 1981: 209). Термин је вероватно ономатопејског порекла (исп. диј. шубура 'за воду, која текући, кључајући или падајући производи монотон звук'): Чубура чесма Р, Чубурак Ц.

СТУБЛИНА „издубљено стабло за хватање воде која слабо избија“ (Шиц 1994: 79), синоним са лобура (в.): Сџублина Сл (исп. Код лобуре, њиве у близини извора на том локалитету).

ЛУПЊА диј. луйња/лукња 'дрвени усек којим тече вода' (в. лобура), исп. луйња, покр. „шупља или издубљена клада низ коју се слива изворска вода и која служи за лакше захватање воде“ (РСАНУ): Луйње у Думаче ДШ, Код луйње С.

ЛОБУРА 'извор у шупљини дрвета', исто што луйња; исп. лубура, покр. лобања; лобура [...] „суд за воду се прави [у околини Берана] од брезове коре („лобура“)“, РСАНУ (О етимологији и односу корена лоб-, луб- в. Фасмер.): Код лобуре Б.

БУНАР 'бунар' (тур. *binar* 'извор, бунар', Шиц 1994: 77): Бунарче Б ВС; Сџари бунар Б; Бугаркин ~, Марицки ~ ДШ, Сеоски ~, Чокеицки ~ Ша, Васикански ~ Сл, Задружни ~, Тимин ~, Толин ~ Ка; Тисино бунарче С.

УБАО „јама у којој се скупља вода као у бунару“ (Шиц 1994: 79, в. Скок III: 534). Овдашњем становништву није познато дотопономастичко значење, што је вероватно потпомогло фонетске измене: Крстино угло П.

ПОТОК Потврђен је велики број микропонима са хидронимом *пошок*. Углавном је реч о малим потоцима који су већим делом године суви, или о увалама низ које се сливају кишне воде („сув поток“). Независно од тога да ли у „потоку“ има воде, термин се по правилу односи на шири простор, посебно ако се употреби као једночлани топоним (в. III-1). Као једночлани топоним, или у топономастичкој синтагми са другим одредбама, пре свега са присвојним придевом изведеним од антропонима, ова топономастичка лексема најчешће именује увале: Пошок ЛП К Вр Ви Б Сл Бе Бу Ц Ме Ка Шу С Де; Пошоче Де С Бу Бе; Бели пошок НЛ, Блајини ~ С, Велики ~ НЛ, Лейи ~ ГШ, Злиски ~ ДШ, Каменићи ~ НЛ, Суви ~ Бу ДШ, Изгорели ~ Бе ЛП, Дубоки (Дибоки) ~ Шу Ц Бе М, Куси ~ Шу, Горњи ~ Ме, Доњи ~ Шу Ме, Шибовићи ~ Ц, Лийовићи ~ Сл М, Брестовачки ~ Шу, Ланарски ~ ЛП; Бабин ~ С, Савин ~ Шу М Де (х 2), Мирчин ~, Ћосин ~ Шу, Марин ~ Ка, Илијин ~, Ружин ~, Смрдубубин ~ Бе, Сојаков ~, Сџанкин ~ ЛП, Ружин ~ М-Л, Гегин ~, Лујин ~ Т, Пецин ~, Тришин ~ Ша, Мишков ~ Р, Мирков ~ ДШ, Весков ~ ВС, Милкин ~ Д, Арнауцки ~ Бе, Цигански ~ ЛП, Арачлијски ~ Ј, Јерски ~, Рашићки ~ С, Јевшовски ~, Пеин (Пени?) ~ М, Трањички ~ С, Гавриловићи ~ ВС, Чокеицки ~ Ша; Пошок у Тађеву јеругу Л; Преко пошок Ша, Преко пошока Вр. Уколико топоним са хидронимом *пошок* заиста именује и текућу воду, он у свом имену најчешће садржи име локалитета са кога потиче или кроз који већим делом протиче: Вољевачки ~ В, Мишевачки ~ Бе, Лозовички ~ Ша-К/Ковачевачки ~ Д/Селски ~ Л, Лейенички ~, Дубељски ~, Језернички ~ Ша, Грацки ~ Бе-Вр, Кошевски ~, Грабачки ~, Сџејановачки ~ Сл, Слајински ~, Јелечки ~, Лийовачки ~ Вр, Гробљански ~, Церовички ~ Ша, Ка-

равулски ~ Р, Мемички ~ ГШ, Гајчански ~, Ковалучки ~, Селски ~/Староселски ~, Сланобарски ~, Чесмин ~ ВС.

РЕКА Хидроним *река* у топономастичкој функцији или подразумева конкретну текућу воду посебног имена (в. III-1), или именује обрадиве површине поред реке: *Река Ша Б СС Де С Ц Шу*. Реком ће се назвати неколико текућих вода у овој области којима је заједничка карактеристика да настају од једне или више јаких изворских вода: *Белица/Беличка река* Вр Б, *Јелица* Вр/Врјска *река* Бе, *Јошаница* Д/Јошаница *река* ЈП/Јошаничка *река* Ме/Манасијирска *река* С, *Штићљанка/Река црновршка* ДШ/Црновршка *река/Штићљанска* ~ ГШ Де Ви/Деоничка ~ С/Винорачка ~ Т, *Марковица* ~ ВС, *Ливадска* ~/Тоборишка ~ ВС, *Каленовачка* ~ Ц. У топономастичкој функцији уских локалних оквира, апелатив *река* ће у функцији оријентира, уз предлоге, именовати шири простор поред обала реке: *У реку* Б Бе, *Поред реке* Б, *Преко* ~ Б С, *Преко реку* Вр, *Над* ~ С, *До реку* (/До *реке*) Шу, *Одонуд реке* Д, као и *Милићевска* ~ ДШ, *Андреица* ~ Де; *Сџара* ~ Ра; а каткад бити синонимно употребљен са топонимом *Кључ* (в. III-1). Једино се простор око Мораве, као и сама Морава, никада неће именовати апелативом *река*.

МОРАВА „Морава је општесловенски хидроним у чијој је основи значење *вода, велика вода*“ (Павловић З. 1976: 214), „водени терен“ (Павловић З. 1994: 18). Сматра се да је несловенског порекла (Фасмер: *Моравия*).²³⁰ У анализи варијантних топонима (в. III-1) наметнуо се закључак да се значење 'велика вода' сачувало у језичкој свести овдашњег становништва. Словенски апелатив **морав*а (исп. диј. придев *мџрав* 'модро плав')²³¹ могао се на овом простору укрстити са затеченим, звучковно сличним именом реке (лат. *Margus*, „пред-ие. подријетла“, Скок: *Morava*) и потиснути га: *Морав*а/Велика *Морава*.

**МИР* рус. *мыр* „место, где вода рябитъ, кружится /.../“; „волнение, рябъ на поверхности /.../“, *мырийъ* „кружиться в водвороте /.../“ (О. Н. Трубачев, према Павловић З. 1998¹: 40-41), прасл. **турѣти* (Исто: 41). Претпостављамо да се корен чува у сложеницама *Бујмир* Б и *Лугомир* Ра-Ри (в. 1.2.2, **буј*).

ВИР 1. 'дубоко место на реци, са вртлозима, синоним са бук': *Зелени вир* М-Бе, *Дибоки* ~ ЈП; *Код вира* ВС; 2. 'извор са јаком подземном водом, која у моравском пољу ствара непресушне баре' (исп. „већа дубока водена површина са извором“, Недељков 1991: 157): *Вир*, *Вирче/Бара вирче*, *Виринче*, *Вирина*; *Велики вир*, *Дибоки* ~ П; *Савини вирчићи* Бу; *До вира*, *Код* ~ П.

БУК Синоним са *вир* 1 (в.): *Бук* К Бе Д, *Бучина* Бу ГШ²³² Ка Р; *Максимов* ~ ЈП, *Марков* ~ Ме.

БИСТРИК *бистџрик* „б. место у риту, бари, које није обрасло трском и шеваром“ (РСАНУ): *Бистџрик* КС, *Бистџрак* П.

²³⁰ Детаљан преглед досадашњих етимолошких анализа овога хидронима, раширеног по свим словенским земљама, доноси Звездана Павловић (1994: 16-21), в. **marg-* (III-3.3).

²³¹ Овим је значењем могао бити мотивисан хидроним *Моравица* (*Пршевска* и *Алексиначка*), што би га довело у исту раван са именима река типа *Белица*, *Црница* (исп. Павловић З. 1994: 94).

²³² Суди се по локалитету, у овом би се примеру могла претпоставити и фитонимска основа *бук(в)*- (исп. *бучина* 'буквик' у аугментативном значењу, РСАНУ), мада су чешића хидронимска значења овог обика.

БАРА Хидроним *бара* је присутан у топонимији већине беличких села, а простори означени тим именом данас углавном нису баре. Бројни топоними са апелативом *бара* у моравској долини именују њиве, али су још увек жива сећања на време када су на тим локалитетима, пре регулисања тока реке Мораве, бивале велике баре. У вишим пределима, на локалитетима са термином *бара* у имену, ретки су трагови бара, али су често те површине мочварне, или бар добро чувају влагу: *Бара Бе Љ Вр Р С Ша П СЛ Шу, Баре Т Ка Ви; Барче/Барчићи КС Шу, Барица П, Барице М; Бела бара ВС, Црна ~ Ри Л, Модра ~ СЛ, Сува ~ Ша Ра, Крива ~ П СЛ Ра КС, Мала ~ Сл, Велика ~ КС, Слана ~ ВС-Сл-СС, Нова ~ КС, Прва ~, Друга ~ ЈП, Средња ~ ЈП М, Горње баре, Доње ~ Ка, Глиштина бара КС, Бивоља ~/Бивољева ~ Р; Турђева ~ Ри, Ружичина ~ Ри, Тасина ~ Бе, Пејрова ~ С, Јанкова ~ СЛ, Калуђерска ~, Циганска ~ П, Ковачка ~ Сл, Ђорђева ~, Љубичева ~ Ра, Појадина бара Ри, Трађина ~ Ц; Машино барче (Барче) Л, Велика барица, Мала ~ П; Бара вирче П.*

МЛАКА У основи је синоним са *бара* и лексеме су синонимно употребљене у неколика варијантна топонима (в. III-1). У појединим случајевима означава мању бару (КС). У делу области где *млака* означава 'влажне ливаде у долини, земљу која се од влаге „пуши“ у свако доба дана' (значање потврђено у Врању, РСАНУ; „влажна ливада“, Пјанка 1970: 176), топоним *Млака* се јавља и као варијанта топониму *Кључ* (Вр): *Млака КС Де ДШ Ц Вр; Дивока ~ СЛ, Широчка ~ П, Трађицке млаке Ц. У Д. Штипљу се овим термином именује 'влажно земљиште у страни, низ које се разлива вода, синоним са ливада'.*

ЛОКВА *лѡква* „бара, језеро“ (Шиц 1994). Реч је прасловенска, по постању индоевропска (Скок: *lokva*). У хидронимском значењу се не употребљава ни у једном беличком селу (исп. „није опћенита хрв.-срп. ријеч јер јој прави конкуренцију *млака*“, Исто): *Локве ГШ.*²³³

БАТУН „*баџун* [...] (у Боци) вода која стоји на једном мјесту, мања од језера, *vide бара*“ (Вук 1852), „при извору мала локва која служи за појење стоке (има их у којима се вода стално налази)“ (Скок I: 121). Исп. *баџуња* „земља која садржи доста муља“ (Златановић 1998).²³⁴ Скок претпоставља да основна реч *баџа*, потврђена као географски термин у приморском делу српскохрватског језичког подручја²³⁵, може бити позајмљеница из румунског, или да представља трачко-илирски лексички остатак **balta* (Исто, в. Полак 1970: 78–83).²³⁶ Основа *баџун*–²³⁷ је садржана у именима већих локалитета: *Баџуња/Баџуње Шу, Буџуње* (са варијантним облицима потврђеним у поседовним листовима: *Буџуњска бара/Буџуњева бара/Буџуњско*) Бе.

²³³ Потврда у црноваршком селу упућује на могућност да је хидроним донела динарска миграциона струја. Међутим, он је познат и јужним крајевима (Хаџи-Васиљевић 1909: 20).

²³⁴ У кумановској области *баџуња* је општи назив за мању стајаћу воду (Хаџи-Васиљевић 1909: 21). У *Светиоштефанској хрисовуљи* из XIV века помиње се „село Ботџине њ Зети“ (према Радивојевић 1930: 36), исп. и ојкоцим *Баџуње* у Лепеници и у околини Бруса (Исто).

²³⁵ Исп. *баџа* „локва с мутном стајаћом водом“ (Истра), РСАНУ.

²³⁶ Исто исходиште морали бисмо тражити и за суфикс *-ун*, који се јавља у структури беличких топонима, а који на овим просторима не можемо довести у везу са италијанским аугментативним суфиксом *-оне*, како се то претпоставља за изведеницу *баџун* потврђену у приморју (Скок: *bata*, *-un*), исп. *Дибона*.

²³⁷ Исп.: „*баџун*, *-уна*, м. (тур. *batak*) 'благо, глиб', вар. *баџуња*“ (РСАНУ).

ЈЕЗЕРО Хидроним *језеро* се бележи у топонимији средњебеличких села и ти локалитети данас представљају обрадиве површине, равне или благо нагнуте терене са мањим мочварним удолинама у којима се скупљају кишне воде. Честа су народна предања да је на овим локалитетима некада било велико језеро у коме је живео водени бик, а које је пресушило пошто је бик убијен (в. *Митолошко у топонимији*). Само три пута хидроним *језеро* данас именује стајаћу воду, природну или вештачку: *Језеро Ша ДШ, Драгоцвечко* ~/*Ковачевачко* ~ Д-К. С обзиром на то да се у локалном говору углавном не употребљава апелативно, он се често самостално појављује са топономастичким значењем: *Језеро* Б ДШ В Т Шу Ви Де Вр Ме, али и као изведеница или у оквиру синтагми: *Језерина* Де, *Језерник* Шу; *Коласио језеро* Шу-Д, *Крајико* ~, *Дугачко* ~ Д; *Вучеће* ~ Шу; *Вукоманово* ~/*Радосављево* ~, *Гуњино* ~, *Миладиново* ~, *Мишино* ~, *Пацино* ~, *Пецићко* ~ Д.

УШЋЕ Место где се улива мања река у велику, простор око тог места: *Усје/Уиће* Ри, *Усје* КС, *Подусје* Ра. Архаична форма *Усје* (стерп. оустине) чешћа је у употреби од варијанте *Уиће*.

САСТАВЦИ Место на коме се састају два потока, те и околни простор: *Саставци* Бу Вр ГШ Л Т Ша-Шу.

ОСТРВО Простори који су некада били опасани Моравом и моравским барама, те личили на острва: *Острво/Острво* Ри КС, *Острво* Ра, *Островак* КС. Архаична форма *острво* (стерп. *острво*) се скоро доследно чува у ономастички овога краја (исп. *Острбци* породични надимак у оближњем селу Милошеву).

СРЕДОРЕК 'земљиште између два рукавца реке' (в. Михајловић 1970: 173, Богдановић 1982: 287): *Средорек/Миђуреке* Ра-Ри (в. III-2.2, 1.4.1).

МЕЂУРЕЧЈЕ „земља међу рекама“ (Шиц 1994: 88): *Међуреч* (ојк. в. II-1), *Миђуреке* (в. Средорек).

БРОД 'место на реци погодно за прелаз': *Брод* Ме, Ша; *Горњи* ~, *Доњи* ~ Ша.

ПРЕЛАЗ 'место на реци, или на врху планине, погодно за прелаз': *Прелаз* (х 2) ВС.

СПРУД „пешчано острво, пешчана греда“ (Шиц 1994: 92), овде вероватно у значењу 'често плавлен простор поред реке, пеековита земља' (исп. „нанос песка дугуљастог облика по ритовима, окружен водом“, Недељков 1991: 158): *Спруд* Бе Ша.

ЛУКА „плодна земља крај реке; пристаниште; шума, шикара, до“ (Шиц 1994: 66, исп. „водоплавно земљиште крај потока или ријеке“, Далмација 1982: 296). Положај овдашњег локалитета (шума у близини реке) не пружа могућност да се одредимо за неко од наведених значења (исп. „земља поред реке, врста земље, земља у неком куту“, Елезовић): *Лука* Вр.

1.1.4. Састав и врсте земљишта

КАМЕН *Каменара* ВС, *Камењар* ЈП Вр, *Бели камен* ЈП ГШ Ц Л, *Бело камење* ВС, *Зелени камен* ГШ, *Оштри* ~ ЈП, *Просечени* ~ М, *Шуљи камен/Шуља* ~ Ка, *Јарчев* ~ ЈП, *Врцин* ~ П; *Каменићи* јојок НЛ, ~ вр М СС.

ПЕСАК *Песак* Ша, *Пескуша* Б Бе Де Шу.

СРЕБРО *срѣбро* „1. Silber, срма, ђумиш“ (Скок): *Срѣбро* ПП-С-Ц (хидроним и ороним). Топоним бележе Мишковић (1885) и Мијаговић (1948: 8), први као хидроним *Срѣбрѣ*, уз претпоставку да је „негде у његовој близини копано сребро“, други као *Срѣбра*, уз уверење да је Мишковић забележио погрешан лик. Ова лексема се и као антропоним појављује са дугим акцентом на првом слогу (исп. презиме *Срѣбро*, ж. име *Срѣбра*, Елезовић). Имајући у виду акценатски лик²³⁸, као и то да се наш хидроним бележи као лексема са различитим граматичким обележјем по роду (*Срѣбра* и *Срѣбро*), што је карактеристично за супстантивизоване придеве у топонимији (исп. *Ракишова/Ракишова*, *Црнча/Црнче*), чини се да је најлогичније поћи од придева **срѣбрѣ* 'сјајан, сребрн', ж.р. **срѣбра*.²³⁹ Овај придев је могао окарактерисати реку чије је корито богато сребром, или покривено камењем које се беласа попут сребра (в. Речник)²⁴⁰. Ако је тачна друга претпоставка, хидроним *Срѣбро* припада истом семантичком језгру којем *Белица* и *Бардоња* (в.).

ПРЖАК 'танка оранична земља, са пешчаним наслагама у доњем слоју, која слабо задржава влагу и на којој усеви у сушним периодима брзо „изгоре, спрже се““ (в. слично у РЈАЗУ): *Пржак* П.

МРТВИЦА *мртвица*, *мртвија* 'неплодна земља', исп. *мртвица* „слој чврсте, неплодне земље који се налази испод хумусног или обрадивог слоја“, „неплодна земља, неплодна њива“ (РСАНУ): *Мртвица* Бе.

**ЛЕРЬ* 'глина, иловача; прилепљива маса'. За прасл. и свесл. корен *lěrb-* претпоставља се првобитно значење „масна материја, прилепљива маса која се може употребити за мазање и нарочито у лончарству“, док је у стсл. *lěrb* „1. оно што је прионуло за нешто, 2. блато, глиб“ (Скок: *lijepiti*). Данас земљу са наведеним својствима означавамо са *глина*, *иловача*, а *лѣй* на Косову значи „блато, малтер, најчешће блато измешано са плевом којом се лепи, маже“ (Елезовић). Отуда је хидроним *Лейеница* (Шу), за који претпостављамо да је означавао средњовековну жулу, једну од две Лепенице (*лѣпеницѣ ѡвѣ*) дароване манастиру Жичи (Миклошич 1858: 13, в. Увод), вероватно мотивисан квалитетом земљишта кроз које река протиче.²⁴¹ На то упућује и суседни топоним *Тилијан*, за који претпостављамо да је турски калк према облику *Лейеница* (в. *ћил*), као и културни топоними *Ђеремиџиница* и *Циглана* у пољу поред Белице. Ову претпоставку поткрепљује и учешће прасл. и свесл. суфикса *-ен* у структури топонима *Лейеница*, чија је примарна улога била „прављење тзв. придјева грађе“ (Скок I: 491). Придев **lěrenъ*,²⁴² којим се првобитно ка-

²³⁸ У оваквим примерима акценат има функцију поименичавања придева (исп. *бистра* „врста руде, Космет“, РСАНУ).

²³⁹ Исп. *Злаибор* (планина у Србији) : *Злаи Бор* (село у околини Србиња). На овакав процес попридевљавања (**сладѣ*, **гладѣ*) и накнадно уобличење суфиксацијом (*сладак*, *гладак*) упућује Белић (1998: 58, 66)

²⁴⁰ Претпоставку о примарно придевском карактеру основе *srębr-* 'сјајан, сребрн' поткрепљује истозначна основа *arg-* „сјајан“ у грчком језику (Лома 1985¹: 53).

²⁴¹ Топоним *Лейеница* у околини Сарајева, као и *Лейенац*, доводе се у везу са фитонимом *лейен* (Скок II: 289). На исти начин М. Вукићевић објашњава етимологију шумадијске *Лейенице* (1995: 13).

²⁴² На придевско значење основе *lęen-* упућује топоним *Лейена*, са сачуваном придевском формом, на који ми је скренуо пажњу акад. П. Ивић.

рактерисао географски објекат, претпостављамо река (данас *Лејенички њошок*, исп. паралелизам *Белица/Беличка река*), поименичен је суфиксом *-ица* (в. III-2.2). Ороним *Лејеничка страна* (Шу), који се не може довести у непосредну везу са данашњим извором или потоком (в. 1.2.1, *страна*), упућује на претпоставку да је *Лејеница* првобитно морала именовати шири простор, област, односно жупу са насељима. Графема *e* уместо очекиваног *jaj̄* у првим старосрпским записима (*лепеница*) може представљати рани екавски рефлекс, мада нам бележење ове графеме не открива прецизнију фонетску вредност овога гласа.²⁴³ На појаву бележења *jaj̄* са *e* у средњовековним записима топонима указује Лома (1987: 158, в. Белић 1976: 87).

ЋИЛ Претпостављамо да турцизам *ћил*, „лончарска земља, иловача“ (тур. *kil*), учествује у структури топономастичке сложенице *Ћилијан/Ћелијан*.²⁴⁴ Други део сложенице, „балкански турцизам из терминологије за терен“ (тур. *jan* 'страна', в. Ороними), одређен је индеклинабилним придевом **ћили*, изведеним од *ћил* турским придевским суфиксом *-i*, квалификативног значења (Кононов 1956: 147). Отуда можемо претпоставити дотопономастичко значење 'илова (иловаста) страна', или прост топономастички калк према затеченом словенском *Лејеничка страна* (в. **lěp*). На претпоставку о некадашњој експлоатацији иловаче на овом локалитету упућују бројни топоними са хидронимом *језеро* (већа или мања удубљења у којима се скупљају и дуго задржавају кишне воде). Један број тих „језера“ могао је настати дуготрајним ископавањем земље која се користила у грнчарству, или за прављење цигле и ћеремиде. Свеже је сећање на време када су жене из Драгоцвета узимале са тих „језера“ љуму и користиле је за прање.²⁴⁵

Варијанта са *e* уместо *и*, *Ћелијан*²⁴⁶, настала је вероватно секундарно, народном етимологијом према *ћелија* (гр. *κελλι*), и чини се да је књишког постања, јер се ређе чује у говору сеоског становништва. Она је могла бити подржана постојањем удубљења на овом терену.

БЛАТО *Блајни њошок/Блајин њошок* С.

**RĚSA* 'блатно, влажно место', рус. *ряса* 'мокро место' (Скоп: *resavac*)²⁴⁷, 'болотистая местность' (Фасмер: *ряса III*). Истозначна реч није потвр-

²⁴³ На фонему *jaj̄* упућује и спорадична појава икавизма *Лийеница* у баточинском крају (шумадијска Лепеница), који је забележен у говору старијих особа (инф. П. Радића). Исп. истокоренску лексему *јодлий* 'масне наслагe на темену бебе'.

²⁴⁴ Исту турску основу вероватно имамо и у хидроним *Ћелије* 'језеро у околини Крушевца'. Турцизам води порекло од персијског *gil* (Шкаљић), које је свакако у прасродству са нашим *глина* (исп. енгл. *glue* 'лепак').

²⁴⁵ У македонском језику су потврђена значења: „1. вид глина од која се прават садови“, „2. вид глина која служи како сапун за миене“, гр. *χώρα* „земља, почва, прав“, лат. *humus* „почва, земља, глина“ (Аргировски 1998: 277). Исп. (х)уменшца „бјела „умаклива“ земља која жените употребљавали при миене на косите си, хумаства земља“ (Займов 1977: 177).

²⁴⁶ У првим записима бележи се *Ћилијан* (Мишковић 1885), а касније и *Ћелијан*, поред чешићег *Ћилијан* (Мијатовић 1948: 117, 150).

²⁴⁷ Аутор бројне друге изведенице од *реса* доводи у везу са општеприсутним значењима свесл. и прасл. *rĕza* 'кита' (III: 130, 131). На општеприсутно значење 'део биљке, цвет леске и сл.', удућивало би казивање да на овдашњем локалитету *Ресник* има пуно леске. Међутим, предео обрастао леском се у овом крају друкчије именује (исп. *Лештар*, *Лештаче*).

ђена на српском језичком подручју, али је у том значењу чува део словенских језика.²⁴⁸ На прихватање овакве етимологије топонима *Ресник* Д-Шу наводи положај овдашњег локалитета и суседни топоними, такође мотивисани природним карактеристикама земљишта (исп. *Лейеница*, *Гилијан*, па и *Шуљковац*), који, судећи по основама и творбеној структури, припадају најстаријем топонимијском слоју. Творбена основа *ресън-* би, тако, имала исто значење које П. Скок претпоставља за хидроним (хороним) *Ресава*.²⁴⁹ Суфикси *-ав* и *-(а)н*, као и други придевски суфикси квалификативног значења, у једном броју топонима синонимно се употребљавају уз различите основе (исп. *јагод(а)н*- у *Јагодна*, *џрнав* у *Трнава*). За изведеницу *Ресник* могу се претпоставити различита примарна значења (в. III-2.2, *-ик*).²⁵⁰

РОСУЉА *росуља* „врста земље као смоница [...], земља ретка, лака и не држи ђубре“ (Елезовић)²⁵¹: *Росуљак* С.

СМОНИЦА *смѡниџа* 'тешка за обраду, нерастресита земља' (исп. Шиц 1994: 61): *Смоница* Бе.

ПАКАО Прасл. и свесл. *рѣкѣ* (1. „смола, катран“, 2. „христјанизовано значење“, Скок: *ракао*), данас се не може потпуно уклопити у природу овдашњег терена, коме би више одговарао географски термин *као* („блато, глиб, прљавштина, каљуга“, стсрп. *каљ*, Шиц 1994: 62, исп. *Црни Као* код Баточине). Стога бисмо овде могли претпоставити шире дотопономастичко (можда метафоричко) значење лексеме *ѡкао*, које би обухватало и сродна значења термина *као*: *Паклеж*, *Велики Паклеж*, *Мали Паклеж* Пр. Суфикс *-еж* је могао појачати пејоративно значење основе (исп. Стевановић 1975: 459-461), будући да изведенице са овим суфиксом „исказују само неку нијансу“ значења основне речи (Пецо 1996: 54).

ТОЊА Именовани простор је доскора, као старо корито Мораве, био мочваран („врбак, место врло тоњиво“, Мишковић: 1885), што одговара значењу „мочварно тло, тресава, тресетиште“ (Шиц 1994: 62).²⁵² Са значењем „блага

²⁴⁸ О семантици именице *реса* и топонима изведеним од ње в. Станковска 1976. *Ресник* се као ојконом појављује више пута (11) у Србији, Хрватској, Босни, Црној Гори, Словенији (Именик Југославије).

²⁴⁹ На овакво значење хидронима *Ресава* Скока је навела потврда термина *ресавац* (једнаког са етником од *Ресава*): „земља, обично у блатини, која кад по њој идеш угибље се“ (Скок: *resavac*). РЈАЗУ доноси потврду *ресаваца* са истим значењем (исп. *Ресавица*, хидроним и ојконом у *Ресави*), која је по структури једнака другим облицима којима се именују врсте земље: *смоница*, *мрѡвиџа* па и **лейениџа* (в. *-иџа*).

²⁵⁰ У Законику цара Душана помињу се *ресници*, „они који спаљују тела мртвих“ (Јиречек I: 95; исп. Скок (III, 131): „неизвјесно“). У складу са етимологијом коју изводи Ст. Новаковић (цсл. *рѣсънѣ* 'истинит', *рѣсънѡта* 'истина'), Јиречек (I: 95) претпоставља да би значење ове речи најпре могло бити 'онај који тражи истину'. Међутим, постојање географског термина *реса* (рус. *рѣса*) 'мокрина, мокро место', наводи на претпоставку да би име тог „чинодејца“ пре могло бити мотивисано овим значењем, имајући у виду да се представе о подземном свету најчешће везују за воду и подводне, мочварне терене.

²⁵¹ О не. бази *роса* у хидронимији в. Георгиев 1958: 260, 271. Ово је чест топоним на Косову (Урошевић 1975).

²⁵² Исп. диј. *ѡдња* 'влага у ваздуху, запара'. З. Павловић је, полазећи од погрешно забележеног облика *Тања*, извела етимологију према мађ. *tanуа* „стан, мајур“ (1976: 217).

долина са плитким мочварним земљиштем“, термин је потврђен у Шајкашкој (Недељковић 1991), што упућује на утицај инверсне струје: Тоња Ра.

ПИШТОЉИНА *йишћољина*, *йишћалина* „влажно, водокрчно земљиште“ (Шиц 1994: 78). Апелатив *йишћољина* ’пишгалина’ употребљава Ј. Мишковић (1885)²⁵³: *Пишћоља* ПП, *Пишћољина* ПП-Ц Р.

КЉУЧ Ова топономастичка лексема обично именује просторе поред река. Како је овај крај у прошлости обиловао водом, земља поред река је свакако морала бити влажна. Име таквој земљи могло је бити мотивисано „кључањем“ воде из земље, избијањем клобука кад се на земљу нагази, попут оних кад вода кључа (исп. *кључ* „извор, узаврела вода“, Шиц 1994: 78). Као варијанте топонима *Кључ* појављују се хидроними *Млака* и *Река*. Данас је на локалитетима овог имена, које сусрећемо у скоро сваком беличком селу, најплоднија земља: *Кључ* КС Б Вр Ша СЛ Л Ка П К ДШ Бу Ра Шу Бе Ц²⁵⁴; *Кључић* П²⁵⁵; *Црни кључ* НЛ, *Буков* ~ СЛ, *Доњи* ~ Т С В Бе Ра Ша, *Горњи* ~ Т С В Ра Ша; *Предорачки* ~/Кључ Пр, *Селски* ~ П, *Гробљански* ~ (х 2), *Крушарски* ~, *Воденички* ~ Ри; *Мали кључић*, *Велики* ~ П.

1.1.5. Топономастичке метафоре

Претежно се односе на рељеф, мањим делом и на изглед појединачних парцела:

БИСАГ *bisage*, балканска реч (лат. *bisaccium*), која је у једнини потврђена само као топоним — *Бисак*, *Бисаг* (Скок: *bisaci*), исп. „*bisaga* [...] покр. њива која нема равну површину“ (РСАНУ): *Бисаг* НЛ. Иако се слични топоними могу схватити као метафоре по облику (: *bisage*), топономастичка употреба сингуларне форме на широком простору (в. РЈАЗУ) наводи на помисао да су се ова два значења (предметно и географско) развијала одвојено, посебним путевима адаптације балканско-латинског предлошка.

БОК (метафора по положају) ’мање узвишење, некад поред бара уз Мораву’; исп. „*бѡк* и *бѡк* [...] обала реке, страна теснаца, бунара и сл.“ (РСАНУ): *Бок* КС-СЛ.

КОТАО (метафора по облику) ’питома увала, исто што *кошлина*’ (исп. Шиц 1994: 49): *Кошла* М.

КАЗАНИШТЕ *kāzan* (тур. *kazan*). Може представљати метафору по облику (исп. Стојић 1986: 19), и значити исто што *кошлина*. Међутим, месни суфикс *-ишће*, који се често везује уз културну лексику (в. III-2.2, 1.2.3), указује на то да можда треба уважити народно предање (в. Речник): *Казанишће* Ме.

КАРЛИЦЕ (метафора по облику), исп. „*карлица* [...] појас земљишта око реке, потока и сл.“ (РСАНУ). Судећи према изгледу овдашњег објекта, могло би се претпоставити и значење ’издужена долина између два брда’: *Карлице* Бу.

²⁵³ Апелатив са истим ликом потврђен је и у Н. Пазару (РЈАЗУ), исп. *Пишћољине* (Урошевић 1975), *йишћољина* у Кнешпољу (Далмација 1982: 299).

²⁵⁴ Као једночлани неизведени топоним често се бележи и у суседним областима (Мијатовић 1930: 724, Радивојевић 1930: 289).

²⁵⁵ Овај деминутив упућује на то да се у једном броју примера може претпоставити значење ’извор’ (Шиц 1994: 78), или, имајући у виду положај локалитета, ’вир’.

КОРУБА (метафора по облику) 'нeравна, корубаста њива, има брдно мaло', исп. диј. *коруба* 'кора тикве пресечене на пола', „*коруба* [...] 3. каиш, трака земље коју раоник одбацује у страну при орању“ (РСАНУ): *Коруба* Д-Шу.

ГЛИСТА (метафора по облику): *Глиста* Ша.

КЛИН (метафора по облику), исп. *о̀клинак* „комадић искрчене шуме, пашњака или ливаде налик на клин“ (Скок: *klin*): *Клин* ДШ.

РЕП (метафора по положају): *Велики реј*, *Мали* ~ П.

ОРЕПАК (метафора по положају и величини) „мала парцела, у Ровцима“, с напоменом да се оваква основа „не среће у нашем ономастичком систему“ (Михајловић 1970: 167, исп. *реј*)²⁵⁶: *Орејак* С.

ТАВАН (тур. *tavan*) „поткровље; плафон; под, даске на поду“, Шкаљић (метафора по положају); исп. „зараван на низбрдици, у Црној Гори“ (Михајловић 1970: 175), према овдашњој заравни на врху брда: *Таван* Ц ЈП.

ТУНЕЛ 'узак пут уз брдо, између стрмих страна' (енгл. *tunnel* „проров, пролаз прокопан испод земље“, Клаић): *Тунел*, *Пућ* уз *тунел* М.

ГЛАВА 'врх брда, брдо' (географски термин, Шиц 1994: 30) (метафора по месту и значају): *Главица/Грабовића главица* ГШ, *Оглавак* М (исп. *о̀главак* 'брежуљак, главица', Вук 1852), *Глава вода/Главна вода* Ка. Атрибутив у варијанти *Глава вода* могао је бити топонимизован са значењем 'извориште (исп. *извор вода*), глава реке, потока', „горњи ток“ (в. Михајловић 1970: 18–19, Шимуновић 1981: 194). Исто метафоричко значење ове лексеме потврђено је и у другим језицима (Георгиев 1958: 115). Ова синтагма са атрибутивом је вероватно старија од синтагме са придевским атрибутом (исп. *Љуба вода*, Радић Ј. 1986: 518).²⁵⁷

1.2.0. Визуелно-квалитативна својства реалија у простору

Најчешће се у овој класи сусрећу супстантивизовани придеви, или синтагме у којима се одредбеним чланом истиче посебна карактеристика земље, брда, косе, потока, камена и сл., односно унутрашња својства реалија.

1.2.1. Боја

БЕО Од свих придева за боје најзаступљенији је у топонимији ове области антонимски пар *бео* : *црн*. Хидроним *Белица*, као и остали хидроними са придевом *бео*, мотивисан је камењем светле, беличасте боје (*белуџак*), којим је прекривено корито реке (исп. *бјелавина* „плитко место у мору где се море бели од песка“, Шиц 1994: 90).²⁵⁸ Хроматски назив *бео* је свакако у свим при-

²⁵⁶ Као топографско име *Орејак* се најчешће бележи у Србији и Далмацији (РЈАЗУ). У селу Ковачићи (код Кладња) *Орејак* именује ивичну, граничну парцелу, која, бар сада, није мала (инф. С. Реметића).

²⁵⁷ У том би светлу *Љуба вода* могла значити воду која се придружује, приљубљује.

²⁵⁸ Прва фабрика стакла у Србији била је смештена на изворништу Белице, управо због богатства овог краја каменом који се користи у производњи стакла (исп. топ. *Тучница*).

мерима употребљен у значењу 'светао', јер се данашње раширено значење те речи не може приписати реалцијама у природи (в. Ивић М. 1995: 9–46, посебно 14–15): *Белица* (хидроним, ојконим (в.), хороним); *Бела бара* ВС, ~ *земља* Вр, ~ *чука* Бе, *Бели брег* Бе, ~ *извор* ЈП Ка, ~ *камен* Ц ГШ ЈП-Л, ~ *йошак* НЛ, *Бело камење* ВС, *Бело брдо* Шу.

**BARD* Топоним *Бардоња* (брдо, поток ЈП) вероватно представља илиро-трачки лексички остатак (*barth*, илиро-трачки „бео“, исп. истозначно алб. *bardh*, Скок I: 152), или каснији влашко-арбанашки нанос. Иако Румуни данас за белу боју имају *alb* (лат. *albus*), лично име *Бардоња*, посведочено у влашким катунима током средњег века²⁵⁹, упућује на то да су Власи дуго чували гу илиро-трачку лексему (исп. и рум. *capra bardza* „коза црно шарена“, као и истозначни сх. сточарски термин *барзаси*, Скок I: 115). Власи, о чијем животу на овим просторима постоје писана сведочанства с почетка турске владавине (в. Увод), овај топоним су могли предати овдашњем словенском живљу. На аутохтоност топонима упућује и висока заступљеност придева *бео* у беличкој топонимији (в. ојк. Белица).

Међутим, имајући у виду да се у данашњим влашким говорима источне Србије суфикс *-оњ* јавља као продуктиван аугментативни суфикс (инф. П. Раџића), намеће се претпоставка да је овде можда везан за поромањену словенску реч *брдо*, код које је у том случају дошла до изражаја позната појава девосализације словенског вокалног *p* под утицајем романских језика (исп. *бардо*, *барх*, *йарси* у чакавском, Храсте-Шимуновић 1977). Можда се у том светлу може сагледати и овдашњи топоним *Варове* (в.).

ЦРН 'таман, антоним са *бео* (в.): *Црна бара* НЛ Ри, *Црни вр* Ц-ГШ-Ка-ЈП, ~ *кључ* НЛ, ~ *луг* НЛ, ~ *йањ* ГШ, *Црно орање* Шу (исп. и ојконим *Црнице*, в. *Митолошко у йојонимији*).

ВРАН „црн, који је боје угљена или гара“ (РСАНУ). Како се придев *ран* превасходно употребљава за означавање боје животињске длаке или пера (исп. зоониме *вран* 'гавран', *врана*, *вранац*), претпоставља се примарно значење „сјајно црн“ (Ивић М. 1996: 12), којим су се могли окарактерисати хидроними²⁶⁰: *Врањевац* (исп. *Врановац*, ојконим у сливу суседне Осаонице), *Јоњи* ~, *Горњи* ~ Сл.²⁶¹

**GAL* 'таман, црн', в. *Каленовац* II-1.

**JEL* 'светлобраон, бледожут, боје јелена' (исп. „ствнем. *ĕlo, ĕlawēr* 'зелтокафјав, жълт', БЕР: *елен*). Како више различитих топонима са базом *Јел*-*Јелеч* Сл (в. 2.2.7), *Јелица* (хидр.) Вр-Б, *Јелица/Јелице/Јелнице* КС, *Јеловак* Вр - нисмо могли успешно разрешити претпостављеном фитонимском мотиваци-

²⁵⁹ Иако се влашко породично име *Бардоња*, потврђено у српским црквеним исправама III и XIV века понегде жели представити као албанско (Гаши 1982: 51), оно најпре сведочи о јуваности језичких веза међу старобалканским становништвом.

²⁶⁰ Хидроним *Врањевац* (и ојконим *Врановац*) је могао бити мотивисан зоонимом *вран* 'гавран' (Скок: *вран*), или личним надимком зоонимског порекла (исп. презиме *Вранић*). *Врањевац*, ако се пође од ове мотивације, структурно исти као ојконим *Жујањевац*: посесива на *-ј* обновљена суфиксом *-ев* и поименичена са *-(а)ц*.

²⁶¹ У Куршумлији *врањевина* значи 'црнина' (Радић П. 1990: 48), а у околини Србиња, где и ојконим *Врановина*, 'црнито'.

јом (в. *јелха*)²⁶², чини се да је, имајући у виду њихову структуру (в. III-2.2, *-ица*)²⁶³, боље поћи од хипотетичног придева **jel*. Њиме, или његовом исто-значном варијантом **ljelj* (в. 2.2.7), мотивисан је велики број имена животиња по боји длаке или перја: *јелуја*, име крави, „краве по боји длаке... зову... плавуја, јелуја“, *јелуља*, „име крави отворено жуте боје“, *јелова*, име домаћим животињама, крави и кобили, *јелка*, име крмачи, патки, ћурки, *љелоша*, *љелоња*, име говечету, *љелана*, име кокоши итд. (РСАНУ). Из објашњења дела примера јасно је да је мотивациона веза са **jel* нестала. Стога се *јелоња* понегде објашњава као „име волу, обично дугих извијених рогова“ (РСАНУ). Познато ми је да је *јелоња* 'име волу бледожуте боје, према нијанси бледоцрвене', док се во са извијеним роговима најчешће назива *вијшоња* (околина Србиња). Иста основа је потврђена и у називу плода карактеристичне боје: *јелива*, врста јабуке, „од осталих се одликује руменом кором“ (РСАНУ). На могућу мотивисаност наведених топонима сличном хроматском вредношћу упућују и топоними са хроматским називом *црвен* (в.), који би са **jel* могли чинити једно семантичко гнездо, из каснијег лексичког наноса. Са творбеног аспекта *Јелица* је исто што и *Белица*, *Црница* и сл. У облику *Јеловак* имамо изведену придевску основу (исп. *јелова*, име домаћим животињама, РСАНУ).

ЖУЈ *жуј* „заст. жут, жућкаст“ (РСАНУ), исп. у овом крају *жујка* 'жута жена, жена светле косе', *жујце* 'жуманце': *Жунац* СЛ.

ЦРВЕН: *Црвена земља* Бе-Вр, *Црвена ливада* Ја, *Црвени брег* Бе Бу.

ЗЕЛЕН Именовани објекти су по колориту могли бити окарактерисани различитим нијансама зеленог, од светлосивог, преко боје вучје длаке, до природних нијанси које и данас означавамо тим придевом (в. Ивић М. 1995: 87-101): *Зеленац* (хидр.) ВС (х 2), исп. *зеленац* „вир“ (РСАНУ); *Зелени вир* М Бе, *Зелена стџрана* Ц ЈП, *Зелени камен* ГШ.

МОДАР 'тамноплав, са израженијим примесима зелене или љубичасте'. За природне феномене је вероватније значење 'који није бистар и провидан, таман' (в. Ивић М. 1996), исп. *Бистџрик*: *Модра бара* СЛ.

ШАРЕН: *Шареник* М.²⁶⁴

1.2.2. Појединости у квалитету (са изразитијом субјективном оценом)

ДОБАР *дџбар* „који се одликује вредношћу; погодан за употребу, иско-ришћавање [...] добра земља, ~ шума, ~ вода“ (РСАНУ): *Добро њоље* Д.

ЛЕП *леј* „б. б. који даје добар род, доноси материјалну добит, родан, плодан“ (РСАНУ). У оронимији га можемо схватити и као антоним према *љуш* „стена, крш, врлет“ (Шиц 1994: 45)²⁶⁵: *Леји њошок*, *Лејо брдо* ГШ.

²⁶² Ороним *Јелица* Павловић М. (1972: 35) доводи у везу са грчким оронимом 'Ελιών (станиште Аполона и муза грчке митологије) : 'Ηλιος (бог сунца).

²⁶³ С обзиром на то да је *Јелица* хидроним, мало је вероватно да је суфикс *-ица* у овом при-меру (исп. и *Јелица*, планина код Чачка) могао бити употребљен у деминутивном значењу (**је-лица*, 'мала јел(х)а'). У прилог томе иде и овдашња разлика у акценту овог облика.

²⁶⁴ У селу живи велики род *Шарчевића*, названих по претку са надимком *Шарац*, што упу-ћује и на могуће антропонимско порекло овога топонима (в. Речник).

²⁶⁵ Исп. *Љуш рџван*, зараван на врху кршевитог брда у околини Србиња.

ЗДРАВ: *Здравачки њошток* ГШ. Топоним је вероватно секундаран, изведен од заборављеног топонима **Здравац*, који је могао именовати извор од кога потиче поток, или шири простор (исп. *здравца* „чврст, јак, хомоген камен; јака камена подлога“, РСАНУ).

ЛЕКОВИТ: *Лековитија вода* К, *Лековитио кладенче* Бу.

БУЈ стсл. *бијь* „дивљи, окретан, луд“, одакле се развило данашње *бујан* „жесток, буран, што расте у изобиљу“ (Скок: *biujan*), исп. диј. *бујан* 'коме се не може угодити, обесан (обично за млађе)': *Бујмир* Б.²⁶⁶ Сматра се да су слични топоними, са сегментом *-mir* (*-mērъ*), антропонимског порекла (Скок: *mir*, Лома 1998). Потврђени антропоним *Бујимир*, са сегментом *буј-* (исп. *Буји-слав*) и карактеристичним антропонимским чланом *-мир* (Скок: *biujan*), могао је бити топонимизован преко присвојног придева на *-јь* (исп. Павловић 3. 1976: 215). Међутим, имајући у виду то да у Белици, на уском простору, бележимо још један топоним сличне структуре, *Лугомир*, који тешко можемо схватити као антропоним, чини се да би, бар кад су у питању овдашње топономастичке сложенице *Бујмир* и *Лугомир*²⁶⁷, било упутније трагати за етимологијом која би била заснована на карактеристикама тла.²⁶⁸

У сложеници *Бујмир* први члан *буј-*²⁶⁹ (као и *луг-* у *Лугомир*) може се довести у везу са природом тла, односно са покривеношћу земљишта или одређеним карактеристикама реке.²⁷⁰ Тако бисмо, имајући у виду подручје са изразито *бујном* вегетацијом, за први део сложенице могли претпоставити значење „оно што расте у изобиљу“. Ако пак дозволимо могућност да је *Бујмир*, као *Лугомир* (река која се у В. Мораву улива ниже Јагодине), најпре било име за реку или поток, могло би се укључити значење 'брз, плах, диваљ, луд' (исп. *Луди њошток* у овдашњем селу Милошеву).²⁷¹ Како је реч о простору на чијим су вишим деловима потврђени бројни топоними хидронимског порекла (*Изгорели њошток*, *Згорелаја*, *Бук*, *Бубан*, в. Речник) може се претпоставити да се баш тај *Изгорели њошток*, и крај око њега, пре него је поток пресушио звао *Бујмир*.

Теже је објаснити други део сложенице, *-мир*. Како нас све наводи на то да је и *Бујмир* хидроним, примамљива изгледа претпоставка Ф. Безлаја о постојању ие. корена **ir-* „вода“ (исп. и Фасмер: *ирей*, *ирий*), из кога су се развиле бројне ие. паралеле, као и прасл. дублет **irъjь*, **vyrъjь* (општесл. *vir*).²⁷²

²⁶⁶ Лексему срећемо у једном десетерачком казивању о томе како су се овдашњи Срби, тарајући Турке од Јагодине према Нишу, „буимира *ѡрагом* *наѡурили*“, уколико се не мисли на топоним *Бујмир*, код Алексинца (Перуничкић 1975: 530).

²⁶⁷ Исп. и *Лезјимир*, *Лукомир*, *Полумир* и сл. (Именик Србије), као и ојконим *Бујмир* код Алексинца.

²⁶⁸ Исп. и околишне топониме из семантичког језгра *буј-* (*Дивље њоље*, *Дивљач*).

²⁶⁹ Топоним *Буј* је потврђен код Крашована (Скок 1950: 258). Исп. и „*буј* ('луд')“ у л. и. *Бујба* (Томић 1974: 210).

²⁷⁰ Претпоставља се да је прасл. *lpgъ* била полисемична реч, са старијим значењем „нешто савијено“ (Бориш-Влајић 1989: 19). Међутим, могуће је да *Лугомир* (*Longomiros*) у првом делу има лат. *longus* 'дуг', што је могло бити мотивисано дужином тока ове мале реке.

²⁷¹ У именима више река чију етимологију разрешева Георгиев (1958) присутна је мотивисаност значењем 'быстрый, буйный'.

²⁷² О оваквом ауторовом уверењу в. шире под Безлај 1976: 57–70.

Аутор сматра да се од старог хидронима **irъjъ*, за који се претпоставља своје-времено митолошко значење „*dežela, kjer prezimujejo ptice selilke*“,²⁷³ развило слнч. *ir* „globok tolmun“, рус. *ирей* и сл. (Безлај I: 212). Тако бисмо, преко *буј* и *ир* (*луг* и *ир*), могли са семантичког аспекта објаснити овдашње топониме. Међутим, проблем је у том случају објаснити присуство сонанта *м*, које Безлај, у топонимима нешто другачије творбене структуре, објашњава преко старог локатива без предлога (Безлај 1976: 62).

Стога, највероватнијом се чини могућност да у делу оваквих сложених географских назива, и у овдашњем *Бужмир* и *Лугомир*, секвенца *-мир* има ре-ликтно хидронимско значење везано за текуће водене површине, те да пред-ставља остатак прасл. глагола **myrĕiti*, са којим је у вези рус. дијалекатско *мыр* „место, где вода рябитъ, кружится [...]“; „волнение, рябъ на поверхности [...]“ и *мырийтъ* „кружится в водовороте [...]“ (Павловић З. 1998¹: 40–41). Хидронимски корен *мир-* З. Павловић (Исто) види у топонимима *Мирица* (хи-дроним), *Мирска пaдина* (извор), *Мироч* (хидроним и хороним).²⁷⁴ Аутор ука-зује и на могуће семантичке везе овога корена са појединим апелативима.

БЕСАН *беснеџи* „5. фиг. испољити се у свој својој силини [за природне феномене]“, РСАНУ. У Старој Србији народ зове „бесном“ и „лудом“ брзу и плаховиту реку Бистрицу (Хаџи-Васиљевић 1909: 14, исп. Лома 1987¹: 45, 47 в. *буј*): *Бешињаја* ВС-М/*Бешињава*/*Бешиња* Ка.

ДИВЉИ *диваљ* „необрађен, непроходан, забачен [...], плах, жесток, необуздан“ (за природне феномене и атмосферске појаве), *дйвљач* „покр. не-калемњена воћка, некултивисана биљка [...], дивљина“ (РСАНУ): *Дивљач* К-Шу; *Дивље њоље* Ша.

СЛАН: *Слана бара* СС-ВС-Сл, *Сланишће* ВС Л.

СТУДЕН в. *сџудџац* „извор“ (Шиц 1994: 79): *Студена* Ша, *Студени* извор ЈП.

СМРД(АН): *Смрдански извор* Ц (вероватно од старијег, заборављеног хидронима **Смрдан*, исп. *смрдан* „извор у баруштини, одакле се вода не пије јер има непријатан мирис“, Бодановић 1979: 175), *Смрдибубин њошок* Бе (ве-роватно антропонимског порекла).

ЛИС *лис* „2. а. који је без шумског покривача, оголео“ (РСАНУ), „стсл. *лусъ* 'ћелав'“ (Шиц 1994: 34). Уз географски термин *лисине*, 'брдо са голом равницом на врху', Ј. Цвијић (1923: 90) наводи топониме *Лиса њољана* и *Лиса главица*: *Лиси лаз* М-ВС.

ГО 'непокривен растињем, необрастао': *Гола чука* Бе-Бр, *Голо брдо* ДШ СС-ВС.

ГУСТ 'густо израстао, чест': *Густи њрњак* Шу.

²⁷³ Безлај (1976: 57–61) полази од претпоставке да се овакво значење, које уз *ирей* бележи Фасмер, развило из веровања да птице селице, са душама мртвих предака, зиму проводе под во-дом.

²⁷⁴ Данашњи лик старосрпског топонима модфни м'џаљ (Даничић: м'џаљ), *Модромир* у Пои-барју (Пешикан, *Дискусија*, V ономастичка конференција: 150), упућује на то да је *-мир* могло постати од *-мел* и у неком другом топониму (исп. *лџгџмџа* (*Лугомир*), *Жичка повеља*, в. 1-1, 2.2). Други члан синтагме сачуван је у словенским и балтичким језицима (у слнч. *mēl*, диј. *mīl*, в. Фасмер: *мел*).

СУВ 'без воде, пресушио': *Сува бара* Ша Ра, *Суви њошок* Бу ДШ.

ИЗГОРЕО *изгорео*, „2. који оскудева у киши, влази, сушан“ (РСАНУ), али и 'пресушио, нестало' (за поток или извор), исп. диј. *изгдρείи* 'разбити се, исцепати; испустити воду': *Изгорели њошок* ЈП Бе (*Доњи Бубан* Бе)²⁷⁵, *Згорелјаја* (: **ъгорѣти* 'згорети, сагорети') Бе.

ГОРЕО *горейи* 'изгорети, нестати у пламену': *Горела шума* Ме.

ПОЖАР(ЕВИНА) исп. *Пожар*, *Пожарен* (Урошевић 1975): *Пажар* ГШ, *Пожеревина* Ц.

ШУЋУР исп. *шѳур* (тур. *şukur*) „хвала, захвала (упућена богу)“ (Шкаљић): *Шућур* Ме. Топоним је могао бити мотивисан плодношћу земље (в. *Речник*), нпр. **Шућур-место* 'добро, плодно место'. Исп. у Шумадији *шѳур* 'мала украсна тиква' (инф. С. Реметића).

1.2.3. Облици реалја

Углавном се ради о топономастичким синтагмама са географским или пољопривредним терминима (ређе и другим реалјама у простору), у којима одредбени члан указује на неко од његових могућих обележја према облику и величини. Тако се *коса* квалификује са *крајка*, *дугачка*, *ѳанка*, *велика*, *ра-кљаша*; *језеро* као *дугачко*, *крајко*, *коласио*; *њошок* као *дубок* и *кус*, *њива* као *велика* и *дугачка* и сл. У овим топономастичким синтагмама великим делом учествују антонимски придевски парови.

ВЕЛИКИ: *Велики Кључић* П, ~ *Круглац* П, ~ *Паклеж* Пр, ~ *рић* КС, ~ *Веселак* Б, ~ *вир* П, ~ *забран* Б Бе, *Велико брдо* Ме СЛ, *Велика њива* Вр Де ЈП Ка Л Пр Ри С Т Ша Шу, ~ *бара* КС, ~ *Барица* П, ~ *коса* ДШ, ~ *ливада* Бе ВС ДШ Сл М, ~ *њољана* Бу, *Велики њошок* НЛ, *Велике шуме* Де, ~ *ливаде* ДШ, *Велики браници* В Ви, ~ *Исићи* П.

МАЛИ: *Мали браник* Ви, ~ *Кључић*, ~ *Круглац* П, ~ *Паклеж* Пр, ~ *ѳарлог* Бе, ~ *рей* П, ~ *Веселак* Б, ~ *вр* Ц Ка ЈП, *Мала бара* Сл, ~ *Барица* П, ~ *јеруга* Л.

Антоними *велики* и *мали* често стоје у пару, у функцији прецизнијег маркирања делова ширег простора, са посебним именом (нпр. *Веселак* се дели на *Велики Веселак* и *Мали Веселак*). У случајевима када управни члан топономастичке синтагме није властито име, топоними се јављају и издвојено, и обично именују просторно неповезане објекте (*Мала барица* : *Велика барица*). Одредба *велики* се најчешће појављује у топономастичким синтагмама *њива* (х 12) и *ливада* (х 5), без антонимског пара. Теренска истраживања показују да у већини случајева *Велика њива* представља нову ораничну површину, у тренутку разоравања (и именована) већу од већ постојећих, које су свакако имале своја засебна имена. Висока фреквенција топонима *Велика њива* у свим нашим крајевима свакако показује свеprisутне напоре да се култивише запуштено земљиште.

ДУГ(АЧАК): *Дугачка/Дугачке* П, *Дугачко* Вр, *Дугачка/Дугачка њива* К, *Дугачке њиве* ДШ, *Дугачка коса* М, *Дугачко језеро* Д, *Дуга њољана* Д.

²⁷⁵ Ј. Мишковић топоним доводи у везу са *изгорейи* 'запалити се' (Мишковић 1885: 73).

ГОРЊИ: *Горња Јања Д*, ~ *Крушка НЛ*, ~ *ливада Т*, ~ *ограђа Ри*, ~ *йољана Д*, ~ *ушрина КС*, ~ *Врба* (ојк.), *Горње йоље К КС СС*, ~ *баре Ка*, ~ *брезе ГШ*, ~ *ливаде Ри*, ~ *иландишће Вр*, ~ *џисоје Вр*, ~ *Шћишће* (ојк.); *Горњи кључ Ша Ра В С Т*, ~ *Бубан Бе Л*, ~ *чаер Ри*, ~ *шљивар Ри*, ~ *брод Ша*, ~ *гај ДШ*, ~ *грабак Сл*, ~ *град СС*, ~ *извор М*, ~ *йошток Ме*, ~ *Рикавац Шу*, ~ *виноград Де*, ~ *Врањевац Сл*.

СРЕДЊИ: *Средњак Ка*, *Средња бара ЈП Ме*, ~ *коса Бу Сл*, *Средње ливаде Де*, *Средњи вр ГШ-Ка*, ~ *гај ДШ*.

СРЕДИНА: *Средина села Ша* (ојк.).

ДОЊИ: *Доња Крушка НЛ*, ~ *њива Де ВС*, ~ *йољана Д*, ~ *ушрина Де*, ~ *Врба* (ојк.), ~ *Јања Д*; *Доње йоље Бе К СС Шу*, ~ *ливаде Ри Сл*, ~ *баре Ка*, ~ *брезе ГШ*, ~ *иландишће Вр*; *Доњи кључ Бе Ра С Т*, ~ *йошток Шу Ме*, ~ *Бубан Бе Л*, ~ *брод Ша*, ~ *извор М*, ~ *мосћ Д*, ~ *гај ДШ*, ~ *браник К*, ~ *забран М*, ~ *град СС*, ~ *џисој Вр*, ~ *чаир Ри*, ~ *шљивар Л*, ~ *виноград Де*, ~ *лијовак Вр*, ~ *Лукар Ша*, ~ *Мишевић* (ојк.), ~ *Врањевац Сл*, ~ *Рикавац Шу*; *Дојно йоље К*; *Долња ограђа Ри*, *До(л)њи кључ В*, *Долње брдо Ме*.

ГЛАВНИ: *Главна вода/Глава вода Ка* (в. 1.1.5, *глава*).

ПРЕК 'попреко постављен у односу на нешто, најкраћи' (исп. топоним *Пријеко* (Дубровник), Скок: *ргјек*; *Пријека главица*, *Пријеке њиве*, Петровић 1966: 144): *Преке/Прека йољана/Преко йољане К*.

ПРВИ: *Прва бара ЈП*, ~ *ушрина Де*.

ДРУГИ: *Друга бара ЈП*.

ПОЛА: *Пола џућ ДШ*.

Однос према другом објекту, често на граници између дескриптивног и топономастичког, садржан је и у мањем броју имена извора и путева: *Извор код лије М*, *Лућ на мушу Т*, ~ *за гробље Шу*, *Мосћ код гробље Д* (исп. већи број сличних примера у поглављу III-3.3).

На односу према различитим реалијама у простору засноване су и бројне предлошко-падежне топономастичке конструкције (в. III-2.2).

1.4.0. Називи мотивисани променом или нестанком објекта

Ову класу претежно чине двочлани називи са антонимима *стари* и *нови*, који се најчешће не појављују у пару. Опозиција *стари* : *нови* је у делу примера свакако била реално присутна, али је ономастички план углавном не прати. На ономастичком се плану диференцијација често изражава по другој основи (исп. *Стара њива* : *Велика њива Ша*). У већем броју примера атрибут *стар* подразумева промену културе, односно нестанак, или запуштеност онога што је њим окарактерисано. Зато, поред *Старих винограда* никада не бележимо *Нове винограде*, поред *Старог друма* не постоји *Нови друм* и сл. У функцији управног члана оваквих топономастичких синтагми појављује се оно што је подложно промени и нестајању, па се од географских термина сусрећу само хидроними (*извор*, *бунар*, *река*), где атрибут *стари* казује да је реч о води која је пресушила или променила ток. Од свих топономастичких лексема овде су најприсутније *село* и *виноград*.

СТАР: *Сџари виноград* Б Л Ме, ~ *виногради* К Ка Сл Ша, ~ *суј* НЛ, ~ *шљивар* Вр Сл Шу, ~ *чаер* Шу, *Сџара њива* Бе Ша, ~ *ливада* Бе Ри, ~ *кујусара* Шу, ~ *воденица* Ша, *Сџаро њојатишије* Шу, *Сџаре вракнице* Ра, *Сџари бунар* Б Ша, ~ *извор* Ша, ~ *друм* Бе Ка Р, ~ *џуј* П, ~ *гај* Ша, ~ *луг* Ра, *Сџара река* Ра, ~ *Морава* П, *Сџаро лугомиришије* Ра, ~ *Ланишије* (ојк.), ~ *Шџишије* (/~ село), *Сџара Деоница* (/Старо Село); *Сџаро село* Бе ГШ Де Л Ме П Ра Ри СС, ~ *Село* (ојк.), Де (ојк.), *Сџаро гробље* Бе ВС М НЛ.

БАТАЛ (тур. *battal*) „покварен, неуредан /.../ запуштен“ (Шкаљић), исп. *бајшалија* „утрина“ (Мијатовић 1930: 120): *Бајшалчина* Бе Вр Сл²⁷⁶, *Бајшаленица* К, *Бајшал-њиве* Р.

НОВ Атрибут *нов* најчешће подразумева антоним *сџар*, на реалном, или и на ономастичком плану: *Нова бара* КС, *Ново гробље* Бе М Ри, ~ *село* Бе, ~ *Ланишије* (ојк.).

1.5.0. Биљна покривеност тла

Мањи број тополексема из ове сфере одражава данашњу покривеност тла, али се са великом вероватноћом може претпоставити да су ови топоними већином мотивисани покривеношћу тла у прошлости. Бројност топонима ове мотивационе сфере у складу је са историјским сведочанствима о некад густим и непроходним моравским шумама (в. *Увод*).

1.5.1. Општа покривеност тла

На општу прекривеност тла упућују, или су у прошлости упућивали, топоними са следећим лексемама²⁷⁷:

ГАЈ Лексема *гај*²⁷⁸ се апелативно не употребљава ни у једном беличком селу, иако већина села има своје *Гајеве*. Све су то велики локалитети са плодном „мешаном земљом“. Ретко су поред река, обично на уздигнутијим, приступачним просторима са благим преломима (в. 2.2.7). Гајеви се ником не приписују и ретко се појављују у облику множине: *Гај* Л ВС Ша Ме Б Вр ДШ Шу П²⁷⁹, *Гајић* Ка, *Гајче* Ме Л, *Огајче* Л; *Равни гај* Л-ЛП, *Сџари* ~ Ша, *Ласин* ~ Ме, *Горњи* ~, *Средњи* ~, *Доњи* ~ ДШ. Ретки примери са одредбом антропонимског порекла вероватно су новијег датума: *Гајеву/Рашићки Гајеву* ЛП, *Косџин гајић* ДШ.

ЛУГ Лексема се у делу области (горњебеличка села) употребљава у значењу 'претежно храстова, односно *шумарова гора*', што упућује на везу ове лексеме са *лужник* 'врста храста' (исп. *луг* „шума са ситном гором“, Мијатовић 1930: 127)²⁸⁰, док се у доњebelичким селима, где у топонимастичкој упо-

²⁷⁶ Исп. *Бајшачина* (1.1.3, *бајшун*), што би упућивало на мотивисаност природним карактеристикама тла (ако није метатеза -ал/-ла-).

²⁷⁷ У овом је крају најопштији назив за шумско растиње *гџра*.

²⁷⁸ О етимологији и значењима ове речи на ширем словенском простору в.: Шиц 1994: 72, Скок I: 544.

²⁷⁹ Топоним *Гај* је чест и у суседним областима (исп. Радивојевић 1930: 271, Мијатовић 1930: 719).

²⁸⁰ Цвијић (1923: 86–87) сматра да је *луг* „термин географског значаја, да обележава изглед вегетације и према томе извесну физиономију земљишта“, те да није везан за одређену врсту др-

треби обично именује њиве, спорадично употребљава у значењу 'густо растиње поред реке' Т (исп. „тришћак у мочвари“, Шиц 1994: 72, в. Скок I: 326): *Луг П СЛ Ри Ка, Лугови КС, Сџари луг/Сџари лугови Ра, Круги луг Шу, Црни луг НЛ; Воденички ~/Воденичин ~, Пањевачки лугови Ри; Ракин луг, Шашков ~, Цигански ~ КС, Враров ~, Савин ~ СЛ, Павлово лукче Ка, Дрекин луг Сл; Лугомир Ра-Ри.*²⁸¹

ШУМА Лексема *шума*²⁸² се у делу области употребљава у значењу *браник, забран*, односно већа прострaнства под крупном гором, док у другом делу, као основно, има значење 'посечене стабљике кукуруза са листовима, које се користе као сточна храна'.²⁸³ Апелативна употреба ове лексеме има одраза и у топонимији — не појављује се у топонимији оних села где не означава биљну прекривеност тла (в. Карту бр. 7). На употребу ове лексеме у топонимији има одраза и фитоним *шумар/шумарица* (в. 1.5.2), па је каткад тешко одредити да ли је топоним изведен од имена одређене биљне врсте, или се односи на општу покривеност тла.²⁸⁴ Судићи по структури топонима (претежно двочлане форме са одредбом антропонимског порекла), али и по живој апелативној употреби лексема *шума, забран, браник*, чини се да топоними са овим лексемама представљају млађи топономастички слој, те да често нису старије од данашњег становништва ове области. На то упућује и често слагање топономастичког и реалног значења: *Шума Бу, Шумче Де, Велике шуме Де, Горела шума Ме; Циганске шуме, Андреицке ~, Сџевине ~, Чивионске ~ Де, Десџошовске ~ К, Гигине ~, Пејканине ~, Чуљкове ~, Деоничке ~ Ме, Јеврина шума, Целолейске шуме, Ковачевачке ~, Међуречке ~ Д, Манасџирска шума М, Селска ~ Шу, Павлова ~ Ша, Џојалино шумче Бе, Лекино ~ К; Више шуме Ша, Код шуме Де С, Код шумче, Код шумчићи Де.*

БРАНИК У апелативној употреби *браник* данас значи шуму, обично мање површине или издељену по власништву, која се сече за огрев (исп. *забран/браник* „шума са крупном гором“, Мијатовић 1930: 127). У делу области *браник* је синоним са *шума*, замењив чак и у топономастичким синтагмама (*Лекино браниче/Лекино шумче, Целолейски браник/Целолейске шуме*, в. Кар-

вета (*лужник*, *Quercus pedunculata*). *Луг* се у старим споменицима помиње увек уз *гору, гај* (Исто: 88).

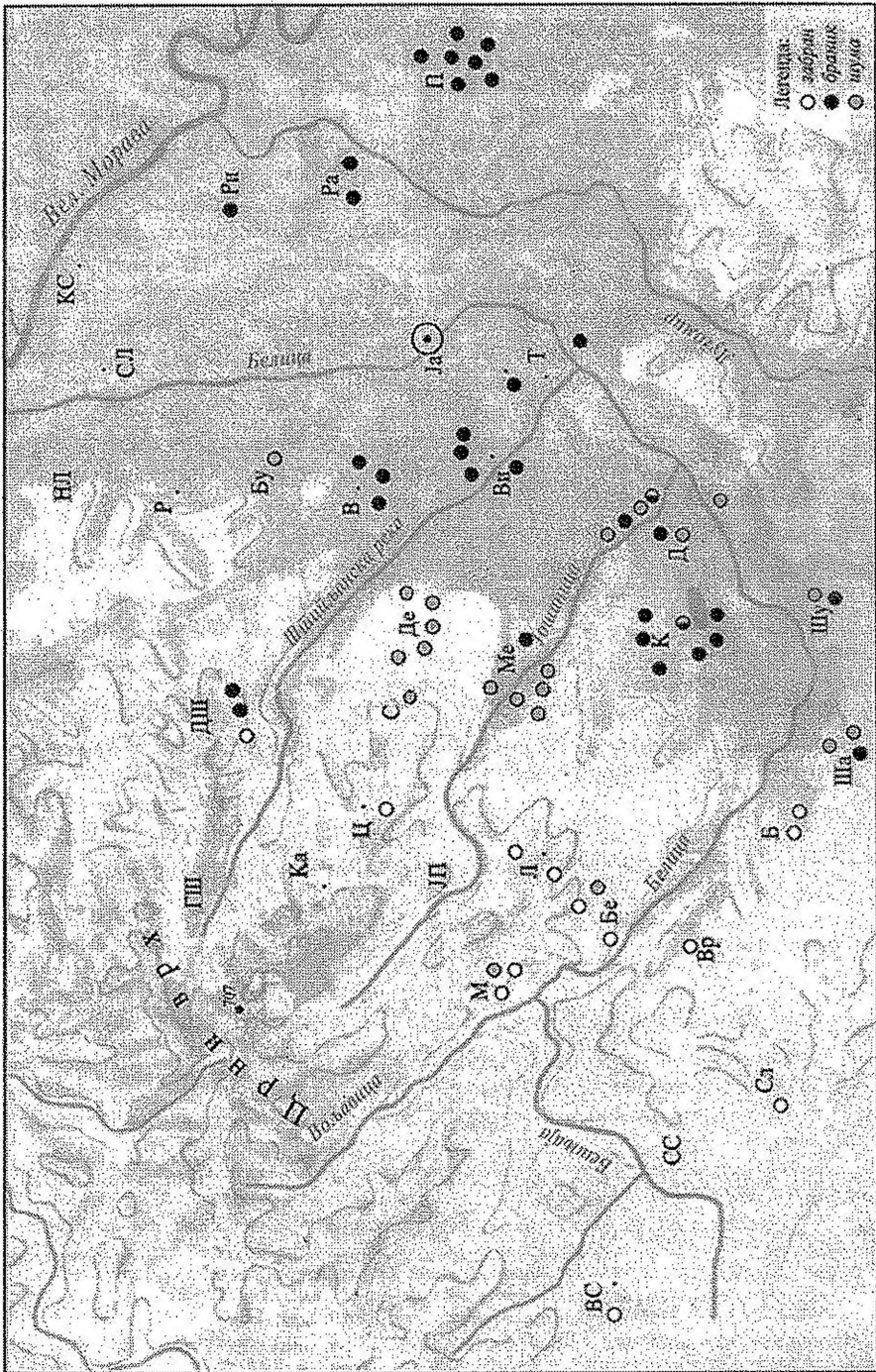
²⁸¹ Хидроним *Лугомир*, са *луг-* у првом делу (које можда не припада овом семантичком језгру), анализирали смо напореда са *Бујмир* (в. 1.2.2, *буј).

²⁸² О етимологији и значењима ове речи на ширем словенском простору в. Скок III: 422, Шиц 1994: 71.

²⁸³ У појединим селима су у овом значењу у употреби називи *шаиш* или *шајла* (исп. и *шрска, шулузовина*, Мијатовић 1948: 34).

²⁸⁴ Судићи према ситуацији на подручју Белице, чини се да би хороним *Шумадија* (са збирним суфиксима *-ад* (или од **štat-*, као *шајраш, шајрад*) и *-ија*, исп. *Борија, Смречија* у околини Србиња), као и микротопоним *Шумарице* у Шумадији (исп. *Шумарице* Вр, в. *-ица*), — најпре требало везати за одређену врсту листопадног дрвећа (диј. *шумар* 'обједињујући назив за све врсте храста'). Овдашње значење лексеме *шума* 'посечене стабљике кукуруза које се користе као сточна храна' иде у прилог претпоставци да је *шума* примарно означавала само лиснату шуму (исп. Шиц 1994: 23, 71), или тачније, врсту дрвећа чији се лист користио као храна за стоку.

Карта бр. 7: Лексичке паралеле: забран : браник : поума

ту бр. 7).²⁸⁵ Једночланим топонимом често су именоване обрадиве површине: *Браник* Ша Ра Т Ви Ме; *Браници* В П, *Браниче* П, *Браничишије* В, — а у другим примерима и шуме и њиве: *Велики браници* В, *Велики браник*, *Мали* ~ Ви, *Доњи* ~ ДШ; *Буџици* ~ ДШ, *Чедин* ~ Ра, *Шайкин* ~ Т, *Тасин* ~/Тасини *браници* Ви, *Ђурђев браник*/Ђурђев *брник* Ри, *Ракици браник*, *Анкини браници*, *Вићини* ~, *Мијайовачки* ~, *Тасини* ~ П, *Миланов браник*, *Јешин* ~/Јешински *браници*, *Миливојев браник*, *Савин* ~ К, *Ђурејски браници*, *Целолейски браник* Д, *Марково браниче*, *Лекино браниче* К; *Код браник* Шу, *Код браника* П, *Код Цветићков браник* Ви.

ЗАБРАН Синоним са *браник* (исп. *забран* „шума у којој само власник има право да сече дрва или напаса“, РСАНУ; „од сх. *забранити*, *забранити*“, Шиц 1994: 72). У XIX веку се жирородна шума, која је припадала одређеном селу и у којој су се подјесен товиле, „жириле“ свиње, називала *забран* („у том жиру или *забрану*“, Перунички 1975: 630).²⁸⁶ Дистрибуција синонимних лексема *забран* и *браник* у топонимији Белице је различита и у великој мери одражава миграциону структуру становништва (в. Карту бр. 7). Однос између језичког знака и реалије сличан је као код *браник*: *Забран* Бе Вр, *Забрани* ВС, *Забранче* Б; *Велики забран* Бе Б, *Доњи* ~ М; *Перков* ~ Ц, *Марковици забрани* Сл, *Василијеви* ~, *Траџици* ~ Л.

ГУСТИШ *густийш* „густо израсле биљке, густа млада шума, честар, шипраг“ (РСАНУ): *Густийши* М.

ЧЕСТА ’густа шума, исто што густаш’: *Честје* Ме-С.

СИТЊА(Р) ’простор покривен ситном шумом, обично грабовом’ (исп. *ситњак* „шумарак у зачетку“, Хаџи-Васиљевић 1909: 239): *Ситњџа*/Ситњџар Ц, *Ситњар*/Ситњџар/Ситњџари Де, *Ситњар*/Ситњџари К, *Ситњари* Бу.

ВИПА диј. *ћийџак* ’ситна густа шума’ (исп. *ћийџи* „2. фиг. бујати [брзо расти]“, РСАНУ): *Виџа* Де-ДШ.

ШЕВАР диј. *шевџар*/шавџар ’непроходан простор обрастао воденим биљем; водена биљка’ (исп. Елезовић). Сматра се да је лексема *шевџар* „културни термин, по пореклу стари германизам“ (Скок III: 390): *Шевари* П, *Шеваришије* НЛ.

РИТ Топономастичка лексема је пре онимизације вероватно значила „мочварно подручје обрасло трском“ (Шиц 1994: 61) јер се претежно бележи у моравским селима: *Рит* Ри Бу Ц Сл, *Велики рит*/Рит КС.

²⁸⁵ *Браници* се у овом крају често налазе на удару ветрова који дувају према селу, па претпостављамо да су примарно могли значити ’шуму која је бранила село од удара ветрова’, а може бити и од чега другог. Исп.: *браник* 2. а. в. *бранишије* [...] „По високих планинах, штите разумни планинари шуму као свој најјегурнији браник“ (РСАНУ). Шиц не бележи термине *браник*, *бранишије*. О синонимији *забран* : *браник* в. III-2.2 (-ик).

²⁸⁶ Око тих забрана, који су се често ограђивали (исп. „жирови (се) по постојећој уредби не смеду заграђивати“, 631), или на неки други начин чували, вођени су бројни спорови (Перунички 1975: 628–636 и др.). У документима из тог времена нема потврда о забрани сече шуме, нити спорова око посечене шуме.

1.5.2. Крупно шумско растиње

Међу топонимима са фитонимском основом издвајају се неколика топономастичка модела: 1. различите изведенице од фитонима које упућују на прекривеност тла у периоду онимизације (нпр. *Брезје, Грабак, Тойољар*, в. III–2.2); 2. топоними са фитонимом у основном облику, који представљају сажете предлошко-падежне конструкције, у оквиру којих је стабло неке биљке служило као просторни оријентир (нпр. *Јасика, Тойоле, Ракиџа*, в. 2.2.7); 3. предлошко-падежне топономастичке конструкције са фитонимом, просторним оријентиром (нпр. *Код цер, Код лужник, Код борова*). Фитоними у топонимији најчешће не одражавају данашњу прекривеност тла у Белици.

ДРВО 'најопштији назив за вишегодишњу дрвенасту биљку': *Дебело дрво/Код дебело дрво* Вр.

КЛЕН (*Acer campestre*)²⁸⁷: *Клењак Д, Клењар/Кленови С, Клењар М С Бу, Клењари В, Клењача Ри; Код клен Шу.*

ЈОХА, ЈЕЛХА (*Alnus glutinosa*). Фитоним се у словенским језицима појављује са више различитих ликова (в. Скок I: 772), што је могло наћи одраза у топонимији ове области: *Јошје Ја, Јошаница ЈП* (: жоха, јелха), можда и *Јеловак Вр, Јелица Вр, Јелница/Јелице/Јелица КС* (: јела).²⁸⁸ Код појединих топонима (можда *Јеловак*) може се рачунати на блискост термину *јелави, јелх* „влажне шуме на брдским косама око бучних потока, пуне млакви и живобара“, који се сусреће у србијанском Подрињу и суседним деловима Босне (Лома 1994: 231), што би, са аспекта природе тла, било прихватљиво. Међутим, полазећи од творбене структуре, за овдашње топониме са *Јел-* у основи чини се вероватнија мотивисаност бојом тла, према придеву **jel* (в. 1.2.1).

БРЕЗА (*Betula sp.*): *Брезје/Брезе, Горње брезе, Доње брезе* ДШ.

КЕСТЕН, коштан²⁸⁹ (*Castanea sativa*): *Коштан Д-Шу.*

ГРАБ (*Carpinus betulus*): *Грабак Ка, Грабак/Грбак Сл, Гребак ГШ, Грайчина Ц Р; Горњи грабак Сл; Грабовиџа главица ГШ.*

БУК(В)А, буква (*Fagus toesiaca*): *Бучје М СС ВС, Буковче (ојк.); Крсџајџа буква М/Код крсџајџе букве ВС, Шуйља буква Ка; Буков кључ СЛ.*

ЈАСЕН (*Fraxinus sp.*): *Јасењар Бе, Јасењар/Јесењар Д, Јесењар ДШ, Јасеновац Ша; Код јасен Шу, Код јасена Бе, Код јасење Ме.*

ДУБ (*Quercus sp.*): *Дубље Д.*

ЛУЖНИК (врста храста, *Quercus robur*): *Лужникар СЛ, Код лужник П Де.*

ХРАСТ (врста храста, *Quercus robur*): *Кочин храсџ/Кочин расџ КС, Код Вокин расџ Ви.*

ЦЕР (врста храста, *Quercus cerris*): *Церјак Бе М Сл, Церовик/Цоровик Ша, Бренини церови Ви, Цер Де, Код цер Шу, Код цера Бе ВС; Церова коса ЈП М.*

²⁸⁷ Латински називи дају се према: Симоновић (1959).

²⁸⁸ Фитоними *јела, јелва, ела, елешка* (*Alnus glutinosa*) потврђени су на простору Македоније (Киш 1996: 54).

²⁸⁹ Дрво медитеранског порекла, свесл. позајмљеница из латинског (исп. *Коштан/Кошџањ*, Петровић 1988).

ГРМ (врста храста, *Quercus coccifera*): *Грмљевица* НЛ. Творбена структура топонима искључује збирну именицу *грмље* (: *грм* (*Frutex*) 'жбун, че-стар', Скок) која самостално упућује на покривеност тла. Облик *Грмљевица* (← **Грмовица*) се могао аналошки развити према *грмље*.

ШУМАР диј. *шумар/шумарица* 'обједињујуће име за све врсте храста' (*Quercus*); у делу области (средњebelичка, делом и гоњebelичка села) 'врста храста' (*Quercus sp.*), в. *шума*.²⁹⁰ Сличан фитоним, *шумово дрво*, *шумка* 'врста храста', бележи се на простору Македоније (Киш 1996: 60)²⁹¹: *Шумарице* Вр²⁹²; *Илиџини шумари*; *Код шумара* Де, *Код шумари* Шу.²⁹³

БОР (*Pinus sp.*). У овом крају није самоникла биљка: *Борови/Код борова* ВС.

ТОПОЛА (*Populus alba*): *Тојољак* Д КС Ри, *Тојољар* П, *Тојоле* Ри; *Тојола* (ојк.) Ша, *Дебела тојола* КС, *Тојоле* Ра; *Тојола/Код тојола* Бе; *Тојољак/Јефџин тојољак*, *Мийџин* ~ Т, *Бисин тојољар* П, *Дисин* ~ Ви, *Кегин* ~ Ра; *Код тојоле* Л.

ЈАСИКА (*Populus tremula*): *Јасик* Л Бе СС, *Јасикар* Сл Ц, *Јасике/Јасикар* ПП; *Јасика* ВС, *Јасике* М.

БАГРЕМ (*Robinia pseudoacacia*). Багрем је као самоникла биљка у Белици редак.²⁹⁴ Највећим делом су багремове шуме засађене на голетима, да би се дрво користило за огрев и у грађевинарству. Стога се име ове биљке појављује у млађем топонимијском слоју, у синтагмама које упућују на власништво: *Брадин багрењар* Шу, *Јеврини багрењари* Д, *Микини* ~ Т, *Манасџирски багрењар* С; *Код Мајшићки багрем* С.

ВРБА (*Salix sp.*): *Врбак* П Шу Ри, *Врбаџи* Ра; *Врба* (ојк., в.), *Врбице* Д-Т; *Влашки врбаџи*, *Клиџарска врба* ДШ; *Код врбак* Ме, *Код врбаџи* П Ра.

РАКИТА 'врста врбе' (вероватно *Salix purpurea*): *Ракиџа* ВС, *Ракиџово* (ојк., в.).

ЛИПА (*Tilia sp.*): *Лиџар* ДШ ВС Р, *Лиџак/Лиџар* КС-НЛ, *Лиџарче* СЛ, *Лиџовче* Вр-Сл, *Лиџовак* (/*Лиџовик*) Сл-Вр; *Доњи Лиџовак* Вр; *Лиџар Бугумарски* КС; *Лиџовиџа коса* М, *Лиџовиџи поџок* М Сл; *Лиџе/Код лиџу* ДШ; *Извор код лије* М.

БРЕСТ (*Ulmus sp.*): *Бресјак* Д (х 2), *Бресџак* П, *Бресџак* Д-Т Шу, *Бресџар* Ри, *Бресџоваџ* Шу-Ша, *Бресџово* П; *Бресџ* ДШ Т, *Бресџови* Вр, *Код бресџови* Шу, *Код брес* К Шу, *До бресџа* ДШ, *Код бресџови* Б, *Код бресџара* Пр; *Лакин брес/Код Лакин брес* Ка, *Вракнички брес* П.

²⁹⁰ Обједињујући назив за све врсте храста, односно (посеченог) храстовог дрвета, у делу области је *граница*, *границевина* (Ка Де Ц).

²⁹¹ *Бойџанички речник* (Симоновић), као ни РЈАЗУ, не доносе фитоним *шумар/шумарица* у овом значењу.

²⁹² Исп. погрешно тумачење: *Шумарица* „име земљишту [у Србији], јамачно ономе гдје су се некада налазиле шумарице, мале слабе шуме“, као и *Шумар*, *Шумари* „име земљишту [у Србији], свакако ономе где се некада налазио шумар, мала млада шума“ (РЈАЗУ).

²⁹³ Топоним *Шумари* се често бележи у Лепеници (Радивојевић 1930: 332).

²⁹⁴ Биљка је у Европу донесена из Америке око 1600. године (Симоновић: 41).

1.5.3. Ситније шумско растиње и остале самоникле биљке

БОЦА, боцкар 'ливадско биље снабдевано бодљама': *Боцкар Р, Боцина коса (?) М.*

КОВИЉЕ, ковље (*Stipa penata*) „биљка која има дугачко и мекано перјасто осје“ (РСАНУ), са култним обележјима у народном веровању (Чајкановић 1994): *Ковиљача НЛ.*

ПАПРАТ (*Aspidium*), диј. *ййрад: Пајрадњача/Пајрадњача ГШ.*

ЛЕСКА (*Corylus avelana*): *Лешћар М С Вр, Лешћача/Лешћаче Бе.*

ДРЕН (*Cornus mas*): *Дрењак ДШ М НЛ Ша, Дрењар ЈП Ка, Код дрена Вр, Дреновића коса ВС.*

ГЛОГ (*Crataegus sp.*): *Глокче П Ви, Глождар Р; Код глог Шу, Код глога Ша.*

ЗУКВА диј. *зүка, зүка* 'врста траве, расте по мочварама' (*Heleocharis palustris*): *Суква Ц.*

РЕПУХ (*Lappa sp.*): *Рејушак/Рајушак Л.*

ЗВЕЗДАН (*Lotus sp.*, вероватно *Lotus uliginosus*) 'врста звездана који расте по барама' (Симоновић: 282, РСАНУ), исп. *звездан*, врста *звездице Aster* (РСАНУ).²⁹⁵ Имајући у виду варијанте *звиждан/звиздан/звездан (звјездан)* (*Lotus*), може се претпоставити примарна паралела *звездан (Aster) / звиздан/звиждан (Lotus)*, и накнадним укрштањем добијени хомоними *звездан (Aster) / звездан (Lotus)*: *Звездана Бе, Звезданац Ра.* За сличне топониме је могуће тражити и другу мотивацију, у вези са ономаатопејским кореном *звизд-/звижд-*, и уз претпоставку о псеудоекавизацији коренског *-и-* (в. Лома 1987: 156). Вук бележи топ. *Звижд* (нахија Пожаревачка), у коме „има извор који лети кашто *звижди*“ (Вук 1852).

ТРН (*Prunus sp.*): *Трњак Де П, Трњаци Ц; Трнава (ојк.), Гусићи йрњак Шу, Ко^т йрње П, Трновићи йоћок Вр, Трновића коса Ц.*

ТРСТ, стрп. *трьсть (Phragmites)*: *Трсћена СЛ, Тршће/Тршје/Трше КС.*

ТРСКА (*Phragmites*): *Трске Ме, Трскара Шу.*

ШАМАК (тур. *şamak* 'трстика', Заимов 1959: 287): *Шамак Бу.* На овај фитоним својом природом упућује именовани терен (в. *Речник*). Исти топоним Пјанка (1970) сврстава међу хидрониме, „мочурлиште обрастено со ситки“ (163).²⁹⁶

ЗОВА, бузова (*Sambucus nigra*).²⁹⁷ Може се претпоставити да је од фитонима *бузова* (РСАНУ) и придевског суфикса *-(а)н*, по моделу карактеристичном за старији топонимијски слој овога краја (исп. *Јагодна*), добијен придев који је могао учествовати у синтагми **Бузован йоћок*.²⁹⁸ Народном ети-

²⁹⁵ Исп. *звјездан*, у Ц. Гори „некаква трава у које је цвијет као у дјетелине, само што је жут, herbas genus“ (Вук 1852), в. сличан опис уз *звездан Lotus corniculatus* (РБЕ).

²⁹⁶ Сличан топоним, *Шамака* „ниви крај 'мочурливо место, обрасло с трстиком'“, бележи се у природском крају у Бугарској (Заимов 1959: 287).

²⁹⁷ Архаични назив биљке у овом крају је *обзџа*, данас обичније *зџа*. Фитоним *бузова* је потврђен у Ѓвјилану и код Ј. Игњатовића (РСАНУ).

²⁹⁸ На фитонимску мотивацију упутио ме је А. Лома. Учешће туризма *буздџан* 'топуз, врста старинског оружја' (Шкаљић), како сам првобитно била претпоставила (: „буздџанаси [...] који има облик буздџана“ (РСАНУ), или какво друго његово својство), мање је вероватно.

мологијом могао је од елиптичног облика *Бузован, према турцизму буздован, бити добијен данашњи лик топонима: Буздован Ри.

ЈОРГОВАН, јергован (*Siringa vulgaris*).²⁹⁹ Као самоникла (у слободној природи), биљка расте у Банату, Србији, Херцеговини и Македонији (Симоновић: 457). На именованом локалитету данас нема јоргована: Јергованска коса Ка.

ШИБ 'ситно савитљиво шумско растиње' (в. Скок III: 390): Шибовиша коса ВС, Шибовиши њојок Ц.

1.5.4. Делови и плодови шумског растиња

ЖИР (*Glans*) Учешће ове лексеме у топонимији сведочи о значају храстових шума и њиховог плода, као и о раширеном свињогојству у овој области (исп. Свињаревац/Свињаревачки њојок НЛ, као и Думуз Појок (тур. *domuz* 'свиња'), старије име за овдашње село Милошево). На важност овог шумског плода у средњовековној Србији упућује Душанов законик, у коме се прописује да „половина жира који роди у жупи припада властелину чија је држава“ (Шкарић 1996: 79). Као храна за свиње жир се користио све до овог века (в. 2.1.6, свиња; 1.5.1, забран). Топоним Жиројаћа Шу је вероватно исто што *жиројаћа*, *жировина* „место где се свиње тове жиром, храстова шума“ (РСАНУ).

КРЉА *крља* „пањ, корење од шумског дрвећа које се вади из земље кад се шума крчи“ (Елезовић)³⁰⁰, исп. сува *крља* „клада“ (Мијатовић 1948: 30), диј. *крљмак* 'комад зуба (обично поквареног, старог), парче': *Крље* ВС.

ЛИСТ, *листак. Вероватно исто што *лисник* 'део шуме у коме се обично секло лиснато грање, које се зими користило за исхрану стоке' (исп. РСАНУ): *Лисичаче* Бе.

ПАЊ *Црни њањ* ГШ, *Пањак* Де, *Пањар* ДШ, *Пањеви* Ви, *Пањевац* Л (в. ојк. *Пањевац*).

1.6.0. Зооними

ВУК (*Canis lupus*)³⁰¹: *Вучеће језеро* Шу.

КУРЈАК (*Canis lupus*): *Курјачка коса* ЈП.

ЛАСИЦА (*Mustela nivalis*); *ласа* „хип. од *ласица*“ (РСАНУ): *Ласин жај*/Ласин *огајак* Ме (ЈЛанин *огајак* (Мишковић 1885) у истом селу, вероватно трешком). Исп. *Ласов крси* (Ивић-Грковић 1980: 105) и претпоставке о могућем друкчијем, антропонимском пореклу ове одредбе (Исто; тако и Павловић Ѕ. 1976: 219).

ЛИСИЦА (*Vulpes vulpes* L), диј. *лесица*: *Лесиче руйе* М.

ОРАО (*Aquila chrysaetos*): *Орловак* Вр-Сл М.

²⁹⁹ Биљку су почетком X века Арабљани пренели у Шпанију, а у XVI веку су је Турци пренели у Беч (Симоновић: 457).

³⁰⁰ Исп. „чокот винове лозе“ (Скок I: 204).

³⁰¹ Латински називи дају се према: Брем 1956.

ЋУК (*Athene noctua*): *Ћукавац* (ојк.) П.

ТЕТРЕБ (*Terao urogallus*): *Теџребово њоље* Д-Ме.

СВРАКА (*Elster*): *Сврачак* СЛ. Топоним је заборављен, али су топољари поред Мораве, на простору где је топоним убележен, и данас станишта сврака (исп. *сврачњак* „шикара у којој живе свраке“, Златановић 1988).

МЕЧКА диј. *мѣчка* 'медвед, назив за врсту' (*Ursus arctos*)³⁰²: *Меча руја* (← *Мечја руја*)/*Мечка руја* ГШ.

РИБА (*Pisces*): *Рибаре* (ојк.), *Рибник* (ојк.) ДШ, *Код рибник*/Код рибњака Б.

ГЛИСТА (*Nematoda*): *Глистина бара* СЛ-КС.

Зооними су ушли у топонимију и преко антропонима, односно личних или породичних надимака (исп. *Рибаре*):

ЧАВКА (*Corvus monedula*): *Чавкиски крај* (ојк., антр. *Чавкићи*) СЛ.

ТАУШАН тур. *tavşan* 'зец' (*Lepus*): *Тушановицко*, *Тушанско* (: *Тауша̀новић*, презиме старе јагодинске фамилије).

ЦИВЦАН диј. *цивца̀н* 'врабац' (*Passeridae*): *Цивцицко* (: антр. *Цивцићи*) Ша.

1.6.1. Називи у вези са дивљим животињама

ЈАЗБИНА, *ЈАЗВИНА* *јазбина* „рупа у земљи у којој борави нека животиња (обично дивља)“, *јазвина*, 'јама, рупа, бездан' (РСАНУ). Реч је суфиксом *-ина* изведена од *јазв-*, вероватно од *јазва* „звијер која живи у јама“ (Скок I: 764). Обичнија је са *зв* → *зб* (*јазбина*, Исто): *Јазвине* НЛ, *Јазбина* Л Бе, *Јазбине* М Сл В С.

1.7.0. Топоними ономатопејског порекла

У оквиру ове семантичке скупине издвојићемо тополексеме мотивисане звуковима у природи, без посредних изведених значења каква можемо имати у *Рикавац*, *Дрекин луг* (в. 2.2.7) и слично.

ТРЕС(АК) диј. *џрѣсак* 'гром', са чим је у вези и *џрешиџаји* 'јако грмети'. *Трешиџина* Б-Д-К-Ша је, како каже и народна етимологија, могла именовати простор на коме често пуцају громови (исп. *Трешиџено дрво* „веће дрво у које је ударио тресак (гром)“, Златановић 1998).³⁰³

Можда се, ипак, може претпоставити и мотивисаност природним својствима тла, у вези са *џрѣсеџи* „мјесто у риту или на подводном тлу гдје се земља улијеже кад се иде по њој“ (Скок: *tresti*), в. *Тоња*.

³⁰² Лексема је у овом значењу потврђена у југоисточним и делу централних србијанских говора (Радић П. 1993: 120).

³⁰³ Исп. *џрѣшиџен* „суманут, манит, луд“ (Елезовић), на шта могу упућивати оближњи топоними *Дивљач*, *Дивље њоље*, можда и *Бујмир* (в. 1.2.2, *буј). Топоним *Трешиџина* (*Трешиџине*) Павловић З. (1976: 217) доводи у везу са „тресак, хук, лупа водене површине“, те изводи закључак да је *Трешиџина* именовала воду која је пресахла.

(X)УК: Укалишти Ри. Како су на именованом локалитету биле баре и мочваре поред Мораве, може се претпоставити мотивисаност хучањем воде.

2.0.0. КУЛТУРНИ ТОПОНИМИ (цивилизацијски објекти и појмови)

У оквиру овог онимијског поља издвајамо топониме који, посредно или непосредно, указују на људску делатност. Промене у друштву, и екстралингвистички чиниоци уопште, најпотпуније се одражавају у топонимима овог значењског поља. Друштвене и цивилизацијске промене можемо пратити кроз смену лексичких слојева, који уз то одражавају и миграциону структуру становништва на подручју Белице. У зависности од мотива именовања, који су уследили учешће посебних тополексема, топониме ћемо сврстати у више семантичких група. У оквиру сваког семантичког поља најпре ћемо наводити старије лексичке слојеве, који су у великој мери ушли у сферу историзама или архаизама, а потом топониме који садрже појмове из савременог живота.

2.1.0. Тло и његово искоришћавање

Сем општих знања која се тичу начина привређивања српског народа, и народа са којима је он на Балкану долазио у додир, мало је конкретних података везаних за привреду беличке области у прошлости. Поред топонимије, која то стање одсликава на неком општијем временском плану, драгоцени су подаци сачувани у турским дефтерима, посебно у оним с почетка турске владавине. Крајем XV века се међу гајеним културама и пољопривредним производима у овом крају најчешће помињу *ишеница*, *зоб*, *џросо*, *сочиво*, *босџан*, *воће*, *коноџа* (Буковча), понегде и *раж*, *лан*, затим *сир*, *мед*, а од стоке *свиње*. (Навођене су само културе које су доносиле већи приход, односно већи порез.) Помињу се и *виногради*, као *хасови*, и *воденице*, којих у појединим селима има више (Дефтер, 1476).

2.1.1. Називи који упућују на култивисање тла

ЛАЗ *lāz* „просек, крчевина, искрчено место; њива у шуми“ (Шиц 1994: 73, исп. Скок: *laziti*). У средњовековним правним споменицима *лаз* се често помиње као обрадива земља добијена у власништво крчењем шума („окупација путем крчевине (*лаз*)“, Шкарић 1995: 81). *Лаз* је и у овом крају „потиснут у заборав од синонима *крч*, *крчевина*“ (Скок II: 278)³⁰⁴, а у топонимији га бележимо само у горњобеличким селима, што упућује на могући континуитет од средњовековља до данас: *Лаз* Б Бе ЈП Вр, *Лаз/На лаз* Вр, *Лазови СС/На лазови* ВС; *Лајче/На лајче* Л, *Лакче* Бе Вр, *Лазих* СС, *Круги лаз* ВС Сл, *Лиси лаз* ВС-М.

³⁰⁴ Овдашње становништво овакве топониме доводи у везу са глаголом *лазити* 'споро ићи, споро тећи' (обично за слабу изворску воду). Тако сам уз опис објекта добијала и податак да на локалитету постоји изворска вода која *лази* 'споро и слабо извире'.

КРЧЕВИНА *крчѣвина* 'искрчено земљиште, претежно искрчен запуште-ни виноград'. Углавном именује обрадиво земљиште: *Крчевина* Бе Де К Ме Сл (х 2) СЛ Шу, *Крчевине* Бу; *Крчевина/Божидарова крчевина* Ка.

СЕЧИНА Синоним са *крчѣвина* 'простор са кога је посечена шума': *Сечина* ДШ, *Сечине* М.

ТРШЕВИНА Објашњења добијена уз поједине топониме („од *ѣршљагу* постао“, „били *лүгови*“) упућују на значење потврђено у сврљишком крају: „гле отршено ради обраде“ (Богдановић 1982: 288): *Тршевина* В Ри Т (х 2).

ЗА(Х)ВАТ *зэхвайт* „бесправно присвајање туђег земљишта, само то земљиште“ (РСАНУ). Овде се претпоставља и *захвайтанье*, тј. добијање земље крчењем (ГШ, ДШ), али и заузимање земље која је припадала суседном селу, општини или сл. (Шу): *Завайт* ГШ ДШ Шу.

НОВИНА 'обрадива земља добијена крчењем или на неки други начин'³⁰⁵: *Новина* Б, *Новине/Новинчићи* Р.

ПРИНОВАК 'обрадива земља која је „приновљена“, добијена исушивањем и деобом некад неплодног мочварног земљишта' (исп. диј. *ѣринова*, за новорођено дете или младунче уопште): *Приновци* П.

2.1.2. Пољопривредни термини

ОРАЊЕ 'узорана земља': *Црно орање* Шу.

ОРНИЦА Топономастичку употребу ове лексеме („често топографско име на широком простору“, РЈАЗУ) не могу објаснити значења „ораница“, „ораћа земља“, која наводе наши речници (Вук 1852, РЈАЗУ, Скок). У источној Босни (Србиње) *орница* као пољопривредни термин (: *ораница* 'узорана њива') живи у апелативној употреби и значи 'обрадиве површине које су оране, са лошом, крупном и ретком травом, које нису ни њиве ни ливаде'. Тако се називају све док се не ишчисте и изравнају, тј. постану *ливаде*, или поново узору те постану *њиве*. Наведено значење, уз слично значење потврђено у македонском и бугарском језику („повеке време необрађивана нива“, Пјанка 1970: 181)³⁰⁶, упућује на претпоставку да је *орница* стари пољопривредни термин у значењу 'земљиште остављено да се „одмори“ (исп. *угар*). Као термин без апелативне употребе у овој области, самостално остварује топономастичку функцију³⁰⁷: *Орница* Сл Ме, *Орнице* Бе ВС ГШ Де ЛП Ка М Ме НЛ, *Низорнице* Сл.

УГАР *угар* „земља преорана за будућу обраду и изложена загревању“ (Шиц 1994: 65). *Угар* је стари пољопривредни термин: „Од XIII века сигурно је примењиван вишегодишњи плодоред, ротација гајених култура, при којој су се смењивали гајени усеви, јари усеви (термини су средњовековни) и *угар*, стање незасејаности да би се земљиште одморило“ (Ђирковић 1997:

³⁰⁵ Исп. „земља која је била под шумом, па искрчена“ (Мијатовић 1930: 125).

³⁰⁶ Исп. *орница* „слаба нива, оставена да прележи неорана една или две години, за да се засили“ (Займов 1959: 223, исп. Исти 1977: 141).

³⁰⁷ У топонимима исте структуре термин се често бележи и у суседним областима (Мијатовић 1930: 730, Радивојевић 1930: 304).

66). Глагол (*йо*)угариџи сусреће се и данас у појединим селима овога краја.³⁰⁸ Земља се *йоугари* ('плитко узоре') пре зиме како би се истребила од ковова (исп. *ўг̃ар* „плитко узорана стрњика ујесен“, Недељков 1991: 159): *Угар/Угаре/Угари* Бе, *Угари* Т, *Гарнице* (*/Угарнице*) ГШ.

ЗАВОД Вероватно је у вези са значењем потврђеним на јужнословенском западу у XVI веку: *zavod* „ograjen del gozda, kjer se drevje s požarom poškoduje, da se posuši; nato se uporablja eno leto za setev, nato še nekaj časa za pašo“ (Безлај 1958: 91).³⁰⁹ Као топоним често се бележи у Словенији (апел. „Rodung“), Истри, Хрватском приморју, Далмацији (апел. „Grenze“), а потврђен је и на Косову. Има га у Пољској, Украјини и Поткарпатској Русији (Исто): *Завод* ДШ.

РИЉЕВИНА *риљевина* 'дубоко прекопана земља' (исп. *риљаџи*, 'ашовом ситнити земљу, копати'): *Риљевина* ЈП-Ц.

ЧАИР (тур. *çayır*) „ливада, пашњак, лука“ (Шиц 1994: 66). Овдашње становништво не познаје апелативно значења овог турцизма, што условљава његову самосталну топономастичку функцију. Судићи по објашњењима која смо добили уз поједине топониме, апелатив *чаир* је означавао ограђену ливаду која се косила, или у коју се затварала стока ради испаше: *Чаир* Б Бе Ви ДШ Л С СС Ша, *Чаир/Чаер* П Ри Сл Шу, *Чаер* Ме, *Чаир/Чајер* Де, *Чаир/Чајар* Вр, *Чаири* ВС-СС; *Сџари чаер* Шу, *Горњи ~*, *Доњи ~* Ри; *Тасин ~* П, *Дамњанов чаир/Дајанов ~* КС; *Код Живошијев чаир* Д.³¹⁰ Лексема *чаир* се у Ланишту појављује у топонимима везаним за просторе око некадашњих сеоских колиба: *Живанов чаер*, *Језерчев чаер*, *Ћахалијин чаер* НЛ.

БОСТАНИШТЕ *бџџаниџиџе* „место где је био бостан“ (РСАНУ). Ова хибридна реч (тур. *bostan* 'врт, башча') је вероватно, поред значења 'место где се сеју диње и лубенице', могла значити и повртњак уопште.³¹¹ *Бџџаниџиџе* П.

ЛЕДИНА 'сува површина која се не обрађује, необрасла шумским растињем' (исп. „земља која се не оре“, Мијатовић 1930: 126; нешто шире значење даје Шиц 1994: 64): *Ледине* Ви ДШ, *Вољовачка ледина* В.

УТРИНА 'заједничка сеоска имовина, обично под шумама и пашњацима' (исп. *ўџрина* „рудина, пашњак“, Шиц 1994: 68).³¹² Као вид заједничких испаша *ўџрина* се помиње у документима из средњег века (Јиречек II: 158).

³⁰⁸ Примери употребе термина *угар* с почетка XIX века упућују или на паљено земљиште, или на наведено значење (нпр. „што је била сиротиња орала, *орања* и *угарили*, саде Турци [...] нипошто на свој *угар* [курз. Ј. Р.] не даду поорат“, Перуничкић 1975: 163–164). Исп. и *ирегар* 'нова ледина' (Мијатовић 1930: 126), *гарина* 'запаљена шума', 'обрадива земља добијена паљењем шуме' (Златановић 1998).

³⁰⁹ Исп. „геогр. нејасно значење (долина, увала?)“, РСАНУ: *завод*².

³¹⁰ Тополексема је како фонетски, тако и акценатски неуједначена: *Чајр*, *Чаер*, *Чаир*, *Чајар*, *Чајр*, *Чајр*, мн. *Чаири*.

³¹¹ Исти назив потврђен у овдашњем селу Милошеву именује необрадиву мочварну увалу у којој је тешко могао бити икакав повртњак.

³¹² Шиц *ўџрину* везује за глагол *ўџриџи*. Можда се *ўџрина*, као вид заједничке сеоске имовине, по пореклу може везати за прасл. и стсл. *trizna* „игра ратничких вештина која се приређивала заслужним покојницима пре њихова спаљивања“ (Кулишић: *џрзан*, *џрзна*). П. Скок запажа да је лексема *џрзан* (*џрзна*, *џрза* и сл.), која се бележи на делу српскохрватског језичког под-

Током прошлог века, у време интензивног насељавања овог краја, *ујџрине* су постепено заузимане, а каткад је, договором, село поклањало делове својих утрина сиромашним придошлицама (Мијатовић 1948: 18).³¹³ У већини овдашњих села *ујџрине* су раздвојене у индивидуалну својину, или су постале државно власништво, што је условило да као историзам самостално поприме топономастичко значење. Ипак, поједина села још чувају нераздвојене делове утрина, и у тим случајевима бележимо слагање топономастичког и апелативног значења: *Ујџрина* Д КС П Ра Ри (х 2), *Ујџрине* Ви, *Прва ујџрина*, *Доња ујџрина* Де, *Горња ујџрина* КС, *Селска ујџрина/Ујџрина* Ка, *Сиоковачка ујџрина* С, *Ђирска ујџрина* Д.

ПАРЛОГ 'запуштено земљиште' (диј. *ујџрлођжила се њива* 'необрађена њива, обрасла у коров и шибље', *ујџрак*, *ујџрџина* 'коров'; исп. значење „запуштен виноград“, „угар“, Шиц 1994: 64)³¹⁴: *Парлог* Бе ДШ Л Ц, *Парлози* Д, *Мали џарлог* Бе.

ЛИВАДА (гр. *λιβάδι*, стгр. *λιβάς* 'влага, вода, извор', Аргировски 1998: 170) „пашњак, лука“ (Шиц 1994: 66). Овим термином се у Белици претежно именује влажно земљиште поред река, па се у варијантним топонимима појављује као синоним са *млака* и *кључ* (в. III-I), исп. мак. *ливадина* 'мочарка' (Аргировски 1998: 170). С обзиром на то да су некада влажни терени данас исушени, у подручју са интензивном пољопривредом претворени у оранице, термин *ливада* се често самостално појављује у топономастичкој функцији: *Ливада* Б Бе Вр Де Л П Сл Ц Ша, *Ливаде* Бе Бу ВС Де К Ме Р Ри С Шу; *Ливаче* Ри В КС, *Ливадак* Бе М, *Ливадак/Ливаци* СС, *Ливаци* ВС, *Ливадица* Т, *Ливадиче* Ша, *Ливадине* СС, *Ливачине* ВС-СС, *Ливадишће* Ви СС; *Велика ливада* Бе М Сл, *Велике ливаде* ГШ, *Сџара ливада* Бе Ри, *Горња* ~ Т, *Горње ливаде* Ри, *Доње* ~ Ри Сл, *Средње* ~ Де; *Пољанска* ~ Ц, *Заријева* ~ Б, *Гонина* ~ Т, *Стеванова* ~ ЈП, *Пеина* ~/Пена ~, *Пејџрова* ~ М, *Арнауцке ливаде*, *Вучковске* ~, *Крстицке* ~ ДШ, *Газдицке* ~ Д, *Појове* ~ М Шу, *Миљкове* ~ Б; *Над ливаде* Ви, *Изнад ливаде* Ме.

ПАШЊАК 'простор на коме се напаса стока'³¹⁵: *Пашњак* Ц.

ЊИВА Термин у апелативној употреби, што условљава да се у топонимији појављује само као изведеница или у синтагмама: *Њивче* ВС³¹⁶, *Њиветице* Ка; *Дугачке њиве* ДШ К, *Велика њива* Бе Вр Де (х 2) ЈП Ка Л Пр Ри С Т Ша (х 2) Шу, *Сџара* ~ Бе Ша, *Бајџаљ-њиве* Р, *Доња њива* ВС Де; *Турске њиве* Р, *Циганске* ~ К, *Бабина њива* Ри, *Дедина* ~, *Сџанкова* ~, *Сџојина* ~ Б, *Божидарова* ~ (х 2), *Ђорђева* ~, *Ѕусина* ~, *Лазарова* ~, *Лакина* ~, *Лесандрина* ~, *Моми-*

ручја, „значањем паралела са *ујџрина*“ (Скок: *trzan*). У нешто реалистичнијем приступу термин *џрзна* се изводи из *џрзати* (Безлај 1958: 92).

³¹³ Трагове заузимања утрина вероватно представља топономастичка синтагма *Ђирска ујџрина*.

³¹⁴ Неспорно је словенско порекло овог термина. Његово присуство у мађарском (*parlog* 'пуста необрађена земља') и румунском (*pirloch* 'угар'), поједине истраживаче упућује на претпоставку да је сх. *џарлог* настало од *prelogъ* страним посредовањем (в. Шиц 1994: 64-65).

³¹⁵ У апелативној употреби је присутнија лексема *џашџлук*, у истом значењу. Исп. *џашалук* „ледина са слабијом травом“ и *ливада* „ледина са јачом травом“ (Мијатовић 1930: 126).

³¹⁶ Овде је у апелативном значењу обичнија лексема *њивица* 'мала њива'.

рова ~, Ранкова ~, Петрова ~, Сјаменковицка ~ Ка, Костиадинкина ~ ВС, Полина ~ П, Будине њиве Де, Радина њива, Тозина ~ Ц, Вецина ~ Ра; Петрово њивче Бе, Стевино ~ Ка. Тополексема њива се у топономастичкој функцији најчешће појављује у оним селима у којима има најмање обрадивих површина (Каленовац), а најређе га бележимо у топонимији села у којима преовлађују обрадиве површине.

ГРАДИНА Синоним са *башија*, *врџ*, присутан у апелативној употреби, што условљава слабо присуство у топонимији. „Веома је старог постања подела обрадивог земљишта на њиве и на мање парцеле око кућа, ограђене и заштићене од домаћих животиња, намењене повртарским усевима“ (Ћирковић 1997: 66). Градина и данас у Белици апелативно значи повртњак уз кућу, у склопу дворишта, најчешће заграђен, али не и повртњак ван кућних дворишта, који се назива *башијом*. У топонимији је овај пољопривредни термин каткад тешко разлучити од топонима мотивисаних остацима старих грађевина или ограђивања. У одвајању примарних значења помагало нам је народно предање, а водили смо се и величинном, значајем и положајем именованог објекта: Градине СС, Градиница Шу, Градиништина Ј, Грденица/Гридиница Ка, Симиња градина Ри.

БАШТА (тур. *bahçe*). Синоним са *градина*, *врџ*. Данас су на локалитетима тог имена углавном повртњаци: Башта Вр Де СС, Баште Ме, Бугарска бакча Д, Годорове бакче ДШ, Код бакче Бе.

БАШТОВАНА 'повртњак у коме се сеје на велико, ради продаје' (исп. *башијована* „земљиште на којем баштовани гаје цвеће и поврће“ (РСАНУ) и *башијован* (тур. *bahçıvan*) „вртлар, онај који се бави гајењем поврћа“, Шкаљић): Баштована Ша.

Блиске овој семантичкој скупини су и тополексема које упућују на некадашњу заштиту обрадивих површина ограђивањем. У време интензивног насељавања ове области ово је био и начин заузимања земљишта, „алија“, о чему говори више докумената из XIX века (Перуничкић 1975: 315, 333). За ограђивање су се у разним временима користили различити материјали, који су нашли одраза и у топонимији. Данас нема реалија које су мотивисале наведене топониме, нити је, на пример, лексема *ограђа* (в.), попут *градине* и *винограда*, примила посебно термилошко значење, што је омогућило да ове лексема, као историзми, често самостално остварују топономастичку функцију.

ОГРАЂА, *ограда*, *заграђа*, *грађа* 'дрветом или трњем ограђена, обично од кућа удаљена површина, која се на тај начин штитила од упада стоке или дивљачи'³¹⁷ Ограђивале су се и хрстове шуме у које су се затварале свиње (в. *забран*, *жир*). У селима око Мораве густе оgrade су штитиле од доношења муља при поплавама (исп. Петровић 1988: 32, такође *ограђа*, са нешто ширим значењем). Чест је топоним на Косову (Урошевић 1975). Као историзам топономастичку функцију обично остварује самостално: *Ограђа* Де (х 3) В Ви Ме П Р Ри С Т Шу, *Горња ограда*, *Долња* ~ Ри, *Живкина* ~, *Јеленина* ~, *Јованчина* ~ Ви, *Врајкорска* ~, *Майицка* ~ С; *Иванова ограда* Р; *Заграђа* Бе; *Грађа* Шу Ка, *Исиод Грађу* Ка (исп. *грађа*, 5. „врста заграде у реци, градина“, РСАНУ).

³¹⁷ Ограђивање је било нужно пре свега да би се ливаде и њиве заштитиле од свиња, које су се у великом броју, као полудивље, кретале по околним шумама (в. *жир*, *свиња*). О штетама које су оне наносиле говори већи број докумената из прошлог века (Перуничкић 1975: 285, 388 и др.).

ВРАТНИЦА 'улаз у ограђен простор, врата': *Вракнице П, Старе вакнице/Вракнице Ра, Дрењачка вакница ДШ.*

ВРЉИКА 'право и обло, необрађено дрво помоћу кога се ограђује; ограда од врљика' (в. Скок: *vrlika*): *Врљике Шу.*

КОТАР 'простор ограђен „прошћем, врљикама, лесема од прућа или трњем“ (Мијатовић 1948: 34), у коме се чува зденута сточна храна' (исп. Скок: *kot*¹): *Кошар (Чаир) Шу, Код кошар Ме.*

ЖИЦА 'бодљикава метална жица за ограђивање; ограда од бодљикаве жице': *Жица Д.*

2.1.3. Виноградарство и воћарство

ВИНОГРАД 'простор на коме је засађена винова лоза' (за етимологију в. Скок: *vin*). „Са овом културом и вештинама које она захтева, Словени су се морали упознати у додиру са староседеоцима“, јер нам сведочанства казују да је већ почетком XI века гајење ове културе код балканских Словена било врло развијено (Ћирковић 1997: 66). О некада развијеном виноградарству у овом крају сведоче путописне белешке³¹⁸, бројна народна предања (исп. ојк. *Винорача, Лозовик*), као и присуство ове тополексема у именовану простора на којима данас нема винограда. Писане хронике с краја прошлог века говоре о болести винове лозе, филоксери, као о највећој незгоди која је задесила овај крај. У једној хроници се тако бележи: „Пре 10 година почела је нека буба звана филоксера да једе лозу винову, и ево сада сви су виногради пропали; веће неће знати деца шта је грожђе...“³¹⁹ Нагло пропадање винове лозе условило је да ова тополексема, и поред живе апелативне употребе, самостално, обично у множинској форми и са уједначеним акцентом — *виногради*, врши топономастичку функцију: *Виногради В Вр ВС СЛ ГШ Де К Л М Ме С СС, Виноградишће СС Ц; Виногради/Сћари виногради Сл, Сћари виноград Б Л Ме, Сћари виногради К Ка Ша, Горњи виноград, Доњи ~ Де; Деонички виногради, Драгини ~ С, Коцићеви ~ Ви, Бранин виноград, Ђокин ~ Ви, Косин ~ Д; Код виноград Ме, Код винограда Сл; Виноградско брдо К Де.*

САД Стари пољопривредни термин који је у стсл. значио 'стабло, плод' (Скок: *saditi*), са више потврђених значења у српскохрватским говорима: 'виноград; плод, род, воће; клип; истрапљено земљиште на којем је посађена винова лоза која ће се калемити' (Исто, исп. диј. *сидић* 'млад насад винограда'). Бележимо га само у топономастичкој синтагми *Коцин сати/Коцињи ~ ЛП*, са обезвученим финалним консонантом.³²⁰

САДИЋ 'млад насад винограда, који још не рађа': *Сидић Л.*

³¹⁸ Пролазећи кроз Јагодину 1578. године Степан Герлах бележи: „Близу су три села у којима станују све сами Мадари, а ни један Турчин, од којих смо добили доброга вина“ (Цветић 1905: 14). Новодошавши Мађари су свакако само наставили традицију узгоја винове лозе и прашења вина на овим просторима.

³¹⁹ Запис свештеника Новака Ристовића из 1882, пронађен у зиду цркве у овдашњем селу Милошеву, објављен у локалном недељнику Нови пут, 14. 1. 1981. О мерама које је држава предузимала ради сузбијања ове болести говори се у једном документу из исте године (Перунички 1975: 1278).

³²⁰ Топоним *Сад* је потврђен у суседној Лепеници (Радивојевић 1930: 316).

РАСАДНИК Савремени апелатив који значи 'простор где се узгајају младице за расађивање, већином у државном власништву'; данас претежно виногради или воћњаци: *Расадник* ВС В-Ја.

ВОЋЕ *воћнице* „дем. од воће [у значењу *воћњак*]“ (РСАНУ): *Воћница* Ц.

КАЛЕМ (тур. *kalem* ← нгр. *калџи*, Скок: *kalam*) 'окалемљена воћка': *Калеми/Код калеми* Де.

Имена за поједине врсте воћа, као и за остале културне биљке, у топони-мију су најчешће укључена као изведенице збирног или месног значења, који-ма се именује простор на коме је засађена или засејана одређена биљна культу-ра. У случајевима када се фитоним као неизведена реч самостално укључи у топонимију, мора се, као и код осталог високог растиња (в. 1.5.2), претпоста-вити примарна функција објекта-оријентира и претходна предлошко-падежна конструкција.

ЛОЗА Синоним са *винова лоза* (*Vitis vinifera*), а у облику збирне имени-це *лојзе* (арх.) за *виноград*: *Лојзићи* Бу Ви Р СС, *Код лојзе* П, *Под лојзе* Шу, *Лозинска* (?) *коса* Сл; исп. ојк. *Лозовик*.

ДУЊА (*Cudonia*): *Дуњар* Л, *Дуње* Бе.

ОРАХ (*Juglans*): *Код ора* Д Пр С, *Код Брадини ораси* Шу, *Код Панџи* ~ М.

ЈАБУКА (*Malus pumila*): *Јабучак* П, *Јабучар* Ви, *Мајина јабука* ГШ, *Код јабуке* Ша Шу.

КРУШКА, круша (*Pirus*): *Крушка* Сл СЛ, *Крушар* Вр Д М С Ша, *Крушјар* Ка, *Крушар/Крушкар* К, *Крошар/Крушар* Бе, *Крошар* Ка, *Крушар/Крушарић* Ц, *Крушар/Крушик* ДШ, *Крушик* ГШ, *Крушевица* П-Ра; *Пишо-ма крушка* Бе; *Сџанина* ~ С; *Код Гаине крушке* Пр, *Код крушку* Шу.

ВОДЕЊАК 'врста крушке': *Водењак* Сл.

ТАКУША 'врста крушке', исп. *Pirus silvestris* 'дивља крушка, такуша' (Симоновић: 360): *Код ђакуше/Такуша* Т.

ШЉИВА (*Prunus domestica*): *Шљивар* Б Вр Ка Шу, *Шљивари* Ша, *Шљивари/Код шљивар* Ра, *Шљиваче* Бе Пр, *Шљиварче* Бе ВС Шу, *Шљиварић* ГШ; *Сџари шљивар* Вр Сл Шу; *Горњи* ~ Ри, *Доњи* ~ Л; *Манасџирски* ~ Л, *Блажџин* ~, *Пиркин* ~ Ви, *Ђурин* ~ Д, *Ранчиџки* ~ Шу, *Миленковиџки шљивари* ВС; *Жике Симињем шљивар* НЛ, *Шљивар у ђоље* П; *Шљивово брдо* ГШ.

КАЈСИЈА (*Prunus armeniaca*): *Кајсијар* (ојк.) Ја.

(О)СКОРУША, скоруша (*Sorbus domestica*): *Скоруша* Шу, *Код оскоруше* Бе, *Код скоруше* Вр Де.

ДУД, дут (*Morus nigra*), балкански турцизам арапског порекла (тур. *dut* ← арап. *tut*). Претпоставља се да биљка потиче из Јапана. Сматра се да је бели дуд донесен у Цариград у VI веку, одакле се у Европу ширио захваљујући пре свега потребама за узгојем свилене бубе (Киш 1996: 35). Свилена буба, која се храни дудовим лишћем, узгајала се и у овом крају (в. ојк. *Сиоковац*)³²¹:

³²¹ Из једног службеног извештаја (1845. год.) сазнајемо да је црнога и белог дуда било по свим јагодинским селима, а нарочито у Ланшту, Праџини и Рибару, где се највише узгајала свилена буба (Перунички 1975: 584). Према другом документу из исте године, стабала дуда било

ГУВНО *гумно* (Вук 1852, исп. Скок): 'равно земљиште на коме се врше и веје жито': *Гувно* Л Бе, *Гувништие* К.

ДОЛАП (тур. *dolar*) 'направа за наводњавање повртњака': *Код Мићин долап/Код долап* Ме.

ВЕТРЕЊАЧА *вейрењача* „млин на ветар“, РСАНУ (исп. диј. фразеологизам: мље ки на *вейтар воденица* 'много и брзо прича'). Имајући у виду некад многобројне воденице поточаре у овом крају, можда је боље претпоставити значење *вејалица* „справа за вејање, прочишћавање жита, тријер“ (РСАНУ: *вейрењача*, 2): *Вейрењаче* СЛ.

ВЕЊАК 1. 'хладњак на сохама, покривен лиснатим гранама, кукурузовим стабљикама и сл., који служи као заклон од кише или сунца'; 2. 'на високим сохама зденута сточна храна' (исп. Мијатовић 1948: 35): *Вењак* Шу.

КАМАРА (гр. *καμάρα*) 'гомила нечега, зденут лисник', исп. „Лисници се дену у „камаре“, обрћући дебла од грана упоље, или у ракљама, између два јача дрвета“ (Мијатовић 1948: 35): *Камара/Камаре* СС, *Камариштие* Ша.

ПОДРУМ Народно предање казује да су на локалитетима који у свом називу садрже ову лексему некада били подруми у којима се чувало вино. Приземни подруми су се по виноградима виђали у овом крају до тридесетих година XX века (Мијатовић 1948: 37): *Подруми* Л, *Подрумнина* ДШ.

КОШ 'нарочито начињена зграда у којој се обично чува кукуруз': *Код коша* СЛ.

ЗАДРУГА Савремена тополексема везана за послератне радне организације, тзв. *йољојривредне задруге*: *Код сџаре задруге* Шу, *Задружни бунар* Ка.

2.1.6. Називи у вези са сточарством

а) Зооними

МАРВА (мађ. *marha*) 'синоним са *сџока*': *Марвено гробље* Ша.

ЈАРАЦ (*Capre hircus*): *Јарчев камен* ЛП.

КОЊ (*Equus caballus*): *Коњска доља Бу/Коњска дољња* В (в. *коњар*, 2.1.9).

КОБИЛА (*Equa caballus*): *Кобиље* Ри.

БИВО (*bubalus, bufalus*). Биво се „у средњем веку помиње међу домаћим животињама у Тракији, Епиру и Грчкој“ (Жиречек II: 152). Данас се као домаћа животиња гаји погдегде „у јужним крајевима Југославије“ (РСАНУ), а вероватно се као домаћа животиња чувао у неком времену и код овдашњих Срба: *Бивоља бара/Бивољева бара* Р.³²⁶

СВИЊА (*Sus scrofa* L.): *Свињаревац* (/Свињаревачки *йошок*) НЛ. Овдашњи топоними су мотивисани некадашњим узгојем свиња у полудивљем стању (исп. *Думуз йошок*, тур. *domuz* 'свиња'), старо име за село Милошево), које

³²⁶ Топоним *Бивоља бара* потврђен је и у овдашњем селу Милошеву, као и у суседној Лепеници (Радивојевић 1930: 50).

су највећи део године проводиле у шуми хранећи се жиром (исп. *жир*, *Жиро-јаћа*; в. Брем 1956: 891).³²⁷

КУЧЕ Синоним са *џас* (*Canis familiaris*): *Кучеће гробље* Бе. Топоним може упућивати на интензиван узгој ловачких паса на средњовековним властеоским имањима.³²⁸

Преко антропонима, односно личних или породичних надимака, у топонији су ушла још неколка зоонима који се могу довести у везу са сточарством:

КОЗА (*Capra hircus*): *Козовљева јаруга* (: *Козџви/Козџвљеви*, надимак за род) Ра.³²⁹

ОВАН (*Ovis aries L.*): *Овново* Т.

ШОТКА *шџче*, диј. 'паче' (*Anas, n*): *Шочино* В.

б) Економски објекти и пребивалишта за стоку

Тополексеме из ове семантичке класе, пре свега историзме везане за овчарство, бележимо претежно у горњобеличким селима, што директно указује на повољност тамошњих услова за узгој ситне стоке.

ЈАГЊИЛО „обор за овце, место где се овце јагње“ (Јиречек II: 154, в. РСАНУ), стерп. *јагњило* (Даничић): *Јагњило* Сл.³³⁰

СВИЊАЦ 'мала зграда за свиње, обор'³³¹: *Мајтин свињац* Бу.

БАЧИЈА *бачија* (: *бач* „станар, планинар, главар пастирског стана у планини“), балкански сточарски термин, вероватно трачког порекла (рум. *ba-siu*; Скок: *bac*). У Белици се апелативно не употребљава, али се чува свест о значењу: 'објекти у планини у којима се затварала ситна стока и прерађивало млеко': *Бачевиштие* ВС.³³²

ЗИМОВНИК Судаћи према објашњењу добијеном на терену, дотопономастичко значење би најпре могло одговарати потврђеном: „место где се стока преко зиме чува и напаса [или храни]“ (РСАНУ): *Зимовник* М.

СТАН *сџан* „бачија, катун“, „мјесто гдје се борави, кућа“ (Скок: *stan*): *Сџанштие* Сл (исп. *Бачевиштие*, *Кућиштие*).

ТРЛО (: *џрџи*, Скок). Синоним са *колиба*, *џојаџа* (в.).³³³ Као општи назив за места на којима се чува стока лексема је, напореда са *колиба* и *џојаџа*,

³²⁷ О таквом узгоју свиња у овом крају сведоче бројни спорови вођени током XIX века око коришћења жирородних шума (Перунчић 1975: 221, 285, 388, 628 и др.).

³²⁸ На дворовима су, као дворски достојанственици, постојали *џсари*, чувари паса (Јиречек II: 20).

³²⁹ Потврђено је презиме *Козовић* (РСАНУ).

³³⁰ Исп. и *јагњила* (*јагњед*, *јагњед*, *јагњед*, *јањ*, *јања*, *јањић*) 'врста тополе' *Populus nigra* (РСАНУ).

³³¹ У Белици се апелативно већином употребљавају лексеме *џбор* и *кџчина* 'примитиван обор'.

³³² Тридесетих година овога века *бачијања* и *бачија* у Белици скоро да више није било. *Бачије* (или *ладници*), зграде у којима се чува и прерађује млеко (исп. Елезовић), тада су биле у близини куће (Мијатовић 1948: 28, 35). Локалитет *Бачевиштие* је удаљен од села.

³³³ Исп. „мјесто гдје се ситна стока зими држи (доље преко Мораве)“, Вук 1852. Слично је на *Космету* (Елезовић).

живела у суседној Ресави (Мијатовић 1930: 130, 151).³³⁴ Као уобичајен назив за овакве објекте користила се доскора у Лепеници: *Трлине* М НЛ.

ПОЈАТА³³⁵ Општи назив за места на којима се чувала и затварала стока, синоним са *колиба* и *шрло*. Објекти исте намене називани су у делу области *шћале*, што је нашло одраза и у топонимији (в. Карту бр. 8). *Појатје* су бивале ван села, обично у средини породичног имања. Поред објеката за стоку и сточну храну, овај назив је обухватао и зграде за становање особља које се старало о стоци и живини. Како су педесетих година ови објекти премештени у села и налазе се у саставу окућнице³³⁶, апелатив *појатје* (као и *колибе*) постаје историзам и опстаје само у топономастичкој функцији, обично у облику множине (*појатје*): *Појатје* (х 2) Ме Ка ДШ, *На појатје/Појатје* М, *Код појатје/Појатје* Бе, *Појатинишће* Бе, *Старо појатинишће/Појатинишће* Шу, *Појатинишће/Милушину Лазинем појатја* Т, *Благојева* ~ Шу, *Болина* ~ Ви, *Микине појатје* Т; *Код појатје* (/Код *шћале*) ДШ, *Код појатје* Шу (х 3) Л, *Више* ~ Шу, *Код Старе* ~ Л, *Код Обрадове* ~ Ме, *Код Борисљеве* ~ Вр, *Код Сјасојеве* ~ Шу, *Више Станкове* ~ Шу.

КОЛИБА Балканска реч (стгр. *καλύβη*, Скок: *koleba*). 1. У делу области синоним са *појатја* (в. Карту бр. 8), када се чешће појављује у множини (*колибе*): *Баба Вемина колиба*, *Бучкова* ~, *Жандарова* ~, *Кижуљева* ~ Ра, *Богомирова* ~, *Борисављева* ~ КС, *Ликљанова* ~, *Вељичке колибе*, *Череклијине* ~ Ри, *Код колибе* П Ри Ша; 2. У већини горњобеличких села *колиба* значи 'дрвена кућица или примитивна кућа слабе грађе која се користи за повремени боравак': *Шумарова колиба/Барака* Ка; *Код циганске колибе* ЈП, *Код Гвоздине колибе* М, *Код Лазине колибе* Вр.

ШТАЛА „од нвџем. *Stall* /.../ или талијанског *stallo, stalla*" (Скок); 1. синоним са *појатја* у неколика горњобеличка села: *Бачвина шћала* Сл, *Влашке шћале* ВС, *Код шћале* ДШ Сл (в. Карту бр. 8); 2. 'већа зграда у којој се чува крупна стока' (исп. „најчешће зидана и црепом покривена просторија за коње и говеда“, Бошњаковић 1985): *Код шћале* П.

ОБОР *обор* прасл. и свесл. „тор, хлијев“ (Скок); 'објекат, мања зграда у којој се чува ситна стока, пре свега свиње' (в. *свињац*): *Таврића обори* (ојк.) Ја, *Код обора* Б.

СВИЊАЦ 'мања зграда у којој се чувају свиње': *Мајшин свињац* БУ.

ЈАР арх. *jâr* 'штала' (тур. *ahir*): *Код Вукадинов јар/Код јар* Шу, *Код Мијашлов јар* Бе.

ТОР (: *шрћи*, в. трло) 'ограђен простор у који се затварају овце' (историзам): *Торићи* ВС.

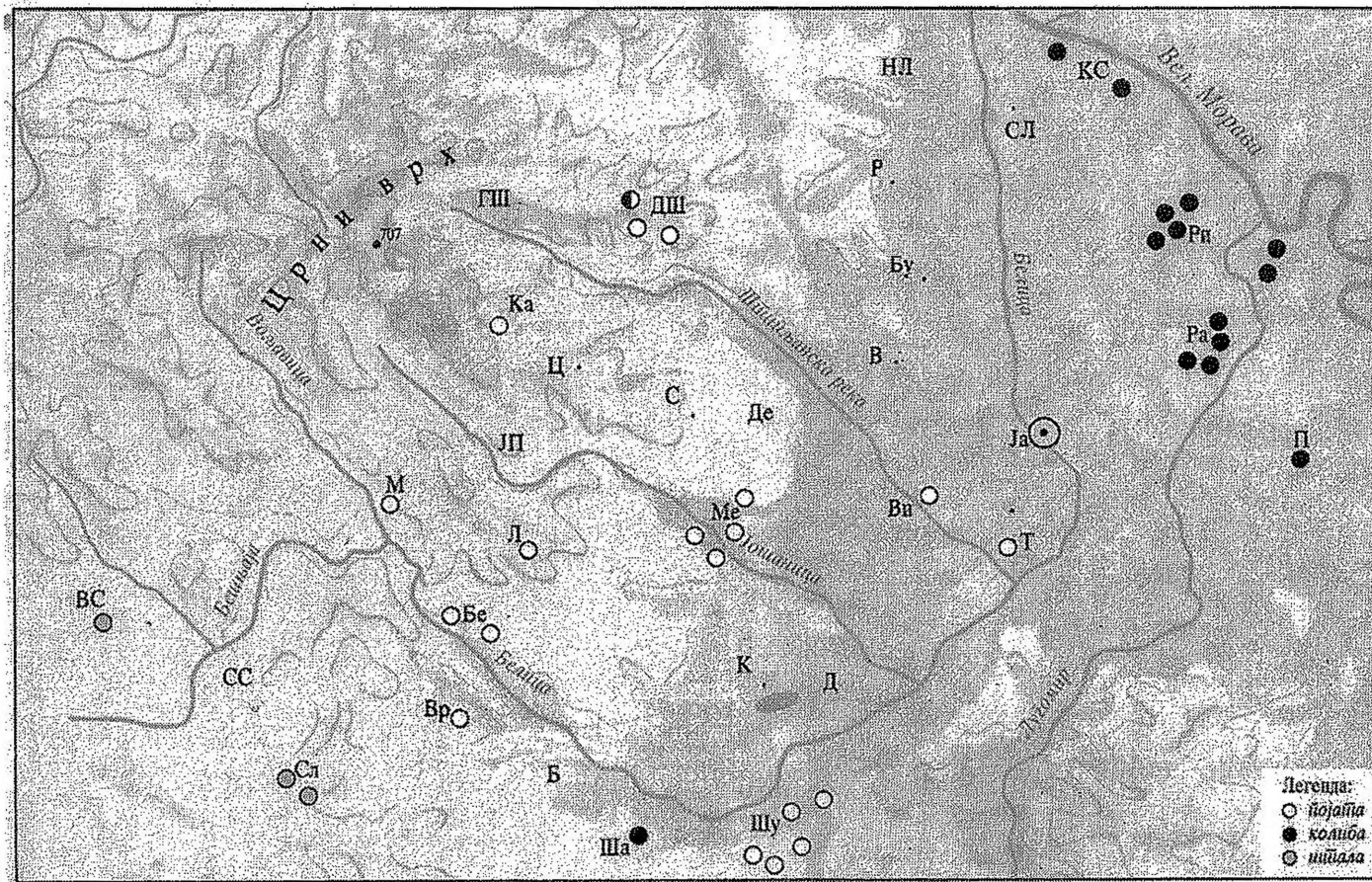
ПЛАНДИШТЕ 'место где пландују овце': *Пландишће* Бе Вр Де, *Горње Пландишће*, *Доње* ~ Вр.

³³⁴ У истом значењу употребљавала се и у Старој Србији (Хаџи-Васиљевић 1909: 127), исп. „трло је опкопано земљом и застрто сламом“ (Исто: 115).

³³⁵ Порекло речи, која се на широком простору употребљава са различитим значењима, није јасно, — „може бити прасл. и предримска“ (Скок).

³³⁶ „У најновије време [тридесете године прошлог века, Ј. Р.] *појатје* се нагло губе, јер људи, једно услед слабе задруге а друго због малог броја стоке, чувају и хране стоку код кућа у селу“ (Мијатовић 1948: 34).

Карта бр. 8: Лексичке паралеле *појата* : *колиба* : *шћала*

САМПАС *sāmīas* „за стоку, пустити стоку да сама пасе“ (Скок I: 753): *Sāmīas* Ри. Као сточарски термин бележи се у брдско-планинским пределима Црне Горе (Исто), али и по различитим крајевима Србије, нпр. у источној Србији (инф. др Јордане Марковић) и у Грузи. Грузанима је позната фразеолошка јединица „Није ти ово сџмпас-поље!“ (каже се неком ко се осилио, ко полагаје право на нешто што није његово), настала према *sāmīas-поље* 'поље са кога је убрана летина и по коме се пуштала стока да слободно пасе' (инф. др Милосава Вукићевића). Значење овог фразеологизма је блиско јужносрбијанском *sāmīas* 'силник', са изведеницама *sāmīasки*, *sāmīасуља*, *усāmīасим се* (Златановић 1998). Није далеко ни значење 'ићи насумице, корачати по сећању', које наводи на помисао да је варијанта „*sūmīas* м (можда) сложеница од српскохрватске ријечи ум, памћење и ит. *passo*“ (Липовац-Радуловић 1981).

Бележење тополексеме *Sāmīas* у селу на обали Мораве упућује на претпоставку, уколико је заиста реч о сточарском термину, да се овде некада активније сточарило. Ипак, изгледа нелогично да се лексема овога значења потврди као име некад мочварног простора на коме, по предању, „ни *sām īās*“ не би могао живети, што пре упућује на хомонимну лексему из области географске терминологије „*sāmīas* м (Црна Гора, Ријечка нахија) 'глиб, блато, гдје расте разна травурина“ (Скок: *sampas*).³³⁷ Народна етимологија (*sām īās*) сведочи да лексема *sāmīas* није ни изблиза позната овдашњем становништву ни у једном потврђеном апелативном значењу, што, уз необичну творбину структуру, упућује на присуство какве несловенске основе.³³⁸ Чини се да сва потврђена значења упућују на то да је други део сложенице заиста у вези са ит. *passo*. Потврда лексеме са различитим значењима претежно у приморском појасу упућује на регионализам романског порекла, те би и у првом делу сложенице *sāmīas*, оне из области географске терминологије, требало трагати за романским елементом.

ПОЈИЛО 'појилиште за стоку': *Појло* Ша, *Појло/Поила* Бе, *Појлово* Ра-Ри, *Најојло* НЛ.

СОЛИЛО 'место на коме се соли стока': *Солило/Солила* М.

ПРОГОН „право прелаза за стада код измене летњих и зимских пашњака“ (Јиречек II: 154)³³⁹: *Прогон* Д.

ФАРМА (енгл. *farm*), савремена тополексема везана за интензивни узгој стоке и живине: *Код фарму/Код ћурску фарму* Шу.

ТОВИЛИШТЕ Савремена тополексема везана за интензивни узгој крупне стоке: *Код шовилишће* Ри.

³³⁷ Није јасна семантичка веза именице овога значења и прилога из области сточарске терминологије (Исто).

³³⁸ Д. Барјактаревић *sāmīas* сврстава међу прилоге турског порекла, не наводећи извор и значење (1977: 217).

³³⁹ Исп. „*progon* — путељак за пролаз стоке на испашу“ (Богдановић 1982: 286).

2.1.7. Пчеларство

Пчеларство је још у средњовековној Србији било на великој цени (Жирек II: 155). На континуитет гајења пчела у околини старог утврђења на Јеринином граду упућују истозначне тополексеме различитог порекла:

ТРМКА *т̄рмка* и *т̄рмка* „кошница за пчеле“ (Елезовић). Лексема је потврђена у XIV веку (Скок III: 504): *Трмчар* ВС.

КОВАНЛУК „пчелињак“ (тур. *sovanklık*): *Ковалук* ВС НЛ, *Кованлук* (*Код чесму*) Бу.

2.1.8. Привредни објекти и производи

ВОДЕНИЦА На некада велико богатство вода у Белици указују, поред осталог, и топоними који сведоче о постојању бројних воденица поточара³⁴⁰ на овдашњим потоцима, који су данас у највећем делу године суви. Пресушивање текућих вода, али и свеprisутнија индустријска прерада жита, утицали су на то да се воденице напуштају, а лексемом воденица, као и *јаз*, *вада*, *најер*, данас се именују простори око некадашњих воденица: *Воденица Ц*, *Воденичишиће* Д Де Ра, *Воденичаришиће* Ри; *Сџара воденица* Ша; *Јовчицка* ~/*Славкова* ~, *Стевчицка* ~, *Павлова* ~ Де, *Дамњанова* ~/*Ранђеловска* ~, *Рашицка* ~ Ви, *Денина* ~, *Ђорђева* ~ С, *Радовицка* ~ Бе, *Сибинова* ~ ДШ, *Панџелина* ~, *Рисџицка* ~ ВС, *Ваганарска* ~ Т, *Црначка* ~/*Воденица Ц*; *Марицке воденице*, *Милићевске* ~ ДШ; *Код воденице* Б Бе Де М СС Ша, *Код* ~/*Воденице* Ме, *Код горње* ~, *Код доње* ~ Де, *Код Микине* ~/*Код* ~ Вр, *Код Вукадинове* ~/*Код* ~ Шу, *Код Аџицке* ~/*Аџицка воденица* Де, *Код Гаине воденице*/*Гаина воденица* Де, *Код Дамјанову воденицу*, *Код Рашицке воденице* Ви, *Код Николицке* ~ ВС, *Код Ваганарске* ~ Т; *Воденички кључ*, ~ луг Ри, ~ *џуш* НЛ.

ВАДА *вада*, диј. 'канал којим се доводи вода за воденицу' (в. Елезовић), синоним са *јаз* (в.): *Више ваде* С, *Исјод* ~ Де (х 2) С, *Код* ~ С, *Подвадница* Бе.

ЈАЗ Синоним са *вада* (в.): *Јаз* Т, *Јаз* (*Најер*) Ша Шу, *Дамњанов јаз*/*Ранђеловски јаз* Ви.

НАПЕР '1. преграда на реци одакле се одваја вода у јаз који води до воденице; 2. воденични јаз': *Најер* Ц Ша Шу, *Код најер* Ша.

МЛИН Савремена тополексема из области индустријске прераде жита: *Млин* Ри.

СУП *суй* 'мрежа за хватање риба разапета у реци или рукавцу' (исп. *суй*, исто значење, РМС): *Сџари суй* НЛ.

ВАЉАВИЦА 'врста воденице у којој се ваља сукно', исп. *ваља̀вица*, „радионица где се ваља сукно“ (Елезовић): *Воља̀вица*/*Вољевица*/*Вољавча* (хидр.) М, *Вољавче* (ојк. в.).

МАЈДАН Балкански турцизам арапског порекла (тур. *maden* „руда, рудник, каменолом“, Скок: *majdan*); *мајдан* „место у земљи одакле се вади каква

³⁴⁰ Детаљна обавештења о воденицама у овом крају (*јошочарама* и *моравкама*) током тридесетих година овога века налазимо код Ст. Мијатовића. На Белици и њеним притокама тада су биле 24 воденице (Мијатовић 1948: 37–38), а сада само две.

било руда, па и обичан камен, каменолом“ (Елезовић). Овдашњи топоними са овом основом делом именују и старе јаме, вероватно некадашња рудишта, којих је, судећи према броју таквих јама на Црном врху, било више (в. *вигањ, руја*). *Мајдан* данас апелативно, а делом и ономастички, означава активан или напуштен каменолом: *Мајдан* ГШ (х 2) ЈП, *Мајдан/Код мајдана* ВС, *Мајдан/Код мајдана* Вр; *Ленкин мајдан* НЛ.

ВИГАЊ *вѣгањ* и *вѣгањ* „ковачница, ковачка радионица [...], ковачко огњиште, ковачка ватра“ (РСАНУ; исп. Скок III: 587)³⁴¹: *Виђеви* М. На ово значење упућује како структура речи (мн. **Виђеви*, са упрошћеном сугласничком групом *гњ*)³⁴², тако рудно и водно богатство црновршких падина (исп. топ. *Рује, Рујине, Мечја руја, Сребра, Ковач, ојк. Ковачевац*).³⁴³

ТУЧНИЦА ’место на коме се ситнио (диј. „тукао, туцао“) камен за потребе овдашњих фабрика стакла (в. *стаклара*): *Тучница* Бе.

СТАКЛАРА ’фабрика стакла³⁴⁴: *Више стакларе* Ви.

ЦРЕПАНА ’место где се прави *цреп*’. Термин је из грађевинарства, првобитно грнчарски (по пореклу прасл., в. Скок). Топоним упућује на некадашње „ручне црепане“: *Црепана* Бе.

ЋЕРЕМИЦИНИЦА ’место где се прави *ћеремџа*, старински цреп’. Термин је из грађевинарства (балкански грцизам, нгр. *керџиби*; Скок): *Ћеремициница* Шу.

ЦИГЛА, *циглана*. Савремени термин из грађевинарства (посредно од лат. *tegula*; Скок: *сгјер*). Топоними упућују на некадашње „ручне циглане“: *Циглана* Шу, *Циглане* П, *Код циглане* Де; *Код цигле* Шу.

КРЕЧАНА (тур. *kireçhane*): *Код кречане* Ц.

ЖЕЖНИЦА *жѣжница* „јама ископана у земљи где се слажу и пале дрва, или покривена гомилом запаљених дрва, ради прављења дрвеног угља, ћумура“ (РСАНУ)³⁴⁵: *Жежница/Жежице* ГШ.³⁴⁶

³⁴¹ Ископану рупу у којој се ложи ватра Цигани ковачи су називали и *виња* (Ђорђевић III: 18).

³⁴² Топоним *Виђеви* је више пута потврђен у Врлој реци (Симић 1979: 89). На везу нашег топонима са културном лексемом *вѣгањ* упутио ме је А. Лома.

³⁴³ Геолошка истраживања с почетка прошлог века показала су да је Црни врх богат разним минералима (према: Мијатовић 1948: 7–8). Мијатовић сматра да место *Рујиштије*, које нисам потврдила, и *Мечкина руја* представљају остатке „од неког рударског окна на Црном врху“, а да на стару „рудокопњу“, поред наведених, упућују и заборављени црновршки топоними *Мејшаница*, *Мејшалник* (Исто: 47).

³⁴⁴ У Јагодини су радиле две фабрике стакла: прву српску фабрику, која је почела са радом 1847. године, основао је на простору између Белице и Мишевића Аврам Петронијевић (Перунички 1975: 565, 572, 611), а друга је основана у Јагодини крајем прошлог века (Исто: 1419). Обе стакларе су употребљавале црновршки кварц, којим су богате јужне и југоисточне падине ове планине.

³⁴⁵ У једном овдашњем документу (1867) говори се о сувим кладама у „Обштини мишевићској“ потребним за „*жѣжјење* поташе“ (Перунички 1975: 1045). *Жежница* се доводи у везу и са рударством и прерадом гвожђа (Симић 1979: 90).

³⁴⁶ Положај овдашњег локалитета упућује и на могуће значење ’сунчана страна брда са земљом слабе родности, која уз то слабо одржава влагу’. Исп. *Жежница* „земљиште у припеку, ’спрема сунце““ (Златановић 1979: 132).

ЋУМУР (тур. *kötür* „угаљ, дрвени и камени“); исп. *ћумур(х)ана* „јама или примитивна пећ у којој се паљењем дрвета добија дрвени угаљ“ (Шкаљић): *Ћумурњача* ЛП Ц.

ШИНДРА *шиндра* (тур. *şendere* 'дуга на бурету') „даска обично букова остругана и удешена на жљеб и перо а употребљава се највише за плафон у соби или за кров на зградама“ (Елезовић): *Шиндра* Ц.

СТРУЖНИЦА *стружница* „столарска клупа“, „пилана (у Србији)“ (РЈАЗУ). Како се именовани локалитет налази поред реке, вероватно упућује на постојање „стругара“ које је покретала водена снага. Таквих стругара, по грађи сличних ваљавицама, било је почетком XX века по Ресави (Мијатовић 1930: 156): *Стружница* М.

ТАБ(Х)АНА *табхана, табакхана* „кожарска радионица гдје се сирове коже киселе и учињају“ (тур. *tabakhane*, вулг. *tabhane*, Шкаљић): *Табане* (ојк.) Ја.

КАЗАНИЦА *казаница*, диј. 'зграда у којој су смештени ракијски казани и у којој се пече ракија'³⁴⁷: *Казаница/Пајкова казаница/Код казаницу* (део насеља) Д.

ПИВАРА 'фабрика пива': *Пиварски крај* (*Код пиваре*) Ја (ојк.).

КЛАНИЦА 'фабрика за клање стоке и прераду меса': *Код кланице/Код кланицу* Ја (ојк.).

2.1.9. Занати

МАЈСТОР Средњовековни сеоски занатлија (лат. *magister*, стародам. *maïstru*, Јиречек II: 98). Доласком Турака бележимо појаву посебних имена за свако занимање, тако да се овај општи назив за занатлију потискује. Стога се наш топоним можда може везати за средњовековни период³⁴⁸: *Мајстџорска коса* ЛП.

КОВАЧ У средњем веку је највећи део металских радника називан *ковачима*; читава села су формирали људи који су се бавили овим занатом (Јиречек II: 171, в. *виган*). У познијем периоду ковачким занатом су се претежно бавили Цигани³⁴⁹: *Ковач Ра*³⁵⁰, *Ковачка бара* Сл, исп. ојк. *Ковачевац*.

ЛУКАР На културно значење ове тополексеме упућује појава овдашњег ојконима у ликовима *Лукари* и *Лукаре* у старијим документима (Перуничкић 1975: 241–253). Наиме, облик множине *Лукаре/Лукари* упућује на претпоставку да је ојконим *Лукар*³⁵¹ мотивисан тиме што су у њему живеле

³⁴⁷ Лексема је остварила топономастичку функцију јер су овакве зграде биле ретке и поседовали су их само најумућнији у селу (Мијатовић 1948: 30).

³⁴⁸ Исп. у савременим условима: *занатски* центар.

³⁴⁹ То је условило да у појединим крајевима Циганином буде назван свако ко се бави ковачким занатом (Ђорђевић III: 8, в. *Циганска занимања*, 17–31).

³⁵⁰ Како је Ракитово, смештено на некад водоплавном терену, имало мало обрадивих површина, његово становништво се претежно бавило занатством. Поред осталог, Ракитовци су се бавили и ковачким занатом.

³⁵¹ Ј. Мишковић сматра да је село *Лукар* названо по истоименој планини између Бунара, Цикота, Урсула и Лукара (Мишковић 1885).

средњовековне занатлије који су се бавили израдом лукова: *Лукар*, *Доњи Лукар* Ша. ³⁵²

КОЊАР Изведеница у значењу „човјек који чува коње“ потврђена је у XV веку (Скоп II: 143).³⁵³ Топоним *Коњарско* (Шу) упућује на претпоставку о овдашњем узгајању коња. Ту традицију су у овај крај могли донети и Мађари (в. ојк. *Шанђаровац*, исп. и Историја Срба I: 86). Узгој коња у Шантаровцу и Шуљковцу и данас је раширенији него у другим беличким селима.

ЛАНАР *лан̄ар* „онај који се бави гајењем лана“ (РСАНУ): *Ланарски њош*ок III.

СВИЛОПРЕЛАЦ ’онај који из чаура свилене бубе „преде“ свиљу’, али и ’онај који откупљује чауре свилене бубе’³⁵⁴: *Свилопрелац* Ја (потиснут ојконим).

ЦРЕВАР Изведеница са значењем „онај који справља и продаје цријева“ (Скоп I: 275). Породични надимак *Цревари* појављује се у овдашњим селима, али не и у селу у којем смо забележили топоним: *Цреварско брдо/Цреварско* Де.

КАЗАНЦИЈА *казанџија* (тур. *kazançı*) „занатлија који прави казане и друго бакрено посуђе“ (Шкаљић): *Казанџијска чаршија* Ја.

МУМЦИЈА *мумџија* (тур. *tutucu*) „свјећар“ (Шкаљић): *Мумџијска чаршија* Ја.

ПАПУЦИЈА *папуџија* (тур. *parıççı*) „занатлија који израђује папуче“ (Шкаљић): *Папуџијска чаршија/Папуџијска улица* Ја.

ТАБАК *џабак* (тур. *tabak*) „кожар, онај који штави, учиња коже“, Шкаљић (исп. диј. изр. „у табачку бачву се видели“): *Табачка чаршија* (в. *Табане*) Ја, *Табачани/Табачки крај/Табачка мала* (ојк.) Т.

ГРЕБЕНАР *гребенар* „1. онај који прави гребене; 2. онај који гребена (вуну, лан и сл.)“ (РСАНУ): *Гребенарово* Т, *Гребенаров сокак* Ја.

АПТЕКАР *ајоџекар* (: гр. *ἀποθήκη*). *Nomina agentis*, данас у класи занимања: *Пајоџекарско/Пајоџекарско* Ри, *Ајоџекарска улица* Ја,

БЕРБЕР *бербер* (тур. *berber*) „занатлија који брије“ (Шкаљић). Архаична *nomina agentis* из урбане средине: *Берберско* Ри.

Имена заната садржана су и у овдашњим ојконимима и микротопонимима антропонимског порекла (в.). С обзром на то да се и за део наведених топонима може претпоставити претходна антропонимска функција (исп. *Коњарско*, *Берберско* и сл.), али и због потребе за груписањем блиских семантичких

³⁵² Занатлије које се баве израдом лукова, „лукари“, помињу се у средњовековним текстовима (Јиречек II: 170).

³⁵³ Топоним се тешко може довести у везу са етнонимом *Коњари* у Македонији, „малоазијски Турци“ (Скоп II: 143).

³⁵⁴ О развијеној традицији свилогојства у овом крају говори то што су овдашње жене доскора познавале и самостално руководиле узгојем свилене бубе („не купују семе“), те прерадом свиле (Перуничкић 1975: 587). Чак су и турски трговци четрдесетих година XIX века откупљивали јагодинску свиљу и носили је у Турску (583). Државна брига о узгоју свилене бубе у овом крају нарочито је била изражена седамдесетих година XIX века, када су се чауре извозиле у поједине европске земље (Исто: 1004, 1021).

категорија, овде ћемо навести и топониме изведене од антропонима, породичних имена добијених по занимању претка, која и данас живе у неформалној употреби:

ВАГАНАРЦИ *ваган̄ар* „онај који израђује или продаје вагане“ (РСАНУ). Иако је реч *ваган* раширена код свих Словена, мисли се да је медитеранског порекла (Скоп: *vagan*): *Ваганарско/Баганарско* Т, *Ваганарска мала/Ваганарско скаче* (ојк.) Ви, *Ваганарски мост* Ви.

САЦИЋИ Антропоним *Саџићи*, који се појављује топонимизован: *Саџићи* (ојк.) Ша, може упућивати на занат (диј. *сајџија* „часовничар“, тур. *saatçi*), а може представљати и патроним од мушког хипокористика *Саџа* (по предању, прводосељени предак *Саџића*).

2.1.10. Границе, аграрне реформе и сл.

МЕЂА, *међар* 'међаш': *Сарина међа* Ја (ојк.); *Међар* Бе, *Међар/Међари* Ви.³⁵⁵

МУША Балкански турцизам арапског порекла (тур. *müşa* „пашњак којим се користе сви сељани, неподидељена, заједничка утрина“, Шкалајић), којим се у Србији именује простор између два села или општине (Скоп II: 490): *Пуџи на мушу* Т.³⁵⁶

ДЕО Корен *део-* (*дел-*) се у топонимији обично доводи у везу са географским термином *део*, *дио* „брдо, брег“ (Шиц 1994: 33; исп. *д'џльнь* 'top-tanus', Даничић). Међутим, положај овдашњих локалитета, али и структура топономастичке изведенице (*Деоница* Шу, в. истоимени ојконим) потврђује Шицову претпоставку да је „значење 'брег, брдо' бесумње секундарно [...], да је *д'џль* првобитно значило 'делница, граница, линија раздвајања“ (33); исп. *дел*: „дел од планина, рид кој припаѓа на едно село“ (Пјанка 1970: 190). *Деоница* у Шуљковцу би, као вододелница (в. ојк. *Деоница*), могла упућивати на стару деону линију између две жупе, Белице и Лененице (исп. *муша*, в. *Увод*).³⁵⁷

На другој страни, микротопоним *Делнице* (*Милановицко*) Т мотивисан је доделом земље безземљашима (исп. *делница* „делена нива“, Пјанка 1970: 190).

ИСЕ (*х*)*исе* „део“ (тур. *hisse*, исп. *Делнице*): *Исићи* Бу, В, П, *Велики исићи* П. Топоними су мотивисани деобом сеоских утрина, или обрадивих површина насталих исушивањем бара (исп. делови земље подељени сељацима „обично се зову *исеџа*“, Вешовић 1935: 70).

³⁵⁵ Сегмент *међ-* бележимо и у сложеном ојкониму *Међуреч*. О семантичкој вези предлога *међу* и именице *међа* в. Скоп II: 398–399.

³⁵⁶ Ако прихватимо да је друга *Лейеница*, која се помиње у *Жичкој њовељи*, жупа која је захватала висораван између Белице и Лугомира (в. *део*), онда би овај топоним могао чувати траг те старе поделе, а свакако упућује на давнашњу границу међу сеоским атарима. Муша (гранична линија) у „планини“ између села у сливу река Белице и Лугомира помиње се у XIX веку у споровима око жира (Перуничкић 1975: 631 и др.).

³⁵⁷ „Граница између жупа био је ненасељен шумски или планински крај без тачно утврђених линија“ (Жиречек II: 64).

АГРАР (гр. *ἀγρός*, лат. *ager* 'њива, поље') Савремена тополексема везана за аграрну реформу; њиве добијене последњом аграрном реформом: *Аграр/Аргар* III.

КОМЕСАЦИЈА *комесаџија* (према лат. *co(n)-* и *massa*). Савремени топоним настао после размене обрадивог земљишта с циљем обједињавања поседа у већу целину: *Комесаџија* Т. (Старији топоним *Баре*, којим су претходно именоване површине на којима је извршена комасација, све ређе се чује.) Лексема не учествује у топонимији оних села у којима је комасацијом захваћен већи део атара.

КОМИСИЈА Правни термин за који се претпоставља да „може бити стара посуђеница“ од лат. *commisio*, а који значи „судско изасланство“ (Скоп II: 133). Топоним је могао бити мотивисан административним разграничењем међу суседним атарима: *Комесија* Шу.

2.1.11. Комуникације и објекти у вези са њима

ДРУМ (гр. *δρόμος*). Друмом се називају како стари путеви, Цариградски друм и његови огранци који су премрежили ову област, тако и савремени путеви од већег значаја, такође трасирани у давној прошлости: *Друм* М (х 2) Д-К-Б-Шу-Вр-Сл Ви, *Друмка/Друмке* Ви; *Сџари друм* Бе Р, *Сџари* ~/*Карађорђе*в ~ Ка, *Манастирски* ~ (*Манастирски њуџ*) Де, *Код друм* Де К Шу, *Код друма* Вр Д Сл, *До* ~ Вр, *Преко* ~ Де Сл Ша, *Исиод друм* Шу, *Исиод друма* Б, *Више* ~ Б, *Поред* ~ Д, *На друм* Ка М.

ПУТ Апелатив *џуџ* је садржан у именима сеоских и пољских путева, уз који се као одредба најчешће појављује придев изведен од назива места као крајњег одредишта до кога пут води, а неретко и од назива знатнијег локалитета кроз који пролази: *Криви џуџ* Т Вр, *Широк* ~ Ви, *Сџари* ~ П; *Воденички* ~ НЛ, *Сеоски* ~ В, *Селски* ~/*Сеоски* ~ Шу, *Доњомалски* ~ В, *Манастирски* ~ Де; *Багрдански* ~ В, *Бресјански* ~ Т, *Винорачки* ~ Д, *Вољевачки* ~ В ДШ, *Драгошевачки* ~ Шу, *Јагодински* ~ Ме, *Ковачевачки* ~ Д, *Крагујевачки* ~ ГШ, *Ланишћански* ~ ДШ, *Лозовички* ~ Ме, *Лукарски* ~ Б, *Међуречки* ~ Д Де, *Новински* ~ Б, *Пањевачки* ~ Ри, *Рибарски* ~ Ја-Ри, *Сиоковачки* ~ Ме, *Цикоџки* ~ Б, *Шанџровачки* ~ Шу, *Шћипљански* ~ В, *Шуљковачки* ~ Д, *Бубански* ~, *Врлејни* ~, *Гробљански* ~/*Пуџ* за гробље, *Дубељски џуџ*, *Косански* ~, *Кошћански* ~, *Реснички* ~ Шу, *Ђелијански* ~ Д Шу, *Најемачки* ~ Ша Шу, *Трешићински* ~ Б, *Тучњици* ~, *Гајски* ~ ДШ, *Брезнички* ~, *Жежнички* ~, *Орнички* ~ ГШ, *Тојољачки* ~ Д, *Крљански* ~, *Марковиџки* ~, *Мийровиџки* ~, *Младеновиџки* ~, *Рајиџки* ~, *Трмчарски* ~ ВС; *Вучков* ~ ВС; *Пуџ* за *Браници*, ~ за *Језеро*, ~ за *Ушрине* Ви, ~ за *Завод* ДШ, ~ за *Виногради* В, ~ за *Дивљач*, ~ за *Ћосин џуџок* Шу, ~ *према Исиџи* В, ~ *према Пејџрово* В, ~ уз *Тунел* М, ~ на *муџу* Т; *Преко џуџ* Шу, *Више џуџа* С Ша, *Исиод* ~ С; *Пола џуџ* ДШ.

СОКАК (тур. *sokak*) 'уска и кратка сеоска улица, сеоски сокак'. У оквиру топономастичких синтагми, поред сеоских путева означава и делове села око тих путева (в. II-2), а само у једном примеру именује и пољски пут: *Аџиџки сокак* Де.

УЛИЦА *улица* „сокак у селу, оно што је између кућа ван дворишта“ (Елезовић; в. **СКОК**). Тополексема *улица* у овој области углавном постоји као урбани појам (в. II-2). Стога претпостављамо да је у овом случају реч донесена миграцијама и убрзо потиснута из апелативне употребе: *Гробљанска улица Л*.

АУТО-ПУТ Савремена тополексема код које се подудара реално и топономастичко значење: *Ауџо-јуџи Ја-КС-Ра-Ри, Преко ауџо-јуџи КС Ри, Код ауџо-јуџи КС*.

ПРУГА Савремена тополексема (*железничка љруга*) код које се подудара реално и топономастичко значење: *Исјод љруге Бу, Код љруге/Код љругу, Преко љругу П*.

РАСКРСНИЦА 'место на коме се укрштају путеви'³⁵⁸: *Раскрсница Де ДШ Ц*.

КРСТОПУТ Синоним са *раскрсница*³⁵⁹: *Крсјојуџи/Крсјојуџина Р*.

РАКАЉ Врста раскрснице рачвастог облика, синоним са *раскрсница* (в. РЈАЗУ): *Цикоџки ракаљ Вр*.

МОСТ Мостови се називају по реци коју премошћавају: *Црновршики мост Т, Јошанички ~ Д*; по путу на коме се налазе: *Шуљковачки мост Д, Деонички ~ Ви, Винорачки ~ Де*, или на неки други начин: *Доњи мост, Горњи ~ Д; Ваганарски ~ (: Ваганарци, надимак за род) Ви, Мост код гробље Д*.

ЋУПРИЈА *ћуџрија*, балкански турцизам (тур. *köprü*, **СКОК**): *Код ћуџрије Шу, Код ћуџрију, На ~ Шу*.

БРВ(Н)О 'грета којом се премошћава каква мања вода': *Код брвна Шу, Код брва П*.

СКЕЛА (тур. *iskele* ← итал. *scala*, Шкалаић) 'сплав који се креће дуж јаког ужета, на коме се преко велике реке превозе људи, стока и друго са једне обале на другу': *Влашка скела П, Крушарска скела Ра*.

ВЕЗАР Судићи по природи локалитета (њиве поред Мораве) и народном казивању (в. *Речник*), тополексема је примарно могла значити стабло дрвета које се користило за везивање скеле (исп. *Наводниј љањ* у Раваничкој повељи)³⁶⁰: *Везар Ра*.

АЕРОДРОМ (лат. *air* и гр. *δρόμος*). Савремена тополексема са примарним слагањем између апелативног и топономастичког значења. Данас именује њиве: *Аеродром/Еродром КС*.

АНТЕНА (лат. *antenna*) 'радио-одашиљач', у топономастичкој синтагми има функцију објекта-оријентира: *Код антене П*.

³⁵⁸ У појединим селима (Ша, Шу) апелатив је *рајсјуџилица*.

³⁵⁹ Лексема је са овим значењем потврђена у Тимоку и Пироту (РСАНУ), што, имајући у виду миграциони састав становништва у селу у коме је топоним потврђен, говори да је лексема донесена миграцијама.

³⁶⁰ Топоним би могао бити и фитонимског порекла, са мотивном речју *вез* 'врста бреста' (*Ulmus effusa*) и суфиксом *-ар* (као *Брестар*). Колико ми је познато, такав фитоним није посведочен у овом крају.

2.2.0. Друштвени живот (материјална и духовна култура)

2.2.1. Друштвени објекти

(Називи као спомен на здања и пребивалишта)

ГРАД Већина микротопонима који у себи садрже лексему *град* мотивирана је траговима некадашњих насеобина, најчешће зидинама. Археолошка истраживања појединих локалитета потврдила су постојање насеља још од преисторијског периода (Стојић 1986: 13, 18): *Град/Јеринин град/Градина/Градишиће/Јеринино градишиће* Бе-ВС-СС, *Градац* СЛ, *Горњи град*, *Доњи град* СС, *Грацки њојок* Бе-Вр.

СЕЛО На честа овдашња расељавања у прошлости упућује појава великог броја микротопонима који у себи садрже тополексему *село*: *Селишиће* Ви Д Ме П СЛ; *Стјаро село* Бе ГШ Де Л Ме П Ра Ри, *Стјаро село* (*/Стјара Деоница*) ојк. Де, *Ново село* Бе. Иста лексема се појављује и као просторни оријентир у именовању њива и воћњака у непосредној близини појединих села, као и у облику присвојног придева у топономастичким синтагмама које именују некада заједничка сеоска добра: *Више села* Б Бе, ~ *село* Б, *Повише село* Ри, *Исиод село/Исиод села* Де; *Селска чесма* Сл, ~ *ушрина* Шу, ~ *шума* Шу; *Селски кључ* П, ~ *њојок* Л, ~ *њуш/Сеоски* ~ В, *Сеоски бунар* Ша.

ПРЊАВОР (в. П-1, 1.2.1).

МАЛА (в. П-2, 3.20).

КРАЈ (в. П-2, 3.2.0).

КУЋА 'општи назив за објекат у коме живи породица'. Апелатив *кућа* у оквиру изведенице *кућишиће* именује простор на коме се некада живело, као и *селишиће* (*стјаро село*), с разликом што се изведеница *кућишиће* појављује као топоним за површине на којима су у ближој прошлости биле куће појединих породица: *Кућишиће* Ра Ша. На стара, стална или повремена пребивалишта појединаца или група упућују и микротопоними: *Циганске куће* Д-К, *Шумарова кућа*, *Тилина* ~ ВС; *Код Дудине куће*, ~ *Тинђине* ~ Шу, ~ *Јулкине* ~ П, ~ *Марисављеве* ~ Бе, ~ *Ралине* ~ Вр. Породична кућа се појављује и као оријентир: *Код куће* СС Ша, *Исиод куће* Де. Већи број оваквих именовања смо бележили у сваком беличком селу, али нам се чини да су сличне предлошко-падежне конструкције употребљаване апелативно.

БУРДЕЉ Посредством антропонима у топонимију је ушла и тополексема *бурдељ*, 'примитивна кућа укопана већим делом у земљу'. Сматра се да су Срби и Бугари ову лексему посудили од Румуна (рум. *bordeli*, Скок: *burdelj*). Преци овдашњих *Бурдимаца* (Мијатовић бележи облик *Бурдељци*)³⁶¹ су по предању живели у бурдељу, који су закопали у брдо: *Бурдимци/Бурдимска мала* (ојк.) Т, вероватно и *Бурдицко* Д.

КОЛОНИЈА *кòлòнија* (лат. *colonia*, РСАНУ) 'градско насеље, стамбена четврт, обично за људе одређене професије': *На колонију* (ојк.) Ја.

³⁶¹ Антропоним (и ојк. *Бурдимци*) може се узети за село *Бурдимо* код Сврљига (Именик Србије), које се помиње у XV веку (усмена инф. А. Ломе). Мијатовић (1948: 154) наводи да су *Бурдељци* досељени из врањске околине.

БАРАКА (фр. *baraque*, РСАНУ) 'дрвена кућа која се користи као повремено пребивалиште (углавном за теренске раднике)' (в. колиба): *Баракишиће* КС; *Код бараке/Барака* Ка.

На другој страни, на организованост данашњих насеља упућују апелативи *крај, мала, сокак*. С обзиром на то да учествују само у називима за делове насељених места, анализирани су у поглављу Ојконими (в. II-2).

2.2.2. Друштвени односи и занимања

У овој класи назива, коју чине различите лексеме са значењем лица, бележимо и неколико топонима изведених од и данас живих антропонима надимачког порекла, мотивисаних социјалним статусом или занимањем претка. Све лексеме из ове семантичке класе се у топонимију укључују на исти начин као и антропоними: у двочланим топонимима као присвојни придев који конгруира са управним чланом синтагме, у једночланим као присвојни придев у облику средњег рода (в. III-3.1).³⁶² Уколико у топонимији учествује живи фамилијарни надимак, као мотивациону реч ћемо наводити облик тог надимка:

ГАЗДИЋИ *gāzda* 'богат сељак, домаћин' („маџарски славизам“, мађ. *gazda*, Скок I: 549; РСАНУ), породични надимак (*Газдићи* Д): *Газдицко* Д, *Газдицке ливаде/Газдицко* Шу, *Газдицка мала* (ојк.) Д.

ДЕСПОТ(ОВЦИ) (гр. *δεσπότης* 'византијска дворска титула'), „1) један од најглавнијих дворана на старосрпском двору“ (Скок: *despot*); 2) од 1402. титула владара у Србији (РСАНУ). Облик *Деспојтовци* (породични надимак) К вероватно је у вези са појавом да се „У народним пјесмама ријеч *деспојтовац* срета у значењу: човек који припада деспоту, као слуга или војник“ (Вешовић 1935: 132): *Деспојтовске шуме* К.

БЕГ (тур. *bey*). Турска, цивилна и војна титула за угледног човека, која се на нашим просторима употребљавала са различитим значењима (в. Шкаљић). Бележимо је у сложеници са тур. *kara-* 'црн': *Карабегово* Ра.

СПАХИЈА (тур. *sipahi*) „посједник тимара, спахилука, који је дужан да као коњаник иде у војску у случају рата“ (Шкаљић): *Сјахијина коса* ВС.

ХАЦИЈА (тур. *haci*) „код муслимана [онај] који је посетио свету зграду Кабу у Меки, а код хришћана који је ишао на поклоњење Христову гробу у Јерусалиму“ (Шкаљић): *Ацино* Ме.

ХАЦИЋИ (презиме *Хаџић*, породични надимак *Аџићи* Де; приповеда се да им је предак био „на ацилуку“): *Аџиско* Ц, *Аџиска мала/Аџицка* ~ (ојк.), *Аџицка воденица, Аџицки сокак* Де.

КАЛУЂЕР (гр. *καλόγερος*) 'монах, калуђер': *Калуђерска бара* П, *Калуђерски гроб* Ц.

ЦРНАЦ арх. „калуђер“ (в. ојк. Црнче): *Црначка коса* Ка.

ПОП (гр. *παπῆς*)³⁶³ 'хришћански свештеник': *Пойово* К Ме Шу, *Пойица* Ша, *Пойове ливаде* М Шу.

³⁶² Из наведених разлога овакве топониме ћемо у творбеној анализи прикључити топонимима образованим од антропонима.

³⁶³ Подробније о пореклу ове свесл. речи в. Скок III: 8.

ПОПАДИЈА (нгр. *попадија*): *Попадина бара* Ри.

БАК (гр. *δίακονος*) 'свештено лице, ђакон' (в. Скок III: 670): *Баковац* ЈП.

ХОЏА (тур. *hoca*) „муслимански свештеник“ (Шкаљић): *Оџин гроб* ВС.

ХАРАЧЛИЈА (тур. *haraçlı*) „онај који убира харач, порезник“ (Шкаљић): *Арачлијски њошток* Ја/*Рачиски њошток*/Рачински ~/*Речиски* ~ Т.

ХАЈДУК (тур. *hayduk, haydut* „друмски разбојник“, мађ. *hayduk* „плаћени војник на турској граници против Турака“)³⁶⁴: *Ајдучка вода* Л-М, *Ајдучки кладенац* СЛ.³⁶⁵

БРАЈКОРИ *врајкѳр, фрајкѳр* (нем. *Freikorps*) „аустроугарска добровољачка војна формација“ (РСАНУ); породични надимак *Врајкѳри* М-С: *Врајкорска ограда* С.

ЖАНДАР *жандарм* (фр. *gendarme*, РСАНУ) арх. и пеј. 'полицајац, чувар реда': *Жандарево*/Жандарово Т.

ШУМАР 'чувар шуме, државни службеник': *Шумарова колиба* Ка, *Шумарова кућа* ВС.

2.2.3. Организација друштвеног живота

ЗБОР Народски лик према црквенословенском *съборъ* (*сабор*). *Зборно место* (СЛ) највероватније представља старији топономастички слој и може упућивати на сеоске зборове³⁶⁶ на којима су се решавала питања „уређивања сеоских међа и расподеле дужности“ (Жиречек II: 98)³⁶⁷. На то упућује положај и доскорашњи власнички статус овог локалитета (в. *Речник*).

ОПШТИНА Савремени термин са значењем административне јединице, али и зграда у којој раде њени управни органи. У топонимију се укључује као објекат-оријентир (зграда у којој су органи управе) и представља спомен на време када је у појединим селима ове области било седиште општина: *Код старе оиштинине* (ојк.) ВС.

2.2.4. Здања и локалитети војно-одбрамбеног карактера

БОЈИШТЕ 'простор на коме се одиграла некаква битка', 'бојно поље': *Боиштие* ВС.

БРАНИШТЕ „природно или вештачки утврђено место за одбрану, одбранбени положај“, РСАНУ³⁶⁸ (о односу *Браник*, *Браништие* и *Забран* в. III-2.2, 1.2.3, -ик, -иштие): *Браништие* Д С.

³⁶⁴ О другим значењима в. Скок, Шкаљић, Вук 1852.

³⁶⁵ *Ајдучки кладенац* је „чест назив за кладенце и изворе“ у јужној Србији (Златановић 1998).

³⁶⁶ Именом *зборно место* (*збориштие*), називаи је у племићкој општини Пољнице код Сплита простор на коме су одржавани зборови. И у другим су се крајевима знала одређена места, под ведрим небом, понегде са примитивним седиштима од тесаног камена, на којима су одржавани народни, или сталешки (племићки) скупови, са различитим надлежностима (Жиречек II: 29-32).

³⁶⁷ У Душановом законуку се строго забрањује сеоски *збор*, тј. *севровь съвожь* (Исто).

³⁶⁸ Потарђено је и значење 'забран, браник' (РСАНУ). На наведено значење упућује суседни топоним (исп. *Падалиштие*).

ПАДАЛИШТЕ Иако и на овом подручју *падалишће* /*падалшће* значи 'место на које падају Цигани' (исп. *Циганско падалишће* К; в. Михајловић 1970: 168), народно предање о бици у којој су „падале главе ко лишће“ (Бе), значај и положај локалитета, као и суседни локалитет *Бранишће*, упућују на значење „табор, логор“, потврђено у нашим старим текстовима (Исто)³⁶⁹ : *Падалишће* Бе-К-Д-Шу Вр(?)

ТАБОРИШТЕ Лексема *табор*, иако присутна у свим словенским језицима, вероватно није прасловенска (Скок III: 429), али је свакако једна од најстаријих међу истозначним војним терминима: *Таборишће* СС/*Тоборишће* ВС-Сл.

ЛОГОР (нем. *Lager*), лексема потврђена у XVIII веку (Скок), синоним са *табор*: *Логор*/*Логоришће* Бе, *Логоришће* Ша.

СТРЕЛИШТЕ Савремена тополексема, која значи простор на коме се изводе, или су се изводиле, војне вежбе: *Стрелишће* ВС Ја (ојк.).

МЕТЕРИЗЕ *метџериз* (тур. *metris*) „опкоп од земље, ров, шанац“ (Шкаљић): *Метџеризе*/*Метџеризе* М.

КАРАУЛА (исп. тур. *karavulhane*) „стражарница“ (Шкаљић): *Каравула*/*Каравула* Р.

СТРАЖА „балтослав., свеслав. и праслав. војнички термин **storgъ*“ (Скок). Именује просторе на којима је становништво у збеговима држало стражу: *Стража* Ц ГШ.

БАРУТАНА *баруџана* (тур. *baruthane*) „зграда у којој се производи или чува барут“ (Шкаљић): *Баруџана* В-Ја.

ЗБЕГ 'место на коме се становништво склањало од опасности': *Збеговишће* М-Л, *Збикчић*/*Збекчић* М (о форми *Збикчић* в. II-1, 4.0; исп. и Лома 1987: 156).

КАСАРНА (нем. *Kaserne*) 'зграда за стални смештај војске' (РСАНУ): *Код војне касарне* Ри.

МАГАЦИН (фр. *magasin*, РСАНУ) 'војни магацин', савремена тополексема: *Код магацина* Ви.

Већина назива из ове сфере мотивисана је дешавањима у даљој прошлости. Архаичне лексеме овога типа сусрећу се претежно у горњегеличким селима, у близини *Јерининог града* на коме је, прегпоставља се, било средиште жупе. Њихова густа концентрација у овом делу области може упућивати и на некадашње разарање градског утврђења, после кога је уследило повлачење средишта жупе на локалитет *Ђурђево брдо* (в. *Увод*), али и на касније ратове са Турцима, пре свега на догађаје из времена Кочине крајине, Првог и Другог српског устанка.³⁷⁰

³⁶⁹ У народној поезији се долазак војске на ратно попршће исказује глаголом *иасћи*, исп.: *Изубаха једна паде сила / турски, сине, од Једрене царе / а цар паде у поље Косово (Бановић Страхинџа).*

³⁷⁰ На локалитету *Таборишће*, са најповољнијим стратегијским положајем на путу Јагодина — Крагујевац, српски устаници су извојевали неколике значајне победе (Милићевић 1876: 190).

2.2.5. Културни објекти

ПАНАЋУР (гр. *πανηγύρι*) Архаична лексема која се у овом крају апелативно не употребљава; остала је у изразу (*ићи*) на *йусто пананђуришије*, 'ићи на сабор, вашар': *Панађуришије* ДШ.³⁷¹ Богати археолошки налази на овом локалитету упућују на постојање тргова у предримском и римском периоду (Ветнић 1996: 26, исп. и Стојић 1986: 16), а вероватно и касније.

ВАШАР (мађ. *vasar*), апелатив у живој употреби. Вашари се у овом крају организују ради трговине и забаве, а по своме богатству били су познати широм Србије: *Вашаришије* Ја (ојк.).

ПИЈАЦ (итал. *piazza* „чаршија, трг“, РЈАЗУ). Савремени апелатив који се у топонимију укључује као објекат-оријентир: *Код њијац Ри, На мали њијац/Мали њијац* Ја (ојк.).

ПРОДАВНИЦА Савремени апелатив који се у топонимију укључује као објекат-оријентир: *Код продавницу* (ојк.) Р (в. II-2).

МЕХАНА *mehana* (тур. *teyhane*) „крчма“ (Шкаљић). Архаична лексема која се апелативно не употребљава. Бележимо је у именима локалитета поред старих друмова: *Меанишије* Сл-СС, *Бабина меана, Кайина* ~ ГШ, *Косијина меана* ДШ, *Код Панине механе* М.

КАФАНА (тур. *kahvehane*) 'гостионица, крчма'; апелатив у живој употреби: *Код кафане* Сл.

ШКОЛА (лат. *schola*, гр. *σχολή*). Савремени апелатив који се у топонимију укључује као објекат-оријентир (в. II-2): *Код школе* (ојк.) Д Ка, *Код школе/Код школу* Де, *Иза школе* Де.

ДОМ Савремени апелатив у значењу 'дом културе'. У топонимију се укључује као објекат-оријентир (в. II-2): *Код дома* Л.

ИГРАЛИШТЕ Савремени апелатив у значењу 'спортско игралиште': *Код игралишта* Бе, *Код игралишије* Де К Р.

2.2.6. Верски објекти и сакрално у топонимији

МАНАСТИР (гр. *μοναστήριον*) У беличкој топонимији упућује на некадашња добра манастира Јошаница: *Манастирско* ГШ ЈП Ка Л М С Ц, *Манастирска шума* ЈП М, ~ *река С, Манастирски шљивар* Л, ~ *багрењар С, ~ друм/~ њуј* Де.

ЦРКВА У оквиру изведенице именује просторе за које се верује да је некада на њима постојала црква³⁷², а као присутан објекат-оријентир бележи се у именима делова насељених места (в. II-2): *Црквина* Ка Л, *Црквине* НЛ Ц, *Црквина/Црквенац* Бе, *Црквишије* Д; *Лайинска црквина* Л, *Код цркве* (ојк.) Б, *Код старе цркве* (ојк.) Ја, *Више цркве* (ојк.) Б.

ПОРТА (гр. *πόρτα* „врата“, лат. *porta*; Скок). Апелатив је дотопономатички означавао простор око главног сеоског записа, обично у центру села. „У средини насеља, као стожер, налази се главни запис, а простор око њега

³⁷¹ Исп. *панађуришије* „мјесто гдје се држе панађури“ (РЈАЗУ).

³⁷² Археолошка истраживања су на једном броју локалитета оваквог имена потврдила трагове старих цркава (в. *Речник*).

назива се „порта“ [...]. Око записа се одиграва највиша општа сеоска слава — заветина, обичај за опште добро, као несумњиви предхришћански култ“ (Спасић 1975: 10). Појављује се код имена за делове села (в. II-2): *Порџа Шу, Код њорџе/Порџа Д, Код њорџе Де Бу, Код сџаре њорџе ВС*.

ЂЕЛИЈА (гр. *κελλι(ον)*) ’испосничка ћелија, природни или какав други заклон у коме борави испосник’: *Ђелија* (Карта 1947) /*Челија/Чилија* НЛ. Просторна повезаност са локалитетом *Црквине* на коме су биле зидине некакве цркве, коју народно предање назива *Ласџавица* (в. *Речник*) и доводи у везу са манастиром *Томић* у Ресави, упућује на организацију испосничког живота на овим просторима од краја XIV века (о томе в. уз ојкониме *Јошаница* и *Црнче*). За шири простор (локалитет *Градац*) је везано казивање о некаквој пећини из које, наводно, повремено избија светлећи пламен. Данашњи изговор топонима, са иницијалном африкатом ч м. њ, може бити последица миграција (в. Карту бр. 2). Отврдњавање африката њ и њ карактеристично је за тимочно-лужнички дијалекат (Ивић 1985: 116).³⁷³

ФИГУРА (лат. *figura*) „слика, (светачки) кип (на путу), сподоба“ (Пераст, Дубровник, Корчула), Скок: *Фигура Т*. Топоним би се можда могао везати за живот Мађара на овом простору.³⁷⁴

ГРОБ Топоними који садрже ову лексему су најчешће мотивисани усамљеним хумкама, које често прати каква легенда: *Босиљкин гроб Ри, Живанин ~ Сл, Панов ~, Шулин ~ М, Калуђерски ~ Ц, Цигански ~/Циганско гробље Бе, Три девојачки гроба (/Трешићина) К*.

ГРОБЉЕ Тополексему *гробље*, са истим реалним и топономастичким значењем, бележимо у готово свим величким селима. Посебне околности су условиле да понеко сеоско гробље има двочлани назив: *Ново гробље (/Гробље) Ри, Ново ~ Бе М, Сџаро ~ Бе ВС М НЛ, Пољско ~, Предорачко ~ Ц, исп. Јошавинско гробље Ц, Руско гробље Ја*. У предлошко-падежним топономастичким конструкцијама *гробља* се појављују као просторни оријентир: *Код гробља Бе Де Ка Сл СС, Код гробље Д ДШ П Ра Ри С Т Ша, Исидор гробља Ка, Више ~ Д Шу; Код сџарог гробља ВС, Код црначко гробље Ка, Код гробље бунарско Бе*. На трагове старих гробља упућују топоними: *Гробљишиће Д ДШ С Ц Шу, Гробљишиће/Сџаро гробљишиће Ме, Свајовско гробље (/Гробљишиће), Ђурђево гробљишиће (/Гробљишиће) Бе; Жидовско гробље Бе, Лайинско гробље Де, Римско гробље Де*.³⁷⁵ Бележимо и топономастичке синтагме са одредбом зоонимског порекла: *Марвено гробље Ша, Кучеће ~ Бе*.

2.2.7. Митолошко у топонимији

С обзиром на то да се у топонимији неретко чувају стари језички слојеви, а са њима и појмови и представе о свету, у мотивацији извесног броја топонима можемо препознати и поједине одразе некадашњих обичаја и верова-

³⁷³ Топоним *Ђелије* („необрађено земљиште и њиве“) Златановић (1998) изводи из тур. *çali* ’шикара, грмље’.

³⁷⁴ Бележи се податак да је заједно са 40 мађарских породица насељених крајем XVI века у *Добрању* (в.) дошао и један „угарски поп“ (Зиројевић 1970: 139).

³⁷⁵ Помињу се камене надгробне плоче и углавном се сматра да, као нехришћанске, припадају Римљанима или Латинима и Жидовима.

ња. Једна од основних карактеристика старе српске религије је „њен активан однос према природи и замишљеним демонским бићима“ (Кулишић (1970): XVI) која у њој бораве (исп. Јиречек I: 91–103), што је морало утицати на то да извештај број природних феномена, захваљујући своме митолошком оквиру, остави трагове у топонимији. Поред тополексема чисто митолошке садржине, и међу лексемама сврстаним у различите семантичке класе (хидроними, фитоними, зооними и др.) можемо претпоставити елементе култа, у контексту „примитивног обожавања природе“ (Јиречек I: 92) и односа према биљкама, животињама, атмосферским појавама и сл. У првом делу се даје сумаран преглед појмова којима култна или митолошка садржина није примарна (а), а у другом делу се задржавамо на оним топонимима за које нам се чини да су претежно митолошки обележени (б).

а) Као некадашња култна места, простори на којима су се одржавале молитве и приносиле жртве, познате су тополексема *језеро*, *гај*, *иџина* (као и *руја*, *јама*, *йровалија*) и више фитонима.

На култни значај *језера*, које се појављује и као „нечисто место“, упућују преживела предања о *воденом биму*, која бележимо у више беличких села (в. *Речник*).³⁷⁶ Та предања су свакако потпомогла да се тополексема *језеро* одржи у именовању простора који су данас суви. Раширена су и друга веровања по којима у језерима, барама и осталим „водама без дна“ живе *змајеви*, *аждаје*, *водени овнови* или друге „*водене звери*“ (Ђорђевић III: 315–317).

На могућу везу топонима *Гај* са некадашњим светим гајевима, који су се сматрали седиштима духова и богова, у које су, веровало се, одлазиле и душе предака (Кулишић: *гај*), упућује положај овдашњих локалитета тог имена. Већина *гајева* се налази источно или јужно од села, или од селишта (в. *Речник*), што је у складу са веровањем да је „на истоку божанство светлости, топлоте и живота“ (Исто). Гајеви су, за разлику од осталих тополексема блиског значења (*шума*, *луг*, *забран* и сл.), пространа питама места, никад мочварна. Данас су то претежно њиве са мањим усамљеним шумама.

Култ дрвета-записа још увек се чува у овдашњим веровањима и обичајима (в. *Зайис*). Од култних биљака, које су у веровањима Словена имале посебна значења, у овдашњој топонимији бележимо фитониме *врба*, *глог*, *граб*, *дрен*, *дуб*, *леска*, *липа*, *орас*, као и *иџа* (Кулишић). Култно значење вероватно не можемо претпоставити за збирне именице, односно случајеве када је присуством биљке окарактерисан одређени простор (*Дубље*, *Глождар*, *Дрењак*, *Ракићово* и сл.), али се оно не може искључити из топонима у којима је једно или више стабала дрвета примарно имало улогу објекта-оријентира (*Врба*, *Врбице*, *Глокче* и сл; в. ојконим *Врба*).³⁷⁷

Митолошке елементе можемо наслућивати и у *бојама* којима се карактеришу поједини географски објекти. У овом контексту посебно привлачи пажњу топонимски пар *Црни врх* : *Бело брдо* у граничном, западном и источном

³⁷⁶ Сличне легенде о *воденом биму* и *овну* везане су за *Суво језеро* у кумановској области (Хаџи-Васиљевић 1909: 19).

³⁷⁷ Митолошко значење вероватно не можемо тражити у предлошко-падежним топономастичким конструкцијама са фитонимом као оријентиром, чија структура указује на скорашњи постанак.

делу Белице. Ако претпостављеног именоватеља сместимо негде у долину Белице, — залазиће му Сунце иза *Црног врха*, надморски највишег у овој области, а рађаће се иза *Белог брда*.³⁷⁸

Митолошке слојеве могу садржавати и тополексеме *круг* и *коло* (*Круглац*, *Круги лаз*, *Круги луг*, *Коласије*, *Коласио језеро*), које, поред могућности да у неким случајевима реално укажу на природни изглед географског објекта (*Коласио језеро*), могу исказивати и свесно настојање да се површином кружног облика штити од злих демона који према народном веровању не улазе у унутрашњост круга (Кулишић: *круг*).

Веровање да су *раскрснице*, *селишћа*, *воденице*, *језера*, као и *кућишћа*, *градине*, *гробљишћа*, *вирови*, *йећине* „нечиста места“ која треба заобилазити (Кулишић: *нечистија местја*)³⁷⁹, свакако је потпомогло да се овакве тополексеме одрже у именовању простора на којима одавно нема ни пута ни раскрснице, ни села, ни језера, ни воденице. Неколико локалитета овог имена се и данас сматра „привидним“, тј. опсеним местом (в. *Речник*).

Међу лексемама које могу садржати и митолошке елементе, у топонимији Белице бележимо зоониме *вук* (*курјак*), *мечка*, *йећао*, *коњ*, као и културне појмове *крси*, *ковач*, *гумно*, *жиио*.

б) Претежно, или искључиво митолошку садржину имају тополексеме којима су именована митска бића и посебни култни обреди и обичаји, или предмети везани за њих:

ГИГ(АНТ) (гр. *γίγας*, ген. *-αντος*, лат. *gigās*, ген. *-antis*, Скок) „по грчкој митологији представник једне врсте натприродних бића, синова богиње Гее, огромног раста, који су се борили против олимпијских богова“; „оно што је велико по својим размерама“ (РСАНУ). Ова „учена ријеч продрла је и у народни говор с испуштеним дочетком *-анти*: *гиг*“ (Скок I: 561; исп. *Гигаче* (заселак) „назив из старијег доба“, Вешовић 1935: 171). Учешће основе *гиг-* и непродуктивног суфикса *-ош* у називу већег географског објекта, брда које залази у више сеоских атара, упућује на супстратско порекло топонима: *Гигош* СЛ. Ипак, у контексту потврђеног значења („оно што је велико по својим размерама“, РСАНУ), може се претпоставити и метафорично дотопономастичко значење.

ДРЕКА(ВАЦ) По народном веровању 'митско биће слично вампиру, које постаје од умрлог некрштеног детета' (са ономотопејским елементима).³⁸⁰ Јавља се на „нечистим местима“, а таквим су сматрана сва некултивисана места у која се није залазило, дакле и *луг* (Кулишић: *дрекавац*, *нечистија местја*): *Дрекин луг* СЛ.

³⁷⁸ У оваквом приступу се свакако мора претпоставити просторна релативизација топонима *Бело брдо*, којим се данас именује само једно омање узвишење. Топоними попут нашег *Белог брда* доводе се у везу са *белим богом*, „који значи исто што и *небо*, односно *небески бог*“ (Кулишић: *бели бог*). Топономастичке паралеле са придевима *црн* и *бео*, у именовању насупротних брда, потврђене су и на другим словенским просторима (Исто).

³⁷⁹ „*Нечистија местја* су, по веровањима, станишта демона и болести, на којима се може догодити или се догађа људима нека незгода“ (Кулишић).

³⁸⁰ Исп. презиме *Дрекаловић* (Вук 1852).

РИКАВАЦ *рикавац* „1. кашаљ, 2. топоним, хидроним“ (Скок III: 142). У забележеним топонимима најпре можемо претпоставити ономатопејско порекло, подржано митолошким значењем, као и код *дрекавац* (в.). *Рикавачким* језером се назива мало језеро „у пустим планинама источне Црне Горе“, у коме по предању живи неман која повремено „излеће у свет те се враћа у језеро са грмљавином и муњама“ (Јиречек I: 95). Слично митолошко порекло можемо претпоставити и за овдашњи хидроним: *Рикавац*, *Доњи Рикавац*, *Горњи ~ Шу*.

ЗМИЈ, *змијиц 'змај': *Змиц* НЛ.³⁸¹ Како се локалитет налази између Мораве и Белице, где су све до половине прошлог века бивале баре, претпостављамо митолошко значење творбене основе *змијиц- 'змај(ић)' (исп. *коњиц*, в. III-2.2, -јь), засновано на веровању да змајеви, као и змајевите змије (тзв. шестокриле змије) живе у језерима. У различитим народним веровањима о изгледу змајева, издвајају се *змајеви змије*. (Цар змија се у једној народној приповеци назива змајем (Кулишић: *змај*.) Вероватно се код Словена змај испрва називао *zmiј*, хип. **zmiјic* (исп. стсл. *Змиј* 'δράκων, ὄφις', пољ. *zmiја*, *zmiј* 'змај, змија'; Фасмер: *змея*, *змия*). Народна веровања о различитим митским бићима која живе у водама, обично језерима (о змајевима, воденим биковима³⁸², чудним жабама и рибама), бележена су широм Балканског полуострва (Ђорђевић III: 315-317).³⁸³

***ЈЕЛАК**: *Јелеч* (СС-Сл-Вр) Истооблички ороним (ојконим) потврђен је више пута у старим српским споменицима (јелеч, Даничић).³⁸⁴ Има мишљења да у његовој структури учествује фитоним *јела* (прасл. **edla*) и суфикс *-еч*, нејасног порекла и функције (Вујичић 1982: 118). Међутим, како се исти топоним, углавном везан за шумовите висове, бележи и на просторима који се не карактеришу присуством овог четинарског дрвета, његова мотивацина база би се морала тражити ван фитонима.

На митолошку мотивисаност облика *Јелеч* упућује зооним *јелач* (*јелѐнак*, *божји во*, *љељен* (*Lucapus cervus*), наш највећи инсект тврдокрилац, РСАНУ), за који Скок (I: 771) са неверицом претпоставља основну реч *јело*, мада је вероватније претпоставити **јелак* (исп. презиме *Јелѐк* (РСАНУ) и *Јелачић*). Синоним зоониму *јелач*, синтагматска форма *божји во*, упућује на то да је у народној митологији овај инсект повезиван са неким божанством. Исти облик посредно указује и на то да је варијантни назив *јелач* функционално поименичена придевска изведеница присвојног значења. Према општем теофорном називу у синтагми *божји во*, изведеница *јелач* вероватно у својој структури садржи теоним **Јелак*, име божанства са којим се инсект доводио у везу, и преживели присвојни суфикс *-јь* (*божји во* = **јелач* (**Јелаков*) во). При-

³⁸¹ Истооблички хороним се бележи у Љупријско-параћинском Поморављу.

³⁸² Легенде о воденом биму везују се за неколика беличка локалитета (в. Речник).

³⁸³ Јиречек „казује како су Илири код Епидaura веровали да је неки змај прождирао људе и говеда, све док га свети Иларион из Газе није спалио“ (Исто: 315). У овом крају живи легенда о великој змији која је долазила на ливаду да доји краве.

³⁸⁴ Стари град *Јелеч* назван је по планини (исп. „краљ Драгутин сѣтѣ ногуѣ подѣ Блечѣмѣ планиномѣ“, Даничић), као и варошица *Јелеч* у околини Србиња.

девски суфикси *-āk* (**Jelāk*, божанство) и *-en* (*јелен*, зооним) могли су представљати дистинктивна обележја истокорених изведеница, обеју митолошки повезаних.³⁸⁵ Тако се и топоним *Јелеч* може схватити као посесива на *-јь* (: **Jelak*), уз асимилацију вокала *ale* у вези са предњонепчаним *ч* (исп. *Змич*). Имајући у виду могуће хроматско значење корена *јел-* и његове варијације са *љель-* (в. III-2.1, 1.2.1, **јел*), може се претпоставити да је **Jelak*, чији је хипокористик могао бити теоним *Љельо*³⁸⁶, замена за табуисано име неког од познатих соларних божанстава словенског пантеона.

ПЕТАО: *Петловац* (хидр.) НЛ. Мала је вероватноћа да је топоним (хидроним) мотивисан реалним значењем зоонима *йейшо* (*Gallus gallus L.*). Петао се у нашим народним веровањима појављује као изразито демонска животиња. Топонимизација је могла ићи преко места на коме је по завршетку жетве, на гумну, на самом стожеру, петао приношен као жртва (Кулишић: *йейшо*). Топономастичка форма *Петловац* могла је бити мотивисана и веровањем у *йейша-змаја* (са својствима митског претка заштитника и са способношћу да пошаље кишу) и топонимизовати се као име његовог обитавалишта (Исто: *йейшо-змај*). Обитавалишта змајева (сем змајева-змија) су обично у планини, крај шумских вода. За таква се места везао назив *Змајевац* (Зечевић 1981: 68), облик по структури исти као *Петловац*.

ВИД: *Видове санице*/Видојеве санице Бе. Ако прву варијанту топонима прихватимо као примарну, основа *Вид-*, у одредби *Видове*, може се довести у везу са паганским божанством по имену *Свейшовид* (Скок III: 585) ← *Свейшовић* (исп. Васиљев 1928: 73–77).³⁸⁷ Има мишљења да се име божанства очувало у хришћанском празнику (*Видовдан*), уз обреде који указују на то да је реч о божанству видара (: *видати* 'лечити'; исп. Кулишић: *Видовдан*).³⁸⁸ На митолошку подлогу упућује апелатив *санице* (в. 2.2.8), мада су обе варијанте топонима могле бити мотивисане антропонимом (*Вид* или *Видоје*).

АНАТЕМА Балканска реч црквеног порекла (гр. *ἀνάθεμα*, Скок I: 40) значи 'наказно митско биће које жртви одузима снагу, ломи кости и испија крв' (Кулишић). У овдашњем топониму *анашема* је дотопономастички значила 'место на коме се колективно, обично ноћу, проклињао (анатемисао) непознати кривац за крађу, убиство и слично'. Анатемисање се одржавало на раскрсници, где је био пободен крст (в. *Речник*). Мијатовић (1948: 47) бележи слично предање по коме је данас заборављени топоним *Анашема* у Г. Штипљу настао „на тај начин што су ту некада *анашемисани*, проклињани неки зли људи, са бацањем камена на гомилу уз речи: „Проклет да је!“. Апстрактни

³⁸⁵ Поштовање јелена је једно од најстаријих и најраширенијих људских веровања (Кулишић: *јелен*). Старе путописне белешке о Јагодини (Бузбек 1533) указују на обичај овдашњих Срба да на крстовима својих умрлих урезују фигуру јелена (Јиречек II: 318). „На гробљу видесмо, да имају од дрвета некакве изрезане слике, као јелене и срне, притврђене на коце и дугачке мотке. Питасмо шта им то значи. Рекоше нам да то мужеви и очеви хоће тиме да покажу, како су им домаћице или кћери биле окретне, вредне и усталачке“ (према Цветић 1905: 12).

³⁸⁶ У везу са култом паганског бога Љеља Р. Матић (Дискусија, V ономастичка конференција: 155) доводи семберски ојконим *Љељенча*, по структури сличан облику *Јелеч*.

³⁸⁷ Са истим паганским божанством могу се довести у везу и ојконими *Г* и *Д*. *Видово* у околини Параћина, где се налазе два лековита извора.

³⁸⁸ П. Скок лично име *Вид* изводи из лат. *Vitus* (III: 585).

појам *анатџема* је вероватно конкретизован као назив за гомилу камења. Обичај анатемисања непознатог кривца дуго се одржао код Васојевића (Вешовић 1935: 333; Кулишић), па постоји могућност да је овде донесен миграцијама, будући да велики род у Шантаровцу, *Кромџираши*, по предању води порекло од Васојевића. Ипак, чињеница да су ови топоними забележени у селима са присутним стариначким становништвом не искључује могућност да је реч о старом, на овом подручју наслеђеном старобалканском обичају: *Анатџема/Натџема* Ша, *Анатџема* ГШ.

ЗЛИЈА исп. *злџња* „зао дух, немањ, ала“ (РСАНУ): *Злија* НЛ, *Злијски њџток* ДШ. На митолошко значење одредбе *Злијски* упућују народна веровања да на овом простору бораве утваре, в. *Речник* (исп. *Злоречица*, Вешовић 1935: 139).

ВИЛИНО КОЛО За раширен топоним *Вилино коло* везују се легенде да су на таквим местима некада играле виле (Жиречек I: 92, исп. Кулишић: *вилино коло*). Овде такво место представља парче земље кружног облика на коме ништа не расте, што народ објашњава тиме да „на њему виле коло воде“. Веровање да *вилина кола* представљају зачарана места у која се не сме улазити, посебно ноћу, потпомогло је да се ови облици одрже у топонимији: *Вилино коло* Бе.

СВАТОВСКО ГРОБЉЕ Легенде о сватовима који су се сусрели и сукобили, или страдали из других разлога, и на месту страдања сахрањени, бележе се широм српског етничког простора. Многа таква места, али и места која не прати слична легенда, називају се Сватовским гробљима (исп. Ђорђевић I: 209–216): *Свајшовско гробље* Бе.

ВЕСЕЉАК *весџљак* „бадњак“ (култни предмет, обично од храстова дрвета)³⁸⁹: *Весџљак*, *Велики* ~, *Мали* ~ Б. Претпостављамо да су се на том простору, некад обраслом храстовом шумом, секли бадњаци, или да је топоним мотивисан неким другим, затртим значењима основе *весел*.³⁹⁰ Топоним је могао бити мотивисан свечаним религиозним играма, уз жртве и гозбу, познатим већини европских народа. Игре су се, обично уз ватру, изводиле на висовима, у светим храстовим шумама, гајевима (Ђорђевић IV: 43–56). Семантичка преплитања лексема са кореном *ves(el)*- и *gaj*- у не. језицима (санскр. *gāyati* 'пева', Скок: *gaji*; исп. енгл. *gay* 'весео, радостан' и др.) упућује на некад заједничку мотивацију ових семантема, што би водило у прасловенску митологију (в. Скок: *gaj*, *veseo*).

ЗАПИС Култ *зайуса*, стабла дрвета важног у обреду сеоских литија, и данас живи у беличком крају. Дрво-запис се још увек сматра светим дрветом које се не сме сећи или ломити (исп. Спасић 1991). Ова култна лексема се у

³⁸⁹ Лексема са овим значењем је потврђена у Херцеговини (РЈАЗУ), а познато ми је да се говори и у Србињу и околини Лознице. Могуће је да неки култни предмети у обичајима Срба (*весџљак*, *веселица* „божињњак“, „грана од бадњака којом се чара ватра уочи Божића“; РСАНУ) имају везе са св. Василијем Великим (1. јануар по старом календару), уз укрштање *Васил-весел*. Удео народне етимологије у прихватању низа хришћанских термина био је знатан (исп. *Врџилолома/Врџилолома* : *Св. Варџиломеј*).

³⁹⁰ Исп. Скок: *veseo*, где се наводи топоним *Веселиа* на Брачу, по пореклу илирски, који је навео М. Будимира да, имајући у виду сличне индоевропске паралеле, претпостави истозначну илирску лексичку паралелу **veselo*.

топонимију најчешће укључивала као реални објекат-оријентир, да би у другој половини ХХ века, у време када је обред литија почињао одумирати и када су неки записи посечени, попримила пуно топонوماстичко значење: *Зайис В Л Т, Код зайис/Зайис Ша, Код зайис В СЛ Ме Ц Шу, Код зайиса ВС Сл, Више зайиса Сл, Код Ристийицки зайис/Ристийицки зайис В, Крстийиуи-зайис Р*. Поновно „обнављање“ записа вероватно ће имати одраза на будуће учешће ове лексеме у топонимији.

2.2.8. Остали називи из сфере цивилизацијских појмова

КЛУПА *клуџа* „седиште за више особа, са наслоном или без њега“ (РСАНУ); лексема може упућивати на стара одморишта поред путева³⁹¹: *Клуџа/На клуџу/Код клуџе Шу*.

МЕТАЉКА *меџаљка* „место где се момци међу камена“ (РЈАЗУ): *Меџаљка Ка*.³⁹²

ПИРАМИДА (нгр. *пирамида*) ’фигура у облику пирамиде, обично начињена од дрвета и за геодетске потребе постављена на делу планинског масива са највишом надморском висином’: *Пирамиде Ка*.

САНИЦЕ *санице* „она направа што се употребљава место кола зими“ (Елезовић). Лексема је могла ући у топонимију са метафоричким (в. *Речник*)³⁹³ или митолошким значењем (исп. *Вид*, 2.2.7)³⁹⁴: *Видове санице/Видојеве* ~ Бе.

ПЕРИЛО ’место на реци где се прало рубље’ (исп. *йѣрило*, са истим значењем; Вук 1852): *Перило Ка*.

³⁹¹ Потврђено значење „степеничаста песковита зараван дуж морских и речних обала“ (РСАНУ) оставља могућност да се топоним *Клуџа* схвати као географски термин (исп. казивање да се у атару села у коме је топоним потврђен вадио „песак шуљчар“). Ова лексема се као топоним бележи и на другим просторима (Скок: *klup*).

³⁹² Исти топоним, уз сачувана сећања да су се на том месту одигравала надметања у разним вештинама, бележимо у селу Папратно у околини Србиња. Топоним је потврђен и у Лепеници (х 6, Радивојевић 1930: 299).

³⁹³ Исп. паралеле у балтичким језицима („лит. *žolnas* ’бок, страна’, лтш. *sāns* — ’то же, првонач. ’ребро“), Фасмер: *sāni*).

³⁹⁴ Исп. „цсл. *сань* ж. ’змея“), сачувано у западнословенским језицима (*san* „дракон, змеј“), као и староруски обичај да се преминули одвози на санкама (Фасмер: *sanu*).

III-2.2. СТРУКТУРНО-ТВОРБЕНА АНАЛИЗА

У овом одељку ћемо, са структурно-творбеног аспекта, анализирати топониме апелативног порекла, док ћемо топониме у којима учествују властита имена, због њихове структурно-творбене уједначености, анализирати посебно, паралелно пратећи семантички и структурно-творбени план.

1.0.0. ЈЕДНОЧЛАНИ ТОПОНИМИ

1.1.0. Неизведени топоними

1.1.1. Географски термини и топономастичке метафоре које упућују на састав, облик и изглед тла топономастичку функцију често остварују самостално, и таквим топонимима, за разлику од већине осталих једночланих топонима, не претходи двочлана структура. Међу ове топониме сврстан је и један број старих изведених термина, непрозирних са савременог локалнодијалекатског творбеног аспекта.

а) У самосталној топономастичкој функцији се најчешће појављују примарни географски термини или термини метафоре, пре свега они који се са тим значењима губе из апелативне употребе. Велики број таквих термина, домаћег или страног порекла, потврђен је са по једним или два примера: *Бисаг* НЛ, *Бок* КС-СЛ, *Вис* ГШ, *Грој* ГШ, *До* Ка Ц, *Думача* ДШ, *Ђула* СЛ, *Јања* Д, *Клик* М ГШ, *Кошла* М, *Локве* ГШ, *Ломови* ВС, *Лука* Вр, *Сјруд* Ша Бе, *Сребро* ЛП, *Таван* ЛП, *Тунел* М, *Чош* ГШ, па и *Карлице* Бу, *Пишћоља* (*Пишћољина*) ЛП-Ц Р, *Пећине* ВС, *Рудина* ВС-СС, *Сийош* М, *Урвине* Вр, *Сјублина* ВС. Већина наведених топонима, који најчешће означавају стране брда, врхове или камењаре, потврђена је у висинским горњегеличким селима, што, поред разумљиве условљености конфигурацијом тла, може упућивати и на њихова различита изворишта. Један број оваквих термина могао је бити донесен миграцијама; могла их је донети динарска миграциона струја која је најбројнија управо у овим висинским селима (нпр. *Клик*, *Локве*, *Рудина*), а незнатно присутна у нижим. На другој страни, поједини топоними могу на равни апелативне лексике представљати и супстратски, предсловенски или ранословенски слој (нпр. *Бисаг*, *Вињеви*, *Чош*, *Думаче*, *Грој*, в. III-2.1).

б) Поједини географски или пољопривредни термини који су се изгубили из апелативне употребе, и чије је апелативно значење постало неодређено овдашњем становништву, потврђени су као неизведени једночлани топоними широм области. Међу њима су најфреквентнији топоними *Кључ* са 14 потвр-

да, *Чаир* са 12, *Гај* са 9 потврда. Свакако је реч о терминима који су и у предмиграционом периоду морали бити у употреби, а раширена топономастичка употреба је могла утицати на потискивање ових облика из апелативне употребе, као и на њихово касније замењивање лексемама сличног значења (исп. III-1). Оваквој ситуацији је донекле могла допринети и промена природе именованог тла: *Кључеви* поодавно не представљају влажно и водокрчно земљиште, већ најплодније оранице; у *Гајевима* скоро и да нема више шума; *Чаири* се ору и одавно нису ограђени.

Поједине географске и пољопривредне термине без апелативне употребе бележимо на ограниченом простору. *Бубан* (х 8) бележимо у горњобеличким и средњобеличким селима, али не ниже од Јагодине. Топоним *Лаз* бележимо у Б Бе Вр ЈП, — а у оквиру сложених топонима и у осталим горњобеличким селима (ВС М Сл). Како међу савременим апелативима тешко можемо наћи блиску замену за ове облике, то упућује на претпоставку да овакви топоними добрим делом представљају остатке средњовековне пољопривредне и географске терминологије. Исто би се могло претпоставити и за један број изведених термина, као што су *Орница* (х 11, потврђен у свим горњобеличким селима, а од доњобеличких само у Ланишту)³⁹⁵, *Осредак* (х 5, такође у горњобеличким селима), *Деоница* Шу, а вероватно и још по неки.

в) Један број топонимизованих географских термина, који спорадично опстају и у апелативној употреби, бележимо у појединим селима у именованима усамљених и по својим карактеристикама јасно издвојених географских објеката као: *Брод Ме Ша*, *Валога* (х 9), *Врело ГШ Ка*, *Врлеш Шу*, *Осоје Бе*, *Падина* (х 6), *Парлог* (х 4), *Планина* (х 3), *Присоје* (х 4), *Раван* (х 4), *Равница* (х 3). Не рачунајући одредбе *доњи*, *горњи*; *велики*, *мали*, које диференцирају делове целовитог географског објекта и често су факултативне, сви наведени термини самостално остварују топономастичку функцију.

г) Топономастичку функцију често самостално остварују и географски и пољопривредни термини који именују површине са измењеним карактеристикама, код којих се реално (апелативно) и топономастичко значење данас не слажу. То је најчешће присутно код хидронима: *Бара* (х 12), *Језеро* (х 10), *Млака* (х 5), *Острво* (х 3), *Пошток* (х 13), *Река* (х 3), *Усје*; — али и код других термина: *Луг* (х 4), *Риш* (х 5), *Шевари*; *Виноград* (х 12), *Ливада* (х 18), *Угар* (х 2), *Ушрина* (х 9).

д) Топономастичку функцију самостално најређе остварују географски и пољопривредни термини који су најприсутнији у апелативној употреби, и код којих се реално и топономастичко значење подударују: *Брдо*, *Брег*, *Бук*, *Коса*, *Песак*, *Поље*, *Сирана*, *Башња*, не рачунајући варијантне топониме типа *Брдо* (*Селаково брдо*), *Поље* (*Мергино поље*) и сл. У самосталној топономастичкој функцији никада се неће појавити свеприсутни термини *извор*, *бунар*, *њива*, *шума*.

1.1.2. Овдашњи варијантни ликови јасно говоре да је делу једночланих топонима, без видљивих топономастичких деривационих обележја, претходила предлошко-падежна топономастичка конструкција, у оквиру које је именички

³⁹⁵ Ланиште се као насељено место помиње у свим пописима (в. *Увод*), што говори о континуитету његове насељености.

појам имао функцију објекта-оријентира (нпр. *Такуша/Код шакуше*, *Бресџови/Код бресџови*, *Клуја/На клују* и сл., исп. и *Тойџла/Код џойџла*). Претпостављамо да је исти примарни лик претходио и низу других сличних топонима који данас познају само једночлану форму: *Јасика* (← **Код јасике*), *Кошџан* (← **Код кошџана*); *Кошџар* (← **Код кошџара*), *Ковач* (← **Код ковача*) и сл. По овом моделу су топонимизовани бројни фитоними: *Борови*, *Бресџи*, *Бресџови*, *Водењак*, *Суква*, *Јасика*, *Јасике*, *Калемџи*, *Кленови*, *Кошџан*, *Крље*, *Крушка*, *Панџеви*, *Ракиџа*, *Скоруша*, *Тойџла*, *Трске*, *Цер*, као и *Зайис*, иако међу њима има и оних који познају варијанту са сачуваном предлошко-падежном структуром.

Велики број других топонима, које чине појмови из домена људске делатности без топономастичких творбених обележја, такође су дотопомастички највероватније представљали просторне оријентире, или су делом сами по себи подразумевали ужи или шири простор који захватају: *Аеродром*, *Анаџема*, *Барака*, *Вењак*, *Вејрењаче*, *Вињевџи*, *Воденица*, *Вољавица*, *Вракнице*, *Врљике*, *Град*, *Гувно*, *Друм*, *Жица*, *Јаз*, *Казаница*, *Ковач*, *Колибе*, *Кошџар*, *Логор*, *Меџаљка*, *Млин*, *Најер*, *Парамиде*, *Подруми*, *Појаше*, *Порџа*, *Сџража*, *Трла*, *Теремџиница*, *Фигура*.

У већини оваквих примера топономастичка функција је потпомогнута раздвајањем топономастичког од апелативног значења, односно нестајањем првобитног објекта-оријентира, што је истовремено омогућило и преношење топономастичког значења на шири околни простор.

1.2.0. Топономастичке изведенице

Изведени топоними великим делом по пореклу представљају творбеним средствима преобликоване придевско-именичке топономастичке синтагме, или шире синтагме прилошког, углавном месног значења. Још увек живе топономастичке варијанте указују на путеве којима је дошло до тих преоблика: исп. *Врлеџница/Врлеџно* Бе, вероватно од синтагме **Врлеџно брдо*, **Врлеџна њива* (: врлет); *Гробљџиџе/Свајџовско гробље* Бе и сл. Путеве сажимања и преструктурисања различитих топономастичких ликова можемо пратити и ван варијанти истог топонима, у структурно различитим топонимима са истом тополексемом. Тако према *Зелени вир* М Бе имамо *Зеленац* ВС, *Дибока млака* СЛ : *Дибочица* М, *Дивље њоље* Ша : *Дивљач* К-Шу, *Сџудени извор* ЈП : *Сџудена* Ша, као и *Гувно* Л Бе : *Гувниџиџе* К, *Звездана* Бе : *Звезданац* Ра и сл.

У анализу ћемо кренути од топонима непромењеног дотопомастичког облика, у великој мери и значења, а то су пре свега облици изведени од географских или пољопривредних термина суфиксима деминутивно-хипокористичног, а ређе и аугментативно-пејоративног значења.

1.2.1. Суфикси деминутивно-хипокористичног значења

Различити деминутивни суфикси (в. Белић 1949, Стевановић: 1975, Бабић 1986)³⁹⁶ се често везују за исте географске и пољопривредне термине, да-

³⁹⁶ О именичким суфиксима у говору суседног Левча, в. Симић 1972: 486–493.

јући им каткад и посебна апелативна значења (нпр. *Косања/Косањак* 'блага коса': *Косица* 'стрма кратка коса' Ка), а увек посебна топономастичка значења (*Косица*, *Косирак* Вр). Творбене морфеме деминутивног значења попримају дистинктивна обележја на топономастичком плану и тамо где не можемо претпоставити постојање различитог дотопономастичког значења. То се показује кроз различите топониме сачињене од истог корена уз помоћ различитих деминутивних суфикса (нпр. *Ливаче*, *Ливадиче*, *Ливадак*, *Ливадица*).³⁹⁷

Топонимизовани деминутиви од географских термина, који самостално остварују топономастичку функцију, најчешће не учествују у структури вишечланих топонима (нпр. *Изворак* х 5). Они према себи обично имају апелативну изведеницу истог значења са другом творбеном морфемом (*изворче*), која је у топонимији присутна само у оквиру синтагми (исп. *Аврамово изворче*, *Буљицко* ~, *Вељино* ~).

Редослед суфикса дајемо према бројности топономастичких изведеница.

Суфикс *-це/-иче*³⁹⁸ се везује за:

а) именичке основе мушког и женског рода, претежно у значењу географског или пољопривредног термина: *Бунарче* Б ВС, *Вирче* П Пр, *Гајче* Л Ме (и *Огајче* Л), *Забранче* Б, *Лајче* Л, *Лакче* (: лаз) Бе Вр; *Глокче* Ви П; *Барче* (*Барчићи*) КС Л Шу, *Виринче* (: вирина) П, *Ливаче* Ви КС Л, *Новинчићи* (: новина) Р, *Њивче* ВС (Бе)³⁹⁹, *Пољанчићи* (: пољана) Т, *Шумче* Де (Бе К); *Ливадиче* Ша;

б) именице мушког рода на *-ар/-ара*, *-ак* и *-ик* из категорије *nomina loci*: *Куйусарче* Ша Шу, *Лийарче* СЛ, *Шљиварче* ВС; *Лештаче* Бе, *Шљиваче* Бе Пр; *Листаче* (: *Листак) Бе⁴⁰⁰; *Браниче* (: браник) П (К), исп. *Узниче* (веров.: *узник) Ша.

У неколика примера суфикс се везује и за придевску основу антропонимског порекла (*Перинче*, *Ћосинче* Ви, в. III-3.1).

Суфикс *-ић/-чић* се везује за:

а) именичке основе мушког рода, претежно у значењу географског или пољопривредног термина: *Гајић* Ка, *Кључић* П, *Лазић* СС, *Садич* Л, *Торићи* ВС; *Збекчић/Збикчић* (вероватно према *збег*) М, *Каленовчић* (?) Ка;

б) именице мушког рода на *-ар*, *-ак* у значењу *nomina loci*: *Крушарић* Ц, *Шљиварић* ГШ; *Врбачић* Ра.

Суфикс *-(а)к* (-џк/-џк, SP: 93)⁴⁰¹, са дериватима *-ч(а)к*, *-ањ(а)к*, *-ур(а)к*, *-ур(а)к*, даје деминутивно значење образовањима од именица сва три

³⁹⁷ Исп. и *Ливадине*, *Ливачине*, са аугментативним суфиксима.

³⁹⁸ О територијалној распрострањености и општедеминутивном карактеру овог суфикса в. Радић П. 1987.

³⁹⁹ У заградама су наведена села у којима се иста изведеница појављује у структури вишечланог топонима.

⁴⁰⁰ Претпостављамо у значењу *лисник* (в. РСАНУ).

⁴⁰¹ У српскохрватским говорима међу оваквим образовањима има мало правих деминутива, јер су већином постали хипокористици (Бошковић 1978: 122-130). Појава да се суфиксом *-(а)к*, сразмерно доста заступљеним у топонимији овога краја, данас не изводе деминутиви (исп. *Изво-*

рода, претежно у значењу географског или пољопривредног термина: *Изворак* Вр ВС ГШ Ка М, *Ливадак* Бе М СС, *Осџировак* КС, *Чокоџак* (: чокотар 'каменито земљиште') Ка, *Чукарак* (: чукар) М Ц; *Дбчак* ДШ, *Тбчак* (: ток 'каналисан млаз изворске воде') Сл; *Косањак* ВС Ка, *Косирак* (: коса) Вр, *Точурак* (: ток) Ц, *Чуџурак* (исто што и *Точурак*, вероватно метатезом) Ка.⁴⁰²

Овај суфикс бележимо и у топонимима сложено-суфиксалне творбе: *Оглавак* М, *Ореџак* С, *Осредак* Б Бе-Вр-Сл Ша (у варијанти са *Асредак* Б Бе), *Завалак* Т, *Сасџавци* (х б), *Приновци* П. Метафору по облику представља топоним *Шљак*, те не можемо говорити о топономастичкој изведеници.

Суфикс *-ица* се везује за именичке основе женског рода (Бошковић 1978: 111–121), претежно у значењу географског или пољопривредног термина: *Барица* М П, *Врбице* Д, *Главица* ГШ, *Градиница* Шу, *Грденица/Гридиница* (: градина) Ка, *Косица* Вр Ка М Сл, *Ливадица* Т.

Суфикс *-ка* (*-џка*, *-џка*, SP: 94) је у деминутивном значењу⁴⁰³ употребљен у само два примера, уз именичке основе са значењем географског термина: *Рудинка* (: рудина) Сл, *Њоланка* 'мања травната површина у селу' (само у структури вишечланих топонима) Д.

У изведеници *Друмка* (: друм, 'њива уз друм') Ви суфикс нема деминутивно значење, већ пре присвојно-квалификативно. Присвојно значење овог деминутивног суфикса вероватно се најпре развило код изведеница са присвојним придевом антропонимског порекла у основи (нпр. *Тошинка*, *Ђурђанка*). Дистрибуција изведеница са суфиксом *-ка* оваквог значења говори у прилог претпоставци да се ради о донесеном топономастичком моделу (в. III–3.1). У топониму *Кривка* (: крив(а) (њива)) Ша суфикс је употребљен у функцији поименичења придева.

Топоним *Меџаљка* Ка, из семантичке категорије *nomina instrumenti*, у топонимију је могао ући посредно, преносом предметног значења на значење места где се уз употребу именованог предмета врши одређена радња. Стога у овом примеру и не можемо говорити о топономастичкој изведеници.

Деминутивно значење суфикса *-(а)џ* (*-џсь*, SP: 100)⁴⁰⁴ делимично чувају топономастичке изведенице *Врелац* (: врело) ВС и *Градац* (: град) НЛ. Суфикс *-(а)џ* у облику *Врелац* можда се пре може схватити као именичко морфолошко обележје примарног партиципа с.р. *врело*⁴⁰⁵, накнадно функционално поиме-

рак : апел. *изворче*), упућује на то да оваква образовања представљају старији, предмиграциони топономастички слој.

⁴⁰² Ово је ретка творбена категорија која има уједначен акценат, дугоузлазни акценат експресивне вредности на другом слогу с краја речи. Исти акценат често имају и изведенице од именичких основа женског рода са другим деминутивним суфиксима (нпр. *Ливадице*, *Њивце*, *Шумце*, *Врбица*).

⁴⁰³ Суфикс *-ка* је неједнако заступљен у творби деминутива у српском језику (Бошковић 1978: 111–121). Он је данас претежно одлика југоисточних србијанских говора.

⁴⁰⁴ У савременом српском језику овај суфикс је потиснут деминутивним суфиксом *-ић* (Бошковић 1978: 121–130).

⁴⁰⁵ Исп. хидрониме *Сџуденац*, *Лейенац* и сл.

ниченог (ако то није именичка изведеница са *-дло*, *-ло*, в. Скок: *vreti*), што би упућивало на старину овога топонима.

Усамљени примери потврђују и присуство других суфикса, као:

-ања: *Косања* Ка, са сачуваним дем. значењем, и *Ровања* В, са специјализованим, термилолошким значењем;

-ице (в. Бошковић 1978: 106–109)⁴⁰⁶: *Воћнице* (: воће, 'воћњак', РСАНУ) Ц;

-це (в. Бошковић 1978: 109–111): *Сенце* М.

1.2.2. Суфикси аугментативно-пејоративног значења

Ови суфикси су у беличкој топонимији знатно мање заступљени од деминутивних. Повезује их тек то што се и аугментативно-пејоративна значења препознају само уз именичке основе са значењем географских и пољопривредних термина. Док је изведеницама са деминутивно-хипокористичким суфиксима примарно деминутивно значење, аугментативни суфикси имају наглашенију субјективну оцену, тј. пејоративност. Међу овим изведеницама је и знатан број лексикализованих, творбено непрозирних облика.

Суфикс *-ина* познаје различита значења (исп. SP: 120–123, Белић 1949: 103–108, Стевановић 1975: 499–502), и као такав широко је заступљен у топонимастици изведеницама са различитим основама (в. Лома 1997). Међутим, већи број изведеница са овим суфиксом развио је посебна значења у оквиру географске терминологије, па такве термине, присутне често и на ширем словенском простору, не можемо у топонимији посматрати као изведенице. Такви су топоними *Градине*, *Долина*, *Ледина*, *Падина*, *Пећина*, *Пишћољина* ('пишталина'), *Планина*, *Рудина*, *Слајина*, *Сјублина*, *Урвине*, *Ушрина* и сл.⁴⁰⁷

Нијансу аугментативно-пејоративног значења можемо евентуално препознати у топонимима *Бучина* Бу Ка-ГШ, *Вирина* ВС, *Језерина* Де, *Ливадине* СС, али је и ту могло бити примарно месно или квалификативно значење суфикса *-ина*.⁴⁰⁸ *Бучина* је тако могла бити 'велика букова шума, велики бук' или 'место на коме је расла букова шума' (ГШ); облик *Језерина* могао је значити 'простор на коме је било језеро', али и 'језеран (влажан) терен' и сл.

Аугментативно-пејоративну обојеност имају само изведенице са дериватима суфикса *-ина*: *-чина* (*Грајчина* Ц⁴⁰⁹, *Изворчина* СС, *Ливачине* ВС-СС, као и *Моравчина* (пеј. 'мочваран простор којим је текла Морава') П; *-ешина* (*Њивешине* Ка) и *-ишина* (*Градинишина* Л). Ипак, имајући у виду да ни ове, као и у претходној групи наведене топониме не прати слагање ономастичког и реалног значења (нпр. на локалитету *Изворчина* нема никаквог извора), може се и за део ових примера претпоставити месно значење. Отуда и семантичка мотивациона веза овде може да изостане (исп. *Моравчина* = мочваран простор поред Мораве : неутралном *Моравишије*).

⁴⁰⁶ Суфикс је продуктиван у говору Левча (Симић 1972: 490).

⁴⁰⁷ О етимологији и територијалној распрострањености низа оваквих облика в. Шиц 1994, SP: 121–122.

⁴⁰⁸ Мислимо на оне облике у којима се суфикс *-ина* развио из придевског *-(а)н* квалификативног значења (исп. *Јагодина* од *Јагодна*).

⁴⁰⁹ Подаци о биљној покривености именованог објекта и овде пре упућују на значење 'место на коме је расла грабова шума'.

Негативно значење основе могли су појачавати суфикси *-еж* (*Паклеж* П, претпостављамо основну реч *ѡако* која се односи на састав гла, в. III–2.1), и *-уша* (*Пескуша* Б Бе Де Шу, у апелативној употреби назив за неплодну псковиту земљу, исп. *Песак* Ша).

1.2.3. Суфикси месног значења

Све суфиксе месног значења груписаћемо према бројности и сродности изведеница које они граде. Сродност топономастичких изведеница са суфиксима месног значења препознајемо по оном што значе њихове коренске морфеме и по врсти основе.

Највећи број топономастичких изведеница примарно месног значења изведен је суфиксом *-иштие*.⁴¹⁰

а) Суфикс *-иштие* се везује за основе именица свих родова из сфере тзв. културне лексике, где се могу издвојити:

— пољопривредни термини и културе: *Виноградништие* СС Ц, *Гувништие* К, *Ливадиштие* Ри СС; *Жијиштие* (СЛ), *Крујништие* (: крупник) Вр, *Лаништие* (ојк.), *Реновиштие* НЛ;

— различити цивилизацијски објекти: *Баракиштие* КС, *Бачевиштие* ВС, *Браничиштие* В, *Воденичиштие* Д Де Ра, *Воденичариштие* Ри⁴¹¹, *Казаништие* Ме, *Камариштие* Ша, *Појайиштие* Бе Т Шу; *Градиштие* ВС, *Гробљиштие* Бе ДШ Ме С Ц Шу, *Збеговиштие* Л М, *Кућиштие* Ра Ша, *Селиштие* Ви Д Ме П Сл; *Меаништие* СС, *Панађуриштие* ДШ, *Црквиштие* Д; *Логориштие* Бе Ша, *Табориштие* СС-ВС-Сл).

Свим овим изведеницама заједничко је значење '(некадашње) место неке ствари'. У структури топонима *Реновиштие*, *Бачевиштие* (: *бач*, *бачија*) и *Збеговиштие*, придевски суфикс *-ов/-ев* има морфолошку функцију.

б) Придев у основи има топоним *Слаништие* СЛ, можда са дотопомастичким значењем простора на коме се солила стока (: новије *солило*).

в) У неколико примера суфикс *-иштие* (*-лиштие*) је везан за глаголску основу, односно за радни глаголски придев (Скок I: 735)⁴¹²: *Крујилиштие* (топ. варијанта, према глаголу *крујиши*, в. *Крујништие*, исп. Скок II: 215) Вр, *Падалиштие* (: падати) Бе-К-Д-Шу, можда *Укалиштие* (ако је према ономатоп. *хукаши*) П. Ту се укључује и савремена лексема *игралиштие* (*Код игралиштие* х 4).

Посебна творбена обележја имају топоними *Боиштие* (према апстрактној именици *бој*, од *биши*, в. Скок: *biti*) ВС, *Браништие* (: *браниши*) Д, *Пландиштие*

⁴¹⁰ О суфиксу *-иштие* у топонимији в. Михајловић 1965.

⁴¹¹ Изведенице *Воденичиштие* и *Воденичариштие* (са творбеним основама *водениц-* и *воденичар-*) свакако имају различиту мотивацију и значе: простор на коме је била воденица („поточара“), и простор (и зграде) где су боравили воденичари (уз воденице „моравке“).

⁴¹² И Белић (1949: 151) сматра да је варијанта *-лиштие* издвојена додавањем *-иштие* на именице изведене суфиксом *-ло* (нпр. *скакалиштие* : *скакало*). Ако у значењу ових изведеница нема разлике, вероватније је да су варијанте *-иштие/-лиштие* позиционо условљене, тј. да се *-лиштие* „прикључује коренима са завршетком на самогласник“ (Киршова 1980: 121).

(: *иландоваћи*) Бе-Вр Де и *Сирелишти* (: *сирељаћи* 'гађати, пуцати у мету') ВС Ја, вероватно са значењем места погодног за вршење одређене радње.⁴¹³

Топоним *Браништи*, са глаголском основом, по мотивацији се разликује од топонима *Браничишти* (са именичком основом *браник*-), који значи 'место на коме је био браник ('забран')'. Облику *Браничишти* су сродни примери *Лугомишти* (: *Лугомир*) Ра и *Моравишти* (: *Морава*) КС СЛ, са дотопономастичким значењем 'напуштено (старо) корито реке Мораве, односно Лугомира' (в. III-3.3). Исто значење можемо претпоставити и за учешће овог суфикса у облику *Вайовишти* Ри. Родовско име са истом творбеном основом (*Вайевци*), потврђено у истом селу (Мијатовић 1848: 168)⁴¹⁴, омогућује реконструкцију примарног топонима **Вайово*, вероватно некадашњег ојконима антропонимског порекла.⁴¹⁵

Један број суфикса поред месног, садржи и елементе квалификативног и других значења.

Суфикс *-ина/-чина*, као и *-(ј)евина* (в. напред, 1.2.2) у делу овдашњих топонимастичких изведеница од глаголских и именичких основа има посебна, претежно месна значења:

а) уз глаголске основе претпостављамо значење места на коме је вршена или извршена глаголска радња, тј. места које је њом окарактерисано: *Крчевина* (х 9 : крчити), *Пожеревина* (: *пожарити, исп. диј. *ујожа́риши*) ДШ, *Риљевина* (: риљати) ЈП-Ц, *Тршевина* (х 5 : трсити), *Сечина* (: сећи) ДШ М, *Трештина* (: трештати, исп. диј. *т́рѣсак* 'гром') Б-Ша-К-Д. Топоними са придевским суфиксом *-ев* у својој структури представљају раширене пољопривредне термине.

б) Уз именичке основе које значе цивилизацијске објекте синониман је са *-ишти*: *Градине* (: град) СС, *Крстивојина* Р, *Подрумина* ДШ, *Трлине* М, *Црквина* (х 5), исп. и *Бучина*, *Граичина* (1.2.2).

в) Уз придеве *нов-*, *Новина* Б Р, и *бајтал-*, *Бајталчина* Бе Вр Сл, суфикс *-ина (-чина)* је употребљен у функцији поименичења придева, са нијансом пејоративности у другом примеру, која свакако делом проистиче из основе.

⁴¹³ Поређењем прва три примера на *-ишти*, са примерима на *-ишти*, намеће се претпоставка о донекле различитим дотопономастичким значењима ових изведеница. Ако *Бошти* схватимо као 'место погодно (одређено) за бојеве', *Браништи* као 'простор погодан за одбрану, или простор који брани, штити насеобину' (исп. *Браник*), *Пландишти* као 'место погодно за пландовање', чини се да је у овим и њима сличним примерима реч о географском објекту погодном (намењеном, прилагођеном) за вршење одређене радње, односно објекту који остварује некакав учинак у вези са радњом назначеном у основи, исп. 'место где се стално, обично врши радња' (Киршова 1980: 120). Та семантичка димензија је слабије заступљена у примерима *Крујишти*, *Падалишти*, *Укалишти*, који су изгледа чешће значили место на коме се случајно извршила или бар повремено вршила нека радња (исп. Исто: 122).

⁴¹⁴ Према етнографским истраживањима истог аутора, *Цвејковићи*, *Вайевци* (исп. топ. *Вайовски сокак* Ри) досељени су из неког *Вайевца* у пиротском крају, кога нема у Именику места (1952). Исти именик доноси ојкониме *Вайа* (Урошевац) и *Вайин* (Вршац).

⁴¹⁵ Иста антропонимска основа потврђена је у старим српским текстовима (исп. на *Ватовоу крошшоу*, Даничић). Презиме *Вайовац* је потврђено у Истри (РЈАЗУ). Исп. *Вайова дујка*, *Вайово дере* у Пирдопском (од л. и. *Вайо* ← *Вайах*), Заимов 1959), *К. Вайовић* (Урошевић 1975).

Суфикс *-ина* бележимо и у структури ојконима *Јагодина* и *Сугубина*. У првом, а вероватно и у другом примеру настао је контаминацијом са придевским суфиксом *-(а)н* (: *Јагодна*, **Сугубна*), што је дало поименичене форме (в. II-1, исп. Лома 1997: 7-8).⁴¹⁶ У творбено непрозирном ојкониму *Праћина* (в.) завршетак *-ина* је вероватно резултат адаптације стране речи.

Поред изведеница деминутивног значења (в. 1.2.1), суфиксом *-ица* (в. SP: 98)⁴¹⁷ се у беличкој топонимији граде и изведенице других значења:

а) Уз придевске основе суфикс *-ица* углавном има функцију поименичене придева којима се указује на карактеристике тла:

— на састав (врсту) земље примарно могу упућивати изведенице: *Мрћвица* М, *Лейеница* (: **lěpěъ*, од *lěpъ*, Скок II: 297) Шу, *Смоница* (: смол(а)н, Скок III: 294) Бе;

— на изглед и положај тла: *Белица* (: бео), *Јелица* (: **jel*, в. III-2.1, 1.2.1) Вр КС, *Врлейница* (са варијантом *Врлейно*) Бе, *Деоница* (: деони) Шу, *Дибочица* (: дубок) М, *Равница* (: рав(а)н) Бе ВС Л;

— на биљну покривеност тла: *Грмљевица* (: грм), *Јошаница* (: жоха, од старијег *јелха*, **jelšъль*; исп. *јелшаница*, *Даничић*), *Крушевица* (: круша, в. Скок II: 215, исп. *Крушево*), можда *Јелнице* (: *јел(х)а*, **jel(h)ъль*)

Варијанта *Јелнице* (*Јелице/Јелица*) КС-НЛ упућује на могућност да је у овом примеру (можда и у хидрониму *Јелица* Вр) била примарна придевска основа **jel(h)ъп*.⁴¹⁸ Примери *Јелнице*, *Јелица* на једној, и *Јошаница* на другој страни, упућивали би, овако схваћени, на старе варијантне облике фитонима у основи. Тако бисмо, ако су облици са *Јел(н)*- фитонимског порекла, морали претпоставити рану нестабилност фрикатива *х*, односно фитоним *јела* 'јелха, жоха' (в. *јелха*, III-2.1). Међутим, са структурног, али и семантичког аспекта, вероватније је да су ови топоними мотивисани непотврђеним придевом **јел* (в. III-2.1, 1.2.1).

На простор одређене намене, везан за чување домаћих животиња, може упућивати топоним *Шишевица* (: *шише* 'ждребе шишане или кратке длаке', Вук 1852), чему у прилог иде топоним *Кобиње* (исп. III-3.1, 1.2.2) Ри.

б) Доминантно месно значење суфикс *-ица* има уз партиципске основе: *Орница* (х 10: *орати*, **орн-*), *Угарнице/Гарнице* (: диј. *(ѿ)угарийи*, **угарн-*) ГШ, *Делнице* (: (до)делити) Т.

Топоними *Вољавица* М, *Жежнице* ГШ, *Стружница* М, *Тучница* Бе Де, *Перемичница* Шу (као и тополексеме *воденица*, *казаница* и сл.) дотопономастички су се односили на објекте и просторе посебне намене, у/на којима се

⁴¹⁶ Можда је вредна пажње чињеница да се завршетак *-ина* формирао код оних облика који на морфонолошком споју имају експлозив и сонант. То може указивати на посредовање страног фонолошког система (в. II-1, *Јагодина*).

⁴¹⁷ О суфиксу *-ица* у словенским језицима и развоју његових функција у вези са различитим основама в. Бошкових 1978: 59-106; о његовој топономастичкој употреби в. Дуриданов 1963.

⁴¹⁸ Суфиксом *-ица* је од придевске основе која би указивала на биљну покривеност тла (**šitarъль*, в. *шумар*, III-2.1) могао настати и топоним *Шумарица* (Вр Б), тзв. „дизинтегралном деривацијом“ (Лубаш 1966: 111-112), мада је у овом примеру вероватнија топонимизација фитонима *шумарица* (*шумар*).

нешто ради или чува, па их не можемо сматрати изворним топономастичким изведеницама.

Овај суфикс бележимо и уз сложене основе: *Подвадница* Бе-СС, *Раскр-сница* Де-Ц ДШ.

У творби помина loci од фитонима посебну продуктивност имају суфикси доминантно збирног значења, *-ар*, *-је*, као и *-ак*, који се претежно везују за именичке основе, и суфикси *-(а)ц* и *-ик*, који сличне изведенице творе углавном од придевских основа. Данас се на подручју Белице овакве топомастичке изведенице каткад употребљавају као синоними, о чему сведоче дублети типа *Крушар/Крушик* ДШ, као и *Лийар/Лийак* КС, *Душар/Душара* Де. Овакве изведенице топомастичку функцију најчешће остварују самостално, што је свакако у вези са њиховим потискивањем из апелативне употребе. Тако је се, на пример, уместо *лештар* или *лештак*, *лијар* или *лијак* за шуму те врсте употребити синтагматска форма типа *лијева шума*, или једноставно *лије*. У апелативној употреби опстаје само мањи број изведеница, углавном са суфиксом *-ар* (нпр. *багрењар*, *шљивар*), врло ретко са *-ак* (*шљивак*), а никада са *-је* или *-ик*.

Суфикс *-ār (-jār)*, *-ara*. Порекло овога суфикса, данас врло продуктивног у категорији помина agentis, везује се за латинско *-arius*, *-aria* (Белић 1949: 114, Скок I: 49).⁴¹⁹

Употреба суфикса *-ар* са значењем места где се налази (расте) оно што значи основа, карактерише део српског језичког простора у поречју Мораве, и Ћустендилско-софијски рејон бугарског језичког подручја (Асенова 1984: 193).⁴²⁰ Оваква територијална заступљеност изведеница на *-ар* месног (збирног) значења истраживаче наводи на претпоставку да је реч о творбеном балканизму (Исто: 193–194). Развој месног значења суфикса *-ар* вероватно је потпомогао сродни суфикс *-ара*, који „као и лат. *-aria*, значи мјесто гдје се налази оно што значи основа, или гдје се врши радња ако је основа глаголска“ (Скок I: 51). На такву претпоставку наводе овдашње топомастичке паралеле типа *Чукар* : *Чукара*, *Камењар* : *Каменара*, *Душар* : *Душара*.

Суфикс *-ар (-jar)* се најчешће везује за фитониме, али и за друге појмове који се могу узети у збирном значењу:

а) Суфикс се у свим примерима везује за именичку основу и изведенице са овим суфиксом именују простор прекривен шумским растињем, као и простор на коме је засађена одређена врста воћа: *Брестар* Ри, *Глождар* (: глог) Р, *Дрењар* ЈП Ка, *Јасењар* Бе Д ДШ, *Јасикар* Сл Ц, *Клењар* (*Клењари*) Б Бу М С, *Лештар* Вр М С, *Лийар* ДШ ВС Р, *Лужникар* СЛ, *Тойољар* П, *Пањар* ДШ; *Душар* Де, *Дуњар* Л, *Јабукар* Ви, *Крушар* Бе Вр Д ДШ М С Ц Ша, *Крушијар* (: кру-

⁴¹⁹ Сматра се да је овај суфикс латинског порекла хришћанство проширило у све европске језике, па и у словенске (Скок I: 49). Претпостављају се два изворишта овог суфикса у словенским језицима: преко готског и старовисоконемачког с једне, и латинског с друге стране (Вајан 1974: 320).

⁴²⁰ Кад је у питању српско језичко подручје, овакве изведенице се бележе и знатно западније, нпр. у околини Ваљева и у Грузи (инф. А. Ломе и М. Вукићевића).

ша) Ка, Крушкар К, Шљивар Б Вр Ка Ша Шу. Близак по значењу је и топоним *Сийнар/Сийњар/Сийњари* (/Сийња), који именује простор покривен ситним шумским растињем или бодљикавим шибљем. За именичку основу суфикс *-ар* (*-јар*) се везује и у примеру *Камењар* (: камен) Вр ЈП и *Трмчар* (: трмка) ВС.

б) Из категорије предмета су изведенице *Мењар* (: међити) Бе Ви, можда и *Везар* (: везати) Ра, које су топономастичку функцију оствариле ширењем значења од предметног на околни простор. Сем морфолошке функције, данас се не уочава посебно значење овога суфикса у топониму *Чукар* (: чука) Бе Вр ЈП Л М Т Ша.⁴²¹

Фонолошке алтернације на споју морфема (*Дрењар, Јасењар, Клењар*) указују на присуство суфиксне варијанте *-јар* (исп. *Крушјар*). Већа заступљеност ове суфиксне варијанте може се делом објаснити и као контаминација словенског суфикса *-је* и несловенског *-ар*.⁴²²

Изведенице са слабо продуктивним суфиксом *-ара* значе место где се налази, расте оно што значи основа (Скок I: 51, исп. и Бошковић 1978: 160–165). У топонимији Белице суфикс *-ара* гради од истих или сличних основа изведенице блиског значења са изведеницама које се граде суфиксом *-ар*: *Душара* Де, *Конойљара* Бе Сл, *Куйусара* Бе Сл, *Трската* Шу, као и *Камењара* ВС и *Чукара* М Сл Ка. Најзаступљенији су примери у којима су за несловенску основу чука везани суфикси *-ар* (x 7) и *-ара* (x 3).

Са значењем места, изведенице са суфиксом *-а̄к/-ја̄к* (*-акъ, -јакъ*, SP: 89) се граде од различитих врста основа (Скок I: 19).⁴²³

а) Уз именичке основе, фитониме, обично у значењу самониклих врста, изведенице са овим суфиксом означавају простор покривен биљкама: *Брештак* П, *Брештак* Д-Т-Шу, *Бресјак* Д⁴²⁴, *Врбак* П Шу Ри, *Грбак* Ка Сл ГШ, *Дрењак* ДШ М Ша, *Клењак* Д, *Лийак* КС, *Рейушак* Л, *Тојољак* Д КС Ри, *Трњак* П Ц-Де, *Церјак* Бе М Сл, *Пањак* Де; — а само у једном примеру и простор на коме је засађено воће: *Јабучак* П-Пр. За поједине примере може се претпоставити мотивна збирна именица на *-је*.

У примеру *Осојак* (*Осоје*) Бе може се евентуално говорити о морфолошкој функцији овог суфикса (Скок I: 19), односно о варијантности која је могла настати аналогнијом према *Бресје* : *Бресјак*.

⁴²¹ Топоним *Чукара* М Ц, у коме се деминутивни суфикс *-(а)к* везује за *-ар* из основе, упућује на могућност да је и суфикс *-ар* употребљаван са истим, деминутивним значењем (исп. Асенова 1984: 193), те да је овде деминуција обновљена словенским суфиксом *-(а)к*.

⁴²² У изведеницама другога значења (нпр. *potina agentis*), где такве контаминације није могло бити, „примјери за *-јар(а)* нису бројни“ (Скок I: 51).

⁴²³ Овај свесл. суфикс је по пореклу привески и најчешће служи „за ознаку лица која имају извјесна својства“, а поред осталог, служи и у творби именица које значе пределе (Скок I: 19).

⁴²⁴ Поред наведених облика бележимо и ојконим *Бресје* у доњем току Лугомира. Морфолошке карактеристике ових облика указују на једној страни на време топонимизације и старину појединих облика, а на другој на миграциону структуру овдашњег становништва. На старину облика *Брештак* (← **Брештъ(ј)ак*, в. Белић 1976: 116) указују његове фонетске карактеристике, величина локалитета (простире се у три сеоска атара) и ширина радијуса препознаљивости.

б) Уз придевске основе, којима се указује на изглед или положај географског објекта, ређе и на биљну покривеност, чини се да *-ак* има морфолошку функцију поименичења: *Бисџрак* КС (исп. *Бисџрик*), *Кусак* Ри-КС/*Кусадак* Ри (: кус(ат)), *Средњак* Ка, *Јеловак* Вр, *Лийовак* Сл Вр, као и *Орловак* Вр.

Старији облик *Лийовик* (потврђен у XIX веку), према данас обичнијем *Лийовак*, упућује на могућност да је и у другим примерима суфикс *-ик*, који се чешће појављује у топонимима овакве структуре (в.), делом накнадно замењен суфиксом *-ак*, данас овде обичнијим у творби помина loci. Конкурентност суфикса *-ак/-ик*, *-ник* позната је ширем јужнословенском простору (Скоп I: 19).⁴²⁵

в) Облик *Пржак* (: *ѣрѣжиши* 'горети на сунцу') П има глагол у основи.

Суфикс *-је* (*-ѣје*), са примарним збирним значењем (Белић 1949: 77, исп. SP: 85), остварује месно значење у изведеницама које се граде од фитонима. Везујући се директно за именичке основе, овај суфикс често означава простор прекривен самониклим биљем: *Бучје* М СС-ВС, *Дубље* Д, *јасење* Ме, *Тршје/Тршће* КС, — ређе и простор на коме је засађено воће: *Дуње* Бе, исп. и *Лојзићи* (мн. од *лојзе*, метатезом од *лозје*) Бу Ви Р СС (П Шу).

У поређењу са сличним изведеницама на *-ар* и *-а̄к*, изведенице са *-је* су слабије продуктивности. Међутим, архаичне основе у примерима *Бучје* и *Дубље* упућују како на старину тих топонима тако и на некадашњу ширу заступљеност овог суфикса у творби сличних изведеница на простору Белице (исп. *Бресје*, село у доњем току Лугомира).⁴²⁶

Суфиксом *-је* се твори неколико облика којима се именује простор око објекта назначеног основном речју: *Накосје* М, као и раширени хидроним *Усје/Ушће* (в. SP: 85); исп. и *Бајуње*, као и ојкониме *Међуреч* и *Шшиље* (в. 1.4.1).

У топонимији Белице су са подједнаком продуктивношћу, у изведеницама блиске структуре и значења, присутни именички суфикси *-(а)ц* и *-ик*.

Суфикс *-(а)ц* (исп. 1.2.1).

а) Потврђени топоними изведени од придевских основа суфиксом *-(а)ц* имају наизглед значење места на коме нешто постоји (расте или живи): *Брестовац* Ша-Шу, *Јасеновац* Ша, *Лећевац* НЛ, *Паћевац* Л, *Свињаревац* (/Свињаревачки *џоџок/Пејловац*, Мишковић 1885) НЛ, *Ђукавац* П, *Црквенац* Бе, *Звезданац* Ра.⁴²⁷ Као коренска реч у овим примерима појављује се именица, углавном фитоним и зооним, којом се, у форми придева изведеног суфиксима *-ов/-ев*, *-ав*, *-ен*, *-ан*, могло упућивати на шира својства тла и области. Претпо-

⁴²⁵ Суфикс *-ак/-(ј)ак* је на широком јужнословенском простору потврђен у творби етника (Скоп I: 479, Бабић 1986: 91, 93) па би се можда и ови облици са придевом у основи могли делом схватити као некадашњи етници (исп. *-ик*). Томе се ипак супротстављају сразмерно малобројне потврде оваквих образовања међу ојконимима (Именик Југославије).

⁴²⁶ Свеприсутни топоним *Гробље* се не може сматрати изворном топономастичком изведеницом.

⁴²⁷ За сличне изведенице Стевановић (1975: 522) вели да „не чине никакву посебну групу“, а за њих, као и за остале именице изведене суфиксом *-(а)ц* од придева, стоји констатација да најчешће значе особу (Исто: 523, Бабић 1986: 60)

ставља се да је уз овакве придевске основе суфикс *-(a)ц* употребљен у функцији поименичења, без посебне семантичке разлике између придевског и именичког облика.

П. Скок сматра да се из примарне деминутивне службе, преко *nomina agentis* типа *косац, ловац, йисац*, развила служба овог суфикса у творби *nomina agentis* од придевских основа (Скок I: 5).⁴²⁸ Међутим, примери које сам аутор наводи (*сѣарац, губавац, крадљивац, Дубочац, Пејровац*), — већином имају значење лица као носитеља својства, како је то аутор прецизно дефинисао уз сличне изведенице са суфиксом *-ик*, а нису *nomina agentis*. Под значење лица као носитеља својства може се подвести и етничко значење, које такође подразумева својство, тј. особину лица да живи на простору одређеног имена.⁴²⁹ У складу са овим, сматрамо да су и белички микротопоними изведени од придевских основа суфиксом *-(a)ц* већим делом по пореклу етници, као што су етничког (делом и антропонимског) порекла и ојконими *Каленовац, Пањевац, Сиоковац, Ковачевац, Шанџаровац, Шуљковац* (в.).⁴³⁰ Пошто се етничка имена везују за насељена места, логична је, опет, претпоставка да су и микротопоними овакве структуре некада били ојконими.⁴³¹ Овдашња топономастичка паралела *Звездана : Звезданац* отвара могућност за претпоставку да су на оба локалитета некада биле насеобине, да су се житељи *Звездане* преселили на нови локалитет који је по њима именован. Бројне су сличне паралеле међу именима насељених места широм српског језичког подручја, исп. *Брестово : Брестовац, Грабово : Грабовац, Мухово : Муховац, Трнава : Трнавци* (Именик 1952).⁴³²

И међу микротопонимима антропонимског порекла је потврђено неколико изведеница исте структуре: *Ђаковац, Кандевац К, Миленковац, Минаровац, Сѣйановац* (в. III-3.1).

б) У облицима *Жујнац* (: жуј(ан)), *Зеленац* (: зелен), *Врањевац* (: вран) и *Круглац* (: (о)кругао), чини се да је именичком суфиксу, пре него у претход-

⁴²⁸ Илуструјући тврдњу да суфикс *-(a)ц* служи као морфолошки елемент у поименичењу придева, аутор замену синтагматског ојконима *Чаков џурен*, потврђеног у XVI веку на словеначком језичком подручју, једночланим обликом *Чаковец*, тумачи као „краћење“, односно просто поименичење осамостаљеног придева *Чаков*. Међутим, мало логичном се чини претпоставка да би краћење било извршено на начин који би довео до хомонимије ојконима и његовог етника. Пре ће бити да је назив *Чаков џурен* потиснут називом његовог етника *Чаковец* (в. Р. Катичић, *Дискусија*, V ономастичка конференција, 151). Појава да се етницима замењују одговарајући ојконими видна је у топонимији *Исџарског развода*, глагољског рукописа из друге половине XIII века (Шимуновић 1976: 18), где се као последица племенске организације насеља, просторна „идентификација остварује према људима, а не према локалитету“ (Исто: 19).

⁴²⁹ Развој патронимских географских назива са суфиксима *-ци, -овци, -евци, -инци*, као и значење суфикса *-(a)ц* на српскохрватском језичком подручју, анализирао је на обилној историјској грађи Владислав Лубаш (1968).

⁴³⁰ Управо овакву структуру и данас имају етници од ојконима придевског лика: *Ракићовац* (: Ракићово), *Трновац* (: Трнава), — али и именичког: *Сиоковац* (: Сиоковац), *Шуљковац* (: Шуљковац) и сл. (в. II-1).

⁴³¹ Народно предање каже да је на локалитету *Брестовац* Шу некада било насеље.

⁴³² Ојконим *Гораждевац* у Метохији потврђен је у документима као *Goražda vas* (М. Пешикан, *Дискусија*, V ономастичка конференција, 150), што иде у прилог претпоставкама да се суфикс *-(a)ц* издвајао и из оваквих синтагматских веза.

ним примерима, блиска функција поименичења придева у основи, — посебно кад су у питању хидроними (*Зеленац, Врањевац*), али и топоними метафоричког значења (*Круглац*).

Суфикс *-ик/-ник* (*-икъ, -ън-икъ*, SP: 90) се данас не јавља као продуктиван топономастички суфикс.

а) Право месно значење овај суфикс има само у два примера, у којима је везан непосредно за фитонимску основу: *Јасик* Бе Л СС, *Крушик* ГШ.

б) Секундарно месно значење суфикс *-ик* има у облицима *Грабовик* ГШ, *Лийовик* (*Лийовак*, в.) Вр-Сл, *Лозовик* (ојк.), *Трновик* (: апел. *џрњџак*) ДШ, *Церовик* Ша; *Језерник* Шу, *Ресник* Д-Шу, *Рибник* (ојк.) и *Зимовник* М, — изведеним од именица посредно, преко придева са суфиксима *-ов* и *-(а)н* којима је могла бити исказана биљна покривеност (ако је мотивна реч фитоним), или каква друга особеност именованог објекта. Отуда, за већину ових облика морамо претпоставити претходећу двочлану топономастичку синтагму, у оквиру које је придев из основе имао одредбenu, квалификативну функцију: **Лийови* поток (раван, страна), **Лозови* ~, **Церови* ~, **Језерни* ~, **Рибни* ~ и сл. То указује на битну разлику између оваквих образовања са суфиксом *-ик* и образовања типа *Јасик, Крушик*, којима се и данас именују места покривена каквим растињем (исп. Стевановић 1975: 483).⁴³³ Наизглед, и овде је реч о простој функцији поименичења придева.

Стиче се, међутим, утисак да је у овој групи изведеница, поред морфолошког поименичења, присутна још једна појава. Раширена употреба овог суфикса у „поименичењу придјева за ознаку лица као носитеља својства“ (Скоп I: 712)⁴³⁴, чињеница да овакву структуру има највећи број имена насељених места на *-ик*⁴³⁵, сведочанства историјских извора и народно предање да је један број локалитета оваквог имена на подручју Белице и околним просторима некада био насељен⁴³⁶, као и потврђено етничко значење облика на *-ик*⁴³⁷, — упућују на претпоставку да један број оваквих топонима пред-

⁴³³ М. Стевановић истиче да именице изведене непосредно од фитонима (*букаик*), и посредно, преко придева (*буковик*), имају иста значења, с тим што ове друге значе и „места где је била“ букова шума, што је утицало да често постану властита имена појединих места (Исто: 484). С. Бабић не наводи савремена образовања на *-овик* (1986: 193), иако их речници потврђују (нпр. *брезовик, буковик*, исто што: *брезик, буквик*, РСАНУ).

⁴³⁴ Скок наводи примере „*научник, њравник, биједник*“.

⁴³⁵ Исп. *Калиновик, Травник, Трстеник, Дубровник*. И међу првим записима словенских градова на Балкану честа су имена овакве структуре: *Десник, Десџник, Дрежник, Лесник, Глумник* (Вукановић 1974:140).

⁴³⁶ Писани документи сведоче да се на простору званом *Грабовџик* (данас шума и истоимени поток), између овдашњих села Милошево и Брзан, почетком XVI в. налази насеље *Грабовац/Грабовица* (Зиројевић 1970: 157), потес *Трстеник* у атару овдашњег села Глоговац бележи се као насељено место у *Раваничкој џовели*; на локалитетима *Грабовик* ГШ и *Церовик* Ша налазе се трагови давнашњег живота; на локалитету *Језерник* има налаза још из античког периода, а исто је и са *Лийовиком* између Врбе и Слатине (в. *Речник*).

⁴³⁷ Исп. *Крајишник*, етник од Крајина, са старијим ликом Крајиште (Скоп II: 176). У струц. је потврђен етнички назив *Бродник* („и *Бродници* сь Татари быша“), од кога је присвојним суфиксом *-џ* изведен топоним *Бродџић* (Маројевић 1985: 77). Занимљива је у овом контексту и претпоставка да је топоним *Галичник* у Македонији у вези са местом у постојбини Словена, са *Галич* или *Галиција* (Вукановић 1974:30).

ставља некадашња етничка имена, заснована на ознаци лица са својством да живи на локалитету одређеног имена. На то, у именима насељених места са ширег србијанског терена, упућује и честа појава паралелних образовања типа *Гребна* : *Гребник*, *Дрмно* : *Дрмник*, *Јасеново* : *Јасеновик*, *Јошева* : *Јошевик*, *Куново* : *Куновик*, *Трсиена* : *Трсиеник* и сл. (Именик Србије), где се облици са суфиксом *-ик* могу схватити као некадашњи етници изведени од ојконима са придевским ликом (исп. *-(а)ц*). То потврђују и бројни паралелизми у којима су за исте придевске основе везани суфикси *-ик* и *-(а)ц*: *Грабовик* : *Грабовац*, *Брестиовик* : *Брестиовац*, *Буковик* : *Буковац*, *Јасеновик* : *Јасеновац* (Именик Србије), ређе и са антропонимом као мотивном речју *Ђурђево* : *Ђурђевац* : *Ђурђевик*⁴³⁸, што такође поткрепљује претпоставку о истом, етничком значењу оба суфикса.⁴³⁹ Све ово одговара раширеним словенским моделима за именовање етничких група и њихових насеобина (в. II), и наводи на претпоставку да део оваквих ојконима, као и других данас ненасељених локалитета са именом исте структуре, по пореклу могу бити етници. Ако се има у виду да део словенских језика (источнословенски и западнословенски) и данас добро чува деминутивно значење суфикса *-ик* (Вајан 1974: 539, Бошковић 1978: 121–124), које је као примарно значење овог прасл. суфикса (SP: 90) било заједничка одлика свих словенских језика (Белић 1905: 365–366), развитак његовог етничког значења могао би се објаснити на исти начин како је објашњен развитак тога значења код суфикса *-(а)ц* (в.).

У облицима *Бисџрик* КС, *Тојлик* Д, *Шареник* М-Бе-Л-Ц, чини се да се суфикс *-ик* јавља у основној функцији поименичења придева из основе.

в) Глагол у основи имају топонимизовани географски термини *Браник* (х 7) и *Расадник* Ја, са месним значењем. Примарно значење термина *Браник* се изгубило, а чини се да, судећи по његовој структури, најпре можемо претпоставити објекат (шуму) са особином да брани (штити) нешто, на пример насеобину (исп. *-ишије*, *Бранишије*) од ветрова или мразева. Пошто је временом значај положаја релативизован, претпостављамо да је дошло до развијања синонимног односа између апелатива *браник* и *шума*, а на другој страни и другачије мотивисаног апелатива *забран* (: забранити), такође са апелативом *шума*. То је посредно омогућило синонимну употребу апелатива (и топонима) *Забран* и *Браник* (в. Карту 7).

1.2.4. Остали именички суфикси

Суфикс *-ја* (*-ја*, *-ња*, SP: 81, 85) је присутан са различитим значењима:

⁴³⁸ Ојконом *Ђурђевик* у Метохији потврђен је као име засеока у XIV веку (Даничић).

⁴³⁹ То опет намеће претпоставку о некадашњој продуктивности суфикса *-ик* у творби етника. Имајући у виду конкурентност суфикса *-џк/-ик*, у прилог овоме стоји већи број етника изведен суфиксом *-џк/-џк* (Скок I: 18–19, 749), као и појава већег броја презимена овакве структуре на подручју Словеније и Хрватске (исп. *Дворџик*, *Јаворџик*, *Јамџик*, *Погачџик*, *Руйџик*, *Чремошџик*), која би делом могла бити и етничког порекла.

а) Изведенице од глаголских основа именују место окарактерисано неком радњом: *Ограђа* (х 12)/*Грађа* Ка Шу/*Заграђа* Бе, *Тоња Ра*⁴⁴⁰; *Жиројађа* Шу.

б) Уз придевску основу именује место са карактеристиком исказаном придевом у основи: *Сийња* (односи се на квалитет растиња) Ц.

в) Уз именичку основу *дол-* имамо незнатну промену значења (са хипо-користичким призвуком) у изведеници *Доља* ДШ.

Суфиксом *-ача* (*-(j)ача*, *-њача*), карактеристичним за српскохрватске говоре (в. Бошковић 1978: 156–160, Скок I: 6, Исти II: 529), од именичких основа изведени су топоними, географски термини, *Врџача Р* и *Дољача Ра*, чини се са елементима негативног афективног значења, и *Ђумурњача* ЈП, *Клењача* Ри, са значењем места где се нешто прави или расте. Полазно негативно афективно значење овог суфикса можемо претпоставити и у облику антропонимског порекла *Рисџовњача* (в. III–3.1).

Суфикс *-ло* (*-lo*, SP: 103) бележимо уз глаголске основе и за све се мере може претпоставити дотопономастичко значење места (са објектом) на коме се врши глаголска радња у основи: *Јагњило* (: јагњити (се) Сл, *Перило* (: прати) Ц, *Појло* Ша Бе/*Поило* Бе (: појити), *Солило* (: солити).

Топоним *Појило* (Вр) вероватно није мотивисан глаголом свршеног вида *појити*, јер се суфиксом *-ло* граде изведенице од несвршених глагола (Бабић 1986: 258). Стога морамо претпоставити да је топоним имао друкчији примарни облик, можда **Тојило* (: топити (конопљу нпр.)), чему, међутим, не иде у прилог акценат.

У појединачним примерима бележимо и суфиксе:

-ија: *Окејанија* П (: океан), *Провалија* П (: провалити);

-ељ: *Дубељ* Шу;

-иш: *Гусџиши* М;

-ач, *-еч* (?): *Дивљач* Б, *Јелеч* Сл (в.1.3.2);

-ана: *Башџована* Шу⁴⁴¹, *Црејана* Бе, *Циглана* Шу.

1.3.0. Топонимизовани придеви

У овој области бележимо и један број топонимизованих придева, који су у већој или мањој мери захваћени процесима функционалног поименичавања. Већини оваквих топонима је вероватно претходила двочлана топономастичка синтагма, чију је функцију преузео одредбени члан. Двочлани ликови појединих топонима потврђени су или у ранијим изворима, нпр. *Прека њолана* (Мишковић 1885) : *Преке/Преке* К, или и данас опстају као варијантни топоними (*Дугачке њиве/Дугачка* К), или су од њих извођењем или претварањем настали једночлани поименичени облици (*Врлџиња* Бе/*Врлџино*, в. III–1).

⁴⁴⁰ О сличним образовањима изведеним од глаголских основа суфиксом *-ја* у словенским језицима в. Бошковић 1978: 135–151.

⁴⁴¹ На овај суфикс упућује акценатски лик топонима, иако је реч о готовој позајмљеници (тур. *bağcivan*, Шкаљић: *baštovan*).

Самосталну топономастичку функцију најчешће остварују придеви изведени од антропонима или ојконима присвојним суфиксима *-ов/-ев, -ин* и *-ски*. Такви топоними по правилу имају облик средњег рода и добро чувају придевска морфолошка обележја (в. III–3.0). За разлику од њих, остали придеви, било да су неизведени или изведени, у великој мери су попримили именичка морфолошка обележја, и у поименичење се претежно укључују са обликом женског рода (исп. *Равна, Прека, Студена, Јагодна*).

1.3.1. Топонимизација неизведених придева

Неизведени придеви, којима је топономастичка функција несвојствена, паралелно са изменом функционалних и морфолошких обележја трпе и акценатске промене. О њиховој недовољној уклопљености у именску функцију сведоче честе морфолошке и акценатске варијанте, које су свакако последица тога што се у језичкој свести чува веза оваких топонима са живим истообличким придевима, па се дистинкција покушава изградити акценатским или морфолошким (множинским) ликовима: *Дугачка К II/Дугачке/Дугачке II, Дугачко/Дугачко Бе, Прџе/Прџе К, Равна СС, Честна/Честе С-Ме*.

1.3.2. Топонимизација изведених придева

Именичка морфолошка обележја најдубље су се укоренила код топонима изведених преживелим придевским суфиксима, или суфиксима употребљеним у оквиру творбених модела и са значењима која су се изгубила из живе употребе.

Придеви изведени суфиксима *-ав, -ов, -(а)н, -ен*⁴⁴² од именичких основа упућују на квалитет, претежно на покривеност географског објекта. У основи таквих придева налазе се најчешће фитоними: *Трнава* (ојк.), *Ракишово* (ојк.), *Звездана Бе, Тршћена СЛ; Студена Ша*⁴⁴³, *Врлейно Бе*. Исп. ојкониме *Јагодна, *Сугубна*, са измењеним ликом — *Јагодина, Сугубина*. Сви наведени топоними са граматичким обележјем женског рода употребљавају се са именичким морфолошким обележјима.

Завршетак *-ев(о)* бележимо у облику *Кошево Бе*, коме, полазећи од структуре речи, не можемо наћи одговарајуће етимолошко решење. Топоним се мења по именичкој промени.

⁴⁴² Исте се творбене морфеме често налазе у структури топонима са именичким суфиксима (*Лейеница, Јелнице, Крушевица, Рикавац, Пањевац* и сл.). О суфиксима *-ан, -ен* у словенској топонимији в. Дуриданов 1958: 212–218, где се слични топоними (нпр. *Ржана, Пейелана, Родана, Мокрен*) не схватају структурно као придеви (213). И у појединим нашим топонимима спорна је творбена морфема *-ан* (нпр. *Звездана, Јошаница*).

⁴⁴³ Имајући у виду то да је у словенским језицима категорија функционално поименичених придева (ж.р.) старија од поименичења придева уз употребу суфикса (Бошковић 1978: 65–77), као и то да су најстарија потврђени ојконими са овог подручја махом функционално поименичени (*Јагодна, Добрања, Трнава, Буковча*), намеће се претпоставка да и наведени микротопоними припадају најстаријем топонимијском слоју.

Суфикс *-ј* (*-јь*, *-ьјь*), везан за именичке основе са значењем живог (в. Скок I: 741)⁴⁴⁴, најчешће из класе лица (етник или носилац занимања изведен суфиксом *-(а)и*, или лично име) има присвојно значење. Такву структуру бележимо у ојконимима: *Буковче* (:* Буковац), *Винорача* (:* Винарац), *Вољавче* (:* Ваљавец), *Црнче* (: црнац). У једном примеру је овим суфиксом изведен и ојконим од антропонима: *Добрања* (: Добран, в. II-1), а можда и *Бујмир* Б.⁴⁴⁵ Посесива на *-ј* вероватно учествује и у структури топонима *Глигорац* (в. III-1).

Међу микротопонимима овај суфикс бележимо у примерима *Лийовче* (: *Липовац, исп. *Лийовак*) Сл и *Кобиље Ри*, са основом зоонимског порекла у последњем примеру (в.). Суфикс *-јь* вероватно је садржан и у топониму *Змиц* НЛ, претпостављамо са зоонимском, тј. основном митолошког значења (**zmiј-is* + *јь*, исп. укр. *змиј*, пол. *zmiја*, *zmiј* 'змај, змија', Фасмер), в. III-2.1, 2.2.7 (**змиј*). Уз основу митолошког значења овај суфикс је везан и у *Јелеч* (в. III-2.1, 2.2.7).

У два примера, оба су примарни хидроними из горњег тока реке Белице, наилазимо на поименичене придеве са завршетком *-аја*: *Бешињаја* ВС-М (исп.: *Бешињава* К), *Згорељаја* Б. П.Скок (I: 16) сматра да је *-ај*, *-аја* у оваквим топонимима (са придевом у основи, као *Криваја*, *Суваја*, *Црнаја*, *Крњаја*) наставак за стари одређени придевски вид (в. Шојат 1981: 205)⁴⁴⁶, док се на другим местима *-аја* доноси у списку именичких суфикса (Симић 1972: 487).⁴⁴⁷ Чини се да мали број потврда, углавном топоними са придевом у основи, ипак пре иде у прилог томе да се овде ради о старим, окамењеним облицима придева одређеног вида (ж.р.), данас функционално поимениченим (исп. *-ајь*, SP I: 88).⁴⁴⁸

Придевски суфикс *-аст* са квалификативним значењем бележимо у облику *Коласије* К.

За разлику од топонимизованих неизведених придева, топонимима ове групе се никад не претпостављају истооблички придеви у живој језичкој употреби. Већина наведених топонимизованих придева има облик женског рода (исп. напомене о писаним потврдама ојконима изведених присвојним суфиксом *-јь*), што је карактеристично и за општу именичку употребу придева (в. Белић 1972: 162, исп. фус. 444).

1.4.0. Топономастичке сложенце

Сложени топоними ове области се најчешће појављују као безсуфиксалне сложенце, независно од тога ради ли се о предлошко-именичким, предлошко-глаголским или о сложеницама са оба пунозначна дела.

⁴⁴⁴ Посесивни придеви изведени овим суфиксом продуктивни су у XIV веку (Родић 1980).

⁴⁴⁵ За топониме *Бујмир* и *Лугомир* смо претпоставили апелативно порекло (в.).

⁴⁴⁶ Исп. *Криваја*, *Шуйљаја* (Мијатовић 1930, Радивојевић 1930).

⁴⁴⁷ Са суфиксом *-аја* се бележи само пример *лудаја*, изведен од придева *луд*, исп. на истом месту *-ајка* (*којлајка*, *Милошајка*).

⁴⁴⁸ Исти завршетак у именима риба типа *мирњаја*, *иљоскаја*, *йрушаја* Маројевић (1987) сматра „псеудосуфиксом“, односно придевским завршетком *-аја* са неконтрахованим *ј*.

1.4.1. Предлошко-именичке сложенице

Иако предлошко-падежне топономастичке конструкције представљају обележје беличке топонимије, појава срастања таквих конструкција у сложenu реч је ретка и захвата само топономастичке конструкције код којих је извршено преношење акцента на предлог. Како преношење акцента на предлог није карактеристика овога говорног подручја, упрошћавање и сажимање таквих конструкција се углавном спроводи по другим моделима (в. III-1).

а) Прерастање у сложеницу захвата делом конструкције са предлозима *на-*, *у-*, *код-*, *преко-*, где именица чува падежни облик који има у предлошко-падежној конструкцији. Да су заиста постале сложенице, казује то што су поједини топоними на терену потврђени и са измењеним падежним обликом именице, на пример *Накоса* (/обичније *Накосу*), додуше, само онда кад су информатори помислили да се од њих тражи званичан облик топонима. Најбројније су сложенице са географским термином *коса*: *Накосу/Накоса* Шу, *Накосу* Бе, *Појнкосу/Појнкоса* Шу, *Појнкосу* Бе, *Ћкосу/Ћкоса* Бе, *Ћкосу* М, *Прекџкосу* Шу, — а у појединачним случајевима и са другим топонимима или топономастичким лексемама: *Прекџпоље* (: Поље) Шу, *Подџсје* (: Усје), *Подзвезданац* (: Звезданац) Ра, *Најџло* (: појило) СЛ, *Низџрнице* (: орница) Сл, *Миђурџе* (/Средџрек) Ра, али *Међуреч* ојк. (в.).

б) Један број топонима је настао префиксално-суфиксалном творбом, уз учешће суфикса *-(а)ж*: *Орџак* С, *Огљавак* М, *Осрџак* Б Бе-Вр-Сл Ша (исп. *Асрџак* Б Бе)⁴⁴⁹, и *-че*: *Огђче* Л. Овим примерима је по структури блиска и сложеница са *-нов-*: *Приновци* П. За већину ових примера можемо претпоставити дотопономастичко значење слично оном у апелативу *окрајак* ('корица хлеба са краја'), односно, да именују део земљишта који се издваја положајем у односу на суседни простор. Префиксално-суфиксалном творбом, уз учешће суфикса *-је*, настало је *Накџсје* М, а исти суфикс је учествовао и у творби сложеног ојконима *Међуреч* (в. II-1), који сведочи да су сложенице типа *Накосу*, *Средорек* и сл., данас без учешћа суфикса *-је*, карактеристичног за српско, али и шире словенско подручје, — иновациона појава. Претпоставља се да је на устаљивање безсуфиксалне творбе оваквих топонима, „раширених у јужнијим пределима наше језичке територије“, могао утицати језички супстрат, што се огледа и у честој појави „уопштавања хидронима и за топоним“ (Пецо 1973: 197), исп. *Белица* (хидроним, хороним, ојконим).

Сложеница *Закљиче* (: *клик*) М вероватно чува стара морфолошка обележја локатива (генитива) множине именице мушког рода *клик* (в. I-2, 4.0).

Суфис *-ица* (*-ница*) учествује у сложеницама *Подвајдница* Бе-СС и *Раскрсница* Де-Ц ДШ (исп. *Крсџоуџ*).

⁴⁴⁹ Исп. *избрџжак*, *ођуџак*, *џџољак*, *џсџџрак* (Симић 1972: 478).

1.4.2. Префиксално-глаголске сложенице

Потврђено је неколико топонима изведених од сложене-глаголске основе нултом творбеном морфемом: *Забран* (: забранити), *Зайис* (: записати), *Заваиш* (: захватити) Шу ДШ, исп. и *Прогон* Д, *Завод* (: заводити или заходити) ГШ. Сличне творбене структуре је и сложеница *Найер*, која је из терминологије за делове воденице ушла у топонимију.

Наведеним примерима су структурно блиски топоними настали сложене-суфиксалном творбом: *Заграђа* (: заградити) Бе и *Ограђа* (: оградити, х 12), који у својој структури имају именички суфикс *-ја* (в.).

Сложену глаголку основу бележимо у географском термину *Сасијавци* (: саставити (се)), са значењем места на коме се именовани процес одвија (в. *-(а)к*).

1.4.3. Сложенице са пунозначним деловима

Мањи је број сложених топонима састављених од два пунозначна дела. Као код сложеница са предлогом, и у овој групи су ређи топоними настали сложене-суфиксалном творбом.

а) Именичко-глаголска сложеница *Грудобран* вероватно је новијег постања на овом подручју, јер је везана за изградњу и заштиту железничке пруге. Топоним *Жиројдџа* има сложене-суфиксалну творбу, са топономастичким суфиксом *-ја* (в.).

б) Топоним *Самјас* Ри, ако је исправно тумачење П. Скока (I: 753, в. III-2.1), у својој структури има придевско-глаголку везу (*сам + ијаси*).

в) Од именица *крсти* и *иуш* сачињена је дијалекатска лексема *Крстийиш* Р, синонимна са *раскрсница*⁴⁵⁰, у варијанти са сложене-суфиксалним топонимом *Крстийишина* Р (в. *-ина*). Исту структуру има и термин *виноград* (исп. Скок III: 295): *Виногради* (х 10), уз топоним сложене-суфиксалне структуре *Виноградишће* Ц СС (в. *-ишће*).

О сложеним топонимима *Бујмир* и *Лугомир* в. у делу посвећеном семантици (III-2.1).

2.0.0. ВИШЕЧЛАНИ ТОПОНИМИ

2.1.0. Синтагме са придевским атрибутом

2.1.1. Синтагме са неизведеним придевима

а) Најбројније су синтагме са антонимским придевским паровима *горњи* : *доњи*, *велики* : *мали*, *стари* : *нови*, који се најчешће појављују као одредбе уз различите географске и пољопривредне термине. Као одредбени чланови уз топониме ови придеви сужавају и прецизирају топономастичко значење управне речи, топонима који се односи на шири простор (нпр. *Велики Весе-*

⁴⁵⁰ Поред термина *раскрсница*, у појединим селима се употребљавају и термини *расијишница* Ша Шу и *крстийиш* Р.

љак, *Мали Веселјак* : Веселјак; *Горње Пландишће*, *Доње Пландишће* : Пландиште), а у другим случајевима представљају дистинктивна обележја топономастичких синтагми са истим управним чланом (нпр. *Горњи кључ* : *Доњи кључ*, *Велики реј* : *Мали реј*):

Горњи брод Ша, ~ *Бубан* Бе-Л, ~ *виноград* Де, ~ *Врањевац* Сл, ~ *гај* ДШ, ~ *грабак* Сл, ~ *Град* СС, ~ *извор* М, ~ *кључ* В Ра Ри С Т Ша, ~ *мости* Д, ~ *пошток* Ме, ~ *Рикавац* Шу, ~ *чаер* Ри, ~ *шљивар* Ри, *Горња Јања* Д, ~ *Крушка* НЛ, ~ *ливада* Т, ~ *ограђа* Ри, ~ *йољана* Д, ~ *ујрина* КС, *Горње Пландишће* Вр, ~ *йоље* К КС СС, ~ *Присоје* Вр, ~ *баре* Ка, ~ *Брезе* ГШ, ~ *ливаде* Ри (укупно 32 потврде); *Доњи браник* К, ~ *брод* Ша, ~ *Бубан* Бе Л, ~ *гај* ДШ, ~ *град* СС, ~ *виноград* Де, ~ *Врањевац* Сл, ~ *забран* М, ~ *извор* М, ~ *кључ* (х 6), ~ *Лийовак* Вр, ~ *Лукар* Ша, ~ *мости* Д, ~ *пошток* Ме Шу, ~ *Присој* Вр, ~ *Рикавац* Шу, ~ *чаир* Ри, ~ *шљивар* Л, *Доња Јања* Д, ~ *Крушка* НЛ, ~ *йољана* Д, ~ *ујрина* Де, ~ *њива* Де ВС, *Доње Пландишће* Вр, ~ *йоље* Бе К Ри СС Шу, ~ *баре* Ка (укупно 38 потврда);

Велики браник Ви, ~ *Веселјак* Б, ~ *вир* П, ~ *забран* Б Бе, ~ *Кључић* П, ~ *Круглац* П, ~ *Паклеж* П, ~ *пошток* НЛ, *Велика бара* КС, ~ *Барица* П, ~ *коса* ДШ, ~ *ливада* Бе ВС ДШ М Сл, ~ *њива* (х 11), ~ *йољана* Бу, ~ *ровина* Б, *Велико брдо* Сл Ме, *Велики браници* В, ~ *Исићи* П, *Велике шуме* Де, ~ *ливаде* Д ДШ (укупно 38 потврда); *Мали браник* Ви, ~ *Кључић* П, ~ *Круглац* П, ~ *Паклеж* П, ~ *јарлог* Бе, ~ *реј* П, *Мали Веселјак* Б, ~ *вр(х)* ЈП-Ка-Ц, *Мала бара* Сл, ~ *Барица* П, ~ *јеруга* Л (укупно 11 потврда);

Средњи вр ГШ-Ка, ~ *гај* ДШ, *Средња бара* ЈП-М, ~ *коса* Бу СЛ (7 потврда). Придев *средњи* у делу примера стоји у семантичком пољу са антонимима *велики* и *мали* (нпр. *врх*), док његово учешће у именима за делове села увек подразумева значење 'средњи по положају' (*Средња мала*: *Горња мала*, *Доња мала*);

Нова бара КС, *Ново гробље* Бе М Ри, ~ *село* Бе (укупно 6 потврда); *Сћари бунар* Б-Ша, ~ *виноград* Б Л Ме, ~ *друм* Бе Ка Р, ~ *гај*, ~ *извор* Ша, ~ *луг* Ра, ~ *јуш* П, ~ *чаер* Шу, ~ *шљивар* Вр Сл Шу, *Сћара воденица* Ша, ~ *кућу-сара* Шу, ~ *ливада* Бе Ри, ~ *Морава* П, ~ *њива* Бе Ша, ~ *река* Ра, *Сћаро гробље* Бе ВС М НЛ, ~ *лугомиришће* Ра, ~ *јојатишће* Шу, ~ *село* Бе Де ГШ Л Ме П Ра Ри СС; *Сћари виногради* К Ка Сл Ша, *Сћаре вракнице* Ра (укупно 42 потврде).

б) Као одредбе уз географске термине (ређе и фитониме), остали неизведени придеви имају дистинктивна топономастичка обележја: *Бели брег* Бе, ~ *извор* ЈП Ка, ~ *камен* ГШ Ц ЈП Л, ~ *пошток* НЛ, *Бела земља* Вр, *Бело брдо* Шу, ~ *камење* ВС; *Гола чука* Бе-Вр, ~ *чукара* Л, *Голо брдо* ВС-СС ДШ; *Густи шрњак* Шу; *Дебело дрво* Вр; *Дубоки пошток* Бе Ц М, ~ *вир* ЈП Пр, *Дивока млака* Сл; *Дивље йоље* Ша; *Добро йоље* Д; *Дуга йољана* Д, *Дугачка коса* М, *Дугачке њиве* К, *Дугачко језеро* Д; *Зелени камен* ГШ, ~ *вир* Бе-М, *Зелена сћрана* ЈП-Ц; *Крайка коса* ЈП-Ц, *Крайко језеро* Д; *Криви јуш* Вр, *Крива бара* КС П Ра СЛ; *Круги лаз* ВС Сл, ~ *луг* Шу; *Куси пошток* Шу, *Куса јеруга* М; *Лейо брдо* ГШ; *Лиси лаз* М-ВС; *Модра бара* СЛ; *Плићома крушка* Бе; *Равни гај* ЈП-Л-С; *Слана бара* СЛ ВС-СС; *Сува пошток* Бу ДШ, *Сува бара* Ра Ша; *Танка коса* Бе М; *Црни вр* ГШ-Ка-Ц, ~ *кључ* НЛ, *Црна бара* НЛ Ри, *Црно орање* Шу; *Црвени брег* Бе

Бу Ша, Црвена земља Вр Бе; Широко њуџ Ви, Широка млака П, ~ њадина Р, Широко њоле Б-Ша Ме П.

2.1.2. Синтагме са изведеним придевима

Изведени придеви се скоро искључиво појављују као одредбе уз географске термине и у свим случајевима имају дистинктивна топономастичка обележја. У изведеницама учествују суфикси са присвојним или са квалификативним значењем.

У анализу укључујемо само синтагме са придевима изведеним од апелатива, док ћемо сличне синтагме са придевима изведеним од властитих имена анализирати у посебном поглављу (в. III-3.0).

Најбројнији су придеви изведени од именица присвојним суфиксом *-ски*. У основама таквих придева су називи за живо (*ајдук*, *араклија*, *калуђер*, *мајстор*, *коњ*, *курјак*) и друга општа именовања на граници између апелатива и топонима (*гробље*, *село*, па и *манасџир*, *воденица*): *Ајдучки кладенац* СЛ, *Ајдучка вода* Л-М, *Араклијски њоџок* Ја, *Воденички луг*, ~ *кључ* Ри, ~ *њуџ* НЛ, *Грацки њоџок* Вр, *Гробљански кључ* (х 2) Ри, ~ *њоџок* Ша, ~ *њуџ* Шу, *Гробљанска коса* В, *Гробљанско њоле* Ри, *Злиски њоџок* ДШ, *Калуђерски гроб* Ц, *Калуђерска бара* Пр, *Ковачка бара* Сл, *Коњска доља* В-Бу, *Курјачка коса* Ка, *Ланарски њоџок* ЈП, *Лозинска коса* Сл, *Мајсторска коса* Ка, *Манасџирски друм* ~ *њуџ* Де, *Манасџирска шума* ЈП Ц, ~ *река* С, *Манасџирски шљивар* Л, ~ *багрењар* С, *Свайшовско гробље* Бе, *Сеоски бунар* Ша, ~ *њуџ* В, *Селски њуџ* Сеоски ~ Шу, *Селски кључ* П, ~ *њоџок* Л, *Селска уџрина* Ка, ~ *чесма* Сл, ~ *шума* Шу, *Смрдански извор* Ц. Неке од наведених синтагми су могле бити мотивисане заборављеним топонимима или антропонимима (*Лозинска коса* : **Лозинац*, *Смрдански извор* : **Смрдан*).

Квалификативно значење овога суфикса бележимо уз фитонимске основе: *Виноградска коса* НЛ, *Виноградско брдо* К, *Јергованска коса* Ка.

Придеви изведени суфиксом *-ев/-џев/-ов*, *Бивољева бара* Р (са редупликацијом присвојних суфикса *-ји* и *-ев*), *Јарчев камен* ЈП, *Тејребово њоле*; *Буков кључ* СЛ Д Ме, имају квалификативно значење (изузимајући *Јарчев камен*, где се пре може говорити о некој врсти посесивности), — простор означен топографским апелативом окарактерисан је присуством одређене животињске или биљне врсте. Ови примери, као и слични једночлани топоними (в. 1.3.2) и придеви присутни у основама топонима поименичених различитим именичким суфиксима (в. 1.2.3: *-ица*, *-(а)и*, *-ик*), јасно указују на то да је у време формирања топономастичке слике ове области суфикс *-ев/-ов* био општи придевски суфикс, какав је и данас у појединим словенским језицима (Скоок: *-ев*). Специјализација значења овог придевског суфикса свакако је и вези са губљењем присвојног придевског суфикса *-џ* (в. 1.3.2).

Придеви изведени суфиксом *-ин*, *Вилино коло* Бе, *Воденичин луг* (*Воденички* ~) Ри, *Глиџина бара* КС СЛ, *Дрекин луг* Сл, *Косин виноград* Д, *Ласин гај* Ме, *Смрдидубин њоџок* Бе; *Блајин њоџок* (*Блајини* ~) С, *Боџина коса* М, такође у једном броју примера имају квалификативно значење (*Глиџина бара*, *Боџина коса*, можда *Ласин гај*, исп. Лома 1997: 16-22). Део основа ових

придева може представљати личне надимке и хипокористике (Смрдибуба) и имена митских бића (вила, дрека, ласица), уз које је суфикс *-ин* употребљен у присвојном значењу.

У присвојном значењу су употребљени придеви изведени суфиксом *-ји*, *-ећи*: *Кошњи саји С*, *Лесиче рује М*, *Меча руја ГШ*; *Вучеће језеро Шу*, *Кучеће гробље Бе*.

Придеви изведени суфиксом *-ији* (*-овији/-евији*): *Каменији вр М СС*, *~ њојок НЛ*, *Каменији мост* (*/Камени мост*) *Ја*, *Лековија вода К*, *Лековија кладенче Бу*; *Грабовија главица ГШ-Ка*, *Дреновија коса ВС*, *Лесковији до Ка*, *Лийовији њојок М Сл*, *Лийовија коса М*, *Трновији њојок Вр*, *Трновија коса Ка ЈП Ц*. Суфикс је у свим примерима употребљен са примарним квалификативним значењем, а од фитонима гради придеве који карактеришу топонимију висинских црновршких села. Ови примери указују на то да је суфикс *-ији* употребљен да обнови квалификативно значење образовања са придевским суфиксима *-ов*, *-ев*, *-ен* (исп. ојк. *Ракијово*), у време када су ови постали карактеристично обележје присвојних и градивних придева.⁴⁵¹ Варијанта *Каменији* (*мост*) је вероватно дошла када се именом престало указивати на грађу моста, кад је атрибут развио опште квалификативно значење.

Придеви изведени суфиксом *-аји*: *Крсјаја буква М-ВС*, *Ракљаја коса М*.

Придеви изведени суфиксима *-(а)н* и *-ен*: *Блајни њојок С*, *Камени мост Ја*, *Главна вода Ка*, *Зборно местио НЛ*, *Студени извор ЈП*; *Марвено гробље Шу*.

2.1.3. Синтагме са глаголским придевом

Малобројни су топоними са глаголским придевима: *Горела шума Ме*, *Изгорели њојок Бе ЈП*, *Просечени камен М*.

2.2.0. Синтагме са именичким атрибутом (атрибутивом)

У овим се топонимима у функцији атрибутива појављују географски термини којима се сужава, односно прецизира топономастичко значење управне речи (нпр. атрибутив *река* се употребљава уз топоним *Јошаница* да би се прецизирано топономастичко значење: не истоимени манастир или село, већ *река*): *Бара Вирче П*, *Јошаница река ЈП*, *Пољана ујирина В*, *Чубура чесма Р*.

Исту структуру има и варијантни топоним *Глава вода* (*/Главна вода*) *Ка*.

2.3.0. Синтагме са падежним атрибутом

Претежно их бележимо у групи топонима образованих од других топонима, нпр. *Шљивар у Поље*, *Пуји на мушу*, в. III-3.3.

⁴⁵¹ А. Белић (1949: 164) сматра да је „наставка *-овији* добивен првобитно код оних именица које су у некадашњем језику имале у основи *-ов* (...), па је на ту основу додат наставак *-ији*: *врховији*, *стиановији*“.

2.4.0. Синтагме са квантитативном компонентом

Бележимо неколика топонима са редним бројем: *Прва бара* ЈП, ~ *ушрина* Де, *Друга бара* ЈП. Основни број учествује само у трочланом топониму *Три девојачки гроба* К.

Оваквим синтагмама су сличне синтагме са именицама које значе меру или однос: *Пола њуџи* ДШ, *Средина села* Ша.

2.5.0. Синтагме нетипичне структуре

Потврђени су и примери ретких и нетипичних топонима несловенске структуре (исп: Конески 1966: 105–106).

а) Топоним са непроменљивим одредбеним чланом: *Баџаљ њиве* Р, исп. *Крстџоуџи-зајис* Р. Исту структуру има и неколико ојконима (нпр. *Бугар мала*, *Циган мала*, в. П–2, 3.2.1). Овај модел је вероватно утицао на то да се према творбено непрозирном топониму *Меча руџа* појави варијанта *Мечка руџа* ГШ.

б) У оквиру варијантних ликова потврдили смо и неколика примера инверзије, са придевским агрибутом иза именице: *Пољана долња*, ~ *горња* Д (исп. и *Код гробље бунарско* Бе, *Лиџар Ђугумарски* КС).

2.6.0. Предлошко-падежне конструкције

Млађи слој беличке топонимије карактеришу бројни примери предлошко-падежних спојева. Већина оваквих топонима почива, или је почивала, на објекту оријенту различите природе. Појединим предлозима (*џреко*, *џод*, *на*, *у*) се углавном изражава однос према природним реалијама, док се уз друге предлоге (нпр. *код*) чешће појављују реалије које су плод људских руку.

2.6.1. Конструкције са предлогом *код* представљају продуктиван топонимастички модел. Потврђено је 210 топонима са овим предлогом, којима се углавном именују обрадиве површине или делови насељених места (в. П–2). Реалије које у оваквим конструкцијама представљају просторне оријентире могу се сврстати у неколико група, у зависности од тога шта означавају и у којој мери представљају јасно омеђене просторе:

а) већи локалитети, углавном са видно уочљивим границама: *Код браник* Шу, ~ *браника* П, ~ *Брестџара* Пр, ~ *Бумбуле* Д, ~ *бакче* Бе, ~ *врбаџи* П, ~ *врбак* Ме, ~ *Живоџиџев чаир* Д, ~ *шуме* Де С, ~ *Лешџар* С, ~ *сиџнара* Де, ~ *Мишине ливаде* ВС, ~ *реке* Де, ~ *ровање* Де, ~ *камењара* Вр, ~ *Мораве* П, ~ *шљивара* Ка, ~ *шљивар* Ра, ~ *лоџе* Пр, ~ *винограда* Сл, ~ *виноград* Ме, ~ *Годино* КС, ~ *Пулино* Б, ~ *Тасино* Б;

б) мањи географски објекти (изворишта и стајаће воде): *Код извор/Сџари извор* Ша, ~ *извора* ВС, ~ *кладенаџ* Де Ви, ~ *Мирчин кладенаџ* Шу, ~ *чесме* Б Сл ВС, ~ *чесму* Бу, ~ *вирче* П, ~ *вира* ВС П, ~ *Савини вирчиџи* Бу, ~ *џочка* Сл, ~ *лобуре* Б, ~ *лужње* С, ~ *бунара* СС, ~ *друге баре* ЈП, ~ *језера* Вр;

в) стабло или неколико издвојених стабала дрвета: *Код дебело дрво* Вр, ~ *крстџаџе букве* ВС, ~ *брес* К Шу, ~ *брестџови* Б Шу, ~ *дрена* Вр, ~ *јасен* Шу,

~ *јасена* Бе, ~ *јасење* Ме, ~ *клен* Шу, ~ *лужник* П Де, ~ *шйола* Бе, ~ *шйоле* Л, ~ *Ђокин раси* Ви, ~ *цер* Шу, ~ *цера* Бе ВС, ~ *Мајшићи багрем* С, ~ *глога* Ша, ~ *глог* Шу, ~ *калени* Де, ~ *ора* Д Пр С, ~ *ораси*/~ *Брадини ораси* Шу, ~ *Панини ораси* М, ~ *оскоруше* Бе, ~ *скоруше* Вр Де, ~ *дуда* Т, ~ *душ* Де Шу, ~ *Гинин душ* П, ~ *јабуре* Ша Шу, ~ *крушке* Пр, ~ *крушк* Шу, ~ *шакуше* Т, ~ *зайис* В Ме Ц Шу, ~ *зайиса* ВС Сл, ~ *Рисичићи зайис* В;

г) различити објекти из домена људске делатности: *Код гробља* Бе Де ДШ Сл СС, ~ *гробље* Д Ка П Ра Ри С Т Ша, ~ *гробље бунарско* Бе, ~ *старог гробља* ВС, ~ *црначко гробље* Ка; ~ *јорше* (ојк.) Бу Д Де, ~ *старе јорше* (ојк.) ВС, ~ *цркве* (ојк.), ~ *старе оишине* (ојк.) ВС, *Код иродавницу* (ојк.) Р, ~ *Турске куће* (ојк.) Д, ~ *казаницу* (ојк.) Д, ~ *дома* (ојк.) Л, ~ *школе* (ојк.) Д Ка Де; ~ *игралишта* Бе, ~ *игралиште* К Р, ~ *друм* К Шу/~ *друма* Де, ~ *друма* Вр (х 2) Д Сл, ~ *јруге*/~*јругу* П, ~ *аушо-јуш* КС, ~ *ћурије* Ша, ~ *ћурију* Шу, ~ *брва* П, ~ *брвна* Шу; ~ *воденице* Бе Де М Ме СС Ша, ~ *горње воденице* Де, ~ *Ацичке воденице* Де, ~ *Гаине воденице* Ме, ~ *Дамјанову воденицу* Ви, ~ *Микине воденице* Вр, ~ *Вукадинове воденице* Шу, ~ *Ваганарске воденице* Т, ~ *Рашичке воденице* Ви, ~ *Микине воденице* Вр, ~ *Николичке воденице* ВС, ~ *ваде* С, ~ *најер* Ша, ~ *рибњака*/~ *рибник* Б; ~ *јојаше* Бе ДШ Л Ри Шу, ~ *старе јојаше* Л, ~ *Обрадове јојаше*/~ *Обрадovo* Ме, ~ *Сјасојеве јојаше* Шу, ~ *колибе* П Ри Ша, ~ *Гвоздине колибе* М, ~ *Лазине колибе* Вр, ~ *циганске колибе* ЈП, ~ *шјале* ДШ П Сл, ~ *обора* Б, ~ *јар* Шу, ~ *Мијаилов јар* Бе, ~ *шовилиште* Ри, ~ *фарму*/~ *Ђурску фарму* Шу, ~ *кошар*, ~ *долај*/~ *Мићин долај* Ме, ~ *коша* Сл, ~ *куће* СС Ша, ~ *Јулкине куће* П, ~ *Бишћине куће* Ша, ~ *Целолейске куће*, ~ *Дршљанчке куће*, ~ *Звезданске куће*, ~ *Рацкови* Д, ~ *Дудине куће* Шу, ~ *Марисављеве куће* Бе, ~ *Ралине куће* Вр, ~ *Пашине механе* М, ~ *кафане* Сл, ~ *клује*, ~ *цигле* Шу, ~ *циглане* Де, ~ *мајдан* Вр, ~ *мајдана* ВС, ~ *магаџина* Ви, ~ *шјац*, ~ *војне касарне* Ри.

2.6.2. Конструкције с предлогом *више*, *јовише*: *Више села* Бе, ~ *село* Б, ~ *шуме* Ша, ~ *ушрине*, ~ *Ђурске ушрине* Д, ~ *зайиса* Сл, ~ *гробља* Шу Д, ~ *цркве*, ~ *друма* Б, ~ *јуша* С Ша, ~ *ваде* С, ~ *јојаше*, ~ *Сјанкове јојаше* Шу, ~ *стакларе* Ви; *Повише село* Ри.

2.6.3. Конструкције с предлогом *преко*: *Преко реке* Б Де С, ~ *реку* Вр, ~ *Белице* СЛ, ~ *Белицу* КС, ~ *Лугомир* Ри, ~ *јошока* Вр, ~ *јошок* Ша, ~ *друма* Де Сл Ша, ~ *јуш* Шу, ~ *јругу* П, ~ *аушо-јуш* КС Ри, ~ *јаругу* Шу, ~ *Марино* (*Дуз Марино*) Ра. Са истим се значењем бележе предлози *дуз* и *одонуд*: *Дуз Марино* (*Преко Марино*) Ра, *Одонуд реке* Д.

2.6.4. Конструкције с предлогом *под*, *испод*: *Под косу* Бе Шу, *Под ложе* Шу; *Испод косу* Б, ~ *раван* ДШ, ~ *село*/~ *села* Де, ~ *Грађу* Ка, ~ *језера* Б, ~ *гробља* Ка, ~ *ваде* С/~ *ваду* Де, ~ *друма* Б, ~ *друм* Шу, ~ *јуша* С, ~ *јруге* Бу, ~ *куће* Де. (Бележимо и неколика примера у којима је предлог *под* срстао са топономастичком лексемом: *Подвадница* СС Бе, *Подзвезданац*, *Подусје* Ра.)

2.6.5. Конструкције с предлогом *над*, *изнад*: *Над ливаде* Ви, ~ *реку* С, ~ *чесом* Сл; *Изнад ливаде* Ме.

2.6.6. Конструкције с предлогом *до*: *До Белицу* КС, ~ *реке* / ~ *реку* Шу, ~ *вира* П, ~ *бресија* ДШ, ~ *друма* Вр.

2.6.7. Конструкције с предлозима *иза*, *пored*, *одонуд*: *Иза брда* Ша, ~ *школе* Де; *Пored реке* Б, ~ *друма* Д; *Одонуд реке* Д.

2.6.8. Конструкције с предлозима *на* и у разликују се на ономастичком плану од претходно наведених по томе што не исказују просторни однос у правом смислу, нити појам означен тополексемом има функцију објекта-оријентира, већ се предлозима обично појачава или специјализује топономастичко значење управне речи (в. III-1, 3.3).

Предлог *на* најчешће стоји уз географске термине који примарно означавају узвишења (брдо, коса и сл.), али и лексеме којима се такви објекти именују. Њиме се обично сужава топономастичко значење ових географских термина на зараван на врху брда, косе: *Накосу* Б Шу, *На косу* Д, ~ *брдо* Бе Вр Ме Сл, ~ *брду* СС, ~ *брег* П, ~ *бумбуле* Д, ~ *камењар* Вр, ~ *клују* Шу, ~ *лаз* Вр, ~ *лазови* ВС, ~ *лајче* Л, ~ *друм* М Ка, ~ *йојатије* М, ~ *жшйю* / ~ *жшйшшйше* НЛ, ~ *ћујрију* Шу. Са сличном функцијом бележимо предлог *на* у урбаним топонимима *На Левач*, *На мали њијац* Ја. У првом примеру предлогом *на* се успоставља дистинкција према хорониму *Левач*, а у другом се наглашава топономастичко значење конструкције.

Слично предлогу *на*, и предлогом *у* се у топономастичким конструкцијама сужава или мења примарно значење географског термина. Предлог *у* уз *коса* означава стране косе, и у том значењу бележимо топоним *Ћкосу* Бе М, и *У сшрану* Вр. Уз географске термине којима је означена долина, односно зараван у долини, наглашава топономастичко значење: *У њоље* Шу. Уз хидрониме, предлог *у* упућује на промену њихове примарне употребе и означава, не *реку* или *јошок*, већ 'простор у њиховој околини': *У јошок* Бу, ~ *реку* Б Бе (в. III-1).

2.7.0. Топоним-реченица

Топонимом-реченицом могао би се назвати само један забележен пример: *Де Јаћко којао њаре* Ка.

III-3.0. МИКРОТОПОНИМИ ОБРАЗОВАНИ ОД ВЛАСТИТИХ ИМЕНА

У оквиру овог поглавља груписаћемо топониме у чијој структури учествују антропоними, етноними или други топоними. Најбројнију групу чине топоними са антропонимом у својој структури.

III-3.1. МИКРОТОПОНИМИ ОБРАЗОВАНИ ОД АНТРОПОНИМА

Антропоними су присутни у свим топономастичким сферама. Независно од структуре и топономастичке употребе, топоними антропонимског порекла знатним делом имају прозирну мотивацију у неофицијелним породичним именованима, која су често изведена од личног имена или надимка прводосељеног претка. За разлику од ојконима, у којима претсжно учествују породична именовања (в. II-2), у микротопонимији се често појављују и имена давно заборављених појединаца или група, али и лична имена живих особа.

У именованима већих земљишних поседа антропоними одражавају својинске прилике у прошлости, па је уобичајена појава да једно лично или породично име учествује у творби топонима на ширем простору. Тако је по Милићевцима, у прошлом веку имућном роду из Винораче, именован велики број географских објеката у овом и суседним селима: *Милићевска река*, ~ *стирана*, *Милићевске воденице*, *Милићевски забрани*, ~ *чаир* ДШ, *Милићки кладенац* Д, *Милићево* Ме, *Милићевско* Сл. Слично је и са Таушановићима из Јагодине (*Тушановицко* Ри, *Тушанско* Бу Ви Ра), *Газдићима* из Драгоцвета (*Газдицко* Д, *Газдицко*/Газдицке ливаде Шу; исп. и *Газдицка мала* Д), *Ацићима* из Деонице (*Ацицка воденица* Де, *Ацијино* Ви, *Ацино* Ме, *Ациско* Ц; исп. и *Ацицка мала*, *Ацицки сокак* Де) итд. Препознатљиви власнички односи из даље прошлости вероватно су мотивисали топониме *Карабегово* Ра, *Сиџахијина коса* ВС, па и *Арачлијски њош* Ја, и сл.

Топоними антропонимског порекла претежно се могу везати за постмиграциони период, и великим делом представљају најмлађи топонимијски слој, посебно ако именују мање географске објекте. На такав закључак упућују уверљива предања о постанку оваквих топонима, где се често куповина, или наследство земље везује за конкретну генерацију предака (отац, деда, прадеда, чукундеда). У топонимију су у мањем броју примера, као имена претходних власника, укључена и лична имена живих појединаца.

Степен стабилности топонима антропонимског порекла у вези је са топономастичким моделом, а паралелно са тим и са величином географског

објекта, односно површином именованог простора. Нови топоними антропонимског порекла су на подручју читаве Белице творбено уједначени, — најчешће се појављују као једночлани, у облику присвојног придева средњег рода, вероватно по основи конгруенције са редундантном именицом *имање*. Ова именица се у тапијама из прошлог века употребљава као општи појам за сваку врсту имовине, а кад је реч о земљишним површинама она подразумева и *њи-ву* и *шуму* и *воћњак*, вероватно и *брдо* и *косу* и сл. Ако се ради о мањим земљишним површинама, *њивама*, *деловима шума* и сл., са променом власника често се мења и топоним, увек по претходном власнику, и он је по правилу у облику присвојног придева средњег рода.

Радијус препознатљивости оваквих имена је прилично узак и неретко се своди тек на род или породицу. То се посебно односи на уситњене поседе појединих фамилија стечене куповином од различитих особа или фамилија. Такве земљишне површине бивају именом маркиране по особи или фамилији од које су купљене; не прихвата се већ укорешено име за шири простор на коме се налазе, или оба имена паралелно егзистирају (в. III-1). Разлози таквом именовану се свакако могу тражити у појави да једна породица поседује више одвојених парцела на већем локалитету посебног имена, па је тада именско маркирање сваке засебне парцеле најједноставније по именима претходних власника. Тако, породица Милосављевић из Шантаровца неколико *њива* у Гају, које је куповао домаћин (информатор стар 81 год.), његов отац или деда, именује по претходним власницима: *Ѓоино*, *Божјиново*, *Вукашиново*, *Љубисављево*, *Воино*, *Ђокичко*.

Имена већих земљишних површина, углавном целовитих географских објеката (*коса*, *брдо*, *поток* и сл.), нису подложна оваквим променама. Овакви објекти су именована са антропонимом најчешће добијали по основи дугог поседовања, а на структурном плану се најчешће ради о двочланим топонимима (*Ђурђево брдо*, *Селаково брдо*, *Сарина међа* и сл.), ређе и о једночланим типа *Глигорац*, *Рајковица*. Како смо видели, двоименост (в. III-1) се заснива и на појави да село као шира заједница одређени локалитет и данас именом маркира по роду коме припада, док сам род своје име из имена локалитета изоставља (*Врајкорска ограда/Ограда*). Дешава се, међутим, да и матични род одређене просторе, које још увек делом чува у власништву, назива по свом претку, односно по сопственом родовском имену (*Десићовске шуме* К).

Именована са антропонимом настајала су и као одраз колективног сћања на неки догађај који се збио на одређеном месту (нечија необична смрт, некакав појединачни подвиг и сл.). Њих каткад препознајемо по појму који антропоним одређује (*Босиљкин гроб* Рн, *Три девојачки гроба* К, исп. и *Девојачка стена*⁴⁵²), или по нетипичној структури топонима (*Где Јаћко кошао ѓаре* Ка). У почетку се таква имена односе на ограничен и тачно одређен простор (*Где Јаћко кошао ѓаре*), а с временом се преносе и на шири простор око места догађаја, при чему се упрошћава и структура топонима (*Босиљкин гроб/Босиљка*, можда и *Три девојачки гроба/Трештина*).

⁴⁵² Легенду о девојци која се, бежећи од Турака, бачила са *Девојачке стене* на Јухору бележи М. Ђ. Милићевић (1876: 154).

Све антропонимске категорије (лична имена, хипокористици, надимци; породични надимци, официјелна и неофицијелна презимена), са посебним творбено-семантичким особеностима, укључују се у микротопонимију као основе топономастичких изведеница, или као изведенице (одредбени чланови) у оквиру топономастичких синтагми. Анализу ћемо спровести са циљем да утврдимо моделе по којима се антропоними укључују у топонимију, независно од антропонимске категорије и творбено-семантичких особености антропонима. У оквиру појединих модела топониме нећемо наводити по азбучном реду, него ћемо их груписати по антропонимским категоријама које учествују у основама топонима: мушка лична имена, женска лична имена, лични надимци, породична именовања ненадимачког и надимачког порекла.

У топономастичким изведеницама, посредством личних или породичних имена, већином учествују српска народна или хришћанска имена која нећемо посебно издвајати.⁴⁵³ У оквиру овога поглавља посебно ћемо спровести и анализу топонима који у својој структури имају лични апелатив (општи назив за лица).

Општи називи за лица, који значе сродничке односе, старосну доб, пол и сл., укључени су у топонимију по истим моделима као и лична имена:

БАБА: *Бабино Ви Ша Шу* (х 2), *Бабин њошок С*, *Бабина коса М*, ~ *меана ГШ*, ~ *њива Ри*, исп. и *Баба-Вемина колиба Ра*, *Баба-Дмијџрин њошок Бе*, *Баба-Калинино Ра*.

ДЕДА: *Дедина њива Б*.

БАЈКА (бајка, диј. 'отац; старији брат'): *Бајкино Ц*.

БАЈЧЕ (бајче, хип. од бајка): *Бајчејово Шу*.

ДЕВОЈКА: *Три девојачки гроба К*.

1.0.0. ЈЕДНОЧЛАНИ ТОПОНИМИ

1.1.0. Топонимизовани присвојни придеви средњег рода

Присвојни придеви, изведени различитим суфиксима од различитих антропонимских категорија (лична или породична имена и надимци), функцију једночланог топонима остварују у облику средњег рода, чувајући при том придевска морфолошка обележја. Као самосталне топономастичке јединице овакви придеви скоро по правилу упућују на ранијег власника, а облик средњег рода имају независно од тога кога је граматичког рода објекат који именују. Тако бележимо топониме типа *Анкино П*, *Арсјино Вр*, *Аврамово Шу*, *Аврјино Л*, *Аујско Ц*, *Ваганџарско Т*, *Беличко Б*, *Гџдицко*, *Гмијџрицко Д*, *Дошљачко Бе*, *Нишлјско Ме*, *Чејерково Ри*, *Џивцицко Ша* итд., којима се именује њива, ли-

⁴⁵³ Мањи број топонима мотивисан је туђим именима, која се могу везати или за време турске владавине: *Ибриновац*, *Делисановац* (в. II-1), *Карабегово*, *Селаково брдо* (По предању од турског л. и. *Селак*. Исту одредбу у *Селакова кула* (Босна) Скок (*selo*) доводи у везу са *село*), *Тушановицко*, *Тушанско* (: Таушановић, презиме старе јагодинске фамилије, тур. *tavşan*, 'зец'), — или представљају имена странаца који су у XIX веку из различитих разлога долазили у Јагодину и неретко остајали у њој, исп. *Клефишово* (: Петар Јозеф Клефиш, трговац из Италије који подиже прву фабрику за прераду меса, в. Перуничић 1975: 1535).

вада, шума, воћњак, виноград или брдо. И када се придев издваја из топономастичке синтагме, у оквиру које врши функцију атрибута и конгруира са именицом коју одређује, те почиње, као дублетна форма, преузимати функцију целе синтагме — поприма облик средњег рода, што показују дублети типа *Газдицке ливаде/Газдицко Шу, Урошева ливада/Урошево В, Манасићска шума/Манасићско М, Лазина колиба/Лазино Вр*. Путем неутрализације овога типа данас ће се често именовати мањи географски објекти којима је куповином или на неки други начин промењен власник, а таквим новијим образовањима неће претходити сложена, придевско-именичка варијанта.

1.1.1. Придеви на *-ов(о)/-ев(о)* изведени су од: а) мушких личних имена (на сугласник, као и на *-о, -е*): *Аврамово Шу, Бошково Т, Бојково Ри, Борисављево/Борисљево Вр, Влајково Де, Вучково Д, Вукашиново Ша, Душково Т, Бурђево Вр Ри, Живаново ВС, Живково Сл Ша, Живошцијево Д Ра С Шу, Занково/Санково Бе, Јаћимово Ша, Кићаново Бу, Клефишиво ДШ Ка, Љубисављево Де Ша, Манојлово Шу, Маринково Ша, Марисављево Шу, Марисљево Вр, Марково Ша, Михаилово Ра Шу, Миланово КС, Миленково Де, Милејово Д, Милијево (/Милијевско) Сл, Милошево Шу, Милојево Шу, Милованово Ри, Милуново Шу, Мисково Л, Младенково Ша, Момчилово Шу, Пајково Шу, Пејирово В Ша, Радијево Де, Радисављево Б Бу, Радомирово Шу, Ранково Вр, Саилово Ша, Светозарево Ри, Светомирово С, Славково Бе, Сјаменково Д, Сјаанково П С, Сјеваново Л, Танасково Б, Тодосијево/Тосијево Шу, Тофилово Де, Урошево Вр;*

б) мушких личних надимака: *Гребенарово Т, Карабегово Ра, Појово К Ме Шу, Овново Т, Пийијарино НЛ, Слејчево Ри, Цомиорово Д, Чејерково Ри;*

в) личних и породичних (или патронимских) имена на *-ић*: *Аврамићево, Благоићево Шу, Врамићево Д, Ђокићево (/Ђокицко) Ша, Јоцићево Ра, Ленићићево Д, Миланчићево Ри, Милићево Де, Милошићево Бе Шу⁴⁵⁴, Мишировићево (/Мишировићко) Ра, Цекићево Д.*

Овим придевским суфиксом творени су и облици нетипични за ово говорно подручје, односно за данашњи белички говор: *Лазово (?) ГШ, Вулово, Љубово ВС* (исп. *Божове ливаде ВС*), *Јованчево (/Јованча) Л*. Мушко лично име на *-ица* може бити садржано у структури топонима *Видоичево/Радоичево Л*, у ком се случају мора претпоставити редупликација присвојних суфикса *-јћ* и *-ев* (исп. Бошковић 2000: 366).⁴⁵⁵ Чини се, ипак, вероватнијим да су овдашњи топонимизовани придеви изведени суфиксом *-ев* од личних имена (хипокористика) типа *Радич, Радеч (*Видоич, *Радоич, *Љубич)*, каквих је било, „изгледа, у средњем веку на подручју штокавског истока — повише“ (Исто: 365). У тимару Милоша Белмужевића из Јагодине уписане су и мушке особе са именом *Radič* (х 9), *Rajič* и *Stojča* (Дефтер 1476: 222–223).

1.1.2. Придеви на *-ин(о)* изведени су од: а) мушких личних имена и хипокористика на *-а*: *Алексино Ви, Андрино Шу, Арсино Вр Шу, Аврино Л, Бла-*

⁴⁵⁴ Облици типа *Аврамић, Благоић, Врамић, Миланчић, Милошић* на овом простору су још присутни као жива категорија имена по оцу или мајци.

⁴⁵⁵ Исту структуру има топоним *Доброчево* код Пуприје, а можда и атрибут у *Љубичева бара* Ри. Исп. горе наведене облике *Милијево, Радијево*, као и *Радоичевић*, презиме у Крагујевцу.

жино Т, Божино Ра Ри, Борино Д Т, Вецино Ра, Вељино Ме Шу, Владино ВС П, Војино Л П Ша Шу, Вуличино Ша, Вулино Шу, Гајино Ша Шу, Генчино Т, Гоино Ша, Дидино М, Димино К, Динино К Сл, Дисино Ша-Шу, Досино Бе, До-
сџино Л, Драгино С Ша Шу, Драгишино П, Дујкино Бе Д, Дундино Ка, Дулино
Ша, Ђурино Т (х 2) Шу, Жикино Л Ме, Жолино Ша, Жулино С, Зарино/Сарино
Бе, Илијино Бе, Јеремијино Ра Шу Вр, Јеврино Бе, Јовино ВС Шу, Јовичино
Вр, Јовчино Ша Шу, Коино Вр, Косџино Шу, Лајчино Л, Лазино Вр, Ленино
Т, Либино Шу, Лицино Б Ри, Лоино Т (х 2), Лолино П, Љубино Ша (х 2), Ма-
џино Ри Сл, Микино Т, Милејино Шу, Минкино К, Мирчино Шу, Мисино Б,
Мицино Ме, Миџино Бе, Николино Л Шу, Николичино Ра, Новичино Бе, Пајки-
но Л, Палино Ша, Перичино Шу, Пулино Б, Пушино Ри, Ракино Шу, Рисџино
Бе, Савино Ри, Сандино Б, Симино Де Р Ша Шу, Солино Л, Срејино Шу, Сџе-
вино Шу, Тасичино Ри, Тишино Л, Тонино Т, Чедино Б;

б) мушких личних надимака: Жљунино Ри, Српино Ри, Пуђино Ра, Ђуђи-
но Ри, Шиљино Ри;

в) женских личних имена и хипокористика: Анкино П, Гроздино Шу,
Дивнино Де, Драгинино Ка, Ђолкино Ша, Ђурђино Вр, Ђукино М, Живкино Ви
Т, Здравкино Шу, Илинкино П, Јелино Л, Јеленино Ви, Јеринино Ша, Јулкино
Ша, Кинино Бу, Магдино, Магино, Маричино Шу, Миланчино Бе, Милованкино
Шу, Милункино Бе Шу, Мицино Вр, Негино Вр, Радојкино Шу, Росино Ша, Ру-
жино К Шу, Сџанкино Ри, Тинино Т.

1.1.3. Придеви на -ско (-џко, -ћко) изведени су од: а) породичних имено-
вања на -ић: Андреиџко Де, Андриџко Ме, Боиџко КС, Бурдиџко Д, Буџиџко
ДШ, Васиџко П, Вељковиџко Бе, Веселиџко Д, Газибариџко Ка, Гмијџириџко Д,
Дудиџко Сл, Ђокиџко Ша, Икошиџко Д, Колиџко Ша, Кушиџко Т, Мијаиловиџ-
ко Бе, Милановиџко Т, Миџиџко Ка, Пејџириџко Д, Пуриџко Ме, Ранковиџко Ка,
Симиџко Р, Словиџко Сл, Сџојковиџко Бе, Тимоиџјевиџко ДШ, Тодоровиџко
Ри, Трањиџко ЈП, Тушановиџко Ри, Чујариџко Шу, Цивџиџко Ша, Цуфиџко Ц;
Миџровићко Ра, Младеновићко Ша.

б) породичних именовања на -(а)и: Ваганарско (: Ваганарци), Ђокавско
Ка, Милићевско (: Милићевци) Сл, Милованско Де, Пауновско ДШ, Ђирско Д.

в) породичних именовања без формалног патронимског обележја: Ба-
сарско (: Басари) Де, Берберско Ри, Дошљачко (: Дошљаци) Бе, Коњарско (:
Коњари) Шу, Пајџкарско Ри, Тушанско (: Таушан(овић)) Бу Ви Ра-Ри, Цре-
варско Де.

Прво запажање о овом топономастичком моделу, за простор Алекси-
начког Поморавља, дао је М.Ђ. Милићевић: „Предели се казују придевима
средњег рода, на прилику: Бањско, Ражањско, Нишевачко, и т. д.“ (Милиће-
вић 1876: 816). Ова информација посредно говори да аутор сличне моделе
именовања простора није као доминантне сусретао по другим србијанским
крајевима. На примерима топономастичке грађе коју доноси Ономаџолошки
џрилози (I-XI, САНУ, Београд 1979-1990), уочљиво је да се једночлани топо-
ними овога типа не јављају у већем броју на другим подручјима. Ретке појаве
свођења топономастичке синтагме на присвојни придев, како уз чување рода
објекта који се именује, тако уз спорадично уопштавање средњег рода, беле-
жимо у области косовског Поморавља (Бабашојкине, њиве; Сџмина, њиве,

Тирић 1989), у јужној Метохији (*Сћийсина*, њива, али и *Појово*, *Бегово*, такође за њиве, Букумирић 1984), нешто чешће у области Сиринићке жупе (*Неши-на*, њива, *Перчинова*, чука, али и *Л'исино*, шума, *Вуксанбо*, њива, *Дебл'аково*, ливада и сл., Букумирић 1988). Доследније уопштавање средњег рода у оваквим топонимима бележимо на Голаку (Богдановић 1986) и у сокобањској котлини (Вукадиновић 1990), а као прилично фреквентан топономастички модел оно је заступљено у појединим селима Тимока (Кожељац 1990) и у околини Врања (Маринковић 1989). Тешко је поверовати да и на другим теренима овакав топономастички модел није заступљенији, али истраживачи сличне топониме изгледа не бележе, сматрајући да као млађи топономастички слој нису вредни пажње.⁴⁵⁶ Ипак, географска дистрибуција оваквих топонима упућује на претпоставку да су овај модел у Белицу најпре могле донети вардарско-моравска и тимочко-браничевска миграциона струја, уколико он у извесној мери није одликовао и староседелачки етнички слој, на шта упућују образовања са старим антропонимима (исп. *Видоичево*, *Доброчево*).

1.1.4. Стари топономастички модел, топоним изведен од антропонима присвојним суфиксом *-јв*, бележимо само у ојкониму *Добрања* (: Добран), в. II-1.

1.2.0. Образовања са именичким суфиксима

На ранијег власника, односно на некадашњу власничку или какву другу повезаност локалитета са одређеном особом, упућују и облици изведени од присвојних придева антропонимског порекла, привидно и од самог антропонима, различитим именичким суфиксима (в. III-2.2):

1.2.1. *-(а)иц*: *Глигорац* ГШ-ДШ, *Ибриновац* (у основи придев са удвојеним присвојним обележјем, *-ин-ов-*, или је полазни облик *Ибрахимовац*) П, *Кандевац/Кандовац* (исп. *Канда*, ж. име, *Кандак*, влашко име (РЈАЗУ); лат. л. и. *Candidus*) К, *Миленковац* ГШ, *Минаровац* (исп. *Минарци*, родовско име) К, *Стејановац* Сл, исп. и ојк. *Делисановац*, *Каленовац*, *Сиоковац*, *Шанџаровац*.

1.2.2. *-ица*⁴⁵⁷: *Борђевица* КС, *Димитријевица*, *Рајковица*, *Доџиница* Ша, исп. и *Појчица* (: поп), можда и *Шишевица* (: хип. *Шиша* може бити у вези са *Шишај*, *Шишман*, *Шишоје*⁴⁵⁸, личним именима потврђеним у Дечанским хрисовуљама, Грковић 1983: 70; исп. и *диј. уийшкајти се* 'угојити се', што би могло мотивисати исти антропоним надимачког порекла), исп. III-2.2, *-ица*.

1.2.3. *-ка*: *Бурђанка* Ри, *Тошинка* Ви.

⁴⁵⁶ Образлажући због чега је у селу Осек Паша код Ђаковице забележен само један топоним (*Поље*), аутор наводи да „Поједине парцеле на терену Поља носе имена ранијих и садашњих власника, која су подложна честим променама“ (Џоговић 1987: 301).

⁴⁵⁷ О посесивној функцији суфикса *-ица* у јужнословенској топонимији в. Лубаш 1966.

⁴⁵⁸ Лични хипокористици *Шишко*, *Шишо* доводе се у везу и са личним именом Шишмунд, Сигисмунд (Ивић-Грковић 1980: 108).

1.2.4. *-че*: *Перинче*, *Ђосинче* Ви.1.2.5. *-ача*: *Ристовњача* ВС.

Већина именичких суфикса, којима се у српском језику граде топоними од антропонима, потврђена је на овом релативно уском простору. Изостају само изведенице са суфиксима *-ина* (исп. *Кнежевина* Ц) и *-уша*, које карактеришу топонимију западних крајева. Овдашњи топоними изведени суфиксима *-(а)и*, *-ица* (и *-ача*), смештени у рубним крајевима области, именују веће географске објекте, који се уз то углавном налазе у атарима села са присутним стариначким становништвом (ГШ Ша, в. Карту 2). То, као и дистрибуција оваквих изведеница на српском језичком простору⁴⁵⁹, упућује на претпоставку да оваква образовања представљају старији топономастички модел, у оквиру кога су се и овде, као и на већини других подручја, присвојни придеви у топономастичкој функцији супстантивизовали уз помоћ једног броја именичких суфикса.⁴⁶⁰

Топониме са именичким суфиксима *-ка* и *-че* бележимо у приградском селу Винорачи (са *-ка* и у Рибару), у коме преовладавају вардарско-моравска (51%) и тимочка-браничевска (27%) миграциона струја. Потврда сличних топономастичких изведеница у областима јужне Метохије, Тимока, Врања, Врањске Пчиње (исп. суфикс *-ка* код: Букумирић 1984, Ђирић 1989, Маринковић 1989⁴⁶¹; *-че*: код Стевановић 1979), указује на путеве којима је овај топономастички модел донесен.

Посесивност је у овим образовањима најчешће бивала изражена морфемама *-ов-*, *-ев-*, *-ин-*, чије је присуство прозирно. У облику *Глигорац* она је вероватно била изражена помоћу *-јь* (в. Ивић-Грковић 1980: 98).

1.3.0. Функционално топонимизовани антропоними

Функционално топонимизовање појединих антропонимских категорија карактеристично је за ојкониме (в. II-2), док је у микротопонимији ретка појава. Бележимо само два примера топонимизованих личних имена. Једном је лично име, деловањем елипсе, самостално почело вршити топономастичку

⁴⁵⁹ Моделу по којима се антропоними укључују у топонимију различити су, и у различитом степену заступљени у топонимији појединих области. Топоними антропонимског порекла са суфиксима *-(а)и* и *-ица* ређе се бележе у западним српским крајевима (исп. Мрђен 1990: 485), скоро да их нема у Херцеговини (исп. Ђурић 1985, Хаџимејлић 1987: 114), док су нешто присутнији у топонимији Црне Горе (в. Ђурић 1983, Пејовић 1989) и западне Србије (в. Ђурић-Милисављевић 1986). Тамо се присвојни придеви чешће супстантивизују суфиксима *-ина*, *-уша*, или *-ача*, ређе и *-ка*. Бројност потврда изведеница на *-ица*, које прати и чешћа појава изведеница на *-(а)и*, повећава се идући према источнијим крајевима (в. Стијовић 1979, 1981, посебно: Богдановић 1986, Кожељак 1990). Детаљније о дистрибуцији топонима (ојконима) изведених од антропонима суфиксом *-(а)и* (*-ици*, *-овци*, *-евци*, *-инци*) в. Лубаш 1968. И његове анализе историјског материјала показују да су овакве изведенице најбројније на Косову, Метохији и у лесковачком срезу (130).

⁴⁶⁰ Део ових микротопонима (нпр. облици на *-(а)и*) могао је примарно именовати насељено место (исп. III-2.2).

⁴⁶¹ Слични топоними са суфиксом *-ка* бележе се и у западним крајевима (исп. Мрђен 1987).

функцију: *Босиљка* (*/Босиљкин гроб*) Ри. У другом се примеру лично име, не-типично за данашња лична имена, појављује у варијанти са његовим присвојним придевом: *Јованча* (*/Јованчево*) Л.

Ван система стоји пример *Ружањ* (ген. *Ружња*) Ри, као варијантни топоним (*/Ружино*). Према информацијама које смо добили на терену, примарни облик је *Ружино* (њива купљена од Руже). Међутим, оваква преоблика је у овдашњим језичким околностима тешко прихватљива. Чини се да треба поћи од облика *Ружањ* као старијег (исп. *Ружањ*, поток у црноречком округу, РЈАЗУ), који може бити неантропонимског порекла.⁴⁶² Ако је у основи ипак л.и. *Ружа*, завршно *-ањ* је могло постати редупликацијом старих посесивних суфикса *-њњ* + *-јь* (в. Бошкових 1978: 376).

2.0.0. ВИШЕЧЛАНИ ТОПОНИМИ

Међу вишечланим топонимима у којима учествују антропоними најбројније су именичке синтагме са присвојним придевом изведеним од једночланог личног имена. Варијантни топоними указују на то да су овакве двочлане форме делом настајале од сложенијих, у којима у улози детерминатора учествује двочлано лично име у облику присвојног генитива (исп. *Александра Бучке колиба/Бучкова колиба*, *Миле Булић изворче/Буљицко изворче*), или датива (*Бисе Тасинем шойољар/Бисин шойољар*). Даљим упрошћавањем, топономастичке синтагме са антропонимом најчешће се свде на присвојни придев (исп. *Зарин дуи/Зарино*, *Саилово брдо/Саилово*, в. напред), а ретко и на другу форму (исп. *Рајкова ливада/Рајковица*, *Босиљкин гроб/Босиљка*).

2.1.0. Синтагме са придевским атрибутум

Највећи део придевско-именичких топономастичких синтагми уопште, чине синтагме са присвојним придевом изведеним од антропонима (исп. III-2.2). У оквиру овог модела јављају се:

2.1.1. Придеви на *-ов/-ев* од: а) мушких личних имена и хипокористика (на сугласник, на *-о* и *-е*): *Анђелкове рује* ВС, *Аврамов извор* М, *Благојева њојата* Шу, *Божерова*⁴⁶³ *коса/Божурова* ~ М, *Божидарова њива* Ка, *Богомирова колиба* КС, *Борисављева колиба* КС, *Василијеви забрани* Л, *Весков њојок* ВС, *Видове санице/Видојеве санице* Бе, *Врамов луг* СЛ (: *Аврам*), *Вучков њуи* ВС, *Вукоманово језеро* Д, *Дајанов чаир/Дамњанов* ~ КС, *Дамњанов јаз*, ~ *кладенац*, *Дамњанова воденица* Ви, *Ђорђева воденица* С, ~ *њива* Ка, ~ *бара* Ра, *Ђурђев браник*, *Ђурђева бара* Ри, *Ђурђево брдо* Ја-Т, ~ *гробљиште* Бе, *Живанов чаер* НЛ, *Живков извор* Ка, *Заријева ливада* (*/Зарија ливада*) Б, *Иванова ограда* Р, *Јанкова бара* СЛ, *Јевшиова коса* М, *Карађорђево друм* Ка, *Лазарова њива* Ка, *Љубичева бара* Ра, *Марјаново брдо* Ша, *Марков бук* Ме, *Марково*

⁴⁶² Облик структуром подсећа на образовања типа *липањ*, *срипањ*, *свежањ* и сл., у којима се завршно *-њ* схвата као старо обележје дела придева неодређеног вида на *-(а)н* (Скок I: 37).

⁴⁶³ Лична имена *Божейта*, *Божурин* потврђена су у Дечанским хрисовулама (Грковић 1983: 47). Исп. *Божурова главица*, ~ *коса* у Лепеници (Радивојевић 1930: 204, 7).

браниче К, Мишков извор, ~ кладенац, ~ њошток Р, Михајлово брдо В, Миладиново изворче М, ~ језеро Д, Миланов браник К, Миљовојев браник К, Милованова њољанка Д, Милошев извор Ка, Миљкове ливаде Б, Мирков њошток ДШ, Момирова јаруга, ~ њива Ка, Павлов гроб Ка, Павлова шума Ша, ~ воденица Де, Павлово лукче Ка, ~ место ВС, Пајкова њољанка Д, Панов гроб М, Перков забран Ц, Пејрова бара С, ~ коса, ~ ливада М, ~ њива Ка, Пејрово њоље Де, ~ њивче Бе, Радивојев извор ЈП, Радмилово изворче М, Радосављево језеро Д, Ранков извор, Ранкова њива Ка, Саилово брдо Ша, Селаково брдо ВС-СС, Сибинова воденица ДШ, Славкова воденица Де, Сојакон њошток, Сојакова коса ЈП, Срејеново изворче М, Сјаменков извор Ка, Сјанкова њива М, ~ коса Б, Сјеванова ливада ЈП, Сјојакова коса М⁴⁶⁴, Тањева јаруга Л, Тодоров извор Ц, Тодорова коса Ц-ЈП, Тодорове бакче ДШ;

б) мушких личних надимака: Бучкова колиба Ра, Жандарова колиба Ра, Језерчев чаер НЛ, Кегитиов њољар (ЈКегин ~) Ра, Кижуљева колиба Ра, Козовљева јаруга Ра, Пикљанова колиба Ри, Чуљкове шуме Ме, Шашков луг КС;

в) породичних и личних имена на -ић: Коцићеве виногради Ви, Милићев кладенац Д.

2.1.2. Придеви на -ин од: а) мушких личних имена и хипокористика на -а: Бисин њољар П, Борин брег Р, Бранин виноград Ви, Бренини церови Ви, Будине њиве Де, Вељино изворче М, Вељина њива Ра, Вићини браници П, Воино брдо Т, Гаина воденица Ме, Гигине шуме Ме, Гонина ливада Т, Денина воденица С, Дидино изворче М, Дисин њољар Ви, Драгини виногради С, Дракчино изворче М, Дудин извор М, Дудино брдо Шу, Дукина њољана М, Ђокин виноград Ви, Ђолина њољана Ви, Ђукина њољана М, Ђурин шљивар Д, Зарин дућ/Сарин ~, Сарин извор Бе, Сисина њива, Сисин брег Ка, Икина њољана Д, Илијин њошток Бе, Илијини шумари Де, Јеврина шума Д, Јефтићин њољар Т, Јешин браник (Јешински ~) К, Јошина руја Ц, Јованчина ограда Ви, Кочин храсић КС, Коин извор С, Колин брег Ка, Косићин гаић ДШ, ~ извор Д, Костићина меана ДШ, Крстићино угло П, Лакин брес, Лакина њива Ка, Лазина колиба Вр, Лекино шумче К, Лодин бубан Д, Лукина коса СЛ, Луићин њошток Т, Љубин извор Ка, Мајтеино барче Л, Мајтин свињац Бу, Мајтина јабука ГШ, Мидина ровања Т, Мијин шљивар Д, Микина воденица Вр, Микине њољане, Микини багрењари Т, Милијина валога НЛ, Мирчин кладенац, ~ њошток Шу, Мишићин њољар Т, Мишићино језеро Д, Мишићино изворче М, Панићелина воденица ВС, Пецићин њошток Ша, Перин извор Ка, Рачин брег Ша, Ракин луг КС, Ракино изворче М, Рисићин кладенац Шу, Савин браник К, ~ луг Сл, ~ њошток Де (х 2) М Шу, Савини вирчићи Бу, Савино изворче, Сандино ~ М, Симићина градина Ри, Сјевин брег Ша, Сјевине шуме Де, Сјевино брдо Ша, ~ њивче Ка, Тасин чаер П, ~ браник Ви, Тасина бара Бе, Тасини браници П, Тикин извор Д, Тилина кућа ВС, Тимин бунар Ка, Тисино бунарче С, ~ изворче М, Тодин дућ П, Тозина њива Ц, Толин бунар Ка, Тришићин њошток Ша, Чедин браник Ра, Чамејина коса Б, Чамино њоље Б;

⁴⁶⁴ Исп. Сјојаков До, Вешовић 1935: 144.

б) мушких личних надимака: *Бачвина шћала* Сл, *Брадин багрењар* Шу, *Врцин камен* П, *Гегин њоћок* Т, *Гуњино језеро* Д, *Пацино језеро* Д, *Пиркин шљивар* Ви, *Грањина бара* Ц-Де, *Ћахалијин чаер* НЛ, *Ћосин њоћок* Шу, *Череклијине колибе* Ри, *Џонџин извор* Ка, *Џојалино шумче* Бе, *Шайкин браник* Т, *Шулин гроб*;

в) женских личних имена и хипокористика: *Анкини браници* П, *Босиљкин гроб* Ри, *Живанин* ~ Сл, *Живкина ограђа* Ви, *Јеленина ограђа* Ви, *Јеринин град* Бе, *Косиљадиккина њива* ВС, *Ленкин мајдан* НЛ, *Марин њоћок* Ка, *Милина њива* Т, *Милкин њоћок* Д, *Пејќанине шуме* Ме, *Полина њива* П, *Радина њива* Ц, *Ружичина бара* Ри, *Ружин њоћок* Бе-Л-М, *Сарина међа* Ја (ојк.)⁴⁶⁵, *Сарино језеро* Шу⁴⁶⁶, *Смрдибубин њоћок* Бе⁴⁶⁷, *Сћанина крушка* С, *Сћанкин њоћок* ЈП, *Сћојнина њива* Б, *Цвејин њоћок* Бе.

2.1.3. Придеви на *-ски* (*-ћки*, *-џки*) од породичних именовања ненадимачког и надимачког порекла: а) *Андреиџка река*, *Андреиџке шуме* Де, *Аџиџка воденица* Де, *Васикански бунар* Сл, *Вељиџке колибе* Ри, *Вучковске ливаде* ДШ, *Гавриловиџки њоћок*, *Гмијровиџка коса* ВС, *Десиџоџовске шуме* К, *Јевриџки извор* ДШ, *Јевџоџовски њоћок* М, *Јемински браници* К, *Јовчиџка воденица* Де, *Каниџки брег/Кониџки брег* (: *Кона*) Бе, *Крстиџка сћрана*, *Крстиџке ливаде* ДШ, *Мариџке воденице*, *Мариџки бунар* ДШ, *Марковиџки забрани* Сл, *Масаџиско брдо* НЛ, *Мајџиџки извор* Д, *Мајџиџка ограђа* С, *Миленковиџки шљивари* ВС, *Милићевска река*, ~ *сћрана*, *Милићевске воденице*, *Милићевски забрани*, ~ *чаир* ДШ, *Милићки кладенаџ* Д, *Милошевска сћрана* В, *Миџровиџки њућ* ВС, *Пеџиџко језеро* Д, *Рашиџки гајеви*, ~ *њоћок* С, *Рашиџка воденица* Ви, *Радојевиџка чесма* Сл, *Радовиџка воденица* Бе, *Ракиџки браник* П, *Ранђеловска воденица*, *Ранђеловски јаз*, ~ *кладенаџ*, *Ранђеловско сокаче* Ви, *Ранчиџки шљивар* Шу, *Рисџиџка воденица* ВС, *Рисџиџки зайис* В, *Сћаменковиџка њива* Ка, *Сћевчиџка воденица* Де, *Ћирска уџтрина/џољана* Д; б) *Басарски извор* Ц-Ка, *Буљиџко изворче/Буљиџко* ~ М, *Буџиџки браник*, ~ *извор* (: *Буџић*) ДШ, *Велићевска сћрана* ДШ, *Врајкорска ограђа* С, *Свездански извор* Д, *Клиџарска врба* ДШ, *Пурејски браници* Д, *Трањиџке млаке* Ц, *Трањиџки њоћок* С, ~ *забрани* Л, *Целолейске шуме* Д⁴⁶⁸, *Цреварско брдо* Де, *Чивионске шуме* Де, *Чокеџки бунар*, ~ *њоћок* Ша, *Чолиџки извор* ДШ, *Шуџкорско брдо* Ме. Исп. и *Лиџар Ђугумарски* КС, са присвојним придевом као одредбеним чланом на другом месту (в. III-2.2).

⁴⁶⁵ Микротопоним се, као велики турски посед (60 дана орања), бележи у документу из 1834. год. (Перуничџић 1975: 300).

⁴⁶⁶ Иако је женско име *Сара* (: *Косара*) потврђено у XIX веку (Перуничџић 1975), неке чињенице не иду у прилог извођењу овог топонима од личног имена. Пре свега, основа *сар-* јавља се на два међусобно удаљена места, у оба случаја у вези са хидронимом (*Сарино језеро*), тј. у непосредној близини реке (*Сарина међа*). Можда би се стога овај облик могао довести у везу са *sara* (ие. **sera*), „течение, поток, река“ (Георгијев 1958: 122). Ако пођемо од оваквог тумачења, топоним *Сарина међа* би могао бити пандан граничном топониму *Мергино њоље* (в.).

⁴⁶⁷ Некакав Турчин *Смрдибуба* познат је из времена устанака (Мишковић 1885: 19, 181).

⁴⁶⁸ Исп. *целолџбоња* пеј. „човек који много једе, нарочито хлеб“ (Златановић 1998).

2.2.0. Синтагме са падежним атрибутом (личним именом у зависном падежу)

Топоними овог модела већином припадају млађем топонимијском слоју, о чему сведоче и свежа сећања на појединце чијим су именима (често двочлане структуре) топоними мотивисани. На скорашњи постанак и на неустаљеност оваквих топонима упућује и чешћа појава варијантности.

2.2.1. Са малим бројем потврда бележимо синтагме са антропонимом као атрибутом у облику присвојног датива: *Бисе Тасинем ѿојољар* (/Бисин ѿојољар) П, *Жике Симинем шљивар* НЛ, *Келинима извор* Т; *Милуџину Лазинем ѿојата* (/Појаташише) Т, *Мике Милановићу чесма* Т.⁴⁶⁹

2.2.2. Антропоним као атрибут у облику присвојног генитива још је нетипичнији модел за област Белице, али и за шире србијанске просторе: *Зарија ливада* (/Заријева ливада) Б, *Поднаредника Љубе улица*, *Таврића обори* (/Таврићки обори) (ојк.) Ја, *Таушановића поље* (исп. Тушанско); *Александра Бучке колиба* (/Бучкова колиба) Ра, *Миле Буљића изворче* М.

Модел са атрибутом у облику присвојног генитива највероватније је дошла динарска миграциона струја. Он се овде није успео наметнути, већ и у овим примера бива потискиван другим, за овај крај уобичајеним моделом именичких синтагми са придевским атрибутом.

*

Како је и логично очекивати, у вишечланим топонимима се, у функцији управног члана синтагме, појављује оно што се може поседовати, а посед може бити већи и мањи, што се наслућује кроз различите појмове, од *брда*, *шуме*, *појока* или *извора*, преко *њиве*, *ливаде*, *винограда*, *воденице*, *дуда* и сл. Запажа се да појединцу чешће бива приписивана *њива*, *ливада*, *извор*, *бара*, *стабло одређеног дрвета* и сл., док се роду чешће приписују *забрани*, *брда*, *виногради*, *шљивари*, *воденице*. На положај жене у патријархалном друштву упућује слаба заступљеност женских имена у топонимији уопште, али и њихово присуство уз оно што не може представљати већи посед (*њива*, *ограђа*, *крушка*), или што најчешће није мотивисано поседовањем (*поток*, *бара*, *језеро*, *град*, *гроб*).

Топоними у чијој структури учествују имена историјских личности мотивацију имају или у легенди и историјским догађајима: *Јеринин град*, *Ђурђево брдо* (можда и *Ђурђево гробљиште*), *Карађорев друм*, можда *Немањин међаш*, — или се ради о савременим преименовањима, по именима историјских личности од значаја за одређено место и за одређени историјски тренутак, што је карактеристика ојконима: *Кочино Село* (: капетан Коча Анђелковић), *Кончарево* (: „Раде Кончар“), *Светозарево* (: Светозар Марковић).

⁴⁶⁹ Употреба посесивног датива, карактеристична за косовско-ресавске говоре уопште (Ивић П. 1994: 225), присутна је и у говору Белице.

III-3.2. ЕТНОНИМИ У ТОПОНИМИЈИ

Етноними су у топонимију укључени на неколика начина: а) посредством породичних именована добијених по основи уверења о пореклу појединих фамилија, чему су углавном допринели миграциони путеви; б) као имена појединих етничких група које живе на овом простору или су оставиле трагове свога некадашњег присуства; в) као имена која су одраз колективног памћења, али и накнадног сазнања о народима који су на овом простору некада живели.

АРНАУТИ Етноним је у топонимију ушао или посредством породичног надимка, углавном са пејоративним обележјем, или представља колективно сећање на Арнаути номаде који су у давној прошлости дотеривали стоку у овај крај (в. *Речник*)⁴⁷⁰: *Арнауцки до Ц*, ~ *извор*, ~ *йойок Бе*, *Арнауцке ливаде ДШ*, *Арнаушке њиве Р*.

БУГАРИ Етноним који је дотопонастички употребљаван као породични надимак, или као назив за житеље појединих овдашњих села у којима преовладава тимочко-браничевска миграциона струја (исп. Радић Ј. 1993: 78): *Бугар мала Л*, *Бугарска мала Д*, *Бугарске бакче Д*, *Бугарско брдо СЛ*, *Бугаркин бунар* (: *Бугарка*, лични надимак за жену пореклом из Д. Рачника) ДШ.

ВЛАСИ У мањем броју примера овај етноним је у топонимију ушао посредством још увек живог породичног надимка *Власи*: *Власи* (ојк.) ВС, *Влашке шћале* ВС; *Влашка мала Ра*. У осталим примерима реч је о топонимима који се односе на ојконим *Влашка* (в.).

ЕРЦИ „*Ерац*, Срби из широког Косова зову тако Србе на западу од реке Лаба“ (Елезовић). Топоними су мотивисани породичним надимком (*Ерци/Јерци С*)⁴⁷¹: *Ерци/Јерска мала* (ојк.), *Јерски йойок С*, исп. *Сугубина Ерска* (II-1).

ЖИДОВИ Топоним *Жидовско гробље Бе* је нестао из употребе (исп. *Гробљиниће Бе*). Вероватно је био мотивисан надгробним обележјима без хришћанских симбола. Овим етнонимом је у суседној Ресави називано старо српско становништво (Мијатовић 1930: 162).

ЈАПАНИ (*Јајан* „нар. Јапанац“, РСАНУ). Антропоним *Јајани* (С) може бити везан за успомену на руско-јапански рат (1904. године) који је снажно одјекнуо у српском народу (исп. Елезовић: *Жабов*⁴⁷²; *јајанац* „онај који је малог раста“ (Врање), РСАНУ): *Јајани/Јајанска мала* (ојк.) С.

ЛАТИНИ Етноним који упућује на остатке старих култура на овом подручју: *Латинско гробље Л Де*.

РИМ(ЉАНИ) Присвојни придев *римски* у топонимастичкој синтагми *Римско гробље* (Де) вероватно је дошао уместо старијег топонима *Латинско гробље*, који бележи Мијатовић. И за друга стара *гробљинића* у овом крају се

⁴⁷⁰ Арнаути (Арбанаси) се, као стални становници у Ћуприји, помињу почетком прошлог века (Ђорђевић II: 271-275).

⁴⁷¹ Већину становништва у селу чини косовско-метохијска миграциона струја (Мијатовић 1948: 62).

⁴⁷² „За време руско-јапанског рата тако су наши сељаци звали Јапанце по свој прилици према турском *Зарон*, *Гарон*“ (Исто).

сматра да су римска (латинска), али се уз њих не појављују слични атрибути (в. гробље).⁴⁷³

РУСИ Топономастичка синтагма *Руско гробље* (Ја), са меморијалним обележјем на именованом објекту, упућује на страдање Руса који су у Другом светском рату учествовали у ослобађању Јагодине.

ТУРЦИ Етноним је у топонимију ушао посредством породичних надимака, углавном пејоративног обележја: *Турска мала* (ојк.) Ша, *Турско* (ојк.) Д. Исп. и *Турске њиве* Р, Бу (Мијатовић 1948).

ЦИГАНИ Најприсутнији етноним у беличкој топонимији. *Циганским* су називани простори на којима су некада живели, или још увек живе Цигани (тј. на које су чешће „падали“), као и земља која је њима припадала. Учешће овог етнонима у надимцима српских фамилија (са повремено пејоративним обележјем) додатно је појачало његово присуство у топонимији⁴⁷⁴: *Циганско* Б Вр ВС Д К Л Ме, *Циган мала* (ојк.) Л Ја (х 2), *Циганска мала* Де Шу, ~ *бара* Пр, *Циганске куће* Д К, ~ *њиве* К, ~ *шуме* Де, *Циганско гробље*, *Цигански гроб* Бе, ~ *луг* КС, ~ *пошток* ЛП; *Цигицки сокак* (: антроп. *Цигићи*) П.

ЦИНЦАРИ Потврда у урбаној средини је у складу са начином живота Цинцара (бављење печалбарством и трговином), до XVIII века носилаца номадског сточарења на Балканском полуострву (Влаховић 1984): *Цинцарско сокаче* Ја.

ЦРНОГОРЦИ Етноним је у топонимију ушао посредством породичног надимка: *Црногорско* Бе, *Црногорска мала*/ *Црногорска улица* Ја.

Придеви са етнонимом у основи најчешће су изведени присвојним суфиксом *-ски*. Овакве изведенице учествују као атрибути у оквиру топономастичких синтагми, где се у функцији управног члана појављују географски или пољопривредни термин (*до*, *пошток*, *бара*, *шума*; *њиве*, *башије*), што упућује на претежно веће, целовите географске објекте. У само три примера бележимо једночлане топониме у облику присвојног придева средњег рода: *Циганско*, *Турско*, *Црногорско*. У основама ових изведених придева су, у ствари, породични надимци етнонимског порекла.

Присвојне придеве изведене од имена народа са којима овдашње становништво није живело у непосредном контакту, било да је реч о анахронизмима (*Латини*, *Римљани*, исп. *Жидови*), или о другим краткотрајним историјским контактима (*Руси*), бележимо само у топономастичким синтагмама уз именицу *гробље*.

III-3.3. ТОПОНИМИ ОБРАЗОВАНИ ОД ДРУГИХ ТОПОНИМА

Ова мотивациона категорија заснована је на појави да се од топонима из једне сфере именовања образују топоними који именују нешто друго, најчешће оно што је просторно повезано са објектом који је послужио као оријен-

⁴⁷³ Топоними типа *Римско гробље*, *Латинско* ~, *Жидовско* ~, вероватно су мотивисани надгробним споменицима без хришћанских симбола, а можда су делом могли представљати и гробља словенског живља католичке вере.

⁴⁷⁴ Бројне податке о животу Цигана на нашим просторима оставио је у својим радовима Тихомир Ђорђевић (II: 291-344; III: 7-101).

тир. Тако се од ојконима или оронима изводе поједини хидроними и дромони-ми, од хидронима ороними и ојконими, од дромонима ороними и сл. У улози одредбене речи, која у оваквим топонимима често значи својеврсни простор-ни оријентир, појављују се углавном имена са широм препознатљивошћу, ој-коними или хидроними, али и други значајнији топоними.

1.0.0. СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА

Полазећи од топономастичког значења, чини се да је ова образовања нај-сврсиходније анализирати пратећи значење примарног и секундарног топо-нима. Укључујући и територијални аспект, топониме ове категорије можемо сврстати у три основне групе. Прву, најбројнију, чине топоними изведени од ојконима, оронима, хидронима и дромонима са подручја Белице, или од окол-них топонима, углавном од имена села чији атари граниче са беличким: Другу групу чине топоними (претежно имена махала) изведени од имена места и крајева ван ове области, ређе и од локалних топонима, посредством антропо-нима. Трећу групу чине ретки, стилски обележени називи начињени према именима далеких земаља и крајева.

1.1.0. Локални топоним као мотивна реч

1.1.1. Микротопоними изведени од ојконима

Скоро сваки ојконим из ове области прати по неки микротопоним изведен од њега. Овакви су називи често мотивисани власничким односом. Наиме, тери-ни који припадају или су припадали једном атару, а куповином или на неки други начин пређу у власништво житеља другог села, од нових власника бива-ју названи по имену места из кога је претходни власник. Ако су у питању мање земљишне површине (купује се претежно обрадива земља), име ће углавном бити једночлано, у облику присвојног придева средњег рода типа *Међуречко*, какав је скоро по правилу и једночлани топоним изведен од антропонима (в. III-3.1). У другим случајевима чешће имамо двочлана имена типа *Међуречке шуме*, са присвојним придевом као атрибутом и географским термином.

Одредба према имену села каткад је садржана само у службеној употре-би, као варијанта топонима типа *Брдо*, *Брег*, *Врело*, *Уйрина* и сл., која се ко-ристити у суседним селима, а спорадично и у матичном (нпр. *Вољевачки брег / Брег*). Службене облике смо као варијанте топонима, ипак, најчешће бележи-ли у матичним селима (в. III-1). Путеви и текуће воде, као јавна добра, нису одређени власничким односом, али су именовани према месту до кога воде, односно са кога потичу или кроз које пролазе. Присвојни придев у оваквим топонимима је најчешће данашњи ктетик од имена места, али бележимо и не-колика примера где се ктетик и атрибут у топониму не подударују. Тим при-мерима ћемо посветити посебну пажњу.

БАГРДАН: *Багрдански џуј В.*

БЕЛИЦА: *Беличко, Беличка река* Б. Ојконим *Белица* (в.), који је по пореклу хидроним, мотивисао је измену примарног хидронима *Белица* у варијанту *Беличка река* (дотиче из с. Белице у бунарски атар).

БРЕСЈЕ: *Бресјанско, Бресјански њуџ* Т.

БУКОВЧЕ: *Буковачка чесма* Ја (в. II-1, 4.0.0).

ВИНОРАЧА: *Винорачко, Винорачки њуџ* Д, *Винорачко/Винорачко њоље, Винорачка река* Т, *Винорачки мост* Де.

ВЛАШКА: *Влашка скела* П.

ВОЉАВЧЕ: *Вољавачки њуџ* ДШ.

ВРАНОВАЦ: *Врновачко, Врновачки њуџ* ГШ.

ВРБА: *Врџско Ша, Врџска река* Бе, Вр.

ДЕОНИЦА: *Деоничка река, Деонички виногради* С, *Деоничке шуме* Ме, *Деонички мост* Ви.

ДРАГОЦВЕТ: *Драгоцвечко* Л Т К Шу, *Драгоцвечко језеро* К Ја.

ДРАГОШЕВАЦ: *Драгошевачки њуџ* Шу.

ЈАГОДИНА: *Јагодинско* Ра КС Ри Ви Сл, *Јагодински њуџ* ДШ Ме.

ЈОШАНИЦА (ЈОШАНИЧКИ ПРЊАВОР): *Јошаничка река* ЈП Ме, *Јошанички мост* Д. И у овом примеру, као и код *Белица*, имамо сложен пут измене топономастичког значења појединих топонима. Примарни хидроним (или ојконим) *Јошаница* пренео се на име манастира, од кога је изведен ојконим *Јошанички Прњавор* (са ктетиком *прњаворски*), да би касније, када је *Јошаница* почела примарно означавати манастир, али и насеље поред манастира, река спорадично бивала преименована у *Јошаничка река* (в. III-1). Придев у микротопониму *Јошавинско гробље* Ц, не одговара данашњем ктетиком од *Јошаница*. Облик *Јошавински* упућује на примарни квалификативни придев **jeľševъ* (**jeľšavъ*) (исп. *Јошава*, Секереш 1974: 195), *Јељшевац, Јељшевик* (Скок: *jeľha*)), из полазног синтагматског топонима (*Jeľševa (reka)*), од кога је потом образован претпостављени ојконим **Jeľšane*, етничког порекла (в. Јошанички Прњавор).

КАЛЕНОВАЦ: *Каленовачка река, Каленовачко брдо* Ц, *Каленовачко врело* Ка.

КОВАЧЕВАЦ: *Ковачевачко* Бе Шу, *Ковачевачки њуџ*, ~ *њоџок, Ковачевачке шуме* Д, *Ковачевачка чесма* К, *Ковачевачко језеро* К.

КОМАРИЦЕ: *Комаричко* ГШ.

КОПРИВНИЦА: *Копривачко брдо, Копривничка сѝрана* НЛ. Ктетик од *Копривница* је данас *копривнички*, а облик *Копривачки* је највероватније изведен од старог етника **Копривац* (данас *Копривчанин*).

КРАГУЈЕВАЦ: *Крагуевачки њуџ* ГШ.

КРУШАР: *Крушарско, Крушарска скела, Крушарски кључ* Ри.

ЛАНИШТЕ: *Ланишћански њуџ* ДШ.

ЛЕПЕНИЦА: *Лейеничка сѝрана* Шу, в. I-1.

ЛОЗОВИК: *Лозовички њоџок* К Шу, ~ *њуџ* Ме.

ЛОЊИКА: *Лоџичко* Ша.

ЛУКАР: *Лукар* (њиве), *Доњи Лукар* (њиве) Ша, *Лукарски њуџ* Б, *Лукарска коса* Б-Ша.

МАЈУР: *Мајурско* П.

МЕЂУРЕЧ: *Међуречко* Д, *Међуречки њуџ* Д Де, *Међуречке шуме* Д, *Међуречко брдо* Ме.

МИЈАТОВАЦ: *Мијатовачко*, *Мијатовачки браници* П.

МИШЕВИЋ: *Мишевачки њоџок* Бе (в. II-1, 4.0.0).

ПАЊЕВАЦ: *Пањевачки њуџ*, ~ *лугови* Ри.

ПРЕДОР: *Предорачки кључ* Пр, *Предорачко гробље* П.

РАКИТОВО: *Ракишовско* Т, *Ракишовски њуџ* Ја.

РИБАРЕ: *Рибарски њуџ* Ја Ри.

СИОКОВАЦ: *Сиоковачко* Де Л, *Сиоковачки њуџ* Ме, *Сиоковачка уџрина* С.

СЛАТИНА: *Слатински њоџок* Вр.

ТОПОЛА: *Тополско* Шу.

ЦИКОТ: *Цикоцко* Сл, *Цикоцки ракаљ* Вр, ~ *њуџ* Б, *Цикоцка коса* Ша.

ЦРНЧЕ: *Црначко* Де, *Црначко брдо* Де Ц С, ~ *њолџе* Ц, *Црначка воденица* Ц (в. II-1, 4.0.0).

ШАНТ(А)РОВАЦ *Шанџировачко* Шу, *Шанџировачки њуџ* Шу, *Шанџировачка коса* Ша.

ШТИПЉЕ: *Шџиџиљанка* (хидр.) Ви /*Шџиџиљанска река* Ви Де Т ГШ, *Шџиџиљански њуџ* В Ја, *Шџиџиљанско врело*.

ШУЉКОВАЦ: *Шуљковачко*, *Шуљковачки мост*, ~ *њуџ* Д.

Учешће појединих ојконима у структури имена овдашњих значајнијих путева често упућује на значај тих насеља у прошлости. Примера ради, два важна локална пута која повезују Јагодину са великим бројем околних села називају се *Шџиџиљански њуџ* и *Багрдански њуџ*, иако пут за Штипље, као и пут за Багрдан, пролази и кроз друга села. Багрдан је у турско време, а задуго и после Турака, имао статус вароши, док је кроз Штипље, данас пасивно село изван важнијих комуникација, у прошлости пролазио важан пут који је повезивао Поморавље са Шумадијом (в. Штипље).

Овој групи топонима близак је и један број топонимизованих антропонима који паралелно опстају и у антропонимској функцији. С обзиром на то да је реч о именима путева и текућих вода, која у овом крају углавном нису мотивисана припадношћу појединцу или фамилији, ове облике везујемо за имена делова села (в. II-2), а не за њихове житеље.

ГАВРИЛОВИЋИ: *Гавриловицки њоџок* ВС.

ГАЈЧАНИ: *Гајчански њоџок* ВС.

КРЉАНЦИ: *Крљански њуџ* (: **Крљани* (од *Крље*), исп. родовско име *Васикан* Сл) ВС.

МАРКОВИЋИ: *Марковицка река*, *Марковицки њуџ* ВС.

МЛАДЕНОВИЋИ: *Младеновицки њуџ* ВС.

РАПИЋИ: *Рапицки њуџ* ВС.

1.1.2. Ојконими изведени од хидронима

У једном примеру је мотивациони топоним метонимијом најпре везан за манастир (в. 1.0.0), а затим је посредно, од имена манастира, изведен ојконим: ЈОШАНИЦА (хидр.) : *Јошаница* (манастир), *Јошанички Прђавор* (ојконим, в.).

Непосредно извођење ојконима од хидронима бележимо само у примеру *Врелска мала ГШ* (: Врело).

1.1.3. Хидроними и дромоними изведени од оронима

БРЕЗЕ/БРЕЗЈЕ: *Брезнички њуџ* (: *Брезник) ГШ.

БРЕСТОВАЦ: *Брестовачки њоџок* Ша.

БУБАН: *Бубански њуџ* Шу.

ВРЛЕТ: *Врлетни њуџ* Шу.

ГАЈ: *Гајски њуџ* ДШ.

ГР(А)БАК: *Грбачки њоџок* Сл.

ГРАД/ЈЕРИНИН ГРАД: *Грацки њоџок* Вр *Бел/Гроцки њоџок* Вр.

ДУБЕЉ: *Дубељски извор*, ~ *њоџок*, ~ *њуџ* Шу.

ЖЕЖНИЦЕ: *Жежнички њуџ* ГШ.

ЈЕЛЕЧ: *Јелечки њоџок* Вр.

КАРА(В)УЛА: *Каравулски њоџок* Р.

КОВА(Н)ЛУК: *Ковалучки извор*, ~ *њоџок* ВС.

КОШЕВО: *Кошевски њоџок* Бе.

КОШТАН: *Коштански њуџ* Шу.

ЛИВАДЕ (Велике ливаде): *Ливадска река* ВС.

ЛИПОВЧЕ: *Липовачки њоџок* (: *Липовац) Вр.⁴⁷⁵

МЕМИШ: *Мемички њоџок* ГШ.

НАТЕМА: *Натемачки њуџ* (: *Натемац) Ша Шу.

НОВИНА: *Новински њуџ* Б.

НОВИНА: *Новински њуџ* Б.

ОРНИЦЕ: *Орнички њуџ* ДШ.

РЕСНИК: *Реснички њуџ* Шу.

СЛАНА БАРА: *Сланобарски њоџок* ВС.

ТАБОРИШТЕ: *Тоборшка река* ВС.

ТОПОЉАК: *Топољачки њуџ* Д.

ТРЕШТИНА: *Трештински њуџ* Б.

ТРМЧАР: *Трмчарски њуџ* ВС.

ТУЧНИЦА: *Тучнички њуџ* ДШ.

ЋИЛИЈАН: *Ћилијански њуџ* Д, Шу.

ЦЕРОВИК: *Церовички њоџок* Ша.

ЦРНИ ВРХ: *Црновршка река* Т Ви, *Црновршки мос* Т.

⁴⁷⁵ Велики број околних топонима са фитонимом *лија* у основи (*Липовак/Липовик, Липовче, Липовићи њоџок*) намеће проблем примарног топонима.

Имена извора, делом и путева, ређе су образована по моделу синтагми са падежним атрибутом:

БРАНИЦИ: *Пуџ за Браници Б.*

ДИВЉАЧ: *Пуџ за Дивљач Шу.*⁴⁷⁶

ЗАВОД: *Пуџ за завод ДШ.*

ИСИЋИ: *Пуџ њрема Исићи В.*

НА ЖИТО: *Кладенац у На житио СЛ.*

ПЕТРОВО: *Пуџ њрема Петрово В.*

ЋОСИН ПОТОК: *Пуџ за Ћосин њоџок Шу.*

УТРИНЕ: *Пуџ за Уџрине Ви.*

ЏУЦИН БУБАН: *Извор код Џуцин бубан Ме.*⁴⁷⁷

Сви наведени ороними којима је мотивисан нови топоним представљају значајније географске објекте, или у оквиру области, или у оквиру појединих села. Новообразовани топоним скоро по правилу одговара реалији на коју се односи: реке, потоци и извори су детерминисани простором на коме се формирају или кроз који протичу, путеви местом као крајњим циљем до кога воде.

1.1.4. Хидроними изведени од хидронима

ЛЕПЕНИЦА (данас извор): *Лейенички њоџок Шу.* За хидроним *Лейеница* можемо претпоставити да се примарно односио на поток (односно на област, в. I-1)⁴⁷⁸, па се у накнадном периоду, пошто су воде ослабиле, пренео на извор.⁴⁷⁹ Од имена извора се формирало име слабог потока, данас увале којом је поток текао (исп. *Лейеничка сџрана*).

СТЕПАНОВАЦ: *Сџејановачки њоџок Сл.*

ЧЕСМА: *Чесмин њоџок/Чешмин њоџок ВС.*

1.1.5. Ороними изведени од оронима

ВРАКНИЦЕ: *Вракнички брес П.*

ДРЕЊАК: *Дрењачка вракница ДШ.*

КРСТОПУТ: *Крсџоџуџ зайис Р.*

ПОЉЕ: *Пољско гробље П, Пољанска ливада Ц.*

Топоними ове групе примарно се већином нису могли односити на шири простор, већ су представљали објекте-оријентире који су топономастичку функцију најпре остваривали у оквиру сложенијих синтагми (**Код зайиса у*

⁴⁷⁶ Модел описног карактера присутан је и због тога што би делу ових примера изведени придев могао дати друга, погрешна значења, нпр. **Дивљачки њуџ* (: *Дивљач*).

⁴⁷⁷ Хидронимом *бубан* се вероватно најпре именовао сам извор. Како данашње становништво не познаје ову лексему, а *бубан*, по власнику назван *Џуцин*, означава шири простор око извора, извор је изнова именован према локалитету у коме се налази.

⁴⁷⁸ Исп. *Белица* : *Беличка река*, као и *Враћевџиџица* : *Враћевџиџичка река*.

⁴⁷⁹ Извор који извире из лепљиве земље могао је бити назван *Лейенац*.

Крстоуишу, *Код вракнице у Дрењаку/*Код дрењачке вракнице и сл.), какав је топоними *Шљивар* у Поље П.

Ороними од оронима се најчешће образују када се одређени ороним односи на шири простор. Делови таквог пространог локалитета именовани се обично маркирају уз употребу придевских атрибута *горњи*, *доњи*, *велики*, *мали*; уз ојкониме и *нови*, *стари* (в. П-2, исп. топониме *Стара Морава*, *Старо лугомиришће*).

БАРИЦА: Велика Барица, Мала ~ П.

БУБАН: Горњи Бубан, Доњи ~ Бе-Л.

ВЕСЕЉАК: Велики Весељак, Мали ~ Б.

ВРАЊЕВАЦ: Горњи Врањевац, Доњи ~ Сл.

ЈАЊА: Горња Јања, Доња ~ Д.

КЉУЧИЋ: Велики Кључић, Мали ~ П.

КРУГЛАЦ: Велики Круглац, Мали ~ П.

ПАКЛЕЖ: Велики Паклеж, Мали ~ Пр.

ПЛАНДИШТЕ: Горње Пландишће, Доње ~ Вр.

РИКАВАЦ: Горњи Рикавац, Доњи ~ Шу.

1.1.6. Ороними изведени од хидронима

ЛУГОМИР: *Лугомиришће*/*Старо лугомиришће* Ра.

*MARG-/*MERC- (лат. *Margus*, *Margis*, гр. *Μάργος*; Георгиев 1958, Скок II). Вероватно је од ове основе изведен реликтни топоним *Мергино поље* П.⁴⁸⁰ На то упућује положај локалитета, и појава да се и данас по реци Морави називају простори којима је она повремено протицала и напуштала их мерејајући ток удесно или улево (в. ниже).⁴⁸¹ Претпоставља се да је хидроним *Margos* илирског⁴⁸² или трачког порекла, са ие. кореном **mergh-* 'блатно, мочварно земљиште, влажан терен' (Георгиев 1958: 257)⁴⁸³, који се лако могао узети за ову, претежно равничарску реку (в. хидроним *Морава*). Претпостављено значење наводи на помисао да је и топоним *Мергино поље* могао, независно од хидронима, бити мотивисан саставом тла.

МОРАВА: *Маравчина* П/*Моравчина* П Ри, *Моравишће* СЛ КС, *Стара Морава* П.

⁴⁸⁰ З. Павловић сматра да је овај топоним „романски реликт од лат. *margo*: поље које је на граници, или раздваја две њиве — гранично поље“ (Павловић З. 1976: 220). Тешко је претпоставити да је на овом простору, некад мочварном, могла постојати било каква граница (или међа) од већег значаја, сем ако та граница није била сама река Морава (в. следећу фус.). Исп. и *мргѣ/мергѣ* у Шајкашкој (Недељков 1991: 158), што асоцира на овдашњу инверсну струју, и што говори да топоним може бити и новијег датума.

⁴⁸¹ Подаци о археолошким налазима на суседном локалитету (*Сарина међа*), упућују на то да је *Мергиним пољем* некада текла Морава (Стојић 1986: 21–22).

⁴⁸² Претпоставља се илирски облик **Maragus* → в.лат. **Maraus* (Скок: *Morava*).

⁴⁸³ Аутор наводи више ие. паралела „англосакс. *terece* /.../ *merki* 'болото', из и.-е. **morg-*, ср. *Mroga*, називание реке у Пољше. Или к латыш. *merguot* 'моросит', гр. *βρέχω* 'орошати' (257); исп. Фасмер: *Моравия*.

1.1.7. Ороним изведен од дромонима

Потврђен је само један пример: *Друмка* (: *Друм*) Ви.

1.2.0. Топоними изведени од топонима посредством антропонима

Ова топономастичка скупина је заснована на појави преласка властитих имена из једне у другу ономастичку категорију. Наша грађа указује на два пута топонимизације антропонима изведених од топонима.

1.2.1. Честа је појава да етник од ојконима или хоронима поприми антропонимско значење, значење индивидуалног или породичног надимка, посебно онда када пренесен миграцијама постане препознатљиво обележје појединца или групе. Од таквог антропонима се, по топономастичким моделима карактеристичним за одређену област, граде нови топоними, најчешће ојконими (в. II–2). Шематски се тај пут може представити на следећи начин:

ојконим (хороним) : етник = лични (породични) надимак : *нови ѿйоним*.

БАЊСКА (или Соко Бања)⁴⁸⁴ : Бањци : *Бањска мала* Б.

ВУКАЊА : Вукањац/Вучинац, мн. Вукањци : *Вукањска мала* Ша, *Вучинац* Ша Шу.

ЈОШАНИЦА⁴⁸⁵/ЈОШАНИЧКА БАЊА : Јошанци : *Јошанска мала* (исп. *Јошаничка мала*) Б.

КИЈЕВО : Киовци : *Киовски извор* Де.⁴⁸⁶

КОСОВО : Косовљани : *Косовљанско* Ри.

ЛУКОВО : Луковци : *Луковци*, *Луковски извор* Де.

МЕКИШ : Мекишанци/Микишанци : *Мекишанска мала*/Микишанска ~ Т.

НИШ : Нишлије : *Нишлиско* Ме.

ОБРЕЖ : Обрежани : *Обрежани*/Обрешка мала НЛ.

ПАРАЋИН : Параћинци : *Параћинци* Ви.

ПИРОТ : Пироћанци/Пирићанци : *Пирићанска мала*/Пироћанска ~/Пирићански крај/~ сокак/Пирићанско сокаче Ри.

ТОПЛИЦА : Топличани : *Тойличка мала* Д.

Иако је несумњиво да се код двочланих топонима појам исказан управним чланом топономастичке синтагме приписује етнику, у већини примера је присвојни придев, у ствари, одговарајући ктетик од ојконима (нпр. *Обрешка*, а не **Обрежанска*, *Тойличка*, а не **Тойличанска*, али исп. *Косовљанско*).⁴⁸⁷ То упућује на претпоставку да је ктетик од имена места из кога је фамилија дошла

⁴⁸⁴ Према ранијим етнографским истраживањима род *Бањчани*/Бањци је досељен из околине Бањске на Косову, преко Топлице (Мијатовић 1948). Мени су казивали да су Бањци досељени из *Соко Бање*, на шта указује и структура облика *Бањци* (: Бања).

⁴⁸⁵ Мијатовић наводи да су *Јошанци* досељени из топличке Јошанице (1948: 120).

⁴⁸⁶ Бележи се да је род *Киовци* досељен из *Киова* у околини Пећи (Мијатовић 1948: 157). Вероватно је у питању Кијево у околини Ораховца (Именик Србије).

⁴⁸⁷ Поред данас уобичајеног етника *Косовац* потврђен је и етник *Косовљанин* : Косово, РЈАЗУ. Облик *Косовљанин* се у народу памти као презиме неког имућног Јагодинца (*Мика Косовљанин*).

био познат делу становништва, односно, потврђује резултате етнографских истраживања према којима је већи број фамилија долазио из истог краја.

1.2.2. Нови топоними настају и преко антропонима (породичних надимака) изведених од локалних микротопонима, од имена локалитета на које се фамилија настанила и по коме је прозвана. У оваквом извођењу топонима од топонима бележимо неколика типа:

а) ороним : антропоним : ојконим : дромоним

КРЉЕ : Крљанци (породични надимак) : *Крљанци* (махала ВС) : *Крљански њуџ* ВС.

б) ороним : антропоним : ојконим : хидроним

ГАЈ : Гајчани (породични надимак) : *Гајчани* (махала ВС) : *Гајчански њош* ВС.

в) ороним : антропоним : ојконим : ороним

КЛИК : *Кличани/Клицари (породични надимак) : *Кличанска мала* ГШ : *Клицарска врба* ГШ.⁴⁸⁸

г) ороним (ојконим ?) : антропоним : ојконим

ВАТОВИШТЕ (или ојк. *Ватово) : Ватевци/*Ватовци (породични надимак)⁴⁸⁹ : *Вайшовски сокак* Ри.

1.3.0. Пренесени топоними

Варијанта *Прлиџа/Влашка мала* (Ри) несумњиво указује на ојконим „*Прлиџа*, село испод Вршке чуке, недалеко од Зајечара“ (Мијатовић 1948).⁴⁹⁰

1.4.0. Називи-метафоре од имена далеких крајева

Забележили смо само топониме *Американка* (вероватно је власник боравио у Америци), *Габа* (тур. *Kabe* 'храм у граду Меки у Арабији'), која у метафоричном значењу може упућивати и на родност именованог простора, и *Бриони*.

2.0.0. ТВОРБЕНА АНАЛИЗА

2.1.0. Неизведени топоними (метонимија и полисемија)

Реч је о појави да се одређеним топонимом, без икаквих измена (било творбених, било структурних), секундарно именује и неки други локалитет, при чему се примарно топономастичко значење обично чува. Дакле, иако је основно обележје свих онима једнозначност, поједине топономастичке кате-

⁴⁸⁸ Творбена структура ојконима *Кличанска мала* упућује на старији породични надимак **Кличани* : Клик (као *Гајчани* : Гај), који је преобликован у данашње *Клицари* (по народној етимологији : *клица*).

⁴⁸⁹ Мијатовић бележи род по имену *Вайшевци* (данас се тај антропоним изгубио), који су „до-сељени из Ватевца (пиротски крај)“ (1948: 168). У Именику Србије нема места са тим именом.

⁴⁹⁰ *Прлиџа* (село) ← рум. *pirlița*, ж.р. од придева *pirliți*, посесивног партиципа од глагола *pirli* „(о)прљити, поцрнети“, словенског порекла (Гамулеску 1976: 132, в. Скок: *Prlita, prliiti*).

горије, пре свега хидрониме, карактерише и полисемија, углавном условљена метонимијом (в. Павловић З. 1998). Вишезначности топонимизованих хидронима *Река* и *Појок* посветили смо пажњу у поглављу *Варијантност у топонимији* (в.), па се овде нећемо задржавати на тој појави.

Као стара појава у топонимији, метонимија је потврђивана од најранијих писаних извора, а заснована је на обичају да се именима река именују жупе формиране у њиховом сливу (в. ојк. *Белица*). На овом простору живе стари вишезначни хидроними *Белица* (хидроним, ојконим, доскора и хороним), *Јошаница* (хидроним, име манастира), *Лейеница* (извор) Шу. Топоним *Лейеница* се деловањем метонимије трајно свео на секундарно значење (в. I-1, III-2.1 **lér*). Хидронимског порекла су и ојконими *Слајина* и *Бунар*, код којих је ојконимизација потпуна, док хидроними *Бешињаја* и *Вољавица* данас истовремено именују и делове села око тих река.

Ова појава је делимично захватила и ојкониме. У неколико примера именом села, или дела насељеног места, именују се обрадиве површине у његовој близини: *Лукар* (њиве) Ша : *Лукар* (село); *Вољавче* (њиве) ДШ: *Вољавче* (село), *Доња Врба* (њиве) Вр : *Доња Врба* (део села), *Милетицка мала* (њиве) Шу : *Милетицка мала* (део села).

2.2.0. Једночлани изведени топоними

2.2.1. Облик придева средњег рода изведеног од ојконима присвојним суфиксом *-ски* имају топоними мотивисани власничким односом: *Беличко*, *Бресјанско*, *Винорачко*, *Врновачко*, *Драгољечко*, *Јагодинско*, *Ковачевачко*, *Комаричко*, *Крушарско*, *Лоћичко*, *Међуречко*, *Мијайовачко*, *Ракијовско*, *Сиковачко*, *Тойолско*, *Цикоцко*, *Црначко*, *Шанђировачко*, *Шуљковачко*; *Косовљанско*, *Нишлиско*. Оваква образовања су по својој структури слична великом броју топонима изведених од антропонима (в. III-3.1).

2.2.2. Мањи број топонима изведен је од других топонима уз употребу именичких суфикса (в. III-2.2):

-ишије: *Моравишије*, *Лугомиришије*, исп. *Вајовишије* (: ојк. **Вајово*);

-ка: *Американка*, *Шћипиљанка* (исп. *Друмка*);

-чина: *Моравчина*.

2.3.0. Вишечлани топоними

2.3.1. Синтагме са придевским атрибутом

а) У групи вишечланих топонима најзаступљеније су топономастичке синтагме са придевом изведеним од примарног топонима суфиксом *-ски*. У функцији управне речи најчешће се појављују географски термини: *Багрдански њућ*, *Беличка река*, *Буковачка чесма*, *Врјска река*, *Деоничке шуме*, *Бубански њућ*, *Сланобарски њућок*, *Гајчански њућок* итд. Само у једном примеру придев је изведен суфиксом *-ин*: *Чесмин њућок*.

б) Топоним одређен положајем или величином (код ојконима и постањем) према примарном топониму, у функцији атрибута има основне придеве

горњи : доњи, велики : мали, нови : стари: Горња Јања, Доња ~ ; Горњи Рикавац, Доњи ~ ; Горњи Врањевац, Доњи ~ ; Велики Паклеж, Мали ~ ; Велики Весељак, Мали ~, Велики Круглац, Мали ~ ; исп. Ново Лаништије, Старо Лаништије (в. III-2.2).

2.3.2. Синтагме са падежним атрибутом

Овакве топономастичке синтагме већином се налазе на граници између топономастичког и дескриптивног значења. Пример са посебним, за општејезичку употребу нетипичним акценатским обележјима (*Шљивар* у *Поље П*), као и појава сажимања дела оваквих форми (исп. *Крстојуй-зайис Р* = запис у Крстопуту), упућује на њихову спорадичну устаљеност и изграђено топономастичко значење. Према падешкој употреби могу се издвојити неколика модела:

а) Генитив са предлогом *код* бележимо у синтагмама са хидронимом: *Извор код Гаине воденице*, ~ *код Џуџин бубан Ме*, ~ *код лије М*, као и *Мост* *код гробље Д*;

б) Локатив са предлогом *у* бележимо у синтагми са *кладенац* и *шљивар*: *Кладенац у На жишо СЛ*, *Шљивар у йоље*;

в) Акузатив са предлозима *на*, *према*, за уз дромоним *йуй*: *Пуй на мушу Т*; ~ *према Исићи В*, ~ *према Петрово В*, ~ *за Браници*, ~ *за Језеро*, ~ *за уйри-не Ви*, ~ *за Завод ДШ*, ~ *за Виногради В*, ~ *за гробље*, ~ *за Дивљач*, ~ *за Ћосин йошок Шу*.

2.3.3. Предлошко-падежне конструкције, у којима учествују и топоними, као и синтагме са атрибутивом *в.* у поглављу III-2.2.

III-4. ТОПОНИМИ НЕЈАСНЕ МОТИВИСАНОСТИ И ПОРЕКЛА

Иако је циљ семантичке анализе био да све топониме разврстамо по семантичким језгрима, један број топонима је, или због нејасне мотивисаности или због нама непознатог порекла, остао ван тих класификација. Нејасну мотивисаност једног броја топонима, који су по пореклу вероватно словенски, условљавају најчешће нејасна творбена структура, неразумљиви путеви који су одредили топонимизацију лексеме, или пак постојање више подједнако могућих значења:

Губериње (исп. *губер* „мала површина (о земљи)“, РСАНУ).

Каленовчић (извор у атару села *Каленовац* (в.)?, ако *Каленовац* није хидроним).

Колодеља (можда сложеница од *коло* 'точак на колима', „топионица руде“ (Урошевић 1975: 116), или *калији* нпр. гвожђе (исп. *Ковач*) и глагола *делаји*). Исп. прасл. **kolo-dějъ* „колар“.

Койњи сат (← **Куњи сад*, исп. *Појкуњица* 'воћњаци и повртњаци испод кућа', с. Кушлат код Србиња).

Кошево (: *косији*, зоониму *кос* или према *кош*?) Потврђено само као име селу (РЈАЗУ). Топоним је могао бити мотивисан и личним именом надимачког порекла (исп. презиме *Косовић*), са присвојним суфиксима *-јъ* и *-ев* (исп. *Жуйањевац*).

Лађана (*хлади(ји)* + *-ана*)?

Мемши (: *Мемш*, презиме у Босни).

Појило.

Цамина коса/Цамејина коса (л. и. **Цамеја* или *цамија*).

Проблем је каткад и у недовољности података о изгледу и положају објекта, посебно када је реч о топонимима из писаних извора, нпр. *Завалак*.

IV. ЗАКЉУЧАК

Топонимија Белице, централносрбијанске области чије се име помиње у најранијим словенским средњовековним записима, одликује се бројношћу топонима, њиховом слојевитошћу, разноликошћу и богатством мотивационе лексике и топономастичких модела. Говор ове области у основи припада косовско-ресавском дијалекатском типу, са низом дијалекатских наноса пре свега из јужних и југоисточних србијанских говора. Дијалекатска, делом и топономастичка слика овог дела Поморавља условљена је мешањем различитих миграционих струја, посебно током XVIII и XIX века.

1.1. Ослањајући се на најстарије писане потврде овдашњих топонима, на њихову творбену структуру, као и на природу и значај именованих објеката, намеће се закључак да најстаријем топономастичком слоју припадају хидроними и ојконими, уз мањи број микротопонима. Мотивациону базу топонима из најстаријег словенског слоја чине запажања о природним својствима и изгледу тла. Бојом и другим својствима земље или воде, као и биљном покривношћу тла мотивисана су имена у чијој структури, поред и данас познатих и уобичајених, учествују и изгубљени апелативи. Таква су имена значајнијих река — *Белица* (: бео), *Беињаја* (: бесан), *Јелица* (: *јел), *Лейеница* (: *лепен), као и насељених места (*Јагод(и)на*, *Ракићово*, *Трнава*, *Буковча*, *Сугубина*, *Црнча*, *Лозовик*, *Пањевац*, *Шуљковац*, *Каленовац*).

Међу овим примерима наилазимо често на придевске форме као функционално супстантивизоване и осамостаљене топономастичке јединице (исп. *Јагодна*, *Ракићово*, *Трнава*; *Сребра*, *Беињаја*). Мотивни придеви су у хидронимији чешће универбизовани (исп. *Белица*, *Јелица*, *Лейеница*), док су у ојконимији њихове структурне преоблике претежно условљене укључивањем у друге ономастичке категорије, пре свега антропонимијску. У том смислу су илустративни ојконими типа *Буковча*, са мотивационом базом *Буков-*, која је послужила за творбу етника или родовског имена (**Буковац*), да би потом, уз учешће придевског суфикса *-ј(в)*, дошло до поновне адјективизације и топонимизације (*Буковча*).

1.2. Најбројнију скупину овдашњих ојконима чине топонимизована родовска имена, или етници изведени суфиксом *-(а)и*, што одговара давнашњој појави на словенским просторима да се насељена места или земље називају именом народа који у њима живи. Део тих старих образовања, која су поред етничко-родовске могла истовремено имати и топономастичку функцију, чува се у структури ојконима изведених старим придевским суфиксом *-јв*: *Буковча*, *Вољавча*, *Црнча*, *Винорача*. Ојконими на *-(а)и*, карактеристични за балканску

подунавско-македонску област, и у Белици су често опстајали као самосталне изведенице: *Каленовац, Ковачевац, Пањевац, Сиоковац, Шанџаровац, Шуљковац*. Оне су дотопономастички могле представљати родовска имена која су значила: а) потомке особе одређеног имена или надимка — *Вељковац* : Вељко Л, *Шанџаровац* : Шандор, *Сиоковац* : *Свилко; б) вршиоца радње, односно носиоца занимања — *ковач* у Ковачевац, **ваљавац* у Вољавча, **винарац* у Винорача; в) особу или групу људи са посебним спољним или каквим другим обележјем — *црнац* у Црнча (исп. и *Целолейци* Д); г) особу (род) са својством да је пореклом из одређеног места, или да живи на простору одређеног имена: *Бањци* (: Јошаничка Бања) Б, *Луковци* (: Луково) Де; **Буковци* (: **Букова* [вас], у Буковча), *Крљанци* (: Крље), можда *Шуљковац* (: **Шуљкова* [вас]), исп. данашње етнике: *Трнавац* (: Трнава), *Ракиџовац* (: Ракитово) и сл. Оваква образовања се бележе и међу микротопонимима (*Брестџовац, Звезданац, Јасеновац*), скоро по правилу као имена већих локалитета. За неке од тих простора живи предање да је на њима некада било село, што поткрепљује претпоставку да су она већином по пореклу етници.

1.3 Патронимски суфикс *-ић*, са примарном патронимском и секундарном функцијом ознаке рода, сусрећемо само у имену села *Мишевић*, на периферији беличке области, а знатно чешће у именима делова села (*Гмићровићи, Рајићи, Марковићи* ВС, *Марићи* М, *Саџићи* Б итд.), посебно у горњем, планинском сливу Белице. То упућује на закључак да су образовања на *-ић*, карактеристична за динарски тип насеља, у родовском значењу донесена миграцијама и да су на овом терену млађа по постанку од образовања на *-(а)ц*. Слаба заступљеност суфикса *-ић* у именима села може бити условљена и тиме што он на овом простору још увек чува и своје деминутивно-патронимско значење (тип *Лончарић* 'најмлађи потомак породице зв. *Лончари*'), па се стога слабије укључује у родовска именована. На другој страни, суфикс *-(а)ц* уз антропонимску основу има искључиво родовско значење. На слично стање у прошлости упућује ктетик *мишевачки* (: Мишевић), који се може објаснити само постојањем родовског имена или етника **Мишевици*.

1.4. Анализе намећу и претпоставку да су образовања типа *Лозовик, Грабовик, Лијовик, Језерник, Рибник*, која у својој структури имају изведени придев, обично квалификативног значења, и суфикс *-ик*, такође представљала чест модел за именовање насељеног места. Тешко је подробније одредити какво је значење давао именички суфикс *-ик* придевској изведеници у оваквим примерима, али је изгледа он у неком периоду имао и значење лица које живи на одређеном простору. Овај по пореклу деминутивни суфикс данас у српском језику има значење носиоца особине, те и вршиоца радње. Етничко значење овога суфикса је ретко у нашем језику, изузетно га бележимо у примеру *Крајишник* (: Крајина). Сличну структуру има и велики број имена старих насеобина на српском језичком простору (*Бојник, Дубровник, Травник, Трстеник* и сл.), која по пореклу могу представљати етнике.

1.5. Мали је број беличких ојконима у којима би се могло назрети присуство старобалканског језичког слоја. Вероватно предсловенска имена чувају два стара насеља, једно смештено на рубу беличке области (*Шийиље*), а друго заштићено водама Лугомира и В. Мораве (*Прајина*). На овим теренима се за-

течено несловенско становништво могло помешати са првим словенским до-сељеницима и предати им имена својих насеља.

Структура већине беличких ојконима, са давно иживелим творбеним морфемама и обрасцима, или са несловенском мотивационом лексиком, јасно казује да они припадају предмиграционом слоју. Типска образовања говоре да је реч о аутохтоним облицима и да се не може говорити о именима донесеним миграцијама, бар не миграцијама из последњих векова (исп. *Буковча, Вољавча, Црнча, Винорача, Добрања; Каленовац, Пањевац, Сиоковац* и сл). Већина ојконима је потврђена у турском дефтеру из 1476. године.

2.1. Изразитом слојевитошћу диктираном сменама становништва, те богатством топономастичких модела и мотивационе лексике, условљеним миграционом структуром данашњег становништва, — одликује се пре свега микротопонија. Најстарији слој микротопонима чине топоними засновани на запажањима о изгледу и карактеристикама тла уопште. Углавном је реч о реликtnим једночланим формама које мањим делом чине функционално супстантивизовани придеви типа *Звездана, Сјудена, Трсјена*, а већим делом универбизоване форме типа *Јеловак* (: *јел), *Шареник, Језерник, Грабовик, Ресник, Бресјовац, Јасеновац, Крушевица*, — али и двочланим, синтагматским топонимима као *Црни врх, Бело брдо, Лиси лаз, Дивље њоље* и сл.

Чини се да је у тој старијој фази именовања било мало термина, устаље-них назива везаних за објекте са одређеним природним својствима и облицима. Јасно је, на пример, да су поједини термини, као *клик (Клик)* или *врх (Црни врх)* стари на овом терену. На то упућују морфолошка обележја топонима са овим апелативима у основи (исп. *Заклиџе, Вјрдџе*). Исто се може претпоставити и за поједине хидрониме који не живе у апелативној употреби (исп. *Врелац, Пишићољина/Пишићоља, Сјублина*). Чини се да је у овој функцији један број оваквих општих назива, као *Чука/Чукар, Чош, Баиуња*, можда и *Бубан, Думача, Бумбуле*, преузет од затеченог становништва. Затеченом предсловенском становништву се могу приписати и реликtnи топоними *Гигош, Бардоња, Мергино поље*, као и неколика микротопонима хибридне структуре, вероватно настала у етничкој симбиози словенског и старобалканског живља (исп. *Дибона, Камиџор, Сијош*). Поједини облици су, наравно, могли бити донесени и са других терена, миграцијама или номадским начином живота.

Старобеличком словенском слоју вероватно припадају више пута потврђени географски термини присутни и у топонимији суседних области, са другачијом миграционом структуром становништва. То би се најпре могло претпоставити за термине који обично самостално врше топономастичку функцију, као *валога, кључ, њадина, јаруга/јеруга, осредак, гај, луг, риш*, а сигурно и за већину општеприсутних термина, као *језеро, њоље, река, њошак* и сл.

Нешто сигурније се може спровести оваква стратификација топонима који припадају културној, пре свега пољопривредној терминолошкој сфери. Иако се, с обзиром на социолингвистичку природу ове лексике, ни један од њих не може прикључити најстаријем топономастичком слоју, јасно је да они великим делом припадају старобеличкој топонимији. То се пре свега односи на више пута потврђене старе пољопривредне термине којих нема у апелативној употреби, а бележе се и у топонимији суседних области, као *орница, лаз*,

или *сад*. На старину појединих пољопривредних термина, на пример *угар*, указују морфолошка обележја топонима (*Угаре*).

2.2. Међузависност апелативне и топономастичке употребе испољава се на скоро свим језичким нивоима. Топономастичку функцију чешће остварују она језичка средства која су потиснута из апелативне употребе. Самосталну топономастичку употребу имају, тако, лексеме из сфере историзама, архаизама, односно потиснути и заборављени облици (*Лаз, Крчевина, Орница, Колибе, Појаше, Шиндра, Тучница* и сл.), као што и изведенице са иживелим суфиксима топономастичку функцију остварују као једночлане форме (нпр. *Изворак, Ливадак, Бучје, Јасик, Брешњак, Трсјена* и сл.). Насупрот њима, тополексеме широко присутне и у апелативној употреби обично учествују у сложеним, двочланим или вишечланим топонимима, где функцију идентификације преузима одредбени члан (*Велика њива, Дидино изворче, Црни врх* и сл.). Таквим лексемама, у ретким примерима, самосталну топономастичку употребу омогућују архаична морфолошка обележја (исп. *Varovel/Vrove*).

Чешћу топонимизацију појединих лексема потпомаже и њихово митолошко значење, односно потреба да се обележе привидна и опсена места. Тако су веровања да су *језера, вирови, гробљишћа, раскрснице, селишћа, гробља, градине, воденице* „нечиста места“ која треба заобилазити потпомогла да се те тополексеме одрже у именовану простора који се одавно не карактеришу оним на шта њихово име указује, представљајући данас њиве, ливаде или шуме.

2.3. Сложена миграциона структура беличког становништва је посебно нашла одраза у млађем топонимијском слоју, што се одражава у појави већег броја синонимних (варијантних) тополексема (нпр. *кључ/млака, бара/млака, шума/браник*), као и у очитој територијалној поларизацији појединих тополексема (нпр. *браник : забран, колиба : њојаша, извор : кладенац*).

Миграционом или постмиграционом слоју претежно припадају и топоними мотивисани власничким односима. Уколико су такви топоними мотивисани дугим поседовањем, односно заузимањем већих земљишних површина при насељавању, они обично чувају двочлану форму типа *Десјошовске шуме*. Насупрот њима, топоними мотивисани скорашњом променом власничких односа су једночлани, у облику присвојног придева средњег рода, типа *Миланово*. Такви топоними, заједно са предлошко-падежним топономастичким конструкцијама типа *Код друма/Код друм*, представљају најмлађи, најбројнији, и најнестабилнији топономастички слој. Бројчане показатеље везане за конфигурацију и искоришћеност тла, површину појединих катастарских општина и број домаћинства, а у вези са тим и број именованих објеката, прате разлике у заступљености ових топономастичких модела. У селима у којима је бројност топонима условљена добром искоришћеношћу тла бележимо висок проценат заступљености топонимизованих присвојних придева изведених од антропо-нима и топонима-конструкција са предлогом *код*. Тако су на пример у Шуљковцу, селу са највећим бројем именованих објекта (210), потврђена 52 топонимизована присвојна придева и 28 топонима са предлогом *код*. Овакви модели имају знатан удео и у другим селима: Шантаровцу (29 топонимизованих присвојних придева, 9 конструкција с предлогом *код*), Белици (19 придева, 11 са предлогом *код*), Рибару (21 придев, 5 конструкција) итд. Слични топонома-

стички модели су врло ретки у висинским селима, са великим атарима и неравном конфигурацијом, уз слабу искоришћеност тла. Тако је у Г. Штипљу потврђен само 1 придев (*Лазово*), без примера генитива са предлогом *код*; у Мишевићу су, од 117 топонима, потврђена само 3 придева и 3 конструкције; у Црнчу 2 придева (од породичног имена) и сл. То истовремено говори да је топонимија пасивнијих села старија и стабилнија.

3.1. Посматрано у целини, мотивациона лексика беличке топонимије је по пореклу претежно словенска. Словенска језичка средства, уз малобројне стране елементе, садрже топоними мотивисани природним карактеристикама, култивисањем и обрадом тла. У осталим лексичким категоријама уочљивије је присуство несловенске лексике. Претежно несловенског порекла су топоними са мотивационом лексиком из сфере сточарства, занатства, друштвених односа и сл. У појединим категоријама је присутнија старобалканска лексика (*Бачевиштие, колиба, можда ѿјајѿа*), док је у другим доминантна грчка и латинска (*Друм, Калуђерска бара, Пойчица, Ваковац, Манастирско, Порѿа, Фигура, Гигош, Наѿема, Панађуриштие* итд.), или турска лексика (*Табане, Мајдан, Ђеремиѿиница, кречана, Ђумурѿача, Шиндра; сокак, скела, ѿуѿрија; Меѿеризе, Караула; Меаништие; Карабегово, Аѿино, Сѿахиѿина коса, Арачлиѿски поток* итд.), све у зависности од области и домета појединих страних утицаја.

3.2. Ово казује да се у слојевитој беличкој топонимији, упркос сталним овдашњим расељавањима и насељавањима, до данас сачувао богат ранословенски слој, уз предсловенске топономастичке трагове. У појединим примерима овде се назире и континуирано топономастичко преслојавање, засновано или на калковима, или на сличној перцепцији именованог објекта. Тако би се могле схватити топономастичке паралеле *Бардоња : Сребро : Белица, Јелица : Црвена земља, Лейеничка сѿрана : Ђилиѿан, Буѿмир : Дивљач : Дивље ѿоље* и сл. Овакво стање у топонимији упућује на закључак о чувању словенског етничко-језичког континуитета. Сукцесиван прилив становништва, посебно током XVIII века, омогућио је да се, упркос ниском проценту преосталих старинаца, сачува богат ранословенски топонимијски слој. Бројност таквих топонима доводи у сумњу историјска сведочанства о опустелости ове области на почетку XVIII века и упућује на закључак да је старо беличко становништво у дужем временском периоду морало успешно опстајати по непроходним крајевима и збеговима. За средњеморавску област, — са некад тешко проходним столетним шумама и мочварним теренима око Мораве, у којима се непријатељ никада није осећао сигурним, — друго се не би могло ни очекивати.

LA TOPONYMIE DE LA BELICA

Résumé

La toponymie de la Belica, région de Serbie centrale, dont le nom est mentionné dans les manuscrits slaves moyenâgeux les plus anciens, se distingue par une multiplicité de toponymes, par leur stratification et leur diversité, ainsi que par la richesse d'un lexique motivant et de modèles toponomastiques. La langue de cette région appartient essentiellement au type dialectal du Kosovo-Resava, avec une série d'alluvions dialectales, avant tout des idiomes serbes de l'est et du sud-est. L'image dialectale, en partie aussi l'image toponomastique, de cette partie du Pomoravlje, a été conditionnée par l'immixtion de différents courants migratoires, surtout au cours des XVIII et XIX siècles.

1.1. Si l'on se base sur les plus anciennes confirmations écrites des toponymes de la Belica, sur leur structure formative, ainsi que sur la nature et la signification des objets nommés, on arrive obligatoirement à la conclusion que les hydronymes et les oïkonymes, ainsi qu'un nombre plus petit de microtoponymes, appartiennent à la couche toponomastique la plus ancienne. Les toponymes de la couche slave la plus ancienne reflètent les propriétés naturelles du sol et son apparence. C'est par la couleur et autres propriétés de la terre ou de l'eau, ainsi que par la végétation qui recouvre le sol, qu'on été motivés les noms, dont la structure, à côté des appellatifs connus et usités de nos jours, contient également des appellatifs disparus. Tels sont les noms des rivières relativement importantes : *Belica* (: *beo*), *Bešnjaja* (: *besan*), *Jelica* (: **jel*), *Lepenica* (: **lepen*), comme aussi des localités habitées : *Bukovča*, *Jagod(i)na*, *Kalenovac*, *Lozovik*, *Panjevac*, *Rakitovo*, *Trnava*, *Siokovac*, *Sugubina*, *Šuljkovac*, *Crnče* etc.

Parmi ces exemples apparaissent fréquemment des formes adjectives comme unités toponomastiques morphologiquement substantivées et émancipées : (*Jagodina*, *Rakitovo*, *Trnava* ; *Srebra*, *Bešnjaja*). Dans l'hydronymie les adjectifs motivants sont assez souvent réduits à un mot (*Belica*, *Jelica*, *Lepenica*), alors que dans l'oïkonymie leurs transformations structurales sont dans la plupart des cas conditionnées par leur inclusion dans d'autres catégories onomastiques, avant tout dans la catégorie anthroponymique. Dans ce sens sont illustratifs les oïconymes du type de *Bukovča*, avec la base motivante *Bukov-*, qui a servi pour la formation d'un éthnonyme ou d'un nom de parentèle (**Bukovac*), pour en venir ensuite, avec la participation du suffixe adjectif *-jb*, à la réadjectivation et rétoponymisation (*Bukovča*).

1.2. Les noms de parentèle toponymisés ou les adjectifs en *-(a)c* forment l'ensemble le plus nombreux d'oïconymes de la Belica, ce qui correspond au phénomène très ancien sur les espaces occupés par des Slaves, à savoir, qu'un lieu porte le nom du groupe ethnique qui l'habite. Une partie de ces vieilles formations, qui pouvaient, non seulement désigner un groupe ethnique ou une parentèle, mais aussi assumer une fonction toponomastique, est conservée dans la structure des oïconymes dérivés à l'aide du vieux suffixe adjectif *-jb* : *Bukovča*, *Voljavča*; *Crnča*, *Vinorača*. Les oïconymes en *-(a)c*.

caractéristiques de la région balkanique du Podunavlje-Macédoine, ont souvent subsisté dans la Belica aussi comme dérivés indépendants: *Kalenovac*, *Kovačevac*, *Panjevac*, *Siokovac*, *Šantarovac*, *Šuljkovac*. Avant de devenir toponymes, ces dérivés pouvaient représenter des groupes ethniques signifiant: a) des descendants de personnes portant un certain nom ou surnom – *Veljkovac* : *Veljko L*, *Šantarovac* : *Šandor*, *Siokovac* : **Svilko*; b) des artisans: *kovač* dans *Kovačevac*, **valjavac* dans *Voljavča*, **vinarac* dans *Vinorača*; c) une personne ou un groupe de gens marqués d'une manière particulière – *crnac* ('kaluder') dans *Crnča* (comparer à *Celolepci D*); d) une personne ou une parentèle originaire d'un lieu défini, ou vivant en un endroit d'un nom défini: *Banjci* (: *Jošanička Banja B*), *Lukovci* (: *Lukovo De*); **Bukovci* (: *Bukova /vas/* dans *Bukovče*), *Krljanci* (: *Krlje*); peut-être *Šuljkovac* (: **Šuljkova /vas/*), comparer aux habitants actuels de certains villages: *Trnavac* (: *Trnava*), *Rakitovac* (: *Rakitovo*) etc. On trouve également de telles formations parmi les microtoponymes, presque régulièrement dans les noms de localités relativement grandes (*Brestovac*, *Zvezdanac*, *Jasenovac*). Selon une croyance, dans certains de ces endroits il y avait un lieu habité, ce qui corrobore l'hypothèse que ces formations sont pour la plupart de nature ethnonymique.

1.3. On rencontre le suffixe *-ić*, dont la fonction première avait été celle de patronyme et la fonction secondaire pour indiquer la parentèle, uniquement dans le nom du village *Mišević*, qui se trouve en bordure de la région de la Belica. Ce suffixe est utilisé bien plus souvent pour indiquer des parties de villages (*Gmitrovići*, *Rapići*, *Markovići*, *Marići*, *Sadžići* etc.), tout particulièrement dans la partie montagneuse du bassin de la rivière Belica. Cela conduit à la conclusion que les formations en *-ić* qui indiquent des parentèles, caractéristiques pour le type dinarique des habitats, ont été importées lors des migrations, et que, sur ce terrain, elles sont plus récentes que les formations en *-(a)c*. La faible présence du suffixe *-ić* dans les noms de villages s'explique par le fait que sur ces terrains-ci il a conservé sa signification diminutive-patronymique (du type: *Lončarić* – le plus jeune descendant de la famille appelée *Lončari*). C'est pour cette raison qu'il est plus rarement utilisé pour désigner des groupes familiaux. D'un autre côté, le suffixe *-(a)c*, avec sa racine anthroponymique, sert exclusivement à nommer des groupes familiaux. L'adjectif *miševački* (: *Mišević*), qu'on peut expliquer uniquement par l'existence du nom de parentèle ou de l'ethnique **Miševci*.

1.4. Les analyses imposent également l'hypothèse selon laquelle les formations du type: *Lozovik*, *Grabovik*, *Ježernik*, *Ribnik*, qui possèdent un adjectif dérivé dans leur structure, ont habituellement un sens qualificatif. Le suffixe *-ik* sert souvent à indiquer une localité habitée aussi. Il est difficile de définir avec plus de précision quelle signification le suffixe nominal *-ik* donnait au dérivé adjectif dans des exemples semblables. Il semble toutefois qu'il avait à une certaine époque le sens d'une personne vivant dans un certain endroit, sens qu'une partie de ses dérivés a pu avoir dans une partie de ces dérivés. Ce suffixe a conservé jusqu'à nos jours le sens d'une personne possédant une propriété ou exerçant une activité. Le sens ethnique de ce suffixe est actuellement rare dans notre langue, on le trouve exceptionnellement dans le mot *Krajišnik* (: *Krajina*). Un grand nombre de noms d'anciennes localités sur les territoires de langue serbe (*Bojnik*, *Dubrovnik*, *Travnik*, *Trstenik* etc.), lesquels, par leur origine, peuvent désigner les habitants de ville, possède une structure semblable.

1.5. Dans la région de la Belica il y a peu d'oïconymes dans lesquels on pourrait soupçonner la présence de la couche linguistique des vieux Balkans. Il est probable que deux vieux habitats, l'un situé en bordure de la région de la Belica (*Štiplje*), et l'autre protégé par les eaux du Lugomir et de la Velika Morava (*Pračina*), ont conservé des noms pré-slaves. Il est possible que les populations pré-slaves se soient mélangés avec les premiers immigrants slaves et leur aient transmis les noms de leurs localités.

La structure de la plupart des oïconymes de la Belica, avec des formules et morphèmes formateurs subsistant depuis longtemps, ou avec le lexique motivant non-slave, montre clairement qu'ils appartiennent à la couche prémigratoire. Les formations typiques montrent qu'il s'agit de formes autochtones et qu'il ne s'agit pas des noms apportés lors des migrations des quelques derniers siècles (par exemple: *Bukovča, Voljavča, Crnča, Vinorača, Dobranja; Kalenovac, Panjevac, Siokovac* etc.). La plupart des oïconymes de la Belica ont été confirmés dans le Livre de comptes turc de 1476.

2.1. C'est la microtoponymie avant tout qui se distingue par une stratification marquée causée par des changements de populations, aussi bien que par la richesse en modèles toponomastiques et en lexique motivant, causé par la structure migratoire de la population d'aujourd'hui. La couche la plus ancienne de microtoponymes est composée de toponymes formés, d'une façon générale, avec des observations sur l'aspect du sol et sur ses caractéristiques. Il s'agit principalement de formes ayant survécu, composées d'un mot, faites, plus rarement, d'adjectifs fonctionnellement substantivés du type: *Zvezdana, Studena, Trstena*, et plus fréquemment, de formes réduites en un mot du type *Jelovak* (: **jel*), *Šarenik, Jezernik, Grabovik, Resnik, Brestovac, Jasenovac, Kruševica*, ou de toponymes syntagmatiques comme *Crni vrh, Belo brdo, Lisi laz, Divlje polje* etc.

Il semble que dans cette phase de nomination plus ancienne il y avait peu de termes, d'appellations stabilisées liées à des objets possédant des propriétés et des formes naturelles déterminées. Il est clair; par exemple; que certains termes, tel que *klik* (*Klik*) ou *vrh* (*Crni vrh*) sont anciens sur ce terrain, les propriétés morphologiques des toponymes avec ces appellatifs dans leurs racines le confirment (comparer à *Zaklice, Varove*). On peut supposer qu'il en est de même pour certains hydronymes qui ne soient plus dans l'usage appellatif (comparer avec: *Vrelac, Pištoljina/Pištolja, Stublina*). Il semble que, dans cette fonction, un certain nombre d'appellations générales de ce genre, telles que *Čuka/Čukar, Čot, Batunja*, peut-être aussi *Buban, Dumača, Bumbule*, a été hérité de la population trouvée sur place. Les toponymes survivus *Gigoš, Bardonja, Mergino polje*, ainsi que quelques microtoponymes de structure hybride (*Dibona, Kamidžor, Sipot*), probablement nés de la symbiose ethnique de la population slave et de celle des vieux Balkans, peuvent être considérés comme reprises de la population pré-slave. Certaines formes ont naturellement pu être apportées des autres terrains également, lors des migrations ou grâce à une manière de vie nomade.

Des termes géographiques confirmés plusieurs fois, présents également dans la toponymie des régions voisines avec une différente structure migratoire de la population, appartiennent probablement à la couche slave de la vieille Belica. Il pourrait tout d'abord s'agir des termes qui assument habituellement une fonction toponomastique indépendante, tels que *valoga, ključ, padina, jaruga/jeruga, osredak, gaj, lug, rit*, comme certainement aussi de la plupart des termes généralement présents, comme *jezero, polje, reka, potok* etc.

On pourrait avec un peu plus de certitude effectuer une telle stratification de toponymes qui appartiennent à la sphère terminologique culturelle, et avant tout, à la sphère terminologique agricole. Bien que, vu la nature sociolinguistique de ce lexique, aucun d'eux ne puisse être rattaché à la plus ancienne couche toponomastique, il est clair qu'ils appartiennent en grande partie à la toponymie de la vieille Belica. Cela se rapporte avant tout aux vieux termes d'agriculture, plusieurs fois confirmés, qui n'existent pas dans l'usage appellatif; et on en trouve également dans la toponymie des régions voisines, tels que *ornica*, *laz* ou *sad*. La marque topologique des toponymes montre l'âge de certains termes d'agriculture (*Ugare*).

2.2. L'interdépendance de l'usage appellatif et toponomastique existe presque à tous les niveaux linguistiques. La fonction toponomastique est plus souvent réalisée par des moyens linguistiques refoulés de l'usage appellatif. C'est ainsi que les lexèmes de la sphère de l'historicisme, de l'archaïsme, c'est-à-dire des formes refoulées et oubliées (*Laz*, *Krčevina*, *Ornica*, *Kolibe*, *Pojate*, *Šindra*, *Tučnica* etc.) ont un usage toponomastique indépendant; de même que les dérivés avec des suffixes désuets réalisent leur fonction toponomastique comme formes constituées d'un élément (*Izvorak*, *Livadak*, *Bučje*, *Jasik*, *Breštak*, *Trstena* etc.). Par contre, des topolèxèmes largement présents dans l'usage appellatif également, apparaissent habituellement dans des toponymes complexes de deux éléments ou plus; où un mot déterminatif assume la fonction d'identification (*Velika njiva*, *Didino izvorče*, *Crni vrh* etc.). Ce sont des marques morphologiques archaïques qui permettent, dans de rares cas, à de tels lexèmes un usage toponomastique indépendant (*Varove/Vrrove*).

Le sens mythologique de certains lexèmes, c'est-à-dire le besoin de marquer les endroits spécieux et fantasmagoriques, rend leur toponymisation plus fréquente. C'est ainsi que la croyance que certains lacs, tourbillons, vestiges de cimetières, carrefours, restes de villages, ruines de châteaux, moulins sont des «lieux impurs» qu'il faut contourner a contribué à ce que ces topolèxèmes, qui, depuis longtemps, ne correspondent plus à leurs noms, représentant aujourd'hui des champs, prés ou forêts, se maintiennent.

2.3. La structure migratoire complexe de la population de la Belica s'est particulièrement reflétée dans la couche toponymique relativement récente, ce qui a eu pour conséquence la présence d'un plus grand nombre de topolèxèmes synonymiques (variants) (*ključ/mlaka*, *bara/mlaka*, *šuma/branik*), ainsi que la polarisation territoriale évidente de plusieurs lexèmes (*branik : zabran*, *koliba : pojata*, *izvor : kladenac*).

Les toponymes motivés par des rapports de propriété appartiennent également à la couche migratoire ou postmigratoire. Lorsque de tels toponymes sont motivés par une longue possession, ou bien par l'occupation de surfaces de terre assez grandes lors de l'immigration, ils conservent généralement une forme consistant en deux éléments du type *Despotovske šume*. Par contre, les toponymes motivés par un changement récent de rapports de propriété consistent en un élément sous forme d'adjectif possessif neutre du type *Milanovo*. De tels toponymes, comme aussi des constructions toponomastiques prépositionnelles/flexionnelles du type *Kod drum*/*Kod drum* représentent la couche toponomastique la plus récente, la plus instable et la plus nombreuse. Les différences dans la présence de ces modèles toponomastiques conditionnent les indicateurs numériques concernant la configuration et l'exploitation du sol, la surface de certaines communes cadastrales et le nombre de ménages et, lié à ceci, le nombre des objets nommés

également. Dans les villages dans lesquels le nombre de toponymes est conditionné par une bonne exploitation du sol, le nombre des adjectifs possessifs toponymisés dérivés d'anthroponymes et des toponymes avec la préposition *kod* est hautement représenté. Ainsi à Šuljkovac, village avec le plus grand nombre d'objets nommés (210), 52 adjectifs possessifs toponymisés, et 28 constructions avec la préposition *kod* ont été confirmés. On rencontre aussi un grand nombre de modèles du même genre dans d'autres villages: à Šantarovac (29 adjectifs possessifs toponymisés; 9 constructions toponomastiques avec la préposition *kod*), à Belica (19 adjectifs, 11 constructions), à Ribare (21 adjectifs, 5 constructions) etc. Des modèles toponomastiques semblables sont très rares dans les villages montagneux avec de grands espaces, une inégale configuration et un sol peu labouré. Ainsi à G. Štiple un seul adjectif (*Lazovo*) a été confirmé, les exemples avec une construction prépositionnelle-flexionnelle manquant complètement, à Mišević, des 117 toponymes, seulement 3 adjectifs et 3 toponymes avec *kod* ont été confirmés, à Crnče, deux adjectifs (d'un nom de famille) etc. Ceci démontre en même temps que la toponymie des villages plus passifs est plus ancienne et plus stable.

3.1. Considéré dans son ensemble, le lexique motivant de la toponymie de la Belica est essentiellement slave. Les toponymes, motivés par les traits de la nature, par le travail de la terre, se composent de moyens linguistiques slaves, avec des éléments étrangers peu nombreux. La présence du lexique non-slave est plus perceptible dans d'autres catégories linguistiques. Quant aux toponymes avec le lexique motivant de la sphère de l'élevage de bestiaux, de l'artisanat, des rapports sociaux etc, ils sont dans la plupart des cas d'origine non-slave. Dans certaines catégories le lexique des Vieux Balkans est plus apparent (*Bačevište, koliba, peut-être pojata*), alors que dans d'autres, domine le lexique grec et latin (*Drum, Kaluđerska bara, Popčica, Đakovac, Manastirsko, Porta, Figura, Gigoš, Natema, Panađurište* etc.), ou le lexique turc (*Tabane, Majdan, Čeremidžinica, krečana, Čumurnjača, Šindra; sokak, skela, ćuprija; Karabegovo, Adžino, Spahijina kosa, Aračlijski potok; Meterize, Karaula; Meanište* etc.), le tout dépendant de la région et de la portée de différentes influences étrangères.

3.2. Il en ressort que, dans la toponymie stratifiée de la Belica, en dépit de continus déplacements de population dans cette région, une riche couche du vieux slave, avec des traces toponomastiques pré-slaves, s'est maintenue jusqu'à nos jours. Parfois on entrevoit également dans ces exemples une restratification toponomastique ininterrompue, fondée, soit sur des calques, soit sur une perception similaire de l'objet nommé. On pourrait concevoir ainsi les parallèles toponomastiques *Bardonja : Srebro : Belica, Jelica : Crvena zemlja, Lepenička strana : Čilijan, Bujmir : Divljač : Divlje polje* etc. Une telle situation dans la toponymie conduit à la conclusion qu'une continuité ethno-linguistique slave s'est maintenue. L'afflux successif de la population, tout particulièrement au cours du XVIIIe siècle, a permis qu'une riche couche toponymique vieux-slave se maintienne malgré un petit pourcentage d'archaïsmes restés en usage. Le grand nombre de tels toponymes met en doute les affirmations de quelques historiens que cette région était désertée au début du XVIIIe siècle et conduit à la conclusion que l'ancienne population de la Belica a réussi à survivre au cours d'une longue période dans des endroits peu accessibles ou en exodes. Cela n'a rien d'étonnant lorsqu'on sait que dans la région de la Morava centrale, avec sa nature, et avant tout avec ses immenses forêts denses et ses terrains marécageux, l'ennemi ne pouvait jamais se sentir en sécurité.

V. ЛИТЕРАТУРА И СКРАЋЕНИЦЕ

- Амфилохије 1981: Јеромонах Амфилохије, *Синаити и њихов значај у живоју Србије XIV и XV века*, Раваница 1381–1981, Београд, 100–134.
- Аргировски 1998: Мито Аргировски, *Грцизмије во македонскиот јазик*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 1–314.
- Асенова 1984: Петя Асенова, *Към карактеристика на балканския езиков съюз (фонемна, морфемна и именна система)*, Годишник на Софийския университет „Климент Охридски“, Том 74, 1, София, 177–266.
- Бабић 1976: Stjepan Babić, *Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskom književnom jeziku*, OJ 6, 145–185.
- Бабић 1986: Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1–552.
- Барјактаревић 1977: Данило Барјактаревић, *Дијалектолошка исцраживања*, Јединство, Приштина, 1–434.
- Безлај 1958: France Bezljaj, *Stratigrafija Slovanov v luči onomastke*, ЈФ XXIII, 83–95.
- Безлај 1976: France Bezljaj, *Slovensko *irъjъ, *virъjъ in srodno*, OJ 6, 57–70.
- Безлај: France Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, I–III, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 1977, 1982, 1995.
- Белић 1905: Александар Белић, *Дијалекти источне и јужне Србије*, СДЗБ I, СХII+715.
- Белић 1905¹: А.Беличъ, *Диалектологическая карта сербского языка*, Санктпетербургъ.
- Белић 1949: Александар Белић, *Наука о грађењу речи*, Научна књига, Београд, 1–329.
- Белић 1972: Др Александар Белић, *Историја српскохрватског језика, књ. II, св. 1: Речи са деκлинацијом*, Научна књига, Београд, 1–269.
- Белић 1976: Др Александар Белић, *Основи историје српскохрватског језика I, Фонетика*, Научна књига, Београд, 1–171.
- Белић 1998: Александар Белић, *О језичкој природи и језичком развоју*, I–II, Изабрана дела Александра Белића, I том, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1–590 (репринт).
- БЕР: *Български етимологичен речник*, I–III, Българска академия на науките, София 1971–1979.
- Бјелановић 1978: Živko Bjelanović, *Imena stanovnika mjesta Bukovice*, Čakavski sabor, Split, 1–200.
- Богдановић 1979: Недељко Богдановић, *Географски називи у топонимији сврљишког краја*, Нишки зборник, Ниш, 171–183.
- Богдановић 1982: Nedeljko Bogdanović, *Geografska imena u svrliškom kraju*, OJ 10, 285–292.

- Богдановић 1985: Недељко Богдановић, *Називи сврљишких села у 15. (и 16) веку и њихов данашњи облик*, Zbornik referata i materijala V jugoslovenske onomastičke konferencije, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 117-123.
- Богдановић 1986: Недељко Богдановић, *Микротопонимија Голака*, ОП VII, 483-498.
- Бориш-Влајић 1989: Wiesław Borys i Jasna Vlajić, *Iz reliktnе лексике прасловенског порекла и српскохрватским дијалектима*, ЗФЛ XXXII/1, 13-22.
- Бошковић 1977: Радослав Бошковић, *Основи ујоредне граматикуе словенских језика I, Фонетика*, Научна књига, Београд, 1-108.
- Бошковић 1978: Радослав Бошковић, *Одабрани чланци и расправе*, Црногорска академија наука и уметности, Титоград, 1-491.
- Бошковић 2000: Радослав Бошковић, *Основи ујоредне граматикуе словенских језика (приредио Радојца Јовићевић)*, Трeбник, Београд, 1-422.
- Бошњаковић 1985: Жарко Бошњаковић, *Ласцирска терминологија Срема*, Филозофски факултет, Нови Сад, 1-174.
- Брем 1956: Алфред Брем, *Живой живоиниња*, Народна књига, Београд, 1-1005.
- Букумирић 1984: Милета Букумирић, *Из ономасикуе јужне Мешохије*, ОП V, 413-603.
- Букумирић 1988: Милета Букумирић, *Ономасикуа Сириникуе жује*, ОП IX, 253-468.
- Вајан 1974: André Vaillant, *Grammaire comparée des langues slaves, Tome IV, La formation des noms*, Paris, 1-790.
- Васиљев 1928: Спасоје Васиљев, *Митологија древних Словена*, Дечја књига, Београд 1986², 1-197.
- Весић 1978: Миладин Ж. Весић, *Сјановништво и миграције у источној Србији*, Српска академија наука и уметности — Географски институт „Јован Цвијић“, посебна издања, књ. 31, Београд.
- Ветнић 1984: Саво Ветнић, *Arheološki i istorijski izvori o gajenju vinove loze u srednjem Potravlju*, Svetozarevo, 1-74.
- Ветнић 1995: Саво Ветнић, *Комунална историја Јагодине*, Јавно предузеће „Стандард“ — Јагодина, Јагодина, 1-52.
- Ветнић 1996: Саво Ветнић, *Задужбинар новог завичаја*, „Феман“ — Јагодина, Јагодина, 1-85.
- Вешовић 1935: Р. В. Вешовић, *Племе Васојевићи*, Сарајево, 1-464 (+ карте).
- Влаховић 1984: Petar Vlahović, *Narodi i etničke zajednice sveta*, Vuk Karadžić, Beograd, LXVI-291.
- Војно-географски опис, 1783-84 (в. Симоновић 1983: 31-34).
- Вујаклија: Милан Вујаклија, *Лексикон сјраних речи и израза*, Просвета, Београд 1954.
- Вујичић 1977: Dragomir Vujičić, *Član gostь u strukturi dvočlanih onomastičkih naziva na bosanskom terenu*, Zbornik radova povodom 70. godišnjice života Jovana Vukovića, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 459-463.
- Вујичић 1982: Dragomir Vujičić, *O nekoliko hidronima sa bosanskog područja*, Studia linguistica polno-jugoslavica, Tom 2, Skopje, 117-123.
- Вук 1852: Вук Стеф. Карацић, *Српски рјечник истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*, Беч.
- Вукадиновић 1990: Вилотије Вукадиновић, *Микротопонимија Сокобањске котлине*, ОП XI, 367-397.
- Вукадиновић 1996: Вилотије Вукадиновић, *Тојоними зоонимског порекла*, Филозофски факултет у Нишу, Ниш, 1-75.

- Вукановић 1974: Татомир Вукановић, *Етнoгeнeзa Јужних Словeнa*, Врање, 1–370.
- Вукићевић 1995: Милосав Вукићевић, *Говори крагујевачке Лeјeницe*, Универзитет у Приштини, Приштина, 1–248.
- Вуковић 1988: Гордана Вуковић, *Тeрминoлoгијa кућe и њoкућствa у Војводини*, Филозофски факултет, Нови Сад, 1–505.
- Гамулеску 1976: Dorin Gămulescu, *Тoпoнимe румунскoг пoрeклa и Црнoј Рeци*, ЗбФЛ XIX/2, 105–140.
- Гарашанин 1951: Милутин Гарашанин и Драга Гарашанин: *Археолошка налазишта у Србији*, Просвета, Београд.
- Гацовић 1993: Славољуб Гацовић, *Етимoлoгијa нeслoвeнских oснoвa у oјкoнимији Вeдинскoг сaнџaкa*, Зајечар, XVII–185.
- Гацовић 1997: Славољуб Гацовић, *Етимoлoгијa слoвeнских oснoвa у oјкoнимији Вeдинскoг сaнџaкa*, Зајечар, LI–119.
- Гаши 1982: Skender Gashi, *Аlbанскo-влaшкa симбиoзa и свjetлу oнoмaстикe*, ОЈ 10, 47–62.
- Георгиев 1958: В. И. Георгиев, *Исслeдoвaния пo срaвнитeлнo-истoричeскoму јзыкoзнaнију*, Издaтeлствo Иностраннoй литeратурe, Мoсквa, 1–318.
- Грбовић 1998: Душко Грбовић, *Државничкa делaтнoст кнегињe Милицe. Пoвeљa мaнaстирy св. Пaнћeлeјмoнa с крајa XIV вeкa*, Зборник рaдoвa X кoнгрeсa СИЈ, Сaвeз истoричaрa Југoслaвијe, Бeогрaд, 381–392.
- Грковић 1983: Милица Грковић, *Имeнa у Дeчaнским хрисoвљaмa*, Филозофски факултет у Новoм Сaду, Нoви Сaд, 1–220.
- Грковић 1986: Милица Грковић, *Рeчник имeнa бaњскoг, дeчaнскoг и њризрeнскoг влaстeлинствa у XIV вeкy*, Народнa књигa, Бeогрaд.
- Дaлмaцијa 1982: Stevo Dalmacija, *Гeoгрaфски aпeлaтви и микрoтoпoнимији Кнeспoлјa*, ОЈ 10, 293–300.
- Дaницa 1826–1834: *Дeлa Вукa Кaрaџићa — Дaницa 1826, 1827, 1828, 1829, 1834* (приреднo Др Милoрaд Пaвић), Пpocвeтa, Бeогрaд 1969.
- Дaничић: Ђурa Дaничић, *Рјeчник из књижeвних стaринa српских*, I–III, Бeогрaд 1863–1864.
- Дaчић 1979: Душaн Дaчић, *Мaнaстир Јoшaницa*, Пaрaћин, 1–28.
- Дeфтeр, 1476: *Ојширни дeфтeр Смeдeрeвскoг сaнџaкa из 1476. гoдинe*.⁴⁹¹
- Дeфтeр, 1595–96 (в. Симoнoвић 1983: 21–26).
- Динић 1978: Михaјлo Динић, *Облaст цeнтрaлнe Србијe у сpeдњeм вeкy*, Српскe зeмљe у сpeдњeм вeкy, СКЗ, Бeогрaд, 55–67.
- Дoкyмeнти, XIX в. (в. Пeруничић 1975: 168, 171, 238, 240, 241 ... 316 и др.).
- Дyридaнoв 1958: Ивaн Дyридaнoв, *Зa нјaкoи рeдки слoвoбрoзoвaтeлни типoви в бългaрскaтa тoпoнимия с успoрeдици oт другитe слaвјaнски eзици*, Слaвистичeн сбoрник, Тoм I, Бългaрскa aкaдeмијa нa нaукитe, Сoфијa, 209–255.
- Дyридaнoв 1963: Ивaн Дyридaнoв, *Имa ли тoпoнoмaстични суфикси в слaвјaнскитe eзици* (прилог нa тeмy: *Слaвјaнскaтa oнoмaстикa кaтo извoр нa истoријaтa нa слaвјaнскиитe eзици и нaрoди*), Слaвјaнскa филиoлoгијa, Тoм I, Бългaрскa aкaдeмијa нa нaукитe, Сoфијa, 350–352.
- Дyридaнoв 1987: Ивaн Дyридaнoв, *Гeoгрaфски нaзиви њрaчкoг њoрeклa кoји нису њoсвeдoчeни у aнђичким извoримa*, Збoрник Шeстe југoслoвeнскe oнoмaстичкe кoнфeрeнцијe, Српскa aкaдeмијa нaукa и yмeтнoсти, Бeогрaд, 19–23.

⁴⁹¹ Из нeoбјaвљeнoг извoрa oјкoнимe ишчитaлa мр Eмa Милькoвић-Бoјaнић. Oригинaл сe чувa у Архиву прeдсeдникa влaдe у Истaнбулу, у сeрији *Тарн Тahrir Defterleri 16*.

- Ђорђевић: Тихомир Ђорђевић: *Наши народни животи*, I-IV, Просвета, Београд 1984.
- Елезовић: Гл. Елезовић, *Речник косовско-меџохиског дијалекта*, I-II, СДЗБ IV, VI, Београд 1932, 1935.
- Епшелвиц-Најперг, 1718 (в. Пантелић 1948: 23).
- ЭССЯ: *Этимологический словарь славянских языков* (Под редакцией О. Н. Трубачева), 1-14, Москва 1974-1988.
- Заимов 1959: Ђордан Заимов, *Местиниите имена на Пирдојско*, Българска академия на науките, Софија, 1-296.
- Заимов 1977: Ђордан Заимов, *Местиниите имена на Панагјурско*, Българска академия на науките, Софија, 1-197.
- ЗБФЛ: *Зборник за филологију и лингвистику*, Матица српска, Нови Сад.
- Зечевић 1981: Слободан Зечевић, *Митска бића српских предања*, „Вук Караџић“, Београд, 1-222.
- Зиројевић 1970: Олга Зиројевић, *Цариградски друм од Београда до Софије (1459-1683)*, Зборник Историјског музеја Србије, Београд, 1-196.
- Златановић 1979: Момчило Златановић, *Називи географских термина у врањском крају*, ОП I, 129-141.
- Златановић 1998: Момчило Златановић, *Речник говора јужне Србије*, Учитељски факултет, Врање.
- Иванова 1974: Олга Иванова, *Оронимиите во Пробиштијско*, ОЈ 3-4, 65-72.
- Иванова 1979: Олга Иванова, *Дали е Штип осамоеен ојконим*, ОЈ 8, 33-37.
- Иванова 1982: Олга Иванова, *Месниите имиња на областа по сливот на Брегалница*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 1-233.
- Ивић-Грковић 1980: Павле Ивић, Милица Грковић, *Топоними антиропонимског јорекла у Светиоспифанској хрисовуљи*, Втора југословенска ономастичка конференција, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 95-117.
- Ивић М. 1995: Milka Ivić, *O zelenom konju, Novi lingvistički ogledi*, SlovoGRAF, Beograd, 1-334.
- Ивић М. 1996: Милка Ивић, *О изразима џлав и модар*, ЈФ LII, 11-17.
- Ивић П. 1952: Павле Ивић, *Историјскивање говора села Глоговца код Светозарева*, Гласник САН, IV, Београд, 322-323.
- Ивић П. 1957: Павле Ивић, *О говору Галијољских Срба*, СДЗБ XII, XXII-520.
- Ивић П. 1976: Павле Ивић, *Домаћи и страни елементи у терминологији друшћивеног, економског и џравног животоа у средњовековној Србији*, НССВД 6/1, 253-264.
- Ивић П. 1985: Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика, Увод и шћокавско наречје*, Матица српска (друго издање), Нови Сад, 1-216 (+ карта).
- Ивић П. 1991: Павле Ивић, *Из џтономастичке Србије, данашње и средњовековне*, Из историје српскохрватског језика, Изабрани огледи II, Просвета, Ниш, 223-234.
- Ивић П. 1994: Павле Ивић, *Српскохрватски дијалекти, њихова струкујтура и развој* (с немачког превела Павица Мразовић), Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци — Нови Сад, 1-319 (+ карта).
- Ивић П. 1998: Павле Ивић, *Преглед историје српског језика*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци — Нови Сад, 1-348.
- Илиевски 1980: П. Хр. Илиевски, *Интеријетнација на неколку џрејсловенски џтопони ми од Охридско*, Втора југословенска ономастичка конференција, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 109-117.

- Именик Југославије: *Imenik mesta. Pregled svih mesta, opština i srezova u Jugoslaviji*, Izdanje Službenog lista FNRJ, Београд 1960².
- Именик Србије: *Именик места Народне републике Србије*, Издање Службеног гласника НР Србије, Београд 1952.
- Историја Срба: *Историја српског народа*, I–VI, СКЗ, Београд 1994².
- Јиречек: Константин Јиречек, *Историја Срба*, I–II, Слово љубве, Београд 1981².
- Јовић 1968: Душан Јовић, *Трсињенички говор*, СДЗБ XVII, XVI–238 (+ карта).
- Јовићевић 1985: Радојица Јовићевић, *Лична имена у старословенском језику*, Филолошки факултет, Београд, 1–192.
- ЈФ: *Јужнословенски филолог*, Институт за српски (српскохрватски) језик (Српска академија наука и уметности), Београд.
- Карте 1947/48: *Karte za Srez Belički* (Izrađene u Gaus-Kriggerovoj projekciji, prema premeru zemljišta 1933–1938), Promer 1: 25000, Izdanje Glavne Geodetske Uprave pri Vladi FNRJ.
- Киршова 1980: Маријана Киршова, *Nomina loci (месна имена) у савременом српскохрватском језику*, ЗФЛ XXIII/1, 101–133; XXIII/2, 83–103.
- Киш 1996: Маријана Киш, *Дијалектната лексика од областа на растителној свети*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 1–244 (+ карте).
- Клаић: Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi, izraza i kratica*, Državno izdavačko preduzeće Hrvatske, Zagreb 1951.
- Ковачев 1965: Николай П. Ковачев, *Месните назвања в Габровско*, Българска академия на науките, Софија, 1–193.
- Кожељац 1990: Љубиша Рајковић Кожељац, *Ономастика Тимока*, ОП XI, 109–363.
- Конески 1966: Блаже Конески, *Историја македонског језика*, Просвета, Београд, 1–200.
- Кононов 1956: А. Н. Кононов, *Грамматика современного турецкого литературного языка*, Академия наук СССР, Москва–Ленинград, 1–570.
- Кулишић: Ш. Кулишић, П. Ж. Петровић, Н. Пантелић, *Српски митолошки речник*, Нолит, Београд 1970 (друго допуњено издање, Етнографски институт САНУ, Београд 1998).
- Лалевић 1974: Миодраг С. Лалевић, *Синоними и сродне речи српскохрватског језика*, Лексикографски завод — Свезнање, Београд.
- Лексикон 1999: *Лексикон српског средњег века*, Knowledge, Београд.
- Липовац-Радуловић 1981: Vesna Lipovac-Radulović, *Romanizmi u Crnoj Gori (jugoi-stočni dio Voke Kotorske)*, Obod-Pobjeda, Cetinje–Titograd.
- Лома 1985: Александар Лома, *Из топонимије Србије*, ОП VI, 115–118.
- Лома 1985¹: Александар Лома, *Данашње српско Подунавље у сјевиу о Аргонаутима Ајололија Рођанина*, Zbornik referata i materijala V jugoslovenske onomastičke konferencije, ANUBiH, Sarajevo, 49–60.
- Лома 1987: Александар Лома, *Неки случајеви дијалектског преслојења у топонимији северозајадне Србије*, Зборник Шесте југословенске ономастичке конференције, Српска академија наука и уметности, Београд, 155–165.
- Лома 1987¹: Александар Лома, *Везана митолошка назвања у топонимији*, ОП VIII, 37–50.
- Лома 1990: Александар Лома, *Рани слојеви хришћанских топонима на старосрпском језику*, ОП XI, 1–18.

- Лома 1994: Александар Лома, *На ушћу Дњецра у Колубару (Стара словенска баштина у географској терминологији ваљевског краја)*, Ваљевац — велики народни календар за просту 1994, Ваљево, 229–236.
- Лома 1995: Александар Лома, *Још о географској терминологији северозајдне Србије*, Ваљевац — велики народни календар за просту 1995, Ваљево, 175–177.
- Лома 1997: Александар Лома, *Српскохрватска географска имена на -ина, мн. -ине: преглед тийова и проблеми класификације*, ОП XIII, 1–26.
- Лома 1998: Александар Лома, *Лудмер*, Српски језик 3/1–2, Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, Београд, 13–28.
- Лопатин 1981: В. В. Лопатин, *Словообразовательная структура названий населенных пунктов в современном русском языке*, Ономастика и граматика, Академия наук СССР, Москва, 30–40.
- Л-Ср: Бошко Богдановић, Светомир Ристић, *Латинско-српски речник*, Издање књижарнице Рајковића и Туковића, Београд 1931³.
- Лубаш 1966: Владислав Лубаш, *Посесивна функција суфикса -ица у јужнословенској топонимији*, НЈ, XV/1–2, 108–113.
- Лубаш 1968: Vladislav Lubas, *Patronimski geografski nazivi sa formantom -ci, -ovci // -evci, -inci u srpskohrvatskom jeziku*, Анали Филолошког факултета у Београду VIII, Београд, 93–134.
- Лубаш 1969: Vladislav Lubas, *Studije o građenju reči i morfologiji južnoslovenske toponimije*, Анали Филолошког факултета у Београду IX, Београд, 95–144.
- Маринковић 1989: Јаворка Маринковић, *Микротопонимија Враћа и околине*, ОП X, 67–164.
- Марјановић 1936: Д-р Чед. Марјановић, *Ђурија, Параћин и Јагодина (историјски и културни преглед)*, књ. I, Темнишки зборник, трећа књига, Београд, VIII–176.
- Маројевић 1985: Радмило Маројевић, *Посесивне изведенице у староруском језику (антиропонимски систем, топонимија, „Слово о Полку Игореве“)*, Филолошки факултет, Београд, 1–156.
- Маројевић 1987: Радмило Маројевић, *Трагови неконтрахованог иридевског завршетка -аја у морфемској структури неких српскохрватских именица*, ЗбФЛ XXX/2, 65–67.
- Маројевић 1987¹: Радмило Маројевић, *Типологија посесивних иридева у српскохрватском језику*, ЗбФЛ XXX/2, 75–87.
- Маројевић 1996: *Историјски развој словенских посесивних изведеница у антиропонимији и топонимији*, ОП XII, 1–7.
- Мацура 1984: Владимир Мацура, *Чаршија и градски центар*, Градина — Ниш, Светлост — Крагујевац, 1–274.
- Мијатовић 1930: Станоје Мијатовић, *Ресава*, Насеља и порекло становништва, СЕЗБ XLVI, 97–239.
- Мијатовић 1948: Станоје Мијатовић, *Белица*, Насеља и порекло становништва, СЕЗБ LVI, 1–213.
- Миклошич 1858: Franc Miklosich, *Monumenta serbica spectantia Historiam Serbiae, Bosniae, Ragusii, Viennae*, XII–580.
- Милановић 1964: Бранислав Милановић, *О облику и дефлекцији имена места тийа Бошњане, Рибаре у савременом књижевном језику*, НЈ, XIII/3–5, 137–168.
- Милићевић 1876: М. Ђ. Милићевић, *Кнежевина Србија*, Београд, XIII–1253.
- Мирчев 1963: Кирил Мирчев, *Историческа грамафика на българския език*, Државно издателство „Наука и изкуство“, София, 1–274.

- Михајловић 1965: Велимир Михајловић, *Суфикс -иште у топонимији и микротопонимији Југославије*, ППЈ 1, 117–155.
- Михајловић 1970: Велимир Михајловић, *Прилог речнику српскохрватских географских термина*, ППЈ 6, 153–182.
- Михајловић 1970¹: Велимир Михајловић, *Анаџомска лексика у српскохрватској ономастици и географској терминологији*, ЗбФЛ XIII/2, 7–48.
- Михајловић 1989: Велимир Михајловић, *Из тонономастике Србије*, ОП X, 33–46.
- Мишковић 1885: Јован Мишковић, *Топографски речник јагодинског округа*, Гласник Српског ученог друштва, књ. 61, Београд, 1–202.
- МЈ: *Македонски јазик*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Мрђен 1987: Слободанка Мрђен, *Ономастика села Хасанбеговци (Брајићи) код Гламоча*, ОП VIII, 449–466.
- Мрђен 1990: Слободанка Мрђен, *Ономастика села у гламочком крају*, ОП XI, 475–490.
- Најперг-Епшелвиц (в. Пантелић 1948: 23–25).
- Насеља 1926: *Насеља и њорекло сџановништџа*, књ. 22 [архивска документа], Српска академија наука, Београд.
- Недељков 1991: Љиљана Недељков, *Географски термини у Шајкашкој*, ЗбФЛ XXXIV/1, 155–160.
- Недељковић 1981: Божидар В. Недељковић, *Светозарево ѓређашња Јагодина*, П. К. „Житомлин“ — Јагодина, Јагодина, 1–55.
- Николић 1970: Радомир Николић, *Прилог ѓроучавању живојџиса манастира Јошанице*, Саопштења IX, Републички завод за заштиту споменика културе СР Србије, Београд, 129–143.
- Николић 1966: Светозар Николић, *Nomina agentis у сџарословенском језику*, ЈФ XXVII/1–2, Београд, 1–84.
- Николић 1978: Светозар Николић, *Сџарословенски језик (ѓравојџис, облици, гласови)*, Научна књџига, Београд.
- НЈ: *Наш језик*, Институт за српски (српскохрватски) језик, Београд.
- Новаковић 1912: Ст. Новаковић, *Законски сџоменици српских земаља средњџега века*, Београд.
- НССВД: *Научни сасџанак славџиста у Вукове дане*, Међународни славџистички центар, Београд.
- Огледна свеска ЕРСЈ: *Огледна свеска*, Етимолошки одсек Института за српски језик САНУ, Институт за српски језик, Београд 1998.
- ОЈ: *Onomastica jugoslavica*, Glasilo Међуакадемијског одбора за onomastiku, Zagreb–Ljubljana.
- ОП: *Ономаџолошки ѓрилози*, Српска академија наука и уметности, Београд.
- Основен сџистџем и терминиологија на словенскајџа ономастџика*, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје 1983.
- Павловић З. 1976: Звездана Павловић, *Микроџоџоними у областџи Белице*, ЈФ СXXXII, 213–222.
- Павловић З. 1990: Звездана Павловић, *Анализа имена река у сливовима Србије у којџима је видан румунски уџицај*, ОП XI, 73–89.
- Павловић З. 1994: Звездана Павловић, *Хидронимски сџистџем слива Јужне Мораве*, Институт за српски језик — Библиотека Јужнословенског филолога, књ. 10, Београд, 1–208.

- Павловић З. 1998: Звездана Павловић, *О метонимији у ономастички (хидроним — ојконим)*, ЈФ LIV, 105–110.
- Павловић З. 1998¹: Звездана Павловић, *Веа хидронимске основе мир- са ѓрасловенским кореном мер-*, ЗБФЛ XLI/1, 37–45.
- Павловић М. 1965: Миливој Павловић, *Miscelanea toponymica macedonica*, МЈ, год. XVI, 73–78.
- Павловић М. 1965¹: Миливој Павловић, *Прилог лингвистичкој географији Пирисита*, ЗБФЛ VII, 59–65.
- Павловић М. 1968: Миливој Павловић, *Miscelanea toponymica macedonica*, МЈ, год. XIX, 97–110.
- Павловић М. 1972: Миливој Павловић, *Миксоглојске микроанализе и балканистичка ономастичка*, ЈФ XXIX/1–2, 1–48.
- Пајкић 1970: Предраг Пајкић, *О историји манастира Јошаница*, Саопштења IX, Републички завод за заштиту споменика културе СР Србије, Београд, 117–118.
- Пантелић 1948: *Појис ѓограничних нахија Србије ѓосле ѓожаревачког мира* (За штампу спремио Др. Душан Пантелић), Споменик ХСВИ, други разред 75, Српска академија наука, Београд, 1–41.
- Пејовић 1989: Петар Пејовић, *Микроѓононимија Озринића*, ОП X, 559–605.
- Перуничкић 1975: Бранко Перуничкић, *Град Светозарево, 1806–1915*, Скупштина општине — СИЗ културе — Историјски архив, Светозарево, 1–1872.
- Петковић 1995: Sreten Petković, *The Lives of Hermits in the Wall Paintings of the Katholikon of the Monastery at Jošanica*, Byzantine East, Latin West. Art-Historical Studies in Honor of Kurt Wietzmann, Princeton 1995, 289–295.
- Петровић 1966: Драгољуб Петровић, *Микроѓономастичка Никшићког ѓоља*, ППЈ 2, 123–145.
- Петровић 1988: Драгољуб Петровић, *Тоѓономија Куча*, ОП IX, 1–163.
- Пецо 1973: Асим Пецо, *Неке најомене о ѓрефиксално-суфиксалном ѓиѓу ѓоѓонома*, ЗБФЛ XVI/2, 197–200.
- Пецо 1978: Асим Песо, *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*, Научна knjiga, Београд, VI–II–202.
- Пецо 1996: Асим Пецо, *Именице на -еж у нашем језику*, ЈФ LII, 41–55.
- Пецо-Милановић 1968: Асим Пецо — Бранислав Милановић, *Ресавски Говор*, СДЗБ XVII, 241–366 (+ карта).
- Пешикан 1958: Митар Пешикан, *О грађењу имена сѓановника у односу на имена земаља и места*, НЈ IX/5–6, 196–205.
- Пешикан 1969: Митар Пешикан, *Разликовање власѓиѓићх и аѓелативних имена у ѓоѓономији*, НЈ XVII/5, 257–263.
- Пешикан 1981: Митар Пешикан, *Из историјске ѓоѓономије Подримља*, ОП II, 1–92.
- Пешикан 1982: Митар Пешикан, *Зетско-хумско-рашка имена на ѓочетку ѓурскога доба (ѓрви део)*, ОП III, 1–120.
- Пижурица 1980: Мато Пижурица, *Прилог Ровинског срѓскохрватској географској ѓерминологији*, Втора југословенска ономастичка конференција, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 245–286.
- Пјанка 1970: Влогимјеж Пјанка, *Тоѓономастичкаѓа на охридско-ѓресѓанскоѓ басен*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, XVI–485 (+ карте).
- Полак 1970: Václav Polák, *Stara balkanska hydronyma ve Slovinsku*, ОЈ 2, 78–90.
- Полак 1978: Václav Polák, *Considérations sur la toponymie balkanique*, ОЈ 7, 37–46.

- Поповић 1955: Др Иван Поповић, *Историја српскохрватског језика*, Матица српска, Нови Сад, 1–164.
- ППЈ: *Прилози проучавању језика*, Катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад.
- Раваничка повеља: *Болоњски препис Раваничке повеље*, Раваница 1381–1981, Београд 1981, 257–264.
- Радивојевић 1930: Т. Радивојевић, *Насеља у Лејеници*, Насеља и порекло становништва, СЕЗБ XLVII, XIV–332 (+ карта).
- Радић Ј. 1986: Јованка Радић, *Из ономастичке јоречја Лугомира*, ОП VII, 513–547.
- Радић Ј. 1990: Јованка Радић, *Из ономастичке села око горњег тока реке Белице*, ОП XI, 399–450.
- Радић Ј. 1993: Јованка Радић, *Творбено-семантичке особености иаџиронима у беличком крају*, магистарски рад одбрањен на Филолошком факултету у Београду, Београд, 1–105.
- Радић Ј. 1993¹: Јованка Радић, *Из џворбе неофицијелних џрезимена у јагодинском крају — у свејлу мејанасџазичких крејџања*, Задужбина — лист Вукове задужбине, год. VI, бр. 23, Београд, септембар 1993, 6.
- Радић Ј. 1998: Јованка Радић, *О грамаџичкој сџрукџури џојонима*, НССВД 27/2, 279–288.
- Радић Ј. 1999: Јованка Радић, *О џворбеној сџрукџури еџника (на џримеџима из ценџралне Србије)*, Српски језик 4/1–2, Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, Београд, 749–757.
- Радић Ј. 2000: Јованка Радић, *Реликџни јагодински ојконими*, Зборник радова 5, Универзитет у Крагујевцу, Учитељски факултет у Јагодини, Јагодина, 113–122.
- Радић П. 1982: Првослав Радић, *Из ономастичке села Милошева у Великом Поморављу*, ОП III, 419–458.
- Радић П. 1986: Првослав Радић, *Из ономастичке села доњег тока реке Белице у северној Србији*, ОП VII, 549–583.
- Радић П. 1986¹: Првослав Радић, *О консонанџској гџуџи шџ на морфемском сџоју у српскохрватским и македонским говорима*, МЈ XXXVI–XXXVII, 313–329 (+ карта).
- Радић П. 1987: Првослав Радић, *Творбено-семантичке особености изведеница са сџфиксом -че на делу балканизираних јужнословенских говора*, *Анали Филолошког факултета у Београду* 18, Београд, 227–236.
- Радић П. 1990: Првослав Радић, *Цџиџце о говору села Мрче у куришумлијском крају*, СДЗБ XXXVI, 1–74.
- Радић П. 1993: Првослав Радић, *О српско-македонским лексичким џаралелама*, ЈФ XLIX, 113–136.
- РБЕ: *Речник на бџлгарскиј език*, Бџлгарска академия на науките, Институт за бџлгарски език, Софија 1987.
- Реметић 1985: Слободан Реметић, *Говори ценџралне Шумадије*, СДЗБ XXXI, XIX–555.
- РЈАЗУ: *Рјеџник хрватскога или српскога језика*, 1–23, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1880–1976.
- РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–III, Матица српска и Матица хрватска, Нови Сад — Загреб 1967–1969; IV–VI, Матица српска, Нови Сад 1971–1976.
- Родић 1980: Никола Родић, *Тојоними с џосесивним џридевом на -јџ (-овџ, -иџ) у Свеџџошефанској, Дечанским, и Арханџеловској хрисовуџи*, Втора југословенска

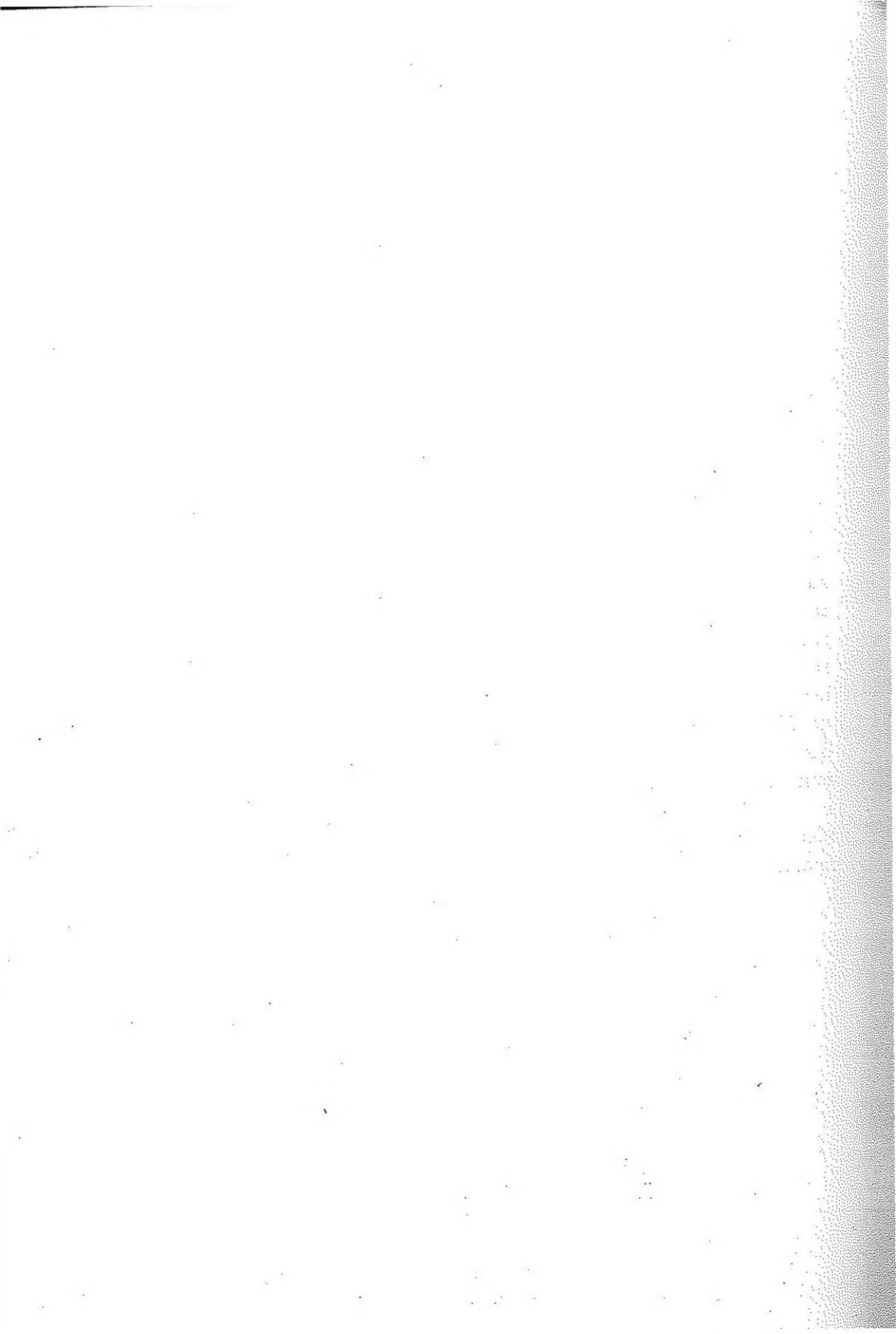
- ономастичка конференција, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 301–320.
- Роспонд 1969: Stanisław Rospond, *Nazewnictwo północnej południowej Słowiańszczyzny (Possessiva z formantem -jъ)*, МЈ XX, 57–94.
- Роспонд 1979: Stanisław Rospond, *Toponimi na -jъ*, МЈ XXX, 127–180.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, 1–15, Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик, Београд 1959–1996.
- СДЗб: *Српски дијалектолошки зборник*, Српска краљевска академија/Српска академија наука (и уметности) — Институт за српски (/српскохрватски) језик, Београд.
- СЕЗб: *Српски етнографски зборник*, Српска краљевска академија/Српска академија наука (и уметности), Београд.
- Секереш 1974: Stjepan Sekereš, *Slavonska vodna imena*, ЗбФЛ XVII/1, 193–205 (+ карта).
- Симић 1972: Радоје Симић, *Левачки говор*, СДЗб XIX, 1–618 (+ карта).
- Симић 1979: В. Симић, *Рударство и прерада гвожђа у тојономастички и терминологији власинског краја*, ОП I, 87–96.
- Симоновић: Драгутин Симоновић, *Бошњачки речник*, Српска академија наука, Београд 1959.
- Симоновић 1980: Ђорђе Р. Симоновић, *Тојономастика равничког властелинства са посебним освртом на њоседе у околини манастира*, Гласник Етнографског института Српске академије наука и уметности, књ. XXIX, Београд, 97–112.
- Симоновић 1983: Ђорђе Р. Симоновић, *Левач — територија и насеља од краја XII до почетка XX века*, Завичајни клуб Левчана — Београд, Београд — Рековац, 1–73.
- Скок: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1971–1973.
- Скок 1950: Petar Skok, *Petrovici Emil, Graiul Carașovenilor („govor Krašovana“)*, ЈФ XVIII, 253–259.
- SP: *Slovník praslovianski*, tom I (A–B), Polska akademja nauk, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974.
- Спасић 1975: Ник. Спасић, *Беличка прерадања*, Доња Омашница — Трстеник, 1–46.
- Спасић 1991: Никодије Спасић, *Сеча зайиса (О проклејитству или бојској казни)*, Светозарево, 1–133.
- Споменичко наслеђе: *Споменичко наслеђе Србије, Непокрејна културна добра од изумешног и великог значаја*, Београд 1998, 1–459.
- Стакић 1988: Милан Стакић, *Деривациона фонетика именица и прерада у јужнословенским језицима*, Филолошки факултет Београдског универзитета, Београд, 1–244.
- Стаматоски 1982: Трајко Стаматоски, *За прерадење воошине и за прерадења са префикционално име во основата кај Македонците*, ОЈ 10, 221–227.
- Станковска 1976: Љубица Станковска, *Прилог кон имења на градош Ресен*, ОЈ 6, 107–110.
- Стевановић 1975: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I*, Научна књига, Београд 1975³.
- Стевановић 1979: Владимир Стевановић, *Микројононимија ошине Трговишта*, ОП I, 167–236.
- Стијовић 1979: Светозар Стијовић, *Ономастика источног дела Метихијског (Пећког) Подгора*, ОП I, 237–380.

- Стијовић 1981: Светозар Стијовић, *Ономастика средишњег дела Метихијског (Пећког) Подгора*, ОП II, 197–337.
- Стијовић 1982: Светозар Стијовић, *О једном специфичном топонимастичком моделу у сливу Белог Дрима*, ЈФ XXXVIII, 123–130.
- Стојаковић 1987: Момчило Стојаковић, *Браничевски шефтер, Поименичени њојис њо-крајине Браничево из 1467. године*, Историјски институт, Београд, 1–305.
- Стојановић 1929: Љуб. Стојановић, *Сџаре српске њовеље и њисма*, књига I, први део, Београд — Ср. Карловци, XIV–644.
- Стојић 1986: Милорад Стојић, *Гвоздено доба у басену Велике Мораве*, Универзитет у Београду — Завичајни музеј у Светозареву, Београд — Светозарево, 1–123.
- Томић 1974: Mile Tomić, *Antroponimija Karaševaca, II*, ЗбФЛ XVII/1, 207–240.
- Томић 1986: Миле Томић, *Романско-македонски речник*, Македонска књига, Скопје.
- Томић-Радић 1986: Mile Tomić, Jovanka Radić, *Toponimia localităţii Strižilo din nordul Serbiei*, Studii şi cercetări lingvistice, 3–XXXVII/1986 (mai-iunie), Academia Republicii socialiste Romania, Bucureşti, 245–249.
- Трифунковић 1993: Станко Трифунковић, *Јагодина, Пањевачки рии, словенско насеље VII–X века*, Гласник САД 9, Преглед археолошких ископавања и рекогносцирања, Београд, 207–210.
- Тричкиовић 1979: Радмила Тричкиовић, *Ћурија и средње Поморавље до њрвог српског устјанка*, Бој на Иванковцу 1805. године (зборник радова), Српска академија наука и уметности — СИЗ културе Ћуприја, Београд, 85–169.
- Ћирић 1989: Љубисав Ћирић, *Ономастика Изморника*, ОП X, 345–495.
- Ћирковић 1997: Сима Ћирковић, *Срби у средњем веку*, ИДЕА, Београд, 1–271.
- Ћорић 1996: Божо Ћорић, *О суфиксалној универбацији у српском језику*, Српски језик 1–2, Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, Београд, 60–64.
- Ћоровић 1928: Др. Вл. Ћоровић, *Сјиси св. Саве*, Српска краљевска академија, Београд-Сремски Карловци.
- Ћупић 1983: Драго Ћупић, *Ономастика Загараца*, ОП IV, 345–386.
- Ћупић-Милисављевић 1986: Драго Ћупић и Света Милисављевић, *Ономастика дела Тамнаве*, ОП VII, 437–481.
- Ћурић 1985: Момчило Ћурић, *Ономастика Љубомира*, ОП VI, 191–435.
- Урошевић 1975: Атанасије Урошевић, *Топоними Косова*, Српска академија наука и уметности, Београд, 1–164.
- Урошевић 1981: Атанасије Урошевић, *Српске и албанске речи за њојмове о неким хидрографским објектима на Косову*, Четрta jugoslovenska onomastična konferenca, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 209–213.
- Фасмер 1944: Max Vasmer, *Die griechischen Lehnwörter im Serbo-Kroatischen*, Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften, nr. 3, Berlin, VI–154.
- Фасмер: Макс Фасмер, *Етимологический словарь русского языка, I–IV (Превод с немецкого и дојолнения О. Н. Трубачева)*, Москва 1986–1987².
- Филиповић 1946: Д-р Миленко С. Филиповић, *Галијољски Срби*, Београд, 1–124.
- Хаџи-Васиљевић 1909: Јов. Хаџи-Васиљевић, *Јужна Сџара Србија, књига њрва, Кумановска обласи*, Издање Задужбине И. М. Коларца, Београд, XI–528.
- Хаџимејлић 1987: Јасна Хаџимејлић, *Микроњонимија њребињске Ласиаве*, ОП VIII, 63–217.
- Храсте-Шимуновић 1979: Mate Hraste und Petar Šimunović, *Čakavisch-deutsches Lexikon, Teil I*, Slavistische Forschungen, Band 25/1, Böhlau Verlag Köln-Wien.

- Цветић 1905: Емило Ј. Цветић, *Из историје сѐаре Јагодине — географско историјска расѐава*, СИЗ за културу — Педагошка академија, Светозарево 1988, 1–39 (ре-принт).
- Цветковић 1995: Бранислав Цветковић, *Прилог најстаријој историји цркве у Јошаници*, Зограф 24, Институт за историју уметности, Београд, 69–80.
- Цвијић 1922: Јован Цвијић, *Метанасѐазијска кретања, њихови узроци и последице*, Насеља и порекло становништва, књ. 12, СЕЗБ XXIV, 1–96 (+ карта).
- Цвијић 1923: Јован Цвијић, *Срѐско-хрватска ѓерминологија и номенклаѐура*, Говори и чланци III, Напредак, Београд, 65–100.
- Црепајац 1975: Ljiljana Sterajac, *Глатоѐ — Delminium — Dalmatia*, ОЈ 5, 65–66.
- Чајкановић 1994: Веселин Чајкановић, *Речник срѐских народних веровања о биљкама*, СКЗ–БИГЗ, Београд.
- Цоговић 1984: Алија Цоговић, *Из географске ѓерминологије Проклеѐија*, ППЈ 20, 171–180.
- Цоговић 1987: Алија Цоговић, *Ономасѐика Ђаковице и суседних села*, ОП VIII, 221–303.
- Шимуновић 1972: Petar Šimunović, *Топонимија отока Брача*, Supetare, 1–318.
- Шимуновић 1976: Petar Šimunović, *Топонимија Istarskog razvoda*, ОЈ 6, 3–34.
- Шимуновић 1981: Petar Šimunović, *Hidronimijski apelativi u hidronimima*, Четрта југослованска ономасѐична конференца, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 187–198.
- Шиц 1957: Joseph Schütz, *Die geographische terminologie des serbokroatischen*, Academie — Verlag, Berlin, 1–113 (превод: Шиц 1994: *Географска терминологија српско-хрватског језика* (s nemačkog preveo Aleksandar Loma), Београд, 1–124).
- Шиц 1994: в Шиц 1957.
- Шкаљић: Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo 1979⁴.
- Шкарић 1996: Срђан Шкарић, *Средњовековно срѐско ѓраво*, Матица српска, Нови Сад, 1–131.
- Шкриванић 1981: Гавро Шкриванић, *Раваничко власѐелинѐтво*, Раваница 1381–1981, Београд, 81–99.
- Шојат 1981: Antun Šojat, *Pridjev u hidronimijskim sintagmama*, Четрта југослованска ономасѐична конференца, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 119–207.

ТЕХНИЧКЕ СКРАЋЕНИЦЕ

алб.	— албански	ром.	— романски
антр.	— антропоним	рум.	— румунски
арап.	— арапски	рус.	— руски
аром.	— арумунски	свесл.	— свесловенски
буг.	— бугарски	слнч.	— словеначки
гр.	— грчки	слов.	— словенски
енгл.	— енглески	ствнем.	— старовисоконемачки
ие.	— индоевропски	стгр.	— старогрчки
итал.	— италијански	струс.	— староруски
лат.	— латински	стсл.	— старословенски
мађ.	— мађарски	стерп.	— старосрпски
мак.	— македонски	сх.	— српскохрватски
микрт.	— микротопоним	топ.	— топоним
нгр.	— новогрчки	тур.	— турски
нем.	— немачки	укр.	— украјински
ојк.	— ојконим	фр.	— француски
општесл.	— општесловенски	хидр.	— хидроним
перс.	— персијски	хип.	— хипокористик
пољ.	— пољски	хор.	— хороним
прасл.	— прасловенски	цсл.	— црквенословенски

VI. РЕЧНИК

Аврамићево, њиве у Дивљачи Шу.
Аврамов извор, в. извор М.
Аврамово/Аврамово, њиве у Трскари Шу.

Аврамово изворче/Аврамов извор, в. извор М.

Аврјино, њива и виноград Л.

Агатоновићи/Агатоновићка мала, в. мала Л.

Агатоновићка мала, в. мала Л.

Агрњр/Аргњр, њиве добијене аграрном реформом ЈП — 165.¹

Аеродром/Еродром, њиве у равни у близини Јагодине, данас највећим делом у државној својини. На овом је простору био војни аеродром КС — 166.

Ајдучка вода, в. вода Л-М — 169.

Ајдучки кладенац, в. Кладенац СЛ.

Ајдучки поток, в. Поток СЛ.

Александра Бучке колиба, в. колиба Ра.

Алџсино, њива Ви; **Алџсино**, њиве и шума М.

Америкѡнка, њива у Јаруги Ме — 225.

Анѡтема/Нѡтема, њиве и шума у брду више села, око раскрснице путева. Старији памте да је поред раскрснице био дрвени крст, „за метар и по од земље“, са урезаним ликом Исуса Христа. Тамо се колективно одлазило ноћу („тамо иду и врачу ноћу“), после неке крађе и сл., тражио би се и про-

клићао кривац Ша; **Анѡтема**, ш. п. њ., брдо (Мијатовић 1848) ГШ² — 176.

Андрѡићи, део Средње мале у коме живи род *Андрѡића* Де.

Андреицка река, в. Река Де.

Андреицке шуме, в. Шума Де.

Андреицко, в. Река Де.

Андрјино, њива купљена од неког Андре Шу.

Андрино изворче/На Андрину бару, в. изворче ГШ.

Андрйцко, њиве (дедовина) Ме.

Анђелкове рупе, в. Рупе ВС.

Анкини браници, в. Браник П.

Анкино, њива коју је домаћин купио од неке Анке П.

антена: Код антене, њиве и насеље око брежуљка на коме је постављен радио-одашљач, антена П — 94, 166.

Ајошкарска улица, в. улица Ја — 163.

Арачлијски поток, в. Поток Ја — 169.

Аргар, в. Аграр ЈП.

Арнауѡске њиве (Стојић 1986) Р.³

Арнауцке ливаде, в. Ливада ДШ.

Арнауцки до, в. До Ц.

Арнауцки извор, в. извор Бе.

Арнауцки поток, в. Поток Бе.

Арсјино, њиве у Брду Вр; **Арсјино**, њива у Брестовцу Шу.

Арсјићи, део села ВС.

¹ Регистар је урађен за ојкониме и топониме анализиране у поглављу III-2.1. и за понеки топоним мотивисан властитим именом. Упућивање на страну које се налази на крају одреднице односи се на апелатив издвојен на почетку, на првонаведени топоним, или на прву реч у вишечланом топониму.

² Топониме из писаних извора, непотврђене на терену, издвајамо курзивом. Курзивом издвајамо и топониме који се више не користе, али који још увек живе у народном сећању. У презентацији грађе С. Мијатовића користимо следеће скраћенице: њ. (њива), л. (ливада), ш. (шума), п. (пашњак), с. (сенокос). Ојкониме издвајамо верзалом. Податке о археолошким налазима, уз званичну номенклатуру која се понекад разликује од теренских записа, доносимо у фусноти.

³ „Једноснојно насеље [...] површине око 2 ha [...] на пространој заравни која доминира северозападним делом светозаревског поља“ (Стојић 1986: 21).

Асредак/Осредак, брдо под шумама и ливадама у близини Сугубине Бе; в. Осредак Б.

ауто-пут: Код ауто-пџт, њиве поред ауто-пута Београд-Ниш; **Преко ауто-пџт**, њиве иза ауто пута, део Средорека Ри; в. Мала КС — 166.

Аџијино, њиве (*Аџићи*, род у Дсоници) Ви — 168.

Аџино, њиве, део Гаја Ме — 168.

Аџиска мала/Аџицка мала, в. мала Де.

Аџиско, њива, купљена од Аџића из Дсонице Ц — 168.

Аџицка воденица, в. Воденица Де — 168.

Аџицки сокак, в. сокак Де.

Ашиково, в. Јешековац.

Баба Вемина колиба, в. колиба Ра.

Баба Дмијџрин џоџок, в. Поток Бе.

Баба Калинино, данас плачеви са кућама фамилије Ђирић, некад простор међу кућама са бунаром који је користило читаво село Ра.

Бабин поток, в. Поток С.

Бабина коса, в. Коса М.

Бабина меана, в. механа ГШ.

Бабина њива, в. њива Ри.

Бабино, њива Ша; њива, дедовина Ви; њиве у Пољу и Врлети, не памти се да су купљене или наслеђене од неког Шу (х 2).

Бабицка мала, в. мала Р.

Баганарско/Ваганарско, њиве (*Ваганарици*, род у Винорачи) Т — 164.

Багрдански пут, в. пут В.

багрем: Код Матићки багрем, њиве око великог багремовог дрвета (припадају Ракићима) С — 143.

багрењар: Брџдџн багрењџр/Брџдин ~, њиве и багремари у месту зв. Јовчино Шу, Јеврини багрењари, в. Шума Д, Манастирски багрењџр, багремари и мало њива који су припадали манастиру С, Мићини багрењџри, општинска земља, одузета неком Мики Т — 143.

Базољско сокаче, в. улица Ја.

Бајкино, њива у Крушевици, „некем Бајке било“ (диј. *бајка* 'отац') П — 207.

Бајчетово, њива купљена у новије време од неког Бајчета Шу — 207.

бакча: Код бакче, ливаде и баште поред реке Бе; **Тодорове бакче**, повртњаци и шума поред Каленовачке реке ДШ — 151.

Бањска мала, в. мала Б.

Баџа, обрадиве површине у заравни поред реке Вр; ливаде на мочварном земљишту Л; њиве П; њиве и необрадива земља, после киша често мочварна Р; њива и неплодан мочваран простор испод сеоског гробља С; њиве на месту на коме је некада била велика бара СЛ; њива у којој је био извор Ша; **Баџа/Баџа**, најплоднија земља у равни поред реке. Кроз Орнице, Кључ и Бару некада је била прокопана „вада“ за наводњавање. Верује се да је овде било језеро у коме су се виле купале Бе; **Баџа/Баџе**, њиве и виноград у Кључу Шу; **Баџе**, њиве ВС; њиве поред Црновршке реке, лево од пута за Међуреч. Верује се да је некада ту било село Ви⁴; пашњаци и багременова шума, некад мочваран терен Ка; њиве више села М; **Баџе/Комасација**, њиве обухваћене комасацијом, некад баре око ушћа Црновршке реке у Белицу, које су исушене регулацијом тока ових река Т⁵; **Бела бара**, њива, воћњак, шума (Карта 1947) ВС; **Бивоља баџа/Бивољева баџа**, обрадиво земљиште поред пута. Данас на том простору нема бара Р; **Бивоља бара**, њ. л. (Мијатовић 1948) Бу; **Велика баџа**, обрадиве површине КС; **Глијстџна баџа**, њиве на просторима где су некада биле баре, у којима је, веле, било пуно глиста КС-СЛ; **Горње баџе**, пашњаци и багременова шума близу села Ка; **Доње баџе**, пашњаци према селу Цричу Ка; **Друга баџа/Средња ~**, извор на влажном, подводном терену ЛП; **Ђорђева баџа**, њиве, део Криве баре Ра; **Ђурђева баџа/Баџа**, њиве поред Ђурђевог браника, некад велика бара која је регулисањем тока реке Лугомир исушена Ри; **Јанкова баџа/Јанкова баџа**, њиве између Мораве и старог корита Белице СЛ; **Калуђерска баџа**, бара поред Дибоког вира и њиве око ње. Казују да су ту некада „калуђери владали“. У њивама се ископавају остаци неких грађевина и спомен плоче. Мештани

⁴ Баре: „Вишеслојно насеље на неколико тераса уз десну обалу Штипљанске реке, на површини од 5 ха“ (Стојић 1986: 14).

⁵ Баре: „Вишеслојно насеље [...], површине 2 ха [...] на тераси у највећој котлини реке Белице“ (Исто: 23).

верују да је ту некада била црква (в. Дибоски вир) П; **Ковачка бџара**, шума са баром у Кругом лазу. Некада је овде била напуштена турска кафана у коју су се уселили Цигани ковачи Сл; **Код Друге бџаре**, њиве поред извора зв. Друга бџара ЈП; **Крива бџара**, њиве, некада велика бџара полукружног облика П; њиве, некада бџара полукружног облика која се простирала узводно од Влашких врбака, скоро да праћинске Криве бџаре Ра; **Крива бџара/Бџара**, њиве поред Мораве КС; **Крива бџара/Мџара**, њиве, некада дубоке бџаре које је стварала Морава, и у којима су се и одрасли људи давили СЛ; **Љубичева бџара**, њиве са десне стране Лугомира, од гробља до Кључа Ра; **Мала бџара**, њиве, зараван на врху брда (била бџара) Сл; **Нова бџара**, њиве ниже села, према Морави КС; **Петрова бџара**, њиве поред Манастирске реке С; **Појадина бџара**, в. л. (Мијатовић 1948) Ри; **Прва бџара**, извор пре Друге бџаре, на подводном терену ЈП; **Ружичина бџара**, њива у ували која је пре регулисања тока реке Лугомир била под водом Ри; **Слана бџара**, бџара са киселом водом, околне њиве, воћњаци и шуме (исп. „поток, утиче у леву обалу Таборишке реке“, Мишковић 1885) ВС-СС; **Слана бџара**, бџара од кишних вода Сл; **Средња бџара**, в. Друга бџара ЈП-М; **Сува бџара**, њива поред бџаре реке Лугомир Ра; њиве у Гају Ша; **Тасина бџара**, њиве у Кључу Бе; **Трањина бџара/Бџара**, ливада око извора. Ту је, сматра се, некада било римско насеље (*Трањин/Трањин*, сек. презиме за род) Ц⁶ — **Трањине бџаре/Трањина бџара/Млака**, углавном њиве, у граничном делу са атаром Црна Де; **Циганска бџара**, њиве између Предорачког и Супског кључа. Верује се да је ту предак овдашњих Јевремовића убио Циганина са мечком П; **Црна бџара**, њиве у Брестару Ри; **Црна бџара**, мочварне ливаде НЛ — 124.

Бџара Вирче, в. Вирче П.

Бџарџа, в. колиба Ка — 167.

Бџарџиште, њиве КС — 167.

Бџарџиња, брдо под шумама, ливадама и њивама; поток који овуда протиче. У брду се, испод танког слоја земље, налази бео камен различите чврстине. Последњих година ту је отворен каменолом ЈП — 131.

Бџарџињски извор, в. извор ЈП.

Бџарица, њиве између Праћине и Предора, поред Вирчета; **Бџарице**, њиве и ливаде у којима се скупља вода за време киша М; **Велика бџарица**, њиве између села и места зв. Круглац; **Мала бџарица**, њиве између Кључића и Круглаца П — 124.

Баругана, обрадиве површине између градског гробља и Винораче Ја-Ви — 170.

Бџарче/Бџарче/Бџарчићи, њиве у близини Мораве КС; **Бџарче/Бџарчићи/Бџарчићи/Бџарчићи**, њиве поред Белице Шу; **Матџино бџарче/Бџарче/Бџарче**, њиве у равном терену, где је земљиште „валожљиво“ Л — 124.

Бџарчићи, в. Бџарче КС Шу.

Бџарски извор, в. извор Ка-Ц.

Бџарско, њиве, некад сеоска утрина у близини Старе Деонице (*Бџарски*, надимак за род Ц) Де.

Бџарџеница, њиве К — 138.

Бџарџија, в. с. (Мијатовић 1948) Ка.

Бџарџина, шуме и њиве на брежуљкастим теренима више села Вр; **Бџарџина**, њива у Липоваку Сл; **Бџарџина** (С. Ветнић) Бе — 138.

Бџарџиње, в. њива Р — 138.

Бџарџа/Бџарџе, њиве са леве стране реке Шу — 124.

Бџарџински сокак, в. сокак П.

Бџарџина штала, в. штала Сл.

Бџарџиште, шума у Бешњаји ВС — 156.

Бџарџа, њива и ливада, некад повртњак, тј. бџарџа Де; њива у близини села СС; њива у Г. Врби Вр; **Бџарџе**, њиве и бџарџе поред реке Ме — 151.

Бџарџина, њиве поред Белице где су биле бџарџане (диј. *бџарџина* 'бџарџа у којој се узгаја поврће на велико, ради продаје') Шу — 151.

Бџарџи, в. Збџарџи М.

Бџарџа, в. Бџарџа ВС — 130.

Бџарџа земља, в. земља Вр.

Бџарџа чука, в. Чука Бе.

Бџарџа брег, в. Брег Бе.

Бџарџа извор, в. извор ЈП Ка.

Бџарџа камен, в. камен ГШ ЈП Л Ц.

Бџарџа поток, в. Поток НЛ.

Бџарџица Етници: **Бџарџинин**, **Бџарџинка**; ктетик: **бџарџини**. Атар површине 887 ха. Село је смештено у котлини поред реке Белице, са кућама средње збијености. Дели се на махале по положају, уз делимично сачувану поделу по родовима. Годи-

⁶ Трањина бџара, вишеслојно насеље површине 6 ха (Стојић 1986: 24).

не 1820. имало је 25 кућа, 1839. год. 38, 1930. год. 120; по последњем попису има 143 куће⁷ — 57.

Белица, река, лева притока В. Мораве. Настаје од Бешњаје и Вољавице у Д. Мишевићу, протиче кроз Јагодину и кроз већи број села. Улива се у В. Мораву у лаништанском атару Д-Ја-КС-НЛ-СЛ-Ша-Шу, **Белица/Река** — **Белица/Беличка река** Бе-Б; До **Белицу**, њиве поред Белице КС; **Преко Белицу**, њиве са друге стране Белице КС; њиве СЛ — 19, 130.

Беличка река, в Река Б.

Бџличко, њива, купљена од неког Беличанина Б.

Бело брдо, в. Брдо Шу — 130.

Бело камење, в. камење ВС.

Берберско, њиве у близини града Ри — 163.

Бецино брдо, в. Брдо Ме.

Бешња, в. Бешњаја.

Бешњава, в. Бешњаја (река) Ка.

Бешњаја, планина у делу црновршког масива ВС; река коју чине потоци који се сливају са истоимене планине, а која, састајући се са Вољавицом, у Д. Мишевићу чини реку Белицу (исп. *Бешња/Бешњаја/Бешњава*, Мишковић 1885) ВС-М; део Д. Мишевића око те реке М — 134.

Бивоља бара, в. Бара Р Бу — 155.

Бивољева бара, в. Бара Р — 155.

Бикчић, в. Збекчић М.

Бисаг, обрадиве површине на простору од реке Белице према селу Рибнику, делом на сувом уздигнутом терену НЛ — 129.

Бисе Тисинем топољар, в. Топољар П.

Бисин топољар, в. Топољар П.

Бистрак, њиве између Малог Круглаца и Криве баре П — 123.

Бистрик, бара у којој је некада била бистра вода и њиве око ње КС; *Бистрик*, њ. л (Мијатовић 1948) С — 123.

Благойћево, њиве у Дубоком потоку Шу.

Благојева појата, в. Појата Шу.

Благојевићи, део села у коме живе фамилије Панић, Ристић и Јаковљевић. Данас нема Благојевића ВС.

Блажин шљивар, в. Шљивар Ви.

Блажино, њива купљена од неког Блаже Т.

Блатни поток, в. Поток С.

Блатни поток/Блатин ~, в. Поток С — 127.

Богомирова колиба, в. Колиба КС.

Божерова коса/Божурова ~, в. Коса М. **Божидарова њива/Крчевина**, в. Крчевина Ка.

Божино, њива купљена од неког Боже Кукаљиног Ри; **Бџино**, њива у близини Звезданца Ра.

Божове ливаде, в. Ливада ВС.

Бозолчево/Бозолчева улица, в. улица Ја.

Бџицко, њиве купљене од неког из фамилије са сек. презименом *Бош* КС.

Бџиште, шума у Бешњаји са видним траговима ровова ВС — 169.

Бџиково, њива Ри.

Бџк, обрадиве површине између Старог и Новог Ланишта СЛ; **Бџк/Бџк**, мало узвишење под њивама између Нове баре и Островка КС — 129.

БѢКЦЕ, по једнима, име некадашњег насеља у Старом бунару, а по другим, место на Косову из кога су прводосељени Миљковци Б — 77.

Борин брег, в. Брег Р.

Борин, њиве, дедовина Т; њиве купљене од неког Боре Д.

Борисављева колиба, в. Колиба КС.

Борисављево/Борисљево, њиве у Доњој Врби.

БѢрова/Код бѢрова, засађена борова шума у Бешњаји ВС — 143.

Борчић, в. Гробљиште Шу — 143.

Босилка/Босилкин гроб, њиве у Сампасу, око једне старе врбе под којом је, веле, умрла нека Босилка Ри.

Босилкин гроб, в. Босилка Ри.

Бостаниште/Бостаниште, простране обрадиве површине у близини Лугомира. Веле да је ту била букова шума П — 149.

Боцина коса, в. Коса М — 144.

Боцкар, обрадива земља, њиве и виногради Р — 144.

БѢшково, њива, дедовина Т.

Брадин багрењар, в. Багрењар Шу.

Браник, њиве, некад шуме (браници) Ме; мало њива и шума у Утрини Ра; шума у селу Ша; **Браник**, њиве, некад шуме, посечене у време немачке окупације Ви; њива, некад храстова шума Т; **Браници**, велики простор под шумама (претежно буковом и

⁷ Податке о броју домаћинстава доносимо према следећим изворима: за XIX век: Перунички 1975; за 1930. годину: Мијатовић 1948. Подаци о броју домаћинстава по последњем попису (1991) су из Скуштине општине Јагодина.

храстовом) и обрадивим површинама у граничном делу са атаром села Мијатовац П; **Брајици**, шума В; **Анкини браници**, њиве између Браника и Мергиног поља П; **Велики браници**, шуме В; **Бујицки браник/Бујицки браници**, њиве, некад шума у власништву рода са надимком *Бујићи* ДШ; **Велики браник**, њива у Бранику, већа од оближње њиве зв. **Мали браник** Ви; **Виђињи браници**, део Браника, шуме и обрадиве површине П; **Дбњи браник/Миланов** ~, шуме и ливаде К; **Ђурђев браник/~ браник**, њиве, некад шума поред Мораве Ри; **Јешин браник/Јешински браници**, шуме К; **Код браник**, њива поред шуме у Реснику Шу; **Код браника**, њиве П; **Код Цветков браник**, њиве поред шуме Ви; **Мијатовачки браници**, део Браника, шуме и обрадиве површине у атару села Мијатовац П; **Милivoљев браник**, шума К; **Ђурђејски браници**, орашњак, раније шума чији је власник имао надимак *Ђурђа* Д; **Ракички браник**, део Браника, шуме и обрадиве површине (у атару села Мијатовац) П; **Савин браник**, шуме К; **Тасин браник/Тасини браници**, њиве и шума Ви; **Тасини браници**, део Браника, шуме и обрадиве површине П; **Целолепски браник**, в. Шума Д; **Чедин браник**, њива у Утрини Ра; **Шапкин браник**, њиве и шума на Филијану Т — 139.

Бранин виноград, в. Виноград Ви.

Браниче, њива у Брестаку П; **Лекино браниче/Лекино шумче**, в. Шумче К; **Марково браниче**, шума К — 141.

Браничиште, браници и њиве у дубодолини В — 141.

Браниште, њиве, некад сеоска утрина С; **Браниште/Браниште**, њиве у равници, низводно од Падалишта Д — 169.

брвно: **Код брва**, њива поред моста преко увале, на путу за Предор П; **Код брвна**, њиве поред реке, на путу за гробље где је било постављено брвно за прелаз Шу — 166.

Брдо, њиве на узвишењу између реке и Штипљанског пута Де⁸; њиве, виногради и ливаде у брду ПП; део села у брду Сл; брдо око Старог извора на врху села, претежно под виноградима Ша; **Брдо/На брдо**, њиве и воћњаци у брду са десне стране Врпске реке (исп. *Врсачко брдо*, Мијатовић 1948) Вр; **Брдо/Сиоковачка утрина**, „блага брдањце“, под њивама. Док није разорано, ве-

ле да су ту била три „вилаина кола“ С; **Бело брдо/Бело ~/Брдо**, њиве и виногради у брду више села са белом неплодном земљом Шу; **Бецино брдо**, део села на брду где живи род са сек. презименом *Бецини/Бецаћи* (: Младен, зв. Беца) Ме; **Бугарско брдо**, брдо у граничном делу са атаром Д. Рачника, под њивама, виноградима и шумом НЛ; **Буљчино брдо**, брдо више језера, код Браништа, названо по припадности Д; **Бујино брдо/Бујино ~**, ново приградско насеље на брду изнад вољавачког пута. Име се доводи у везу са тиме што велике и планске куће овде граде најчешће бивши и садашњи општински функционери, као и лекари, инжењери и др. (нар. *буце*) В; **Велико брдо**, воћњаци и багремова шума у брду према Ковачевцу Ме; брдо под шумом и обрадивим површинама, веће од суседног Ковалука СЛ; **Виноградско брдо**, в. Виногради Де; њиве и виногради К; **Воино брдо**, брдо у селу, данас густо насељено, на коме је некад издвојена стајала кућа неког Воје Т; **Гдло брдо**, брдо обрасло ниским растињем, део Града ВС-СС; њиве у брду (гранични део са атаром Врановца) ДШ; **Горње брдо**, виногради и њиве у делу деоничког брда изнад пута за Лозовик Де; *Горње брдо*, н. ш. п (Мијатовић 1948) Ша; *Доње ~*, н. ш. п (Мијатовић 1948) Ша; **Дбње брдо**, виногради у Међуречком брду, испод пута за Лозовик; **Дршљанско брдо**, део села у коме живи род зв. *Дршљанци* Д; **Дудино брдо**, њиве у брду изнад Г. мале. Припадале су неком Дуди који је средином прошлог века отишао у прилетство Шу; **Ђурђево брдо/Брдо**, виногради и њиве у брду које се уздиже између сливова река Белице и Лугомира, а наставаља се Филијаном Ја-Т; **Иза брда/Иза брда**, њиве и виногради између Лукара и Шантаровца. (Лукарци исто место зову *Прѣко брда*.) Ша; **Каленовачко брдо**, њиве на брду према Каленовцу Ц; **Количко брдо**, в. брег Ша; **Копривачко брдо/Копривница/Копривничка страна**, брдо више села на коме је било село Копривница, помештена у прошлом веку на десну обалу реке Осаонице, наспрам Багрдана, коме је припојена НЛ; **Крушкићево брдо**, воћњаци и њиве у брду (по припадности: *Крушкићи*, род) Д; **Лено брдо**, храстова шума према Д. Штипљу. Мештани, међутим, истичу да је овде најлоши-

⁸ Брдо: „Једноснојно градинско насеље на темену једног узвишења које доминира западним деловима поља“ (Стојић 1986: 15).

ја земља (*буковача*), те да му ово име не приличи ГШ; **Мáрјаново брдо**, пут преко брда који повезује Шантаровац са Бунаром Ша; **Мáсациско брдо**, већи део Бугарског брда који је припадао фамилији са надимком *Масациски* НЛ; **Међуречко брдо/Виногради**, виногради на благој страни између Лозовика и Међуреча Ме; **Милићко брдо**, део Д. мале у коме је живео неки Милић Д; **Михáјлово брдо**, брдо В; **На брдо**, багрмар у страни више села Ме; њиве на врху Липовака Сл; **На брдо/Мáли пáрлог**, виногради на врху брда Бе; **На брду**, шума у Селаковом брду СС; **Рáтино брдо**, средишњи део села на брежуљку (дели село на Д. и Г. малу) Д; **Сáйлово брдо/Сáйлово**, пут уз село према врху брда Ша; **Сéлаково брдо/Брдо**, брдо нешто ниже од Црног врха (за 76 м), са кога је по предању неки Турчин Селак гађао Јерину на Граду (исп. *Салаково брдо*, Мишковић 1885) ВС; **Сáмино брдо**, брдо. Име је добило по неком Сими који је на њему живео Р; **Средње брдо**, „узвишено место под радном земљом и ситном гором“ (Мишковић 1885, исп. Мијатовић 1948) ГШ; **Стéвјно брдо/Стéвин брег**, пут од косе према Лукарском потоку Ша; **Тóнино/Тóнино брдо**, виноград на падини Ђилијана Т; **Црвáрско брдо/Црвáрско/Црвáрско**, њиве, воћњаци и шума на благом узвишењу између села и пута за Међуреч Де; **Црнáчко брдо**, њиве на брду и у страни С-Ц; **Црнáчко брдо/Црнáчко/Бáсарко**, шума и њиве на брду у граничном делу са атаром Црнча Де; **Шљивово брдо**, брдо на коме су некада биле засађене шљиве. Пружа се према Врановцу ГШ; **Шукóрско брдо**, пут према Лозовику, уз брдо на коме живи фамилија са надимком Шукорци Ме — 114.

Брег, њиве у страни, у Д. Врби Вр; **Бреггови**, њиве у Г. Врби Вр; **Бéли брег**, њиве и виногради Бе; **Бóрин брег**, брдовит терен под њивама Р; **Вољевáчки брег/Брег**, брдо на коме се налази сеоско гробље В; **Сисин брег/Šisин** ~, брег, државна шума више Утрине (Šisa, хип. од Јездимир) Ка; **Кáницки брег/Кóницки** ~, воћњаци и шума, брдо (*Кóнић/Кáнић*, сек. презиме) Бе; **Кóлин брег/Кóлин** ~, брег, шума више Грађе Ка; **Кóлин брег/Кóлици** ~/**Кóлићи/Кóлицко/Кóлицко (брдо)**, махала на средишњем делу косе, где се најпре населио предак Николића зв. *Кóлини* Ша; **Милованов брег**, простор испод куће неког Милована Д; **На брег/На брег**, њива у Барици, са узвише-

њем које Морава није плавила П; **Нáстин брег/Нáстин** ~, узвишење са путем кроз село поред кога је било имање неке Насте. Веле да је на том брегу био бунар са кога су суседи узимали воду и звали га *Нáстин бунар*. После Настине смрти бунар припадне некој њеној пасторки, а сељани и даље наставе да га зову старим именом. Ова, будући да није волела маћеху, у љутњи затрпа бунар. Тако, данас нема Настиног бунара, али је остао *Нáстин брег* Ви; **Павлóв брег**, брег испод Црног врха, некад сеоска утринa Ка; **Рáчин брег/Рáчин** ~, део брда изнад села Ша; **Стевин брег**, в. брдо Ша; **Црвéни брег**, брег у Бубану, под њивама и виноградима Бе; брежуљак под обрадивом земљом Бу; брдо које спаја Горњи и Доњи Мишевић, са црвеном земљом М; **Црвéни брег/Црвэни** ~, њиве и виногради на брежуљку у Гају и пут уз тај брежуљак Ша; брдо, са црвеном земљом, на коме се налази заједничко сеоско гробље НЛ — 114.

Брэзе/Брэзје/Брэзје, брдо које се уздиже изнад села, претежно под шумом, данас нема бреза; **Гóрње брэзе/~ брэзе**, виши део Бреза; **Дóње брэзе/~ брэзе**, део Бреза ближе селу ГШ — 142.

Брэзе, в. Бресе ГШ.

Брезнички пут, в. пут ГШ.

Бренини церови, в. Цер Ви.

Бресјáк, њива на заравни ниже Горње мале Д; **Бресјáк/Шуљковáчко**, њиве у граничном делу са атаром Шуљковца, око шуљковачког моста Д — 143.

Бресјански пут, в. пут Т.

Бресјáнско, њива у атару села Бресје Т.

брест: **Брéст**, шума, углавном брестова ДШ; **Брéст**, њиве, некад брестови испод Ђилијана Т; **Брéстови**, њиве у Горњој Врби Вр; **Брéстови/Код брéстови**, њиве у Трскарима где су била четири велика бреста Шу; **Велики брестови**, п. л. њ. (Мијатовић 1948) КС; **Врáкнички брэс**, део Врaкница где је растао велики брест П; **До брэста**, њиве поред некаквог брестовог стабла ДШ; **Код брэс**, њива у којој је некада био велики брест К; **Код брэс/Вéњак**, њиве на којима је испод бреста био вењак и колибица Шу; **Код брэстови**, њиве у којима има усамљених брестових стабала Б; **Лáкин брэс/Код Лáкин брэс**, шума у страни где је некада усамљен стајао један велики брест Ка — 143.

Брѣстак/Брестак, њиве у граничном делу са атаром Мијатовца, некад брества шума П — 143.

Брестар, обрадиве површине на ушћу Лугомира у Мораву, некад брестова шума поред Мораве Ри; **Код Брестара**, њива у Предорачком кључу П — 143.

Брестовац, њиве и шуме поред Јасеновца Ша; њиве у Пољу. Верује се да је на овом простору било истоимено село Шу — 143.

Брестовачки поток, в. Поток Шу.

Брестово, њ. л. п. (Мијатовић 1948) П — 143.

Брѣштак/Брештак, њиве поред Белице, низводно од Бресјака Д; **Брѣштак**, њиве „на код Драгоцвет“, раније подводно Т; **Брештак**, њиве у граничном делу са атаром Драгоцвета Шу — 143.

Бриџни, викенд-насеље и обрадиве површине на простору између села и Мораве. Шездесетих година ту је било радничко одмаралиште са уређеним купалиштем на Морави Ри — 94.

Бркићи, в. мала С.

Бркичка мала, в. мала С.

Брник, в. Браник Ри.

Брџд, пут који води од места зв. Појате према реци, а даље преко реке за сеоска имања Ме; њиве поред реке Ша; **Горњи брџд**, њиве поред некадашњег прелаза, брода на реци Ша; **Доњи брџд**, њиве низводно од Г. брода Ша; **Ракишовачки брџд**, њиве поред М. Лугомира (Карта 1947) — 125.

Бубан, обрадиве површине, део Поља Б; раскршће у Доњој Врби, на месту где је некада била сеоска чесма. Веле да је „вода извирала из само брдо“ Вр; багремена шума на благом узвишењу („као бумбула“) ниже села (в. извор) Ме; њиве и шума у граничном делу са атаром Белице Л; њиве у Пољу, више Дивљачи („вода (Белица) бучи“) Шу; **Бубан/Бубан**, велики простор под њивама, виноградама и воћњацима, у граничном делу са атарима Ковачевца, Лозовика и Бунара, са само једним бунаром (у Згорелаји) Бе; **Бубан**, извор у Д. Мишевићу М; **Бубан**, њиве са јаким извором, веле, најстарија оранична земља ГШ-ДШ; **Бубан**, њ. л. (Мијатовић 1948) Ша; **Бубани**, виногради, воћњаци и шума у граничном делу са атарима Лозовика и Белице К; **Горњи Бубан**, део Бубана, њиве и шуме Л; **Доњи Бубан**, њиве, ливаде и воћњаци ниже Горњег Бубана Бе Л; **Доњи Бубан/Изгорели поток**, њиве у сувој ували, између Бубана и Згорелаје. Ту је по предању

некада изгорела шума. Део Бубана који граничи са овом увалом, такође њиве, назива се Бук Бе; **Лџини Бубан/~ Бобан**, шума више Селског потока на Ђилијану, раван простор са извором Д — 121.

Бубански пут, в. пут Шу.

Бугар мала, в. мала Л.

Бугаркин бунар, в. бунар ДШ.

Бугарска мала, в. мала Д.

Бугарско брдо, в. Брдо НЛ.

Будине њиве, в. њива Де.

Буздован, пут, мост, део села и необрадива увала којом отичу кишне воде, некад бара (исп. **Бара Буздован** (Карта 1947). Док је Морава плавила овај простор вода се по неколико година задржавала у тој ували Ри; **Код Буздована**, л. њ. (Мијатовић 1948) Ри — 144.

Бујмир, њиве и мало шуме ниже Згорелаје, у доњем делу благе косе која се уздиже поред Изгорелог потока и спушта до реке Белице. Верује се да је на том локалитету некада било насеље. И данас се у Бујмиру, као и у реци низводно од тог места, налазе остаци грнчарије, међу њима и тегови којима се вукла рибарска мрежа. Претпоставља се да је гробље за ово старо насеље било на супротној страни реке, испод данашњег насеља, где су доскора лежале камене плоче величине ковчега (исп. **Бујмир**, Мишковић 1885) Б — 123,133.

Бук, њиве у долини, лево од Згорелаје Бе; њива поред Лозовичког потока, где је некада био вир К; в. Бучина Ка; **Бук**, њиве у граничном делу са атаром Ковачевца, поред увале којом се сливају кишне воде Д; **Максимов бук/Дибочи вир**, в. Вир ЈП; **Марков бук**, вир на потоку, где се, посебно ноћу, привиђају разне утваре Ме — 123.

Буква: **Код крстате букве/Крстата буква**, шума у Бешњаји ВС — **Крстата буква**, шуме и пашњаци на Црном врху М — 142.

Буков кључ, в. Кључ СЛ — 142.

Буковачка чесма, в. Чесма Ја.

БУКОВЧЕ Етници: **Буковчанин** и **Буковчанка**; ктетик: **буковачки**. Атар површине 595 ха. Село је збијенијег типа. Због близине града почиње се развијати као приградско насеље. Године 1820. имало је 22 куће, 1839. год. 28, 1930. год. 66 кућа; по последњем попису има 212 кућа — 62.

Булоњева мала, в. мала КС.

Булска мала, в. мала КС.

Буљишко изворче, в. изворче М.

Буљишко изворче/Буљишко изворче, в. изворче М.

Бумбуле/На Бумбуле/Утрина, њиве, широко брдо на северној страни Ђилијана, некад сеоска утрина; **Код Бумбуле**, њиве ниже Бумбула Д — 114.

БУНАР/БУНАРЕ Етник: **Бунарац**, **Бунарка**; ктетик: **бунарски**. Село средње збијености; поред поделе села по положају (Г. мала, Д. мала), чува се и подела по родовима. Атар површине 908 ha. Године 1820. село је имало 16. к., 1838. год. 25, 1930. год. 149; по последњем попису има 185 кућа — 51.

бунар: **Бугаркин бунар**, бунар покрај куће неке жене коју су звали Бугарка (родом из Д. Рачника) ДШ; **Васикански бунар**, извор, био у имању фамилије зв. *Васикани* Сл; **Задружни бунар**, бунар у селу који често пресушује Ка; **Код бунара**, њива у селу СС; **Марицки бунар**, бунар са кога је некада род Марића узимао воду ДШ; **Сеоски бунар**, бунар у селу Ша; **Стари бунар** /~ **бунар**, претежно њиве иза косе више села. Тамо се изоравају разни стари предмети и верује се да је ту некада било насеље (в. Бокце). На локалитету постоји стари запуштен бунар Б Ша⁹; **Тимин бунар**, бунар на имању фамилије Соколовић чији је предак био неки Тима Ка; **Толин бунар**, бунар у Средњој мали Ка; **Чокџицки бунар**, бунар у њиви породице са надимком *Чокџић*, са кога су сви узимали воду Ша — 122.

Бунарче, простор са бунаром више Бачевишта ВС; **Бунарче/Бунарче**, њиве са бунаром на коси, према атару села Слатина, Б; **Крунино бунарче**, њива у којој је био ископан бунар ДШ; **Тисино бунарче**, стари бунар у Виноградима који је припадао неком Тиси С — 122.

Бурдимска мала, в. мала Т.

Бурдимци, в. мала Т.

Бурдицко/Бурдицко, њиве испод Ђилијана (данас нема фам. са надимком Бурдић) Д.

Бутуње, ливаде и шуме у Угарима (исп. *Бутуњска бара*, *Бутуњева бара*, *Бутуњско* у поседовним листовима) Бе — 124.

Бучина, извор (Мијатовић 1948) Ка; **Бучина**, поток Р; **Бучина/Бук**, место на потоку где је вода дубока Ка — 123.

Бучина/Бучине, шума са багремарима и трњацама Бу; **Бучине**, шума на Црном врху ГШ — 142.

Бучје, шума, претежно букова ВС-СС; **Бучије**, шума више села, претежно букова М — 142.

Бучкова колиба, в. колиба Ра.

Буцино брдо, в. Брдо В Ја.

Буцицки браник, в. Браник ДШ.

Буцицки извор, в. извор ДШ.

Буцицко, њиве у правцу Липара, куплене некад давно од *Буцића* (надимак за род) ДШ.

вага: *Код ваге*, старији назив за данашњи Сквер, док је на њему била пијаца са градском вагом Ја — 94.

Ваганарска воденица, в. Воденица Т — 164.

Ваганарска мала, в. мала Ви.

Ваганарски мост, в. мост Ви.

Ваганарско, в. Баганарско Ви.

Ваганарско сокаче, в. мала Ви.

вада: **Више ваде**, њиве, некад биле више ваде за воденицу С; **Испод ваде**, њива, некад повртњак испод ваде С; **Испод ваде/~ ваду**, повртњаци поред реке, више којих је била прокопана *вада* за воденицу Де; **Испод ваде**, запуштено земљиште испод ваде за бившу Стевину воденицу Де; **Код ваде**, њиве поред којих је била прокопана вада С — 160.

Валџа, њиве и шума у долини Бе; шума и њиве на неравном („преломеном“) терену Вр; **Валџа**, обрадиве површине Р; **Валџа/Валога**, удолина под њивама, некад сеоска утрина С; њиве, нису у долини Ша; **Валџа/Валџа**, њиве у заравни испод Јелеча Сл; **Валџе**, њиве Ви; њиве у „изломљеном“ пољу ВС; њиве са благим нагибом према реци Шу; **Милијина валџа/Милијина валџа/Милијна валџа**, шира увала под шумом НЛ — 117.

Ваљсачко поље, в. Поље ГШ.

Варџе/Варџи /Врџе, врхови планине Бешњаје, брда под шумом и пашњацима М — **Варџе/Врџе**, исто ВС — **Врџе**, исто Бе; *Варџе*, потврђено само у катастарским свескама Ша — 115.

Васикански бунар, в. бунар Сл.

Васиљјеви забрани, в. Забран Л.

Васицко, њива у Мергином пољу, купљена од неког Васе П.

Ватовиште, кружни пут од Колодеље до старих сеоских штала; исп. „на северозападној страни села под родном земљом“ (Ми-

⁹ „Вишеслојно насеље из прелазног периода [...] захвата површину од око 15 ha“ (Стојић 1986: 14).

шковић 1885), п. њ. (Мијатовић 1948) Ри — 186, 225.

Ватовски сокак, в. сокак Ри.

Ваџариште, до града у коме су се дуго времена одржавали ваџари Ја — 171.

Везар, парче необрадиве земље на коме се налази неко дрво звано *везар*, кажу слично липи. На том простору је некада било насеље. Једни веле да се за то дрво везивала скела Ра — 166.

Велика бара, в. Бара КС — 135.

Велика барица, в. Барица П.

Велика коса, в. Коса ДШ.

Велика ливада, в. Ливада ВС Сл М.

Велика њива, в. њива Вр Де ЈП Ка Ша Л П Ри С Т Шу.

Велика пољана, в. Пољана Бу.

Велика ровина, в. Ровина Б.

(ВЕЛИКА) СУГУБИНА / (ВЕЛИКЕ) СУГУБИНЕ Етник: Сугубинац, Сугубинка; ктетик: сугубински. Брдско село разбијено на више одвојених и међусобно удаљених делова. Године 1820. имало 20 кућа, 1839. год. 33 куће. Припада општини Крагујевац — 60.

Велике ливаде/Кључ, в. Ливада ДШ — 135.

Велике шуме, в. Шума Де.

Велики браник, в. Браник Ви.

Велики браници, в. Браници В.

Велики брестови, в. брест КС.

Велики Весељак, в. Весељак Б.

Велики вир, в. Вир П.

Велики забран, в. Забран Бе.

Велики забран/Више село, в. Забран Б.

Велики Исићи, в. Исићи П.

Велики Кључић, в. Кључић П.

Велики Круглац, в. Круглац П.

Велики лаз, в. Лаз Б.

Велики Паклеж, в. Паклеж П.

Велики Парлог, в. Парлог Бе.

Велики поток, в. Поток НЛ.

Велико брдо, в. Брдо Ме СЛ.

Велико језеро, в. Језеро Б.

Велико Планишће, в. Планиште Вр.

Велићевска страна, в. Страна ДШ.

Вељино, њива која је припадала неком Вељи Ме; њиве М; **Вељино**, воћњак Шу.

Вељино изворче/Дидино изворче, в. изворче М.

Вељичке колибе, в. Колиба Ри.

Вељковвац/Вељковчани, махала у којој живи фамилија Вељковић Л.

Вељковицко, њиве више кућа Богојева, некад званих Вељковићи Бе.

Вељковчани, в. Вељковац Л.

Вењак, в. брест Шу — 155.

Већелићи/Већелићка мала, део села у коме је и данас најбројнија фамилија са сек. презименом *Већелићи* Д.

Већелицко, њиве које су припадале Већелићима Д.

Весељак, обрадиве површине и шума на коси и иза косе више села. До пред крај прошлог века тај простор је био под хрстовом шумом која је посечена за градњу пруге Београд-Ниш; **Вељки Весељак**, део Весељака, претежно шума; **Мали Весељак**, део Весељака Б — 177.

Весков поток, в. Поток ВС.

Ветрењаче, обрадива земља СЛ — 155.

Вещина њива, в. Вещина Ра.

Већино/Већина њива, њива у близини Кућишта која је средином овог века била уз саму обалу Мораве, а данас је од ње удаљена 4-5 км Ра.

Видове санице/Видојево ~, в. Санице Бе — 176.

Видојчево/Радојчево, њиве Л — 208.

Видојев поток, в. Поток Бе.

Вилино коло, в. коло Бе.

Виноград, њива, некад виноград у Сечини ДШ; **Виногради**, површине под њивама и виноградима В; њиве и ливаде, некада виноградима ВС; брдо под виноградима ГШ; њиве и ливаде у страни К; њиве и виноградима, некад само виноградима Л; терени под виноградима М; блага падина, претежно под виноградима С; шума, њиве и виноградима на Селаковом брду СС; њиве у Врлети, некад виноградима Шу; **Виногради/Виноградско брдо**, сунчана страна брда изнад Горње мале, „виноградско место“ Де; **Виногради/Доњи присој**, виноград и њиве у Д. Врби Вр; **Виногради/Међуречко брдо**, в. брдо Ме; **Бранин виноград**, њиве Ви; **Горњи виноград**, виноград у Виноградима, горњи према другом породичном винограду у нижим пределима, названом **Доњи виноград** Де; **Деоњички виногради**, виноградима у Виноградском брду у Деоњици С; **Драгњини виногради**, виноград у Виноградима (дедовина) С; **Ђокићин виноград**, виноград у власништву Ђокићиних потомака Ви; **Код виноград**, њива, некад виноград у Виноградима Ме; **Код Винограда**, њива у Г. мали Сл; **Косин виноград**, њива испод Филијана Д; **Кочићеви виногради**, њиве, некад виногради Коцића (*Кочић*, сек. презиме за род) Ви; **Стари виноград**, њиве и нови виногради,

некад само виногради који су искрчени Б; њиве, виногради и воћњаци, некад само виногради Л; њиве, некад виногради Ме; Стари виногради, њиве К; напуштен виноград близу гробља Ка; ливада и шума на месту где су били виногради (у Валогома) Ша; Стари виногради/Виногради, њиве, воћњаци и виногради у Г. мали, некад само виногради Сл — 152.

Виноградџиште, њиве, ливаде; „један ћувик“ на Селаковом брду СС; **Виноградџиште**, виногради и њиве према Г. Штипљу Ц; **Виноградџиште**, њ. Б; њ. л Ша (Мијатовић 1948) — 152.

Виноградска коса, в. Коса НЛ-СЛ — 152.

Виноградско брдо, в. Брдо К.

ВИНОРАЧА Етник: **Винорачанин**, **Винорачанка**; ктетик: **винорачки**. Сеоски атар површине 664 ha. Село је збијеног типа, са делимично сачуваном поделом по родовима. Године 1820. село је имало 33 куће, 1839. год. 42, 1930. год. 140; по последњем попису има 233 куће — 172.

Винорачка река, в. Река Т.

Винорачки мост, в. мост Ви Де.

Винорачки пут, в. пут Д Ја.

Винорачко, њиве у граничном делу са атаром Винораче Д.

Винорачко (поље), в. Поље Т.

Вињеве, „коса из које почиње речица Вољевица“ (Мишковћ 1885) М — 161.

Вић, њиве између Мијатовца и Праћине, где је био дубок вир; **Велики вић**, њиве поред ауто пута П; **Дибки вић**, вир који никад не пресушује, у који долазе подземне воде које су мештани доскора пили. За локалитет се везује предање о воденом бику П; **Дибки вић/Максимов бук**, деоница на потоку где је корито посебно дубоко ЈП; **До вира/Код вира**, њиве поред којих је био некакав вир П; **Зелени вић**, повртњаци поред реке Бе; вир, место на реци Вољевици где је вода ископала дубоко корито М; **Код вира**, простор око „завиреног“ извора ВС — 123.

Вирџина, њиве између Предора и Праћине, на простору где је био вир, „жива вода излазила из обалу“ П — 123.

Виринче, њиве у селу у које су се некада преливале воде из Укалишта и ту дуго задржавале П — 123.

Вирче, њива у Предорачком кључу П; **Вирче/Бара Вирче**, њиве између Праћине и Предора, некада баруштине са виром П — 123.

вирчићи: **Код Савини вићчићи**, багремари и ситно растиње Бу; **Савини вићчићи**, два извора, вира у шуми Бу — 123.

Виџ, њиве на брду према Каленовцу ГШ — 115.

Виђини браници, в. Браник П.

Више ваде, в. вада С.

Више гробља, в. Гробље Д Шу.

Више друма, в. Друм Б.

Више записа, в. Запис Сл.

Више појате, в. Појата Шу.

Више пута, в. пут С Ша.

Више села, в. Село Бе.

Више село, в. Село Б.

Више стакларе, в. Стаклара Ви.

Више Станкове појате, в. Појате Шу.

Више Ћирске утрине, в. Утрина Д.

Више утрине, в. Утрина Д.

Више цркве, в. црква Б.

Више шуме, в. Шума Ша.

Влађино, њиве ВС П.

Влађково, њива велике површине (делом конфисковано) Де.

Влаџи, заселак у коме живи фамилија са надимком Власи ВС — 216.

Влашка мала/Прлиџа, в. мала Ра — 216.

Влашка скела, в. скела П — 219.

Влашке штале, в. штале ВС — 216.

Влашки врбаџи, в. Врбак Ра — 219.

Влашко, њиве које су припадале житељима Влашке П — 219.

вода: **Ајдучка вода**, чесма у селу Л; извор у Манастирској шуми М; **Глава вода/Главна** ~, место на потоку Ка; **Лековита вода**, извор који је у новије време потопљен Драгоцвечким језером. Верује се да је више извора била некаква црква К — 119.

Воденица, простор око Каленовачке реке где је била воденица Ц; **Ваганарска воденица**, простор око Црновршке реке, углавном неплодан, где је била воденица **Ваганараџа** из Винораче Т; **Дамњанова воденица/Ранђеловска** ~, запуштено земљиште у селу, на месту где је била воденица фамилије са сек. презименом **Ранђеловци** (по слави), у којој је крајем претпрошлог века био најугледнији неки Дамњан Ви; **Денина воденица**, шума око трошне воденице на Јошаничкој реци С; **Динина воденица**, напуштена воденица и простор око ње Бе; **Ђорђева воденица**, трошна воденица на Манастирској реци и њиве око ње С; **Код Аиџке воденице/Аиџка воденица**, њиве поред реке, на месту где је била воденица Хаџића, прављена још у турско време Де;

Код Ваганарске воденице, њиве око Ваганарске воденице Т; Код воденице, в. Циганско Б; њиве у Кључу, на месту где је некада била воденица Бе; део Д. Мишевића око воденица М; њиве поред Мораве, у делу где су биле воденице СЛ; њиве и вољаци у Селаковом брду СС; њива поред Белице, у делу на коме је била воденица Ша; Код воденице/Воденице, њиве на месту где је некада била воденица Ме; Код воденице/Јовчицка воденица/Јовицке воденице/Славкова ~, простор на коме су биле воденице Јовчића и околне њиве (прву варијанту употребљавају Јовчићи) Де; Код воденице/Код Вукадинове ~, њиве поред Белице где је била воденица неког Вукадина Шу; Код воденице/Код Мијкине воденице, њиве у Горњој Врби, поред места где су биле воденице Вр; Код Гаине воденице/Гаина воденица, повртњаци поред реке, на месту где је била воденица неког Гаје Ме; Код грње воденице, њиве поред Стевчицке воденице Де; Код Дамјанову воденицу, њиве у Ливадама Ви; Код доње воденице, њиве поред доње воденице рода Јовчићи, односно поред *Славкове воденице* Де; Код Николицке воденице, шума у Бешњаји ВС; Код Рашицке воденице/Рашицка воденица, њиве и запуштени простор око реке, где је била воденица Ви; Код Сибинове воденице/Сибинове воденице, повртњаци и шума око реке ДШ; Марицке воденице/Марицке ~, две запуштене воденице и повртњаци око њих ДШ; Милићевске воденице, две запуштене воденице у селу и простор око њих, припадале неком Милићу из Винораче (*Милићевци*, надимак за род у Винорачи) ДШ; Павлова воденица/Павлове воденице, шума и шипражје поред реке, нема трагова воденице Де; Пантелина воденица, шума на саставцима река ВС; Пантине воденице, њиве поред реке Де; Радовицка воденица, воденица ниже Д. Мишевића и шуме око ње Бе; Ристицка воденица, шума у Бешњаји ВС; Стара воденица, њиве и необрадива земља поред Белице Ша; Стеванове воденице/Стевчицка воденица, простор на коме је била воденица неког Стевана (Стевче) Јовчића и околне њиве Де; Цриачка воденица/Воденица, простор око реке где је била воденица. Верује се да је ту некада било село *Тойолце* Ц — 160.

Воденичариште, њиве у Сампасу Ри — 160.

Воденичин луг/Воденички луг, в. Луг Ри — 160.

Воденичиште, њиве поред некадашње Веселицке воденице Д; необрађена површина на месту где је била воденица Де; њива поред села. Некад је ту била Воденица на Старом Лугомиру Ра — 160.

Воденички кључ, в. Кључ Ри — 160.

Воденички луг, в. Луг Ри.

Воденички пут, в. пут НЛ.

Водењак, њиве у којима је расла крушка *водењак* Сл — 153.

Војно, њива (купио деда инф., 80 год.) Ша; Војно, њива купљена од неког Воје П; њива Шу; Војно/Крушар, виноград купљен од неког Воје Л.

Воино брдо, в. Брдо Т.

Вољавачки пут, в. пут ДШ.

Вољавица/Вољевца, река која потиче од Сипота и Попових ливада и са Бешњајом чини Белицу у Д. Мишевићу (исп. и *Вољавча*, Мишковић 1885). На овој је реци „пређе било неколико ваљалица“ (Мијатовић 1948); део Д. Мишевића поред те реке М — 160.

Вољавча, варијанта имена *Вољавица*, *Вољавче*, *Вољевачки њош* (Мишковић 1885) — 160.

ВОЉАВЧЕ (/Вољовче/Вољевче). Етници: Вољовчанин и Вољовчанка; ктетик: вољовачки/вољевачки. Атар површине 547 ха. Село је смештено дуж истоименог потока, делом и на заравни више њега. Због близине граду развија се увелико као приградско насеље, са великим бројем неземљорадничких породица. Године 1820. имало је 12 кућа, 1839. год. 19, 1930. год. 89; по последњем попису има 243 куће — 73.

Вољавче, њиве у правцу села Вољавча ДШ.¹⁰

Вољевачки брег, в. Брег В.

Вољевачки поток, в. Поток В.

Вољевачки пут, в. пут В.

Вољевачко, шума у атару Вољавча Де.

Вољевца, в. Вољавица М.

Вољовачка ледина, в. ледина В.

Вођица, њиве испод села Ц — 153.

Врајкорска ограђа, в. Ограђа С — 169.
вракница: Вракнице, њива, некад за стоку ограђен простор у Ђукавцу. Топоним се губи. Употребљавају га само старије осо-

¹⁰ Вољавче: „Вишеслојно насеље [...] површине 1,5 ха., на једној тераси у Багрданско-свето-заревској удолини“ (Стојић 1986: 16).

бе П; **Врџнице/Старе врџнице**, њиве између Моравчине и Влашких врбака Ра; **Дрењаџка врџница**, њиве, део Дрењака где су некада биле сеоске појате ДШ — 152.

Вракнички брес, в. бресит П.

Врамйћево, њива у близини села Д.

Врамов дуг, в. Луг СЛ.

Врањевац, сув поток, шума, њиве и воћњаци у Таборишту; **Горњи Врањевац**, део Врањевца; **Доњи Врањевац**, део Врањевца Сл — 131.

ВРБА Етник: **Врбљанин, Врбљанка**; ктетик: **врпски**. Село је састављено из три одвојена дела, **Горња Врба** (смештена дуж реке Јелице), **Доња Врба** (на омањем брежуљку са десне стране Белице), и ново насеље **Липовак** (пored Друма, у доњем делу Липовака). Има атар површине 854 ha. Године 1820. село је имало 18 кућа, 1839. год. 17, 1930. год. 77; по последњем попису има 91 кућу — 63.

врба: Клицарска врба, њиве и ливаде западно од села ДШ — 143.

Врбџак, врбова и тополова шума у Старој Морави П; њиве у Острову, корито старог тока Мораве око ушћа Лугомира Ри; њиве и шуме у Пољу, има и врбе Шу; **Влашки врбаци**, њиве поред Мораве, у атару села Влашка Ра; **Код врбџак**, њиве поред реке Ме; **Код врбаци**, њиве поред врбака П — 143.

Врбачић, њива у Љубичевој бари Ра — 143.

Врбице, њиве у равни поред Белице, испод Црквиста Д¹¹; **Врбице/Комесаџија**, њиве у Барама Т — 143.

Врџлац, јак извор у подножју Бешњаје. Предање каже да је некада извирао у виду гејзира са хладном водом ВС — 121.

Врџло/Врџло, јак извор на врху села који формира Штипљанску реку. Веле, вода у њему „као да ври“. Воде Врџла су последњих деценија спроведене у сеоска домаћинства ГШ; **Каленоваџко врџло/Врџло/Врџло**, јак извор у подножју Црног врха, на почетку села. Сматра се да су близу њега ника прва каленоваџка домаћинства. Испод Врџла је зараван кружног облика, са стрмим косама које се од ње уздижу Ка — 121.

Врелска мала, в. мала ГШ.

Врелски сокак, в. сокак ГШ.

Врлет/Врлет, њиве и шума, брдо изнад Милетицке мале Шу — 115.

Врлетни пут, в. пут Шу.

Врлетница/Врлетно, неплодни терени, шуме и мало воћњака у брду Бе — 115.

Врлетно, в. Врлетница Бе.

Врљике, њива, простор који је био заграђен врљикама Шу — 152.

Врновачки пут, в. пут ГШ.

Врновачко, њиве у атару Врановца ГШ.

Врове/Врови, в. Варове Бе-М.

Врпска река, в. Јелица Бе-Вр.

Врпско, шума у атару села Врба Ша.

Врџача, равница под њивама и шумама кроз коју протиче поток Бучина Р — 117.

врх: Каменити вр, њиве, пашњаци и шума у Граду, кршевито брдо М-СС; **Криви вр**, њ. с. (Мијатовић 1948) Бе; **Мали вр**, брдо под шумом у близини Црног врха Ка-Ц/Мали вр(х) ЈП; **Под Средњи вр**, њиве више села, у подножју Средњег врха ГШ; **Средњи вр**, шума на брду између Главнице и Црног врха ГШ-Ка; **Црни вр**, највиши врх црновршког масива, више села Каленовца, на чијем се врху налази ТВ предајник ГШ-Ка-Ц; **Црни вр(х)/Планина**, планина Црни врх ЈП — 115.

Врцин камен, в. камен П.

Вујџари, део села у коме живе Вујичићи ВС.

Вукањска мала, в. мала Ша.

Вукашиново, њива у Сувој бари, купљена од Вукашина Ша.

Вукоманово језеро, в. Језеро Д.

Вуљино, њива велике површине Шу.

Вуљичино, воћњаци у селу Ша.

Вулово, њива (дедовина) ВС.

Вучеће језеро, в. Језеро Шу — 145.

Вуџинац, њиве између Шуљковца и Шантаровца, поред Вукањске мале (сек. презиме *Вучинац/Вукањац*) Ша — **Вуџинац/Вуџинац**, њиве, „смоница, земља се вукла, клизила“ (?) Шу.

Вучков пут, в. пут ВС.

Вуџково, њиве, претежно задружна земља која је аграрном реформом одузета неком Вучку Д.

Вучковске ливаде/Млака, в. Ливада ДШ.

Вучковско пољанче, в. пољанче ДШ.

Гаврилџовићи/Гарвилџовићи, заслак ВС.

Гаврилџовички поток, в. Поток ВС.

¹¹ Врбица: „Вишеслојно насеље из прелазног и старијег гвозденог доба, [...] на површини око 5 ha [...] налази се на ободу највеће котлине реке Белице“ (Стојић 1986: 17).

Газдицка мала, в. мала Д — 168.

Газдицке ливаде, в. Ливаде Шу.

Газдицко, њиве, део Јасењара који претежно припада Газдићима Д; Газдицко/Газдицке ливаде, в. Ливаде Шу.

Газибарицко, њиве и ливада у заравни (Газибарићи, надимак за род) Ка.

Гаина воденица, в. Воденица Ме.

Гаино, њива купљена пре 70 год. од неког Гаје Шу; Гаино, њива у Пољу Ша.

Гај, њиве и воћњаци у брду изнад села Б¹²; њиве на брду више Доње Врбе, источно од села Вр; шума близу села ВС; њиве у равни источно од села, на којима је некада била већина сеоских појата ДШ; шуме и ливаде у Г. Мишевићу Ме; њиве источно од села, преко потока М; простране обрадиве површине према Тополи Ша¹³; њиве, воћњаци и шуме под косом, на благој страни источно од села Шу; Гај, њиве између Старог села и Селишта. Неки веле да је ту најпре формирано насеље П; Гај/Гајче, виногради Л; Гајџеви/Рашићки гајџеви/Рашићки гајџеви, њиве и шума, и данас претежно у власништву Рашића који употребљавају прву варијанту топонима С; Горњи гај, шума и њиве, део Гаја ближе селу ДШ; Доњи гај, њиве, део Гаја ближе селу Вољавче ДШ; Ласин гај/Ласин ~, њиве у доњем делу Винограда, према Ковачевцу (исп. Ланин очајак, вероватно грешком, Мишковић 1885; Ласин очајак, Мијатовић 1948) Ме; Под Гај, њиве испод Гаја, према селу Б; Равни гај, њиве, воћњаци и шума на висоравни, граничи са Гајем ЈП-Ј-С; мешана земља у граничном делу са атаром Каленовца, где су некада биле сеоске појате ГШ; Средњи гај, средишњи део Гаја ДШ; Стари гај, виноград, део Гаја према Тополи Ша — 138.

Гајић, њиве, врло плодна земља, доњи део Кључа Ка; Костин гајић, њиве и шума, део Гаја ДШ — 138.

Гајски пут, в. пут ДШ.

Гајчани, део села око потока, испод Гаја ВС.

Гајчански поток, в. Поток ВС.

Гајче, њиве и виноград у близини Гајине воденице Ме; в. Гај Ј — 138.

Гарњице, шуме и њиве северозападно од села (исп. Угарнице) ДШ — 148.

Гегин поток, в. Поток Т.

Генчино, шљивик у Ђурђевом брду, деовина Т.

Гигине шуме, в. Шума Ме.

Гигош, брдо под шумом и обрадивим површинама, североисточни огранак Црног врха који се стрмо уздиже од обале Мораве и у том делу сужава моравску долину, прави теснац СЛ — 174.

Глава вода, в. вода Ка.

Главница/Грабовита главница, брдо, претежно грабова шума у граничном делу са комаричким атаром ГШ — 130.

Главна вода, в. Вода Ка — 137.

Глигбџац, поток и брдо под виногради-ма, њивама и шумом, на простору између два Штипља ДШ-ГШ.¹⁴

Глиста, њиве поред Белице, између Г. и Д. брода. Веле, пре деоба била уска, а дугачка њива Ша — 130.

Глистина бара, в. Бара КС СЛ — 146.

глог: Код глог, њиве Шу; Код глога/Код глога, њива у Кључу Ша — 144.

Глождар, шума и обрадиво земљиште са истоименим извором Р — 144.

Глојке, њива и багремове шуме Ви; њиве и шума близу Мораве, „некад само глогови“ П — 144.

Гмитрицко, њиве које су аграрном реформом одузете неком Гмитрићу из Шуљковца Д.

Гмитровићи, в. крај ВС.

Гмитровицка коса, в. Коса ВС.

Гмитровицки крај, в. крај ВС.

Годино: Код Годино, део села поред раскрснице на којој је један од сеоских записа КС.

Гбино, њива коју је информатор купио од неког Гоје Ша.

Гола чука, в. чука Бс-Вр — 134.

Гола чукара, в. Чукара Л.

Голо брдо, в. Брдо ДШ ВС-СС.

Гонина ливада, в. Ливада Т.

Горела шума, в. Шума Ме — 135.

Горња Врба, в. Врба.

Горња Јања, в. Јања Д — 137.

¹² Гај/Новине: „у наставку Старог бунара, вишеслојно насеље из прелазног периода и старијег гвозденог доба“ (Стојић 1986: 13).

¹³ Гај: „једнослојно насеље на доминантној тераси“ (Исто: 24).

¹⁴ Глигорац: „једнослојно насеље [...] на тераси изнад ушћа једног потока у Штипљанску реку“ (Стојић 1986: 16).

Горња Крушка, в. Крушка СЛ.
 Горња ливада, в. Ливада Т.
 Горња мала, в. мала Б Бе Бу В ВС Д Де
 ГШ К Ка КС М Ме НЛ Ри Сл Ц Ша Шу.
 Горња ограђа, в. Ограђа Ри.
 Горња пољана, в. Пољана Д.
 Горња улица, в. Чаршија Ја.
 Горња утрина, в. Утрина КС.
 Горња чаршија, в. Чаршија Ја.
 Горње баре, в. Баре Ка.
 Горње брезе, в. Бреза ГШ.
 Горње ливаде, в. Ливада Ри.
 Горње Пландиште, в. Пландиште Вр.
 Горње поље, в. Поље К КС СС.
 Горње присоје, в. Присоје Вр.
ГОРЊЕ ШТИПЉЕ Етник: (Горњо)-
 штипљанац, (Горњо)- штипљанка; кте-
 тик: (горњо)штипљански. Атар површине
 880 ha. Пасивно село са мање збијеним ку-
 ћама. Дели се по положају на махале. Годи-
 не 1820. имало је 17 кућа, 1839. год. 23,
 1930. год. 101; по последњем попису има 79
 кућа — 55.
 Горњи брод, в. Брод Ша — 137.
 Горњи Бубан, в. Бубан Бе-Л.
 Горњи виноград, в. Виноград Де.
 Горњи Врањевац, в. Врањевац Сл.
 Горњи гај, в. Гај ДШ.
 Горњи Грабак, в. Грабак Сл.
 Горњи град, в. Град СС.
 Горњи забран, в. Забран М.
 Горњи извор/Чесма, в. извор М.
 Горњи кључ, в. Кључ В Ра С Т Ша.
 Горњи Мишевић, део села у брду више
 Д. Мишевића, в. Мишевић.
 Горњи мост, в. мост Д — 137.
 Горњи поток, в. Поток Ме.
 Горњи Рикавац, в. Рикавац Шу.
 Горњи чаер, в. Чаер Ри.
 Горњи шљивар, в. Шљивар Ри.
 Грабџак, шума на Црном врху Ка; *Гра-
 бак*, њ. с. (Мијатовић 1948) Ц; *Грабџак/Гр-
 бџак*, њиве, шљивари и виногради, исп.
 „планина и истоимени поток“ (Мишковић
 1885) Сл; *Горњи Грабџак*, шуме и ливаде
 више Грабака Сл; *Грабџак/Гребџак*, мешови-
 та шума на падињама Црног врха ГШ — 142.

Грабовић, брдо под шумом (са остацима
 од неког градића; Мијатовић 1948). На том
 се брду данас вади кречарски камен ГШ —
 142.

Грабовита главица, в. Главица ГШ —
 142.

Грабовички поток, в. Поток ГШ.

Град/Доњи град, некад ливаде и њиве,
 данас претежно шума са овећом заравни испод
 Јерининог града М-СС; *Горњи град*,
 део Града, зараван са зидинама на врху брда
 СС; *Јеринин град*, в. Белица М; *Јеринин
 град/Град*, шуме, пашњаци и воћњаци, бр-
 до са десне стране реке Белице, са зидинама
 старог градског утврђења на врху (в. Гради-
 на) Бе-ВС-СС; исп. *Јеринино градиште*
 (Мијатовић 1948) Бе-СС — 167.

Градац, брдо под њивама, виноградима
 и шумом. У делу села испод тог брда су при
 копању темеља пронађени разни кера-
 мички предмети НЛ¹⁵ — 167.

Градина, врх брда (Стојић 1986)¹⁶, в.
 Град, Јеринин град, Градиште Бе — 167.

градина: Сјмина градина, њива Ри;
Градине, шума и воћњак у Селаковом брду
 СС — 151.

Градинаца, њива иза косе, далеко од се-
 ла Шу — 151.

Градинштина/Циганско, њива у близи-
 ни потока где су некада обитавали Цигани
 Л — 151.

Градиште, „опадине неког старог града
 за који онај народ каже да је био Јеринин“
 (Мишковић 1885; в. Градина, Јеринин град)
 ВС — 167.

Грађа, шума на заравни више Милетиц-
 ке мале, раније виноград. Некад се ту изора-
 вала старинска ћермеда и камен Шу; *Гра-
 ђа/Грађа*, њиве и ливаде близу Црног врха,
 на заравни где су некада биле сеоске појате.
 Варијанта *Ограђа* (Мијатовић 1948) би мо-
 гла бити старија, имајући у виду то да су се
 појате често ограђивале. Топоним се данас
 доводи у везу са дрвеном грађом која се ту
 секла за потребе домаћинства Ка; *Испод
 Грађу/Изворац*, в. Изворац Ка — 151.

Грапчина, њиве и шума Р; камењар и
 ситни грабови у селу Ц — 142.

¹⁵ Градац: „Вишеслојно градинско насеље [...] површине око 2 ha [...] на платоу једног јези-
 частог огранка Ц. Врха на јужном крају Багрданске клисуре [...] доминира светозаревским по-
 љем“ (Стојић 1986: 18).

¹⁶ Градина: „Једнослојно градинско насеље [...] на темењу једног језичастог огранка Ц. вр-
 ха, који је природно заштићен клисурама река Белице и Јелице“ (Исто: 13).

Грацки поток, в. Поток Бе; Грацки поток/Гроцки поток, в. Поток Вр.

Грбак, в. Грабак Сл.

Грбачки поток, в. Поток Сл.

Грденица/Грденница/Гридиница, њива и повртњаци у селу (: диј. *грдина* 'градина, повртњак') Ка — 151.

Гребак, в. Грабак ГШ.

Гребенаров сокак, в. сокак Ја — 163.

Гребенарово/Гребенарово, њиве које су припадале неком Гребенару из Винораче Т — 163.

Грдиница, в. Грденце Ка.

Грковићи, издвојен део села, данас скоро пуст Ша.

Грмљевица, плодна, црна земља поред Белице. У околном простору има врба НЛ — 143.

Гроб: Босиљкин гроб, в. Босиљка Ри; Живанин гроб, ливада и шума у Таборишту Сл; Калуђерски гроб, њиве. Веле да је ту некада убијен калуђер, који је, док су Црнци били у збегу, дошао да им свети водицу. Очекивао је да му се за то плати, а пошто се није имало чиме платити, наљутио се и отишао с намером да изда збег Турцима. Стигао га је и убио неки Црнцианин Бојовић Ц; *Оџин гроб*, „једно место између Г. Сабанте и Велике Сугубине, на источној страни“ (Мишковић 1885) ВС; *Панџв гроб*, њиве више села М; Три девојачки гроба/Трештина, шума недалеко од села у којој је некада расло високо дрвеће. Назив *Трештина* мештани везују за трештање, јеру громава у шуми К; *Цигански гроб/Циганско гробље*, њиве и шуме у Згорелаји Бе; *Шулин гроб*, њиве више села М — 172.

Гробљанска коса, в. Коса В.

Гробљанска мала, в. мала Л Ра.

Гробљанска улица, в. улица Ја Л.

Гробљански кључ/Код гробље, в. Гробље Ри; Гробљански кључ/Кључ, в. Кључ Ри.

Гробљански поток, в. Поток Ша.

Гробљански пут, в. пут Шу.

Гробљанско поље, в. Поље Ри.

Грбље, сеоско гробље испод самог Црног врха. Има трагова некаквог много старијег гробља, за које једни веле да је рим-

ско, а други приповедају да су ту Турци побили народ окупљен на сабору ГШ; њиве у Липоваку Сл; *Више гробља/Више гробља*, њиве у Дивљачи Шу; *Више гробља/Чаир*, њиве више сеоског гробља (в. Чаир) Д; *Жидовско гробље*, њиве више села, где се приликом копања налазе стари новци и комади од земљаног посуђа (Мијатовић 1948). Можда је ово заборављено име за *Свайовско гробље* или за *Ђурђево гробљешће* Бе; *Испод гробља*, њиве испод сеоског гробља Ка; *Јошавинско гробље*, гробље на јужној страни села Ц; *Код гробља*, ливада у близини сеоског гробља Бе; њиве поред сеоског гробља Де; њиве и ливаде поред гробља Сл¹⁷; њиве и воћњаци у Селаковом брду СС; *Код гробље*, ливаде близу гробља Ка; њиве поред сеоског гробља С; *Код гробље*, њиве поред сеоског гробља ДШ; њиве у близини Предорачког гробља П; њиве поред старог гробља на десној страни Белице Т; *Код гробље/~ гробље*, њиве поред сеоског гробља Ша; *Код гробље/Гробљански кључ*, њиве поред Новог гробља Ри; *Код гробље/Код друма*, в. Друм Д¹⁸; *Код гробље/Шљивари*, в. Шљивар Ра; *Код гробље бунарско*, њиве у близини гробља села Бунар, које је иначе у Беличком атару Бе; *Код Старог гробља*, њиве и ливаде поред Старог гробља ВС; *Код црнџско гробље*, њиве близу гробља села Црнче Ка; *Кучеће гробље*, шума више села, око друма који је поред Јерининог града водио за Крагујевац. Веле да је некада неки царски изасланик дошао у село и био узнемиран лавезом бројних сеоских паса, па је наредио да свака кућа може имати само једног пса, и то везаног, а да се сви остали побију. Тако је и учињено, а побијени пси су закопани у тој шуми Бе; *Лайтинско гробље*, њ. с. (Мијатовић 1948), вероватно исто што *Римско гробље* Де; *Марвено гробље*, њиве и необрадива површина поред сеоске раскрснице, где је закопавана угинула стока Ша; *Нџво гробље*, ново сеоско гробље основано пре десетак година, преко пута Старог гробља Бе; гробље у Г. Мишевићу основано пре двадесетак година М; *Нџво гробље/Грбље*, сеоско гробље, названо новим зато

¹⁷ *Гробље/Ливада*: „вишеслојно насеље из прелазног периода и једнослојно из старијег гвозденог доба. Налази се на неколико тераса с обе стране Слатинског потока“ (Стојић 1986: 23).

¹⁸ *Гробљешће*: „Једнослојно насеље [...] на једној нижој речној тераси на десној страни ушћа реке Јошанице у Белицу“ (Исто: 17).

што је старо сеоско гробље преправила Морава Ри; **Пољско гробље/Пољско** ~, новоформирано сеоско гробље у Мергином пољу у коме се копа већина Праћинаца П; **Предорачко гробље/Предорачко** ~, гробље у коме се копају житељи Предора и део родова из Праћине П; **Рјмско гробље**, шума у граничном делу са атаром Д. Штиплја. Ту су се доскора налазиле камене плоче дужине око 2 м, ширине 1-1,5 м, дебеле око 10-15 cm. Велики број плоча је око 1930. године употребљен при градњи доњемалског моста у Пландишту Де; **Руско гробље**, гробље у коме су сахрањени руски војници изгинули у Другом светском рату, дотад јагодинска утрина, данас градско излетиште Ја; **Сватовско гробље/Гробљиште**, њиве у којима су раније често ископавали делове људских костура. Једни сматрају да је то било римско гробље, мада је у народу присутније уверење да су се ту некада сусрели и сукобили сватови Бе; **Старо гробље**, старо сеоско гробље у брду, на средокраћу између Доње и Горње мале Бе; старо гробље, некад заједничко за целу Сугубину и Старо Село ВС; мали простор у средини Новог Ланишта, са записом и једном каменом надгробном плочом НЛ; старо сеоско гробље у Д. Мишевићу, које данас користи само тај део села М; њиве, део Усја где је било старо сеоско гробље, преко кога је једно време текао Лугомир Ри; **Циганско гробље/Цигански гроб**, в. Гроб Бе — 172.

Гробљиште, шума, зараван на врху брда у близини села. На том су простору налажене тесане камене плоче ДШ; старо гробље и њиве око њега Ц; **Гробљиште/Гробљиште/Борчић**, њиве између Кључа и Дивљачи. Верује се да је ту било „римљанско гробље“. У тим њивама се још нађе по неки велики камен Шу¹⁹; **Гробљиште/Ђурђево гробљиште**, њиве. Верује се да је овде некада било римско гробље Бе; **Гробљиште/Сватовско гробље**, в. Гробље, Бе; **Гробљиште/Старо гробљиште**, шума са леве стране Јошаничке реке. Сматра се да је ту било гробље старог насеља зв. *Делисановац*, за које се мисли да се налазило у Клењару (в), на супротној страни реке. У међуречким њивама више Гробљишта изорава се камење које упућује на претпоставку да је туда некада ишао тврд пут према манастиру

Ме-С; *Латинско гробљиште*, ш. њ. п. (Мијатовић 1948) Л — 172.

Грбздино, њива купљена од неке Грозде Шу.

Грбт, камењар испод Црног врха где, веће, има и мермера, исп. „поток, долази из Ц. Врха“ (Мишковић 1885) ГШ — 116.

Грудбран, њиве (на тремећи атара Јагодине, Мајура и Праћине), некад насип који је штитио пругу Београд — Ниш од поплава реке Лугомир П — 118.

Губерјње, њиве између Шишевице, Бездована и кочиноселског атара, исп. *Губерина* „родна земља у кључу“, 150-200 плугова (Мишковић 1885), *Губерине* (Мијатовић 1948) Ри — 228.

Гувниште, њиве у близини села К — 155.

Гувно, воћњак у селу, на месту где је било гувно Бе; виноград и обрадиве површине на месту где је некада било гувно Л — 155.

Гуњино језеро, в. Језеро Д.

Густи трњак, в. Трњак Шу — 134.

Густийши, њиве, шљивици и шума више села М — 141.

Дајанов чаир/Дамњанов чаир, в. Чаир КС.

Дамњанов јаз, в. Јаз Ви.

Дамњанов кладенац, в. Кладенац Ви.

Дамњанов чаир, в. Чаир КС.

Дамњанова воденица, в. Воденица Ви.

Де Јаћко копао паре (изговара се брзо, глагол и објекат се осећају као сраслица), шума више Грађе где је неки Јаћко копао испод некакве шулпе букве, тражећи паре које су, по причи, ту закопали хајдуци Ка — 204.

Дебела шойола, в. Топола КС — 136.

Дебело дрво/Код дебело дрво, в. дрво Вр.

Дедина њива, в. њива Б.

Делисановац, в. Гробљиште, Клењар С — 52.

Делниће/Делниће/Милановицко, простор око главног пута за Јагодину, са једне стране под њивама, а са друге приградско насеље формирано последњих деценија. Земља је припадала неком Милановићу, имућном Јагодинцу. После аграрне реформе

¹⁹ *Борчић* — Гробљиште: „једнослојно насеље, површине 3 ha“ (Стојић 1986: 24).

раздељена је трнавским безземљашима (исп. *Делнице*, Мијатовић 1948) Т — 164.

Денина воденица, в. Воденица С.

ДЕОНИЦА/ДЕОНИЦА Етник: **Деоничанин**, **Деоничанка**; ктетик: **деонички**. Атар површине 801 хектар. Село је некада било на коси близу Штипљанске реке, где је данас остало свега 5-6 кућа (*Стара Деоница/Старо село*). Насеље је данас смештено око старог бановинског пута Јагодина.— Јошаница. Сматра се да је на простору где је данас село, повољном за становање због добрих изворских вода, и од раније било некако насеље са црквом²⁰, које је у неком злом времену напуштено. Село се дели на махале према положају, уз додатну поделу по родовима. Године 1820. имало је 32 куће, 1839. год. 36, 1930 год. 117; по последњем попису има 179 кућа — 58.

Дебница, шума на коси више Горње мале Шу — 164.

Деоничка река, в. Река С.

Деоничке шуме, в. Шума Ме.

Деонички виногради, в. Виногради С.

Деонички мост, в. мост Ви.

Дерска мала, в. мала Ша.

Деспотовске шуме, в. Шума К — 168.

Дибока млака, в. Млака СЛ — 136.

Дибоки вир, в. Вир ЈП П.

Дибоки поток(/Дубоки ~), в. Поток М Бе Ц -

Дибна/Дибне/Дубна, обрадиве површине и мало шуме низводно од моравског моста (граничи са Сампасом) Ри-КС — 118,136.

Дибоне, в. Дибона Ри.

Дибочница, њиве, ливаде и шума са пуно мањих увала испод Зимовника М — 136.

Дивљач, — а, њиве и шума, део Поља К-Шу — 134.

Дивље поље, в. Поље Ша — 134.

Дивнино, њива, деовина Де.

Дидино изворче, в. изворче М.

Димнино, њива К.

Димитријевица, њива коју је купио отац информатора (81 год.) од неког Димитрија Ша.

Динина воденица, в. Воденица Бе.

Динино, ливада и шума у Јелечу Сл; **Динино**, њива К.

Дисин топољар, в. Топољар Ви.

Дисино, њиве у Пољу Ша; **Дисино/Дисино**, њива и шума у Вучиницу Шу.

Дб, њиве и шуме на падинама Црног врха Ка; **Ариауцки дб**, ливаде, сеоска утрина. Ту су по предању некада долазили пастири „Шарпланинци“ да презиме са својим стадима. Када је једне зиме пао велики снег и стадо им угинуло од хладноће, заувек су напустили овај крај Ц; **Лесковити дб**, увала са косом у граничном делу са атаром Штипља, поред Јергованске косе Ка — 118.

До Белицу, в. Белица КС.

До бреста, в. брест ДШ.

До вира, в. Вир П.

До друма, в. Друм Вр.

До реке/До реку, в. Река Шу.

Добрања, део Тржаве са леве стране Белице (Мијатовић 1948). Назив данас живи само у народном предању — 78.

Добро поље, в. Поље Д — 132.

Дојно поље, в. Поље К — 137.

долап: **Код долап/Код Мићин долап**, повртњаци поред реке, на месту где је неки Мића имао долап којим је наводњавао *башишовану* (диј. 'повртњак у коме се узгаја поврће на велико') Ме — 155.

Дољине, обрадиве површине у подножју Гробљанске косе В — 118.

Долња мала, в. мала В — 137.

Долња ограда, в. Ограда Ри.

Долња улица, в. Чаршија Ја.

Долњи кључ, в. Кључ В.

Дољномалски пут, в. пут В.

Дбља, њиве према Врановцу (Не познају апелатив *до*.) ДШ; **Кбњска доља/Кбњска доља**, поље са обрадивом земљом; њиве и шума са дубодолинама где су, веле, у време I светског рата убијани и закопавани изнемогли коњи Бу-В — 118.

Дољача/Дољача, њива у близини Криве बारे Ра — 118.

дом: **Код дома**, део села око сеоског дома Л — 171.

Доња Врба, в. Врба.

Доња Јања, в. Јања Д — 137.

Доња Крушка, в. Крушка СЛ.

Доња мала, в. мала Б Бе Бу Вр Д Де ДШ ГШ К Ка КС М Ме НЛ Ри Сл Ц Ша Шу.

Доња њива, в. њива ВС Де.

Доња пољана, в. Пољана Д.

Доња утрина, в. Утрина Де.

Доња чаршија, в. Чаршија Ја.

²⁰ „У Планишту има стара црквина, а ту се налазе и стари новци и остаци од старог оружја“ (Мијатовић 1948: 157).

Доње баре, в. Бара Ка.

Доње брдо, в. Брдо Ме.

Доње брезе, в. бреза ГШ.

Доње ливаде, в. Ливада Ри Сл.

Доње Планиште, в. Планиште Вр.

Доње поље, в. Поље Бе К СС Шу.

ДОЊЕ ШТИПЉЕ Етник: (Доњо)штипљанац, (Доњо)штипљанка, ктетик: (доњо)штипљански. Атар површине 918 ха. Мање је збијености и дели се по положају на махале, уз додатну поделу по родовима. Године 1820. имало је 28 кућа²¹, 1839. год. 34, 1930. год. 141, по последњем попису има 115 кућа.²²

Доњи браник, в. Браник К — 137.

Доњи брод, в. Брод Ша.

Доњи Бубан, в. Бубан Бе-Л.

Доњи виноград, в. Виноград Де.

Доњи Врањевац, в. Врањевац Сл.

Доњи гај, в. Гај ДШ.

Доњи град, в. Град СС.

Доњи забран, в. Забран М.

Доњи извор, в. извор М.

Доњи кључ, в. Кључ Бе Ра С Т Ша.

Доњи крај, в. Чаршија Ја.

Доњи Липовак, в. Липовак Вр.

Доњи Лукар, в. Лукар Ша.

Доњи Мишевић, део села изнад састава-река (в. Мишевић).

Доњи мост, в. мост Д.

Доњи поток, в. Поток Ме Шу.

Доњи присој, в. Присој Вр.

Доњи Рикавац, в. Рикавац Шу.

Доњи чаир, в. Чаир Ри.

Доњи шљивар, в. Шљивар Л.

Дојино, њиве које су некада припадале неком Доси Бе.

Достино, њиве и шуме које су припадале неком Дости Л.

Дбчак, њива у близини Доље ДШ — 118.

Дошљачко/Дошљачко, њиве у граничном делу са Д. Мишевићем, у којима су доскоро биле некакве зидине. Ту је, изгледа, било формирано насеље за раднике фабрике стакла Бе.

Драгини виногради, в. Виногради С.

Драгиново, њива Ка.

Драгино, њива у Крушару купљена од неког Драге С; њива Ша; њива, очевина (инф. 75 г.) Шу.

Драгиново, њива П.

ДРАГОЦВЕТ/ДРАГОЦВЕТ Етник: Драгоцвечанин/Драгоцвечанин, Драгоцвечанка/Драгоцвечанка; ктетик: драгоцвечки. Атар површине 985 ха. Село је средње збијености, подељено по положају на Г. и Д. малу, уз додатну поделу по родовима. Године 1820. има 61 кућу, 1839. год. 62, 1930. год. 158; по последњем попису има 345 кућа — 64.

Драгоцвечко, њива, дедовина Т; њиве купљене од Драгоцвечана К; Драгоцвечко/Јаруга/Јеруга, њиве на којима су некада били драгоцвечки виногради (веле, у турско време) Л; Драгоцвечко/Коруба, њива у атару села Драгоцвет Шу.

Драгоцвечко језеро, в. Језеро К.

Драгошевачки пут, в. пут Шу.

Дракчино изворче, в. изворче М.

Дрвена пијацица, в. пијацица Ја.

дрво: Код дебело дрво/Дебело дрво, шума у којој је било некакво дебело дрво и извор поред њега Вр — 142.

Дрдаћи, део села у коме претежно живи фамилија Матић (надимак *Дрдаћи*) П.

Дрекин луг, в. Луг Сл — 174.

дрен: Код дрена, њива у Горњој Врби Вр — 144.

Дреновита коса, в. Коса ВС — 144.

Дрењаћ, њиве и шуме у брду. Данас нема дрена више од других шумских врста на том простору ДШ; шума, има и дренове М; шума, део Гигоша НЛ; вољњаци и ливаде у ували испод гробља Ша — 144.

Дрењаћ, њиве и шипражје са дреновима у Бардоњи ЈП; ливада на планини, према манастиру Јошаници Ка — 144.

Дрењачка вракница, в. Вракница ДШ.

Друга бара, в. Бара ЈП — 137.

Друм, пут Јагодина — Крагујевац Б-Вр-Д-К-Сл-Ша-Шу; шуме ниже Јерининог града, на страни супротно од села М; стари турски друм који брдима више села води преко Комарице за Крагујевац и истоимене ливаде око њега М; њиве поред Широка пута Ви; Више друма, њиве изнад

²¹ Тада се први пут бележе два села. По попису из 1819. године *Штипље* је имало 40 кућа.

²² Богата археолошка налазишта у овом селу, која највећим делом чине вишеслојна насеља из прелазног доба и једнослојна из старијег гвозденог доба, распоређена су углавном „на терасима дуж багрданско-светозаревачке удолине, природне комуникације којом се могла заобићи Багрданска клисура“ (Стојић 1986).

Друма Б; До дрўма/Код дрўма, њива и воћњак поред Друма (Д. Врба) Вр; Испод дрўм/Дивљач, њиве, део Дивљачи испод Друма Шу; Испод дрўма, њиве испод Друма Б; Карађорђев дрўм/Стари ~/Дрўм, стари друм према Крагујевцу којим је, веле, пролазио Карађорђе са војском Ка; Код дрўм, њиве поред главног пута кроз село Де; воћњаци и шума у близини Друма Ж; Код дрўм/Падалиште, њива у Њилијану, поред старог друма који је ишао врхом Њилијана где је, веле, Карађорђе побио много Турака Шу; Код дрўма, њива и воћњак поред Друма (Липовак) Вр; њиве са леве стране Друма Сл; Код дрўма/Код гробље, њиве између гробља и друма Д; Левачки дрўм, стари назив за две првобитне градске трасе пута за Левач, данашњи Крагујевачки пут Ја; Манастирски дрўм/~ пут/Дрўм, главни пут кроз село од кога више Сиоковца одваја један крак за манастир Јошаницу, а други према Црнчу и Црном врху Де; На дрўм, њиве преко којих је ишао стари друм Ка; шуме око старог друма за Крагујевац М; Поред дрўма, њиве поред друма Д; Преко дрўма, воћњак и поврћњак (*градина*) на страни друма супротно од куће власника Де; њиве са десне стране Друма Сл; њиве десно до пута Јагодина-Крагујевац Ша; Стари дрўм, пут више села, значајна саобраћајница у старој Србији Р; Стари дрўм/Дрўм, стари, тврд и широк пут који иде косом са десне стране реке Белице и води за Јеринин град, а даље преко Сугубине и Букуровца за Крагујевац. Истоименс шуме око пута Бе — 165.

Дрўмка/Дрўмке, њиве у граничном делу са Ливадама, поред Широка пута Ви.

Дршљанци, део села у коме живе фамилије са надимком *Дршљанци*; Дршљанци/Код Дршљанске куће, њиве између махале Дршљанци и Ковачевачког потока Д.

Дубељ/Дубељ, шуме и њиве кроз које тече поток према Драгошевцу Шу — 118.

Дубељски извор, в. извор Шу.

Дубељски поток, в. Поток Шу.

Дубељски пут, в. пут Шу.

Дубље, њиве у сувој ували, у граничном делу са атаром Шуљковца Д — 142.

Дубоки поток, в. Поток Бе Ц Шу.

Дубона, в. Дибона Ри КС.

Дуга пољана, в. Пољана Д — 134.

Дугачка/Дугачке/Дугачке, њиве П; Дугачка, в. Њива К — 134.

Дугачка коса, в. Коса М.

Дугачке, в. Дугачка П.

Дугачке њиве, в. Њива ДШ К.

Дугачко/Дугачко, дугачка, а уска њива у Бубану Бе.

Дугачко језеро, в. Језеро Д.

дуд: Зарин дут/Зарино/Сарин дут/Саринно, ливаде и шуме Бе; Код дуда, њива са старим стаблом дуда Т; Код дут, в. Утрина Де; њива у којој је било старо стабло дуда Шу; Код Гинин дут, њива П; Тодин дут, њива у Гају П — 153.

Дудин извор, в. извор М.

Дудино брдо, в. Брдо Шу.

Дудицки сокак, в. сокак Ри.

Дудицко, њиве. (Нема Дудића у селу.) Сл.

Дуз Марино/Преко Марино, њиве Ра.

Дујкино, њива, припадала је неком Дујки Бе.

Дукино, њиве, купио их деда информатора (70. год) од неког Дуке Д.

Дулино, њива у Пољу Ша.

Думача/Думаче, њиве и шума на брежуљкастом терену, са црном смоницом; Думаче Бујицко, њиве у долини са извором, претежно у власништву Бујића, део Думаче ДШ — 117.

Дундино, њива у Гајићу, купљена од неког Дунде Ка.

Дуњар/Кључ, обрадиве површине (нису поред потока) Л — 153.

Дуње, њиве, виногради и шума Бе — 153.

Дутар/Дутара, шуме и задружне њиве, нема дудова Де — 153.

Душково, њива у Ливадицама, купљена од неког Душка Т.

Ђаковац, в. с. (Мијатовић 1948) ЈП — 169.

Ђелска мала, в. мала Д.

Ђипа/Ђипа, шума и њиве испод Римског гробља (верују: *ђипак*, ситна шума, мада данас не кажу тако за ситну шуму) Де — Ђипа, претежно државна шума ДШ — 141.

Ђокавско, њива купљена од неког Ђоке Ка.

Ђокин виноград, в. Виноград Ви.

Ђокицка ливада, в. Ђокицко СЛ.

Ђокицко/Ђокићево, њива, дедовина Ша; Ђокицко/Ђокицка ливада, њиве, некад ливада у С. Ланишту СЛ.

Ђолина појата, в. Појата Ви.

Ђолкино, шума у Језернику („била нека Ђолка“) Шу.

Ђорђева бара, в. Бара Ра.

Ђорђева воденица, в. Воденица С.
Ђорђева њива, в. њива Ка.
Ђорђевица/Ђорђевица, њиве у Риту КС.
Ђоцино, њиве Бе.
Ђукина њољана, в. Пољана М.
Ђукино, пашњак испод Дугачке косе, припадао некој Ђуки М.
Ђукичка мала, в. мала Ме.
Ђула, брдо под њивама и виноградима (диј. *ђула* „округло, ђуласто брдо“, исп. и *ђула* „стрмно брдо“ ГШ) СЛ; **Симина Ђула**, део Ђуле на коме је била кућа неког Симе НЛ — 117.
Ђурђанка, њива купљена од неке Ђурђе Ри.
Ђурђев браник/~ брник, в. Браник Ри.
Ђурђева бара, в. Бара Ри.
Ђурђево, шума у Брду Вр; њива у Горњим ливадама Ри.
Ђурђево брдо, в. Брдо Т — 215.
Ђурђево гробљиште, в. Гробљиште Бе.
Ђурђино, шума и воћњак „у Лакче“ Вр.
Ђурин шљивар, в. Шљивар Д.
Ђурино, њива купљена од неког Ђуре Шу;
Ђурино, њива, купљена од неког Ђуре Т; њива, не памти се да је од неког купљена Т.

Елмос: **Код Елмос**, део града око Елмоса, погона Фабрике каблова Ја — 94.
Еродром, в. Аеродром КС.
Ерци, в. мала С.

Жандарево/Жандарово, њива у Барама Т — 169.

Жандарова колиба, в. колиба Ра.
Жежице, в. Жежнице ГШ.
Жежнице/Жежице, сунчана страна брда под њивама, са слабом земљом ГШ — 161.
Жежнички пут, в. пут ГШ.
Жероњин сокак, в. сокак Ри.
Живанин гроб, в. гроб СЛ.
Живанов чаер, в. Чаер НЛ.
Живановицки крај, в. крај Р.
Живаново, њива ВС.
Живанска мала, в. мала С.
Живанчићи, в. мала С.
Живкина ограђа, в. Ограђа Ви.
Живкино, њива Ви; повртњаци поред Белице Т.

Живков извор, в. извор Ка.
Живково, њива и шума у селу Сл; **Живково/Живково**, њива, не памти се од кад је у власништву породице Ша.

Животијево, њива купљена од овдашњег Животија Д; њива Ра; њиве добијене аграрном реформом С; њива у Јаруги Шу.
Жидовско гробље, в. Гробље Бе.

Жике Симином шљивар, в. Шљивар НЛ.

Жикино, њива купљена од неког Жике Ме; **Жикино**, њива и воћњак Л.

Жиропађа, њиве и прстежно храстова шума Шу — 145.

житиште: На житиште/На жито/Липарче, шума и обрадиве површине СЛ — 154.

жито: На жито, в. Житиште СЛ — 154.

Жица, њиве, простор који је још на почетку овога века био ограђен жицом Д — 152.

Жљунино, шума (исп. *Жљуници*, сек. презиме) Ри.

Жблино, виноград у Гају добијен у мираз (: Жола, брат миразуше) Ша.

Жујнац, њиве, родна земља поред старог корита Белице, светлија од смонице (исп. *Жујинац/Жујенац*, Мијатовић 1948) СЛ — 132.

Жуљино, виноград, некад шума (дедови-на) С.

Забран, виногради, воћњаци и ливаде, некад шума Бе; њива и виноград у Горњој Врби Вр; **Забрани**, њиве и шуме ВС; **Василијеви забрани**, шума Л; **Велики забран**, шума у Голој чуки Бе; **Велики забран/Више село**, простор под шумом више села, мањи од заједничке сеоске шуме зв. Забранче (в.) Б; **Горњи забран**, шума изнад пута, више Доњег забрана М; **Доњи забран**, шума испод пута, између Доњег и Горњег Мишевића М; **Марковицки забрани**, шуме, припадају претежно фамилији Марковић Сл; **Милићевски забрани**, шуме које су припадале Милићевцима ДШ; **Перков забран**, храстова шума више Крушара у којој је, по предању, неки збег закопао неколико товара злата, не могавши га носити даље уз брдо Ц; **Трањички забрани**, шума Л — 141.

Забранче, шума више села Б — 141.

Завалак, ш. (Мијатовић 1948) Т.

Зават, њиве и шуме западно од села. Некада је овде било необрађено земљиште које су након досељавања мештани масовно заузимали („заватали“) и претварали у орнице ГШ; **Зават/Зават**, шуме, њиве и виногради у граничном делу са атаром села Драгошевца Шу — 148.

Завод, шума и њиве источно од села. На том простору има вирова за које се веровало

да у њима живе зле силе (в. Језеро) ДШ — 149.

Заграђа, воћњак у Угарима Бе — 151.

Задруга: Код старе задруге/Пџрта, део села где је некад била порта (запис), а после задружна зграда, сада ван употребе Шу — 155.

Задружни бунар, в. бунар Ка — 155.

Задружни воћњак, воћњак у државном власништву ДШ.²³

Закљице, шума, наставља се на Клик; дели их само поток М — 40, 115.

Занково/Санкџво, воћњак и шума. Носи име по надимку некадашњег власника Бе.

Запис, старо дрво које је раније имало обредно значење В; сеоски запис и њиве око њега Л; простор у средишту села где је засађено ново дрво, „обновљен запис“ Т; **Више записа**, њива и виноград, део Винограда изнад записа Сл; **Код записа**, њива у којој је био запис Ме; њива у којој је до недавно постојао запис Ц; њиве у Кључу где је био запис Шу; **Код записа**, њиве око записа В; **Код записа**, део Гмитровицке косе у коме је био запис ВС; **Код записа/Код записа**, виноградима више сеоског записа Сл; **Код записа/Запис**, њива у Пољу где је било дрво-запис Ша; **Код Ристицки записа/Ристицки записа**, њиве у власништву фамилије Ристић. Овде је некада било огромно дрво-запис које су Ристићи искрчили. Верује се да их од тада „тера проклетство“ В; **Крстопоут записа**, стари запис, дрво у Крстопуту Р — 177.

Заријева ливада/Зарија ~, в. Ливада Б.

Зарин дут, в. дуд Бе.

Зарино, в. дуд Бе.

Зарићи, в. мала Де.

Зарицка мала, в. мала Де.

Збеговиште, шума и њиве у брду према селу Мишевић Л; шуме у брду више села М; **Збеговиште**, мала шума у селу, — исп. њ. п. п. (Мијатовић 1948) Ша — 170.

Збекчић/Збикчић/Бекчић/Бикчић, шума у Бешњаји. У употреби је најчешће варијанта *Збикчић*, која је као једина потврђена у грађи С. Ветнића М — 40, 170.

Збикчић, в. Збекчић М.

Зборно место, в. место СЛ — 169.

Звездана, њиве у Кључу, на десној страни Белице Бе — 144.

Звезданац, њиве на уздигнутом терену, са земљом слабе плодности, доста „шљунковитом“. Веле да је некада ту била голет, са понеким ситним брестовим дрветом. Ниже Звезданца је постојала некаква ковачка радионица Ра — 144.

Згорељаја, део Бубана у коме се налази бунар, падина која се спушта према Изгорелом потоку, под њивама, ливадама и шумом Бе — 135.

Здравачки поток, в. Поток ГШ — 133.

Здравкино, њива у Кључу Шу.

Зелена страна, в. Страна ЈП-Ц — 132.

Зеленац, вир на реци Бешњаји ВС; вир на Марковицкој реци ВС — 132.

Зелени вир, в. Вир Бе М.

Зелени камен, в. камен ГШ.

земља: **Бела земља**, њиве и ливаде у Осретку Вр; **Црвена земља**, њиве са црвеном, плодном земљом Бе-Вр — 114.

Зимовник, њиве, ливаде и шуме. Некада су ту биле сеоске појате. Предање каже да је ту био зимовник и логор кнежеве војске (исп. Спасић 1975: 34) М — 156.

Злија, извор питке воде из камена у Дрењаку НЛ — 177.

Злиски поток, в. Поток ДШ — 177.

Змич, раван водоплаван простор поред Белице, који се делом одскора обрађује. Веле да су ту током целе године биле баре у којима су се легле змије НЛ — 175.

Санково, в. Занково Бе.

Сарин дут, в. дуд Бе.

Сарин извор, в. извор Бе.

Сарино, в. дуд Бе.

Звездански извор/Пиоњерски ~, в. извор Д.

Сисин брег, в. Брег Ка.

Сисна њива, в. њива Ка.

Срсине појате, в. Појата ДШ.

Срсино, њива у Колодељи, припадала фамилији са сек. презименом Срсини Ри.

Суква, њиве. Веле да је у њима расла трава *зука/зук(в)а* Ц — 144.

Ибриновац, заједничке њиве (Мијатовић 1948) П.

Иванова ограда, в. ограда Р.

Ивковицка мала/Ивковска мала, в. мала Де.

²³ **Задружни воћњак**: „Некропола из прелазног периода [...] на благој коси недалеко од вилејског насеља *Милићевска река*“ (Стојић 1986: 24).

Ивковчани, в. мала Де.

игралиште: Код игралишта, њиве око сеоског игралишта Бе²⁴; в. Јасењар Б; Код игралиште, њиве око сеоског спортског игралишта Р; Код игралиште, њиве поред сеоског игралишта Де; њиве поред сеоског спортског игралишта К — 171.

Иза брда, в. Брдо Ша.

Иза школе, в. школа Де.

извор: Аврамов извор/Аврамово изворче, извор у Манастирској шуми М; Арнауцки извор, извор Бе; Бардоњски извор, извор у Брдоњи, од кога потиче поток ЈП; Басарски извор, извор на имању фамилије са надимком *Басари* Ц-Ка; Бели извор, извор око кога има камења беле боје, на површини ситног попут праха (Део његових вода су одвели Црнчани.) ЈП-Ка; Бујицки извор/Бујицки ~, извор у имању Бујића ДШ; Горњи извор/Чесма, извор у селу М; Доњи извор, извор у селу М; Дубељски извор, извор у Дубељу Шу; Дудин извор, извор М; Живков извор, извор испод Црног врха Ка; Сарињ извор, извор ниже Јерининог града. Добио је име по некој Сари у чијем је имању био Бе; Сведански извор/Пноњерски ~, извор у близини Селског потока Д; Јеврицки извор, извор у селу са кога Јеврићи узимају воду ДШ; Келинима извор, извор у имању фамилије са сек. презименом *Келини* Т; Киовски извор, извор „просте грађе“ (Мијатовић 1948) Де; Ковалучки извор, извор у Ковалуку ВС; Код извора, ливада и шума око извора у Бешњаји ВС; Код Стари извор/~ извор, виноград и необрадиве површине око Старог извора Ша; Којин извор, извор поред сеоског потока С; Костин извор, извор Д; Луковски извор, извор „просте грађе“ (Мијатовић 1948) Де; Љубин извор, извор испод Црног врха Ка; Маркићевски извор, извор о коме се старао род са сек. презименом *Маркићевич* ДШ; Марков извор, извор у Дрењачкој вракници ДШ; Матићи извор, извор (: *Матићи*, род из Трнаве) Д; Милошев извор, извор више села. Налази се крај њиве неког Милоша Ка; Мишков извор/Мишков кладенац, извор у селу. Име је добио по неком Мишку који се први населио крај извора Р; Перин извор, в. Каленовчић Ка; Петров извор, извор и шума поред

Грађе Ка; Радивољев извор, извор који је био на имању неког Радивоја ЈП; Рањков извор, извор код Селске утрине Ка; Смедански извор, извор. Веле да га зову *Смедански* стога што је крај њега некада дуго стајао некакав леш Ц; Стаменков извор, извор чије су воде одвели Црнчани Ка; Стари извор, извор на брду уврх села, који повремено пресушује. Казују да је у турским временима ту била зидана чесма Ша; Студени извор, извор са хладном водом ЈП; Тикин извор/Тикин ~, извор испод Ђилијана назван по некадашњем власнику Д; Тодоров извор, извор, на месту где је било збеговиште Црнчана Ц; Чолици извор/Чолици ~, извор у селу одакле Чолићи узимају воду ДШ; Цонцин извор, извор и шума око њега Ка — 119.

Извор код Гаине воденице, њива у којој је био извор. Нема га више, пресахао Ме.

Извор код липе, извор поред друма М.

Извор код Цуцин Бубан, извор за који се претпоставља да га је користило некадашње становништво Селишта, веле, „био бук под само брдо“ Ме.

Изворац, извор у Забрану Вр; извор, шума и њиве ниже Пећина ВС-СС; извор на Црном врху чије се воде сливају према Каленовцу ГШ; извор и околни терени, њиве, шуме и ливаде између Мишевића, Белице и Лозовика (нема и апелативну вредност) М; Изворац, в. с. (Мијатовић 1948) Ц; Изворац/Милошев извор/Испод Грађу, извор више села, испод Грађе, и шума око њега Ка — 119.

изворче: Аврамово изворче, в. Аврамов извор М; Андрино изворче/На Андрину бору, извор који је неки Андра укопао како би на њему појио стоку ГШ; Буљићко изворче/Буљицко ~, извор у Петровој коси М; Вељино изворче/Џидино ~, извор у Појатама М; Драчкино изворче, извор, припадао је неком Драчки М; Жикино изворче, извор М; Илјино изворче, извор ГШ; Миладиново изворче, извор поред Друма М; Мишино изворче, извор у Божеровој коси М; Миле Буљића изворче, извор у Појатама М; Радмилово изворче, извор у Церовој коси М; Радомирово изворче, извор ГШ; Ракино изворче, извор у Каменитом врху М; Савино изворче, извор у Каменитом врху М; Сандино изворче/Сандино ~, извор

²⁴ *Игралиште*: „Вишеслојно насеље [...] на пространој тераси у северозападном делу једне котлине реке Белице, [...] површине око 2 ha“ (Стојић 1986: 13).

у Каменитом врху М; **Сређино изворче**, извору Кућишту Ша; **Сређеново изворче**, извор у Каменитом врху М; **Тисино изворче**, извор у Дугачкој коси (апелативно, мали извор) М — 119.

Изворчина, њива и ливада у Селаковом брду (нема извора) СС — 119.

Изгорели поток, в. Поток Бе ЈП — 135.

Изнад ливаде, в. Ливада Ме.

Икина пољана, в. Пољана Д.

Икошичко, њиве, део Филијана, купљено од неких Икошића којих више нема у селу Д.

Илијин поток, в. Поток Бе.

Илијини шумари, в. шумар Де.

Илијино, њиве. Име су добиле по некадашњем власнику Бе.

Илијино изворче, в. изворче ГШ.

Илијкино, њива у Селишту П.

Исићи, површине под обрадивом земљом Бу; шума и њиве, углавном мање парцеле настале деобом В; **Исићи/Исићи**, њиве, некад „општинско“, сеоско имање које је касније раздвојено П; **Велики исићи**, њиве, бивша заједничка земља у близини Мораве која је раздвојена и разорана после Првог светског рата П; **Нови Исићи**, **Стари** ~, п. њ. ш. (Мијатовић 1948) В — 164.

Испод ваде, в. вада Де С.

Испод ваду, в. вада Де.

Испод Грађу, в. Грађа Ка.

Испод гробља, в. Гробље Ка.

Испод друм, в. Друм Шу.

Испод друма, в. Друм Б.

Испод језера, в. Језеро Б.

Испод косу, в. Коса Б.

Испод куће, в. кућа Де.

Испод пруге, в. пруга Бу.

Испод пута, в. пут С.

Испод Раван, в. Раван ДШ.

Испод село/Испод села, в. Село Де.

јабука: Код **јабуке**, шума и њива у пољу Ша; њива у којој је било стабло јабуке Шу; **Матина јабука**, њиве близу каменолома. Некада је овде, на међи две њиве, посадио јабуку неки Мата ГШ — 153.

Јабукар, запуштен простор око сеоске школе где је био воћњак, претежно са јабукама Ви — 153.

Јабучак, њиве у граничном делу са атаром Јагодине, поред пруге П; њиве у граничном делу са атаром села Мијатовца П — 153.

Јагњило, водокрчно земљиште са меком травом Сл — 156.

ЈАГОДИНА/ЈАГОДНА Етници: **Јагодинац**, **Јагодинка**; ктетик: **јагодински**. Град, седиште општине, развијен индустријски центар. Године 1820. имала је 260 кућа, 1839. год. 510; по последњем попису град Јагодина има 12 777 кућа. Град је у последње неколике деценије имао званично име *Светозарево* (: Светозар Марковић). Старо име Јагодина повраћено је 1994. године — 20, 65.

Јагодински пут, в. пут ГШ-ДШ Ме.

Јагодинско, обрадиве површине између села и Јагодине Ра; њива купљена од неких Јагодинаца Сл; в. Рит КС; **Јагодинско**, њиве Ви; њиве у близини града Ри.

Јаз, њива поред старог корита Белице, на месту где је била воденица Т; **Јаз/Напер**, шума између села и реке Ша; њиве преко којих је ишао воденични јаз Шу; **Дамњанов јаз/Ранђеловски** ~, њиве на месту где је био јаз за Дамњанову воденицу Ви — 160.

Јазбина, њиве и шума у Падалишту где је некада било пуно јазавчијих јазбина, па се сматра да отуд и име Бе; шума у којој има пуно лисичијих јазбина и околне њиве Л; **Јазбине**, обрадиве површине В; ливаде и шуме. Има и каменитих терена са јазавчијим јазбинама М; њиве између Крушара и Јерског потока С — 146.

Јазвине, страна под шумом. Веле да је некада у тој страни било пуно јазавчијих јазбина СЛ — 146.

Јанићијевићи/Јанићијевицка мала, в. мала Ша.

Јанкова бара, в. Бара СЛ.

Јанковицки сокак, в. сокак Ви.

Јанковицко сокаче, в. сокак Ви.

Јанковско сокаче, в. сокак Ви.

Јања/Јања, њиве у подножју северне стране Филијана; **Горња Јања**, горњи део Јање; **Доња Јања**: део Јање ближе реци, мањим делом мочваран Д — 116.

Јапани, в. мала С — 216.

Јапанска мала, в. мала С — 216.

јар: Код **Вукадинов јар/Код јар**, воћњак поред кога је била штала и воденица неког Вукадина Шу; **Код Мијайлов јар**, виногради у страни, где је била штала неког Мијайла Бе — 157.

Јаруга, увале под њивама и поврњацима ДШ; в. Драгоцвечко Л²⁵; њиве поред лево обале Белице, са коритастим тлом. Границе „сас Корубасту њиву у Драгоцвет“ Шу; **Јаруга**, њиве у Чукари Сл; **Јаруга/Јеруга**, њиве и шума у благој ували Бе; нераван простор, велика површина под шумом и њивама Ме-С; **Кѳовљева јаруга**, њиве са песковитом земљом, удолина којом су некада из праћинског Бостаништа дотицале воде у Лугомир Ра; **Мбмирова јаруга/Јаруга**, њиве у ували испод Црног врха. Велики део је припадао неком Момиру Ка; **Преко јаругу**, њива поред Белице Шу — 117.

Јарчев камен, в. камен ЈП — 155.

јасен: **Код јасен**, њива, нема јасеновог дрвета у њој Шу; **Код јасена**, њиве око старог јасеновог стабла Бе — 142.

Јасеновац, њиве и шума иза сеоске косе Ша — 142.

Јасењар/Јесењар, њиве у ували у селу, некад мочваран простор са јасењем Д; **Јасењар/Код игралиште**, њиве и ливаде између села и реке, поред сеоског игралишта Б — 142.

јасење: **Код јасење**, њиве у којима је радло неколико великих јасенових стабала Ме — 142.

Јасик, виногради и њиве испод Шареника Бе; ливада и шуме у Селаковом брду СС; **Јасик/Парлог**, њиве, некад виногради у коси према селу Мишевић Л — 143.

Јасика, њиве ВС; **Јасике**, ливаде и њиве више села М; в. Јасикар ЈП — 143.

Јасикар, шума у Таборишту Сл; **Јасикар/Јесикар**, шума, углавном јасикова Ц; **Јасикар/Јасике**, шума, претежно јасикова ЈП — 143.

Јаћимово, њиве у Пољу Ша.

Јашиково/Јашиковац, в. Јешековац.

Јевремово, њиве купљене од неког Јеврема кога је мајка, преуздавши се, одвела у друго село Бе.

Јеврина шума, в. Шума Д.

Јеврини багрењари/Јеврина шума, в. Шума Д.

Јеврино, њиве у Бубану. Припадале су неком Јеври Бе.

Јеврички извор, в. извор ДШ.

Јевтицка мала, в. мала ДШ.

Јевтички поток, в. Поток ДШ.

Јевтова коса, в. Коса М.

Јевтовски поток, в. Поток М.

Језерина, њиве и шума, углавном задружна земља, где „подвире вода овде-онде, пропукне пут“ Де — 125.

Језерник, шума са извором чије су воде одвели Драгошевци Шу — 125.

Језернички поток, в. Поток Шу.

Језеро, обрадиве површине у страни више села. На једној заравни земљиште је још мочварно Б-Вр; њиве у ували којом се повремено слива вода. Верује се да је овде било језеро В; њиве на благом пристранку између Винораче и Међуреча, са овећом удолином. Живи предање да је некад у тој удолини било језеро у коме је живео *водени (дивљи) бик* који је рано зором (други кажу ноћу) излазио из језера. Пошто је бик напао говеда, а ниједан сеоски бик га није могао надјачати, најјачем бику у селу су гвожђем оковали роге и пустили га да се бори са воденим. Када је сеоски бик распорио кожу воденом бику, и кад је потекла крв, нестала је неман у језеру, а са њом је и језеро пресушило. Веле да се на том простору често привиђају разне утваре Ви-Де-Ме; бара са „живом“ водом у Заводу, коју су мештани затрпавали (обично сировим кожама), јер се веровало да у њој живе утваре (поред осталих и „водени бик“) ДШ; њиве и шуме на десној страни реке, са сувом удолином Т; овећа бара у селу која никад не пресушује Ша; њиве и ливаде више Горње мале, које се пружају према Шантаровцу Шу; **Велико језеро**, в. л. п. (Мијатовић 1948) Б; **Вукоманово језеро/Радосављево** ~, шума, „суво језеро“ у Парлозима Д; **Вучеће језеро**, њиве у Гају Шу; **Гуњино језеро/Гуњино** ~, суво језеро и шума око њега које је било у имању неког Радосава зв. Гуња Д; **Драгоцвечко језеро/Ковачевачко језеро**, вештачко језеро између села Ковачевац и Драгоцвет К; **Дугачко језеро**, највећа удолина на Ћилијану у којој се скуљају кишне воде; **Испод језера**, воћњаци и њиве у доњем делу Језера Б; **Код језера**, њиве и виногради у Доњој Врби Вр; **Крласто језеро**, шуме у Ћилијану са кишним језерима. Шуљковци за овај локалитет везују легенду о воденом бику Д-Шу; **Крѳко језеро**, сува удолина на Ћилијану Д; **Миладиново језеро**, сува удолина на Ћилијану Д; **Митино језеро**, сува удолина у Ћилијану Д; **Паѳино**

²⁵ „Јаруге, Вишеслојно насеље [...] површине приближно 2 ха [...] на средњем делу већег платоа једног огранка Ц. врха“ (Стојић 1986: 19).

језеро, сува удолина на Ћилијану Д; **Пецићко језеро**, простор испод сеоске цркве на коме је био извор (и данас припада породици са сек. презименом Пецић) Д; **Сарјино језеро**, њиве и виногради у брду више Горње мале, са мало барског биља у омањој удолини. Горњомаши за овај локалитет вежују предање о воденом бику Шу — 125.

Језерчев чаер, в. Чаер НЛ.

Јеленина ограђа, в. Ограђа Ви.

Јелџино, њива у Јелениној ограђи Ви.

Јелеч, велики простор, претежно под храстовим шумама, делом њиве са лошом, песковитом земљом Сл-СС-ВС — 175.

Јелечки поток, в. Поток Вр.

Јелјино, њива Л.

Јелица/Јелнице, њиве КС — Јелице, обрадиве површине и шумарци, претежно бели јасен и храст СЛ; **Јелица/Река/Врпска река**, десна притока реке Белице, протиче кроз Г. Врбу Вр-Б — 131.

Јелице, в. Јелица СЛ.

Јелнице, в. Јелица КС.

Јеловак, њиве у Горњој Врби Вр — 131.

Јергованска коса, в. Коса Ка — 145.

Јеремјино, њива у Г. Врби купљена од неког Јеремје Вр; **Јеремјино**, њива код Појдова Ра; **Јеремјино/Јеремјино**, њиве у Трскари Шу.

Јеремјино/Јеремјино, шума у Осретку Вр.

Јеринин град, в. Град Бе-М — 215.

Јеринино, ливада (дедовина) Ша.

Јерска мала, в. мала С — 216.

Јерски поток, в. Поток С.

Јеруга, в. Јаруга Бе Ме С; **Јеруга**, в. Драгоцвечко Л; **Куса јеруга**, забран, удолина која дели Град и Јевтову косу М; **Мала јеруга**, ливада у ували Л; **Тањева јеруга/Тањева** ~/**Тањеве јеруге**, њиве и виногради на падинама поред потока Л — 136.

Јерци, в. мала С.

Јесењар, њиве према Липару ДШ; ливада и шума Ц — 142.

Јесикар, в. Јасикар Ц.

Јефтин топољак, в. Топољак Т.

Јецково сокаче, в. Сокаче Ри.

Јешџковац, „поток, утиче с лева у Штипанску реку“ (Мишковић 1885). Народну предање каже да је ово (уз варијанте *Јашџ-*

ково/Ашиково/Јашџковац/Јашџковац) старо име Штипла — 52,56.

Јешин браник, в. Браник К.

Јешински браници, в. Браник К.

Јованча, в. Саставци Л.

Јованчево, в. Саставци Л — 208.

Јованчина ограђа, в. Ограђа Ви.

Јовино, њиве купљене од Јове Шу; **Јовино/Јовино**, њиве („било неком Јову“) ВС.

Јовичино, њива Вр.

Јовчино, њива у Тополи Ша; **Јовчино/Јовчино**, велики комплекс њива и воћњака са десне стране реке Шу.

Јовчићи, в. мала Де.

Јовчицка воденица, в. Воденица Де.

Јовчицка мала, в. мала Де.

Јоцићево, њиве и простор са фабричким постројењима, некада њиве неког *Јоцића* из Јагодине које су Ракитовци обрађивали Ра.

Јошавинско гробље, в. Гробље Ц.

Јошаница, река, извире у Црном врху, а улива се у Белицу код Драгоцвета Ви-Д-ЈП-Ме; манастир у горњем току Јошанице ЈП²⁶ — 24, 67.

Јошаница река, в. Река ЈП.

Јошаничка мала, в. мала Б.

Јошаничка река, в. Река Ме-ЈП.

Јошанички мост, в. мост Д.

ЈОШАНИЧКИ (ЈОШАНИЧКИ) ПРЊАВОР Етници: **Прњаборчанин**, **Прњаборчаика**; ктетик: **прњаборски**. Атар површине 1302 ха. Село је средње збијености, смештено дуж Јошаничке реке, више манастира *Јошаница*. Године 1820. село је имало 11 кућа, 1839. год. 3, 1930. год. 26; по последњем попису има 29 кућа — 67.

Јошанска мала, в. мала Б.

Јошина рупа, в. Рупа Ц.

Јошје, назив за бару на северној страни Јагодине, која је тридесетих година XIX века исушена (Маџура 1948) Ја — 142.

Јулкино, ливада коју су преци купили од неке Луције зв. Јулка, веле Хрватице по пореклу Ша.

Казаница/Пајкова казанџица/Код казанџицу, средишњи део села где је била казанџица неког имућног Пајка (диј. *казанџица* 'зграда у којој се чува ракијски казан и пече ракија') Д — 94,162.

²⁶ Предање казује да је манастир подигнут у време кнеза Лазара. Кнез Лазар је, повећи по Црном врху, нехотиче смртно ранио стрелом неког испосника Јошу, који је живео у пећини испод брда Шареника. Јошина последња жеља била је да га понесу према истоку и на месту где буде издахнуо да подигну манастир. Манастир је обновљен 1786. године.

Казаниште, њиве више Старог села, у благој ували поред Лозовичког потока. По предању су негде у Казаништу закопани казани са благом. На овом простору изоравају комади од црепуља Ме²⁷ — 129.

Казанијска чаршија, в. Чаршија Ја — 163.

Кајсијар, насеље, некад воћњак Учитељске школе Ја — 153.

Калабурска мала, в. мала Ша.

калем: **Калѐми/Код калѐми**, њиве на улазу у село Де — 153.

КАЛѐНОВАЦ Етници: **Каленовчанин**, **Каленовчанка**; ктетик: **каленовчак**. Атар површине 273 ha. Дели се на Горњу, Средњу и Доњу малу које се пружају дуж црно-вршке падине. Године 1820. село је имало 6 кућа, 1839. год. 9, 1930. год. 51; по последњем попису има 30 кућа — 78.

Каленовачка река, в. Река Ка Ц.

Каленовачко брдо, в. Брдо Ц.

Каленовачко врело, в. Врело Ка.

Календвичи/Шерин извор, извор испод Црног врха Ка — 228.

Калуђерска бара, в. Бара П.

Калуђерски гроб, в. гроб Ц.

Камѐра/Камѐре, равна ливада у Таборишту СС — 155.

Камѐриште, њиве са леве стране Белице, између Горњег брода и села Бунар. Једни име доводе у везу са скупљањем десетка у турским временима, а други са ручном ци-гланом која је, кажу, ту постојала. На локалитету има извор који никад не пресушује Ша²⁸ — 155.

камен: **Бѐли камен**, мали брег испод Црног врха, са великим каменом беле боје ГШ; шума на врху Манастирске планине ЈП; њива Л; простор крај Дубоког потока који носи име по белој стени која се ту налази Ц; **Врѐдин камен**, њива, памти се да је у њој био некакав камен П; **Зелѐни камен**, стеновити брежуљак према селу Врановцу ГШ; **Јѐрчев камен**, стена испод Трновите косе са које се некада, веле, стрмоглавио јарац бежећи од вукова ЈП; **Ошѐри камен**, ш. п., брдо (Мијатовић 1948) ЈП; **Просѐчени камен**, камен, подељен на два дела те изгледа као просечен, околне шуме М; **Шу-**

паљ камен, стена у планини са удубљењем великим као врата, где се у невољама скривало Ка — 125.

Каменѐра, ливадица поред Бешњаје ВС — 125.

Камени мост, в. мост Ја.

Каменити вр, в. врх М СС.

Каменити мост, в. мост Ја.

Каменити поток, в. Поток НЛ.

Камењѐр, каменито узвишење са нешто шума и ливада, део Зелене стране ЈП; **Камењѐр/Код камењѐра/На камењѐр**, део Г. Врбе Вр — 125.

камење: **Бело камење**, шума са гомилом белог камења ВС — 125.

Камѐнѐор, камењар и песковита земља у страни Сл — 116.

Кѐндевац, виногради и воћњаци на благим стрминама више села К — 210.

Кѐндовац, њиве, део Гаја у граничном делу са атаром Ковачевца (в. Кандевац) Ме.

Канички брег/Конички ~, в. Брег Бе.

Карабѐгово, доскора њиве са леве стране Лугомира, данас део насеља које су формирали досељеници са Косова Ра — 168.

Каравула/Караула, њиве крај Старог друма. Мештани приповедају да су на овом месту биле турске карауле Р — 170.

Каравулски поток, в. Поток Р.

Карађорђев друм, в. Друм Ка — 215.

Каракулесино сокаче, в. сокаче П.

Караматићева мала, в. мала Ја.

Караматићка мала/Караматићка улица, в. мала Ја.

Караула, в. Караула Р.

Карлице/Радишављево, зараван између два брда, изгледом подсећа на карлице Бу — 129.

касарна: **Код војне касарне**, њива поред које је била војна касарна Ри — 170.

Катина меана, в. механа ГШ.

кафана: **Код кафане**, њиве и воћњак у Таборишту, на месту где је у турско време била кафана Сл — 171.

Кегин топољар/Кегитов ~, в. Топољар Ра.

Кегитов топољар, в. Топољар Ра.

Келинима извор, в. извор Т.

Кижуљева колиба, в. колиба Ра.

Кѐнино, воћњаци и шума у Угарима Бе.

²⁷ **Казаниште**: „савремени топоним [...], именом наговештава изглед котлине у којој се налазе једноснојна насеља из прелазног периода и старијег гвозденог доба“ (Стојић 1986: 19).

²⁸ **Занис** — **Камариште**: „Једноснојно насеље [...] површине око 4 ha [...] простире се на неколико тераса уз напуштен меандар реке Белице“ (Исто: 24).

Киовски извор, в. извор Де.

Китаново, њиве и шумарци Бу.

Кладенац, ливаде поред Вољевачког потока В; њива и Ливадама Ви; извор ниже Косице (апел. *извор*) Вр; већи извор у брду више Г. Мишевића М; **Ајдучки кладенац/Кладенац** у Гйгош, извор између брда Гйгош и Челија СЛ; **Дамњанов кладенац/Ранђеловски** ~, извор у шуми више села, некада је био у имању Ранђеловаца Ви; **Код кладенац**, њиве у близини Дамњановог кладенца Ви; њиве поред извора под брдом Де; **Код Мирчин кладенац**, део села око школе Шу; **Милићев кладенац/Милићки** ~, слаб извор у Клењаку Д; **Мирчин кладенац**, шумица у Доњој мали где је „био неки кладенац, вода жива имала“ Шу; **Мишков кладенац**, в. Извор Р; **Ристин кладенац**, сув поток са багремовом шумом у којој је некад био извор Шу — 119.

Кладенац у Бугарско, извор у Бугарском брду СЛ.

Кладенац у Гйгош, в. Ајдучки кладенац СЛ.

Кладенац у На жито, извор у шуми на месту зв. *На жишо* СЛ.

кладенче: Лековито кладенче, шумски кладенац, сматра се лековитим. Мештани, по обичају, у њега бацају новчиће за срећу Бу — 119.

кланица: Код кланице, део града око кланице са фабриком месних прерађевина Ја — 162.

клен: Клѣнови/Клењар, њиве са десне стране Манастирске реке у којима се донедавно чувало некакаво старо кленово стабло. Верује се да је на том локалитету било насеље са црквом. Орањем је нађена некаква зидина за коју се мисли да представља остатке цркве. Казују да је породицу на чијем је имању била та зидина, где су орући земљу чистили и избацивали камен, дуго пратило проклетство. Живи предање да се многобројно становништво тог места, та и читавог краја, затрло пошто се појавила „чума“. После помора, неком путнику, који је прошао овуда и запитао неког пролазника је ли ко жив остао, одговорено је: „Још Анџа“. Тим одговором се, изгледа, тумачио ојконим (хидроним) Јошаница, иако је данас преовладала народна етимологија којом се име манастира везује за неког испосника Јошу. **Предање** каже да се затрло насеље звало *Делисановац* С; **Код клѣн**, њива, нема клена у њој Шу — 142.

Клењак/Клењак, њиве између Горње и Доње мале, некад мочварно и необрадиво земљиште са кленовима Д — 142.

Клењар, шума, има и кленове М; в. клен С; **Клењар**, њиве и шума Бу; **Клењари**, оранична земља добијена крчењем шуме В — 142.

Клењача/Клењача, њиве, данас са леве стране Мораве, у атару Глоговца Ри — 142.

Клефишово, задружна земља са фармама, која је припадала Јагодинцу Клефишу, оснивачу овдашње фабрике месних производа ДШ — Ка.

Клик, њиве и шуме у брду, са стрмом страном која се спушта према селу ГШ; шуме и ливаде више села, око саставака два потока М — 115.

Клин, њиве и багремова шума на равном терену ДШ — 130.

Клиндицка мала, в. мала Ша.

Клицарска врба, в. врба ДШ.

Кличанска мала, в. мала ГШ.

клупа: Код клупе (обичније **На клупу/Кбса**), њиве и шуме на брду преко кога иде пут за Драгошевац. Веле, имала је поред тог пута клупа за одмор — 178.

Кључ, њиве и повртњаци поред реке, низводно од села Бе; њиве у пристранку поред потока ДШ; виногради и њиве на простору између Каленовачке и Штипљанске реке Ка; в. Дуњар Л; њива поред Мораве П; њиве поред Лугомира Ра; обрадиве површине поред Мораве СЛ; њиве у Д. мали Ц; њиве поред реке Шу; **Кључ**, њиве на заравни више села Бу; њива у удолини којом се сливају кишне воде К; **Кључ/Кључ**, њиве поред Мораве КС; **Кључ/Млака**, њиве у Г. Врби, на заравни поред реке Вр; **Кључ/Рѣка**, њиве између Врпске реке и Белице, и низводно поред Белице Б; њиве поред Белице Ша; **Буков кључ**, обрадиве површине СЛ; **Воденички кључ**, „родна земља и мало луга поред Мораве“ (Мишковић 1885) Ри; **Горњи кључ**, њиве на уздигнутијем терену, низводно од Кључа Ра; њиве, воћњаци и шуме на брдашцу са леве стране Јошаничке реке С; њиве узводно од Доњег кључа Ша; **Горњи кључ**, њиве В; **Горњи кључ/Горњи кључ**, њиве са десне стране реке Белице, узводно од села Т; **Гробљански кључ/Кључ**, њиве у Усју, некад поред сеоског гробља које је Морава потопила Ри; **Гробљански кључ/Код гробље**, в. Гробље Ри; **Доњи кључ**, њиве, доњи део Кључа Бе; њиве ближе селу, простор који је раније стално био

под водом Ра; њиве поред Јошаничке реке, низводно од Горњег кључа С; Дѳњи кључ, део Кључа Ша; Дѳњи кључ, њиве, добрим делом насељене В; Дѳњи кључ/Дѳњи кључ/Ливадица (по катастру), њиве са леве стране Белице, низводно од села Т; Крушарски кључ, њиве поред Мораве које су пре регулисања речног тока биле у атару села Крушара, на десној страни реке Ри; Прѳдѳрачки кључ/Кључ, њиве, претежно у власништву Предорчана П; Сѳлски кључ, њиве код Старог села П, Сѳпски кључ, њиве и врбаѳи поред Мораве, у граничном делу са атаром Супске П; Црни кључ, обрадиве површине НЛ — 129.

Кључић, њиве између Старог села и Криве баре; Велики Кључић, њиве, део Кључића; Мали Кључић, њиве, мањи део Кључића П — 129.

Кнежевина, потиснут из употребе назив за земљу коју је био заузео овдашњи кнез Милоје (пре припадала неким Павелићима) Ц.

Кобилје, плодне обрадиве површине, осунчан простор (некад плавлѳно водама Белице) КС-СЛ — 155.

Кѳвалук, баште и ѿпњаѳи са извором ВС-СС; Кѳвалук, брдо под обрадивим површинама и шумом НЛ — 160.

Ковалучки извор, в. извор ВС.

Ковалучки поток, в. Поток ВС.

Кѳвалук/Код чѳсму, део насеља око сеоске чесме Бу — 160.

Кѳвач/Кѳвач, њиве, делом су биле у атару Крушара Ра — 162.

КОВАЧѳВАЦ/КОВАЧЕВАЦ Етници: Ковачѳвчанин, Ковачѳвчанка; ктетик: ковачѳвачки. Атар површине 534 ха. Средње је збијености и дели се на махале по положају. Године 1820. село је имало 5 кућа (нема га у претходним пописима), 1839. год. 9, 1930. год. 48; по последњем попису има 69 кућа — 73.

Ковачевачка чесма, в. Чесма К.

Ковачевачке шуме, в. Шума Д.

Ковачевачки поток, в. Поток Д.

Ковачевачки пут, в. пут Д.

Кѳвачѳвачко, њиве и виногради у атару села Ковачевац Бе; њиве у Дивљачи Шу.

Ковачевачко језеро, в. Језеро К.

Ковачка бара, в. Бара Сл.

Ковиљача, брдо под шумом НЛ — 114.

Код антене, в. антена П.

Код ауто-пут, в. ауто-пут КС.

Код Аѳицке воденице, в. Воденица Де.

Код бакче, в. Бакча Бе.

Код бараке, в. колиба Ка.

Код браник, в. Браник Шу.

Код браника, в. Браник П.

Код брес, в. брест К Шу.

Код Брестара, в. Брестар П.

Код брестови, в. брест Б Шу.

Код брвна, в. брвно П.

Код брвна, в. брвно Шу.

Код Бумбуле, в. Бумбуле Д.

Код бунара, в. бунар СС.

Код Ваганарске воденице, в. Воденица Т.

Код ваге, в. вага Ја.

Код ваде, в. вада С.

Код виноград, в. Виноград Ме.

Код Винограда, в. Виногради Сл.

Код вира, в. Вир ВС П.

Код вирче, в. Вирче П.

Код воденице, в. Воденица Бе Де М Ме СЛ СС Ша; Код воденице/Код Вукадинове ~, в. Воденица Шу; Код воденице/Код Микине воденице, в. Воденица Вр.

Код војне касарне, в. касарна Ри.

Код врбак, в. Врбак Ме.

Код врбаѳи, в. Врбак П.

Код Гаине воденице, в. Воденица Ме.

Код Гаине крушке/Код крушке, в. Крушка П.

Код Гвоздине колибе, в. колиба М.

Код Гинин дут, в. дуд П.

Код глог, в. глог Шу.

Код глога, в. глог Ша.

Код Гоудино, в. Гоудино КС.

Код Горње воденице, в. Воденица Де.

Код грѳља, в. Грѳље Бе Де ДШ Сл СС.

Код грѳље, в. Грѳље Ка П Ра Ри С Т Ша; Код грѳље/Код друма, в. Друм Д.

Код грѳље бунарско, в. Грѳље Бе.

Код Дамјанову воденицу, в. Воденица Вн.

Код дебело дрво, в. дрво Вр.

Код долап/Код Мићин долап, в. долап Ме.

Код дома, в. дом Л.

Код дрена, в. дрен Вр.

Код Друге баре, в. Бара ЈП.

Код друм, в. Друм Де К-Шу.

Код друма, в. Друм Д Вр Сл.

Код Дршљанске куће, в. Дршљанци Д.

Код дуда, в. дуд Т.

Код Дудине куће, в. кућа Шу.

Код дут, в. дуд Шу; Код дут/Горња утрина, в. Утрина Де.

Код Ђинијине куће, в. кућа Шу.

- Код Ђокин раст, в. храст Ви.
 Код Елмос/Код Елмоса, в. Елмос Ја.
 Код Животијев чаир, в. Чаир Д.
 Код запис, в. Запис В Ме Ц Шу.
 Код записа, в. Запис ВС Сл.
 Код Звезданске куће, в. кућа Д.
 Код игралишта, в. Јасењар Б; в. Игралиште Бе.
 Код игралиште, в. игралиште К Р.
 Код извор/Код Стари извор, в. извор Ша.
 Код извора, в. извор ВС.
 Код јабуке, в. јабука Ша Шу.
 Код јар, в. јар Шу.
 Код јасен, в. јасен Шу.
 Код јасена, в. јасен Бе.
 Код јасење, в. Јасење Ме.
 Код језера, в. Језеро Вр.
 Код Јулкине куће, в. кућа П.
 Код казаницу, в. Казаница Д.
 Код калем, в. калем Де.
 Код камењара, в. Камењар Вр.
 Код кафане, в. кафана Сл.
 Код кладенац, в. Кладенац Ви Де.
 Код кланице, в. кланица Ја.
 Код клен, в. клен Шу.
 Код клупе, в. клупа Шу.
 Код колибе, в. колиба П Ри Ша.
 Код котар, в. Котар Ме.
 Код коша, в. кош Сл.
 Код кречане, в. Кречана Ц.
 Код крстате букве, в. буква ВС.
 Код крушке, в. Крушка П.
 Код крушку, в. Крушка Шу.
 Код куће, в. кућа Ша.
 Код Лазине колибе, в. колиба Вр.
 Код Лештар, в. Лештар С.
 Код липу, в. липа ДШ.
 Код лобуре, в. лобура Б.
 Код лојзе, в. лојзе П.
 Код лужник, в. лужник Де П.
 Код луње, в. лупња С.
 Код магацина, в. магацин Ви.
 Код мајдан, в. Мајдан Вр ВС.
 Код мајдана, в. Мајдан ВС.
 Код Марисављеве куће, в. кућа Бе.
 Код Матијки багрем, в. багрем С.
 Код Мијайлов јар, в. јар Бе.
 Код Микине воденице, в. Воденица Вр.
 Код Мирчин кладенац, в. Кладенац Шу.
 Код Мићин долап, в. долап Ме.
 Код Мишине ливаде, в. Ливада ВС.
 Код Мораве, в. Морава П.
 Код напер, в. Напер Ша.
 Код Николицке воденице, в. Воденица ВС.
 Код обора, в. обор Б.
 Код Обрадове појате, в. Појата Ме.
 Код Обрадово/Код Обрадове појате, в. Појата Ме.
 Код огледала, в. огледало Ја.
 Код ора, в. орах Д П; Код ора/Велика њива, в. њива С.
 Код ораси/Код Брадини ~, в. орах Шу.
 Код оскоруше, в. оскоруша Бе.
 Код Панине механе/Код Панини ораси, в. механа М.
 Код Панини ораси, в. механа М.
 Код пивару, в. пивара Ја.
 Код пијац, в. пијац Ри.
 Код појате, в. Појата Бе ДШ Л Шу.
 Код порте, в. Порта Бу Д Де.
 Код продавницу, в. продавница Р.
 Код пруге/Код пругу, в. пруга П.
 Код Пулино, в. Пулино Б.
 Код Ралине куће, в. кућа Вр.
 Код Рацкови, в. Рацкови Д.
 Код Рашичке воденице, в. Воденица Ви.
 Код реке, в. Река Де.
 Код рибњака/Код рибник, в. рибњак Б.
 Код Ристицки запис, в. Запис В.
 Код ровање, в. Ровања Де.
 Код Савини вирчићи, в. вирчићи Бу.
 Код Сибинове воденице, в. Воденица ДШ.
 Код ситнаре, в. Ситнар Де.
 Код скоруша, в. Скоруша Вр Де.
 Код Спасојеве појате, в. Појата Шу.
 Код станице, в. станица Ја.
 Код старе задруге, в. задруга Шу.
 Код старе општинне, в. општина ВС.
 Код старе појате, в. Појата Л.
 Код старе порте, в. Порта ВС.
 Код Старог гробља, в. Гробље ВС.
 Код такуше, в. Такуша Т.
 Код Тасино, в. Тасино Б.
 Код товилиште, в. товилиште Ри.
 Код Томић, в. Томић СЛ.
 Код топола, в. Топола Бе Де.²⁹
 Код тополе, в. Топола Л.
 Код точка, в. Точак Сл.
 Код трње, в. трње П.
 Код Турске куће, в. кућа Д.
 Код ћуприје, в. ћуприја Ша.
 Код ћуприју, в. ћуприја Шу.
 Код фарму/Код ћурску ~, в. фарма Шу.

²⁹ Код *тојола*: „Једнослојно насеље [...] на тераси на ободу долине Штипљанске реке“ (Стојић 1986: 15).

Код Целолепске куће, в. Целолепци Д.

Код цер, в. Цер Шу.

Код цера, в. Цер Бе ВС.

Код циганске колибе, в. колиба ЈП.

Код циглане, в. Циглана Де.

Код цигле, в. цигла Шу.

Код цркве, в. црква Б.

Код Црначко гробље, в. Гробље Ка.

Код чесме, в. Чесма Б ВС Сл.

Код чесму, в. Чесма Бу.

Код школе, в. школа Д Де Ка.

Код школу, в. школа Де.

Код шљивар, в. Шљивар Ра.

Код шљивара, в. Шљивар Ка.

Код штале, в. штала ДШ П Сл.

Код шумара, в. шумар Де.

Код шумари, в. шумар Шу.

Код шуме, в. Шума Де С.

Козовљева јаруга, в. Јаруга Ра — 156.

Коин извор, в. извор С.

Кџино, њиве Вр.

Кџласте, њиве и шуме, некада само шуме К — 136.

Коласто језеро, в. Језеро Д-Шу — 136.

Колиба: Баба Вемина колиба, њиве између Моравчине и Влашких врбака где је некада била колиба неке бабе Веме Ра; Богџмирова колиба, њиве на којима су биле колибе КС; Борисављева колиба, њиве на којима су биле колибе КС; Бучкова колиба/Александра Бучке колиба, њива са бунаром (Бучка, надимак фамилије из суседног села Крушара) Ра; Вељичке колибе, њиве у Ливадишту Ра; Жандарова колиба, њива са трешном колибом у Ковачу (припадала неком Крушарцу) Ра; Кјжуљева колиба, њиве у којима је била колиба неке Крушарске фамилије са надимком Кјжуље Ра; Код Гвоздине колибе, њиве и ливаде више којих је била колиба неког Гвоздена (хип. *Гвозда*) М; Код колибе, њиве у Брестаку П; њива у Гају Ша; Код колибе/Ливадиште, њиве на којима су некада биле сеске колибе Ри; Код Лазине колибе/Лазина колиба/Лазино, шума више Голе чуке. Веле да је овде у једној пећини живео неки пророк Лаза Вр; Код циганске колибе, шуме око Циганског потока. Овде су некада биле циганске колибе ЈП; Пикљанова колиба, њива у Шишевици, где је некада била колиба неког Пикљана (*Пикљанови*, сек. презиме једне овдашње фамилије) Ри; Черекљидине колибе, њиве на простору где су биле колибе фамилије Димитријевић, зв. *Череклијини* Ри; Шумарова колиба/Кол-

ба/Код бараке/Барака, шума на Црном врху, где су биле зграде у којима су боравили дрвосече и шумар Ка — 157.

Колин брег, в. Брег Ка Ша.

Колићи/Колин брег, в. Брег Ша.

Коицко/Коицко брдо, в. Брег Ша.

коло: Вилино коло, њива ниже Јерининог града у којој има мала површина кружног облика где ништа не расте. Живи веровање да је тај део земљишта зачаран и да на њему виле воде коло Бе — 177.

Колодеља, њиве и насеље на простору који је некада био често плављен. Казују да је у поплавама само „кудеља“ остајала, а све остало би вода однела, те отуда и име (исп. „Моравиште, један рукав од Мораве“, Мишковић 1885; „бара“ (млака) Мијатовић 1948). Други овај топоним везују за некаког Мису Колодељца који је овде „дељао кола“ Ри; *Код Колодеље*, њ. л. (Мијатовић 1948) Ри — 228.

колонија: На колџнију, издвојено насеље, некад стамбена четврт за раднике Фабрике каблова Ја — 167.

Комаричко, шума у граничном делу са атаром села Горње Комарице ГШ.

Комасација, в. Бара Т — 165.

Комесџа, велики комплекс њива иза које Шу — 165.

Компираши/Кромпираши, део села у коме живе фамилије са сек. презименом *Кромпираши* Ша — 154.

Коницк брег, в. Брег Бе.

Конопљара, њива и шума према Голој чуки Бе; баште поред реке где се некада садила конопља Бе; њиве испод Стружнице, према селу М; њива у Чукари Сл — 154.

КОНЧАРЕВО/ПРАЋИНА Етници: Кончаревац, Кончаревка /Праћинац, Праћинка; ктетик: кончаревски/праћински. Село је средње збијености, подељено на два одвојена краја, *Праћину* и *Предор*. Због близине граду почиње се делом развијати као приградско насеље са једним бројем придошлица са Косова и Метохије. Године 1820. село је имало 83 куће, 1839. год. 103, 1930. год. 167; по последњем попису има 477 кућа. Старо име Праћина промењено је педесетих година у Кончарево, по загребачкој фабрици „Раде Кончар“ — 52.

Коњарско, њиве које су припадале фамилији *Коњарски* Шу — 163.

Коњска доља/Коњска доња, в. Доља Бу — 155.

Копривачко брдо, в. Брдо НЛ.

Копривничка страна, в. Брдо НЛ.

Кору̀ба, мала удолина поред Белице, изводно од шуљковичког моста, „неравна, корубаста њива“ Д-Шу — 130.

Кѳса, њиве, воћњаци, виногради, шума, — коса која се пружа од Ђурђевог брда и Тилијана до Д. Врбе, односно, до Цикотског ракља између села Врба и Слатина. Делови те дугачке косе са благим падинама (посебно на страни према Левчу), која дели Белицу од Левча, имају своја посебна имена, али се често именују и по основи припадности или близини појединим селима са једне и друге стране косе Б-Ша-Шу; **Кѳса/Укосу**, шума на врху косе више Згорелјаје Бе; воћњак у Таборишту СС; в. Клупа Шу; **Кѳса/На кѳсу**, шума узмеђу Тилијана и Парлога Д; **Ба̀бина кѳса**, пашњаци и шума у коси М; **Бѳжерова кѳса/Божѳдарова** ~ **/Божурова коса** (С. Ветнић) **/Божѳдарова** ~ (Карта 1947), шуме и ливаде у коси М; **Бо̀ѳина кѳса**, ливаде и шуме у коси М; **Вѳлика кѳса**, њиве у граничном делу са атаром Д. Рачника ДШ; **Виноградска коса**, коса између Свињаревачког и Каменитог потока засејана стрмнином (Мишковић 1885) НЛ-СЛ; **Гмитровицка кѳса**, коса више Гмитровића ВС; **Гробљанска кѳса**, оранична земља на коси испод сеоског гробља В; **Дренѳвита кѳса**, коса под шумом, има и дренова ВС; **Дугачка кѳса**, шуме, ливаде и њиве у коси дугачкој око 1 км М; **Испод кѳсу/Испод косу**, њиве испод косе која се од Старог бунара спушта према селу Б; **Јѳвѳва кѳса**, њиве, ливаде и шуме у коси М; **Јергованска кѳса**, коса под шумом у чијем су подножју некада биле њиве Ка; **Крѳтка кѳса**, шума, кратка попречна коса која се налази између Јесикара и Белог камена ЛП-Ц; **Курјачка кѳса**, шумовита коса на којој је некада бивало пуно вукова ЛП; **Липовита кѳса**, шуме у коси, има и липе М; **Лозинска кѳса** (катаст. и Лозничка к./ Лозовинска к.), шуме и понека њива у Јелечу, где вероватно није могла бити узгајана винова лоза Сл; **Лукѳрска кѳса**, обрадиве површине у коси изнад Лукара Ша — Лукѳрска кѳса Б; **Лу̀ѳкина кѳса/Лу̀ѳкина кѳса/Средња кѳса**, коса под виноградима и шумама СЛ; **Мајстѳрска кѳса**, коса поред Курјачке косе, некад манастирска шума Ка; **Петрѳва кѳса**, шуме и ливаде у коси на обронцима Бешњаје М; **Ракиѳина коса**, п. ш. њ. (Мијатовић 1948) Шу; **Ракљѳта кѳса**, коса која се рачва у два правца М; **Сѳахиј-**

на коса, „мали простор у сред села“ (Мишковић 1885) ВС; **Средња кѳса/Шума**, обрадива земља. Некада је овде била шума Бу; **Стакова кѳса/Стојѳкова** ~, њиве и шуме у коси, некад манастирско имање М — **Сојѳкова кѳса** ЛП; **Та̀нка кѳса**, шума на коси поред Дубоког потока Б-М; **Тѳдорова кѳса**, шума у страни ЛП-Ц; **Трновита кѳса**, шума у коси више села, делом под ниским растињем ЛП-Ц; **Церѳва кѳса**, коса, претежно под церовом шумом ЛП-М; **Цѳкоцка кѳса**, коса изнад села Цикот Ша; **Црѳњачка кѳса**, коса испод Црног врха која се спушта према Каленовцу, некад у саставу манастирског имања. Ту је некада био због Црнчана Ка; **Цамѳна коса/Цамѳѳина** ~ ; ш. п. (Мијатовић 1948) **/Цамѳѳина коса** (Мишковић 1885) Б; **Шантровачка кѳса**, њиве, део косе где Шантаровци имају земљу Ша; **Шибѳвита кѳса**, коса под шумом ВС — 115.

Косански пут, в. Пут Шу.

Косања/Косањак, њиве на благој страни, део Кључа Ка — 115.

Косањак, ливада и шума у Коси ВС; в. Косања Ка — 115.

Косин виноград, в. Виноград Д.

Косѳрак, мало брдашце под шумом, ниже Лакчета Вр — 115.

Косѳца, шума и њиве између Слатине и Врбе Вр-Сл; шума и њива, некад виногради на краткој стрмој коси у селу Ка; њиве и виногради у коси М — 115.

Косовљанско, њиве Ри.

Костадинкина њива, в. њива ВС.

Костин гаић, в. Гаић ДШ.

Костин извор, в. извор Д.

Костина меана, в. механа ДШ.

Кѳстино, њиве поред Белице Шу.

Кѳтар/Ча̀ир, њиве поред Милетицке мале Шу; **Код котѳр**, њива поред котара у коме се дене сено Ме — 152.

Кѳтла, њиве, ливаде и шуме у ували М — 129.

Котњи сат/Коцин сат, в. сат С — 228.

Коцин сат, в. сат С.

Коциѳеви виногради, в. Виноград Ви.

Кочин хрѳст, в. хрѳст КС.

КОЧИНО СЕЛО/ПАЊЕВАЦ Етници: **Кочиносѳлац** **Кочино-сѳлка/Пањевчанин**, **Пањевчанка**; **Ктегик**: **кочиносѳлски/пањевчѳки**. Атар површине 1038 ха. Село је у равници, на левој обали В. Мораве. Куће су збијене, са једном одвојеном махалом. Године 1820. село је имало 44 куће, 1839. год. 64, 1930. год. 186; по последњем попису

има 270 кућа. Старо име *Пањевац* замењено је именом *Кочино Село* 1937. године по капетану Кочи Анђелковићу — 70.

кош: Код *кѡша*, њива у Липоваку, на месту где су били кошеви неких Јагодинаца Сл — 155.

Кѡшево, њиве, воћњаци, виногради и шума на претежно равном терену испод Шареника. Некада су ту, веле, биле ливаде Бе — 228.

Кошевски поток, в. Поток Бе.

Кѡштан, њиве и виногради на јужној страни Тилијана, у којима је, веле, био запис, огромно стабло питомог кестена. Постоји предање да су на том простору закопана три товара блага Д-Шу — 142.

Коштански пут, в. пут Шу.

Крагујевачки пут, в. пут ГШ.

крај: Гмйтровицки крај/Гмйтровићи, удаљени заселак у коме живе фамилије са секундарним презименом *Гмйтровићи* ВС; *Живановицки крај*, део села насељен фамилијом Живановић Р; *Лесковачки крај*, део села (Мијатовић 1948) П; *Марићки крај/Марицка мала*, в. Мала М; *Матицки крај/Матићи*, део села у коме живи фамилија Матић; *Милосавски крај/Милосавци*, део села у коме живи фамилија *Милосављевић* СЛ; *Пиварски крај* (*Код пиваре/Код пивару*), издвојен део града формиран у другој половини XIX века око новосаграђене фабрике пива Ја; *Пирићански крај/Пироћански крај/Пирићанска мала/Пироћанска мала*, део села у коме претежно живе фамилије са заједничким надимком *Пироћани* Ри; *Ракицки крај*, део села у коме живи фамилија Ракић Р; *Станковицки крај*, део села у коме живи фамилија *Станковић* СЛ; *Табачки крај*, в. мала Т; *Чавкиски крај*, део села у коме претежно живе фамилија са надимком *Чавкићи* СЛ — 98.

Кратка коса, в. Коса П-Ц — 136.

Кратко језеро, в. Језеро Д.

кречана: Код *кречане*, ливаде, носе име по кречанама које су се некада овде налазиле Ц — 161.

Крива бара, в. Бара КС П Ра СЛ — 136.

Кривѡча, по предању старо име Штипњанске реке ДШ — 136.

Криви вр, в. врх Бе.

Криви пут, в. пут Вр.

Кривка (кажу власници)/*Бакина кривка* (за друге у селу), њива на левој страни Белице Ша — 136.

Крљански пут, в. пут ВС.

Крљанци, део села у коме живи фамилија са надимком *Крљанци* ВС.

Крље, њиве и шума ВС — 145.

Кромпираши, в. Компираши Ша.

Кромпирово сокаче, в. сокаче Ри — 154.

Крошар, њиве са понеким старим крушковим стаблом, на брду наспрам средње мале, а у граничном делу са Црнчем Ка; **Крошар/Крушар**, њиве, воћњаци и шума испод Шареника. Веле да је ту некада било много крушака Бе — 153.

Крстата буква, в. буква ВС-М — 136.

Крстино угло, в. угло П.

Крстицка страна, в. Страна ДШ.

Крстицке ливаде, в. Ливада ДШ.

Крстопут/Крстопутина, њиве поред којих се укрштају пољски путеви Р — 166.

Крстопут-запис, в. Запис Р.

Крстопутина, в. Крстопут Р.

Круги лаз, в. Лаз ВС-Сл Шу — 136.

Круглац/Велики Круглац, обрадиве површине које су биле окружене путем и сеоским утринама; **Мали Круглац**, њиве поред В. Круглаца, ближе селу, постале од преораних утрина П — 136.

Крунино бунарче, в. Бунарче ДШ.

Круишлиште, в. Крупниште Вр.

Круиштите, шљивари поред Слатинског потока, некад кућни плачеви. Једни веле да се овде нешто „крупило“, а други да су ту „кропили шуму“ (исп. и *Круишлиште*, посевни лист) Вр — 154.

Крушак, в. Крушик ГШ.

Крушар, в. Крошар Бе; њива и воћњак у Липоваку Вр; њиве у Брештаку Д; в. Крушик ДШ; в. Воино Л; њиве и ливаде М; њиве на благој узбрдици према селу Црнче С; њиве и воћњаци испод села Ша; **Крушар/Крушарић/Крушарићи**, њиве, некада је ту било много крушака Ц; **Крушар/Крушкар**, шума у Мајсторској коси Ка — 153.

Крушарић(и), в. Крушар Ц.

Крушарска скела, в. скела Ра.

Крушарски кључ, в. Кључ Ри.

Крушарско, њиве које су пре регулисања тока Велике Мораве биле у атару села Крушара Ри.

Крушевица, велики простор под обрадивим површинама, на којим је, веле, „била трска, сука“ П-Ра — 153.

Крушик, њиве на брегу према Каленовцу (апелатив *крушкар*) ГШ; **Крушик/Крушар**, њиве и шума (исп. *Крушак*, Карта 1947) ДШ — 153.

Крушјар, њиве К — 153.

Крушка, шума у Јелечу Сл; блага коса и зараван под њивама СЛ³⁰; **Горња Крушка**, део Крушке у коси СЛ; **Доња Крушка**, доњи део Крушке СЛ; **Код крушке/Код Гайне крушке**, њива П; **Код крушку**, њива у којој је била стара крушка Шу; **Питома крушка**, већи простор под њивама Бе; **Станина крушка**, њива у доњем делу Крушара С — 153.

Крушкар, в. Крушар Ка.

Крчевина, њиве у Појатама Бе; њиве Бу; шуме и њиве („њива, био виноград“) Де; воћњаци на простору где је некада била шума К; њиве Ме; њиве у Косици Сл; њиве на простору између С. Ланишта и Мораве СЛ; шуме и њиве ниже Крутог лаза Сл; њива и виногради Шу; **Крчевина** (за власника)/**Божидарова њива** (за село), њива, некада шума коју је искрчио неки Божидар Ка, **Крчевине**, њиве Бу — 148.

Криаличка мала, в. мала Де.

Крјкино/Крјкино, шума у Бугарском брду, некад воћњаци НЛ.

Кулиска мала, в. мала Ша.

Кумрјино, њива и шљивик у центру села, припадало некој Кумрји Бе.

Купусара, њива и ливада Бе; њиве и воћњаци испод сеоске чесме Сл; **Стара купусара**, њива у Пољу Шу — 154.

Купусарче, повртњаци у Д. мали Шу; њиве поред Белице, раније повртњаци Ша — 154.

Купушиште, „простор од 10 до 15 пл. под жирородном гором, на источној страни села“ (Мишковић 1885) Сл — 154.

Курјачка коса, в. Коса ЈП — 145.

Куса јеруга, в. Јеруга М — 136.

Кусадак/Кусаџ, њиве у ували, део Будована према сеоском гробљу, некад бара Ри — 136.

Кусаџ, њиве у близини надвожњака на ауто-путу КС; в. Кусадак Ри; **Код Кусака**, њ. л. (Мијатовић 1948) Ри.

Куси поток, в. Поток Шу.

кућа: **Испод куће**, воћњаци, њиве и шума испод кућа у Д. мали Де; **Код Дршљанске куће**, в. Дршљанци Д; **Код Дудине куће**, ливада и шума на месту где је била кућа неког Дуде Шу; **Код Ђинђине куће**, шума, некад заједничко сеоско имање (*Ђинђини*, сек. презиме) Шу; **Код Звезданске куће**,

део Горње мале око кућа фамилије са надимком *Звездански* Д; **Код Јујкине куће**, њиве у Пољу, где се била населила нека Јулка П; **Код куће**, њиве и виногради око куће Савкића, последње у Вукањској мали Ша; **Код Марисављево куће**, њива поред које је била кућа неког Марисава Бе; **Код Ралине куће**, њиве у Горњој Врби поред којих је била кућа неког Рале Вр; **Код Турске куће**, пољана поред кућа фамилије са надимком *Турци* Д; **Код Целолепске куће**, в. Целолепци Д; **Понадицке куће**, део села око цркве Б; **Ристицке куће**, издвојен, данас углавном расељен део села ДШ³¹; **Тилина кућа**, ливада на којој је била усамљена кућа неког Тиле ВС; **Циганске куће**, њиве на простору где је до пре седамдесетак година било циганско насеље К-Д; **Шумарова кућа/Лиси лаз**, простор у близини села, где је била шумарова кућа ВС — 167.

Кућинште, њива Милошевића у Старом селу, на месту где им је некада била кућа Ра; шљивар и багремар у Гају, где су некад живели Гајићи Ша — 167.

Кучеће гробље, в. Гробље Бе — 156.

Кушицко, њиве (*Кушић*, род који се за-тро) Т.

Лађана, њива мале површине поред Утрине, на благо уздигнутом земљишту. Неки веле да је Лађана била јаруга којом су текле воде из Бостаништа према Лугомиру Ра — 228.

Лаз, део брда са раскрсницом више Д. Врбе Вр; **Лаз**, шума кроз коју води пут за село Мишевић ЈП; **Лаз/Лаз**, њиве поред пута за левачка села, са изворском водом Б; њиве, виногради и шума у Угарима Бе; **Лаз/На лаз**, њива у Г. Врби Вр; **Лазови**, њива, воћњак и шума ВС-СС; **Велики лаз**, њиве од простора зв. Бунарче према Слатни Б; **Круги лаз**, њиве и шума окружена путевима (исп. *Округли лаз* „под родном земљом и утрином, 50 до 60 пл. земље“, Мишковић 1885) ВС-Сл; **Лиси лаз**, ливаде и ситна шума у страни, са извором. Некада се обрађивало (исп. „пољана с једном њивом“, Мишковић 1885) ВС-М; **Мали лаз**, ш. п. (Мијатовић 1948) Б; **На лазови**, ново сеоско гробље у Лазовима ВС — 147.

³⁰ *Црква Ластавица* — Крушка: „Вишеслојно насеље [...] површине 1,5 ha [...] у највећем проширењу багрданске клисуре“ (Стојић 1986: 18).

³¹ *Ристицке куће*: „Вишеслојно насеље [...] површине око 1 ha [...] у средишњем делу веће терасе уз Штипљанску реку“ (Стојић 1986: 17).

Лазарова њива, в. њива Ка.
Лазино, в. колиба Вр.
Лазих, њива и шума испод Селаковог брда. Има изворске воде — 147.
Лазичка мала, в. мала В.
Лазово, горњи део села, околне њиве и повртњаци ГШ — 208.
Лајче/На Лајче, шуме и ливаде у близини Лаза Л — 147.
Лајчино, њиве купљене од потомака неког Михаила зв. Лајча Л.
Лакин брес, в. брест Ка.
Лакина њива, в. њива Ка.
Лакче, њиве и шума више Пландишта, са путевима који воде за сеоска имања и према Сугубини Бе-Вр — 147.
Ланарски поток, в. Поток ЈП — 154,163.
Ланишки реј, в. реп КС.
Лаништајски пут, в. пут ДШ.
ЛАНИШТЕ Село је реком Белицом и железничком пругом подељено на три засебна дела: Старо Ланиште/Доња мала, Ново Ланиште и Реновиште (в. Ново Ланиште, Старо Ланиште) — 68.
Ласин гај, в. Гај Ме — 145.
Ласин огајак, в. огајак Ме — 145.
Ластавица: Црква Ластавица, развалине од неке старе цркве више Н. Ланишта (Мијатовић 1948) НЛ.
Лашинска црквина, в. Црквина Л.
Лашинско гробљиниште, в. Гробљинште Л.
Левач/На Левач, насеље око старог пута за Левач (в. Чаршија) Ја — 93.
Левачка чаршија, в. Чаршија Ја.
Левачки друм, в. Друм Ја.
Левачки мост, в. мост Ја.
ледина: Ледине, запуштено земљиште око Ваганарске воденице Ви; њиве према Марицким воденицама, некад необрађивана земља јер је, веле, било каменито (*ледина* 'сув, необрастао простор који се не коси') ДШ; **Вољовачка ледина**, поље. Овде су ископавани остаци калдрме и некаквог старог насеља за које се верује да је било турско В — 149.
Лекино браниче, в. Браниче К.
Лекино шумче, в. Шумче К.
Лековита вода, в. вода К — 133.
Лековито кладенче, в. Кладенче Бу.
Ленкин мајдан, в. Мајдан НЛ.
Лентино, њиве изнад Бара, према путу за Крагујевац Т.

Лентићево/Џекићево, део Јасењара, брежуљак у селу (: *Лентић*, надимак за род; *Џекић*, надимак за део истог рода) Д.
Лепеница, извор у Гају од кога се формирао Лепенички поток Шу — 23,126.
Лейеничка сџирана, в. Страна Шу — 23.
Лепенички поток, в. Поток Шу.
Лейи йоток, в. Поток ГШ — 132.
Лепо брдо, в. Брдо ГШ.
Лесандрина њива, в. њива Ка.
Лесиче руне, в. Рупа М — 145.
Лесковачки крај, в. крај П.
Лесковити до, в. До Ка — 144.
Лећевац/Лећевац, плодна земља, њиве у граничном делу са *Селиштем* (данас се често назива *Моравишће*) СЛ — 154.
Лештар, шума са десне стране реке, има и лескове С; **Лештар**, шуме (има и леске) и њиве поред реке Јелице Вр; **Лештар/Лештар**, њиве и шуме, има и лескове (нема апелативну вредност) М; **Код Лештар**, багрмова шума поред Лештара С — 144.
Лештаче, њиве и шума ниже Шареника Бе — 144.
Либино, шума у Гају Шу.
Ливада, њива и ливаде више села Б; њиве више села Бе; њиве у Г. Врби, некад ливаде Вр; њива у Великим шумама Де; њива и ливада Л; њива у Брестаку П; њиве Ц; њиве између реке и села Ша; **Ливада/Ливада**, њиве на благој страни поред сеоског гробља Сл; **Ливаде**, њиве у Падалишту Бе; њиве са десне стране пута Јагодина-Трнава Ви; њиве и шуме ВС; њиве и ливаде, делом мочварно земљиште, на ушћу сеоског потока у Штипљанску реку Де; њиве К; њиве са леве стране Јошаничке реке, ниже Селишта Ме; обрадива земља Р; некада ливаде, данас оранице на простору од наплатне рампе према Пањевцу Ри; ливаде испод Коиног извора у селу С; **Ливаде/Рајковица** (исп. *Рајкова ливада*, н., л., Мијатовић 1948), њиве, доскора ливаде Шу; **Ливаде/Рит**, обрадиве површине у долини поред пруте Бу; **Арнауцке ливаде**, претежно шуме, некад ливаде ДШ; **Божове ливаде**, „у горњем кључу, простор 4 до 5 плуга“ (Мишковић 1885); **Велика ливада**, повртњаци и њиве ВС; њиве и ливаде поред Пене ливаде М; њива и ливада у Липоваку Сл; **Велика ливада** (С. Ветнић) Бе; **Велике ливаде/Кључ**, ливаде, шуме и њиве у правцу Липара ДШ³²; **Вучковске лива-**

³² Велике ливаде: „вишеслојно насеље [...] на тераси уз Штипљанску реку“ (Исто: 16).

де/Млака, њиве и шума (*ливада* 'влажан травнат простор који се користио за испашу') ДШ; *Газдицке ливаде/Газдицко*, њиве у Батуњу Шу; *Горње ливаде*, њиве, део Ливада Ри; *Горња ливада*, њиве, део Ливаде у подножју Филијана Т; *Горња ливада/Горња* ~, шума на Филијану, пут уз Филијан Т; *Доње ливаде*, њиве, део Ливада ближе селу Ракитову Ри; *Доње ливаде*, ливаде у Липоваку Сл; *Бокичка ливада*, старији назив, в. Бокичко СЛ; *Заријева ливада/Зарија* ~, њиве и ливаде Б; *Изнад Ливаде*, њиве више Ливада Ме; *Код Мишине ливаде/Мишина ливада*, мала ливада у државној шуми и околна шума ВС; *Крстицке ливаде*, претежно шума, некад ливаде поред Арнауцких ливада ДШ; *Миљкове ливаде/Миљковске ливаде*, старо, скоро заборављено име за њиве између сеоског игралишта и реке (: *Миљко*, прводосељени предак Миљковића) Б; *Над ливаде*, њиве више Ливада Ви; *Пена ливада/Пена ливада*, њиве у благој страни, насупрот места зв. Трла М; *Петрова ливада*, шуме и ливаде М; *Пољанска ливада*, шума испод Црног врха Ц; *Попове ливаде*, њиве, део Ливада Шу; *Попове ливаде/Попове ливаде*, шума, верује се да је припадала неком попу М; *Средње ливаде*, њиве између Андрицке и Адицке воденице, некад мочварно земљиште које се није орало Де; *Стара ливада*, њиве, ливаде и шума поред Дубоког потока Бе; њива, некад ливада у Ливадама Ри; *Стеванова ливада*, ливада ЈП; *Урошева ливада*, в. Урошево Вр; *Црвена ливада* (Стојић 1986) Ја³³ — 150.

Ливадак, њива у близини реке Бе; повртњаци, шљивици и ливаде више села М; *Ливадак/Ливаџи*, њива у селу СС; *Ливаџи*, повртњаци поред реке ВС — 150.

Ливадине, њиве у Селаковом брду СС — 150.

Ливадица, в. Кључ Т — 150.

Ливадиће, повртњак у селу Ша — 150.

Ливадиште, њиве у Селаковом брду СС; *Ливадиште/Код колибе*, в. Колиба Ри — 150.

Ливадска река, в. Река ВС.

Ливаче, њива КС; ливада мале површине Л; *Ливаче*, њива мале површине Ви — 150.

Ливачина/Ливачине, њива, ливаде и шуме ВС — *Ливачине* СС — 150.

Липа: *Извор код липе*, извор М; *Липе/Код липу*, њиве у којима и сад имају неколико стара липова стабла ДШ — 143.

Липак/Липар, њиве КС — 143.

Липар, претежно храстова шума ВС; шуме и обрадиве површине у граничном делу са атарима Врановца, Д. Рачника и Ланишта ДШ³⁴ — *Липар/Липак*, исто НЛ; в. *Липак* КС; обрадива земља, данас у државној својини Р — 143.

Липар Ђугумарски, њиве које су припадале фамилији са сек. презименом *Ђугумари* КС — 143.

Липарски пут, в. пут ВС.

Липарче, в. Житиште СЛ — 143.

Липовак, поток који се слива од Цикотског ракла, њиве и воћњаци око њега Вр-Сл; део насеља образован у новије време у доњем току овог потока Вр; *Доњи Липовак*, њиве ниже насеља Липовак Вр³⁵ — 143

Липовачки поток, в. Поток Вр.

Липовита коса, в. Коса М — 143.

Липовити поток, в. Поток М Сл.

Липовче, шума (има и липе) и ливаде између Јелеча и Осретка Вр-Сл — 143.

Лиси лаз, в. Лаз ВС-М — 134.

Листаче, страна под шумом и ливадама Бе — 145.

Личино, њиве купљене од неког Илије зв. Лица Б; њива у Колодељи Ри.

Лобура: *Код лобуре*, део Веселака, њиве у близини извора зв. Лобура у цикотском атару. Вода извире из шупљег церовог стабла Б — 122.

Логор/Логориште, шума ниже Јерининог града. Верује се да је ту некада логорвала Јеринина војска Бе — 170.

Логориште, в. Логор Бе; њиве и воћњаци на брежуљку, на коси између Врбе и Шантаровца. Приповеда се да је у српско-турским ратовима овде логорovala војска Ша — 170.

Лодин Бубан/~ Бобан, в. Бубан Д.

³³ „Вишеслојно насеље [...] површине приближно 2 ha, на месту где Белица излази у светозаревско поље“ (Стојић 1986: 22).

³⁴ *Липар*: „Вишеслојно насеље [...] површине приближно 3 ha [...] три насеља [...] распоређена дуж багрданско-светозаревске удолине“ (Стојић 1986: 16).

³⁵ *Липовик*: „вишеслојно насеље из прелазног периода и старијег гвозденог доба“ (Исто: 14).

Лозинска коса, в. Коса Сл.

ЛОЗОВИК Етници: Лозовичанин, Лозовичанка; ктетик: лозовички. Атар површине 633 ha. Село је средње збијености, са сачуваном поделом по родовима. Године 1820. имало је 14 кућа, 1839. год. 23, 1930. год. 134 куће; по последњем попису има 143 куће — 69.

Лозовички поток, в. Поток К Шу.

Лозовички пут, в. пут Ме.

Лбино, њива у Горњем кључу купљена од неког Лоје Т; Лбино, њиве, не памти се да су купљене Т.

лојзе: Код лбјзе, њива у Предорачком кључу П; Под лбјзе, њива и ливада у Филијану Шу — 153.

Лојзићи, виногради Бу; њиве Ви; обрадиве површине Р; Лојзићи, њива у Селаковом брду СС — 153.

Лбкве, њиве на висоравни ГШ — 124.

Лбљино, њива П.

Лбмови, део Бешњаје, брегови под шумом између којих теку потоци ВС — 115.

Лбљичко, њиве, претходни власник био из Лоћике (није суседни атар) Ша.

Луг, њиве, некад често плавлен простор између ауто-пута и Јагодине Ри; њиве СЛ; Луг/Луг, њиве између Ракитова и Праћине П; Луг/Страна, шума у страни Ка; Лугови, шума и обрадиве површине КС; Воденички луг/Воденичин луг, њиве око Мораве, с леве стране пута Јагодина-Глоговац Ри; Врбамов луг, њиве СЛ; Дрекић луг, шума у близини сеоског гробља Сл; Крући луг, повртњаци у равни поред реке Шу; Пањевачки лугови, њиве и шума у граничном делу са атаром Пањевца Ри; Ракић луг, њиве КС; Савин луг, њиве СЛ; Стари луг/Стари луг/Стари лугови, њиве у Моравчини Ра; Цигански луг, њиве у близини Мораве, око места где се некада утопило Циганче КС; Црни луг, ливада поред Црног кључа (Карта 1947) НЛ; Шашков луг, шумарак и обрадиве површине око њега КС — 138.

Лугомир/Река, река, лева притока В. Мораве са ушћем у атару Рибара. Пре исправљања речног тока Лугомир се у равници више Јагодине гранао у два рукава и често плавио села Ракитова и Рибаре. Један се рукавац звао Лугомир, а други, леви, кога данас нема, звали су *Стара река* Ра-Ри; *Мали Лугомир*, леви, мањи рукавац Лугомира који је нестајао у равници више Ракитова (Карта 1947); *Преко Лугомир*, њива у Крушарском кључу Ри — 133,138.

Лугомириште/Старо лугомириште/Стара река, њиве на простору где је било корито реке Лугомир, а потом један од њених рукаваца који је исправљањем речног тока и градњом бедема нестао Ра.

лужник: Код лужник, њива у којој је некада био велики храст лужник Де; њива поред великог храста лужника П — 142.

Лужникар, њиве и повртњаци СЛ — 142.

Лука, шума у пољу поред Белице Вр — 125.

Лукар, велики комплекс обрадивих површина изнад села Лукара; Доњи Лукар, њиве у доњем делу Лукара Ша; *Лукар*, в. л. п. (Мијатовић 1948) Б — 162.

Лукарска коса, в. Коса Б Ша.

Лукарски пут, в. пут Б.

Лукина коса, в. Коса СЛ.

Луковски извор, в. извор Де.

Луковци, в. мала Де.

лукче: Павлово лукче, шума на Црном врху Ка — 138.

лупња: Код лупње, ливада у Трањичким барама више које је било старо буково стабло из кога је извирала вода С — 122.

Лупње у Думаче, њиве око извора у Думачи ДШ.

Лутин поток, в. Поток Т.

Љубин извор, в. извор Ка.

Љубино, њива у Пољу Ша; Љубино, њива у Гају Ша.

Љубисављево, в. Циглана Де; шума, дедовина (инф. 81 год.) Ша.

Љубичева бара, в. Бара Ра — 208.

Љубово, њива (дедовина) ВС.

магацин: Код магацина/~ магацина, њиве поред војног магацина у близини села Ви — 170.

Магдино, њива у Коштану Шу.

Магино/Магино, њива у Комесији, према Драгошевцу Шу.

Мајдан, стари каменолом у Главници у коме се вади кречарски камен ГШ; каменолом ближе селу у коме се вадио камен белу-так за потребе стаклара ГШ; напуштен мајдан, шума. Верује се да је ту била пећина у којој је живео испосник Јоша ЈП; Код мајдан/Мајдан, мајдан и околни простор у Горњој чуки Вр; Код мајдан(а)/Мајдан, простор око напуштеног мајдана у Бешњаји ВС; Ленкић мајдан, простор испод Граца, где је у багремару неке Ленке копан камен за градњу кућа НЛ — 160.

Мајсторска коса, в. Коса Ка — 162.

Мајурско, њиве куплене од неких Мајураца П.

Максимов бук/Дибоки вир, в. Вир ПП. мала; Агатоновића мала/Агатоновићи, део села у коме живи фамилија *Агатиновићи* Л; Ацијска мала/Ацијска ~, део Средње мале у коме претежно живе *Ацији*. Веле да им је неки предак ишао „на ацилук“ Де; Бањска мала/Бањска ~, део села у који се најпре населила фамилија са сек. презименом *Бањци*, пореклом из Соко Бање Б; Бибицка мала, махала у којој живи фамилија Јовановић зв. *Бибић* Р; Бркицка мала/Бркићи, део села у коме живе фамилије са надимком *Бркићи* С; Бугар мала, део села у коме живи фамилија Ђорђевић са надимком *Бугари* Л; Бугарска мала, новоформирано насеље са досељеницима из пиротског краја Д; Буљска мала/Буљска ~/Булоњева ~/Преко ауто пут, махала која је од главнине села одвојена ауто-путем, у којој претежно живи фамилија са надимком *Буљци/Булоњеви* КС; Бурдимска мала/Бурдимци/Бурдимци, махала испод брда у којој живе Динићи са сек. презименом *Бурдимци* (веле да су по досељавању дуго живели у бурделима) Т; Ваганарска мала/Ваганарско сокаче, махала у којој живи род са надимком *Ваганарци* и сокак кроз њу Ви; Влашка мала/Прлиша, махала на десној страни Лугомира (*Прлиша*, село испод Вршке чуке, недалеко од Зајечара³⁶, Мијатовић 1948) Ра; Врелска мала, махала испод Црог врха, близу Врела ГШ; Вукањска мала, издвојен део села у коме живе Савковићи зв. *Вукањци* (преци им досељени из Вукање) Ша; Газицка мала, део села у коме је претежно живела фамилија са сек. презименом *Газдић* Д; Горња мала, горњи део села изнад цркве, сокаци са леве стране пута уз брдо, где живе *Миљковци* (в. *Миљковачка мала*) Б; махала, део села узводно уз реку Бе; махала на падинама Црног врха ГШ; део села са десне стране реке Јошанице која дели село на Г. и Д. малу Д; део села око главног пута и са леве стране потока, узводно од Средње мале Де; део села изнад Лозовичког потока К; махала испод Црног врха Ка; део села на улазу, по сокацима са десне стране главног пута кроз село (до Дома културе) КС; део Г. Мишевића вице сеоског дома М; део села

изнад сеоског дома, узводно уз реку Ме; део села са леве стране пута Јагодина — Деспотовац Ри; део села Сл; део села на вишој надморској висини Ц; мањи део села иза косе Ша; махала узводно од Средње мале Шу; Горња мала, назив из времена када су В. Сугубина и Старо Село чинили једно насеље, са основном поделом на *Горњу малу* (В. Сугубина) и *Доњу малу* (С. Село) која и данас живи у оквиру села ВС; Горња мала, махала у подножју брда НЛ; Горња мала, махала на узвишењу В; Горња мала/У поток, невелик део села у брду Бу; Гробљанска мала, махала у близини сеоског гробља Л Ра; Дарска мала, махала у којој претежно живи фамилија са надимком *Дерци* Ша; Доња мала, део села ниже Г. мале Бе; већи део села у долини, поред пруге Бу; њиве у Д. Врби Вр; махала у подножју Црног врха ГШ; део села са леве стране Јошанице Д; део села око Чесме у Планишту, низводно од С. мале Де; део села испод цркве ДШ³⁶; махала у подножју Црног врха Ка; део села у близини моравске обале КС; део Г. Мишевића ниже од сеоског дома и школе М; део села ниже Горње мале Ме; део села са десне стране пута Ри; део села Сл; део села ниже Горње мале Ц; део села ближе реци Белици са средишњим делом села Ша; Доња мала, махала у нижим деловима В; Доња мала/Јошанска ~, део села ближе реци у коме претежно живи род зв. *Јошанци* (: Јошаничка Бања) Б; Доња мала/Реновиште, махала око пруге, ближе долини НЛ; њиве и воћњаци у Д. мали Шу; Доња мала/Доња мала/Средња мала, махала у средишњем делу села, између Милетицке и Горње мале Шу; Ђелска мала, део Г. мале у коме живи фамилија са сек. презименом *Ђелци* Д; Ђукицка мала, махала у којој живи род Ђукића Ме; Живанска мала/Живанчићи, део села у коме живи фамилија са сек. презименом *Живанчићи/Живанчићи* (: Живан) С; Зарицка мала/Зарићи/Луковци, део села у коме живи род зв. *Луковци* (досељени из Лукова у Топлици), углавном са презименом *Зарић* Де; *Ивковицка мала/Ивковска* ~/ *Ивковчани*, део Горње мале у коме живи род *Ивковића* Де; *Јанићијевићи/Јанићијевицка мала*, издвојен део села у коме живе фамилије са сек. презименом *Јанићијевићи* (: Јанићије, прводосељени предак) Ша; Ја-

³⁶ Доња мала: „Вишеслојно насеље [...] уз ушће Јевтичког потока у Штипљанску реку“ (Стојић 1986: 16).

панска ма́ла/Јапа́ни, издвојен део села у коме живи део фамилије Видојевић са надимком *Јаја́ни С*; *Јевтичка ма́ла*, махала у којој претежно живе *Јевтићи ДШ*; *Јерска ма́ла/Јерски по́ток* (в. поток)/*Јерци/Јерци*, издвојен део села, поред потока, у коме живе Јовановићи са надимком *Јерци/Јерци С*; *Јовчи́чка ма́ла/Јовчићи*, део Д. мале у коме живи род *Јовчића Де*; *Јошанска ма́ла*, в. Доња мала Б (исп. *Јошаничка ма́ла*, Мишковић 1885) Б; *Калабу́рска ма́ла*, последње куће према селу Тополи где живе *Калабурићи Ша*; *Карамаји́ћка ма́ла/Карамајиће́ва ма́ла/Карамајићка Улица*, старији називи за *Циганску малу* На Левчу, по циганском старешини Караматићу Ја; *Кли́ндичка ма́ла/Топало́вићи*, део села у коме живе *Топаловићи* и *Клиндићи Ша*; *Клича́нска ма́ла*, махала испод Клика, у којој живи род са надимком *Кличари ГШ*; *Кри́валичка ма́ла*, део села у коме су живели неки *Кривалићи*, од којих је остала малобројна женска линија за коју се каткад узима овај надимак *Де*; *Кули́ска ма́ла*, махала у којој живе *Кулизе*, део рода са през. Павловић. Кулизе имају две махале, стару — *Павловићку*, и нову — *Рисичи́чку*, коју су формирали призетством Ша; *Лазичка ма́ла*, махала насељена фамилијом *Лазих В*; *Мари́чка ма́ла/Мари́чки крај/Марићи*, издвојен део села у коме живи фамилија са секундарним презименом *Марићи М*; *Мекиша́нска ма́ла/Микиша́нска* ~, део села у коме живи фамилија са сек. презименом *Мекши́анци Т*; *Милети́чка ма́ла*/(ређе *Циганска* ~), део села у коме живе потомци неког *Милеше*, део Милетиних потомака има надимак *Цигани Шу*; *Милоши́чка ма́ла*, део Г. мале Д; *Миски́чка ма́ла*, део села у коме живе фамилије са сек. презименом *Мискићи* (: Миска) Т; *Миљковачка ма́ла* или *Миљковска ма́ла*, махала (Мишковић 1885) Б, *Неши́чка ма́ла*, део села у коме живе фамилије са сек. презименом *Нешић С*; *Обрадо́вић ма́ла/Обрадо́вицка ма́ла/Обрадо́вићи*, део села у коме су се најпре настанили преци фамилије са сек. презименом *Обрадо́вић С*; *Обрешка ма́ла/Обрешани*, махала, носи име по првим становницима досељеним из Обрежа НЛ; *Паи́чка ма́ла*, подвојен део села у коме живи бројна фамилија Пајић, једина у селу која није бивала плављена и није се помештала Ри; *Палилу́лска ма́ла/Палилу́лци*, део Горње мале у којој живе фамилије са надимком *Палилу́лци Шу*; *Пе-*

шкови́чка ма́ла, део села поред друма, у коме живи род са сек. презименом *Пеши́ковићи* (досељени из села Периш код Сврљига) Б; *Пири́ћанска ма́ла/Пири́ћански крај*, в. Крај Ри; *Пичо́р ма́ла/Океја́нија*, в. Окејанија П; *Пичо́р ма́ла*, углавном потиснуто име за део Д. мале у коме живе Исаиловићи, по досељењу сиромашна фамилија са пуно ситне деце Шу; *Ранђело́вска ма́ла/Ранђеловци*, део села у коме живи фамилија *Аранђеловић Т*; *Раши́чка ма́ла/Рашићи*, део села у коме живе *Рашићи С*; *Средња ма́ла*, махала у близини Врела, ниже Г. мале Ка; средишњи део Г. Мишевића М; део села Сл; *Средња ма́ла/~ ма́ла*, део села узводно од Чесме, са десне и леве стране потока Де; *Средња ма́ла*, махала између Г. и Д. мале В; *Стани́шичка ма́ла/Станишићи*, део села у ком су у једном периоду били најбројнији *Станишићи Б*; *Табачка ма́ла/Табачки крај/Табачки ~/Табачани*, део села у коме живи род са надимком *Табачани Т*; *Томи́чка ма́ла/Томићи*, део села у коме живи фамилија *Томић Л*; *Топли́чка ма́ла*, махала у којој живи род са надимком *Топличани* (досељени из Топлице) Д; *Турска ма́ла*, издвојен део села у коме живи фамилија Алемпијевић, са надимком *Турци Ша*; *Фика́рска ма́ла/Фика́рци*, део села у коме живи фамилија са надимком *Фикарци Де*; *Фили́пови́чка ма́ла*, део села у коме живи фамилија *Филиповић Л*; *Џига́н-ма́ла*, део села у коме живи фамилија са надимком *Џигани Л*; *Џига́нска ма́ла*, део села у коме живи фамилија са надимком *Џигани Де*; *Црни́чка ма́ла*, старо име за део Милетицке мале у коме живе потомци неког *Црнића* који је погинуо у Првом српском устанку Шу; *Црногòрска ма́ла*, део нове Левачке чаршије у којем су се двадесетих година XX века населили Црногорци. Пошто је у наредним деценијама на том простору формирано густо насеље, улица у којој су живели прводосељени Црногорци називана је *Црногòрска улица*; *Џуи́чка ма́ла*, део села у коме живе *Џујићи Ша*; *Шич ма́ла*, средишњи део села Л; *Шо́кавска ма́ла/Шо́кавци/Шо́ковци*, део села око главног пута, где живе Михаиловићи зв. *Шокавци Де*; *Шулска ма́ла/Шули́ћи*, део села у коме живи фамилија са над. *Шулиц Ша* — 97.

Мала бара, в. Бара Сл — 135.

Мала барица, в. Барица П.

Мала јеруга, в. Јеруга Л.

Мали браник, в. Браник Ви.

Мали Веселяк, в. Веселяк Б.
 Мали вр, в. врх ЈП-Ка-Ц.
 Мали кључић, в. Кључић П.
 Мали Круглац, в. Круглац П.
 Мали Лугомир, в. Лугомир.
 Мали Паклеж, в. Паклеж П.
 Мали Парлог, в. Парлог Бе.
 Мали реп, в. реп П.
 Манастирска река, в. Река С — 171.
 Манастирска шума, в. Планина ЈП; в.
 Манастирско М.

Манастирски багрењар, в. багрењар С.
 Манастирски друм, в. Друм Де.
 Манастирски пут, в. Друм Де.
 Манастирски шљивар, в. Шљивар Л.
 Манастирско, претежно државне шуме
 и пашњаци на огранцима Црног врха, некад
 у саставу манастирског имања ГШ-Ка-Ц;
 Манастирско, њива одузета манастиру С;
 њиве испод манастира ЈП; манастирске њи-
 ве додељене аграрном реформом Лозовича-
 нима Л; Манастирска шума/Манастир-
 ско, шуме које су припадале манастиру Јо-
 шаница М — 171.

Манџлово, њива у Падалишту Шу.
 Маравчина, в. Моравчина П.
 Марвено гробље, в. Гробље Ша — 155.
 Марин поток, в. Поток Ка.
 Маринков њојок, в. Поток ГШ.
 Маринково, њива у Тополи купљена од
 неког Маринка Ша.
 Марисављево, њива у Милетицкој мали
 Шу; њива Бе.
 Марисљево, шуме код Зариног дута Вр.
 Марићи, в. мала М.
 Марићки крај, в. мала М.
 Марицка мала, в. мала М.
 Марицке воденице, в. Воденица ДШ.
 Марицке појате, в. Појата ДШ.
 Марицки бунар, в. бунар ДШ.
 Маричино, вођњаци у Брестовцу Шу.
 Марјаново брдо, в. Брдо Ша.
 Маркићевски извор, в. извор ДШ.
 Марков бук, в. Бук Ме.
 Марков извор, в. извор ДШ.
 Марковићи, део села у коме живе фами-
 лије са сек. презименом *Марковићи* ВС.
 Марковицка река, в. Река ВС.
 Марковицки забрани, в. Забран Сл.
 Марковицки пут, в. пут ВС.

Марково, њива Ша.
 Марково браниче, в. Браниче К.
Матјевац, по предању старо име села Ра-
 китова, добијено по неком месту из кога су
 дошли први досељеници Ра — 79.
 Матенино барче, в. Барче Л.
 Матерџе/Метерџе, њиве и ливаде на
 брежуљку више села М — 170.
 Матин свињац, в. свињац Бу.
 Матина јабука, в. јабука ГШ.
 Матина циглана, в. Циглана Ја.
 Матино, њиве Сл; Матино, њива у Ли-
 вадама добијена аграрном реформом Ри.
 Матићи, в. крај Т.
 Матићки извор, в. извор Д.
 Матицка ограђа, в. Ограђа С.
 Матицки крај, в. крај Т.
 Меањште, њиве, шуме и ливаде у про-
 стору између Слатине и Старог Села Сл-СС
 — 171.

међа: Сарина међа, новоформирано на-
 сеље, некад њиве Ја³⁷ — 164.

Међар/Међари, њиве и шуме које деле
 два винорачка рода Ви; *Међар* (С. Ветнић)
 Бе — 164.

међаш: *Немањин међаш*, шума у гра-
 ничном делу са атаром Г. Рачника, са нека-
 квим великим каменом. Топоном је потвр-
 дио С. Ветнић 1963. године. Он сматра да је
 тим простором ишла граница Немањине жу-
 пе Белице ГШ — 164.

МЕЂУРЕЧ Етник: Међуречанин, Ме-
 ђуречанка; ктетик: међуречки. Атар повр-
 шине 768 хектара. Село је средње збијено-
 сти и дели се на махале по положају и по
 родовима. Године 1820. имало је 28 кућа,
 1839. год. 37, 1930. год. 125, по последњем
 попису има 142 куће — 59.

Међуречке шуме, в. Шума Д.
 Међуречки пут, в. пут Д-Де.
 Међуречко, њиве у граничном делу са
 атаром Међуреча Д.

Међуречко брдо, в. Брдо Ме.
 Мекишанска мала, в. мала Т.
 Мелички њојок, в. Поток ГШ.
 Мѣмиш, шума на Средњем врху у којој
 је, по предању, убијен некакав Турчин *Ме-
 миш* ГШ — 228.

Мергино поље, в. Поље П — 223.

³⁷ Сарина међа: „Вишеслојно насеље из прелазног периода и старијег гвозденог доба [...] површине око 5 ха [...] налази се на тераси уз некадашње ушће реке Лугомир у Велику Мораву. [...] Насеље је природно заштићено са свих страна меандрима Лугомира, коритом Лугомира и старом обалом Велике Мораве“ (Стојић 1986: 21,22).

место: **Зборно мѐсто**, пространа равница у пољу насупрот селу, — њиве, повртњаци и виногради. До тридесетих година XIX века то је била општинска (сеоска) земља, када је распродата мештанима, а новац употребљен за градњу сеоске цркве. По предању се ту окупљало за време вршидбе и заједно врло СЛ; **Павлово мѐсто**, ливаде и шуме ВС — 114.

Метџака, шума и мало њива на благој коси у облику лука. Пружа се од Гробља према Црном врху Ка — 178.

Метеризе, в. Материзе М.

механа: Бабина меџа, шума на Црном врху, поред старог пута за Крагујевац ГШ; **Катина меџа**, простор поред цркве у Д. Штипљу ГШ; **Код Панине механе/Код Панини орџи**, њиве и ливаде у близини друма у брдима више села. У турско време ту је била механа М; **Костина меџа**, шума поред старог пута за Крагујевац ДШ — 171.

Меча рупа, в. Рупа ГШ — 146.

Мечка рупа, в. Рупа ГШ — 146.

Мечкина рупа, в. Рупа ГШ — 146.

Мидина ровања, в. Ровања Т.

Миђурџе/Средбрџек/Средорџек, њиве са леве стране Лугомира, простор који је пре регулисања тока ове реке био између два њена рукавца Ра — 125.

Миђајловицко, њиве, воћњаци и шума Бе.

Миђатовачки браници, в. Браници П.

Миђатовачко, њива у Брестаку П.

Миђин шљивар, в. Шљивар Д.

Микайлово, њива купљена од неког Микаила Ра; **Микайлово**, њива и виноград у Милетицкој мали Шу.

Мике Милановићу чесма, в. Чесма Т.

Микина воденица, в. Воденица Вр.

Микине појате, в. Појата Т.

Микини багрењари, в. багрењар Т.

Микино, њиве Т.

Микџико, њиве, некада купљене од фамилије Микић из Г. Штипља Ка.

Микишанска мала, в. мала Т.

Миладиново изворче, в. изворче М.

Миладиново језеро, в. Језеро Д.

Миланов браник, в. Браник К.

Милановицко, в. Делнице Т.

Миланово, њива купљена од неког Милана КС.

Миланчино, њиве, воћњаци и шума у Угарима. Припадале су некој Миланки Бе.

Миланчићево, њиве и ливаде које су припадале фамилији са сек. презименом Миланчићеви Ри.

Миле Буљића изворче, в. изворче М.

Милџенковац/Милџенковац, шуме и воћњаци у страни, која се уздиже десно од потока кроз село (исп. „планина крупна и жирородна“, Мишковић 1885) ГШ.

Миленковицки шљивари, в. Шљивар ВС.

Милџенково, њива, дедовина Де.

Милџетино, њива купљена од неког Милете Шу.

Милџетицка мала, в. мала Шу.

Милџетово, њива Д.

Миливојев браник, в. Браник К.

Милџијево/Милиџевско, шума у Грабаку Сл.

Милиџина валога/Милина валога, в. Валога НЛ.

Милина валога, в. Валога НЛ.

Милина њива, в. њива Т.

Милићев кладенац, в. Кладенац Д.

Милџићево, њиве, дедовина Ме.

Милићевска река (: *Милићевци*, некад имућан род у Винорачи), в. Река ДШ.

Милићевска страна, в. Страна ДШ.

Милићевске воденице, в. Воденица ДШ.

Милићевски забрани, в. Забран ДШ.

Милићевски чаир, в. Чаир ДШ.

Милићевско, шума у Липовитом потоку Сл.

Милићки кладенац, в. Кладенац Д.

Милџин поток, в. Поток Д.

Милванкино, шума у Валогама Шу; шума у Брестовцу Шу.

Милванова пољанка, в. Пољанка Д.

Милвановићи, део села ВС.

Милваново, њива купљена од неког Милвана Ри.

Милванско, њива у Савином потоку, дедовина Де.

Милџево, њива у Поткосу Шу; виноград у Језернику Шу.

Милосавски крај, в. крај СЛ.

Милосавци, в. крај СЛ.

Милошев извор, в. извор Ка.

Милџево, њива у Брестовима Шу.

Милошевска страна, в. Страна В.

Милошићево/Милошијево, њиве и шума у Голој чуки Бе; **Милошићево**, њива и воћњак у Жиропањи Шу.

Милошицка мала, в. мала Д.

Милуџино, њиве испод Укосе. Име носе по некадашњој власници Милунки Бе; виноград у Накосу Шу; њива купљена од неке Милунке Шу.

Милуново, њива поред реке Шу.

Милутину Лазинем појата, в. Појатиште Т.

Миљковачка мала/Миљковска ~, в. мала Б. **Миљкове ливаде/Миљковске ливаде**, в. Ливаде Б.

Миљковске ливаде, в. Ливаде Б.

Минаровац, њиве које су некада припадале фамилији званој *Минарци* К.

Минкино, њиве чији је власник био неки Милун зв. Минка К.

Мирков поток, в. Поток ДШ.

Мирчин кладенац, в. Кладенац Шу.

Мирчин поток, в. Поток Шу.

Мирчино, њива у Трскари Шу.

Мисино, њива на Лазу добијена у замену од неког Мисе Б.

Мискица мала, в. мала Т.

Мисково, њива купљена од неког Миска Л.

Митин топољак, в. Топољак Т.

Митино језеро, в. Језеро Д.

Митровићево/Митровићко, њиве између села и Јагодине, у граничном делу са атаром Рибара, данас делом под стовариштима, гаражама и фабричким халама Ра.

Митровићко, в. Митровићево Ра.

Митровички пут, в. Пут ВС.

Миђино, виноград, некад у власништву неког Миђе Бе.

Михајлово брдо, в. Брдо В.

Миђино, њива у Доњој Врби Вр.

Миџино, њива, дедовина Ме.

Мишевачки поток, в. Поток Бе.

МИШЕВИЋ/МИШЕВИЋ/МИШЕВИЋЕ/МИШЕВИЋЕ. Етници: Мишевчанин, Мишевчанка; ктетик: мишевачки. Атар површине 2212 ха. Село је састављено од два подвојена краја, **Горњи Мишевић** (који се налази на стрмој и каменитој црновршкој падини) и **Доњи Мишевић** (испод падине, на саставцима река Вољавице и Бешњаје). Г. Мишевић је данас многољуднији, мада су се први досељеници углавном настањивали у Д. Мишевићу, где је доскора било и заједничко сеоско гробље. Године 1820. село је имало 10 кућа, 1839. год. 15, 1930. год. 118; по последњем попису има 102. куће — 79.

Мишина ливада, в. Ливада ВС.

Мишино изворче, в. изворче М.

Мишков извор, в. извор Р.

Мишков кладенац, в. извор Р.

Мишков поток, в. Поток Р.

Младенково, њива и виноград у Гају Ша.

Младеновићи, део села у коме живе Младеновићи, Гавриловићи и Николићи ВС.

Младеновићко, њиве у Лукару Ша.

Младеновички пут, в. пут ВС.

Млаќа, в. Кључ Вр; в. Бара Де; в. Ливада ДШ; њива крај потока Ц; **Млаќа/Млаќе**, њиве са удолинама у којима се скупљају кишне воде КС; **Дибљка млаќа**, њиве СЛ; **Трањџице млаќе**, њиве, претежно у власништву Трањића Ц; **Ширљка млаќа/Млаќа**, њиве повртњаци и шљивици П — 124.

Млаќе, в. Млаќа КС.

Млини/Рибарски пут, в. пут Ри.

Модра бара, в. Бара СЛ.

Момирова јаруга, в. Јаруга Ка.

Момирова њива, в. њива Ка.

Момчилово, њива, преци је купили од неког Момчила Шу.

Морава/Мџрава, река Велика Морава КС-НЛ-П-Ри-СЛ; **Код Мџраве**, њиве у близини Мораве П; **Стара Морава**, обрадиве површине између Супског кључа и Мијатовца, простор којим је некада текла Морава П — 123.

Мора̀виште, њиве и врбаџи на просторима којима је некада текла Морава или их плавила КС; плодна земља остала после повлачења тока реке Мораве СЛ — 223.

Моравчина/Маравчина, велики простор под обрадивим површинама у близини Мораве. Веле, „њџјзино [Моравино] корито било“ П; **Моравчина/Моравчина**, њиве, некад корито Мораве Ра — 223.

мост: Ваганарски мџст, мост на реци у средишњем делу села, више Ваганарске мале Ви; **Винорачки мџст /Деонички** ~, мост на Штипљанској реци више Винораче, преко кога иде пут што повезује ова села. Винорачани га називају *Деонички*, а Деоничани *Винорачки Ви-Де*; **Горњи мџст**, мост на Белици, узводно од Доњег Д; **Доњи мџст**/~ **мџст**, мост преко Белице у Топољаку Д; **Јошанички мџст**, мост преко Јошанице на главном путу кроз село Д; **Камени мџст/Каменити мџст/Левачки мџст**, стари камени мост на Белици, на Левачком друму Ја; **Црновршки мџст**, мост у селу на Црновршкој реци Т; **Шуљковачки мџст**, мост преко Белице којим иде пут за Шуљковац Д — 166.

Мџст код грбље, мост на Ковачевачком потоку Д.

Мртвџица, коса која се пружа у правцу Г. Комарица М — 126.

Мумијска чаршија, в. Чаршија Ја — 163.

муша: **Пут на мушу**, пут који иде косом Тилијана и дели трнавски атар од бресјанског (*муша*, диј. граница, међа) Т — 164.

На Андрину бару, в. изворче ГШ.

На брдо, в. Брдо Бе Вр Ме Сл.

На брду, в. Брдо СС.

На брег, в. Брег П.

На Бумбуле, в. Бумбуле Д.

На друм, в. Друм М.

На житиште, в. житиште СЛ.

На жито, в. житиште СЛ.

На камењар, в. Камењар Вр.

На клупу, в. Клупа Шу.

На колонију, в. колонија Ја.

На косу, в. Коса Д.

На лаз, в. Лаз Вр.

На лазови, в. Лаз ВС.

На Лајче, в. Лајче Л.

На Левач, в. Левач Ја.

На мали пијац, в. пијац Ја.

На појате, в. Појата М.

На пола пут, в. пут ДШ.

На ћуприју, в. ћуприја Шу.

Над ливаде, в. Ливаде Ви.

Над реку, в. Река С.

Над чесмом, в. Чесма Сл.

Накдсје, њиве и ливаде на врху косе, поред друма М — 115.

Накосу (непром., једном потврђен облик **Накоса**), њиве по врху косе изнад села Б; њиве и виногради на коси Шу — 115.

Напер, шума поред Каленовачке реке Ц; в. Јаз Ша Шу; **Код напер**, њива поред некадашњег воденичног напера Ша — 160.

Напојло, њиве, земља „оралија“ СЛ — 159.

Настин брег, в. Брег Ви.

Натема, обрадиве површине између Шуљковца и Шангаровца Шу — в. Анатема Ша.

Натемачки пут, в. пут Ша-Шу.

Негџно, њива купљене од неке Негосаве, зване Нега Вр.

Немањин међаш, в. међаш ГШ — 215.

Нешицка мала, в. мала С.

Низорнице, њиве и воћњак у Чукари Сл — 148.

Никдolino, шума, ливаде и њиве које су купљене од неког Николе Л; њива у Трскари Л, дедовина Шу.

Никдolini, део села у коме живе Николићи и Вујичићи ВС.

Никдolino, њива Ра.

Нџшљско, њиве поред реке ниже села. Овдашња фамилија са надимком *Бугари* је досељена из околине Ниша Ме.

Нова бара, в. Бара КС — 138.

Нови Исићи, в. Исићи В.

Новина/Новине, њиве између Присоја и Весељака, последње настале крчењем шума у том делу Б; **Новине/Новинчићи**, обрадива земља у Ливадама Р — 148.

Новински пут, в. пут Б.

Новинчићи, ш. п. њ. (Мијатовић 1948) Бу; в. Новина Р.

Новичино, воћњак и багремар, некад припадало неком Новици Бе.

Ново гробље, в. Гробље Бе М Ри.

НОВО ЛАНИШТЕ Егници: (**Ново**)лаништанац, (**Ново**)лаништанка; ктетик: (**ново**)лаништански. По последњем попису село има 226 кућа, в. Ланиште — 68.

Ново село, в. село Бе.

њива: **Бабина њива**, њива у Гробљанском кључу Ри; **Батаљ-њиве**, њиве, биле напуштене у време Турака Р; **Божидарова њива**, в. Крчевина Ка; **Божидарова њива**, њива у Манастирском, коју је отац информатора купио од неког Божидара Ка; **Будине њиве**, њиве и шума Де; **Велика њива**, њива у Згорелаји Бе; простране њиве које су биле у власништву једне породице, данас уситњене деобами Вр; њиве у Петровом пољу, поред Великих шума Де; њива више Ивковске мале Де; њиве, воћњаци и виногради П; њиве, поред њива зв. Косањак, површине веће од Косањка Ка; њива велике површине Л; њива у Предорачком кључу П; њива велике површине Ри; њива у равни поред Белице Т; њиве у Пољу Ша; њива Сацића у Гају, већа од прворазоране Старе њиве Ша; њива у Дивљачи Шу; **Велика њива/Код ђра**, виногради у Виноградима са великим орахом у средини С; **Велике њиве**, њиве ДШ; **Вецина њива**, в. Вецино Ра; **Дедина њива**, њива наслеђена од неког старца кога је породица чувала Б; **Дбна њива**, ливада ВС; њива, део велике парцеле од које је горва, већа половина, конфискована Де; **Дугачке њиве**, уске а дугачке њиве ДШ; **Дугачке њиве/Дугачка**, њиве, уске а дугачке К; **Ђорђева њива**, њиве, велики простор који се одвајкада тако зове Ка; **Сисина њива**, њива, некад у власништву неког Језди-

мира Ка; **Костадинкина њива**, ливада у Бешњаји ВС; **Лазарова њива**, њива испод Малог врха Ка; **Лакџина њива**, њива према селу Црнчу Ка; **Лесандринина њива**, шумом обрастао простор поред Грађе Ка; **Миљина њива**, њива у Г. кључу, купљена од неког Миле Т; **Момирова њива**, њива у Јаруги Ка; **Петрова њива**, шумом обрастао простор поред Грађе Ка; **Полина њива**, њива П; **Рајдина њива**, њива Ц; **Ранкова њива**, државна шума у Селској утрини Ка; **Стаменовићка њива**, шума у Селској утрини Ка; **Станкова њива**, њива, дедовина Б; **Стара њива**, њива у Угарима Бе; њиве у Гају, кажују да је то први терен који је раскрчио и разорао привдосељени предак Саџића Ша; **Старе Њиве**, њ. л. (Мијатовић 1948) Ри; **Стојнина њива**, њива у врпском атару, добијена у мираз Б; **Тозиња њива**, њива испод села Ц; **Турске њиве**, обрадиве површине Р; „страна на левој страни Белице [...]”. Ту су некада турске њиве биле, кад су Турци у Јагодини боравили“ (Мишковић 1885) Бу; **Циганске њиве**, њиве некада купљене од Цигана К — 150.

Њиветине, њиве на терену стрмом „ки зид“, мале парцеле у низу од реке до сеоског гробља Ка — 150.

Њивче, ливада ВС; **Петрво њивче**, повртњак поред реке Бе; **Стевино њивче**, њива у Селској утрини Ка — 150.

обор: **Код обора**, њиве и плацеви на улазу у село, поред Врпске реке, где су „били обори овем Алексинема“ Б; **Таврића обори/Таврићки обори/Таврићеви обори**, новоформирано насеље Ја — 157.

Обрадовић мала/Обрадовићка ~, в. мала С.

Обрадовићи, в. мала С.

Обрадовићка мала, в. мала С.

Обрежани, в. мала НЛ.

Обрешка мала, в. мала НЛ.

Овњово, њива, дедовина Т — 156.

огајак: **Ласин огајак**, њ. с. л. (Мијатовић 1948) Ме — 138.

Огђаче, обрадиве површине (нису близу Гаја) Л — 138.

Оглавак, каменито узвишење са виноградима испод њега М — 130.

огледало: **Код огледала/Код огледала**, некадашњи назив за део главне улице, око

огледала у излогу неке трговинске радње Ја — 94.

ограда: **Иванова ограда**, њиве Р — 151.

Ограђа, њиве на којима се у новије време формира насеље В; њива више сеоског гробља Ви; њиве у брду више Ивковице мале Де; њиве у близини Великих шума Де; њиве ниже Винограда (по посед. листу *Старо село*) Де; њиве више села Ме; њиве П; њиве Р; њива коју је раније плавила вода па је ограђивана плетеним прућем да се песак не би у њу наносио Ри; воћњак у Чести С; њиве и багремар, некад ограђен простор испод Филијана са појатама неког Милутина Лазиног Т; њива и воћњак у Горњој мали Шу; **Ограђа**, в. Грађа Ка; **Врајкорска ограда/Ограђа**, њиве више села које претежно припадају фамилији са надимком *Врајкџори* (призетством дошли из Мишевића) С; **Горња ограда**, њива узводно од ограђе Ри; **Долња ограда**, њива, део Ограђе Ри; **Живкина ограда**, њиве Ви; **Јеленина ограда**, њиве на простору где су доскора били виноград, а пре тога ограђен простор са појатама Ви; **Јованчина ограда/Јованчина** ~, њиве југоисточно од села Ви; **Матицка ограда/Ограђа**, њиве испод Врајкорске ограђе С — 151.

Одјавница (Стојић 1986) Р.³⁸

Одонуд реке, в. Река Д.

Окејанија/Пиц мала, део села са лепим планским кућама који је раније често бивао плавлен П — 93.

Округли лаз, в. Лаз ВС.

општина: **Код старе општине**, део села где је била општинска зграда ВС — 169.

орање: **Црно орање**, њиве у селу са земљом црницом, тешком за обраду Шу — 148.

орак: **Код ђра**, њива, некад ограђен простор у коме је растао велики орах Д; **Код ора**, њива у Предорачком кључу П; **Код ора**, в. Њива С; **Код ораси/Код Брајдини** ~, простор на коме су расли ораси необично крупног плода Шу; **Код Панини ораси/Код Панине механе**, в. механа М — 153.

Орџак, њиве од Равног гаја према Лозовику С — 130.

Орловак, некада њиве, данас шуме у брдима више села М; велики комплекс шума поред Чукаре (није највиши врх) Сл — њиве и шуме у ували ниже Чукаре, са slabим потоком Вр — 145.

³⁸ „Једнослојно насеље [...] на ободу алувијалне равни Велике Мораве“ (Стојић 1986: 21).

Орница, шума у Јелечу Сл; **Орнице**, њиве, сматрају, најстарија оранична земља ГШ; ливаде, виногради и шљивици поред реке у Д. Мишевићу М; њиве у Потоку Ме; њиве више села НЛ; **Орнице**, њиве ЈП; **Орнице/Орнице**, ливаде и воћњаци ВС; њиве, некад сеоска утрина у близини Виноградског брда, према црначком атару (мештани не познају термин *орница*) Де; **Орнице**, баште (поврћњаци) у равни, поред реке у селу Бе; **Орнице**, њиве у подножју Црног врха Ка; **Орнице/Орнице/Орница**, њиве и виногради у граничном делу са Честамa у сиоковачком атару Ме — 148.

Орнички пут, в. пут ГШ.

оскоруша: Код **оскоруше**, њиве у Бубану Бе — 153.

Осојак/Осоје, шума на осојној страни брда Бе — 115.

Осоје, в. Осојак Бе.

Осредак, в. Асредак Бе; шума у ували, између Дрењара и Трновите косе, на граници са црначким атаром Ка; простор поред Јерининог града, на граници атара Слатине, С. Села и Врбе Сл; њиве поред реке Ша; **Осредак/Асредак**, њиве и воћњаци у брду више Бањске мале, око увале којом стичу кишне воде Б; **Осредак/Средак**, шуме Вр — 117.

Острво, в. Острво КС Ри.

Острџак/Стрџак, њиве са два мања уздигнућа КС — 125.

Острво, њиве у близини Мораве, између Тоње и Горњег Кључа Ра; **Острво/Острво**, њиве и врбаци, простор који је некада личио на острво, будући да је Морава ту имала крив ток и често, изливајући се, затварала то благо узвишење са свих страна КС; њиве, део Брестара поред Старог села, делом заузете црпном станицом јагодинског водовода Ри — 125.

Оцин гроб, в. гроб ВС — 169.

Оштри камен, в. камен ЈП — 136.

Павлов брег, в. Брег Ка.

Павлов гроб, в. гроб Ка.

Павлова воденица, в. Воденица Де.

Павлова шума, в. Шума Ша.

Павлове појате, в. Појата Л.

Павловићи/Павловићи, део села у коме живе Павловићи, Јездимировићи и Костићи ВС.

Павлово лукче, в. Лукче Ка.

Павлово место, в. место ВС.

Падалиште, поље под њивама у граничном делу са атаром Ковачевца, Драгоцвета и Бунара. Верује се да је овде некада била велика битка у којој су „падале главе ко лишће“, те отуда и име овом месту Бе-К-Д-Шу; њиве и шума у месту зв. Лакче Вр; **Циганско падалиште** њ. л. п. (Мијатовић 1948) К — 170.

Падина, њиве и воћњаци Бе; падина, некада сеоска утрина на којој се данас налазе индустријски објекти В; њиве на благој падини у Д. Врби Вр; падина Ђурђевог брда под шумом, воћњацима и ливадама Т; **Падине**, њиве на благој падини која се спушта према Драгоцвету Ви; њиве, делом викенд-насеље на благом пространом узвишењу десно од пута за Јагодину Ме; **Ширџка падина**, брдска коса под шумама Р — 116.

Пажар, брдо, једно од црновршких узвишења под шумама ГШ — 135.

Паино сокаче, в. сокаче Ри.

Паицка мала, в. мала Ри.

Пајкино, њиве купљене од неког Пајка из Међуреча Л.

Пајкова казаница, в. Казаница Д.

Пајкова пољанка, в. пољанка Д.

Пајково, њиве у Гају Шу.

Паклеж/Паклеш, — а, њиве, још увек мочварне, са лошом земљом, између Праћине и Предора. Веле: „била водуждина, шевари, ватала се риба туна“; **Велики Паклеж**, њиве даље од Паклежа, према Морави; **Мали Паклеж**, њиве, део Паклежа П — 128.

Палилџле/Палилџци, део села у страни више сеоског дома Л.

Палилулска мала, в. мала Шу.

Палилулци, в. Палилуле Л; в. мала Шу.

Палино, њива у Пољу Ша.

Панађуриште, њиве на пространој равници ДШ.³⁹

Панићи/Панићи, део села ВС.

Панов гроб, в. гроб М.

Пантелина воденица, в. Воденица ВС.

Пантине воденице, в. Воденица Де.

³⁹ **Панађуриште**: „Вишеслојно насеље из прелазног и једнослојно из старијег гвозденог доба [...] површине приближно 6 ha [...] покрај багрданско-светозаревске удолине, на тераси природно заштићеној коритима два потока“ (Стојић 1986: 16).

пањ: Пањѐви, њиве у Падинама Ви; *Цр-ни пањ*, њиве (Карта 1947) ГШ — 145.

Пањѐк, њиве и шума Де — 145.

Пањѐр, некад ливаде, данас њиве и шума ДШ — 145.

ПАЊЕВАЦ, в. Кочино Село — 70.

Пањевац, „јаруга сува, на источној стани Лозовика, под родном земљом, простор 100-150 п.“ (Мишковић 1948) Л — 145.

Пањевачки лугови, в. Луг Ри.

Пањевачки пут, в. пут Ри.

Пањевачки рит, в. Рит Ја.

Папрадњача/Папрадњача, шума на Црном врху у којој и данас „има папрада“ ГШ — 144.

Папуџијска улица/Папуџијска чаршија, в. Чаршија Ја — 163.

Парамиде, највеће узвишење црновршког масива на којем је била некаква дрвена пирамида, „било нешто све од даске, горе шиљато“ Ка — 178.

Параћинци, део села у коме живе Антићи, са надимком *Параћинци* Ви.

Парлог, њиве и виногради Бе; њиве и шума у брду ДШ; в. Јасик Л; њиве и виногради према Д. Штиплу Ц; Пърлози, виногради на источној страни Ћилијана, према лугомирској долини Д; Вѐлики Пърлог, земља тешка за обраду, смоница. Верује се да је простор некада био запарложен, необрађен Бе; Мали Пърлог/На брдо, виногради на врху брда Бе — 150.

Патекарско/Патикарско, њива у близини града Ри — 163.

Патикарско, в. Патекарско Ри.

Пауновско, њиве на брду према Д. Рачнику ДШ.

Пацино језеро, в. Језеро Д.

Пашњак, ливаде и пашњаци више села, сеоска утрина Ц — 150.

Пашњаци, н. с. (Мијатовић 1948) Ка.

Пени поток/Пени ~, в. Поток М.

Пенна ливада/Пена ~, в. Ливада М.

Перило, место на Каленовачкој реци где се прало рубље Ц — 178.

Перин извор, в. извор Ка.

Перино, њива у Доњем граду М.

Пѐринче/Пѐринче, њиве у Јелениној ораћи, дедовина Ви.

Пѐричино, њива и шума у Гају Шу.

Перков забран, в. Забран Ц.

Пѐсак, њиве са песковитом земљом поред Белице Ша — 125.

Пескуша, њиве и багремова шума у Весљаку, са белом песковитом земљом Б; њива

ва поред реке, у Кључу Бе; њиве и шума Де; њива у равни поред реке Шу — 125.

Петканине шуме, в. Шума Ме.

Пѐтлѐвац/Пѐтловац, зараван на брду више Новог Ланишта, обрадиве површине и забран. Према селу се од тог брда спушта сува увала (исп. „Пѐтловац или Свињаревачки њошак, поток, утиче с лева у Белицу“, Мишковић 1885) НЛ — 176.

Петричко/Петричко, шума Д.

Петров извор, в. извор Ка.

Петрова бара, в. Бара С.

Петрова коса, в. Коса М.

Петрова ливада, в. Ливада М.

Петрова њива, в. њива Ка.

Пѐтрово, њива у Гају Ша; Пѐтрѐво, њиве В.

Петрово њивче, в. Њивче Бе.

Петрово поље, в. Поље Де.

Пѐћине, ливаде и шуме више Врелца ВС — 118.

Пецин поток, в. Поток Ша.

Пецичко језеро, в. Језеро Д.

Пешковицка мала, в. мала Б.

пивара: Код пивѐру/Пиварски крај, део града око фабрике пива, на почетку издвојен део вароши Ја — 162.

Пиварски крај, в. пивара.

пијац: Код пијац, њиве, део Ливада око сточног пијаца Ри; Мали пијац/На мали пијац, део града где је некада био пијац Ја — 171.

пијаца: Дрвена пијаца, једновремени назив за простор Малог пијаца, где су некада продавана дрва за огрев (Мацура 1984: 69) Ја — 171.

Пикљанова колиба, в. колиба Ри.

Пирићанска мала/Пироћанска мала, в. мала Ри.

Пирићански крај, в. крај Ри.

Пирићански сокак/Пирићанско сокакче, в. сокак Ри.

Пирићанско сокакче, в. сокак Ри.

Пиркин шљивар, в. Шљивар Ви.

Питијѐрино, некад поврћњак неког Питијаре, наводњаван долапима, данас њиве НЛ.

Питома крушка, в. Крушка Бе.

Пиц мала, в. мала П — 93.

Пичор мала, в. мала Шу — 93.

Пѐштѐља/Пѐштѐљина, планина под шумом, претежно буковом ЈП — 129.

Пиштѐљина, шуме на две стране брда, узане и засечене као кањон Ц — в. Пиштоља ЈП; Пиштѐљине, њиве и шуме Р — 129.

Плaндиште, њиве и ливаде где је некада пландовала стока Бе; обрадиве површине између Г. Врбе и Слатине Вр; простор око чесме у Д. мали, са необрађеном заравни испод чесме Де; **Горње Плaндиште**, горњи део Плaндишта Вр; **Доње Плaндиште**, доњи део Плaндишта Вр — 157.

Плaниња, огранци Црног врха, шуме на простору од врхова Црни врх и Парамида, према манастиру Јошаници Ка; шуме у Бешњаји М; шуме према Ј. Грњавору Ц; **Плaнина/Црни врх**, в. Врх; **Манастирска плaниња/Плaниња**, шума, ливаде и њиве на обронцима Црног врха, некада у склопу манастирског имања ЈП — 114.

Повише село, в. Село Ри.

Под Гај, в. Гај Б.

Под лојзе, в. лојзе Шу.

Под Средњи вр, в. врх ГШ.

Под Таван, в. Таван ЈП.

Под Шареник, в. Шареник ЈП.

Подвадница, њива у Кључу (диј. *вада* 'канал којим тече вода за воденицу') Бе; ливада и њива у Селаковом брду СС — 160.

Подзвезданац, њиве. На том локалитету је сеоско гробље Ра.

Поднареника Љубе сокак, в. сокак Ја.

Подруми, њива у близини села. Овде су се некада налазили подруми у којима се чувало вино Л — 155.

Подрумина, њиве, 2,5 км западно (С. Ветнић) ДШ — 155.

Подусје, њиве поред Мораве, око старог ушћа Лугомира у Мораву Ра — 125.

Пожерёвина, државна шума у коси, са растињем које се не разликује од суседних шума у Трновитој и Краткој коси Ц — 135.

Поило, њива поред Г. брода у којој су избијали вирови Ша — 159.

Појата, велики број породица њиве у близини села, где су им биле појате, зове овим именом Шу; **Појате**, њиве изван села где је више фамилија имало појате Ка; њиве више села Ме; њиве испод села, где је доњи део села имао појате Ме; **Појате/На Појате**, њиве, ливаде и шуме на месту где су некада биле сеоске појате М; **Благојева појата/Код појате**, њиве, некад поред појата неког Благоја који је живео у претпрошлом веку Шу; **Више појате**, њиве у Дивљачи Шу; **Више Станкове појате**, њиве у Дивљачи Шу; **Ђолина појата**, њиве на којима су биле појате неког Ђоле Ви; **Српине појате**, некад појате у Гају, данас њиве ДШ; **Код појате**, виногради на месту где су до-

скора биле сеоске појате са шталама Л; њива у Гају Шу; њиве са десне стране Белице Шу; **Код појате/Појате**, виногради и шума на простору где су биле сеоске појате, са још понеком оронилом и напуштеном зградом Бе; **Код појате/Код штале**, воћњаци и виногради у близини села, око места где су доскора биле појате ДШ; **Код Борисљеве појате/Код појате**, њиве и воћњаци у Д. Плaндишту Вр; **Код Обрадове појате/Код Обрадово**, њиве поред којих су биле појате неког Обрада Ме; **Код Спасољеве појате**, њива у Барчићима Шу; **Код старе појате**, виногради на месту где су некада биле појате Л; **Марицке појате**, некад појате у Великим њивама, данас њиве ДШ; **Микине појате**, њиве, некад појате неког Мике Т; **Милутину Лазинем појата**, в. Појатиште Т; **Павлове појате**, њиве и виногради Л; **Светина појата**, њиве Де — 157.

Појатиште, њиве у пристранку поред Кључа, где су биле појате Бе; **Појатиште/Милутину Лазинем појата**, њиве и виноград на месту где су некад биле појате, поред Ограђе Т; **Појатиште/Старо појатиште**, њиве у Дивљачи, Милетицкој мали, Горњој мали, Барчићима, Кључу (места на којима су биле породичне појате) Шу — 157.

Пбјло, њиве у Крушару, око пресахлог извора на коме се појила стока Ша; **Пбјло/Поила** (С. Ветнић), њиве у Бубану. Данас на њима нема воде Бе — 159.

Пбјлово, њиве око раскрснице где се укрштају путеви за села Рибаре и Ракиново и за Јагодину. Некада је ту било пуно бунара на којима се појила стока. У последње време су на том простору досељеници са Косова формирали насеље Ра-Ри — 159.

Пола пут, в. пут ДШ — 137.

Полина њива, в. њива П.

Пољана, воћњак у Доњој Врби Вр; њива у заравни испод Клика ГШ; пашњаци у планини ЈП; поље, њиве у Пиштољинама Р; простор на коме је данас сеоско иргалиште и школа Ра; њива и воћњак у Милетицкој мали Шу; **Пољане**, зараван на брду више села где се врло жито Б; некад сеоска утрина, данас њиве у граничном делу са атарима Ковачевца и Белице Д; њиве К; **Велика пољана**, обрадива земља Бу; **Дуга пољана**, њиве између пута и реке, према Трнави Д; **Ђукина пољана/Ђукино**, в. Ђукино М; **Ћкина пољана**, неплодно земљиште, бивша сеоска утрина Д; **Прека пољана**, „5-6

плуга, под утрином и ситном гором“ (Мишковић 1885), в. Преке К; **Ћирска пољана**, в. Утрина Д — 118.

Пољана горња/Горња пољана, њиве, некад сеоска утрина више Пољане доње Д.

Пољана доња/Доња пољана, њиве, некад сеоска утрина Д.

Пољана-утрина, в. Утрина В.

пољанка: **Мйлованова пољанка/Пајкова** ~, мала травната површина у селу поред кућа Цветковића (Милован, Пајков отац) Д⁴⁰ — 119.

Пољанска ливада, в. Ливада Ц.

Пољанче, њива на заравни међу шумовитим косама ДШ; **Вучковско пољанче**, мала необрађена зараван у селу ДШ — 118.

Пољанчићи, претежно виногради на јужној страни Ћилијана, према Бресју Т — 118.

Пђе, њиве у пространој равници са леве стране Белице која се узводно пружа од Трнаве до Врбе и села Белице, по ширини се благо уздиже до испод црновршких села Б-Д-Ша-Шу; забрани и њиве В; шума Вр; њиве у Таборишту ВС; њиве и ливаде СС; **Пђе/Црначко пђе**, њиве на благом пристранку испод села Ц; **Ваљевачко пђе**, в. л. (Мијатовић 1948) ГШ; **Винорачко/~ пђе**, њиве десно од пута Јагодина — Крагујевац Т; **Горње пђе**, део Поља СС; **Горње пђе**, њиве и шуме више села К; **Горње пђе**, њиве на равном терену, поред сеоског гробља КС; **Гробљанско пђе**, њиве у пољу поред новог сеоског гробља Ри; **Дивље пђе**, њиве у Пољу, близу лозовичког атара Ша; **Дјбро пђе**, њиве испод Ћилијана с нарочито плодном земљом Д; **Дјбно пђе/Дјње пђе**, њиве између села и Друма К; **Дјње пђе**, део Поља СС; **Дјње пђе**, њиве у Бубану Бе; њиве, део поља испод Друма Шу; **Мјргино пђе/Пђе**, велики простор са обрадивим површинама између Брестака и Сарине међе, некад сеоска утрина Ц; **Петрово пђе**, шуме и њиве у граничном делу са деоничким атаром (по кат. књигама *Тейребово пђе*, в.) Де; **Таушановића пђе**, њиве (Карта 1947); **Тјтребово пђе**, њиве у граничном делу са атаром Деонице Ме — **Тјтребово пђе/Тјтребово**

пђе, претежно њиве између Драгоцвета, Међуреча, Деонице и Винораче Д; **Ў пље**, њива у Драгоцвечком атару Шу; **Цамино пђе**, шуме ниже Новина, према селу Цикот Б; **Ширђко пђе**, њиве, део Поља Б-Ша; брежуљкаст терен испод Шућура, према Лозовику Ме; њиве П; **Шљивар Ў пље**, њиве у Мергином пољу П — 118.

Пољско гробље, в. Гробље П.

Појадина бара, в. Бара Ри — 169.

Попадицке куће, в. кућа Б — 169.

Попило, њиве и виногради ПП; **Попило/Папило**, њиве и ливаде у Г. Врби Вр; **Дјње Попило**, њиве ниже Попила Вр — 228.

Попове ливаде, в. Ливада М Шу — 168.

Попђво, њиве и виногради К; њиве, део Гаја купљен давно од неког попа из Ковачевца Ме; њиве у Доњој мали Шу — 168.

Пђчица, воћњак између Шантаровца и Бунара Ша — 168.

Поред друма, в. Друм Д.

Поред реке, в. Река Б Ја.

Пјрта, простор око записа, дивље крушке у центру села где се обављају заветине. Сматра се да је ту некада било гробље (ископавани су делови људских скелета) Бе; в. Задруга Шу; **Код пјрте**, део села у коме је био сеоски запис Бу; необрађена зараван крај старог сеоског записа и багремар око ње, некад главни део села Де; **Код пјрте/Пјрта**, средишњи део села, поред реке Јошанице, где је некада растао сеоски запис Д; **Код старе пјрте**, простор у селу (са боровим садницама) на коме је растао сеоски запис ВС — 94,171.

Пјткосу (непром., једном потврђен и облик **Пјткоса**), њиве, виногради и шума испод косе Шу; њиве, виногради и шума испод Укосу, до Појатишта Бе — 115.

Пјток, њиве и део насеља око сувог потока Б; њиве чијим се доњим делом сливају воде за време обилних киша Бе; поток, протиче кроз село и улива се у Белицу Бу; њиве испод Језера, са путем кроз долину којом су по предању отекле воде језера у коме је живео водени бик Ви; њиве око Слатинског потока Вр; њиве и воћњаци у селу, са потоком који потиче од безименог извора у Ру-

⁴⁰ Овде, поред сеоских путева, има неколико празних травнатих површина где се скупају и играју деца. Свака таква површина се назива *пољанка*, односно *пољана*, а ближе се одређује помоћу имена фамилија: **Пољанка код Ђелци**, **Пољана код Жике Турског**, **Пољанка код Штрљци**, синтагматским формама које стоје на граници између апелативног и топономастичког.

ток и шума у Јелечу Сл; **Лозовички пџток**, поток који стиче из Лозовика и улива се у Белицу између Д. и Г. мале Шу — **Лозовички пџток/Пџток** К⁴²; **Лутин пџток**, шума у сувој ували којом стичу кишне воде са Ђилијана Т; **Марин пџток**, поток, предање каже да се у њему удавила нека Мара прелазећи га на коњу Ка; **Маринков пџток**, поток под Лепим брдом (Мишковић 1885) ГШ; **Мемички пџток**, стиче са Црног врха, између Грота и Жежница (Карта 1947) ГШ; **Милкин пџток/Пџток**, сува увала кроз доњи део села поред које је живела нека Милка Д; **Мирков пџток**, поток са околним њивама и шумама које су припадале неком Мирку ДШ; **Мирчин пџток/Мирчин пџток**, шуме, некад заједничко сеоско имање са шумама и ливадама у ували Шу; **Мишевачки пџток**, поток који стиче од села Мишевић Бе; **Мишков пџток**, поток Р; **Пеин пџток/Пџток**, поток који потиче од Пених ливада и улива се у Вољавицу М; **Пецин пџток/Пџток** ~, сув поток и шума у страни која се спушта према Тополи Ша; **Преко пџток**, виноград и њива поред Гробљанског потока Ша; **Преко потџка**, воћњаци и виногради у Д. Врби Вр; **Рачински пџток/Рачински ~/Речински ~**, поток који потиче од извора у подножју Турђевог брда и разлива се у пољу које се шири према Јагодини (в. Арачлијски поток) Т; **Рашићки пџток**, њиве око горњег дела Јерског потока С; **Рибнички пџток**, „долази из Липара, протиче поред села Рибник“ (Мишковић 1885); **Ружин пџток**, поток између села Белице, Лозовика и Д. Мишевића М — **Ружин пџток** Бе-Л; **Савин пџток**, поток ниже села, улива се у Вољавицу (сужен простор између две косе, независно од тога да ли њим теку воде, назива се поток) М; **Савин пџток**, јаруга под багрењем више Римског гробља Де⁴³; **Савин пџток/Пџток**, њиве, виногради, воћњаци и багремова шума, делом у ували којом стичу кишне воде са Петровог поља Де; поток и шума око њега Шу; **Свињаревачки пџток**, в. Свињаревац НЛ; **Селски пџток**, поток који потиче из села, од чесме Ајдучка вода Л; **Слањбарски пџток**, поток којим се сливају ки-

шне воде од Слане баре ВС; **Слатински пџток/Слатински пџток/Пџток**, лева притока реке Јелице која стиче из Слатине у Г. Врбу, где се улива у Јелицу Вр; **Смрди бубин пџток** или **Бубан** (в.), поток „у коме се легу неке млоге бубе. — Зове се тако с тога, што је у том потоку погинуо у време устанка некакав Турчин звани Смрди буба“ (Мишковић 1885) Бе; **Сојаков пџток**, поток испод Сојакове косе ЈП; **Станчин пџток**, поток и ливаде око њега ЈП; **Степановачки пџток**, поток, шуме и њиве ниже села. Наставља се на Степановац (в.) Сл; **Сџвин пџток**, поток са мало воде, често пресушује Бу; увала којом се сливају кишне воде ДШ; **Трањички пџток**, поток што потиче од Трањичких бара. У деловима доњег тока назива се Рашићки, односно Јерски, у делу тока кроз Деоницу само Поток С; **Тришин пџток**, шума међу косама, где је био рудник гипса; **Трновити пџток**, њиве и шуме у ували Вр; **Ћосин пџток**, блага увала, њиве и багремова шума Шу⁴⁴; **У поток**, в. горња мала Бу; **Цветин пџток**, слаб планински поток са околним ливадама и шумом ГШ; „поток у коме се настанила и живела нека Цвета“ (Мишковић 1885); **Церовички пџток/Церовички ~**, увала којом отичу кишне воде из Церовика Ша; **Цигански пџток**, поток поред кога су некада живели Цигани ЈП; **Чесмин пџток/Чешмин пџток**, поток који потиче од Чесме у Бешаји и шуме око њега ВС; **Чокџицки пџток**, сува увала Ша; **Шибовити пџток**, поток на крају села, према Сиоковцу. Ту је некада било много шибља Ц-С — 122.

Пџток у Тањеву јеругу, поток, протиче кроз Тањеву јеругу Л.

Потџче, обрадива земља. Овде је некада био поток који се и данас ствара после великих падавина Бу; њиве у горњем току Лозовичког потока, слабијег у том делу где „нема подворци“, који се ниже појављују Ме; шума у ували којом се сливају кишне воде С; **Потџче/Потџче**, њиве ниже Старе Деонице, са извором у горњем делу Де — 122.

ПРАЋИНА, в. Кончарево — 52.

Прва бара, в. Бара ЈП — 137.

⁴² **Пџток**: „Једнослојно насеље [...] на тераси уз Ковачевачки поток“ (Исто: 18).

⁴³ **Савин пџток**: једнослојно насеље уз поток (Стојић 1986: 15).

⁴⁴ **Ћосин пџток**: „Једнослојно насеље површине 2,5 ха [...] простире се на неколико тераса уз напуштен меандар реке Белице“ (Исто: 24).

Прва утрина, в. Утрина Де.

Прéвој, шума у Страни М — 116.

Прегарница, њ. п. (Мијатовић 1948) Т — 148.

ПРЕДОР Етници: Предорчанин, Предорчанка; ктетик: предорачки. Издвојен део села Кончарева, на самој обали реке Мораве. Постоје два противречна предања: по једном је Предор са Праћином одувек чинио једно насеље; други веле да је некада био посебно село, па се спојио са Праћином кад се она поместила на данашњи локалитет — 60.

Предорачки кључ, в. Кључ П.

Предорачко гробље, в. Гробље П.

Прéке/Прéке, њиве на равном терену (исп. *Прека њолана*, сеоска утрина, Мишковић 1885; *Преко њолане*, њ. л. п., Мијатовић 1948) К — 137.

Преко ауто-пут, в. Мала КС; в. Ауто-пут Ри.

Преко Белицу, в. Белица КС СЛ.

Преко друма, в. Друм Де Сл Ша.

Преко јаругу, в. Јаруга Шу.

Преко Лугомир, в. Лугомир Ри.

Преко Марино, в. Дуз Марино Ра.

Преко поток, в. Поток Ша.

Преко потока, в. Поток Вр.

Преко пругу, в. пруга П.

Преко пут, в. пут Шу.

Преко реке, в. Река Б Де С.

Преко реку, в. Река Вр.

Прекдкосу (непром.), њиве иза косе више села Шу.

Прекдоље (непром.), њиве, део поља Шу.

Прéлаз, шума у ували којом тече поток ВС; шума на врху косе, према Мишевићу ВС — 125.

Пресий, њ. л. (Мијатовић 1948) Ра.

Пржак, њиве између села и Мораве, делом плодне, делом са танким слојем земље испод које је песак, где слабо успевају усеви П — 126.

Приновци, простране њиве поред Мораве, некад необрадиво сеоско имање које је разделено, „приновљена земља“ П — 148.

Присој, в. Присоје Бе; Доњи присој/Виногради, в. Виногради Вр.

Присоје, шуме и обрадиве површине на присојној страни косе, изнад Лукара Б; њиве, ливаде и шуме на граници са староселским атаром, сунчана страна Сл; Присоје, њиве и ливаде у Г. Врби; Присоје/Присоје/Присој, шуме и њиве на присојној страни

брда Бе; Горње присоје, њива и воћњак на присојном терену у Г. Врби Вр — 115.

Прлийа, в. мала Ра — 225.

прњавор: Јошанички Прњавор, село (в.); Стари Прњавор, њ. с. (Мијатовић 1948) ЈП — 67.

Провалија, њива између Старог села и Малог репа, у којој је била вода до пре седамдесетак година П — 118.

Прбон/Прбгон/Прокоп, њиве, блага стрмина испод Друма Д — 159.

продавница: Код продавницу, део насеље око продавнице Р — 94,171.

Прокићева улица, в. улица Ја.

Прокоп, в. Прогон Д.

Просечени камен, в. камен М — 136.

пруга: Испод пруге, део села у Доњој мали, од пруге према равници Бу; Код пруге/Код пругу, њива поред железничке пруге П; Преко пругу, њиве са друге стране железничке пруге П — 166.

Пулино/Код Пулино, њиве (:Пула, над. од Мијајло).

Пурејски браници, в. Браник Д.

Пуричко, њиве ниже села Ме.

пут: Багрдански пут, пут који пролази поред села и води у правцу Багрдана В; Брезнички пут, пут кроз Брезе ГШ; Бресјански пут, пољски пут према Бресју Т; Бубански пут, пут кроз Бубан за Шантаровац Шу; Винорачки пут, пут за суседно село Винорачу Д; Више пута, њива више пута кроз село С; њива у Реци, више пута из села Ша; Воденички пут, пут који уз поток из села излази на Градац и води за Штипље, веле за штипљанске воденице НЛ; Вољавачки пут, пољски пут према Вољавчу ДШ; Вољевачки пут, пут који пролази једним делом Вољавча, повезујући Багрдански и Штипљански пут В; Врлетни пут, пут из села за Врлет Шу; Врновачки пут, пут који од Жежница иде према селу Врановац ГШ; Вучков пут, пут према Старом Селу и Слатини ВС; Гајски пут, пољски пут кроз Гај ДШ; Гробљански пут/Пут за гробље, пут кроз Поље за сеоско гробље Шу; Доњомалски пут, сеоски пут који пролази кроз Доњу малу В; Драгошевачки пут, пут за село Драгошевац Шу; Дубељски пут, пут из села за Дубељ Шу; Жежнички пут, пут кроз Жежнице ГШ; Испод пута, њива испод пута кроз село С; Јагодински пут, асфалтни пут из села за Јагодину ГШ-ДШ; Јагодински пут, два пута према Јагодини, стари и нови, са истим именом Ме; Коваче-

вачки пѹт/Ковачевачки ~, пут за село Ковачевац Д; Косански пѹт, пут за Накосу Шу; Коштански пѹт, пут поред Коштана Шу; Крагевачки пѹт, стари тврд пут који преко Црног врха и села Комарице води за Крагујевац ГШ; Криви пѹт, пут кроз Лакче Вр; Криви пѹт/Криви ~, тврд пут око Гонине ливаде који води „на код Речјски пѹток, па на код Бресе, Т; Крљански пѹт, пут за махалу Крљанци ВС; Лаништански пѹт, широк пољски пут кроз Панађуриште према селу Ланишту, некад прометан (в. Воденички пут) ДШ; Липарски пѹт, пут за Липар ВС; Лозовички пѹт, пут за село Лозовик Ме; Лукарски пѹт, пут кроз Стари бунар, према селу Лукар Б; Манастирски пѹт, в. друм Де; Марковици пѹт, пут кроз Марковиће ВС; Међуречки пут, асфалтни пут који води према суседном селу Међуреч Де; пољски пут за Међуреч Д; Митровици пѹт, пут за Гмитровицу косу ВС; Младеновици пѹт, пут за Младеновиће ВС; Натемачки пѹт, пут кроз Натему који води за Поље Шу-Ша; Новински пѹт, пут за Новине Б; Орнички пѹт, пут за Орнице ГШ; Пањевачки пѹт, пољски пут за суседно село Пањевац Ри; Пѹла пѹт/На пѹла пѹт, деоница на путу за Јагодину, са ледином на бедему где је било одмориште, околне њиве и шума ДШ; Преко пѹт, њива, некад је била поред пута према сеоским појатама Шу; Ракитовски пут, пут Јагодина-Ракиново, излаз из града на тај пут Ја; Рапички пѹт, пут за Рапиће ВС; Реснички пѹт, пут за Ресник Шу; Рибарски пѹт/Рибарски пѹт, пут Рибаре — Јагодина и њиве око њега Ја-Ри; Рибарски пѹт/Млин, пут од центра села према Морави Ри; Селски пѹт/Сеоски ~, пут кроз село, повезује три одвојене махале Шу; Сеоски пѹт, пут који повезује Горњу и Доњу малу В; Сиоковачки пѹт, пољски пут за суседно село Сиоковац Ме; Стари пѹт, стари напуштен пут кроз село који је водио за Јагодину П; Топољачки пѹт, пут кроз Топољак према Ђилијану Д; Трештински пѹт, пут кроз Поље за Трештину Б; Трмчарски пѹт, пут за Трмчар ВС; Тучнички пѹт, пољски пут за Тучницу ДШ; Ђилијански пѹт/Ђелијански ~, пут преко Ђилијана, пружа се од Ђурђевог брда до села Шу; пут поред задружног млина за Ђилијан Д; Џикоцки пѹт, зарастао пут преко Веселјака према селу Цикот Б; Шантровачки пѹт, пут за Шантаровац Шу; Широк пѹт, тврд стари пут преко сеоских имања,

према Трнави и Јагодини Ви; Штипљански пѹт, пут који повезује село са Штипљем и осталим црновршким селима В; Шуљковачки пѹт, пут за суседно село Шуљковац Д — 165.

Пѹт за Браници, пољски пут Ви.

Пѹт за Виногради, пољски пут који води у Винограде В.

Пѹт за Дивљач, пољски пут Шу.

Пѹт за Завод, пољски пут који води до Завода, а даље према Бравоцу ДШ.

Пѹт за Језеро, пољски пут Ви.

Пѹт за Ђосин пѹток, пољски пут Шу.

Пѹт за Утрине, пољски пут Ви.

Пут на мушу, в. муша Т.

Пѹт према Исићи, пољски пут који води за Исиће В.

Пѹт према Петрѹво, пољски пут који води у Петрово В.

Пут уз тунел, в. Тунел М.

Пуђино/Пуђино, њива Ра.

Пушино, њива поред Гробљанског кључа Ри.

Раван, ливаде и њиве у близини Старе Деонице, на неравном земљишту са увалом, некад сеоска утрина Де; пристранак са воћњаком и повртњаком између потока и пута кроз Д. малу Де; њиве на равном терену, Границе са Панађуриштем ДШ; зараван, претежно шума на самом Средњем врху ГШ; Испод равна, њиве у страни испод Равни ДШ — 119.

Равна, — е, — и, њива СС — 136.

Равни гај, в. Гај ЈП-ЈП-С ГШ — 136.

Равница, њиве, воћњаци и шума на заравни Бе; њиве и ливаде на заравни Л; Равница, њиве и ливаде на брдској заравни ВС — 119.

Радивојев извор, в. извор ЈП.

Радијево, њиве и воћњаци Де.

Радина њива, в. њива Ц.

Рађисављево, њиве између Бунара и Врбе Б; в. Карлице Бу.

Радомилово изворче, в. изворче М.

Радовицка воденица, в. Воденица Бе.

Радоичево, в. Видоичево Л.

Радојевицка чесма, в. Чесма Сл.

Радојкино, њива у Пољу Шу.

Радомирово, њива купљена од неког Радомира Шу.

Радомирово изворче, в. изворче ГШ.

Радосављево језеро, в. Језеро Д.

Рајкова ливада, в. Ливада Шу.

Рајковица, в. Ливада Шу.⁴⁵
ракаљ: Цикоцки **ракаљ**, раскрсница на врху Липовака од које одваја пут за село Цикот Вр — 166.

Ракин луг, в. Луг КС.

Ракино, њива у Дивљачи Шу.

Ракино изворче, в. изворче М.

Ракига, њиве и пашњаци, делом мочварно земљиште ВС — 143.

Ракишовачки брод, в. Брод.

РАКИТОВО Етници: **Ракитовџац**, **Ракитовџка**; ктетик: **ракитовски**. Атар површине 480 ha. Село се због близине града и великог броја придошлица са Косова и Метрохије (чине две трећине становништва) развија као приградско насеље, које се скоро спојило са Јагодином. Године 1820. имало је 27 кућа, 1839. год. 36, 1930. год. 82; по последњем попису има 480 кућа — 71.

Ракитовски пут, в. пут Ја.

Ракитовско, шума у Ћилијану, купљена од неког Ракитовца Т.

Ракицки браник, в. Браник П.

Ракицки крај, в. крај Р.

Ракијата коса, в. Коса М — 136.

Рамаданов гроб, ш, п, њ, брдо (Мијатовић 1948) ГШ.

Раиђеловска воденица, в. Воденица Ви.

Раиђеловска мала, в. мала Т.

Раиђеловски јаз, в. Јаз Ви.

Раиђеловски кладенац, в. Кладенац Ви.

Раиђеловско сокаче, в. сокаче Ви.

Раиђеловци, в. мала Т.

Ранков извор, в. извор Ка.

Ранкова њива, в. њива Ка.

Ранковџико, њиве, некад појате фамилије Ранковић Ка.

Ранковџо, њива Вр.

Ранчицки шљивар, в. Шљивар Шу.

Рапићи, део села у коме живе фамилије са сек. презименом Рапић ВС.

Рапицки пут, в. пут ВС.

Рапушак/Репушак, њиве и ливаде у којима је некада било пуно репуха Л — 144.

Расадник, воњњаци и виногради у државном власништву, с десне стране Баграданског пута В; **Расадник**, простор у Бе-

шњаји на коме се гаје младице шумског растиња ВС — 153.

Раскрсница, место где се укрштају путеве за Крагујевац, Мишевић, Штипље и Црни врх, и околна шума ГШ⁴⁶; **Раскрсница**, њиве, раскрсница пољских путева ДШ; њиве Ц⁴⁷; **Раскрсница/Раскрсница**, њива између С. Деонице и Деонице. Нема раскрснице Де — 166.

Раскриће, њ. л. (Мијатовић 1948) Шу.

Рацкови: Код **Рацкови**, део села поред кућа Тасића, званих **Рацкови** Д.

Рачин брег, в. Брег Ша.

Рачински поток/Рачински поток, в. Поток Т — 169.

Рашићи, в. мала С.

Рашићки гајеви/Гајеви, в. Гај С.

Рашићки поток, в. Поток С.

Рашицка воденица, в. Воденица Ви.

Рашицка мала, в. мала С.

Река, планинска река која постаје од многобројних црновршких извора, коју у нижим пределима називају *Шћийљанка/Шћийљанска река/Црновршка* ~. Некада се због свог кривудаваг тока звала *Криваџа* ГШ-ДШ; њиве око Штипљанске реке Де; в. Лутомир Ра; њиве око Манастирске реке⁴⁸ С; њива и воњњак у Сланог бари СС; њиве поред Каленовачке реке Ц; део села поред реке Ша; њиве поред реке Шу; **Река/Белица**, река Белица Бе-Ша-Шу; **Река/Јелица**, в. Јелица Вр; **Река/Кључ**, в. Кључ Ша; **Андрејичка река/Андрејичко**, њиве, део Реке који је припадао Андрејићима па им је аграрном реформом одузет и раздвојен Де; **Беличка река**, река Белица (в.) Вр — **Беличка река/Белица Б**; **Врпска река**, река која дотиче из села Врба, в. **Јелица Бе** — **Врпска река/Јелица Б**; **Деоничка река**, име за Штипљанску реку која великим делом протиче кроз атар Деонице С; **До реке/До реку**, њиве поред реке, у Барчићима Шу; **Јошаница (река)/Јошаничка река**, в. Јошаница ЛП — **Јошаничка река/Река/Јошаница/Јошаница**, река Ме; **Каленовачка река/Река**, река која ниже Каленовачка постаје од изворских вода које се сливају са црновршких па-

⁴⁵ **Рајковица**: „Једнослојно градинско насеље“ (Стојић 1986: 24).

⁴⁶ „Са локалитета *Мајдан* и *Раскрсница*, који се налазе један близу другог, потиче по једна бронзана гривна“ (Стојић 1986: 26).

⁴⁷ **Раскрсница**: „Вишеслојно насеље [...] на тераси која доминира југоисточним падинама Црног врха“ (Исто: 24).

⁴⁸ **Река**: „једнослојно насеље [...] на терси поред реке“ (Исто: 23).

дина Ка-Ц; Код **реке**, њива поред винорачког моста; **Ливадска река/Тоборшшка река**, река која протиче кроз Ливаде и Табориште ВС; **Манастирска река/Река**, в. *Јошаница* С; **Мариковицка река/Река**, река која протиче кроз Марковиће ВС; **Милићевска река**, њиве поред реке ниже села ДШ⁴⁹; **Над реку**, њиве у брду изнад реке С; **Одонуд реке**, њиве са десне стране Белице Д; **Поред реке**, њиве Б; део насеља на десној обали Белице Б Ја; **Преко реке**, њиве, део Поља ближе реци Б; њиве са леве стране реке Де; **Преко реке/Јаруга**, њиве са леве стране Јошанице, в. *Јаруга* С; **Преко реку**, њиве са друге стране реке Вр; **Селска река**, у доњем току *Староселска река*, река (Карта 1947) ВС; **Стара река**, в. *Лугомириште* Ра; **Тоборшшка река**, в. *Ливадска река* (исп. *Таборишшка река*, „долази из брда Дрењака и глава је реци Белици“, Мишковић 1885) ВС; **У реку**, повртњаци и шума поред Белице Бе; **У реку/Река**, в. *Кључ* Б; **Штипљанска река/Штипљанска ~/Река**, река која потиче од црновршких села Штипља и Каленовца, протиче кроз Деоницу, Винорачу и у Трнави се улива у Белицу Де — **Штипљанска река/Штипљанка/Црновршка река/Река Ви — Штипљанска река/Црновршка ~/Винорачка ~ Г — 123.**

Реновиште, в. *Доња мала НЛ* — 154.

реп: Велни реп, њиве, некада мочварно земљиште на крају дугачке мочваре зв. *Крива бара* П; **Ланишки реп**, њ. л. (Мијатовић 1948) КС; **Мали реп**, њиве између Пржака и Мораве П — 130.

Репушак, в. *Рапушак* Л.

Ресник, њиве и шума на благој низбрдици која се спушта према Лугомиру Д-Шу — 127.

Реснички пут, в. *пут Шу*.

РИБАРЕ Етници: **Рибарац**, **Рибарка**; Ктетик: **рибарски**. Атар површине 1222 ха. Село је збијеног типа, смештено недалеко од Мораве. Последњих деценија почело се развијати као приградско насеље, са великим бројем придошлица са Косова и Метохије. Године 1820. имало је 96 кућа, 1839. год. 132; по последњем попису има 848 кућа — 74.

Рибарски пут, в. *пут Ја-Ри*.

РИБНИК Етници: **Рибничанин**, **Рибничанка**, ктетик: **рибнички**. Атар површине 622 ха. Село средње збијеног типа, смештено у равници испод омање косе. Године 1820. имало је 11 кућа, 1839. год. 25, 1930. год. 67 кућа; по последњем попису има 126 кућа — 75.

Рибник, њиве, 2 км западно (С. *Ветњић*) ДШ; **Код рибник**, в. *Рибњак Б* — 146.

Рибнички њошак, в. *Поток Р*.

рибњак: Код рибњака/Код рибник, њиве поред реке, на месту где је био рибњак претка Поповића Б⁵⁰ — 146.

Рикавац, шуме у граничном делу са селом Коларе. У турским временима ту су били збегови Шу; **Горњи Рикавац**, део Рикавца Шу; **Доњи Рикавац**, део Рикавца Шу — 175.

Риљевина, њиве ЈП; њиве у страни, у граничном делу са атаром Сиоковца Ц — 149.

Римско гробље, в. *Гробље Де*.

Ристин кладенац, в. *Кладенац Шу*.

Ристино, њиве, некад у власништву неког Ристе Бе.

Ристини, део села ВС.

Ристицка воденица, в. *Воденица ВС*.

Ристицке куће, в. *кућа ДШ*.

Ристицки запис, в. *запис В*.

Ристовњача, шума и ливаде ВС.

Рит, њиве, некада ливаде СЛ; **Рит**, в. *Ливаде Бу*; **Рит**, њиве Ц; **Рит/Рит**, претежно њиве на простору између надвожњака на ауто путу и реке Белице Ри; њиве и необрадив простор под врбама и тополама СЛ; **Велики рит/Рит/Јагодинско**, велики простор под обрадивим површинама поред Белице, некад мочварно земљиште које је припадало јагодинском атару КС; **Пањевачки рит**, њиве и новоформирано насеље, в. *Велики рит Ја* — 141.

Ровања, јаруга на путу према Буковчу В; **Ровања**, необрадиво парче земље код *Ваганарске воденице*, са улеглом или ископаном земљом Ви; **Код ровање**, њиве између реке и Старе Деонице Де; **Мидина ровања**, коса Ђилијана испод које се некад настанио некакав Мида Г — 118.

⁴⁹ **Милићевска река**: „Вишеслојно насеље [...] површине приближно 6 ха, [...] на тераси у једном од котлинских проширења Милићевске реке“ (Исто: 16).

⁵⁰ **Звездана/Рибник**: „Једнослојно насеље из старијег гвозденог доба [...] налази се на тераси поред десне обале реке Белице“ (Стојић 1986: 14).

ровина: *Велика ровина*, „сув поток“ (Мишковић 1885) Б.

Рбсино, простране њиве које су некад давно наслеђене од неког Росе Ша.

Росуљак, њ. п. (Мијатовић 1948) С — 128.

Рудина, ливадица на Гмитровицкој коси (*рудина* 'мала травната површина међу путевима') ВС; ливада површине педесетак ари у Селаковом брду СС — 117.

Рудинка, њива у Јелечу Сл — 117.

Ружањ/Ружино, њиве, мисли се да су припадале некој Ружи К — 212.

Ружин поток, в. Поток Бе-Л-М.

Ружино, њива у Комесији Шу; в. Ружањ К.

Ружичина бара, в. Бара Ри.

Рупа, њива иза села, према Морави П; *Рупе*, њиве у коси близу Мајдана. Некада су овде биле сеоске појате ГШ; део Средорека на коме је вађена „тиња“ која се користила за прављење кућа, па су остајале рупе у земљи Ра; *Анђелкове рупе*, шума ВС; *Јбшићна рупа*, мајдан. Верује се да је то била пећина у којој је живео испосник Јоша. Топоним је у све ређој употреби Ц; *Лесиче рупе*, шума у страни испод Јерининог града, у којој је бивало пуно лисичијих рупа М; *Меча рупа/Мечка* ~/*Мечкина* ~, планински мајдан. Некада су се ту склањали „цигани мечкари“ (исп. *Мечкина рупа* „зове се тако што су ту некад мечке живеле“, Мишковић 1885) ГШ — 118.

Рупине, њиве ниже Завода, данас углавном равне ГШ — 118.

Руйчина, њ. п. (Мијатовић 1948) Ц — 118.

Руско гробље, в. Гробље Ја.

Савин браник, в. Браник К.

Савин луг, в. Луг СЛ.

Савин поток, в. Поток Де М Шу.

Савини вирчићи, в. вирчићи Бу.

Савино, њиве које су припадале некој Савки зв. Сава Ри.

Савино изворче, в. изворче М.

Садих/Код топдле, виногради, некад њиве Л — 152.

Сайлово, њиве на коси више села Ша; *Сайлово/Сайлово брдо*, в. Брдо Ша.

Сайлово брдо, в. Брдо Ша.

Салаково брдо, в. Брдо ВС.

Сампас, велики комплекс обрадивих површина поред Мораве. На том делу Мораве, дуж Сампаса, било је највише воденица. Овај податак је у супротности са казивањем да је на том простору било толико вирова да ни *сам пас* ту не би могао живети (У Карти 1947. обележено као њива.) Ри — 159.

Сандино, ливада купљена од неког Санде Б.

Сандино изворче, в. изворче М. санице: *Видове санице/Видољеве* ~, њиве између места Лаз и Лештаче, облика саоница Бе — 178.

Сарина међа, в. Међа Ја — 214.

Сарино језеро, в. Језеро Шу.

Саставци, простор око саставака Јелчког потока и потока који стиче од Мајдана Вр; њиве на простору где се састаје неколико малих планинских потока ГШ; њиве око ушћа Црновршке реке у Белицу Г⁵¹; простор на граници шантаровачког атара и атара левачких села Драгошевац и Медевац Ша; *Саставци*, место у страни према Драгошевцу где су се састајали Лепенички поток и Језерник Шу; *Саставци*, њиве Бу; *Саставци/Јованча/Јованчево*, ливада и шума око места где се састају два потока Л — 125.

сат: Кбцин сат/Котњи ~, њиве и багремова шума у страни поред Блатног потока. Некад сеоска утрина С — 152.

Саџићи, махала у средишњем делу села, где живи род са сек. презименом Саџић (: *Саџа*, прводосељени предак) Ша — 164.

Сватовско гробље/Гробљиште, в. Гробљиште Бе — 177.

Светина појата, в. Појата Де.

Светомирово, њива купљена од неког Светомира С.

Светбзареве, њиве поред ауто пута Ри.

Свилојрељак, из употребе потиснуто име за део града где се откупљивала свила Ја — 163.

Свињаревац, виногради и шуме у брду, истоимени извор и поток (исп. *Свињаревачки појок*, поток, Мишковић 1885) НЛ — 155.

Свињаревачки појок, в. Свињаревац НЛ.

свињац: Матин свињац, поље, заједничко сеоско власништво Бу — 156.

Сврачак, њиве поред Мораве (Карта 1947) СЛ — 146.

⁵¹ *Уиће*: „Једнослојно насеље на доминантној тераси у близини ушћа“ (Стојић 1986: 24).

Селаково брдо, в. Брдо ВС-СС.

Сѐлиште, њиве на заравни више села Ви; њиве ниже села, са леве стране Јошаничке реке, често плављене. Претпоставља се да је насеље отуд помештено на данашњи локалитет управо због поплава. Места на којима су некада биле куће још увек се препознају по бледозеленим усевима Ме; њиве између Мораве и Старог села П; **Сѐлиште/Сѐлиште**, њиве са леве стране Белице, ниже данашњег насеља Д; **Селиште/Сѐлиште**, њиве поред Мораве, граниче са Лећвцем. Верује се да је овде било првобитно насеље СЛ — 167.

Сѐло, средишњи део села ВС; **Више сѐло**, њиве више села Б; шуме више села, са десне стране реке Бе; **Више село/Велики забран**, в. Забран Б; **Испод сѐло/Испод сѐла**, њиве испод села, према Винорачи Де; **Ново сѐло**, њиве и баште више села, изнад Лаза Бе; **Повише сѐло**, њиве на излазу из села према Јагодини Ри; **Средња сѐла**, средишњи део села, разбијеног у више удаљених махала Ша; **Старо Сѐло**, село в.; њиве више кућа фамилије Велковић Бе; њиве на коси према Врановцу. Верује се да је овде некада било село Јешковац чије се становништво поместило у заклоњену увалу, у којој је и данас село ГШ; њиве више Горње мале, ка Римском гробљу. По предању је у турско време на том месту било насеље Де; њиве ниже села. Верује се да су се овде настанили први досељеници Л; њиве испод Казаништа. Простор је до Другог светског рата припадао Лозовичанима, па се сматра да је то било њихово првобитно станиште Ме; њиве у равници близу Мораве, низводно од Предора, где су живели преци Праћинаца и Предорчана. Преселили су се на данашњи локалитет због померања тока Мораве према селу и честих поплава. Ближе Морави, крај самог Старог села, налази се локалитет Селиште П; њиве са десне стране Лугомира, поред Моравчине. Овде су се најпре настанили и живели преци Рахитоваца Ра; њиве поред Мораве, простор на коме је првобитно било село Рибаре. Делом Старог села данас тече Морава, а део је остао са њене десне стране Ри; в. л. (Мијатовић 1948) С; **Старо сѐло/Стара Деоница**, старо насеље са 3-4 куће, на вишој надморској висини, одакле се становништво помера ка главном делу насеља Де — 94,167.

Селска река, в. Река ВС — 167.

Селска утрина, в. Утрина Ка.

Селска чесма, в. Чесма Сл.

Селска шума, в. Шума Шу.

Селски кључ, в. Кључ П.

Селски поток, в. Поток Л.

Селски пут/Сеоски ~, в. Пут Шу.

Сентицко сокаче, в. сокаче Ви.

Сѐнце, пашњаци, ливаде и шума М — 154.

Сеоски бунар, в. бунар Ша.

Сеоски пут, в. пут В.

Сечина, њиве ДШ; **Сечине**, њиве, воћњаци и шума више Д. Мишевића М — 148.

Сибинове воденице, в. Воденица ДШ.

Симиња градина, в. Градина Ри.

Симиња Ђула, в. Ђула НЛ.

Симјино, њива Ша; **Симјино**, њива, дедовина Де; **Симјино/Симјино**, њива у Милетицкој мали Шу.

Симјино брдо, в. Брдо Р.

Симјичко, обрадиве површине у власништву Симића Р.

СИКОВАЦ Етник: **Сиокобац/Сиокобчанин**, **Сиокобка/Сиокобчанка**; ктетик: **сиоковачки**. Атар површине 551 хектар. Село је средње збијености. Сачувана је подела на махале по родовима. Године 1820. село је имало 27 кућа, 1839. год. 26, 1930. год. 87; по последњем попису има 136 кућа — 81.

Сиоквачка утрина/Брдо, в. Брдо С.

Сиоквачки пут, в. пут Ме.

Сиоквачко, шума, претходни власник из Сиоковца Де; њиве, купљене од Сиоковаца Л.

Сипот, обрадива земља, ливаде и јасикова шума поред Друма, већи нераван простор са извором од кога потиче Вољавица М — 121.

Ситњар, њива и шуме Ка; **Ситњар/Ситњар/Ситњари**, њиве, некад ситна шума која је припадала Адићима Де; **Код ситњара**, њиве на простору на коме је расла ситна шума Де — 141.

Ситња/Ситњар, шума. Веле да је раније на том простору често сечена шума, те никако није могла дорасти Ц — 141.

Ситњар, в. Ситња Ц; **Ситњар/Ситњари**, њиве. Некада ситно дрвеће које је искрчено К; **Ситњари**, њиве и виногради у страни Бу; в. Ситњар К.

скела: Влашка скела, скела, прелаз преко Мораве за села Влашка и Супска П; **Крушарска скела**, скела коју користе углавном Крушарци ради обраде својих имања на ле-

вој страни Мораве, околне њиве и врбаца Ра — 166.

Скоруша, стрм пут уз Горњу малу, веле да је поред пута имала оскоруша Шу; **Код скоруше**, њива у Присоју Вр; њива у којој је расла оскоруша Де — 153.

Славкова воденица, в. Воденица Де.

СлѠвкѠво, њива, некад у власништву неког Славка Бе.

Сладун, п. л. њ. (Мијатовић 1948) КС.

Слана бара, в. Бара ВС-Сл-СС — 134.

СлѠниште, њиве, плавење пре подизања насапа уз Белицу СЛ — 134.

Сланобарски поток, в. Поток ВС.

СЛАТИНА. Етник: **СлатиѠнац**, **СлатиѠнка**, ктетик: **слатиѠски/слатиѠски**. Брдско село средње збијености са атаром од 1106 ђа, смештено дуж страна поред потока у широј ували. Дели се на Горњу, Доњу и Средњу малу. Године 1820. имало је 8 кућа, 1839. год. 12; по последњем попису има 81 кућу — 60.

Слатински поток, в. Поток Вр.

СлѠпчѠво, њива. Верују да су ту живели некакви „слѠпци“ Ри.

СлѠвиѠко, њива добијена аграрном реформом, припадала СловиѠима Сл.

СмѠиѠца, њиве са тешком нерастреситом земљом, непогодном за обраду Бе — 128.

Смрдански извор, в. извор Ц — 134.

Смрдибубин поток, в. Поток Бе.

Сојаков поток, в. Поток ЈП.

Сојакова коса, в. Коса ЈП.

сокак: **АѠиѠки сокак**, пут за Реку, пролази поред кућа ХаѠиѠа Де; **БачвѠански сокак**, сокак у коме живе фамилије са надимком *БачвѠани* П; **ВатѠвски сокак**, сокак, део села у коме живе неколике фамилије са различитим породичним именованима Ри; **ВрѠлски сокак**, сокак који кроз село води према врелу ГШ; **ГребѠаѠов сокак**, сокак који се налази иза градског биоскопа Ја; **ДуѠиѠки сокак**, сокак, део села у коме живи велика фамилија са сек. презименом *ДуѠиѠи* Ри; **ЖѠроѠин сокак**, сокак, део села у коме живи фамилија звана *ЖѠроѠини* Ри; **ЈѠнковиѠки сокак/ЈѠнковиѠко сокакче/ЈѠнковско** ~, махала, сокак кроз махалу у којој живе ЈанковиѠи Ви; **ПириѠански сокак/ПироѠанско сокакче**, сокак који пролази ПироѠанском малом и води према Барама Ри; **ПодѠаредника Љубе сокак**, некадашњи градски сокак Ја; **СтѠанојевиѠки сокак**, пут поред кућа СтанојевиѠа Де; **ТѠсин**

сокак, сокак у коме живи фамилија *ТѠсин* П; **ЦиѠиѠки сокак**, сокак у коме претежно живе *ЦиѠиѠи* П; **ЧупиѠѠки сокак**, сокак у коме претежно живе *ЧупиѠи* П — 97,165.

сокакче: **БѠзѠљско сокакче**, в. Улица Ја; **ВаѠанарско сокакче**, в. мала Ви; **ЈѠцково сокакче**, пут поред кућа фамилије са сек. презименом *ЈѠцкови* Ри; **КараклѠсино сокакче**, сокак у коме живи фамилија са надимком *КараклѠсини* П; **КромпиѠрово сокакче**, пут поред кућа фамилије са надимком *КромпиѠраѠи* Ри; **ПаѠино сокакче**, сокак кроз ПаѠицу малу Ри; **ПириѠанско сокакче**, в. сокак Ри; **РанђѠѠовско сокакче**, махала, сокак поред кућа РадосављевиѠа, по слави названих *РанђѠѠовци* Ви; **СѠнтиѠко сокакче**, махала, сокак поред кога су куће АксентијевиѠа са сек. презименом *СѠнтиѠи* Ви; **Суљино сокакче**, сокак поред кућа фамилије зв. *Суљини* Ри; **ЦиѠцарско сокакче**, градски сокак у коме су биле штале за коње, данас пешачки пролаз од Мале пијале у главну улицу Ја; **ЦѠакино сокакче**, сокак у коме живи фамилија са надимком *ЦѠакини* П; **ШљѠаѠиѠково сокакче/ШљѠаѠиѠково** ~, сеоски сокак у коме живи фамилија са сек. презименом *ШљѠаѠиѠкови/ШљѠаѠиѠкови* Ри; **ШупѠаново сокакче/ШупѠаново сокакче**, сачуван народни назив за ДоситејеѠу улицу Ја — 97,165.

СољѠло/СољѠла, њиве. Некада су на том месту биле сеоске појате М — 159.

СѠљино, њива купљена од неке Соле Л.

СѠаѠиѠина коса, в. Коса ВС — 168.

СпѠрѠд, паѠњак поред реке у селу. Данас углавном простор за дечју игру Бе; необрадива површина поред реке Ша — 125.

СрѠбро, речница (потиче испод Малог врха) и истоимено брдо изнад манастира. КаѠују да се у реци налазио сребрн песак, да има камења које се беласа (исп. **СрѠбрѠ**, поток „По имену мислило би се, да је негде у његовој околини копано сребро, али о томе нема никакѠа помена“, МишковиѠ 1885) ЈП-Ц — 126.

Средина села, в. Село Ша — 137.

Средња бара, в. Бара ЈП-М — 137.

Средња коса, в. Коса Бу СЛ.

Средња мала, в. мала В Де Ка М Сл.

СредњаѠ, њиве, воћѠаѠи и букова шума испод Појата Ка — 137.

Средње брдо, в. Брдо ДШ.

Средње ливаде, в. Ливаде Де.

Средњи вр, в. врх ГШ-ДШ-Ка.

Средњи гај, в. Гај ДШ.

Средорек, в. Миђуреке Ра — **Средорек/Средорѣк**, њиве, простор који је некада био између два крака реке Лугомир и који је пре регулација тока ове реке био необрадив Ри — 125.

Срејино изворче, в. изворче Ша.

Сретеново изворче, в. изворче М.

Срѣтино, њива у Вучинцу Шу.

стаклара: **Више стакларе**, њива у близини града, где је некада била стаклара Ви — 161.

Стаменков извор, в. извор Ка.

Стаменковица њива, в. њива Ка.

Стаменково, њива коју је купио деда информатора (64 год.) од неког Стаменка Д.

Станина крушка, в. Крушка С.

станица: **Код станице**, део града око железничке станице Ја.

Станишићи/Станишицка мала, в. мала Б.

Станишиће, њиве поред Мораве (Карта 1947) СЛ — 156.

Станкин поток, в. Поток ЈП.

Станкино, њиве у Колодељи Ри.

Станкова коса, в. Коса М.

Станкова њива, в. њива Б.

Станковицки крај, в. крај СЛ.

Станково, њива и воћњак П; њива култивана од неког Станка С.

Станоевицки сокак, в. сокак Де.

Стара воденица, в. Воденица Ша — 138.

Стара Деоница, в. Деоница Де.

Стара купусара, в. Купусара Шу.

Стара ливада, в. Ливада Бе Ри.

Стара Морава, в. Морава П.

Стара њива, в. њива Бе Ша.

Стара река, в. Лугомириште Ра.

Старе вракнице, в. Вракнице Ра.

Стари бунар, в. бунар Б-Ша.

Стари виноград, в. Виноград Б Л К Ка Ме Сл Ша.

Стари гај, в. Гај Ша.

Стари друм, в. Друм Бе Ка Р.

Стари извор, в. извор Ша.

Стари Исићи, в. Исићи В.

Стари луг/Стари лугови, в. Луг Ра.

Стари Прњавор, в. Прњавор ЈП.

Стари пут, в. пут П.

Стари суп, в. суп НЛ.

Стари чаер, в. Чаер Шу.

Стари шљивар, в. Шљивар Вр Сл Шу.

Старо гробље, в. Гробље Бе ВС М НЛ.

СТАРО ЛАНИШТЕ Етници: (Старо)лаништанац, (Старо)лаништанка, ктетик: (старо)лаништански. Оба Ланишта имају атар површине 1852 ха. Старо Лани-

ште се назива и Доњом малом. По попису из 1820. год. оба Ланишта су имала 86 кућа, 1839. год. 97, 1930. год. 298 кућа; по последњем попису С. Ланиште има 182 куће — 68.

Старо лугомириште, в. Лугомириште Ра.

Старо појатиште, в. Појатиште Шу.

СТАРО СЕЉО Етник: Старосѣлац, Старосѣлка; ктетик: старосѣлски. Село разбијеног типа, атар 487 ха, 42 куће. До педесетих година овога века припадало је Великој Сугубини (в.) — 77.

Старо Село в. Село Бе ГШ-ДШ Де (х2) Л Ме П Ра Ри С.

Староселска река, в. Река ВС.

Стеванова ливада, в. Ливада ЈП.

Стеваново, њива Л.

Стевин брег, в. Брег Ша.

Стевине шуме, в. Шума Де.

Стевино, њива у Врлети Шу.

Стевино брдо, в. Брдо Ша.

Стевино њивче, в. Њивче Ка.

Стевчица воденица, в. Воденица Де.

Степановац, извор и поток у селу (в. Степановачки поток) Сл.

Степановачки поток, в. Поток.

Стојакова коса, в. Коса М.

Стојковицко, њива у Лазу Бе.

Стојнина њива, в. њива Б.

Стошићи, део села у коме је најбројнија фамилија са сек. презименом Стошић ВС.

Стража, њиве на брду између Горњег Штипла и Врановца, иза Старог села. Овде се некада стражарило како би се заштитило од упада Турака ГШ; брдо више села (исп. „чукара, гола под родном земљом од 15-20 пл.“, Мишковић 1885) Ц — 170.

Стражара „брдо у Ланишту, код Грацца, зове се тако због неких стража, које су за време првих устанака на њему биле“ (Мишковић 1885) — 170.

Страна, воћњаци и њиве на пристранку Б; в. Луг Ка; стрм терен под шумом у Јелечу Сл; пашњаци на изразито стрмом терену Ша; њиве у благој страни са леве стране Белице, доњи део Дивљачи Шу; Велићевска страна, шума на страни ДШ; Зелена страна, шума на стрмој каменитој падини Црног врха, већим делом под ниским растињем ЈП-Ц; Копривничка страна, в. Копривачко брдо НЛ; Крстицка страна, њиве и шума ДШ; **Лейеничка страна**, п. ш. њ. (Мијатовић 1948) Шу; **Милићевска страна**, ливаде и шума у страни ДШ; **Милошеvsка страна**,

шума и њиве, претежно у власништву фамилије са сск. презименом Милошевици В; *Стрма сџрана*, ш. п. њ., брдо (Мијатовић 1948) ГШ; У *страну/Страна*, стрм терен, њиве, виногради и шуме у Г. Врби Вр — 116.

Стрелиште, простор у близини Бојишта, где се одржавају војне вежбе ВС; новоформирано насеље Ја — 170.

Стрма сџрана, в. Страна ГШ.

Стровак, в. Островак КС.

Стружњица, њиве и шума на заравни поред Бешњаје, између Јерининог и Доњег града М — 162.

Стубљина, увала, велики простор под шумама, са мало њива и винограда, претежно у цикотском атару Сл — 122.

Студена, њива у Пољу, између Шантаровца и Шуљковца. Верује се да је ту некада била црква Ша — 134.

Студенац, њ. л. (Мијатовић 1948) Шу — 134.

Студени извор, в. извор ЛП — 134.

Сува бара, в. Бара Ра Ша — 135.

Суви поток, в. Поток Бу ДШ.

СУГУБИНЕ, в. Велика Сугубина — 60.

Суљино сокаче, в. сокаче Ри.

суп: Стари суп, њиве поред старог корита Белице, у делу где су на реци постављани супови (*суй* 'од пружа направљена преграда на реци') НЛ — 160.

Супски кључ, в. Кључ П.

Суцка улица, в. улица Ја.

Табане, новоформирано насеље (исп. *Табана*, њиве (Карта 1947), в. Чаршија) Ја — 162.

Табачани, в. мала Т — 163.

Табачка мала, в. мала Т — 163.

Табачка чаршија, в. Чаршија Ја.

Табачки крај, в. мала Т.

Таборишка река, в. Река ВС.

Табориште/Тобориште, претежно шуме на простору између Слагине, Ратковића и Сугубине. „Зове се тако, што је на њој [на коси] 'таборила' војска у време устанка књаза Милоша“ (Мишковић 1885) ВС-Сл-СС — 170.

Таван, висораван на огранку Црног врха Ц — *Таван/Таван*, зараван под шумом на врху брда ЛП; *Под таван*, њ. с. (Мијатовић 1948) ЛП — 130.

Таврића обори, в. Обор Ја.

Такуша/Код такуше, њива у којој је расла нека ситна крушка зв. *йакуша* Т — 153.

Танасково, њиве Б.

Ташка коса, в. Коса Бе-М — 136.

Тањева јеруга, в. Јеруга Л.

Тањеве јеруге, в. Јеруга Л.

Тасин браник, в. Браник Ви.

Тасин сокак, в. сокак П.

Тасин чаер, в. Чаер П.

Тасина бара, в. Бара Бе.

Тасини браници, в. Браник П.

Тасино: Код Тасино, њиве Б.

Тасичино, њива Ри.

Таушановића поље, в. Поље.

Тетребово поље, в. Поље Д-Ме — 146.

Тикин извор, в. извор Д.

Тилина кућа, в. кућа ВС.

Тимин бунар, в. бунар Ка.

Тимотијевицко, њиве према Липару ДШ.

Тинино, њива, дедовина Т.

Тисино бунарче, в. Бунарче.

Тисино изворче, в. изворче М.

Тишино, повртњак у селу Л.

Тобориште, в. Табориште ВС-Сл.

товилиште: Код товилиште, њива која је била поред државних товилишта Ри — 159.

Тодин дут, в. дуд П.

Тодоров извор, в. извор Ц.

Тодорова коса, в. Коса ЛП-Ц.

Тодорове бакче, в. бакча ДШ.

Тодорџицко, њиве откупљене пошто им је првобитни власник, неки Тодор Бугарин, погинуо у Првом светском рату Ри.

Тодосијево/Тосијево, њива у Трскари Шу.

Тозина њива, в. њива Ц.

Толин бунар, в. бунар Ка.

Томић: Код Томић, њиве поред Мораве, некад код ушћа Белице у Мораву, наспрот манастиру Томић НЛ.

Томићи/Томицка мала, в. мала Л.

Томицка мала, в. мала Л.

Тонино/Тонино брдо, в. Брдо Т.

Тоња, њива поред Мораве, „било моравиште, дибина“ (исп. „врбак [...], прозвани с тога, што је ту заиста место врло тоњиво“, Мишковић 1885) Ра — 128.

Топаловићи/Клиндицка мала, в. мала Ша.

Топљик, извор и њива у Клењаку Д; *Топљик*, извор и шума поред Јошаничке реке. Извор зими не леди, а веле и да на ширем простору око њега снег најпре окопни ЛП — 121.

Топличка мала, в. мала Д.

Топола, њиве и шуме изнад и поред села Топола Ша; „једно место у реци, на источној страни села Црнча“ (Мишковић 1885); **Топле**, њива Ра; њ. (Мијатовић 1948) Ви; **Топола/Код Топола**, повртњаци поред Белице, у делу где тополе штите обалу реке од одрона Бе; *Дебела шойола*, п. њ. л. (Мијатовић 1948) КС; Код тополе, в. Садић Л — 143.

Тополско/Јовчино, њива у атару села Топола Шу.

Тополче, по предању старо име Црнча, које се налазило ниже данашњег села, код извора поред реке (исп. Топола) Ц.

Топољак, њиве Д; њиве и врбаци поред Мораве у којима има и топола. Тим просторима је некад текла Морава КС; њиве поред Мораве, данас на десној страни Ри; **Митин топољак**, топољак у селу, поред Црновршке реке Т; **Јефтин топољак/Топољак**, њиве испод Брештака Т — 143.

Топољар, њива у Брестаку П; неплодан простор поред Мораве СЛ; **Бисе Тасинем топољар/Бисин топољар**, њиве у Кривој бари П; **Дисин топољар**, њиве на простору где су расле тополе Ви; **Кегин топољар/Кегитов топољар**, претежно тополова шума између Острова и Моравчине Ра — 143.

Топољачки пут, в. пут Д.

Тойоле, њ. л. (Мијатовић 1948) Ри — 143.

Торйћи, шума високо у Бешњаји ВС — 157.

Тђфилово, виноград у Виноградима (дедовина) Де.

Тђчак/Тђчак, извор; **Код тђчка/Код тђчка**, шума око истоименог извора СЛ; *Милојев шђчак*, *Милосављев њ.*, *Танасков њ.*, извори у селу (Мијатовић 1948) Ка — 121.

Тђчурак, извор са дрвеном чесмом Ц — 121.

Тђшинка, њива у трнавском атару, дедовина Ви.

Трајњико/Трајњико, њиве ЈП.

Трајнина бара, в. Бара Ц — **Трајњине баре/Трајнина бара**, в. Бара Де.

Трајнице млаке, в. Млаке Ц.

Трајници забрани, в. Забран Л.

Трајници поток, в. Поток С.

Трешћина, шуме Д — **Трешћина/Трешћина**, део Поља, шуме и њиве. До времена кнеза Милоша била утрина, претежно под шумом Б-Ша — **Трешћина/Три девојачки гроба** в. Гроб К — 146.

Трешћински пут, в. пут Б.

Три девојачки гроба, в. гроб К.

Тришин поток, в. Поток Ша.

Трла, њиве и ливаде на месту где су некада биле сеоске појате М; **Трла**, њиве и виногради Ц — 156.

Трљине, њиве између старог корита Белице и Н. Ланишта. Памти се да су ту биле сеоске колибе НЛ; **Трљине/Трљине**, њиве, ливаде и шуме које се настављају на Зимовник. Веле да се ту некада „трлила“ пшеница М — 156.

Трмђар, њиве. Некад су на том месту били пчелињаци ВС — 160.

Трмчарски пут, в. Пут ВС.

Трњава Етник: **Трњавац/Трњавац**, **Трњава/Трњава**; ктетик: **трњава**. Атар површине 365 ha. Село је збијенијег типа и дели се по родовима. У његовој непосредној близини је формирано приградско насеље које са селом чини административну целину. Године 1820. село је имало 38 кућа, 1838. год. 33, 1930. год. 70; по последњем попису, заједно с приградским насељем, има 571 кућу — 71.

Трновик, шума и њиве у граничном делу са атаром Врановца (апелатив *ђрња*) ДШ — 144.

Трновита коса, в. Коса ЈП-Ц — 144.

Трновити поток, в. Поток Вр.

Трња, њиве и шума Де; њиве иза Мергиног поља П; **Трња**, њиве и шума између Д. Штипља и Црнча, у којима је некада било много трња. Верује се да је ту било некакво насеље Ц; **Густи трња**, њива и воћњак у Жиропаји Шу — 144.

трње: **Кот трње**, њива у Приновцима П — 144.

Трскђра, њиве поред реке Шу — 144.

Трске, њиве поред реке Ме — 144.

Трстђна, њиве, некад необрађиван простор у С. Ланишту на ком се чувала стока СЛ — 144.

Трше/Трше/Трше, њиве са родном земљом „смоницом“, тешком за обраду КС — 144.

Тршевина, обрадиве површине В; ливаде и виногради у страни, у Г. Врби („лоша земља“). Неки веле да је ту некада било пуно стршљена Вр; њиве, некад запуштено земљиште, „од тршљагу постало“ Ри; њиве поред реке, „били лугови“ Т; шуме и њиве на врху Ђилијана Г — 148.

Трше, в. Трше КС.

Трше, в. Трше КС.

Тунѐл, усек међу брдима, са путем уз брдо М; **Пут уз тунѐл**, пут који води из села ка Планини М — 130.

Турска мала, в. мала Ша.

Турске њиве, в. њиве Бу Р.

Турско, део села у коме живи род са надимком *Турски* Д.

Тучниџа, пашњак. Ту се некада ситнио (туцао) камен белутак за потребе фабрике стакла Аврама Петронијевића која је у Д. Мишевићу радила половином XIX века Бе; шума и њиве на ушћу Каленовачке и Штипљанске реке, у граничном делу са атаром Штипља. Почетком овог века ту се тукао камен белутак за потребе стакларе у Јагоди-ни ДШ — **Тучниџа/Тучниџа** Де — 161.

Тушановицко, в. Тушанско Ри.

Тушанско, њиве Бу; њива, дедовина (*Таушановићи*, стари јагодински род) Ви; њиве које су припадале Таушановићима из Јагодине Ра — **Тушанско/Тушановицко** Ри — 146.

Ћаба, њива са плодном земљом која је некада била између реке и ваде за бившу Денину воденицу С — 225.

Њахалијин чаер, в. Чаер НЛ.

Њелија, в. Челија НЛ.

Њелијан, в. Њилијан Т-Д-Шу.

Њелијански пут, в. пут Д.

Њеремидиџица, њива у Пољу, на левој обали реке Шу — 161.

Њилијан/Њелијан, шуме и обрадиве површине на коси која се протеже од Ђурђевог брда до Шуљковца. Сматра се да су некад на њему биле некакве њелије за становање Д-Шу — 116,127.

Њилијански пут, в. пут Шу.

Њирска пољана/Њирска утрина, в. Утрина Д.

Њирска утрина, в. Утрина Д.

Њирско, в. Утрина Д.

Њосин поток, в. Поток Шу.

Њосинче, њива у Јелениној ограђи, дедовина Ви.

Њукавац, део села, обрадиве површине око тог дела села П — 146.

Њумурњаџа, шума у којој се правио ъумур Ц; **Њумурњаџа**, шуме у брду више ма-настира ПП — 162.

Њуприја: **Код ъуприје**, њива поред моста на Белици Ша; **Код ъуприју**, њива поред бетонског моста на Белици; **На ъуприју**, њива у Батуњу (веле да је ту био прелаз преко беличког рукавца) Шу — 166.

Њуџино, њива купљена од неког из фамилије са сек. презименом *Њуџини* Ри.

Њ поље, в. Поље Шу.

Њ поток, в. Горња мала Бу.

Њ реку, в. Река Б Бе.

Њ страну, в. Страна Вр.

Њгар/Њгаре/Њгари, њиве, виногради и воћњаци Бе; **Њгари**, њиве и шума на Брду (исп. диј. *ѡугарим* „плитко узорем, припремим земљу за сетву“) Т — 148.

Њгариџе, „ливаде, њиве и ситна гора на северној страни оба Штипља“ (Мишковић 1885), в. Гарнице ДШ — 148.

Њгло: **Крстино ъгло**, њиве између Њукавца и Предорачког кључа П — 122.

Њзница, в. Узнице Ша.

Њзнич/Њзница, узана њива поред реке Ша — 136.

Њкалиште, обрадиве површине између баре Вирче и Мораве, некад мочварни терени П — 147.

Њкоса/Њкосу/Њоса, шуме на врху косе, в. Коса Бе.

Њкосу, њиве, шљивици и шуме у коси М; в. Укоса Бе.

улица: **Ајоџекарска улица**, улица у којој је била градска апотека; **Базољско сокачел/Бозољчева улица/Бозољчево**, сокак у коме је била кућа неког Бозољца Ја; **Гробљанска улица**, потиснут назив за градску улицу кроз стару *Леачку чаршију*, Ул. М. Мијалковића Ја; **сеоски пут** који води ка гробљу Л; **Караматићка улица**, в. Мала; **Њајуџијска улица**, в. Чаршија; **Прѡкићева улица**, данашња улица Т. Рајића; **Суџка улица**, улица поред суда (касније Ул. „17. октобра“); **Црногорска улица**, в. Мала Ја — 98,166.

Њрвине, воћњак, ливада и шума поред Тршевине Вр — 116.

Њрошево/Њрошева ливада, њиве у Горњој Врби Вр.

Њсје/Њшће, простор који захвата старо корито Мораве и ушће Лугомира у Мораву, данас њиве и врбаци између Мораве и Лугомира Ри; **Њсје/Њсје**, њиве поред Мораве. Некада простор на десној обали Мораве где се уливао некакав поток из Малог Поповића КС — 125.

Њтрина, в. Бумбуле Д; некад заједничка ледина на којој су Пањевчани, селећи се даље од Мораве, градили куће и разоравали њиве КС; **Њтрина**, њиве између Предора и Укалишта П; њиве са десне стране Лугоми-

ра, у граничном делу са атаром Праћине Ра; **Утрина/Утрина**, њиве, простор између некадашњих сеоских колиба и Шишевице, раздељен пре педесетак година (апелативно значење нестаје, претпоставља се 'утабан, угажен пут') Ри; **Утрина/Прва Утрина**, њиве и виногради између С. Деонице и Деонице, некад заједничко сеоско земљиште. Верује се да је тај простор коришћен за испашу пре Равни, бивше утрине у Старој Деоници Де; **Утрина/Селска Утрина**, пашњаци и шума, некад заједничка сеоска земља (утрина) коју је држава присвојила Ка; **Утрине**, њиве, некад сеоска утрина са пашњацима и шумом Ви; **Више Утрине/Више Ћирске** ~, њиве у Циганском, више сеоске утрине Д; **Горња Утрина**, обрадиве површине ближе Јагодина, делом у државном власништву КС; **Дбња Утрина/Код дут**, њиве у Старој Деоници, некад сеоска утрина у којој је био велики дуд испод кога су пландовале овце Де; **Пољана-утрина/Пољане**, равница под њивама, некад сеоска утрина, претежно под шумом В; **Сиоковачка утрина**, в. Брдо С; **Ћирска Утрина/Ћирска пољана/ Ћирско**, ливада, још увек сеоска утрина Д — 149.

Ушће, в. Усје Ри.

фарма: **Код фърму/Код ћирску** ~, њиве поред фарме ћурака Шу — 159.

Фигура/Фигура, плодна равна њива поред реке ниже села Т — 172.

Фикарска мала, в. мала Де.

Фикарци, в. мала Де.

Филиповићка мала, в. мала Л.

храст: **Код Ђокин раст**, њиве поред сеоског записа који је био у имању неког Ђоке Ви; **Кбчин (х)раст**, велики храст на самој обали Мораве. У време док је Морава текла другим током храст се налазио у центру села, у општинском дворишту. Сматра се да је засађен око 1750. године. Име носи по Кочи Анђелковићу који је, веле, под њим држао говоре и дизао народ на буну КС — 142.

Цветин поток, в. Поток ГШ Бе.

Чекићево, в. Лентићево Д.

Целолепске шуме, в. Шума Д.

Целолепски браник, в. Шума.

Целолепци/Код Целолепске куће, део села у коме живе *Целолепци* Д.

Цер, њиве Де; **Бренини церови**, велика церова стабла у селу и простор око њих Ви; **Код цѐр**, њива у Трскари Шу; **Код цѐра**, њиве на десној страни реке, око старог цера, сеоског записа Бе; **Код цѐра/Код цѐра**, њива и ливада у којој је растао велики цер ВС — 142.

Церјак, повртњаци и шума на десној обали Белице, насупрот Кључу Бе; њиве и шума, претежно церова (нема апелативну употребу) М; **Цѐрјак**, шума и њиве између Јелеча и Чукаре Сл; њ. с. (Мијатовић 1948) Ц — 142.

Церова коса, в. Коса ЈП-М — 142.

Церовић/Цоровић, њиве између Шантаровца и Тополе (исп. „сув поток, под родном земљом, 100-150 пл.“, Мишковић 1885) Ша — 142.

Церовички поток, в. Поток Ша.

Циган мала, в. мала Л.

Циганска бара, в. Бара П.

Циганска мала, в. мала Де Шу.

Циганске куће, в. Циганско Д-К.

Циганске њиве, в. њива К.

Циганске шуме, в. Шума Де.

Цигански гроб, в. гроб Бе.

Цигански луг, в. Луг КС.

Цигански поток, в. Поток ЈП.

Циганско, њиве. У селу постоји фамилија са сек. презименом *Цигани* Вр; шуме и ливада ВС; њиве купљене од Цигана К; в. Градинштина Л; њиве, део Гаја Ме; **Циганско/Код воденице**, њиве код старе воденице на Белици, где су живели Цигани Б; **Циганско/Циганске куће**, њиве према Ковачевцу Д.

Циганско гробље, в. гроб Бе.

Циганско падалиште, в. Падалиште К.

Цигицки сокак, в. сокак П.

цигла: **Код цигле**, њиве поред реке, где је прављена цигла Шу — 161.

Циглана, њиве код Јеруге Шу; **Циглане**, њива, простор на коме су некад прављене цигле П; **Код циглане/Љубисављево**, њива у близини реке, на месту где је била „ручна циглана“. Део тог простора се разменом нашао у власништву друге породице, која га по претходном власнику зове Љубисављево Де; **Матина циглана/Код циглане**, насеље формирано око градске циглане Ја⁵² — 161.

⁵² **Матина циглана**: „једнослојно насеље [...] поред обале Белице, где ова улази у долину Велике Мораве“ (Стојић 1986: 21).

Цикоцка коса, в. Коса Ша.

Цикоцки пут, в. пут Б.

Цикоцки ракаљ, в. ракаљ Вр.

Цикоцко, воћњак и њиве Сл.

Цинцарско сокаче, в. сокаче Ја.

Цомпорово, њива названа по бившем власнику Д.

Цоровик, в. Церовик Ша.

Цоровички поток, в. Поток Ша.

Црвена земља, в. земља Бе-Вр — 132.

Црвена ливада, в. Ливада.

Црвени брег, в. Брег Бе Бу НЛ Ша.

Цреварско/~ брдо, в. брдо Де — 163.

Црепапа, њива у Кључу. Некада се ту правно цреп Бе — 161.

црква: **Више цркве**, део Горње мале изнад сеоске цркве Б; **Код цркве**, део села око цркве Б; **Црква Ластавица**, в. Ластавица — 171.

Црквенац/Црквина, шума ниже Јерини-ног града у којој су пронађени темељи рано-хришћанске цркве. Веле да је овде некада пронађено златно кандило Бе — 171:

Црквина, в. Црквенац Бе; њиве у близини Црнча. Сматра се да је некада ту била црква Ка⁵³; њиве више села (Исп. *Лашинска црквина*, ш. њ. п., Мијатовић 1948) Л⁵⁴; **Црквине**, шуме и ливада са остацима старих зидина (верују од римске цркве) и гробља Ц; **Црквине/Црквине**, шума и њиве у којима су пронађени темељи цркве (в. Црква Ластавица). Ниже Црквине има извор за који се верује да је лековит, посебно за очи НЛ — 171.

Црквиште, њиве са десне стране Јошанице, испод Друма Д — 171.

Црна бара, в. Бара НЛ Ри — 131.

Црначка воденица, в. Воденица Ц — 220.

Црначка коса, в. Коса Ка — 168.

Црначко, њиве између Каленовца и Црнча Ц; **Црначко/~ брдо**, в. Брдо Де — 220.

Црначко брдо, в. Брдо Ц-С — 220.

Црначко поље, в. Поље Ц — 220.

Црни вр, в. врх ГШ-Ка-Ц; **Црни врх/Планина**, в. Врх ЛП — 131.

Црни кључ, в. Кључ НЛ.

Црни луг, в. Луг НЛ.

Црни пањ, в. пањ ГШ.

Црнићка мала, в. мала Шу.

Црно орање, в. орање Шу.

Црновршка река, в. Река Ви-Т.

Црновршки мост, в. мост Т.

Црногорска мала/Црногорска (улица), в. мала Ја.

Црногорско, део села изнад старе школе, њиве, воћњаци и шума у близини села. У том делу села живи род Ђукановића, зв. *Црногорци* Бе.

ЦРНЧЕ Етници: **Црнчанин**, **Црнчанка**; ктетик: **црнчкн**. Атар површине 615 хектара. Дели се на две подвојене махале, Г. и Д. малу. Године 1820. има 23 куће, 1839. год. 30 кућа, а 1930. год. 129; по последњем попису има 107 кућа — 75.

Цуница мала, в. мала Ша.

Чавкиски крај, в. крај СЛ — 146.

Чаер, њиве више села Ме; **Чаер/Чаир**, њива у Брестаку П; **Чаер/Чаир**, њиве на простору где су биле сеоске колибе Ри (х4); њива у Чукари Сл; њиве у Дивљачи Шу; **Чајер/Чајр**, њиве ниже села, некад ограђен простор „где су старинске газде чували стоку“ Де; **Горњи чаер**, њива иза Горње мале Ри; **Живанов чаер**, њиве, некад колибе неког Живана НЛ; **Језерчев чаер**, данас запуштен простор на коме су биле колибе фамилије зв. *Језерци* НЛ; **Стари чаер**, њиве и шуме у Ђилијану Шу; **Тасин чаер/Чаер**, њива у Кључу П; **Ћахалијин чаер**, данас запуштен простор на коме су биле колибе неког Ћахалије НЛ — 149.

Чаир, њива у близини села. Веле да је у турским временима „био чаир, било ограђено“ Ви; њива, некад ограђен простор у којем се затварала стока С; ливада и шума у Граду СС; в. Чаер П; њиве, шума и пашњак Ша; њиве које се спуштају од старог друма до реке Белице Бе; **Чајр**, њиве, некад ограђен простор у који се затварала стока на испашу Д; њива Л; **Чаир/Чајр**, њиве, некад заграђена ливада у коју се затварала стока на испашу Б; **Чајри**, ливаде, некад ограђен простор у који се затварала стока ВС; њиве,

⁵³ **Црквина**: „Једнослојно градинско насеље [...] површине око 1 ha [...] на темену узвишице која доминира југоисточним падинама Ц. врха“ (Стојић 1986: 17).

⁵⁴ „Вишеслојно насеље [...] површине око 10 ha [...] *Црквина-Старо село* [...] налази се на неколико степенасто распоређених тераса које доминирају западним делом светозаревског поља“ (Исто: 19).

ливаде и пашњаци у Селаковом брду СС; **Дајанов чаир/Дамњанов чаир**, њиве у Ригу КС; **Доњи чаир**, њива, некад чаир поред колибе Ри; **Код Животићев чаир**, њиве поред Чаира чији је власник овдашњи Живо-тије Д; **Милићевски чаир/Чаир**, њиве, некад ограђен простор ДШ — 149.

Чајар/Чаир, њиве у Г. Врби Вр — 149.

Чапарицко/Чепарицко/Чупарицко, њиве у Кључу поред Циглане (чепар, диј. помолњени парчићи цигле, дрепа и сл.) Шу.

Чаршија, ужи градски центар; **Горња чаршија/Горња Улица**, потиснут назив за горњи део чаршије уз централну улицу, од раскрснице, данашњег Сквера; **Доња чаршија/Доњи крај/Долња Улица**, потиснут назив за доњи део чаршије; **Казанџијска чаршија**, део чаршије у коме су биле концентрисане казанџијске радње (Мацура 1984: 72); **Левачка чаршија**, назив за српску чаршију формирану почетком XIX века уз стари друм за Левач (касније *Винорачки њућ*, у градском делу *Гробљанска улица*), а потом и уз новопрокопани друм за Левач и према Крагујевцу (Исто: 71, 72). Данас се део Јагодине уз тај пут (сада *Крагујевачки њућ*) назива (На) **Левач**; **Мумџијска чаршија**, „деоница од пазаришта до јужног моста на Белици, данашња улица Сутјеска“ (Исто: 72); **Пайџијска чаршија/Пайџијска Улица**, „деоница од чесме на раскршћу до пазаришта“, улица С. Синђелића (Исто); **Табачка чаршија**, чаршија која се пружала од пазаришта, низ десну страну Белице (исп. Табана, насеље са леве стране Белице) (Исто).

Чедин браник, в. Браник Ра.

Чедјно/Чедино, њива купљена од неког Чеде С; **Чедино**, њива, припадала неком Чеди Б.

Челија/Чилија/Фелија (Карте 1947), која под шумом. Ниже ње је шума зв. Црквине НЛ — 172.

Чеперково, њиве поред Горње мале (*Чеперкови*, сек. презиме овдашње фамилије) њи.

Череклијине колибе, в. колиба Ри.

Чесма, уређен извор са јаком водом у Бешаји ВС; **Чесма (код школе)**, изворска

вода са чесмом у Планишту (ближа школи од чесме која се налазила у старом центру села) Де; **Чесма/Горњи извор**, в. Извор М; **Чесма/Чешма**, уређен извор у Голој Чуки Вр; **Буковачка чесма/Чесма**, спомен чесма са јаком изворском водом на почетку села Бу⁵⁵-Ја; **Ковачевачка чесма/Чесма**, чесма у селу К; **Код чесме**, њиве и виногради. Место где се настанио предак Миљковића Б; **Код чесме**, шума око Чесме ВС; њиве око сеоске чесме Сл; **Код чесму**, в. Каванлук Бу; **Мике Милановићу чесма**, извор у Ђурђевом брду на коме је у послератном периоду подигнута спомен-чесма Ја-Т⁵⁶; **Над чесмом**, њиве изнад сеоске чесме Сл; **Радојевићка чесма/Селска чесма/Чесма**, сеоска чесма са изворском водом, испод кућа некада бројних и имућних Радојевића Сл; **Чубура чесма**, чесма напред села Р — 121.

Чесмин поток/Чешмин поток, в. Поток ВС.

Честа/Честе, њиве и мало шуме између Браништа, Гробљашта и Великих шума С — **Честе**, њиве Ме — 141.

Четврт, њива у облику квадрата, са две стране омеђена путевима, а са две туђим њивама С — 136.

Чешма, заједничка сеоска чесма код кућа Матејића Шу; в. Чесма Вр — 121.

Чивионске шуме, в. Шума Де.

Чокеицки бунар, в. бунар Ша.

Чокеицки поток, в. Поток Ша.

Чокотак, шума на брдашћету поред Грађе (диј. *чочошар* 'каменито земљиште') Ка — 116.

Чолицки извор, в. извор ДШ.

Чдт, шума у стрмом брду испод Црног врха, „стрмно брдо“ ГШ — 116.

Чубура чесма, в. Чесма Р — 122.

Чубурак, чесма (Мијатовић 1948) Ц — 122.

чука: **Гђла чука**, воћњак, неплодни терени и шума са каменолом (исп. „брдораван, на којој је многа гора исечена у време устанка“, Мишковић 1885) Бе — **Гђла чука/Гђе чуке** Вр; **Бела чука**, ш., брдо (Мијатовић 1948) Бе — 116.

⁵⁵ Буковачка чесма: „Вишеслојно насеље [...] површине 1,5 ha [...], на северозападном делу светозаревског поља“ (Исто: 13).

⁵⁶ Чесма Милана Милановића: „Једнослојно насеље из старијег гвозденог доба [...] на две ање терасе у последњој котлини реке Белице“ (Исто: 22).

Чукър, виногради, воћњаци и шума у брду испод Старог друма Бе — шуме, део Осретка Вр; брдо под шумом (са леве стране манастира) ЈП; голет и шума Л; шума и њиве на Тилијану Т; њиве и виногради у брду више Вукањске мале Ша; **Чукър/Чукара**, воћњак и шума М — 116.

Чукџара, брег између Горње и Средње мале под ситном шумом, неплодно Ка; в. Чукар М; њиве и шуме (в. Чукар Бе-Вр) Сп; **Чукџаре**, простор под ситним растињем, део Граца. Мисли се да ту има нека пећина из које се повремено укаже пламен НЛ; **Чукаре**, њиве ниже Осретка Вр; **Гола чукара**, „сва је гола и под каменом“ (Мишковић 1885) Л — 116.

Чукџарак, шума између Јевтове косе и Врова М; њиве и виногради, камењари и ситна шума у брду више села Ц — 116.

Чукарић, ш. п. њ, брдо (Мијатовић 1948) Ц — 116.

Чукџери, каменита страна под шумом ГШ — 116.

Чуљкове шуме, в. Шума Ме.

Чунићки сокак, в. сокак П.

Чутурак, извор у Доњој мали где, веле, вода иде кроз сигу, па избија полако на ширем простору (исп. *Точурак*) Ка — 121.

Цакино сокаче, в. сокаче П.

Цамејина коса, в. Коса Б.

Цамина коса/Цамијина ~/Цамејина ~, в. Коса Б.

Цамино поље, в. Поље Б — 228.

Цивцичко, њива и воћњак у селу (: *Цивцићи*, породични надимак) Ша — 146.

Цонџин извор, в. извор Ка.

Цопалино шумче, в. Шумче Бе.

Цџинница, њива, припадала неком *Sosa* Ша.

Цуфичко, њива Ц.

Шамак, њиве у Риту Бу — 144.

ШАНТАРОВАЦ/ШАНТРОВАЦ Етник: Шантарџвац, Шантарџвка; ктетик: шантарџвачки/шантровачки/шантровџачки. Село је средње збијености, са неколике издвојене махале. Дели се на Доњу и Горњу

малу, уз додатну поделу по родовима. Атар површине 1004 ha. Године 1820 село је имало 28 кућа, 1839. год. 35, 1930. год. 186; по последњем попису има 215 кућа — 53.

Шантровачка коса, в. Коса Ша.

Шантровачки пут, в. пут Шу.

Шантровџчко, њива у атару села Шантаровац Шу.

Шапкин браник, в. Браник Т.

Шаренџк, брдо на обронцима Црног врха, претежно под шумом Бе-М-Л-Ц⁵⁷ — 132.

Шашков луг, в. Луг КС.

Шевџри, њиве и повртњаци П — 141.

Шевџришиће, њ. л. (Мијатовић 1948) НЛ — 141.

Шибовита коса, в. Коса ВС — 145.

Шибовити поток, в. Поток Ц-С.

Шиљак, њиве ДШ — 136.

Шиљино, њиве на простору од Колодеље до Буздована, припадале неком Шиљини Ри.

Шиндра, њиве и шума више села, где се скела грађа за покривање кућа Ц — 162.

Широк пут, в. пут Ви — 136.

Широка млака, в. Млака П.

Широка падина, в. Падина Р.

Широко поље, в. Поље Б-Ша Ме П.

Шиц мала, в. мала Л.

Шибџвица, њиве између простора где су биле сеоске колибе и Пањевачких лугова, данас до ауто-пута Ри — 210.

школа: **Иза шкџле**, њиве иза сеоске школе; **Код шкџле**, део села око школе, цркве и дома културе Д; део села у близини школске зграде Ка; **Код шкџле/Код шкџлу**, њива у близини сеоске школе Де — 171.

Шљаниково сокаче/Шлајликово сокаче, в. Сокаче Ри.

Шљивџр, повртњак и шљивар Б; државни воћњаци и сеоске њиве више Липовака Вр; шљивари ниже Средње мале Ка; њива у Милетицкој мали Шу; **Шљивџри**, њиве и воћњаци Ша; **Блајжин шљивџр**, њиве, делом у власништву Антића са сек. презименом *Блајжини* Ви; **Горњи шљивџр**, њиве Ри; **Доњи шљивџр**, њиве на месту где су до пре седамдесетак година били шљивари Л; **Ђурин шљивџр**/(новије) *Мијин* ~, њива и багрмова шума Д; **Жике Симџнем шљивџр**

⁵⁷ Легенда каже да је брдо добило име по неком Шарку (тако прозваном јер је био „шарен“ у лицу, тј. богињав) и његовим потомцима *Шарџима/Шарчевићима* који су се први окућили испод брда (Мијатовић 1948). И данас велики број фамилија са различитим презименима има сек. презиме Шарчевић. Друго предање упућује на везу овог топонима са некад надалеко познатим „шареничким вином“ (Ветнић 1984: 52).

в^{ар}, шљивар купљен од неког Жике Симиног НЛ; Код шљив^{ар}/Шљив^{ари}/Код гр^{об}ље, њиве око сеоског гробља Ра; Код шљив^{ара}, ливаде и њиве близу Шљивара Ка; Манаст^{ир}ски шљив^{ар}, њиве. Некада су ту били шљивари манастира Јошаница Л; Мил^{ен}ковицки шљив^{ари}, њиве и шљивари ВС; П^{ир}кин шљив^{ар}, њива (*Пиркини*, сек. презиме) Ви; Р^{ан}чицки шљив^{ар}, њива и воћњак у Средњој мали Шу; Ст^{ари} шљив^{ар}, њиве, некад шљивари и виногради Вр; виногради у Милетничкој мали Шу; Ст^{ари} шљив^{ар}, њива и воћњак у селу Сл — 153.

Шљивар у Поље, в. Поље П.

Шљивар^{ић}, шљивици и шума испод Равни ГШ — 153.

Шљив^{ар}че, њиве и воћњак у Падалишту Бе; њиве и шљивар ВС; део Средње мале са окућницама, повртњацима и шталама, некад шљивар Шу — 153.

Шљив^{ач}е, шума више Горње мале Бе; њива у Предорачком кључу П — 153.

Шљивици, њиве близу Мораве (Карта 1947) Ри.

Шљивово брдо, в. Брдо ГШ — 153.

Шокавска мала, в. мала Де.

Шокавци/Шоковци, в. мала Де.

Ш^{др}, део села са десне стране реке Белице, где су куће збијеније и ушорене. На левој страни реке су Доња и Горња мала Бе — 93.

Ш^{оч}ино, њиве и забрани В — 156.

штала: Б^{ач}вина штала, њива, простор на којем су биле штале некога Бачве Сл; В^{ла}шке штале, њиве и воћњаци. Некада су ту биле штале фамилије са надимком Власи ВС; Код штале, в. појата ДШ; њиве између Ракитова и Праћине, око задружних штала П; шуме на месту где су некада биле сеоске штале Сл — 157.

Штипљанка, в. Река Ви.

Штипљанска река, в. Река Ви-ГШ-Де-Т.

Штипљански пут, в. пут В.

ШТИПЉЕ, в. Горње Штипље, Доње Штипље — 55.

Шуд^{ум}и, део села у коме живи фамилија зв. Шуд^{ум}и ВС.

Шукорско брдо, в. Брдо Ме.

Шулин гроб, в. гроб М.

Шулска мала, в. мала Ша.

ШУЉКОВАЦ Етник: Шуљков^{ац}/Шуљков^{чанин}, Шуљков^{ка}, ктетик: шуљков^{ачки}. Село је средње збијености, подељено на махале по положају и по родовима. Атар површине 946 ha. Године 1820. село је

имало 43 куће, 1839. год. 54, 1930. год. 136; по последњем попису има 215 кућа — 82.

Шуљковачки мост, в. мост Д.

Шуљковачки пут, в. пут Д.

Шуљковачко, в. Бресјак Д.

Шума, в. Средња коса Бу; Анд^{ре}ицке ш^{уме}, шуме, део Ђипе и Језерине који је припадао Анд^{ре}јићима Де; В^{ели}ке ш^{уме}, њиве и шуме у граничном делу са атаром Сиоковца, где почињу Ч^{ес}те Де; В^ише ш^{уме}, њива изнад мале шуме Ша; Г^игине ш^{уме}, шуме, претежно у власништву фамилије са сек. презименом Г^игине Ме; Гор^{ела} ш^{ума}, њиве у граничном делу са атаром Драгоцвета, веле, некад шуме које су Турци запалили Ме; Де^бничке ш^{уме}, њиве које границе са Великим шумама у атару Деонице Ме; Д^{есп}от^{ов}ске шуме, шуме које већим делом припадају фамилији са сек. презименом Д^{ес}п^от^{ов}ци К; Ј^{ев}рина ш^{ума}/Ј^{ев}рини багрењ^{ари}/Ц^{ело}л^{еп}ске ш^{уме}/Ц^{ело}л^{еп}ски б^{рани}к, њиве и мало шума у Тетребовом пољу (Ц^{ело}л^{еп}ци, надимак за род; Ј^{ев}рини, сек. презиме за део истог рода) Д; К^{ов}ач^{ев}ачке ш^{уме}, шуме у граничном делу са атаром Ковачевца Д; Код ш^{уме}, њиве поред шуме у Петровом пољу Де; њиве М^{ати}ћа у Доњем кључу С; М^{ан}аст^{ир}ска ш^{ума}/М^{ан}аст^{ир}ско, в. М^{ан}аст^{ир}ско М; М^еђ^{ур}ечке ш^{уме}, шуме и њиве од Клењака према Међуречу Д; П^{ав}лова ш^{ума}, мала шума у селу Ша; П^{ет}к^{ани}не ш^{уме}, шума која је претежно у власништву фамилије са сек. презименом П^{ет}к^{ани}ни Ме; С^{ел}ска ш^{ума}, заједничка сеоска шума која је, веле, била намењена сиротињи за огрев Шу; С^{те}вине ш^{уме}, њиве и шума у Петровом пољу Де; Ц^{иг}анске ш^{уме}/Код ш^{ум}че, њиве, некад шума фамилије са надимком Ц^{иг}ани (другу варијанту употребљавају власници) Де; Ч^{ив}и^{он}ске ш^{уме}, њиве и шуме према селу Вољавче (Ч^{ив}и^{они}, стари родовски надимак) Де; Ч^уљк^{ов}е ш^{уме}, шуме које су припадале неком Чуљку Ме.— 139.

шумар: Ил^ијини шум^{ари}, њиве више Винограда, које и потомци Илијини зову истим именом. Старији памте два велика „шумара“ у тим њивама (диј. шум^{ар} 'врста хрста') Де; Код шум^{ара}, њива између Петровог поља и Великих шума на чијој је међи био велики „шумар“ Де; Код шум^{ари}, део Дивљачи са сеоским гробљем и околним њивама Шу — 143.

Шумар^ице, њиве у Г. Врби Вр; њ. (Мижатовић 1948) Б — 143.

Шумарова колиба, в. колиба Ка — 169.

Шумарова кућа, в. кућа ВС.

Шумче, шумица више чесме у Пландишту Де; **Код шумче**, њиве фам. са надимком *Цигани*, доскора шума (в. Циганске шуме) Де; **Лекино шумче/Лекино браниче**,

шуме К; **Џбалино шумче**, шуме поред Старог друма Бе — 139.

шумчић: **Код шумчићи**, део села на улазу, где испод пута има омањи простор под ситном шумом Де — 139.

Шупаљ камен, в. камен Ка — 136.

Шупаново сокаче, в. сокаче Ја.

Шућур, добра виноградска земља у Међуречком брду Ме — 135.

VII. ИНДЕКС СУФИКСА

- ав 83, 195
- а̋к 189
- (а)к 182, 197
- а̋н 89
- (а)н 83, 195, 201
- ана 194
- анац 88
- ања 184
- а̋(а)к 182
- ар 188
- ара 188
- аст̋ 196
- а̋и 201
- (а)ц 83, 88, 183, 190, 210
- ач 194
- ача 194, 211
- еж 185
- ељ 194
- ен 195, 201
- е̋ина 184
- е̋и 201
- еч 194
- ија 194
- ик/-ник 83, 192
- ин 200, 208, 213
- ина 184, 186
- ир(а)к 182
- ит̋ 201
- ић 182
- ица 183, 187, 197, 210
- ице 184
- иче 182
- иш 194
- иш̋ије 185, 228
- ја 193, 198
- ј̋ак 189
- јанин 89
- (ј)ача 194
- је 190
- (ј)ев 200
- (ј)евина 186
- ји 201
- јь 196, 210, 83
- ка 183, 210, 226
- њача 194
- ов/-ев 195, 200, 208, 212
- ови̋и/-ев̋и̋и 201
- ски 200, 209, 214, 217, 226
- ур(а)к 182
- уша 185
- це 184
- че 182, 197, 211
- чина 184, 186, 226
- чић 182
- ш̋ина 184

САДРЖАЈ

I. УВОД	19 [3]
I-1. ОБЛАСТ И СТАНОВНИШТВО	19 [3]
1.0. Белица као географски појам	19 [3]
2.0. Белица кроз историју	23 [7]
3.0. Миграционе струје у демографији	28 [12]
I-2. О ГОВОРУ БЕЛИЦЕ	32 [16]
1.0. Акцентуација	33 [17]
2.0. Фонетика	35 [19]
2.1. Вокализам	35 [19]
2.2. Консонантизам	36 [20]
3.0. Морфологија	37 [21]
3.1. Деклинација	37 [21]
3.2. Придевски вид	39 [23]
4.0. Језички сурвивали и питање супстрата	40 [24]
I-3. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ О ТОПОНИМИЛИ БЕЛИЦЕ	42 [26]
1.0. Извори	42 [26]
2.0. Досадашње лингвистичке анализе	44 [28]
3.0. Напомене о раду на терену	44 [28]
4.0. Обрада и представљање материјала	45 [29]
5.0. Циљеви и методе истраживања	46 [30]
II. ОЈКОНИМИ	49 [33]
II-1. НАСЕЉЕНА МЕСТА	49 [33]
1.0.0. СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА	50 [34]
1.1.0. Ојконими несловенског порекла	50 [34]
1.2.0. Ојконими словенског порекла	57 [41]
2.0.0. СТРУКТУРА И ГЕОГРАФСКИ РАСПОРЕД ОЈКОНИМА	83 [67]
3.0.0. ГРАМАТИЧКА ОБЕЛЕЖЈА ОЈКОНИМА	85 [69]
4.0.0. ЕТНИЦИ И КТЕТИЦИ	87 [71]
II-2. ДЕЛОВИ НАСЕЉЕНИХ МЕСТА	92 [76]
1.0. Топоними неантропонимског порекла	92 [76]
2.0. Топоними мотивисани делатношћу	95 [79]
3.0. Топоними образовани од антропонима	95 [79]
3.1.0. Једночлани топоними	96 [80]
3.2.0. Вишечлани топоними	97 [81]
III. МИКРОТОПОНИМИ	103 [87]
III-1. ВАРИЈАНТНОСТ У МИКРОТОПОНИМИЛИ	106 [90]
1.0. Морфолошке и морфосинтаксичке варијанте	106 [90]
2.0. Творбене варијанте	107 [91]
3.0. Структурно-граматичке варијанте	107 [91]
4.0. Лексичке варијанте	110 [94]
III-2.0. МИКРОТОПОНИМИ АПЕЛАТИВНОГ ПОРЕКЛА	113 [97]
III-2.1. СЕМАНТИЧКА КЛАСИФИКАЦИЈА	113 [97]

1.0.0. ИМЕНА УСЛОВЉЕНА ФИЗИОГРАФСКИМ СВОЈСТВИМА ТЛА	113 [97]
1.1.0. Географски термини у топонимији	114 [98]
1.1.2. Ороними	114 [98]
1.1.3. Хидроними	119 [103]
1.1.4. Састав и врсте земљишта	125 [109]
1.1.5. Топономастичке метафоре	129 [113]
1.2.0. Визуелно-квалитативна својства реалија у простору	130 [114]
1.2.1. Боја	130 [114]
1.2.2. Појединости у квалитету	132 [116]
1.2.3. Облици реалија	135 [119]
1.3.0. Однос према другим географским објектима	136 [120]
1.4.0. Називи мотивисани променом или нестанком објекта	137 [121]
1.5.0. Биљна покривеност тла (фитоними)	138 [122]
1.5.1. Општа покривеност тла	138 [122]
1.5.2. Крупно шумско растиње	142 [126]
1.5.3. Ситније шумско растиње и остале самоникле биљке	144 [128]
1.5.4. Делови и плодови шумског растиња	145 [129]
1.6.0. Зооними	145 [129]
1.7.0. Топоними ономапоејског порекла	146 [130]
2.0.0. КУЛТУРНИ ТОПОНИМИ	147 [131]
2.1.0. Тло и његово искоришћавање	147 [131]
2.1.1. Називи који упућују на култивисање тла	147 [131]
2.1.2. Пољопривредни термини	148 [132]
2.1.3. Виноградарство и воћарство	152 [136]
2.1.4. Житарице, повртарске културе, предивне биљке и сл.	154 [138]
2.1.5. Објекти пољопривредне намене	154 [138]
2.1.6. Називи у вези са сточарством	155 [139]
2.1.7. Пчеларство	160 [144]
2.1.8. Привредни објекти и производи	160 [144]
2.1.9. Занати	162 [146]
2.1.10. Границе, аграрне реформе и сл.	164 [148]
2.1.11. Комуникације и објекти у вези са њима	165 [149]
2.2.0. Друштвени живот (материјална и духовна култура)	167 [151]
2.2.1. Друштвени објекти	167 [151]
2.2.2. Друштвени односи и занимања	168 [152]
2.2.3. Организација друштвеног живота	169 [153]
2.2.4. Здања и локалитети војно-одбрамбеног карактера	169 [153]
2.2.5. Културни објекти	171 [155]
2.2.6. Верски објекти и сакрално у топонимији	171 [155]
2.2.7. Митолошко у топонимији	172 [156]
2.2.8. Остали називи	178 [162]
II-2.2. СТРУКТУРНО-ТВОРБЕНА АНАЛИЗА	179 [163]
1.0.0. ЈЕДНОЧЛАНИ ТОПОНИМИ	179 [163]
1.1.0. Неизведени топоними	179 [163]
1.2.0. Топономастичке изведенице	181 [165]
1.2.1. Суфикси деминутивно-хипокористичног значења	181 [165]
1.2.2. Суфикси аугментативно-пејоративног значења	184 [168]
1.2.3. Суфикси месног значења	185 [169]
1.2.4. Остали именички суфикси	193 [177]
1.3.0. Топонимизовани придеви	194 [178]
1.3.1. Топонимизација неизведених придева	195 [179]
1.3.2. Топонимизација изведених придева	195 [179]
1.4.0. Топономастичке сложенице	196 [180]

1.4.1. Предлошко-именичке сложенице	197 [181]
1.4.2. Префиксално-глаголске сложенице.	198 [182]
1.4.3. Сложенице са пунозначним деловима	198 [182]
2.0.0. ВИШЕЧЛАНИ ТОПОНИМИ	198 [182]
2.1.0. Синтагме са придевским атрибутом	198 [182]
2.1.1. Синтагме са неизведеним придевима	198 [182]
2.1.2. Синтагме са изведеним придевима	200 [184]
2.1.3. Синтагме са глаголским придевом	201 [185]
2.2.0. Синтагме са именичким атрибутом	201 [185]
2.3.0. Синтагме са падежним атрибутом	201 [185]
2.4.0. Синтагме са квантитативном компонентом	202 [186]
2.5.0. Синтагме нетипичне структуре	202 [186]
2.6.0. Предлошко-падежне конструкције	202 [186]
2.7.0. Топоним-реченица	204 [188]
III-3.0 МИКРОТОПОНИМИ ОБРАЗОВАНИ ОД ВЛАСТИТИХ ИМЕНА	205 [189]
III-3.1. МИКРОТОПОНИМИ ОБРАЗОВАНИ ОД АНТРОПОНИМА	205 [189]
1.0.0. ЈЕДНОЧЛАНИ ТОПОНИМИ	207 [191]
1.1.0. Топонимизовани присвојни придеви средњег рода	207 [191]
1.2.0. Образовања са именичким суфиксима	210 [194]
1.3.0. Функционално топонимизовани антропоними	211 [195]
2.0.0. ВИШЕЧЛАНИ ТОПОНИМИ	212 [196]
2.1.0. Синтагме са придевским атрибутом	212 [196]
2.2.0. Синтагме са падежним атрибутом	215 [199]
III-3.2. ЕТНОНИМИ У ТОПОНИМИЈИ	216 [200]
III-3.3. ТОПОНИМИ ОБРАЗОВАНИ ОД ДРУГИХ ТОПОНИМА	217 [201]
1.0.0. СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА	218 [202]
1.1.0. Локални топоним као мотивна реч	218 [202]
1.1.1. Микротопоними изведени од ојконима	218 [202]
1.1.2. Ојконими изведени од хидронима	221 [205]
1.1.3. Хидроними и дромоними изведени од оронима	221 [205]
1.1.4. Хидроними изведени од хидронима	222 [206]
1.1.5. Ороними изведени од оронима	222 [206]
1.1.6. Ороними изведени од хидронима	223 [207]
1.1.7. Ороним изведен од дромонима	224 [208]
1.2.0. Топоними изведени од топонима посредством антропонима	224 [208]
1.3.0. Пренесени топоними	225 [209]
1.4.0. Називи-метафоре од имена далеких крајева	225 [209]
2.0.0. ТВОРБЕНА АНАЛИЗА	225 [209]
2.1.0. Неизведени топоними (метонимија и полисемија)	225 [209]
2.2.0. Једночлани изведени топоними	226 [210]
2.3.0. Вишечлани топоними	226 [210]
III-4. ТОПОНИМИ НЕЈАСНЕ МОТИВИСАНОСТИ И ПОРЕКЛА	228 [212]
IV. ЗАКЉУЧАК	229 [213]
La toponymie de la Belica (Résumé)	234 [218]
V. ЛИТЕРАТУРА И СКРАЋЕНИЦЕ	239 [223]
Техничке скраћенице	251 [235]
VI. РЕЧНИК	253 [237]
VII. ИНДЕКС СУФИКСА	319 [303]